COMMENTARIORVM COLLEGII CONIMBRICENSIS SOCIETATIS IESV,

IN OCTO LIBROS PHYSICORVM ARISTOTELIS STAGIRITAE,

SECVNDA PARS.

Accessit Quæstionum, quæ in hac secunda Operis parte disputantur, tum rerum quæ in ea continentur

INDEX.

VENETIIS, M.DCVI.

Apud Iacobum Vincentium, & Ricciardum Amadinum.

INDEX CAPITVM,
QVAESTIONVM, ET ARTICVLORVM,

Quæ in hoc volumine secundo continentur.

LIBER QVARTVS.
In Caput primum, secundum, tertium, quartum & quintum.

† 2 Ín

In,

INDEX RERVM PRAECIPVARVM.

Quæ in hoc volumine, Secundo continetur.

Form

Cur

proba-

Non

LAVS DEO.

IVDICIVM DOCTORVM, QVIBVS HOC OPVS perlegendi cura demandata est à sereniſſimo Principe Cardinale Alberto, ſupremo in Luſitania Inquiſitore.

PErlegimus hanc partem Curſus Conimbricenſis, id eſt, Commentarios in octo libros Phyſicorum Ariſtotelis, nihilque in eis inuenimus, quod fidei, aut bonis moribus repugnet. Quin vero cenſuimus eſſe opus, & doctrinæ ſubtilitate, & ſtyli nitore, & rerum, quæ in eo tractantur, copia & varietate inſigne, nec Philoſophus tantum, ſed Theologis quoque per quam vtile futurum. Quod proinde non modo typis excudi, ſed immortalitati commendari debeat.

D. Gabriel à Coſta.

D. F. Ægydius à Præſentatione.

FACVLTAS GENERALIS PRÆPOSITI SOCIETATIS IESV.

QVod iam pridem optabant multi, vt communes Philoſophiæ Commentarij manu ſcripti, qui in Conimbricenſi liberalium artium Academia Societati noſtræ commiſſa, quotidiano excipientium labore dictabantur, recognoſcerentur, auctique & locupletati mandarentur typis: id vt fieret, aliquot ante annos a Reuerendo admodum patre noſtro Generali Claudio Aquauiua conſtitutum erat. Sed cum res longius protraheretur, eius cura nobis demandata, cum prouinciam eius nomine luſtraremus, non iudicauimus tantum ſcholaſticorum leuamen diutius eſſe differendum. Itaque maiori diligentia adhibita, cum pars ea, qua libri de Naturali auſcultatione exponuntur, opera & induſtria, examine etiam & correctione præſtanti ingenio Magiſtrorum parata eſſet ad prælum, & reliqui deinceps Commentarij diligentius perficerentur, non fuit cur expectarentur ij, qui ad Dialecticam pertinēt, vt ab eis typographica editio totius Philoſophiæ curriculi initium ſumeret: dum enim illi excuduntur, hi recognoſcentur, complementumque accipient. Cum igitur in hac Commentariorum parte nihil reperiatur, quod ſanæ doctrinæ aduerſetur, Opuſque ipſum perutile ſit, & ad rem accommodatum, eiuſdem Patris noſtri Generalis ſpeciali facultate nobis communicata concedimus vt Typographorum opera in lucem emittatur. Olyſipone 10. Cal. Nouemb Anno Domini 1591.

PETRVS FONSECA.

IN QVARTVM LIB. PHYSICORVM ARISTOTELIS,

Proœmium.

HAbita Libro superiori motus & infiniti doctrina, persequitur Arist. cæteras rerũ Physicarum proprietates. Continet autem liber hic tripartitam explicationem loci, uacui, & temporis, de quib. cognoscere, & differere naturalis philosophi est. De loco, tũ quia oportet ea, quæ materia constant, loco aliquo cohiberi, & circunscribi; tũ quia latio sine loco non est. De vacuo, quia pleriq; ueterum id a loco minime distinxerunt, idemq; oĩno locum, & uacuum, neq; locum absque inani dari posse arbitrati sũt. De tpe, quia omnis motus tpe fit, ac quidquid gignitur, & interit, tpi subiacet, eiusq; mensura cõtinetur. Agit autem Aristo. primum de loco, vt annotauit Simplicius, quia tpe imo & motu prior est locus Non prius tamen de loco, q̃ de motu disseruit, quia quemadmodum cum rerum naturalium causas pertractaret, prius egit de ijs, quæ intrinsecæ sunt, quæque rei essentiam constituunt, hoc est, de materia & forma, tum de externis videlicet de fine, & efficiente, ita consentaneum iudicauit affectiones, quæ rebus Physicis inhærent, cuiusmodi est motus, initio perquirere, postea de ijs, quæ extra habentur, è quarum numero locus est, disceptare.

Tripartita huius libri doctrinæ.

Cur Aristoteles non prius de loco, q̃ de motu egit.

ARISTOTELIS PHYSICORVM Liber Quartus. Cap. I.

VT autem infinitum, sic locus vtrum sit, nec ne, & quomodo sit, & quid sit, Physicum cognoscere necesse est. Nam & ea, quæ sunt, alicubi esse omnes existimant; quod namque non est, nusquam esse. Vbi enim Tragelaphus, & Spinx sunt? & motuum communissimus maximeque proprius in loco est, quem phoran, hoc est, lationem appellamus. b. *Illud vero multas habet dubitationes, quidnam tandem sit locus. Nam nec idem ex omnibus, quæ insunt, videtur esse, nec dubitatum quicquam de eo, aut inuentum ab*

Tex. 1.

Tex. 2.

Tex.3. *alijs habemus.* c *Ad locum quidem esse translationis vicissitudine videtur constare. Illic enim vbi aqua nunc est, cum inde effusa erit, vt ex vase, aer vicissim inerit; interdum vero hunc eundem locum aliud quoddam corpus occupat. Hoc igitur ab his omnibus, quę subintrant, & mutantur, diuersum videtur; in quo enim aer nunc est in eo prius aqua erat. Quare constat locum & receptaculum,*
Tex.4. *in quod, & ex quo translata fuat, aliquid esse ab vtroque diuersum.* d *Pręterea & lationes naturalium, simpliciumque corporum, vt ignis & terra, & aliorũ huius generis non solum declarant locum aliquid esse, sed etiam vim quandam habere; vnumquodque enim nisi prohibeatur, in suum ipsius fertur locum, aliud quidem in superum, aliud in inferum. Hę autem loci sunt partes & species, superum & inferum, & sex dimensionum reliquę. Nec solum quoad nos hęc sunt,*
Tex.5. *superum, & inferum, dextrum, & sinistrum. Etenim nobis non eadem semper sunt, sed ex situ, prout nos conuerterimus, existunt. Quo fit vt idem dextrum sit sępe & sinistrum, inferum, & superum, ante, & retro. In natura vero vnumquodque per se distinctum est; non enim superum quiduis est; sed quo ignis & leue fertur. Similiter & inferum non quiduis sed quo grauia, & terrea, tanquam non situ solo, sed facultate etiam differant.* e *Declarant vero & Mathematica, quę cum in loco non sint, situ tamen nostro dextrum habent, & sinistrum, ita ut eorum situs animo tantum concipiatur, cum nihil eorum habeant natura.* f *Prę-*
Tex.6. *terea qui inane aiunt esse, ij locum esse pronuntiant, quandoquidem inane locus sit, qui corpore est destitutus. Ex his igitur existimare aliquis possit, locum quid piã esse a corporibus diuersum, corpusq; omne sensile in loco esse. Videri autem potest & Hesiodus recte dicere, cum Chaos primum fecerit. Inquit enim;*

Principio Chaos est generatum ante omnia, post quod.
Pectus habens latum tellus.

Tex.7. *Quasi primum oporteret receptaculum rebus preparari, propterea quod, vt plerique, omnia alicubi, & in loco esse existimaret. Quod si eiusmodi est, admiranda quędam, & omnibus antiquior loci vis erit. Id enim, sine quo aliarum rerum*
Tex.8. *nulla est, ipsum autem est sine alijs, necesse est primum esse. Etenim locus non perit, ijs quę in eo sunt intereuntibus.* g *Sed dubium existit, si est, quid sit, vtrum corporis quędam moles, an quępiam alia natura; ipsius enim genus primo quęrendum est.*
Tex.9. *Dimensiones quidem tres habet, quibus corpus omne definitur, longitudinẽ, & latitudinem, & multitudinem; fieri autem non potest, vt locus sit corpus, propterea quod in eodem duo essent corpora.* h *Pręterea, si corporis locus est, & receptaculum, constat & superficiei esse, & cęterorum extremorum. Eadem.n. accommodabitur ratio, quandoquidem illic ubi aquę superficies prius erat, aeris superficies vicissim erit; sed puncti, & loci puncti differentiam nullam habemus; quare si locus ab hoc diuersus non est, nec ab ullo quoque cęterorum diuersus erit, nec aliud quid est locus pręter horum unumquodque.* i *Quid enim*
Tex.10. T. *locum esse tandem ponemus? neque enim elementum, neque ex elementis uel in rebus corporeis, uel in corpore vacantibus id esse potest, quod huiusmodi obtinet naturam; magnitudinem namque habet, corpus autem non est; ac sensilium qui-*

dem

dem corporum elementa sunt corpora, ex elementis autem, quę mente apprehen duntur, magnitudo nulla exoritur. K *Cuius pręterea rei causam locum esse aliquis posuerit? nulla enim causarum quatuor ei congruit. Neque etenim vt materia rerum est causa, cum ex eo nihil constet; neque vt species, & ratio, neque vt finis, nec vt mouens causa.* l *Iam vero si sit, ipse quoque erit alicubi, nam Zenonis dubitatio rationem aliquam quaerit. Si enim quidquid est, in loco est, manifestum est fieri, vt loci quoque sit locus; hocque in infinitum proficiscetur.* Tex.11 Tex.12.

m *Pręterea, si vt corpus omne in loco est, sic in omni loco est corpus, quonam pacto de his, quę augescunt, dicemus? si enim cuiusque locus nec minor est, nec maior, necesse est ex his eorum locum simul augeri. His itaque non solum quid est, verum etiam an sit, dubitare necesse est.* Tex.13.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

VT a autem infinitum.] Disceptationem de loco, sicuti & de infinito, ad naturalem Philosophum pertinere astruit, ac potissimum quaestiones illas: Vtrum ne locus sit, nec ne, Quomodo sit, Quid nam sit. Id quod duplici ostendit argumento. Primum, ex communi confessione mortalium, quorū mentes opinio imbuit, quaecunque sunt loco contineri, ita vt vindicare esse, & in loco existere, inter se reciprocari putent. Secūdo, qui cum ad Physicum spectet communissimum & rebus naturalibus maxime proprium motum, idest, lationem pertractare, necessario ei natura loci, in quo latio versatur, cognoscenda erit. Spectat ad Ph. logum cōtēplationem loc.

Porro quid sibi velit secundum illud problema, Quomodo locus sit, non sat conuenit inter Graecos interpretes. Themistius referendum id putat ad modū, quo locus esse habeat, videlicet, num per se et haereat, vt substantia, an in alio insit more accidentium. Magis apposite Simplicius, Quomodo sit, idem valere inquit, ac Quae sint loci affectiones. Licet enim ea quaestio ex doctrina secundi posterioris Analyticae tertium locum vendicet, hic tamen secundum obtinuit: quia saepe ex ijs, quae rebus insunt, ad earum substantiam, & naturam cognoscendam prouehimur. Interpretum dissēsio.

b Illud vero dubitationes.] Loci contemplationē multis difficultatibus inuolutā esse ostēdit, tū q̄a loci naturā scrutanti, nunc materia, nunc forma, nunc corpus, nunc aliud quidpiam esse vr ita, vt vix citra erroris periculum controuersiā dijudicare liceat. Tū quia cum veteres de loci natura nullam (qui primus ad sciam acquirendā gradus est) dubitationem attigerint, vtiq; nullum in hac peruestigatione reliquere vestigium, cui insistere valeamus. Vñ & conspicua erit vtilitas huiusce doctrinae. Nam vt extremo c. Elenchor. Arist. scripsit, eorum, quae in disciplinis tradūntur, q̄dam ab ijs ipsis auctoribus inuenta fuere: alia sunt, quorum fundamenta ab alijs cū iacta fuerint, non ita difficiles in ijs absoluendis progressiones posteri repererunt. At.n. multo, inquit, plus vtilitatis habent illa initia, q̄ reliqua oīs, quae ex his proficiscitur accessio. Namque, vt dici solet, principium maxima totius pars est, ideoq; difficillimum, quia quanto vi & facultate maiore est, tanto minore est magnitudine. Vñ & difficile cernitur, eo autē inuento, arduum non est conferre, caeteraq; adijcere. Huc pertinet illud Trismegisti in Cratere, principium complectamur: hoc.n. cognito, vniuersa facillime percurremus. Et Hesiodum illud, principium dimidium totius. Qd refert Plato 6. de legibus, & Aristo. 5. lib. Politic. In primo uero Ethic. c. 7 ait principium plus quam dimidium videri. Loci cōsideratio obscura. Dubitat. primus ad scientiam gradus. Principij quanta vis.

c Ac locum quidem.] Non solum d. n locum, sed esse quid distinctum ab ijs, quae loco continent, multis confirmat rōnibus. Prima sumitur ex successiu: & alterna vicissitudine corporū q̄ hinc inde cōmigrant. Hoc modo receptaculum illud, qd nunc ab aqua, v.g. nunc defluente aqua, ab aere occupatur, non solum in rerum natura existit, sed est etiam aliquid a corporibus, quae recipit, diuersum: atqui receptaculum hmōi, locus est: non solum igitur locus datur, sed est quid a corporibus distinctum, ac seiunctum. Locū distingui a re locata. 1.Ratio.

d Praeterea &c.] Secunda ratio, quae ducitur a Latione, ita habet. Id, quo simplicia corpora 2.Ratio.

pora naturaliter rapiuntur, non modo est rebus, sed etiam vim quandam habet eas conseruandi, tuendique; at corpora simplicia insita naturæ propensione alia sursum, alia deorsum, quæ naturales loci differentiæ sunt, natiuæ impetu commeant, locus igitur non modo est in rebus, sed prædictam etiam virtutem sibi vendicat.

2.Ratio. e Declarat vero, & Mathematica.] Placet Græcis interpretibus aliam hic rationem subijci ad probandum locum esse. Dari, inquit, locum res Mathematicæ ostendunt, quæ etsi per se, ac vi sua in loco non sint, sicuti nec per se mouentur, tamen nostræ mētis beneficio, loci differētias sortiuntur. Nam quemadmodum lineas cogitatione a motu materiaque absoluimus, ita eis læuam, & dextram, quam natura non habent, imaginando tribuimus. Lege Aristotelem lib. 2. de Cœlo, cap. 2.

4 Ratio. f Præterea qui.] Hæc est alia ratio ad idem institutum, ab auctoritate quorundam Philosophorum, qui vacuum posuere. Nam cum vacuum sit locus carens corpore, iam

Hesiodus locum dari fatebantur. Profert autem in eandem sententiam Hesiodi testimonium, qui in sua Theogonia scripsit, ante omnia effectum Chaos, non solum vt rudem & indigestam molem, sed ut commune corporum latentium gremium, hiantem sinum, deinde terram ad excipendas dissimilium corporum formas, quæ per generationem inducendæ erant. Putabat enim locum præcedere oportere ea, quæ loco recipiuntur. Qď si ita est, inquit Arist. admiratione, & spectatu dignissima, cæterisque vetustior loci vis est, cum sine alijs extitisse perhibeatur, alia vero sine ipso cohærere non possint.

Videri locum nihil esse. g Sed dubium.] Probauit hactenus locum esse, nunc in contrariam partem disserit, pariterq; loci naturam, & definitionem scrutatur. Proponit ergo sex argumenta, quibus ostendi uidetur non dari locum. Primum ita habet. Si locus quidpiam esset, maxime uideretur esse corpus, siquidem constat tergemina dimensione, longitudine, latitudine, & profunditate, quibus corporis natura derimitur: atqui corpus esse non potest, quia cum locus, & id, quod loco cohibetur, simul sint, sequeretur duo corpora simul existere, seque permeare: locus igitur nihil est.

2. arg. h Præterea si corporis.] Secundum arg. ita concluditur: Si locus ex alterna corporum vicissitudine, & translatione rite argueretur, dandus etiam foret locus superficiei, & lineæ, imò & puncti: siquidem hæc etiam alio transferuntur, sibique mutuo succedunt: at horum nullum locum dari liquet ex eo, quia si puncti loeis esset, cum locus, & id, quod loco continetur, æqualia sint & coniuncta, iam locus esset quid insectile, sicuti punctus, atque adeo duo indiuisibilia quantitatis simul essent, quod fieri non potest. Idem similiter de linea, & superficie demonstrabitur.

3. Arg. i Quid enim locum.] Tertium arg. Si detur locus, magnitudinem habeat necesse est, cum sit corpori æqualis, & tamē eam habere non potest. Non igitur locus datur. Probatur minor. Nam si eam haberet, vel tunc locus esset corporeum elementum, ex elementisve corporeis constans, atq; ita duo corpora simul existerent, seque peruaderent: uel esset elementum uacans corpore, aut ex elementis corpore vacantibus constitutum, quod etiam fieri nequit, quia eiusmodi elementa non dantur in natura.

4. arg. K Cuius præterea rei.] Quartum arg. Si, inquit, locus sit, vtique erit causa rerum, quæ ipso continentur, cum vim quandam obtinere perhibeatur. Sed hoc dici non potest, quia nullum est causæ genus, ad quod referri queat, vt causatum genera sigillatim intuentibus perspicuè patebit. Ergo, &c.

5. Arg. l Iam vero si sit.] Quintum arg. est Zenonis, qui ex aliorum Philosophorum cōfessione sumebat, omnia, quæ in rerum vniuersitate sunt, loco contineri. Tunc ita argumentabatur. Quidquid est, cohibetur loco, ergo si locus est, ipse ēt loco cohibetur. Sed hoc fieri nequit, quia dabitur progressus infinitus in locis. Impossibile est igitur dari locū.

6. Arg. m Præterrea, si vt.] Sextum arg. Si locus ita est a natura comparatus, vt omne corpus in loco, & in omni loco corpus sit, sequitur, cum res viuentes incrementa accipiunt, ipsum quoque locum cum ijs dilatari & crescere; si quidem vberior quantitas maiorem locum deposcit: at non apparet aqua ratione locus dilatari possit, cum immobilis sit, & incrementi expers. Futile est igitur existimare dari in natura locum, quo res contineantur.

CAP.

C A P. I I.

CVm a autem aliquid per se, aliquid per aliud dicatur, locus quoque alius communis est, in quo omnia insunt corpora, alius proprius, in quo primo vt in cęlo nunc es, quia in aere, qui est in cęlo, in aere autem quia in terra, & in hac similiter, quin hoc in loco, qui nihil præter te continet. Si igitur locus est id, quod vnumquodque corpus primo continet, certe erit extremum, quare cuiusq; rei species, & forma, qua magnitudo, & magnitudinis materia terminatur, locus esse videbitur, hæc enim vniuscuiusque est terminus. Qui ergo ita considerant, ijs cuiusque rei forma est locus. Tex.14.

b Quatenus autem magnitudinis videtur internallum, materia; hoc enim a magnitudine diuersam est, idque est, quod a forma, veluti a superficie, vt termino continetur, & terminatur; huiusmodi est materia, & id quod est interminatum Terminus namque & affectiones cum a sphęra fuerint detracta, nihil prgter materiam remanet. c Quocirca & Plato materiam & receptaculum ait in Timæo idem esse. Quod enim accipere aptum est & receptaculum, vnum idemque esse. Cum vero aliter ibi, aliter in his, quæ dogmata ἄγραφα, idest, non scripta nominantur, id quod accipere aptum est, sumat, locum tamen & receptaculum idem eße enuntiauit. Inquiunt quidem enim omnes locum aliquid esse, quid vero sit, hic solus dicere aggreßus est. Quid itaque ex his considerant, ijs non iniuria videbitur difficile esse quid locus sit, cognoscere, siquidem horum alterutrum seu materia, seu species est, alioqui enim etiam altißimam hæc habent contemplationem, & separata inter se non est facile ea intelligere. d Illud vero intelligere non est difficile, vtrumuis horum locum eße non poße. Forma.n. & materia a re non seiunguntur, locus autem poteſt seiungi, quandoquidē eo vbi aer erat, aqua viciſſim ingreditur, aere & aqua sibi mutuo locum cedētibus, & alijs corporibus similiter. Quare nec pars, nec habitus est locus, sed ab vnaquaque re potest seiungi: locus enim vasis similitudinem videtur habere. Vas namque locus est, qui potest transferri, nullaque rei pars est. Quatenus igitur a re est separabilis, forma non est. qua autem continet, a materia aduersus est. Videtur autē sem per id, quod alicubi est, & ipsum aliquid eße, & extra ipsum aliquid aliud. Platoni quidem (si digrediendo liceat dicere) causa reddenda erat, cur formæ, & numeri in loco non sunt, si locus est id, quod participat, siue magnum id sit & paruum, siue materies, vt in Timæo scripsit. Præter a, quonam pacto in suum ipsius locum quodque ferretur, si locus materia eßet, aut forma? Non enim poteſt id locus eße, quo nihil mouetur, neque superum est aut inferum. Quare in his quę rendus est locus. e Quod si in re ipsa locus ineſt, inesse autem necesse est, si materia est, aut forma locus in loco erit. Vna enim cum re mutatur, moueturque & forma, & quod est indefinitum, non semper sunt in eodem, sed vbi est res. Quare locis erit locus. f Quin etiam aqua ex aere genita locus perijt, quod in eodem loco corpus, quod genitum est, non sit. Quis igitur est interitus? Ea igitur, quibus aliquid eße necessario concluditur, & rursus ea, quæ de eius eßentia dubitationem ingerunt, dicta sunt. Tex.15. Tex.16. Tex.17. Tex.18. Tex.19. Tex.20. Tex.21. Tex.22.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Locus duplex. Cōis, & proprius. Locū videri formā.

CVm a autem.] Loci naturam explicaturus docet duplicem esse locum, cōem,& proprium. Locus proprius dī, qui primo, ac immediate rē continet, qualis est superficies concaua aeris Socratem ambientis. Cōis est, qui rem non primo,& immediate cōplectitur, veluti cœlum respectu Socratis, quem aliorum corporum interiectu ambit. Hoc posito, probat locum videri formam esse, hoc modo. Forma est terminus siquidem terminat magnitudinem, idest extensionem materiæ, & materiam magnitudinis, idest ipsam substantiam materiæ tali affectam extensione: sed locus est etiam terminus, cum definiat, ac circumscribat rem locatam: videtur igitur concedendum locum formam esse. Hæc ratio, vt aduertunt Simplicius, Commentator,& D.Tho. nullam habet speciem veræ probationis, cum constet ex vtraque propositione affirmante in secunda figura: proindeque tantummodo gratia disputandi ab Aristotele affertur.

videri materiam.

b Quatenus aūt.] proponit rationem, quæ suadet locum esse materiam: nempe quia locus nihil aliud esse videtur, q̄ interuallum: quandoquidē hoc æquale est magnitudini, sicuti & locus: at materia interuallum est, seu receptaculum, in quo formæ recipiuntur, quod quidem a formis ipsis, quasi terminis,& limitibus cohibetur, cum suopte ingenio indefinitum,& vagum quidpiam sit. Et vero, quod materia a formis,& dimensionibus diuersam habeat naturam, (nam id etiam ad rationem loci comparatione rei contentæ exigitur) ex eo ostenditur, quia termino, & dimensionibus, alijsque id genus cogitatione a materia abiunctis, adhuc materia integram, incolumemq; essentiā retinet.

Platoni materia, & locus idem. Solus plato loci naturam explicare aggressus est.

c Quocirca.] propter similitudinem, quæ inter locum,& materiam cernitur, vt proxime dictum fuit, scripsit plato in Timæo materiam & receptaculum, siue locum idem esse: quanquam aliter pronuntiarit in dogmatibus, quæ ab eo discipulis tradita, non tamen literis commendata sunt, vbi materiam, magnum & paruum nuncupauit. Vnde cum omnes communi assensu locum ponerent, solus plato quidnam esset, explicare aggressus fuit, etsi verbis aliquantulum remotis: siquidem non tam quid locus, quid materia esset declarauit, aiens materiam conceptaculum, siue locum formarum esse.

Locū non esse formam, nec materiā. Reprehenditur Plato.

d Illud vero intelligere] Ostendit locum nec formam esse, nec materiam, proindeq; nihil superioribus argumentis fuisse conclusum, argumentatur vero in hunc modū. Id quod separatur a re, non potest esse eius forma, aut materia, cū hæc rei naturalis essentiā constituant, sed locus separatur a re, vt ex corporum translatione constat. Igitur locus nec forma est, nec materia, nec item alia rei compositæ pars, aut accidens illi inhærens. Deinde quod materia non sit locus separatim probat, quia loci est continere, materia vero non continet, sed continetur potius. Hic platonem reprehendit, quod cū materia, vt Timæo scripsit, locus formarum sit, vel magnum & paruum, vt alias docuerat, non tamen causam reddidit cur ideas & numero extra omnem locum esse affirmaret.

e Quod si in re ipsa.] Idem institutum confirmat hoc modo. Res, quæ mouentur, in loca propria feruntur: in materiam & formam nulla res fertur, quia vnumquodq; suam intra se materiam & formam continet. Non igitur locus materia aut forma est. Item, si forma & materia locus forent, iam locus vna cum re mota cieretur,& locum sibi etiam vindicaret, atque ita loci locus esset, quod absurdum est.

f Quin autem] Non parua est interpretum dissensio in explicatione huius loci. Non nulli e quorum numero est Aspasius, referente Simplicio, arbitrantur rationem hanc cum ijs quæ proxime antecedunt,& sequuntur, minime cohærere, sed continuandum cum tex.15. vbi Arist. probauit non posse dari locum, quia eo poteret illum augescere; hic vero idem ab eo ostendi, quia sequeretur corrumpi locum intercunte aere, ex quo aqua gignitur, cum tamen nullo eiusmodi interitus causa possit inueniri.

Aliorum explanatio.

Psellus, Alexander,& philoponus volūt pbari hic ab Arist. locū non esse formā, quia cum res corrūpitur, forma interit, nec tū interit locus, qui contrar.ū non habeat. Simplicius D.Th & Mag. Alber. aiunt, concludi locum nec formā esse, nec materiā, qa cū ex aer aqua gignitur, necessariū foret locum vtramq; mutationē subire, videlicet tam formæ quæ corrumpitur, q̄ materiæ, q̄ in maiorem coit densitatem, qd' est absurdum. Neutra harum explicationum congruit verbis contextus, q̄ non negant, sed asserūt potius

tius re intereunte locū corrūpi. Germana interpretatio est demonstrari ab Aristo. locū non esse materiā, ꝑ pea qđ cum ex aere aqua oritur, locus, qui aerē continebat, abolet, q̄a nō pōt aqua eūdē occupare locū, sed aliū minorē. Qui ergo, inquit, fieri pōt, vt locus materia sit, cū locus pereat superstite materia, aut q̄s materiæ interitus esse pōt, cū alijs, atque alijs formis sibi succedentibus eadem perseueret neque vnquam occidat.

C A P. III.

Post a hæc vero sumendum est, quot modis in alio aliud est. Vno quidem modo vt digitus in manu, & omnino pars in toto, alio vt totum in partibus, nō enim a partibus diuersum est totum; alio vt homo in animali, & omnino vt species in genere, alio vt genus in specie, & omnino vt pars speciei in speciei ratione. Præterea vt sanitas in calidis, & frigidis, & omnino forma in materia. Quin etiam vt rēs Græcorum in rege, & omnino in eo, quod primum mouet. Ad hæc vt in bono, & omnino vt in fine. Hoc autem est id, cuius gratia. Omnium vero maxime proprium est, vt in vase, & omnino in loco. b Quæret autem aliquis, vtrum aliquid in se esse possit, an nihil, imo omnia, aut nusquam sint aut in alio. Hoc vero est bifariam, aut per se, aut per aliud. Cum enim id, in quo est, & id, quod in eo est, totius fuerint partes, totum dicetur in se esse. Dicitur enim & ex partibus, vt albus, quod superficies sit alba, & sciens quod vis ea, quæ ratiocinatur. Amphora igitur in se non erit, nec vinum, amphora autem vini erit. Vtrunque enim & id, quod inest, & id, in quo est, eiusdem rei sunt partes. Ita igitur aliquid in se ipso esse potest. c Primum autem non pōt, vt album in corpore, superficies enim in corpore est; scientia autem in anima. Per hæc aūt fiunt appellationes, quod in homine sint, vt partes. Amphora vero & vinū, cum separata sunt, partes non sunt, sed cum sunt simul. Itaque cum partes fuerint, idem in se erit, vt album in homine, quod sit in corpore, & in hac quia in superficie, in hac vero non per aliud. Atque hæc quidem superficies, & album diuersę sunt speciei, aliaque & natura, & vt vtrumque est præditum. Nec igitur si inductione consideremus, in se quicquam esse vllo eorum, qui definiti sunt, modorum videmus, nec item esse posse ratione planum efficitur. Ambo enim vtrumque esse oportebit, vt amphoram & vas & vinum esse, vinum aūt, & vas, & amphorā, siquidem aliquid in se ipso esse potest. Quare vt quam maxime in se se vicissim insint tamen amphora vinum recipiet, non quatenus ipsa est vinum, sed qua ex parte amphora est, vinum autem in amphora est, vinum autem in amphora inerit, non qua parte ipsum est amphora, sed quatenus illa amphora est. Ac ratione quidem diuersa esse est manifestum, cum eius, in quo est alia sit ratio, alia eius quod est in eo. d Sed neque ex accidente esse potest, duo enim corpora simul erūt propterea quod amphora in se erit, si id esse in se potest, cuius natura ad recipiendum est apta, cratera, & illud ad quod recipiendum est comparatum, vt vinū, si vini. Perspicuum est igitur aliquid in se primum esse non posse. e Illud vero, de quo Zeno dubitabat, si locus est, in quo sit, non est difficile dilu[illegible]; nihil enim prohibet primum locum in alio inesse, non tamen vt in eo, vt in loco insit, sed quemadmodum sanitas in calidis, vt habitus, calidum vero in corpore vt affectio. Ita non erit necesse in infinitum abire. Illud vero manifestum est, cum vas nihil eius sit, quod in ipso inest, (aliud enim est id quod primum inest, aliud id,

Tex. 23. Tex. 24. Tex. 25. Tex. 26. Tex. 27. Tex. 28. Tex. 29.

in quo) locum nec materiam esse, nec formam, sed aliud, hæc namque materia & forma, illius, quod inest, aliquid sunt, & de his quidem sit dubitatum. Sed quid tandem locus sit, perspicuum fieri hoc modo potest.

CAPITIS III. EXPLANATIO.

Octo modis aliquid in alio esse potest. Octauus omnium maxime proprius.

POst hæc.] Vt proposita quæstio explicatius enodari queat, & argumentis in contrariam partem adductis commode satisfieri, enumerat modos, quibus aliquid in alio esse dicitur, ad quos, si qui præterea sunt, reuocari poterunt. primus est, quo pars, siue integrans, siue physica est in toto. Secundus, quo totum est in partibus. Tertius, quo species est in genere, & vniuersim pars subiecta in suo toto vniuersali. Quartus, quo genus est in sua specie, cæteræque partes Metaphysicæ in re definita. Quintus, quo forma siue substantialis, siue accidentaria est in materia, uel subiecto. Sextus, quo res sunt in efficiente, aut in imperante, aut mouente. Septimus, quo effecta sunt in fine. Octauus, maximeque proprius est, quo aliquid in alio est vt in vase, & omnino in loco.

Quæstio Num aliquid in se ipso esse possit. 1. Assertio. Aliquid posse in se ipso per aliud. Suadetur.

b Quærat aliquis.] Explicatis modis, quibus aliud in alio est, in controuersiam vocat, vtrum ne aliquid in se ipso esse possit, vel potius oïa, aut nullibi sint, aut in alio. priusq; respondeat, sumit bifariam intelligi posse aliquid in se ipso esse: nimirũ aut per se, hoc est, primo, siue secundum se totum: non autem rõne partis, aut aliud, idest, rõne partis, seu ratione alterius, quo pacto Socrates dicitur cãdidus, φ eius superficies candida sit, & scientia præditus, quia in eius aïo scientia insidet. Duplici ergo assertione quæsito respondet prior est, aliquid posse in se ipso esse per aliud. Hanc ex eo concludit, quia fieri potest, vt aliquid ratione suarum partium in se insit cum nimirum id, in quo aliquid est, & id, quod in ipso est, sunt parte alicuius totius, v.g. propterea quod amphora in qua vinum continetur, & ipsum vinũ, sunt partes huiusce cõplexi, vini amphora iccirco vini amphora in se ipsã esse ph.betur, nõ qdẽ primo, sed rõne partium. Nã quia amphora continet, iõ vini amphora dr̃ continere, & quia vinũ continetur, iccirco uini amphora cõtineri dicitur, atque ita vini amphora ratione suarũ partium in se ipsa est.

2. Assert. Nihil in se ipso p se esse. probatur.

c Primum autem.] Statuit posteriorem, assertioné, videlicet nihil in se primũ, siue per se, esse posse. Ac rursus explicat, quonã modo aliquid ex parte in se esse queat. Deinde prædictam assertionem confirmat. Nã si quis modo omnes, quibus aliquid in alio esse dicitur, sigillatim percurrat, nullum sane reperiet, quo aliquid perse, siue primũ, in se ipso esse dicatur. Tum alia ratione idem comprobat. Si.n. inquit, in se ipso primũ, ac per se aliquid sit, vt amphora vini, necesse erit tã vinum, q̃ amphoram, vtrumq; ipsorum esse. Nã cum ratio amphoræ sit recipere, ratio vini recipi, si amphora vini in se erit ambæ hæ rationes utrique competent, quia amphora erit in amphora, & vinum in uino: atque amphora quatenus recipiet, amphora erit: quatenus recipietur, vinum: itemque vinum prout se recipiet, amphora, prout recipietur, uinum erit.

Nec ex accidente. Confirmatio.

d Sed neque ex accidente.] Demõstrat nec ex accidente posse aliquid in se ipso esse. Quod vt intelligas aduerte, esse in aliquo ex accidente, prout hoc loco ab Aristotele sumitur, idem valere, atque accidere alicui, qđ est in illo per se: quo pacto anima est in loco, quia corpus, quod informat in loco est. Probat ergo propositum Aristoteles ex eo, quia sequeretur duo corpora simul esse. Nam si amphora ex accidente in se sit, erit amphora in eo, quod per se ipsa in est: hoc est, in vino, & ita vtrumlibet erit in amphora, vinum per se, amphora ex accidente, atque adeo duo corpora eundem locum obtinebũt.

Quo pacto solui possit rõ Zenonis, nitẽtis locum e medio tollere.

e Illud vero de quo Zeno.] Ex dictis facilem esse ait explicationem rationis, qua Zeno locum e medio tollere contendebat, propterea quod si locus sit, erit in aliquo, vt in loco, tum rursus ille locus in alio erit, sicque in infinitum quæstio abierit. Nam cum tam multis modi, inquit Aristoteles, aliud in alio esse perhibeatur, non oportet quidquid est in aliquo, vt in loco esse. Locus igitur in aliquo est, non tanquam in loco, sed ut in subiecto vel vt in materia. Nam quod locus nec materia ipsa, nec forma sit, conspicuum iam est, cum hæ sint partes rei compositæ, quæ a loci natura longe ab est.

CAPVT IV.

a Svmamus de ipso, quæ vere per se inesse ei videntur. Primum igitur locum id, cuius est locus continere, nihilq; eius esse arbitramur. Præterea locum primum nec minorem esse, nec maiorem, nec a quaq; re destitui, & separabilem esse, deinde locum omnem superum & inferum habere, & vnumquodq; corpus ad propria loca naturaliter ferri, & in eis conquiescere, idq; aut in supero, aut infero loco efficere. His autem positis contemplari reliqua debemus. Tex.30.

b Enitendum autem est ita considerare, vt definitio eiusmodi reddatur, ex qua & ea, de quibus dubitatur, dissoluantur, & quæ inesse videntur in loco ei conueniunt. Præterea difficultatis, & quæ de eo sunt dubitata causa innotescat. Ita enim pulcherrime vnumquodque fuerit monstratum. Tex.31.

Primum quidem illud intelligentia est apprehendendum, nullam de loco futuram fuisse perscrutationem, nisi aliquis esset motus, qui ad locum pertineret. Nam & cælum in loco esse ob id maxime arbitramur, quod semper motu cieatur. Eius autem alius est latio, alius accretio, & imminutio: in accretione enim, & imminutione locus mutatur, & quod prius hic erat, id rursus locum minorē, aut maiorem occupauit. c Aliud vero est quod per se actu mouetur: aliud, quod ex accidenti: & huius aliud per se moueri potest, vt corporis partes, & nauigij clauus; aliud non potest sed semper ex accidenti, vt albor, & scientia. Hæc enim propterea locum mutant, quod id, in quo insunt, mutet. Tex.32.

d Quoniā aūt dicimus in cælo esse, vt in loco, propterea quod in aere, qui est in cælo; & in illo quidem non omni, sed ob extremū eius, idq; quod continet (nā si vniuersus aer sit locus, æqualis profecto non erunt vniuscuiusq; locus, & vnū quodq; : videtur aūt æqualis esse, talisq; est primus, in quo est, cum id, quod continet, diuisum non fuerit; sed continuum, in illo non vt in loco esse dicitur, sed vt pars in toto: cum autem seiunctum fuerit & tetigerit, in primo est extremo eius; quod continet, quod neq; rei, quæ in ipso est, pars est, nec interuallo maius, sed æquale, quod eorum, quæ se tangunt, extrema sint simul, & continuū quidem cū sit, non in illo, sed cum illo mouetur. Cum aūt diuisum est in illo: seu id quod cōtinet, moueatur, seu non moueatur. Præterea cū diuisum non fuerit, vt pars in toto esse dicitur, seu aspectus in oculo; aut manus in corpore: sin diuisum sit, vt aqua in vase aut in dolio vinū. Manus.n. vna cum corpore mouetur, aqua aūt in vase. Tex.33. Tex.34.

e Quid igitur sit locus ex his iam constat. Quatuor.n. fere sunt, quorum vnū esse locum necesse est: aut enim forma aut materia, aut interuallum aliquod extremis interiectum, aut ipsa extrema si interuallum nullum sit, præter corporis, quod inest, magnitudinem. Perspicuum autem est tria ex his esse non posse. Sed forma videtur esse propterea quod continet. Eius enim, quod continet, & eius, quod continetur, extrema sunt simul. Ambo quidem extrema sunt, non tamen eiusdem, sed forma, rei; locus autem, corporis continentis. Tex.35.

f Quia vero quod continetur, atque diuisum est, eo, quod continet manente, sæpius mutatur, vt aqua ex vase, interuallum, quod intercedit, videtur esse veluti res quædam præter id corpus, quod transfertur, Qd non ita est; sed corporum Tex.36.

porum eorum, quæ transferuntur, & tangere sunt apta, quoduis incidit.

Tex.37. g *Quod si interuallum aliquod sit, quod per se esse, & in eodem loco manere natura sua aptum sit, infinita profectò loca erunt: aqua enim, & aere locum mutantibus, quod vniuersa aqua in vase facit, idem partes omnes in toto facient.* h *Simul vero & locus loco mutabitur: ita loci alius erit locus, multaque loca simul erunt. Locus autem partis, in quo mouetur, cum totum vas transfertur, alius non est, sed idem. In eo enim, in quo est aer transfertur, item aqua, aut aquæ partes, non autem in eo, ad quem accedunt, qui quidem loci est pars, qui totius cæli*

Text.38. *est locus.* i *Atqui & materia locus esse videbitur, si in eo, quod quiescit, si paratumq; non est, sed continuum, quispiam consideret. Quemadmodum.n. si alteratur, erit hoc nunc quidem album, rursus vero nigrum, & nunc quidem durum, rursus molle: ac ideo materiam aliquid esse dicimus: sic esse ex huiusmodi aliquo viso, imaginationeque locus videtur. Sed illud quidem ex eo euenit, quia quod erat aer, id nūc est aqua, locus aūt, quod in eo nūc est aqua, in quo modo erat aer.*

Sed materia (vt antea dictum est) nec a re separabilis est, nec continet, cum tamen vtrumque loco conueniat. Si igitur horum trium nullum est locus nec materia, nec forma, nec interuallum vllum, quod semper sit ab interuallo eius rei, q. transfertur, diuersum, necesse est quatuor illorum reliquum esse, nempe extremū corporis, quod continet. Atq. id corpus dica contineri, quod latione potest moueri. K *Locus autem quid sit perspicere, magnum quid esse, atq. difficile videtur, tum quod & materiæ, & formæ speciem referat, tum quod rei, quæ transfertur*

Tex.40. *translatio in eo, quod continet, quiescente efficitur. Videtur.n. interuallum posse esse a magnitudinibus, quæ mouentur, diuersum. Ad quod etiam aer aliquid con*

Tex.41. *ducit, qui vacare corpore videtur, non solum.n. vasis extrema locus videtur esse, sed id etiam, quod vt inane interiectum est. Vt autem vas est locus, qui potest transferri, ita & locus vas est immobile. In eo itaque, quod mouetur, cum aliquid mouetur, idque quod intus est, locum mutat, veluti in flumine nauigium, vt vase potius, quam vt loco, eo quod continet, vtitur: locus enim immobilis vult*

Tex.42. *esse. Quocirca vniuersum flumen magis est locus, quoniam vniuersum est immobile.* l *Quamobrem locus eius, quod continet, extremum est immobile primum. Atque hanc ob causam medium vniuersi, & conuersionis extremum, quod ad nos pertinet, hoc quidem sursum, illud vero deorsum, maxime proprie omnibus videtur esse, quandoquidem illud semper manet, orbis autem extremum modo eodem semper consistit: quare cum leue id sit, quod natura sursum fertur, graue quando deorsum, terminus, qui ad medium continet, infra est, & ipsum quidem medium: qui vero est ad extremum, supra est, & ipsum extremum.*

m *Ob eamque causam locus, idque continet, planum quoddam, & quasi vas videtur esse, simul etiam cum ipsa re quodammodo est locus, propterea quod termini simul sunt cum eo, quod est terminatum.*

CAP.

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

a SVmamus igitur.] Vt loci naturā inuenire,& apposite explicare queat, præcipuas quasdā illius affectiones, quæ loco inesse communi hominum intelligentia opinioneq. iudicantur, inculcat, ita dilucide ut res explicationem minime requirat: præter id, quod ait, omnem locum, superum, inferum q. obtinere, quod duobus modis interpretes explicant. Nimirum uel disiunctim, ita ut doceat Aristoteles omnem locum, aut superum aut inferum esse, quæ est interpretatio Simplicij, Themistij, & Philoponi. Vel copulatim, ut afferat in omni loco superum esse & inferum, quo pacto pars aeris, quæ ignem tangit, superior est, quæ terram, inferior. Non recensuit autem hic cæteras loci differentias, quod hę, ut Simplicius annotauit, & pręcipuę, & naturalibus corporibus magis proprię habeantur.

Loci affectiones. Oēm locum sup inferumque obtinere, quis sensus.

b Eniтendum autem est.] Constitutis tanquā fundamentis loci proprietatibus, quæ maxime idonea ratio est ad indagandum quid res sit, ut 1. de Anima, c. 1. Aristo. docet, quam accuratam, exactamq. loci definitionem tradere in animo habeat, exponit. Monet que inquisitiones loci causam fuisse lationem: ideo enim ueteres philosophi cœlum maxime in loco esse arbitrati sunt, q perenni motu agitetur. Tum motū, qui ad locum pertinet, trifariam distribuit, uidelicet, in lationem, accretionem, diminutionem, licet duo posteriores non uere, ac simpliciter motus locales sint, sed duntaxat motum localem ad unctum habeat, quatenus omne id, quod augescit, maiorem locum accipit, & id, quod diminuitur, minorem.

Maxime idonea rā ad inuestigandā q d ditatē rerum. Tripartita distributio motus localis

c Aliud uero est.] Tradit partitionem quandam eorum quę mouentur, aiens quędā moueri per se, id est, ratione sui, ut composita physica: quædam ex accidente, hoc est, ratione alterius, cui insunt, ut rerum physicarum partes, earumq. accidentia. Deinde eorum, quæ ex accidente mouentur, quędam posse per se motum subire, ut easdem rerum physicarum partes, si a toto abiungantur, alia non posse, ut accidentia.

Multiplex notio eorum quæ mouentur

d Quoniam autem.] Repetita locorum, quam superius tradidit, sectione, nempe quædam esse propria, alia communia, quorum illa rei contentæ ęqualia, & commensurata sunt, hęc uero non item, docet id quod in aliquo ut in toto est, dum ei cohæret, non esse in illo, ut in loco, saltem actu: fore tamen in eodem tāquam in loco actu si continuitate sublata, prima eius superficie contineri incipiat. Et uero tunc utriusque extrema simul erunt, & æqualitatem sortientur, & quod diuersum auulsumq. est in eo, cui ut erat continuum, non cum eo moueri dicetur.

Id, quod 1 aliquo ut 1 loco est, non esse 1 illo, ut in loco saltem actu.

e Quid igitur sit.] Ex ijs, quæ paulo ante docuit, liquidum esse ait quidnam locus sit, nimirum extremum continentis. Nunc tamen idipsum confirmat propositis sub unū aspectum ijs, quæ loci naturam imitantur, quorum unum duntaxat locum esse oportet Aut locus (inquit) forma est, aut materia, aut interuallum quod inter extrema, i. inter superficiem concauam corporis continentis intercipitur, uel est superficies ipsa continētis corporis, sed de tribus prioribus nullum esse potest, erit ergo quartum. Assumptionem probat. Etenim quod non sit forma perspicuum est, siquidem forma est interna rei, locus uero extrinsecus adiacet. Nam licet continentis, & contenti corporis superficies simul sint, tamen superficies corporis ambientis, non rei locatæ, sed locāti inhæret. Nec propterea quod forma & locus continere dicuntur, locus forma est: aliter enim hæc, aliter ille continendi officium administrat, ut ex dictis constat.

Definitio loci.

Locū non esse formam.

f Quia uero.] Ostēdit locum non esse spacium illud, quod intra superficiem circūfusi corporis iacet, ut prisci philosophi aiebant. Quod ut plane intelligatur, sciendum est ueterum nonnullos credidisse in toto uniuerso quoddam esse ueluti corpus tribus constans dimensionibus, quæ res omnes permearent, atque omnium rerum conceptaculum, & locus essent. Conabantur uero suam persuadere sententiam hunc in modum. Locus est id, q manens idē alia subinde atq alia corpora admittit, sed ita se hēt interuallum extremis corporis cōtinētis interiectū, ergo istiusmodi interuallum locus est. Hanc rationem eo coarguit Aristo. quod dimensiones distinctas dimensionibus corporis contenti perperam inducat, cum eas ponere nulla ratio, aut necessitas cogat.

Locū non esse spacium. Veterum sīia de receptaculo omnium rerum.

g Quod

Refellitur opinio ueterum de spacio, siue interuallo.

g Quod si interuallum.] Duplici argumento ostendit locum non esse spacium illud. Primum, quia si tale spacium tergemina dimensione prædium in natura esset, datentur actu infinita loca, quod nemo dicet. Probatur assumptum. Nam si locus esset interuallus cum vnum corpus viribus naturæ aliud permeare nequeat, sequeretur rem loco contentam infinitè diuidi, eam nempe interuallo dissecāte, atque ita dari infinitas partes locis infinitis distinctas. Huius argumenti vim aliter Simplicius, Themistius, alijque interpretes exponunt, omnes tamen a partium, & locorum infinitate petitam esse inquiunt.

Aliud ar. cōtra antiquos Phil. existimantes spaciū esse locum.

h Simul verò & locus.] Secundum argumentum ita habet. Si locus esset spacium rem locatam, permeans, sequeretur locum in loco esse, locumque mutare, & plura simul loca esse, quæ omnia longè absunt a vero. Probatur sequi. Nam si aqua in vase contineatur, & vasis interuallum aquæ sit locus, vasque ab vno loco ad alium deferatur, ita ut in alio interuallo consistat, iam locus aquæ, videlicet interuallum intra uasis latera inclusum, locum mutabit, & locum alium, nempe spacium, in quo sit, obtinebit: sicque interuallum in interuallo, atque adeo locus in loco, & multa simul loca erunt: nimirum totius vasis, deinde aquæ, præterea partium aquæ. At enim istiusmodi incommoda omnino effugit qui circumfusi corporis superficiem locum facit. Hæc enim nec locum per se mutat, nec in loco est, nec plures quæ contineant extrinsecè una existere oportet.

Declinari incommoda posita superficie circumfusi corporis pro loco.

Locus materię naturā imitatur, non tamen est materia.

i Atqui Materia.] Probauit hactenus locum neque formam, neq; interuallum cauo ambitu inclusum, nec materiam esse: rursus nunc, ne qua supersit dubitatio, materiam nō esse confirmat. Licet enim materiæ naturam imitetur, quatenus vt eadem materia uarijs subinde formis induitur, ita, locus immotus manens idemque perseuerans continuò diuersa corpora uicissim recipit, plurimum tamen inter se natura differunt. Primum, quia materia diuersas formas excipiens fit rei compositę pars, non autem locus. Deinde, quia materia re incolumi nō pōt ab ea disiungi, neq; illā cōtinere dicitur, quæ tñ loco rite conueniunt. Reliquū est igitur ut locus, quoniā nec materia, nec forma, nec interuallū, est, ultima corporis continentis superficies sit, continentis inquam id, quod lationem subit.

Loci natura cognitu difficilis.

Locus superficies immobilis.

K Locus autem quid sit.] Loci naturam cognitu, inuentuque difficilem esse ait, quia formæ & materiæ similitudinem præse fert: similitudo autem sæpenumero deceptionē parit, vt Plato in Sophista monet, tum quia translatio quiescēte, immobilique loco fieri debet, quæ immobilitas, atque adeo loci ratio interuallo conuenire videtur. Persistit nihilominus in sententia, asseuerans locum esse superficiem, non quamlibet, sed immobilē. Quo fit vt tametsi quodlibet uas locus appellari possit, & quiuis locus vas dici queat ampliata nimirū vocabuli significatione, vt locus idem valeat atq; cōtinens, tñ, si propriè loquendum sit, non ita se res habeat, quia vas aquam, v.g. continēs nō propriè locus aquæ dicitur, propterea quod simul cum ea mouetur. Qua ēt de cā aqua fluminis nauigium circumfluens cum moueatur, nō propriè locus habetur, sed magis ipse fluuius, qui immobilis est: licet neque hic propriè locus sit, cum non primo contineat.

Perfecta loci definitio.

Veteres mundi mediū maxime locum putabant.

l Quamobrem locus.] Proponit iam absolutam, atque omnibus numeris perfectam loci definitionem, nimirum, Locus est extremum, seu finis corporis continentis immobilis primus. Quæ tamen loco non in tota sui significati amplitudine, sed proprio, & immeto solum conuenit. Quo uero pacto ea sit intelligēda, enucleate a nobis in progressu explicabitur. Probat autem Aristoteles locum immobilem esse testimonijs ueterum philophorum, qui mundi medium iccirco maximè propriè locum infimum dici putabant, & concauam cœli faciem locum superum, quod hæc in eodem situ maneant.

Loci obscuri explicatio, de qua dissentiūt interpretes.

Porro aūt quid sibi velint ea uerba, Terminus, qui ad mediū, &c. nō cōstat inter expositores, aliterq; illa Philoponus, Porphyrius, & Simplicius, aliter Themistius interpretātur. Omissis tamē cōtrouersiis, uidetur Aristoteles per terminū, q ad mediū cōtinere dicitur, significare superficiē cōtinēte ea corpora, quæ suopte ingenio in mediū tēdunt, uidelicet infimā aeris superficiē, quæ globū ex aqua & terra conflatū circūdat, mediū autē uocare mundi, ad quod grauia descendunt, docereque utrūque horū esse infra. Per terminum uero, qui ad extremum cont net, designare lunę superficiem, quę ad extremum cœli versus nos esse dicitur. Itaque eiusmodi superficiem, extremumve, sursum esse.

m Ob

m Ob eamq; causam.] Declarat quo pacto locus dicatur superficies prima, videlicet, quia cum locus sit planum quoddam, i. superficies adæquate respondens rei locatę, cumq; termini vtriusq; idest, tam contenti, quam continentis corporis, simul sint: consequens est, vt locus sit superficies contento corpori primum occurrens.

Cur locus dicatur superficies prima.

C A P V T V.

a *ID itaque corpus in loco est, extra quod aliud corpus est, quod ipsum conti-* tex.43.
neat: illud vero non est, extra quod nullum est. Quapropter etiam si aqua eius
modi fuerit, partes quidem ipsius mouebuntur, propterea quod alia aliam conti-
neat; vniuersum vero partim mouebitur, partim non mouebitur; hic namq; par-
tium est locus. Nec sursum quidem, & deorsum, in orbem autem aliquæ, aliæ ve- tex.44.
ro sursum, & deorsum, quæ densitatem habent, & raritatem. b *Quemadmodũ*
autem dictum est, aliqua sunt in loco potestate, aliqua actu. Quapropter cum id,
quod similium est partium, continuum fuerit, partes potestate sunt in loco; cum
autem diuisum quidem sit, sed partes se tangunt, vt cumulus, actu. Et alia quidẽ
per se, vt corpus omne, quod latione, aut accretione mobile est, per se alicubi est. tex.45.
Cælum autem, vt diximus, nusquam est totum, neq; ullo in loco; si quidem nul
lo corpore continetur, sed quatenus mouetur, eatenus partibus est locus, quando-
quidem alia aliam continet; alia vero ex accidenti, vt anima & cælum. Omnes .n.
partes quodammodo sunt in loco, siquidem in orbem alia aliam continet, ex quo
fit, ut in orbem id solum, quod superum est, moueatur.
c *Vniuersum autem alicubi non est; quod enim alicubi est, & ipsum aliquid* tex.46.
est, & aliud quid, in quo continetur, oportet esse: at extra vniuersum, ac totum ni-
hil est. Ob eamq; causam in cęlo sunt omnia; quandoquidem cęlum vniuersum
fortasse est. Non est aũt cęlum locus, sed cęli aliquid, nempe extremum, ac termi-
nus quiescens, qui mobile corpus contingit. Atque hanc ob causam terra in aqua
est, hæc in aere, hic in æthere, æther in cęlo, cælum non vltra in alio. d *Illud ve-* tex.47.
ro ex hisce est perspicuum, si locus hoc modo definiatur, dubitationes omnes dis-
solui posse; neque enim necesse est locum simul augeri, neque puncti esse locum,
neque in eodem loco duo corpora, neque corporeum quidpiam interuallum esse.
Corpus namque est quicquid loci extremis interiectum non autem corporis di-
mensio. Estq; etiam locus alicubi, non vt in loco, sed vt terminus in eo est, quod
est terminatum. Non enim in loco est quicquid est, sed corpus mobile. e *Atque*
etiam in suum quæque locum ratione optima res fertur. Quod enim deinceps tex.48.
collocatum est, & tangit non vi, idest cognatum; ac ea quidem, quæ copulata
sunt, impatibilia sunt, quæ vero se tangunt, vicissim pati, atque agere apta sunt.
f *In suo etiam quicque loco non sine ratione naturaliter quiescit. Hæc enim pars* tex.49.
in toto loco eam habet rationem, quam separata pars ad totum; vt cum aquæ aut
aeris particulam quis mouet. Sic vero & aer ad aquam se habet, quoniam al-
terum materiæ vim obtinet, alterum formæ; aqua quidem aeris, aer autem
quasi cuiusdam illius actus; aqua enim potestate est aer, & aer potestate aqua
alio modo. Sed post de his disserendum erit, nunc per occasionem necessario
dicendum.

dicendum fuit. Quod vero obscure dictum est, dilucidius tunc erit. Si igitur idem sunt materia, & actus (vtrunq. enim aqua est, sed unum potestate, alterum actu) eam profecto rationem, quam pars ad totum; quodammodo habebit. Quare & se tangunt: copulata autem erunt, cum vtrunque actu vnum fuerit. Ac locum quidem esse, & quid sit dictum est.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

Quenā se cūdū se & absolute ī loco sint. a ID itaq; corpus.] Ex tradita loci definitione ostendere aggreditur quenā corpora, & quibus modis in loco sint. Ac primum docet ea secūdum se & absolutè in loco esse, quæ ab alio corpore cōtinētur: siquid vero extra se aliud corpus nō habeat, vt vniuersū, id non posse pdicto modo locū obtinere, imo nec motū subire, nisi merito partiū.

Vocabulo uniuersi quid nam Aristo. significarit. Quid Aristoteles, Vniuersi appellatione significare voluerit, magna est interpretum dissensio. Nam Græci ferè omnes significari volunt cœlestem duntaxat mundum, quem inquiunt ratione partium, idest orbium, quibus constat, quorum inferiores à superioribus continentur, in loco esse: non autem secundum se totum, cum extra cœli cōplexum uullum sit corpus. Magnus Albertus, & Auerroes, designati censent totā corporei mundi vniuersitatem, quæ similiter ratione partium, non ratione totius, locum habere pôt. D. autem Thomas, alijq; nonnulli intelligunt primam sphæram, seu primum mobile, quod, Aristotelis sententia; nullo ambitur corpore. Atq; hæc interpretatio germanior est, magisq; consentiens cum verbis Arist. præsertim ijs, quę de loco actu, & potestate paulo post sequuntur. Illa aūt verba, Nec sursum quidem, &c. sic intelligito: extremæ sphæræ partes non ita se habent, vt aliæ quidem in orbem agitentur, aliæ in supersū, aut inferum locum eant: hæc.n. ijs tantum, quæ rarefieri, & addensari possunt, conuenit.

Motus sursū & deorsum ijs tātum cōuenit, q̄ rare fieri & cōdensari queunt.

Modi, quibus res in loco esse possunt. Potestate. Actu. Per se. Ex accidēte. b Quemadmodum autem.] Enumerat modos, quibus res in loco esse queunt: nimirum potestate, vel actu: per se, vel ex accidēte. Potestate dicuntur in loco esse partes cuiuslibet continui, quæ ita in eo insunt, vt ab illo diuisæ non sint, diuidi tamen possint. Actu vero sunt, v.g. eædem partes, cum ab se mutuo diuisæ fuerunt, ita tamen, vt vna alteram tangat, & in modum aceruí contineat. Per se, illa quæ ratione sui in loco sunt, vt Socrates, vt arbor, vt elementa. Ex accidente, quæ sunt in eo, quod in loco per se est: vt animus in corpore, vt color in magnitudine, vel quæ sunt in loco per aliud, vt continuū non circumfusum alio corpore, quod merito partium admodum ante explicatum in loco est. Docet ergo Arist. supremam sphæram non contineri loco per se, sed ex accidente, & per aliud, videlicet partium beneficio: eiusdem vero partes, quæ sibi inuicem inne xę in orbem rapiuntur, in loco esse potestate duntaxat.

Supremū cęlum nō per se, sed ex accidēte in loco esse.

c Vniuersum autem.] Hic vniuersum pro totā corporeę molis vniuersitate sumit, atq; non esse ipsum per se in loco, quia nullum extra se corpus uēdicat. Quo fit, inquit, ut cœlum omnia ambitu suo coerceat, tanta molis amplitudine, ut propemodū uniuersi nomen sibi arroget, quatenus cętera corpora illius comparatione parum habent momenti. Non est tamen sublunarium corporum locus cęlum ipsum, sed caua eius superficies, eatenus immobilis, quatenus in gyrum sic torquetur, vt secundum se totā non alio migret. Nec i'em, inquit, eiusmodi superficies proprius ac proximus inferiorum corporum locus habetur, sed communis, ac remotus. Namque excepto igni, qui lunari globo proxime cohęret, singula alium peculiarem, sibiq; proprium locum sortiuntur, vtiq; terra in aqua est, aqua in aere, aer in igni, ignis in prima cœli sphæra, alij orbes in superioribus usque ad extremum qui ut nullum iam supra se habet, ita in loco actu non est.

Locus corporū sublunarium nō est cœlū, sed ei concaua superficies.

Responsio ad argumēta, quæ locum tollebant. d Illud uero ex hisce.] Perspecta loci definitione, facile esse inquit argumenta, quæ ipsum e medio tollere uidebātur, dissoluere. Respōdet igitur ordine retrogrado, uel potius ex ijs, quę hactenus docuit, responsionem petendam uult. Imprimis quod ab 6. attinet, non oportere locum proprie augescere, cum locus non sit corpus, & incrementum solis corporibus propriè conueniat. Itaque dum corpus loco contentum augescit, simul

Ad 6. etiam corpus circumfusum, ut aer, uel aqua cedit, eo que cedente, caua superficies ipsi in

Ad 2. hęrens maior fit, atque ita per accidens locus augetur. Ad 2. superficiem, lineam, & punctum

ctum

ctum non transferri alio per se, sicuti corpora, sed tantummodo ex accidente, ideoque solis corporibus conuenire in loco esse. Ad 1. locum non esse corpus, nec constare tribus dimensionibus, sed esse superficiem longitudinem tantum, ac latitudine preditam. Ad 3. locum non habere magnitudinem, cum neq; sit corpus, neque corporeum interuallum, quale veteres fingebant. Ad 1. Ad 3.

His non obstat quod locus dicitur equalis rei contente, ut enim annotauit Magnus Albertus, & Auerroes cōment. 77 huius libri, duplex est æqualitas, altera dimensionis, altera continentiæ. Aequalitas dimensionis est, qua unum secundum oēs dimensiones, lōgitudinem, uidelicet latitudinem, & profunditatem alteri adæquatur. Aequalitas continentię, est qua unum alteri equale est secundum longitudinem, & latitudinem duntaxat. Igitur prior equalitas solis corporibus, conuenit, posterior autem loco aptatur, qui extremę superficiei rei contentę ex equo respondet, simulque cum ea existit.

Estque etiam. Ad quintum respondet non omnia, quę in rerum natura existunt, in loco esse, sed quędam esse tantummodò in alio ut terminum, seu finem in eo quod terminatur, finiturue. Est autem re uera locus in locante tanquā in subiecto. Nec oportet omnia quę sunt, in loco esse, cum solis corporibus conueniat circunscribi loco. Ad quartum, cuius hic mentionem omisit Aristoteles, dicendum est locum prout uim rei conseruatricem habet, ad efficientem causam pertinere. Ad 5. Ad 4.

e Atque etiam.] Exponit quamobrem corpora grauia, & leuia suopte ingenio in proprium locum ferantur. Causam vero ait esse, quia quodlibet naturæ societate coniunctū est cum eo quod naturali ordine deinceps sequitur, & quod nulla vi adhibita, sed spōte sua tangit, vt aer cum igni. Commonefacit autem nō eodem pacto se rem habere in prędictis corporibus, quo in partibus alicuius totius: hæ namque ita implicitam cognatamque naturam obtinent, vt in se mutuo non agant, intellige actiones per se ad interitum ducente, illa vero sine discrimine vicissim agant, & patiantur. Cur grauia & leuia suapte vi in propria loca tendant.

f In suo etiam.] Rationem affert cur vnumquodq; in sua natiua sede quiescat: nimirum, quia ad illam tendit, sicuti pars auulsa ad suum totum, vt pars aquæ ad aquam. Atque ita quemadmodum pars toti adhęrescit, ita corpus vbi ad locum peruenit consistit. Habere autem sese corpus locatum, vt partē comparationem loci, locum verò vt totum, ex eo ostendit, quia aqua, verbi gratia est vt materia, aer vero vt actus & forma. At materia rationem partis obtinet, forma rationem totius, quia totum absoluit, & perficit. Sed cur, dicet quispiam, aqua respectu aeris veluti materia est, quia, inquit, est in potentia, vt ex ea aer gignatur. Hoc autem vt intelligas, aduerte, cum intereunte re minus perfecta, alia perfectior generatur, vt ex embrione homo, tunc dici corruptionē secundum quid, generationem vero simpliciter. Cum autem perfectiori corrupta, imperfectior generatur, conuersa vice generationem secundum quid, corruptionem simpliciter nuncupari. Quoniam igitur tam aer respectu aquæ, quam omnia superiora elementa comparatione inferiorum, vt altiorem sedem, ita & eminentiorem dignitatis locum vendicant, ideo aqua dicitur in potestate esse, vt ex ea gignatur aer, non ita verò contra. Cur corpora in proprijs locis Aqua respectu aeris obtinet rationem materię. Cur.

QVAESTIO I.

Recte ne Aristoteles loci naturam explicarit.

ARTICVLVS I.

Obijcitur contra loci definitionem ab Aristotele tradit.m.

Contra ea, quæ Aristoteles proximis capitibus de loco scripsit, hæc opponūtur. Primo: Loci proprium est corpora ad se allicere, allecta fouere, ac conseruare, vt cōstat ex ijs, quę tradit Arist. hoc in A libro, text. 40. 48. & 49. & lib. de historia animalium, c. 28. & 29. Theophrastus lib. 2. de causis plantarum, c. 9. & Ptolemæus in 2. tractatu. Quadripartiti: at superficies cum sit quantitas, nullam habet alliciendi, aut conseruandi vim, vt aduertit Commentator ad tex. 84. huius libri. Non est igitur locus superficies, sed potius qualitas, quæ eiusmodi officia præstet. Prima obiectio.

Deinde. Turris immota, flatu vēti aliā atq; aliā induit superficiem, cymba etiā cum secundo amne labitur, interdū eandem aquę superficiem se attingētem seruat: 2. Obiectio.

uat: ergo si locus est superficies, res nō mota mutat locum, res mota locum non mutat, quo quid absurdius?

3. Obiec. Pręterea: Superficies continens rē locatā inheret in corpore circunfuso, & ex consequenti eo modo, saltem ex accidente, mouetur: ergo fieri nequit vt locus sit superficies, alioqui locus esset mobilis, cuius oppositum docuit Aristoteles.

4. Obiec. Rursum. Locus est superficies: ergo vbi plures erūt superficies, erunt & plura loca: & vbi vna, vnus duntaxat, quod tñ non videtur concedendum: sequeretur. n. vnū locatum, vti lignum, cuius altera pars aquis mersa est, altera extat, duobus in locis simul esse, quia gemina superficie concluditur, vna aquę, altera aeris. Item duo corpora, si diuina virtute se penetrent, & eadem attigua superficie contineantur, esse vnum duntaxat locatum, quorum neutrum veritati congruit.

5. Obiec. Item. Sicut Angelus propriè loco mouetur, ita propriè in loco esse debet: non est aūt in superficie: nō est igr̄ superficies locus. Assumptio probatur, quia cum Angelus sit expers materię, cōsentaneum nō est, vt rei materiate sup̄ficie cohibeatur. Ad hæc: Corpus Christi in sacra Eucharistia continetur superficie, quæ ante consecrationem inerat materiæ panis: & tamen non est in ea, vt in loco, ergo nō omnis superficies continens est locus.

Magister in 1. d. 37. Henric. quodlib. 4. q. 7. Alesius 2. p. q. 33. D. Tho. 1. p. q. 53. ar. 1.

6. Obiec.

7. Obiec. Tum. Si lapis absq; omni quantitate diuinitus conseruetur, manebit nihilominus in loco: cum negari non possit alicubi eum esse: & tamen locus non erit illi æqualis: quia æqualitas est relatio iter corpora affecta quantitate: Non igitur locus est æqualis locato.

8. Obiec. Postremo: Summa sphera, cum proprie moueatur, non pōt non esse in loco: & tamen ex Arist. sñia nō cōtinetur alio corpore, ergo non omne, quod est in loco, ab alio circunscribitur, ex quo sequitur locum non esse superficiem continentem.

ARTICVLVS II.

Quæstionis explicatio.

IN hac controuersia de loco, duo potissimum sunt, quæ maiorem explicationem desiderant. A rerum, quę sit loci natura, & essentia: alterum, qua ratione locus ab Arist. immobilis dicatur. Quod ad primum attinet, multiplices de eo quondam fuere, atq; etiam nunc vigent Philosophorum opiniones, quas commemorat D Th. opusc. 52. Albertus Magnus, Auerroes, & Themistius hoc in libro, Auicenna 2. Sufficientiæ cap 6. alijq; nonnulli. Igitur Stoici, & ex Academicis quidam arbitrati sunt locum esse spatium, quod corpore occupatur, quale est id, quod inter cauum vasis interiacet. Idemq; uisum fuit Stratoni Lampsaceno, Syriano, Galeno, & Philopono. Verum hanc sententiam non eadem omnes via secuti fuere. Quidam enim eiusmodi spatium uerum ens & positiuū, ac reale esse opinati sunt, quos superius Arist. refutauit. Alij asseruerunt non esse ens reale, sed quidpiam imaginarium, quod nimirum sola mente cōcipimus, longum, latum, ac p̄fundum, aptum ut per alternationē, & successum corpora recipiat, aptum, inquam, non per aliquam potentiam, quæ in ipso hęreat, sed quæ in corporibus uicissim subeuntibus insideat. Atq; hęc opinio in hunc posteriorem modū explicata, nōnullis ex nostræ notæ auctoribus uehementer placet, fortasseq. a nullo hactenus satis firmis rationibus profligata est, licet eam quoque Aristot. improbant, dum statuit locum esse superficiem ambientis corporis.

M'randul. 1. 6. de Examine t. c. 4. De natura loci uariç opiniones. Opi. Stoicorum, & Academicorum. stratonis, Syriani, Galeni, Philoponi. Consule Philoponum in sua digressione de loco. Themistium ad tex. 36. Lege Auicennam 2. Suff. ca. 6. Scaligerū exercit. 5 in Card.

Est igitur omissa, nōnulli è posterioribus Peripateticis, e quibus est Scotus in quodlibetis q. 11. autumant locum non esse proprie superficiem, sed relatione cō tinentis ad rem contentā, superficié uero importari a loco tāquam materiale quid ipsius, ab huiusmodi relatione cōnotatū. Verum non recte sentiunt, nec Aristoteli, ce Primum, quia affectiones, q̄ loco, qia locus est, accommodātur, ut esse equalē, plenum, uacuum, aliaq; huiusmodi, non in relationem, sed in superficiem competunt. Secundo, quia ubique Arist. locum definit esse superficiem. Nō est autem uerisimile nunquā ab eo secundum propriā eius rationē fuisse definitum. Vera igitur, & Aristotelica sñia est, locum proprie esse superficiem, etsi negandum non sit, conuenire illi, ut quippiam connotatum, relationem continentis ad contentum corpus. Verum autem locus uera quantitatis spēs sit, an non, alibi discutiēdum ueniet.

Cōfutatur Opi. Scoti, & aliorum. Impugnatur. Vera & Aristotelica sñia de natura loci. D. Damasc. in Physicis c. 10.

Quod

De loci immobilitate.

Quod ad loci immobilitatem spectat, non solam Aristoteles, sed etiam Theophrastus, & Eudemus in axiomatibus de loco, referente Simplicio, imo & omnes Philosophi antiquitatis, ut Philoponus ait, censuerunt locum immobilem esse oportere, & quidem merito, cum id, quod mouetur, necessario locum relinquat; nō possit autem ipsum relinquere si vna cum mobili feratur. Quo pacto autem hæc immobilitas loco conueniat, dissidium est inter Peripateticos, D. Thomam, Scotum, & Auerroem; horumque sectatores, sed omissa lōgiori disputatio nequid sentiendum videatur paucis aperiemur. Sciendum igitur est (quod ad finem libri 8. magis patebit) dari extra cœlum spatium quoddam infinite patēs; quod non est aliquid reale, sed imaginarium, in quo concipere fas est puncta, lineas, & superficies in eodem imaginario interuallo permanentes, simileque spatium occupari ab hoc vniuerso corporeo, quod spatium ante mundi creationem perinde vacabat corpore, atq. vacat illa immensitas extra cœlum patens. Quoniam vero res omnes intra hoc spatium cohibentur, potest quælibet ambientis corporis superficies, in qua vera loci ratio consistit, bifariam sumi, nimirum uel secundum se, vel prout ei imaginaria illa superficies circumquaque respondet. Si priori modo spectetur, mobilis quidem est, saltem ex accidente, ad motum corporis, cui inhæret; si posteriori, immobilis: quia superficies imaginaria, quæ illam hinc inde ambit, neutiquam mouetur. Hoc igitur pacto intellexit Aristoteles omnem locum immobilem esse oportere; nempe qua ratione cōparatur ad superficiem illam imaginariam motus omnis expertem.

Lege D. Thom. q. de verit. q. 1. art. 6.

Dissidiū inter Peripateticos.

Extra cœlū diffundi infinitum spacium.

Germana ratio immobilitatis loci.

ARTICVLVS III.

Dilutio eorum, quæ in primo articulo obiecta fuere.

Reliquum est vt ea, quæ articulo primo obiecta sunt, diluamus. Pro explicatione primi annotandum est (quod præter alios aduertit Ferrariensis, q. 1. huius libri) locum dupliciter sumi; vel Mathematice, vel physice. Priori modo

Duplex acceptio loci.

A esse solam superficiem, nec vllam vim alicientē, aut cōseruantē obtinere. Posteriori esse itē superficiē, non tñ solam ac nudā; sed affectam qualitatibus ad tuenda corpora idoneis, quarū merito naturalis locus corpora ad se allicit, ut finis, eademque efficienter cōseruat, ac fouet. Quare minime assentimur Ianduno, qui q. 5. huius lib. in eā abijt sñiam, ut dixerit superficiem esse quasi loci materiā, virtutem asit conseruandi rē locatā esse tanq̄ formā. B Namq; etsi naturalis locus hæc duo vendicet; eius tñ propria ratio & forma, est superficies; vt articulo superiori ex Aristotele ostendimus. Reliqua vero consectaria tantum illius sunt, & veluti connotata; nempe relatio distantiæ, relatio æqualitatis, virtus conseruandi rem contentam, aliaq; eiusmodi. Quare ad argumentum dicimus, etsi loco naturali conueniat vis conseruandi, quæ ad qualitatis categoriam pertinet, nō debere proinde C locum qualitatem cēseri; cum eiusmodi virtus ad formalem eius rationem nō attineat. Hic tamen aduertes, cum loco naturali conseruatrix uirtus attribuitur, id non ita accipiendum, quasi eiusmodi virtus in sola ambientis corporis superficie inhæreat, aut ab ea, ut a primario fonte ad rem locatam permanet. Re enim vera non ita est, tum quia superficies, ut D proximum argumētum recte assumebat, & aduertit Commentator, nullam habet efficientiam; tum quia id, quod præcipue rem in naturali loco cōseruat, est influxus per intermedia corpora e cœlo deriuatus. Itaque catenus naturalis locus habere vim conseruandi dicitur, quatenus dum corpus intra eius cauitatem, & complexum cohibetur, conseruatrices qualitates melius recipit.

Refellitur Iādunus.

Propria ratio loci.

Dilut. 1.

Virtus loci conseruans rem locatam.

Superficies nullā efficiēdi vim possidet. D. Thom. opusc. 52.

Ad 2. dicendum, nihil absurdi esse, q res E immota locum mutet, dummodo nō mutet situm, & vbi, & quod res mota nō mutet locum, dummodo alium situm, aliudque vbi acquirat, quod in propositis exemplis accidit. Nam dum turris in eodem spacio persistit, semper eundem situm, idemque vbi retinet, et dum cymba diuersas partes intersusi spacij decurrit, diuersum situm, & vbi comparat, ut ex ijs, quæ superiori lib. docuimus, perspicuum est. Adde etiam, rem non motam

Dilut. 2.

Quo pacto res immota locū mutet, res mota non mutet locum.

uenit cœlo. Non inquam satisfaciunt; quia cum Aristo. capite proxime citato locum supremi cœli inuestigasset, vnum duntaxat inuenit modum existendi in loco, qui vere ei posset attribui; nimirum per accidens, ac merito partium. Quare non obtinet supremum cœlum duplicem locum, nec se habet ad centrum, vt ad locum p se, & ad locum terre, vti ad locū sibi per accidens congruentem. Accedit, quod si Aristoteles duplicem huc locum respectu celi comprobasset, vtique eius, qui per se illi cōuenit, mētionē fecisset.

Aristoteles vnum dūntaxat modū existēdi in loco attribuit supremo cœlo.

Igitur ad argumenta, quibus aduersarij vtebantur, facile respondetur. Ad primum, neganda est maior propositio. Non enim per id res locum habet, per quod constantiam & immobilitatem, sed p id, quo, vt primo rei abientis termino, circumscribitur. Ad secundum, concedenda est maior, neganda minor. Licet namque motus cœli per se competat circa centrū effici; non tamen centrum ipsum speciē aut distinctionem ei confert, sed terminus, ad quem per se tendit, quique per ipsum comparatur: tametsi, quia eiusmodi terminus ad centrum mundi ordinem habet, soleat motus circularis cœli definiri per respectum ad centrum. Qua de re quinto huius operis, & primo de cœlo planius ac plenius.

Solutio argumentorum superioris sententiæ.

Centrum non confert speciē distinctionemve circulari motui.

ARTICVLVS II.

Quid Aristoteles in proposita dubitatione sensisse videatur.

Exponamus igitur quid in hac controuersia secūdum peripateticam doctrinam verisimilius appareat: Sane Aristoteles cap. 5. huius libri statuit cœlum esse in loco ex accidente, ac beneficio partium, vt nō semel diximus. Verum quidnam hisce verbis significare voluerit, dubitatio est, augetque difficultatem, quod haud satis inter expositores constet, num cœli appellatione totum mundum æthereum ex sphæris cœlestibus conflatum, an supremum tantum orbem designarit. Simplicius & Themistius priorem explicationem sequuntur, aiuntque propterea cœlum apud Aristotelem esse in loco per accidens, ac merito partiū, quia sphæræ, quæ illius partes sunt, ita se habent, vt vna in alia vsque ad supremam contineatur, addit que Themistius supremum cœlum ratione proximi orbis, quem caua superficie tangit, in loco esse. Vltimus, inquit, circulus, qui inerrabilis dicitur, vtpote ambiens & continens cæteros, simpliciter in loco nō est, sed penes interna, quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni, & quodammodo continetur, penes externa autem omnino expers est loci.

Supremū cœlū Aristoteli esse in loco per accidens.

Quid sit esse per accidens in loco, interpretatio Simplicij, & Themistij.

Diuus Thomas in commentarijs eiusdem capitis, & opusc. 52. & quodlib. 6. artic. 3. Heruæus, quodlib. 10. quæst. 7. Ferrariensis q. 2. huius libri, alijque nonnulli appellatione cœli supremum tantummodo intelligūt, aiuntque id ei illud ad Aristot. contineri loco per accidens, & ratione partium, quia partes, quibus constat, licet inter se continuatæ sint; tamen unaquæque in altera sibi cohærente, vt in loco inest, dū aliæ alias in orbē continent, & aliæ sequuntur, aliæq; antecedunt, sed enim quia nihil in eo, cui continuatur, tā quam in loco actu esse potest, non esse eiusmodi partes (atque adeo neq. cœlum ipsum) tanquam in loco actu, sed potestate, quatenus vnaquæq; ita continetur in alia, vt si diuiderentur, essent in ea tanquā in loco actu, ac per se. Nec obstat, quod cœlum, cum ab interitu alienum sit, re ipsa diui di nequit, sat enim est, vt Ferrariensis hoc loco ait, non repugnare illi diuisionem, si spectetur absolute, prout est affectum quantitate.

Explanatio D.Th. eiusq; sectatorum.

Cur supremum cœlum perhibeat esse p accidēs in loco.

Cur partes cœli dicantur esse in loco non actu, sed potestate.

Sane vero, quod Aristoteles nomine partium, subiectas primo orbi sphæras non intellexit, atq. adeo, quod de supremo tantum cœlo fuerit locutus, argumento est, quod in tota illa disputatione de loco nullam sphærarum mentionem interposuit. Deinde, quia perspicuis uerbis sanxit partes cœli esse quodammodo in loco; quod de inferioribus sphæris respectu superiorum haudquaquam dixisset; cum illæ in his non quodāmodo, sed proprie ac simpliciter, ut in loco insint. Tertio, quia non ob aliam causam eam attulit partitionem, quę quædam in loco actu, alia potestate esse perhibentur, nisi vt doceret, partes vltimi cœli non actu, sed potentia in loco esse, ut paulo ante explicuimus.

Hæc sententia uidetur ad Aristotelis mentem

mentem proprius accedere, quam proinde nos vt magis peripateticam tuemur, etsi non eamus inficiamus, modum illum existēdi in loco rōne partium improprijs esse. Quod fortaſſe Alexandrū mouit, vt

Vltimum arg. 1. art.

ſupremū cęlum in loco eſſe abſolute negarit. Sed vrget vltimum primi articuli argumentum. Suprema ſphæra actu, proprieq; mouetur, vtpote cuius latio cæteris dignitate & effectu præcellit. Igitur actu, ac ſimpliciter in loco eſſe debet. Deinde illud, quia nobiliſſimo corpori, quale eſt primum mobile, debetur nobiliſſimus modus exiſtendi in loco, at cōtineri loco poteſtate & rōne partium, eſt imperfecte ac diminute ī loco eſſe. Quare alius modus exiſtendi in loco ſupremæ ſphæræ

Reſpōſio.

q̄rendus eſt. Occurrendum eſt, vt aliq̄d actu, ac proprie lationem ſubeat, non oportere, vt alio corpore ambiatur, locūve comparet, ſed vt acquirat aliud, atq; aliud vbi, quod ēt in ſpacio vndique inani acquiri poſſe ex dictis conſtat. Item, vltimæ ſphæræ conuenire nobiliſſimum modum exiſtendi, non quidem in loco, nec enim id neceſſe eſt, ſed in ſpacio, ſeu ibi; hunc vero eſſe illum, quo aliquid ita ſeſe habet, vt a nullo corpore ſuperne cōprehendatur, quia alteri corpori ſubiectum eſſe, imperfectionem arguit.

QVÆSTIO III.

Vtrum ſingula elementa in mundi vniuerſitate proprium ſibi locum vindicent, necne.

ARTICVLVS I.

Propoſitæ quæſtionis illuſtratio.

Dignitas ordinis. Ex partiū cōtinuctuū pportione & ordine ſeſe pulchritudo exerit. Conſule D. aug. in Ench. ca. 20. & 3. de Gene. ad lit. ca. vlt.

INter alia, quæ naturæ vniuerſitas continet, admirabilia, quæque Dei, cuncta numero, pondere, ac mēſura efficientis, ſapientiam mirifice commendant, eſt rerum ordo, & apta ſingulorum corporum, pro cuiuſque dignitate, diſpoſitio. Quæ cauſa fuit, vt in prima rerum molitione cum tanti muneris artifex ſingula ab ſe procrearet expēderet, ſingula ei tunc qui dem bona, at cum perfecto abſolutoque opere cuncta ſimul in numerum compoſita & coagmentata inſpexit, non bona duntaxat, ſed valde bona viſa fuerint. Vidit Deus, inquit Moyſes, cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Nimirum,

Secunda Pars.

A quia non in ſingulis, ſed vniuerſis elucet ordo ille, & diſpoſitio omnem continens ornatum, & decoris ac pulchritudinis excellentiam. porro de hac corporum, præſertim uere elemētorum ſuis in locis diſpoſitione, breuiter a nobis eſt in præſentia differendum. Qua de re philoſophati ſunt D. Ambroſius cap. 4. lib. 3. Hexameron. D. Damaſcenus lib. 2. fidei Orthodoxæ c. 6. D. Nemeſius in lib. de natura hominis cap. de elementis. Philo Iudæus in

Ench. Abul. Lippo. 1 Gen. c. 1.

Status quæſtionis.

B lib. de plantatione Noe. Plato in Timeo, aliique nonnulli.

Clement Alexā. in orat. exh. ad Græc. auctor libri de mūdo ad Alex. Macr. 1. libro in ſomnium Scip. Sit & ordo corporum ſimpliciū.

In hac igitur mundi uniuerſitate, quia corpora oīa pro cuiuslibet conditione, & natura ſeparatis quaſi ſtationib. diſponi decens erat, id diuinæ mentis ſolertia ratione plane ſingulari pfecit. In primis enim corpora cœleſtia, pulcherrimū Dei opus intermicātibus aſtrorum luminibus tanquam floribus adornatum, tot ſignorum figuris & uarietate conſpicuum, tot

Locus cœleſtium ſphærarū

C titulis ordinis, beneficētiæq; inſigne, corpora inquam cœleſtia luce tam clara, mole tā ampla, agitatione tam rapida; denique omnium ſimplicium corporum præſtantiſſima ſupremam mundi ſedem obtinuere. Terra, quia inter elementa infimæ dignitatis eſt, utpote grauis, claſſa, concretaq; ſubſtātiæ, in meditullio atq; infima uniuerſi regione ſubſedit. Supra

Aquæ.

D hanc affuſa eſt aqua, quod minus rudis & craſſa minusq; grauis exiſtat, atque adeo naturæ nobilioris ſit, quam terra. Supra aquam aer eminet, ob inſitam perſpicuitatem & ſubtilitatem ſubiectis elemētis præcellentior. Tandem ignis omnium elementorum perfectiſſimus, ut ipſius tū perſpicuitas & ſubtilitas, tum in agendo efficacitas oſtendunt, ſupremum locum iuxta celeſtes ſpheras uendicauit. Ita fit, vt cauū cœleſtis globi locus ignis pariq;

Aeris.

Ignis.

E modo ima cuiuſque elementi ſuperficies inferioris elementi locus habeatur. Tameſi non incongrue quis dixerit, ut ex Themiſtio ſuperius retulimus, ſuperiorem aeris ſuperficiem ſpectare etiam ad locum ignis, ipſumq; integrare, ſimiliterque ſe habere exiſtimant ſuperficiem cuiuſq; elemēti ad ſuperius: licet hæc loci rationem minus proprie ſortiantur; quia proprij loci eſt cōtinuere, quod non niſi ſuperiori cōparatione inferiori rité conuenit,

uenit, vt aduertit D. Thom. 3. cont. gent. cap. 82. Item quia, docente Arist. 4. de cœlo, cap. 3. vnumquodque tendit in locum sibi præscriptum, tanquam in formã, non habet autem modũ formæ id, quod subest, sed quod insidet; & supernè incumbit.

Intestinũ bellũ elementorũ eorũdemque coniunctio. Chorus elemẽtorũ ex qualitatũ dissidiis, & commercijs inter se deuinctus. Lege Trismegistũ in Asclepio D. Dama. in suis Physic. c. 12. D. August. 11. de Ciuit. Dei. cap. 17. Lactãtium lib. 7. c. 5. Pl. lib. 2. Ennead. 3. c. 2.

Esse autem eum, quem diximus, elementorum ordinem optimè constitutum, ex eo deprehendi potest, quòd elementa sic locata, inter sese qualitate una conueniant, altera dissentiant, atque ita licet vna ex parte interitum sibi machinentur, ex alia tamen communium qualitatũ veluti brachijs se se complectãtur, & edicta concordia ad consensum, mutuumq; commercium fœderentur. Etenim terra est arida & frigida, aqua frigida & humida; aer humidus & calidus; ignis calidus ac siccus. Itaq; terra siccitate, aquæ aduersatur, sed eidẽ conciliatione frigoris copulatur aer cũ igne, humiditate; cum aqua calore depugnat; idemq; calore igni, humiditate aquæ annectitur. Sicq; per hunc circuitũ & chorũ quendam discordis cõcordiæ C elementa inter se pariter vinciuntur, & dissociantur. Ideoque Zareta Chaldæus mundũ ex natura & harmonia componebat. Quo spectat illud Alcinoi in libro de doctrina Platonis, ca. 12. Inter ignem ac terram, aer & aqua secundum proportionis consonantiam interiecta sunt, vt quemadmodum se habet ignis ad aerem, D sic aer ad aquam, utq; aer ad quã, sic aqua ad terram; ac rursus ut terra ac aquam, sic aqua aerem, utque aqua ad aerem, sic aer ad ignem, &c. Eodem etiam pertinet illud Boetij lib. 4. de consolatione philosophica, metro 6.

Zareta chaldę. Plato apud Alcinoum. Situs elemẽtorum secundum proportionis cõsonantiã. ...e t. so

Hæc concordia temperat aquis.
Elementa modis, ut pugnantia.
Vicibus cedant humida siccis:
Iunganturq; fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgit in altum,
E Terræque graues põndere sidant.

Et verò mirificè hoc contrariorum coalitu, & cohærentia, elementaris mundus decoratur. Vnde (vt præter alios obseruat auctor libri de mundo ad Alexãdrũ) ars naturæ magisterio edocta, ac physice rationis æmula, in suis operibus tum ob necessitatem, tum ob elegantiam contraria inter se coniungere & attẽperare con-

A sueuit. Sic pictura ex diuersis pigmentorum colorib. atris, albis, luteis & puniceis imagines exemplarib. cõsonas facit. Sic Musica acutis & grauib. sonis, longisque & breuib. inter se coeuntib, vnũ ex ijs absolutum concentum reddidit. Sic Grãmatica ex elemẽtis uocalib. & mutis omnẽ literaturæ artẽ concinnauit. Deniq; hisce consimilia non pauca in ijs, quæ artium industria elaborat, passim occurrũt.

Vt singula elemẽta suapte impetu naturalia loca petant. Ignis in pyramidis figurã acuminatus ascendit.

Quod autem elementa eum ordinem ac situm, quem exposuimus, natura sua postulent, experimento ac sensu conspicuũ est. Videmus. n. flammam ignis in pyramidis figuram acuminatam conati aerẽ trãscendere: nimirum quia ignis ad lunæ cõcauum natiuam sedem habet. Cõstat quoque aerem supra aquam ferri, quia si quando aquam subeat, confestim per ampullas quasi scaturiendo emergit. Nec minus et liquet eundem supra terram commeare, vt intueri licet in eo motu terræ, qui ab C aere est) non. n. omnis ab aere prouenit) is. n. tunc accidit, cum aer telluris sinu receptus grassatur in angusto, atq; ut libere in superum locũ abeat, tandiu circũ claustra fremit, & impetu terram cõcutit, donec indomita naturæ vi effractis uinculis viam aperit, & quasi indignabundus foras erumpit. Rursum intuemur aquã in aere demissam ad terræ usque superficiem descendere, itemque terram, & lapides in aquam iactos ad imum labi. Quod D certe non aliunde prouenit, nisi quia elementorum proprius ac naturalis ordo est, vt summus sit ignis, quia leuissimus, hunc attingat aer, quia leuitate proximus, insima sit terra, quia grauissima, huic incumbat aqua, quia minus grauis.

Causa terræmotus orti ab aere nitenti euadere ad locũ superũ

Ex quo patet, quam apta, quam congrua, quam decora elementaris mundi coagmentatio sit. Nec enim elementorum loca sine magno incõmodo aliter dispensari potuerũt. Nã aut grauib. leuia subij-E cerentur; aut duo sibi proxima perfecto duarum qualitatum dissidio pugnarent, aut aliquod elemẽtum supponeretur terræ, quæ sua opacitate cœlestium corporũ influxum ad eiusmodi elementum impediret, aut deniq; aliud simile absurdum in natura daretur. Primacim autem quod cœlum in summo loco, terra in imo aptissime consistat, ex eo ostenditur, quia cum

Non potuisse aliter elemẽta recte disponi.

Lege D. Th. in 2. 44 q. unica arr. 2. & 1. p. q. 25. arti. 6. ad 3.

cęlo-

Confœderatrix diligentia naturæ.

cęlestis machina solida sit,& quasi ex ęre fusa, terra autem in medio volubilis vniuersitatis suo librata pondere immobilis hæreat,sit ita, ut cætera passim fluctuantia;hinc soliditas celorũ,illinc terræ stabilitas in vnum coarctent & cõstringant, ne citra legitimos terminos diffusa, mundi compositionem & concordiam disrumpant.

Quo pacto cœlũ beneficã vim in elementa distribuat.

Nec illud prætereundum est,quod animaduertit D.Thomas in opuscu.52. Richar.i 2.distinct.14.quæst.5.circa 3.princip.& Auerroes hoc in lib comm. 43.uidelicet superficiem cõcauam ignis(idem quoque intellige cæteris elementis collatione inferiorum) locum esse naturalẽ aeris , non solum quod superficies sit rei prædictam cum aere qualitatum affinitatem,& coniunctionem habẽtis; sed etiã, ac multo magis quod in ea a cœlo distantia,ut supra diximus , cœlestem influxũ commodius excipit . Aliter enim corpora cœlestia ĩ primã huius interualli partem,aliter in secundam,& tertiam, ac cęteras,quæ ordine sequuntur,influentem vim dem ttunt; tametsi ad cuiusque corporis naturã,si in loco suo insit, accõmodate semper,& congruenter agant. Nam in altiorem partẽ sublunaris regionis, totumque illum tractũ , qui ad ignem pertinet, influunt apte ad naturam ignis: deinde in subsequentem plagam, quæ secũda est,apposite ad naturam aeris , similiterque in reliquas ad terræ vsque meditullium.

De cœlesti influxu D.Aug.3. de Trini. cap. 4. D. Diony. c. 4. de diuino D.Basil. hom.6 Hexa. Ptolemęus li. 2.Almagesti. Trismegistus ĩ Asclepio alijq; cõplures.

Cur aer & ignis certatim nitantur altiorem locum capescere; terra & aqua inferiorem.

Postremo. Neque illud ignorabis, corpora cœlestia eo melius, actio.nn.o latius que in elemẽta perfectiora, ignem & aerem beneficia vim transmittere,quo illa lunari globo vicimora sunt. Cõtra uero eandem vim tanto opportunius diffundere in minus perfecta elemeuta,terram & aquam , quanto longiori intercapedine diffident , modo natiui loci terminos nõ transgrediantur. Quod in caussa est, vt partes aeris & ignis, ..., d in patriæ regionis commodis fruuntur , quoad fieri potest ascendere, similiter quæ partes aquæ , & terræ descendere nitantur.

A

ARTICVLVS II.

Obiecta aduersus ea, quæ art. superiori continentur.

VErum contra superius dicta hunc in modum licebit obijcere . In primis quod ignis locus nõ sit concauum lunæ: Nam si illic esset ignis, splenderet,sulcẽ nocturno tempore, videreturq; a nobis, sicuti & nostratem ignem eminus collucere intuemur : atqui non ita res habet, non igitur ignis illic est. Secundo , quia præalta montium iuga frigida sunt,siqui dem non hyberno tm̃ , sed æstiuo etiam tempore niue albicant, quę tamẽ vicini tate ignis, si supra esset,incalescere deberent. Tertio , quia ignis semper eget pabulo, ac deficiente materia,quam voret, & ad quam inhæreseat , mox interit (ob eamq; rẽ , vt annotauit Philo Iudæus in libro de incorruptibilitate mundi. Vulcanus, quo ignis significatur,a poetis dictus est claudus , quia subnititur materia incensa.) Cum igitur supra aerem nullũ igni pabulum , nulla suppetat materia, non videtur inibi ei sedes constituta.

1.Obiect. De loco ignis.

B

C

Vt ab Homero Odiss. 8.

Deinde,locus naturalis,vt superius ex Aristotele,alijsq; philosophis docuimus habet vim quandam conseruatricem corporis,sed eminentior pars aeris continenter ab igne corrumpitur , eique in pastũ cedit : igitur locus aeris non est concauum ignis.

2. De loco aeris.

D

Rursus, locus naturalis cuiusq; corporis debet totum corpus vndiq; ambire, & suo amplexu coercere: atqui nec cõcauum aquæ ambit totam terram,neć concauum aeris totam aquam : cum magna terræ pars sit aquis detecta, & bona item aquæ copia inclusa sit terræ visceribus, ergo neq; superficies aeris locus aquæ.

3. De loco aquæ, & terræ.

Item, quãdiu aquæ terra subducitur, tamdiu fertur deorsum,fereturq; ad centrum, si cousque terra subtrahatur ; igitur locus aquæ vendicat totum spacium a concaua aeris superficie vsque ad centrum vniuersi.

4. De loco aquæ.

E

Præterea, vnumquodque elementum quiescit ĩ suo loco naturali, sed oppositũ accidit aquæ respectu loci,quem nũc occupat , non ergo is locus naturalis ei est. Probatur assumptio,quia mare reciproco æstu perenniter agitaf, ita vt inter duos

Refellitur opinio neterum de spacio, siue interuallo.

g Quod si interuallum.] Duplici argumento ostendit locum non esse spacium illud. Primum, quia si tale spacium tergemina dimensione præditum in natura esset, darentur actu infinita loca, quod nemo dicet. Probatur assumptum. Nam si locus esset interuallus cum vnum corpus viribus naturæ aliud permeare nequeat, sequeretur rem loco contentam infinitè diuidi, eam nempe interuallo disseĉāte, atque ita dari infinitas partes locis ir finitis distinctas. Huius argumenti vim aliter Simplicius, Themistius, alijque interpretes exponunt, omnes tamen a partium, & locorum infinitate petitam esse inquiunt.

Aliud ar. cõtra antiquos Phil. existimantes spaciũ esse locum.

h Simul verò & locus.] Secundum argumentum ita habet. Si locus esset spacium rem locatam, permeans, sequeretur locum in loco esse, locumque mutare, & plura simul loca esse, quæ omnia longè absunt a vero. Probatur sequi. Nam si aqua in vase contineatur, & vasis interuallum aquæ sit locus, vasque ab vno loco ad alium deferatur, ita ut in alio i teru:llo consistat, tam locus aquæ, videlicet interuallum intra uasis latera inclusum, locum mutabit, & locum alium, nempe spacium, in quo sit, obtinebit: sicque interuallum in interuallo, atque adeo locus in loco, & multa simul loca erunt: nimirum totius vasis, deinde aquæ, præterea partium aquæ. At enim istiusmodi incommoda omnino effugit qui circumfusi corporis superficiem locum facit. Hæc enim nec locum per se mutat, nec in loco est, nec plures quæ contineant extrinsecè una existere oportet.

Declinari incommoda posita superficie circumfusi corporis pro loco.

Locus materię naturã imitatur, non tamen est materia.

i Atqui Materia.] Probauit hactenus locum neque formam, neq; interuallum cauo ambitu inclusum, nec materiam esse: rursus nunc, ne qua supersit dubitatio, materiam nõ esse confirmat. Licet enim materiæ naturam imitetur, quatenus vt eadem materia uarijs subinde formis induitur, ita, locus immotus manens idemque perseuerans continuò diuersa corpora uicissim recipit, plurimum tamen inter se natura differunt. Primum, quia materia diuersas formas excipiens fit rei composite pars, non autem locus. Deinde, quia materia re incolumi nõ põt ab ea disiungi, neq; illã cõtinere dicitur, quæ tñ loco rite conueniunt. Reliquũ est igitur ut locus, quoniã nec materia, nec forma, nec interuallũ, est, ultima corporis continentis superficies sit, continentis inquam id, quod lationem subit.

Loci natura cognitu difficilis.

K Locus autem quid sit.] Loci naturam cognitu, inuentuque difficilem esse ait, quia formæ & materiæ similitudinem præse fert: similitudo autem sæpenumero deceptionẽ parit, vt Plato in Sophista monet, tum quia translatio quiescẽte, immobilique loco fieri debet, quæ immobilitas, atque adeo loci ratio interuallo conuenire videtur. Persistit nihilominus in sententia, asseuerans locum esse superficiem, non quamlibet, sed immobilẽ. Quo fit vt tametsi quodlibet uas locus appellari possit, & quiuis locus vas dici queat ampliata nimirũ vocabuli significatione, vt locus idem valeat atq; cõtinens, tñ, si proprie loquendum sit, non ita se res habeat, quia vas aquam, v.g. continẽs nõ proprie locus aquæ dicitur, propterea ꝙ simul cum ea mouetur. Qua & de cã aqua fluminis nauigium circumfluens cum moueatur, nõ propriè locus habetur, sed magis ipse fluuius, qui immobilis est: licet neque hic proprie locus sit, cum non primo contineat.

Locus superficies immobilis.

Perfecta loci definitio. Veteres mundi mediũ maxime locum putabant.

l Quamobrem locus.] Proponit iam absolutam, atque omnibus numeris perfectam loci definitionem, nimirum, Locus est extremum, seu finis corporis continentis immobilis primus. Quæ tamen loco non in tota sui significati amplitudine, sed proprio, & immeto solum conuenit. Quo uero pacto ea sit intelligẽda, enucleate a nobis in progressu explicabitur. Probat autem Aristoteles locum immobilem esse testimonijs ueterum philosophorum, qui mundi medium idcirco maximè propriè locum infimum dici putabant, & concauam cœli faciem locum superum, quod hæc in eodem situ maneant.

Loci obscuri explicatio, de qua dissentiũt interpretes.

Porro aũt quid sibi velint ea uerba, Terminus, qui ad mediũ, &c. nõ cõstat inter expositores, aliterq; illa Philoponus, Porphyrius, & Simplicius, aliter Themistius interpretãtur. Omissis tamẽ cõtrouersiis, uidetur Aristoteles per terminũ, ꝗ ad mediũ cõtinere dicitur, significare superficiẽ cõtinẽtẽ ea corpora, quæ suopte ingenio in mediũ tẽdunt, uidelicet infimã aeris superficiẽ, quæ globũ ex aqua & terra conflatũ circũdat medium autẽ uocare mundi, ad quod grauia descendunt, doceteque utrũque horũ esse infra. Per terminum uero, qui ad extremum continet, designare lunę superficiem, quę ad extremum cœli versus nos esse dicitur. Itaque eiusmodi superficiem, extremumve, sursum esse.

m Ob

m Ob eamq; causam.] Declarat quo pacto locus dicatur superficies prima, videlicet, quia cum locus sit planum quoddam, i. superficies adæquate respondens rei locatę, cumq; termini vtriusq; idest, tam contenti, quam continentis corporis, simul sint: consequens est, vt locus sit superficies contento corpori primum occurrens. Cur locus dicatur superficies prima.

CAPVT V.

a *ID itaque corpus in loco est, extra quod aliud corpus est, quod ipsum contineat: illud vero non est, extra quod nullum est. Quapropter etiam si aqua eiusmodi fuerit, partes quidem ipsius mouebuntur, propterea quod alia aliam contineat; vniuersum vero partim mouebitur, partim non mouebitur; hic namq; partium est locus. Nec sursum quidem, & deorsum, in orbem autem aliquæ, aliæ vero sursum & deorsum, quæ densitatem habent, & raritatem.* b *Quemadmodũ autem dictum est, aliqua sunt in loco potestate, aliqua actu. Quapropter cum id, quod similium est partium, continuum fuerit, partes potestate sunt in loco; cum autem diuisum quidem sit, sed partes se tangunt, vt cumulus, actu. Et alia quidẽ per se, ut corpus omne, quod ut latione, aut accretione mobile est, per se alicubi est.* tex.43. tex.44. tex.45.

Cælum autem, vt diximus, nusquam est totum, neq; ullo in loco; si quidem nullo corpore continetur, sed quatenus mouetur, eatenus partibus est locus, quandoquidem alia aliam continet; alia vero ex accidenti, vt anima & cælum. Omnes. n. partes quodammodo sunt in loco, siquidem in orbem alia aliam continet, ex quo fit, ut in orbem id solum, quod superum est, moueatur.

c *Vniuersum autem alicubi non est; quod enim alicubi est, & ipsum aliquid est, & aliud quid, in quo continetur, oportet esse: at extra vniuersum, ac totum nihil est. Ob eamq; causam in cęlo sunt omnia; quandoquidem cęlum vniuersum fortasse est. Non est aũt cęlum locus, sed cęli aliquid, nempe extremum, ac terminus quiescens, qui mobile corpus contingit. Atque hanc ob causam terra in aqua est, hæc in aere, hic in æthere, æther in cęlo, cælum non vltra in alio.* d *Illud vero ex hisce est perspicuum, si locus hoc modo definiatur, dubitationes omnes dissolui posse; neque enim necesse est locum simul augeri, neque puncti esse locum, neque in eodem loco duo corpora, neque corporeum quidpiam interuallum esse. Corpus namque est quicquid loci extremis interiectum non autem corporis dimensio. Estq; etiam locus alicubi, non vt in loco, sed vt terminus in eo est, quod est terminatum. Non enim in loco est quicquid est, sed corpus mobile.* e *Atque etiam in suum quæque locum ratione optima res fertur. Quod enim deinceps collocatum est, & tangit non vi, idest cognatum; ac ea quidem, quæ copulata sunt, impatibilia sunt, quæ vero se tangunt, vicissim pati, atque agere apta sunt.* f *In suo etiam quicque loco non sine ratione naturaliter quiescit. Hæc enim pars in toto loco eam habet rationem, quam separata pars ad totum; vt cum aquæ aut aeris particulam quis mouet. Sic vero & aer ad aquam se habet, quoniam alterum materiæ vim obtinet, alterum formæ; aqua quidem aeris, aer autem quasi cuiusdam illius actus; aqua enim potestate est aer, & aer potestate aqua alio modo. Sed post de his differendum erit, nunc per occasionem necessario* tex.46. tex.47. tex.48. tex.49.

dicendum

dicendum fuit. Quod vero obscure dictum est, dilucidius tunc erit. Si igitur idem sunt materia, & actus (vtrunq. enim aqua est, sed unum potestate, alterum actu) eam profecto rationem, quam pars ad totum quodammodo habebit. Quare & se tangunt: copulata autem erunt, cum vtrunque actu vnum fuerit. Ac locum quidem esse, & quid sit dictum est.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

Quenā secūdū se & absolute ī loco sint.

a ID itaq; corpus.] Ex tradita loci definitione ostendere aggreditur quenā corpora, & quibus modis in loco sint. Ac primum docet ea secūdum se & absolutè in loco esse, quæ ab alio corpore cōtinētur: siquid vero extra se aliud corpus nō habeat, vt vniuersū, id non posse ꝑdicto modo locū obtinere, imo nec motū subire, nisi merito partiū.

Vocabulo uniuersi quid nam Aristo. significarit.

Quid Aristoteles, Vniuersi appellatione significare voluerit, magna est interpretum dissensio. Nam Græci ferè omnes significari volunt cœlestem duntaxat mundum, quem inquiunt ratione partium, idest orbium, quibus constat, quorum inferiores à superioribus continentur, in loco esse: non autem secundum se totum, cum extra cœli cōplexum nullum sit corpus. Magnus Albertus, & Auerroes, designati censent totā corporei mundi vniuersitatem, quæ similiter ratione partium, non ratione totius, locum habere pōt. D. autem Thomas, alijq; nonnulli intelligunt primam spheram, seu primum mobile, quod, Aristotelis sententia; nullo ambitur corpore. Atq; hæc interpretatio germanior est, magisq; consentiens cum verbis Arist. præsertim ijs, quę de loco actu, & potestate paulo post sequuntur. Illa aūt verba, Nec sursum quidem, &c. sic intelligito: extremæ sphæræ partes non ita se habent, vt aliæ quidem in orbem agitentur, aliæ in superū, aut inferum locum eant: hoc. n. ijs tantum, quæ rarefieri, & addensari possunt, conuenit.

Motus sursū & deorsum ijs tātum cōuenit, q̄ rarefieri & cōdensari queunt.

Modi, quibus res in loco esse possunt.

b Quemadmodum autem.] Enumerat modos, quibus res in loco esse queunt: nimirum potestate, vel actu: per se, vel ex accidēte. Potestate dicuntur in loco esse partes cuiuslibet continui, quæ ita in eo insunt, vt ab illo diuisæ non sint, diuidi tamen possint. Actu vero sunt, v. g. eædem partes, cum ab se mutuo diuisæ fuerunt, ita tamen, vt vna alteram tāngat, & in modum acerui contineat. Per se, illa quæ ratione sui in loco sunt, vt Socrates, vt arbor, vt elementa. Ex accidente, quæ sunt in eo, quod in loco per se est: vt animus in corpore, vt color in magnitudine, vel quæ sunt in loco per aliud, vt continuū non circumfusum alio corpore, quod merito partium admodum ante explicatum in loco est. Docet ergo Arist. supremam sphæram non contineri loco per se, sed ex accidente, & per aliud, videlicet partium beneficio: eiusdem vero partes, quæ sibi inuicem innexę in orbem rapiuntur, in loco esse potestate duntaxat.

Potestate. Actu. Per se. Ex accidēte.

Supremū cęlum nō per se, sed ex accidēte in loco esse.

c Vniuersum autem.] Hic vniuersum pro totā corporeę molis vniuersitate sumit, atq; non esse ipsum per se in loco, quia nullum extra se corpus inēdicat. Quo fit, inquit, ut cœlum omnia ambitu suo coerceat, tanta molis amplitudine, ut propemodū uniuersi nomen sibi arroget, quatenus cętera corpora illius comparatione parum habent momenti. Non est tamen sublunarium corporum locus cęlum ipsum, sed caua eius superficies, eatenus immobilis, quatenus in gyrum sic torquetur, vt secundum se totā non alio migret. Nec item, inquit, eiusmodi superficies proprius ac proximus inferiorum corporum locus habetur, sed communis, ac remotus. Namque excepto igni, qui lunari globo proxime cohęret, singula alium peculiarem, sibiq; proprium locum sortiuntur, vtiq; terra in aqua est, aqua in aere, aer in igni, ignis in prima cœli sphæra, alij orbes in superioribus usque ad extremum qui ut nullum iam supra se habet, ita in loco actu non est.

Locus corporū sublunarium nō est cœlū, sed eius cōcaua superficies.

Responsio ad argumēta, quæ locum tollebant.

d Illud uero ex hisce.] Perspecta loci definitione, facile esse inquit argumenta, quæ ipsum e medio tollere uidebātur, dissoluere. Respōdet igitur ordine retrogrado, uel potius ex ijs, quę hactenus docuit, responsionem petendam uult. Imprimis quod ab 6. attinet, non oportere locum proprie augescere, cum locus non sit corpus, & incrementum solis corporibus proprie conueniat. Itaque dum corpus loco contentum augescit, simul etiam corpus circumfusum, ut aer, uel aqua cedit, eo que cedente, caua superficies ipsi inhęrens maior fit, atque ita per accidens locus augetur. Ad 2. superficiem, lineam, & punctum

Ad 6.

Ad 2.

ctum non transferri alio per se, sicuti corpora, sed tantummodo ex accidente, ideoque solis corporibus conuenire in loco esse. Ad 1. locum non esse corpus, nec constare tribus dimensionibus, sed esse superficiem longitudinem tantum, ac latitudine preditam. Ad 3. locum non habere magnitudinem, cum neq; sit corpus, neque corporeum interuallum, quale veteres fingebant. Ad 1. Ad 3.

His non obstat quod locus dicitur equalis rei contente, ut enim annotauit Magnus Albertus, & Auerroes cōment. 77. huius libri, duplex est æqualitas, altera dimensionis, altera continentiæ. Aequalitas dimensionis est, qua unum secundum oēs dimensiones, lōgitudinem, uidelicet latitudinem, & profunditatem alteri adæquatur. Aequalitas continentię, est qua unum alteri equale est secundum longitudinem, & latitudinem duntaxat. Igitur prior equalitas solis corporibus, conuenit, posterior autem loco aptatur, qui extremę superficiei rei contentę ex equo respondet, simulque cum ea existit.

Estque etiam. Ad quintum respondet non omnia, quę in rerum natura existunt, in loco esse, sed quędam esse tantummodò in alio ut terminum, seu finem in eo quod terminatur, finiturue. Est autem re uera locus in locante tanquā in subiecto. Nec oportet omnia quę sunt, in loco esse, cum solis corporibus conueniat circunscribi loco. Ad quartum, cuius hic mentionem omisit Aristoteles, dicendum est locum prout uim rei conseruatricem habet, ad efficientem causam pertinere. Ad 5. Ad 4.

e Atque etiam.] Exponit quamobrem corpora grauia, & leuia suopte ingenio in proprium locum ferantur. Causam vero ait esse, quia quodlibet naturæ societate coniunctū est cum eo quod naturali ordine deinceps sequitur, & quod nulla vi adhibita, sed spōte sua tangit, vt aer cum igni. Commonefacit autem nō eodem pacto se rem habere in prędictis corporibus, quo in partibus alicuius totius: hæ namque ita implicitam cognatamque naturam obtinent, vt in se mutuo non agant, intellige actiones per se ad interitum ducente, illa vero sine discrimine vicissim agant, & patiantur. Cur grauia & leuia suapte vi in propria loca tendant.

f In suo etiam.] Rationem affert cur vnumquodq; in sua natiua sede quiescat: nimirum, quia ad illam tendit, sicuti pars auulsa ad suum totum, vt pars aquæ ad aquam. Atque ita quemadmodum pars toti adhęrescit, ita corpus vbi ad locum peruenit consistit. Habere autem sese corpus locatum, vt partē comparationem loci, locum verò vt totum, ex eo ostendit, quia aqua, verbi gratia est vt materia, aer vero vt actus & forma. At materia rationem partis obtinet, forma rationem totius, quia totum absoluit, & perficit. Sed cur, dicet quispiam, aqua respectu aeris veluti materia est, quia, inquit, est in potentia, vt ex ea aer gignatur. Hoc autem vt intelligas, aduerte, cum intereunte re minus perfecta, alia perfectior generatur, vt ex embrione homo, tunc dici corruptionē secundum quid, generationem vero simpliciter. Cum autem perfectiori corrupta, imperfectior generatur, conuersa vice generationem secundum quid, corruptionem simpliciter nuncupari. Quoniam igitur tam aer respectu aquæ, quàm omnia superiora elementa comparatione inferiorum, vt altiorem sedem, ita & eminentiorem dignitatis locum vendicant, ideo aqua dicitur in potestate esse, vt ex ea gignatur aer, non ita verò contra. Cur corpora in proprijs locis Aqua respectu aeris obtinet rationem materię. Cur.

QVAESTIO I.

Rectè ne Aristoteles loci naturam explicarit.

ARTICVLVS I.

Obijcitur contra loci definitionem ab Aristotele tradit[a]m.

Contra ea, quæ Aristoteles proximis capitibus de loco scripsit, hæc opponūtur. Primo: Loci proprium est corpora ad se allicere, allecta souere, ac conseruare, vt cōstat ex ijs, quę tradit Arist. hoc in A libro, text. 40. 48. & 49. & lib. de historia animalium, c. 28, & 29. Theophrastus lib. 2. de causis plantarum, c. 9. & Ptolemæus in 2. tractatu. Quadripartiti: at superficies cum sit quantitas, nullam habet alliciendi, aut conseruandi vim, vt aduertit Commentator ad tex. 84. huius libri. Non est igitur locus superficies, sed potius qualitas, quæ eiusmodi officia præstet. Prima obiectio.

Deinde. Turris immota, flatu vēti aliā atq; aliā induit superficiem, cymba etiā cum secundo amne labitur, interdū eandem aquę superficiem se attingētem seruat: 2. Obiectio.

uat:ergo si locus est superficies, res nō mota mutat locum, res mota locum non mutat, quo quid absurdius?

3. Obiec. Pręterea: Superficies continens rē locatā inhęret in corpore circunfuso, & ex consequenti eo modo, saltem ex accidente, mouetur: ergo fieri nequit vt locus sit superficies, alioqui locus esset mobilis, cuius oppositum docuit Aristoteles.

4. Obiec. Rursum. Locus est superficies: ergo vbi plures erūt superficies, erunt & plura loca: & vbi vna, vnus duntaxat, quod tñ non videtur concedendum: sequeretur.n. vnū locatum, vti lignum, cuius altera pars aquis mersa est, altera extat, duobus in locis simul esse, quia gemina superficie concluditur, vna aquę, altera aeris. Item duo corpora, si diuina virtute se penetrent, & eadem attigua superficie contineantur, esse vnum duntaxat locatum, quorum neutrum veritati congruit.

5. Obiec. Item. Sicut angelus propriè loco mouetur, ita propriè in loco esse debet: non est aūt in superficie: nō est igr̃ superficies locus. Assumptio probatur, quia cum Angelus sit expers materię, cōsentaneum nō est, vt rei materiatę supficie cohibeatur. (Magister in 1. d. 37. Henric. quodlib. 4. q. 7.)

Ad hæc: Corpus Christi in sacra Eucharistia continetur superficie, quæ ante consecrationem inerat materiæ panis: & tamen non est in ea, vt in loco, ergo nō omnis superficies continens est locus. (Alensis 2. p. q. 33. D. Tho. 1. p. q. 53. ar. 1.)

6. Obiec.

7. Obiec. Tum. Si lapis absq; omni quantitate diuinitus conseruetur, manebit nihilominus in loco: cum negari non possit alicubi eum esse: & tamen locus non erit illi æqualis: quia æqualitas est relatio iter corpora affecta quantitate: Non igitur locus est æqualis locato.

8. Obiec. Postremo: Summa sphera, cum proprie moueatur, non pōt non esse in loco: & tamen ex Arist. snia nō cōtinetur alio corpore, ergo non omne, quod est in loco, ab alio circunscribitur, ex quo sequitur locum non esse superficiem continentem.

ARTICVLVS II.

Quæstionis explicatio.

IN hac controuersia de loco, duo potissimum sunt, quæ maiorem explicationem desiderant. A rerum, quę sit loci natura, & essentia: alterum, qua ratione locus ab Arist. immobilis dicatur. Quod ad primum attinet, multiplices de eo quondam fuere, atq; etiam nunc vigent Philosophorum opiniones, quas commemorat D. Th. opusc. 52. Albertus Magnus, Auerroes, & Themistius hoc in libro, Auicenna 2. Sufficientiæ cap. 6. alijq; nonnulli. (Mirādula l. 6. de Examine va ń t. c. 4. De natura loci uarię opiniones.)

A Igitur Stoici, & ex Academicis quidam arbitrati sunt locum esse spatium, quod corpore occupatur, quale est id, quod inter cauum vasis interiacet. Idemq; uisum fuit Stratoni Lampsaceno, Syriano, Galeno, & Philopono. Verum hanc sententiam non eadem omnes via secuti fuere. (Opi. Stoicorum, & Academicorum. stratonis, Syriani, Galeni, Philoponi.)

B Quidam enim eiusmodi spatium uerum ens & positiuū, ac reale esse opinati sunt, quos superius Arist. refutauit. Alij asseruerunt non esse ens reale, sed quidpiam imaginarium, quod nimirum sola mente cōcipimus, longum, latum, ac pfundum, aptum ut per alternationē, & successum corpora recipiat, aptum, inquam, non per aliquam potentiam, quæ in ipso hęreat, sed quæ in corporibus uicissim subeuntibus insideat. Atq; hec opinio in hunc posteriorem modū explicata, nōnullis ęp timę notæ auctoribus nehemente placet, fortasseq. a nullo hactenus satis firmis rationibus profligata est, licet eam quoque Aristot. improbant, dum statuit locum esse superficiem ambientis corporis. (Consule Philoponum in sua digressione de loco. Themistium ad tex. 36. Lege Auicennam 2. suff. ca. 6. Scaligerū exercit. 5 in Card.)

C Est igitur omissa, nōnulli è posterioribus Peripateticis, e quibus est Scotus in quodlibetis q. 11. autumant locum non esse proprie superficiem, sed relatione cō tinentis ad rem contentā, superficiē uero importari a loco tāquam materiale quid ipsius, ab huiusmodi relatione cōnotatū. (Cōfutata ab Arist. Opi. Scoti, & aliorum.)

D Verum non recte sentiunt, nec Aristotelice Primum, quia affectiones, q̃ loco, qua locus est, accommodātur, ut esse equalē, plenum, uacuum, aliaq; huiusmodi, non in relationem, sed in superficiem competunt. Secundo, quia ubique Arist. locum definit esse superficiem. Nō est autem uerisimile nunquā ab eo secundum propriā eius rationē fuisse definitur. Vera igitur, & Aristotelica snia est, locum proprie esse superficiem, etsi negandum non sit, con uenire illi, vt quippiam connotatum, relationem continentis ad contentum corpus. Verum autem locus uera quantitatis spēs sit, an non, alibi discutiēdum nenter. (Impugnatur. Vera & Aristotelica snia de natura loci. D. Damasč in Physicis c. 10.)

E Quod

De loci immobilitate.

Quod ad loci immobilitatem spectat, non solum Aristoteles, sed etiam Theophrastus, & Eudemus in axiomatibus de loco, referente Simplico, imo & omnes Philosophi antiquitatis, ut Philoponus ait, censuerunt locum immobilem esse oportere, & quidem merito, cum id, quod mouetur, necessario locum relinquat; nō possit autem ipsum relinquere si vna cum mobili feratur. Quo pacto autem hæc immobilitas loco conuenit, dissidium est inter Peripateticos, D. Thomam, Scotum, & Auerroem; horum que sectatores, sed omissa lōgiori disputatio nequid sentiendum videatur paucis aperiemur. Sciendum igitur est (quod ad finem libri 8. magis patebit) dari extra cœlum spatium quoddam infinite patēs; quod non est aliquid reale, sed imaginarium, in quod concipere fas est puncta, lineas, & superficies in eodem imaginario interuallo permanentes, simileque spatium occupari ab hoc vniuerso corporeo, quod spatium ante mundi creationem perinde vacabat corpore, atq. vacat illa immensitas extra cœlum patens. Quoniam vero res omnes intra hoc spatium cohibentur, potest quælibet ambientis corporis superficies, in qua vera loci ratio consistit, bifariam sumi, nimirum uel secundum se, vel prout ei imaginaria illa superficies circumquaque respondet. Si priori modo spectetur, mobilis quidem est, saltem ex accidente, ad motum corporis, cui inhæret, si posteriori, immobilis: quia superficies imaginaria, quæ illam hinc inde ambit, neutiquam mouetur. Hoc igitur pacto intellexit Aristoteles omnem locum immobilem esse oportere; nempe qua ratione cōparatur ad superficiem illam imaginariam motus omnis expertem.

Lege D. Thom. q. de verit. q. 1. art. 6.

Dissidiū inter Peripateticos.

Extra cœlū diffundi infinitum spacium.

Germana ratio immobilitatis loci.

ARTICVLVS III.

Dilutio eorum, quæ in primo articulo obiecta fuere.

Reliquum est vt ea, quæ articulo primo obiecti sunt, diluamus. pro explicatione primi annotandum est (quod præter alios aduertit Ferrariensis, q. 1. huius libri) locum dupliciter sumi; vel Mathematice, vel physice. Priori modo esse solam superficiem, nec vllam vim aliciētē, aut cōseruantē obtinere. posteriori esse itē superficiē, non tñ solam ac nudā; sed affectam qualitatibus ad tuenda corpora idoneis, quarū merito naturalis locus corpora ad se allicit, ut finis, eademque efficienter cōseruat, ac fouet. Quare minime assentimur Ianduno, qui q. 5. huius lib. in eā abijt sñiam, ut dixerit superficiem esse quasi loci materiā, virtutem asit conseruandi rē locatū esse tanq̄ formā. Namq; etsi naturalis locus hæc duo vendicet; eius tñ propria ratio & forma, est superficies; vt articulo superiori ex Aristotele ostendimus. Reliqua vero consectaria tantum illius sunt, & veluti connotata; nempe relatio distantiæ, relatio æqualitatis, virtus conseruandi rem contentam, aliaq; eiusmodi. Quare ad argumentum dicimus, etsi loco naturali conueniat vis conseruandi, quæ ad qualitatis categoriam pertinet, nō debere proinde locum qualitatem cēseri; cum eiusmodi virtus ad formalem eius rationem nō attineat. Hic tamen aduertes, cum loco naturali conseruatrix uirtus attribuitur, id non ita accipiendum, quasi eiusmodi virtus in sola ambientis corporis superficie inhæreat, aut ab ea, ut a primario fonte ad rem locatam permanet. Re enim vera non ita est, tum quia superficies, ut proximum argumētum recte assumebat, & aduertit Commentator, nullam habet efficientiam; tum quia id, quod præcipue rem in naturali loco cōseruat, est influxus per intermedia corpora e cœlo deriuatus. Itaque eatenus naturalis locus habere vim conseruandi dicitur, quatenus dum corpus intra eius cauitatem, & complexum cohibetur, conseruatrices qualitates melius recipit.

Duplex acceptio loci.

Refellitur Iandunus.

Propria ratio loci.

Dilut. 1.

Virtus loci conseruans rem locatam.

Supficies nullā efficiēdi vim possidet. D. Thom. opusc. 52.

Ad 2. dicendum, nihil absurdi esse, q res immota locum mutet, dummodo nō mutet situm, & vbi, & quod res mota nō mutet locum, dummodo alium situm, aliudque vbi acquirat, quod in propositis exemplis accidit. Nam dum turris in eodem spacio persistit, semper eundem situm, idemque vbi retinet, ac dum cymba diuersas partes interfusi spacij decurrit, diuersum situm, & vbi comparat, ut ex ijs, quæ superiori lib. docuimus, perspicuum est. Adde etiam, rem non mo-

Dilut. 2.

Quo pacto res immota locū mutet, res mota non mutet locum.

tam locum mutare, & viceuersa rem motam locum non mutare: si locus sumatur pro sola superficie continente siue respectu ad imaginariam; non autem, si vna cum ea spectetur: nec esse absurdum variari locum priori modo sine motu; etsi ad vulgi sensum nulla omnino loci mutatio absque motu dari possit. Atque hinc

Dilut. 3. patet tertij argumenti solutio, licet enim superficies continens in se praecise considerata per accidens moueri queat; est tamen prorsus immobilis, si vna cum imaginarij spacij superficie accipiatur.

Dilut. 4. Ad 4. nihil vetare, quo minus vnum, idemque corpus duabus superficiebus locum vnum efficientibus contineatur; qui tamen locus non simpliciter, sed aggregatione vnus sit. Si vero duo corpora virtute diuina sese permearent, & vna eademque superficie circumtegantur, duo locata appellanda erunt, propterea quod in adiectiuis, quale est locatum, si supposita denominata sint plura, licet forma vna tantum sit; multiplicatur tamen denominatio, quemadmodum si eadem numero albedo poneretur in pluribus lapidibus, nihilominus plura alba adiectiue dicerentur.

Multiplicatis suppositis multiplicant adiectiua etsi forma vna sit.

Dilut. 5. Ad 5. Angelum non existere in loco circumscriptiue, de qua existentia locutus est Aristoteles; sed definitiue, ac proprie quidem moueri, non physico motu, qui est actus corporis, sed spiritali, qui duntaxat in substantias a materiae concretione liberas competit. Huiusmodi porro motum non ad corporum superficiem tendere; sed ad vbi, quod est idem cum substantia angeli, vti superius diximus.

Quis sit terminus motus localis Angeli.

Dilut. 6. Ad 6. Etsi corpus Christi sub specie panis contineatur; non tamen in ea esse vt in loco circumscriptiuo, quia non quaelibet superficies, qua corpus ambitur, locus circumscriptiuus est, sed ea tantum, quae corpori contento adaequatur, commensuraturque; ita videlicet, ut quaelibet eius pars, parti corporis contenti, tota toti corpori respondeat. Quod in diuino Eucharistiae mysterio non accidit, in quo totum Christi corpus sub panis specie, & sub qualibet ipsius speciei parte continetur, vt Concil. Trid. sess. 13. c. 3. docet. Qui est modus existendi in loco definitiue. Quanquam proprie loquendo, nec definitiue est corpus Christi in speciebus sacrae Eucharistiae, siquidem ita est ibi, vt sit etiam alibi, ac proinde non proprie definitur ipso ambitu specierum.

Conc. Trident. D. Th. 3. p. q. 76. ar. 3.

Alensis 4. par. q. 10. memb. 9. Aegydius atheor. 9. alij doct. in 4. d. 12.

Dilut. 7. Ad 7. respondet Caietanus prima parte quaest. 52. articu. 1. huiusmodi corpus amota quantitate nullibi fore. potius tamen dicendum, si diuinitus in eodem situ conseruetur (quod an fieri possit, non est huius loci disquirere) manurum in loco, non qualem Aristoteles definit, sed qui ad eum reuocari debeat: adhuc enim circunfusum erit ambiente superficie, non ita tamen vt inter ea sit mutuus contactus, quem Aristotelicus locus requirit, quemque relatio propria aequalitatis comitatur. Vltimum argumentum difficultatem attingit de loco supremi caeli, de qua separatim a nobis disputandum est.

A B C D E

QVAESTIO II.

Vtrum supremum caelum in loco sit.

ARTICVLVS I.

Diuersae philosophorum sententiae.

IN hac controuersia supremi caeli appellatione primum mobile intelligi debet quod tametsi re vera Empyreum caelum supra se habeat, vt Theologi doctores ex Diuo Basilio, Athanasio, Damasceno, Chrysostomo, Theophylacto, Strabo, & Beda, communi consensu asserunt; tamen secundum Aristotelem, veteresque philosophos nullo alio corpore continetur; vnde iuxta ipsorum doctrinam, de eius loco non parua disceptatio est. Enimuero cum re ipsa moueatur, locum requirit, rursusque idem cum ambiente careat superficie, quonam pacto locum habere possit, non apparet. Haec igitur difficultas multis occasionem dedit ab Aristot. discendi existimandique, rectius sensisse veteres, qui locum interuallum fecere. Verum his omissis Alexander, vt Simplicius refert, existimauit caelum neutiquam in loco esse: quia uel esset in loco per se, vel ex accidente: actu vel potestate; quorum nullum competere ei videtur. Nam quod nec per se, nec actu sit in loco, probauit Aristotel. cap. quinto huius libri text. 45. Quod autem non sit ex accidente,

D. Tho. 1. p. q. 66. ar. 3. Alen. 2. par. q. 51. memb. 1. Albe. Ma. in tract. de quatuor coaeu. q. 4. art. 13. Vldaricus in sua sum. li. 4. alij doct. in 2. d. 2.

Qui nomine supremi caeli hoc loco intelligatur.

Opin. Alexandri. Eius arg.

dente, inde patet, quia neque accidens est, neque pars alterius in loco existentis. Quod denique nec potestate, ex eo concluditur; quia non repugnaret eam potestatem ad actum reduci, sicque posse aliquando supremum cœlum actu in loco esse, atque adeo ab alio corpore contineri. Hæc tamen sententia Peripatetico dogmati aduersatur, vt facile perspiciet, qui textum illum proxime citatum legerit, ubi Aristoteles disertis verbis edocet cœlum esse in loco per accidens. Intelligit autē cœli nomine primam sphæram; cum ex eo probet non esse per se in loco, quia nullo alio corpore ambitur. Ad rationem vero Alexandri dicendum est, nō omne quod per accidens in loco est, vel partem, vel affectionem esse alterius in loco existentis, ut progressu patebit.

Aduersatur Arist.

Rñdetur ad argu. Alex.

Opinio Gilberti.

Gilbertus Porretanus lib. de sex principijs, in explicatione categoriæ, Vbi credit (vti cum M. Albertus interpretatur) locū vltimi cœli esse conuexam eius superficiem. Sed hoc etiam placitum haud obscure cōtradicit Aristoteli hoc ī libro c.4. tex. 35. affirmanti locum esse quid diuersum a re locata, eiq; extrinsecus circūfundi. Nec Gibertus censuit prædictā superficiem vere ac proprie locū esse; sed vtcunque pro loco hēri posse; cum ibidem paulo inferius hęc verba subiecerit Si globum illū extimum concessuri sumus in loco esse, diffiteri nō poterimus, quin aliqđ præterea corpus sit, in quo cœli facies extrema coerceatur. At .n. præterea nihil est. Igitur nec in loco globus is fuerit.

Sentētia Arabum, qbus alij quoq; suffragant.

Auem Pace, & Alpharabius, itemque Auerroes hoc in libro com.43. (quorum sententia non displicet M. Alber. tract. 1. c.3 & Lindunus q. 2.) opinantur locum supremi orbis esse mundi cētrum, propterea quod per id res habet locum, p quod immobilitatem & stabilitatem. At supremus orbis ratione centri vt docet Aristo. lib. 8 huius operis c 9. tex. 76. quodammodo immobilis est: quatenus ita circa ipsū voluitur, ut secundum se totum non mutet locum. Itē quod eodem recidit, quia non aliorsum demigrat, nec temere vagatur, sed æqua semper ab eo distantia in gyrum vertitur. Quo spectat illud Manilij 1. Astronomicon c.1.

Argu. qđ centrum sit locus cœli.

Quod nisi librato penderet tellus,
Non ageret cursus mundi subeuntibus astris.
Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortus,
Lunave sub mersos regeret per inania cursus.

Manilius.

Confirmant etiam hanc opinionem ex eo, quia is debet existimari locus cuiusq; corporis, qui eius lationi per se cōuenit, eidemq; speciem & distinctionē tribuit. At latio cœli circularis est: hæc aūt sumit speciem a medio, seu centro, per idemq;, vti per suum terminum, dissidet a motu recto. Cui rei argumento sunt vtriusque motus definitiones. Rectus .n. definitur, quo sursum, vel deorsum itur: circularis, qui circa medium fit; vt constat ex 1. lib. de cœlo, c.2. tex. 5. Nihilominus hi etiam philosophi a veritate aberrarunt, siue acceperint centrū pro puncto in media mūdi vniuersitate sito, quod paribus a cœli circumferentia radijs attingitur; siue pro terra, quę cum item mūdi medium occupet, & ad vniuersum cœli complexum instar puncti habeat, centrum quoque dici consueuit. Non enim aut puncto, aut terræ, proprietates loci competunt respectu cœli: videlicet continere, contingere, pximum esse & æquale locato, aliaq; eiusmodi. Deinde, quia si cœlum ideo per cētrum in loco esset; quia illius gratia stabilitatem quodammodo sortitur; non minus ēt per polos in loco esse perhiberet; cum eorum quoque respectu nō minus q̄ centri, constantiam & stabilitatem assequatur. Item, quia qua ratione cœlestis globus haberet centrum pro loco, eādem haberet ignis, & totus ille aeris tractus, qui eadem, qua cœlum, vertigine circa centrum voluitur. Cum tamen constet, alium esse locum ignis & aeris; nimirum concauum lunæ, & concauum ignis. Accedit quod c.5. huius libri, tex. 45. docuit Aristoteles, supremum cœlum esse in loco per accidens, quod ei comparatione cētri nullo pacto conuenit. Nec satisfaciūt, qui respondent cœlum dici ab Aristotele esse in loco per accidens, non quidem ratione centri; sic enim (ex eorum sententia) per se in loco est; sed quatenus terrā ambit, quæ per se continetur loco, videlicet aeris, & aquæ superficie; atque ita huiuscemodi locum censeri ex accidēte cō-

Definitio motus recti, & circularis.

Improbatio superioris sententiæ.

Terra instar pūcti comparatione cœli.

Ignis eodem circumactu cum cœlesti globo fertur.

uenite cœlo. Non inquam satisfaciunt; quia cum Aristo. capite proxime citato locum supremi cœli inuestigasset, vnum duntaxat inuenit modum existendi in loco, qui vere ei posset attribui; nimirum per accidens, ac merito partium. Quare non obtinet supremum cœlum duplicem locum, nec se habet ad centrum, vt ad locum p se, & ad locum terre, vti ad locũ sibi per accidens congruentem. Accedit, quod si Aristoteles duplicem hũc locum respectu celi comprobasset, vtique eius, qui per se illi cõuenit, mẽtionẽ fecisset.

Aristoteles vnum duntaxat modũ exi stẽdi in loco attribuit supmo cœlo.

Solutio argumentorum superioris sententiæ.

Igitur ad argumenta, quibus aduersarij vtebantur, facile respondetur. Ad primum, neganda est maior propositio. Non enim per id res locum habet, per quod constantiam & immobilitatem, sed p id, quo, vt primo rei abientis termino, circumscribitur. Ad secundum, concedenda est maior, neganda minor. Licet namque motui cœli per se competat circa centrũ effici; non tamen centrum ipsum speciẽ aut distinctionem ei confert, sed terminus, ad quem per se tendit, quique per ipsum comparatur: tametsi, quia eiusmodi terminus ad centrum mundi ordinem habet, soleat motus circularis cœli definiri per respectum ad centrum. Qua de re quinto huius operis, & primo de cœlo planius ac plenius.

Centrum non confert speciẽ distinctionemve circulari motui.

ARTICVLVS II.

Quid Aristoteles in proposita dubitatione sensisse videatur.

Exponamus igitur quid in hac controuersia secũdum peripateticam doctrinam verisimilius appareat; Sane Aristoteles cap. 5. huius libri statuit cœlum esse in loco ex accidente, ac beneficio partium, vt nõ semel diximus. Verum quid nam hisce verbis significare voluerit, dubitatio est, augetque difficultatem, quod haud satis inter expositores constet, num cœli appellatione totum mundum æthereum ex sphæris cœlestibus conflatum, an supremum tantum orbem designarit. Simplicius & Themistius priorem explicationem sequuntur, aiuntque propterea cœlum apud Aristotelem esse in loco per accidens, ac merito partiũ, quia sphæræ, quæ illius partes sunt, ita se habent,

Supremũ cœlũ Aristoteli esse in loco per accidens.

Quid sit esse per accidens in loco, interpretatio Simplicij, & Themistij.

A vt vna in alia vsque ad supremam contineatur, addit que Themistius supremum cœlum ratione proximi orbis, quem caua superficie tangit, in loco esse. Vltimus, inquit, circulus, qui inerrabilis dicitur, vtpote ambiens & continens cæteros, simpliciter in loco nõ est, sed penes interna, quæ ambit. Tangit enim orbem Saturni, & quodammodo continetur, penes externa autem omnino expers est loci.

B Diuus Thomas in commentarijs eiusdem capitis, & opusc. 52. & quodlib. 6. artic. 3. Heruæus, quodlib. 10. quæst. 7. Ferrariensis q. 2. huius libri, alijq; nonnulli appellatione celi supremum tantummodo intelligũt, aiuntque d ei illud ad Arist. contineri loco per accidens, & ratione partium, quia partes, quibus constat, licet inter se continuatæ sint; tamen unaquæque in altera sibi cohærente, vt in loco inest, dũ aliæ alias in orbẽ continent, & aliæ sequuntur, aliæq; antecedunt, sed

C enim quia nihil in eo, cui continuatur, tã quam in loco actu esse potest, non esse eiusmodi partes (atque adeo neq. cœlum ipsum) tanquam in loco actu, sed potestate, quatenus vnaquæq; ita continetur in alia, vt si diuiderentur, esset in ea tanquã in loco actu, ac per se. Nec obstat, quod cœlum, cum ab interitu alienum sit, re ipsa diui di nequit, sat enim est, vt Ferrariensis hoc loco ait, non repugnare illi diuisionem, si spectetur absolute, prout est

D affectum quantitate.

Explanatio D. Th. eiusq; sectatorum.

Cur supremum cœlum perhibeat esse p accidẽs in loco.

Cur partes celi dicantur esse in loco non actu, sed potestate.

Sane vero, quod Aristoteles nomine partium, subiectas primo orbi sphæras non intellexit, atq. adeo, quod de supremo tantum cœlo fuerit locutus, argumento est, quod in tota illa disputatione de loco nullam sphærarum mentionem interposuit. Deinde, quia perspicuis uerbis sanxit partes cœli esse quodammodo in loco; quod de inferioribus spæris re-

E spectu superiorum haudquaquam dixisset; cum illæ in his non quodãmodo, sed proprie ac simpliciter, ut in loco insint. Tertio, quia non ob aliam causam eam attulit partitionem, quę quædam in loco actu, alia potestate esse perhibentur, nisi vt doceret, partes vltimi cœli non actu; sed potentia in loco esse, ut paulo ante explicuimus.

Hæc sententia uidetur ad Aristotelis mentem

Vltimum arg. 1. art. mentem proprius accedere, quam proinde nos vt magis peripateticam tuemur, etsi non eamus inficiamus, modum illum existẽdi in loco rõne partium impropriũ esse. Quod fortasse Alexandrũ mouit, vt supremũ cęlum in loco esse absolute negarit. Sed vrget vltimum primi articuli argumentum. Suprema sphæra actu, proprieq; mouetur, vtpote cuius latio cæteris dignitate & effectu præcellit. Igitur actu, ac simpliciter in loco esse debet. Deinde illud, quia nobilissimo corpori, quale est primum mobile, debetur nobilissimus modus existendi in loco, ac cõtineri loco potestate & rõne partium, est imperfecte ac diminute ĩ loco esse. Quare alius modus existendi in loco supremæ sphæræ quærendus est.

Respõsio. Occurrendum tñ, vt aliqd actu, ac proprie lationem subeat, non oportere, vt alio corpore ambiatur, locũve comparet, sed vt acquirat aliud, atq; aliud vbi, quod ẽt in spacio vndique inani acquiri posse ex dictis constat. Item, vltimæ sphæræ conuenire nobilissimum modum existendi, non quidem in loco, nec enim id necesse est, sed in spacio, seu ibi; hunc vero esse illum, quo aliquid ita sese habet, vt a nullo corpore superne cõprehendatur, quia alteri corpori subiectum esse, imperfectionem arguit.

QVÆSTIO III.

Vtrum singula elementa in mundi vniuersitate proprium sibi locum vindicent, necne.

ARTICVLVS I.

Propositæ quæstionis illustratio.

Dignitas ordinis. Ex partiũ cõstructuũ pportione & ordine sese pulchritudo exerit. Consule D. Aug. in Ench. ca. 10. & 3. d Gene. ad lit. ca. vlt.

INter alia, quæ naturæ vniuersitas continet, admirabilia, quæque Dei, cuncta numero, pondere, ac mẽsura efficientis, sapientiam mirifice commendant, est rerum ordo, & apta singulorum corporum, pro cuiusque dignitate, dispositio. Quæ causa fuit, vt in prima rerum molitione cum tanti muneris artifex singula ab se procrearet expẽderet, singula ei tunc quidem bona, at cum perfecto absolutoque opere cuncta simul in numerum composita & coagmentata inspexit, non bona duntaxat, sed valde bona visa fuerint. Vidit Deus, inquit Moyses, cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Nimirum,

Secunda Pars.

A quia non in singulis, sed vniuersis elucet ordo ille, & dispositio omnem continens ornatum, & decoris ac pulchritudinis excellentiam. porro de hac corporum, præsertim uero elemẽtorum suis in locis dispositione, breuiter a nobis est in præsentia differendum. Qua de re philosophati sunt D. Ambrosius cap. 4. lib. 3. Hexameron. D. Damascenus lib. 2. fidei Orthodoxæ c. 6. D. Nemesius in lib. de natura hominis cap. de elementis. Philo Iudæus in B lib. de plantatione Noe. Plato in Timeo, aliique nonnulli. Euch. A-bul. Lipo. ĩ Gen. c. 1.

Status q̃stionis. In hac igitur mundi uniuersitate, quia corpora oĩa pro cuiuslibet conditione, & natura separatis quasi stationib. disponi deceris erat, id diuinæ mentis solertia ratione plane singulari pfecit. In primis enim corpora cœlestia, pulcherrimũ Dei opus intermicãtibus astrorum luminibus tanquam floribus adornatum, tot signorum figuris & uarietate conspicuum, tot C titulis ordinis, beneficẽtiæq; insigne, corpora inquam cœlestia luce tam clara, mole tã ampla, agitatione tam rapida; deni que omnium simplicium corporum præstantissima supremam mundi sedem obtinuere. Terra, quia inter elementa infimæ dignitatis est, utpote grauis, crassæ, concretæq; substãtiæ, in meditullio atq; infima uniuersi regione subsedit. Supra D hanc affusa est aqua, quod minus rudis & crassa minusq; grauis existat, atque adeo naturæ nobilioris sic, quam terra. Supra aquam aer eminet, ob insitam perspicuitatem & subtilitatem subiectis elemẽtis præcellentior. Tandem ignis omnium elementorum perfectissimus, ut ipsius tũ perspicuitas & subtilitas, tum in agendo efficacitas ostendunt, supremum locum iuxta cęlestes spheras uendicauit. Ita fit, vt cauũ cœlestis globi locus ignis pariq; E modo ima cuiusque elementi superficies inferioris elementi locus habeatur. Tamersi non incongrue quis dixerit, ut ex Themistio superius retulimus, superiorem aeris superficiem spectare etiam ad locum ignis, ipsumq; integrare, similiterque se habere extimant superficiem cuiusq; elemẽti ad superius: licet hæc loci rationem minus proprie sortiantur; quia proprij loci est cõtinere, quod non nisi superiori cõparatione inferiorir rite con- Clemens Alexã. in orat. exh. ad Græc. auctor libri de mũdo ad Alex. macr. 1. libro in somnium Scip. Sit & ordo corporum simpliciũ. Locus cœlestium sphærarũ. Aquæ. Aeris. Ignis.

B 3 uenit,

uenit, vt aduertit D. Thom. 3. cont. gent. cap. 82. Item quia, docente Arist. 4 de cœlo, cap. 3. vnumquodque tendit in locum sibi præscriptum, tanquam in formã, non habet autem modũ formæ id, quod subest, sed quod insidet; & supernè incumbit.

Intestinũ bellũ elementorũ eorũdemque coniunctio. Chorus elemẽtorũ ex qualitatũ dissidiis, & commercijs inter se deuinctus. Lege Trismegistũ in Asclepio D. Dama. in suis Physic. c. 12. D. August. 11. de Ciuit. Dei. cap. 17. Lactãtium lib. 7. c. 5. Pl. lib. 2. Ennead. 3. c. 2.

Esse autem eum, quem diximus, elementorum ordinem optimè constitutum, ex eo deprehendi potest, quòd elementa sic locata, inter sese qualitate una conueniant, altera dissentiant, atque ita licet vna ex parte interitum sibi machinentur, ex alia tamen communium qualitatũ veluti brachijs sese complectãtur, & edicta concordia ad consensum, mutuumq; commercium federentur. Etenim terra est arida & frigida, aqua frigida & humida; aer humidus & calidus; ignis calidus ac siccus. Itaq; terra siccitate, aquæ aduersatur, sed eidẽ conciliatione frigoris copulatur aer cũ igne, humiditate; cum aqua calore depugnat, idemq; calore igni, humiditate aquæ annectitur. Sicq; per hunc circuitũ & chorũ quendam discordis cõcordiæ elementa inter se pariter vinciuntur, & dissociantur. Ideoque Zareta Chaldæus mundũ ex natura & harmonia componebat. Quo spectat illud Alcinoi in libro de doctrina Platonis, ca. 12. Inter ignem ac terram, aer & aqua secundum proportionis consonantiam interiecta sunt, vt quemadmodum se habet ignis ad aerem, sic aer ad aquam, atq; aer ad quã, sic aqua ad terram; ac rursus ut terra ac aquam, sic aqua aerem, atque aqua ad aerem, sic aer ad ignem, &c. Eodem etiam pertinet illud Boetij lib. 4. de consolatione philosophica, metro 6.

Zareta chaldęus. Plato apud Alcinoum. Situs elemẽtorum secundum proportionis cõsonantiã. Poet.

Hæc concordia temperat aquis.
Elementa modis, ut pugnantia.
Vicibus cedant humida siccis:
Iunganteq; fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terræque graues pondere sidant.

Et verò mirificè hoc contrariorum coalitu, & cohærentia, elementaris mundus decoratur. Vnde (vt præter alios obseruat auctor libri de mundo ad Alexãdrũ) ars naturæ magisterio edocta, ac physice rationis æmula, in suis operibus tum ob necessitatem, tum ob elegantiam contraria inter se coniungere & attẽperare con-

A sueuit. Sic pictura ex diuersis pigmentorum colorib. atris, albis, luteis & puniceis imagines exemplarib. cõsonas facit. Sic Musica acutis & grauib. sonis, longisque & breuib. inter se coeuntib, vnũ ex ijs absolutum concentum reddidit. Sic Grãmatica ex elemẽtis uocalib. & mutis omnẽ literaturæ artẽ concinnauit. Deniq; hisce consimilia non pauca in ijs, quæ artium industria elaborat, passim occurrũt.

Vt singula elemẽta suapte impetu naturalia loca petant.

Quod autem elementa eum ordinem ac situm, quem exposuimus, natura sita postulent, experimento ac sensu conspicuũ est. Videmus. n. flammam ignis in pyramidis figuram acuminatam conati aerẽ trãscendere: nimirum quia ignis ad lunæ cõcauum natiuam sedem habet. Cõstat quoque aerem supra aquam ferri, quia si qua vi aquam subeat, confestim per ampullas quasi scaturiendo emergit. Nec minus ẽt liquet eundem supra terram commeare, vt intueri licet in eo motu terræ, qui ab

Ignis in pyramidis figurã acuminatus ascendit.

Causa terræmotus orti ab aere nitenti euadere ad locũ superũ.

C aere est) non. n. omnis ab aerè prouenit) is. n. tunc accidit, cum aer telluris sinu receptus grassatur in angusto, atq; ut libere in superum locũ abeat, tandiu circũ claustra fremit, & impetu terram cõcutit, donec indomita naturæ vi effractis uinculis viam aperit, & quasi indignabundus foras erumpit. Rursum intuemur aquã in aere demissam ad terræ usque superficiem descendere, itemque terram, & lapides in aquam iactos ad imum labi. Quod

D certe non aliunde prouenit, nisi quia elementorum proprius ac naturalis ordo est, vt summus sit ignis, quia leuissimus, hunc attingat aer, quia leuitate proximus, infima sit terra, quia grauissima, huic incumbat aqua, quia minus grauis.

Non potuisse aliter elemẽta rectè disponi.

Ex quo patet, quam apta, quam congrua, quam decora elementaris mundi coagmentatio sit. Nec enim elementorum loca sine magno incõmodo aliter dispensari potuerũt. Nã aut grauib. leuia subij-

E cerentur; aut duo sibi proxima perfecto duarum qualitatum dissidio pugnarent, aut aliquod elemẽtum supponeretur terræ, quæ sua opacitate cœlestium corporũ influxum ad eiusmodi elementum impediret, aut deniq; aliud simile absurdum in natura daretur. Priuatim autem quod cœlum in summo loco, terra in imo aptissime consistat, ex eo ostenditur, quia cum cęlo-

Lege D. Th. in 1. 44 q. unica art. 2. & 1. p. q. 25. art. 6. ad 3.

Confœderatrix diligentia naturæ.

cœlestis machina solida sit, & quasi ex gre fusa, terra autem in medio volubilis vniuersitatis suo librata pondere immobilis hæreat, sit ita, ut cætera passim fluctuantia; hinc soliditas celorũ, illinc terræ stabilitas in vnum coarctent & cõstringant, ne citra legitimos terminos diffusa, mundi compositionem & concordiam disrumpant.

Quo pacto cœlũ beneficã vim in elementa distribuat.

Nec illud prætereundum est, quod animaduertit D. Thomas in opuscu. 52. Richar. i 2. distinct. 14. quæst. 5. circa 3. princip. & Auerroes hoc in lib comm. 43. uidelicet superficiem cõcauam ignis (idem quoque intellige cæteris elementis collatione inferiorum) locum esse naturalẽ aeris, non solum quod superficies sit rei prædictam cum aere qualitatum affinitatem, & coniunctionem habẽtis; sed etiã, ac multo magis quod in ea a cœlo distantia, ut supra diximus, cœlestem influxũ commodius excipit. Aliter enim corpora cœlestia ĩ primã huius interualli partem, aliter in secundam, & tertiam, ac cęteras, quæ ordine sequuntur, influentem vim dem ttunt; tametsi ad cuiusque corporis naturã, si in loco suo insit, accõmodate semper, & congruenter agant. Nam in altiorem partẽ sublunaris regionis, totumque illum tractũ, qui ad ignem pertinet, influunt apte ad naturam ignis: deinde in subsequentem plagam, quæ secũda est, apposite ad naturam aeris, similiterque in reliquas ad terræ vsque meditullium.

De cœlesti influxu v. Aug. 3. de Trini. cap. 4. D. Diony. c. 4. de diui no D. Basil. hom. 6 in Hexa. Ptolemæus li. 2. Almagesti. Trismegistus ĩ Asclepio alijq; cõplures.

Postremo. Neque illud ignorabis, corpo a cœlestia eo melius, acto.nn.o latius que in elemẽta perfectiora, ignem & aerem beneficia vim transmittere, quo illa lunari globo vicimiora sunt. Cõtra uero eandem vim tanto opportunius diffundẽre in minus perfecta elementa, terram & aquam, quanto longiori intercapedine dissident, modo natiui loci terminos nõ transgrediantur. Quod in caussa est, vt partes aeris & ignis, etiã, dum patriæ regionis commodis fruuntur, quoad fieri potest ascendere, similiter quæ partes aquæ, & terræ descendere nitantur.

Cur aer & ignis certatim nitantur altiorem locum capescere; terra & aqua inferiorem.

A

ARTICVLVS II.

Obiecta aduersus ea, quæ art. superiori continentur.

VErum contra superius dicta hunc in modum licebit obijcere. In primis quod ignis locus nõ sit concauum lunæ: Nam si illic esset ignis, splenderet, saltẽ nocturno tempore, videreturq; a nobis, sicuti & nostratem ignem eminus collucere intuemur: atqui non ita res habet, B non igitur ignis illic est. Secundo, quia præalta montium iuga frigida sunt, siquidem non hyberno tm, sed æstiuo etiam tempore niue albicant, quę tamẽ viciniitate ignis, si supra esset, incalescere deberent. Tertio, quia ignis semper eget pabulo, ac deficiente materia, quam voret, & ad quam inhærescat, mox interit (ob eamq; rẽ, vt annotauit Philo Iudæus in libro de incorruptibilitate mundi. Vulcanus, quo ignis significatur, a poetis di- C ctus est claudus, quia subnititur materia incensa.) Cum igitur supra aerem nullũ igni pabulum, nulla suppetat materia, non videtur inibi ei sedes constituta.

1. Obiect. De loco ignis.

Veab Homero Odissex.

Deinde, locus naturalis, vt superius ex Aristotele, alijsq; philosophis docuimus, habet vim quandam conseruatricem corporis, sed eminentior pars aeris continenter ab igne corrumpitur, eique in pastũ cedit: igitur locus aeris non est concauum ignis.

2. De loco aeris.

D Rursus, locus naturalis cuiusq; corporis debet totum corpus vndiq; ambire, & suo amplexu coercere: atqui nec cõcauum aquæ ambit totam terram, nec concauum aeris totam aquam: cum magna terræ pars sit aquis detecta, & bona item aquæ copia inclusa sit terræ visceribus, ergo neq; superficies aeris locus aquæ.

3. De loco aquæ, & terræ.

Item, quãdiu aquæ terra subducitur, tamdiu fertur deorsum, fereturq; ad centrum, si eousque terra subtrahatur; igi- E tur locus aquæ vendicat totum spacium a concaua aeris superficie vsque ad centrum vniuersi.

4. De loco aquæ.

Præterea, vnumquodque elementum quiescit ĩ suo loco naturali, sed oppositũ accidit aquæ respectu loci, quem nũc occupat, non ergo is locus naturalis ei est. Probatur assumptio, quia mare reciproco æstu perenniter agitaĩ, ita vt inter duos

Lege cardinalē cōtarenſē in lib. de elementis, & Carpentariū in lib. itē de elementis.

Inſulæ factæ q̄ antea erant iunctæ cōtinenti.

Inſulæ q̄ ſubſidente mari extitere.

A lunæ exortus bis accedat, bisque remeet vicenis & quaternis horis. Item quia perpetuo ab oriente in occidentem fluit, vt a nautis Luſitanis, & alijs fuit obſeruatum. Deinde, quia præter hunc ordinarium motum, alios nonnunquam habet extraordinarios, quibus aut in terras effundit, aut recedit, & ſubſidet. Sic enim multa loca antea habitata inſidauit, multæque factæ inſulæ ſunt, quæ antea iunctæ erant cōtinenti, veluti cum Sicilia ab B Italia auulſa eſt; Cyprus a Syria, Eubea a Bœotia, nec defuere qui putarent totum Mediterraneum mare per Herculeas columnas, & Graditanum fretum intra terras irrupiſſe, totumque illum tractum, qui nunc aquis tegitur occupaſſe. Rursus etiam modo ſubſidente mari aliquot Inſulæ emerſere, vt Rhodos, Delos, Alone, & Theraſia. Qua de re Plinius lib. 2. a c. 85. vſque ad cap. 92. Patet igitur aquam non quieſcere ſupra terram, atque adeo non eſſe illi eum locum naturalem. C

6. De loco terræ.

Ad hæc: Cum Deus Opt. Max. terram initio mundi naſcentis creauit, conſtituit ipſam intra eam ſphęram, qua naturalis eius locus concluditur; tum tertia creationis die patefecit in ea ingētes, ac profundiſſimos alueos, quibus mare toti terræ antea circumfuſum excepit: ſic. n. id factum explicat præter alios D. Damaſcenus 2. lib. fidei orthod. c. 9. at hoc fieri non potuit, niſi eleuata extra ſuum locum terra, non igitur terra in ſuo naturali loco nunc ſita eſt. D

Lege D. Aug. 1. de Geneſ. ad lit. ca. 12. & Bedam in Hexa.

7. De loco terræ.

Cls. in 1. c. Sacrob. ex 1. elemē. Eucl. ppoſ. 19.

Poſtremo: Quælibet pars terræ conatur quantum poteſt ipſum mundi centrum occupare; non ergo eius locus eſt concaua aquæ ſuperficies. Antecedens probatur, quia omnia perpendicula paulatim ſibi inuicem appropinquāt verſus centrum. vnde ratum eſt apud Mathematicos, ſi puteus ad perpendiculum vſque ad terræ centrum fabricaretur, eius parietes paulatim coarctatum iri, donec in E centrum vniuerſi concurrentes, pyramidis quaſi figuram abſoluerent. Neq; obſtat quod ædificiorum parietes ad perpēdiculum extructi æqua ab ſe diſtantia videantur deſcendere, id enim propterea eſt, quia non poteſt in tam paruo ſpacio perpendiculorum acceſſus deprehendi.

A ARTICVLVS III.

Refutatio bonorum.

Dilutio 6 obiect.

NOn eſt tamē propter ſuperiora argumenta a communi philoſophorum de elementorum loco ſententia abſcēdēdum, tametſi id, quod primo retulimus quoſdam è recentioribus permouerit ad aſſerendum non dari ignem ad lunæ concauū, quos lib. 4. de cælo latiori diſputatione confutabimus. Ad primam igitur B eius argumenti partem reſpondendum eſt cū M. Alberto 1. Meteor. & de quatuor coæuis q. 4. art. 21. & Ægidio quolib. 5. q. 17. ignem in ſua ſphæra non lucere, neque a nobis conſpici, quod nimis rarus, ac tenuis ſit. Nec enim lux niſi in corpore cōpacto, & denſo ſplendorem iaculatur, ac noſtro conſpectui effulget. Ad ſecundam partem dic, montium faſtigia licet igni propinquiora ſint, quam terrarum plana, adhuc tamen ab eo tam longe diſtare, vt C calorem inde non hauriant. Ad tertiū dicito cum Ioan. Maiore in 2. d. 14. q. 7. & alijs, noſtratem ignem deficiente pabulo extingui propter ingruentem hinc inde contrariorum incurſum, quem cum ſuſtinere nequeat, cedit, atque in vicina corpora conuertitur, nec niſi dum alitur, viget. In propria vero regione haud ita habet: Nec enim ita contrarijs impetitur, & ob ſuam etiam magnitudinem pertinacius reſiſtit.

Cur ignis ī ſua ſphæra non ſit cōſpicuus.

Cur montium cacumina ab igni non caleant.

Cur noſter ignis deficiente pabulo extinguatur.

Dilut. 2.

D Ad 2. reſpondendum eſt. Non oportere locum naturalem vſque adeo rem locatam tueri, vt inter eam, & corpus continens nihil omnino pugnæ, ac diſſidij intercedat, nihilve incōmodi hinc inde capiatur: ſed ita, vt in eo res locata melius, quam alibi conſeruetur, in eoq; tam naturæ propriè, quam ordini, & pulchritudini vniuerſi congruenter ſit. Adde etiā, quamuis aer ab igni detrimentum ferat, id tñ reciproca viciſſitudine alia ex parte E reſarcire. Qua de re ita ſcripſit Philo Iudeus in libro de mundi incorruptibilitate. Egregia quædam eſt in elementis quaternarum virium compenſatio æqualibus iuſtisque regulis ac terminis vices ſuas diſpenſantium: ſicut enim anni circulus quaternis vicibus diſtinguit, alijs partibus poſt alias ſuccedentibus, & per ambitus eoſdem uſque recurrente tempo-

Philo. Iud.

pam

pari modo, & elementa mundi vicissim si- A bi succedentia mutantur, & (quod dicere est incredibile) dum mori uidentur, redduntur immortalia, dum atq; iterum metiendo idem studium, & sursum atque deorsum per eandem viam cursitando continue. A terra enim accliuis uia incipit, quæ liquescens in aquam mutatur, aqua porrò euaporat in aerem, aer in ignem extenuatur. Ac decliuis altera deorsum tendit a capite, igne per extinctionem subsidente in aerem, aere verò in aquam se densante B aqueo quoque liquore in terram crassescente. Hactenus Philo, ubi more suo Platonizat. Similia namque leguntur apud Plat. in Timæo.

Vt se elementa per ortus & obitus quasi ad æquilibrium exæquent Alterni elementorum recursus.

Lege et de eadē re libro de mundo ad Alexandrum circummed. D. Dama. li. 2. fidei ortho. ca. 3. D. Gre. Ni. de opere sex dierum.

Ad 3. Si elementa; vt peculiares ipsorum naturæ deposcunt, collocata in mundo essent, debuisse terram aquis, aquas aere vndiq; circunfundi, & contegi. Nunc verò aliter rem habere, sic diuina prouidentia disponente, propter hominum in primis, deinde brutorum animantium & stirpium, quæ in terra gignuntur, vitam, & propagationem. Nec indecens, aut inde- C corum fuit, ob hunc finem, naturæ ordinē immutari, quemadmodum & in minori mundo. i. in hoie nonnulla pp certum finem præter materiæ naturam nisitur, vt in eo esse, quod syncipiut appellatur, hoc enim cum prædurū, ac ualde terrenum sit atq. iccirco graue, rōne materiæ ac pōderis debebat inferiorem humani corporis partē tenere, & tñ superiorē occupat, vt D nimirum præstantiorem hominis partem, aduersus imminentia pericula tueatur.

Dilut. 3. Lege Theodoretum serm. 3. de prouidentia.

Dilut. 4.

Ad 4. Concedendum aquam descendere dum ei terra subtrahitur, descensuram quo eo pacto vsque ad centrum, vt argumentum assumit, verùm cum primum intra suæ sphæræ terminus egreditur, non iam propria, ac peculiari inclinatione ferri, hac enim tantummodo ad locum sibi a natura præstitutum, ac certis spaciis dimensum contendit, sed agi communi eo impetu, quo singula corpora sublunaria accurrunt ad impediendum vacuum, quod sinè quidem daretur, nisi superiora corpora, dum eis inferiora subtrahuntur, descenderent, & in eorum locum succederent. Addimus quoque si a terre superficie vsque ad centrum foramen fieret, idque aere oppleretur, lapsurum vsque ad

Impetu corporum ad uacuum impediendum.

Elementa minus præstātia cum potiore

centrum aquam in ipsum coniectam, præterea quod elementa grauia vbique se leuibus subijciunt, & supponunt, vt nimirum seruent ordinem vniuersis, in quo minus præstantia altiorem locum nobilioribus deferunt.

locum deferunt nobilioribus.

Ad 5. Quodlibet elementum cum naturali loco potitur, quiescere, nisi aliqua externa vi aliunde interpelletur, sicuti accidit igni, & superiori aeris parti, quæ eadem, qua cęlum, uertigine perpetuo rapiuntur, itemque mari quod altrorum vi cum quotidianis, rara constantia, quamextraordinariis motibus interdum cietur. Animaduertit autem D. Thomas, 1. p. qu. 105. ar. 6. & 3. contra gent. cap. 100. cum aqua ascendit, licet eiusmodi motus non sit ei naturalis, si secundum propriam suā formam præcisè spectetur, tamen cum ex impressione corporum celestium proueniat, uti reciprocus maris æstus, eum ascensum non debere omnino contra aquę naturam iudicari, eo quod sublunaria corpora suopte ingenio cęlestibus subiiciuntur, & obtemperant.

Dilut. 5. Lege quoque Diu. Tho. in disputatis, qōne de miraculis arti. 1. ad ad 17. ar. & in opu. 3. ca. 136. Ferrar. 3. cont. gēt. cap. 100. Motus perueniēte ex impressione corporū cœlestium.

Ad 6. Admittendum est, terrā, vt argumentum concludit, supra propriam sphæram, in qua a Deo creata est, eleuatam fuisse, idque summi artificis beneficientia factum, vt aqua terræ cauernis excepta, terram ipsam magna ex parte naufragio liberaret, eandemque stirpium, & terrestrium animantium habitationi commodam redderet. Verum non ideo eam desijsse esse in loco naturali, qua ex parte aquis tegitur: cum eius locus naturalis sit aquę superficies.

Dilut. 6. Terra supra sphærā propriam a Deo eleuata, cur.

Ad vltimum concedendum quamlibet terræ portionem quantum potest niti centro vniuersi appropinquare, vt argumentum conuincit, sed enim ex eo non sequi aquę superficiem non esse terræ locum, ideo namque terra ad centrum propius accedere conatur, quia illic cœlestem influxum ad naturæ suę conseruationem commodius recipit.

Dilut. 7.

QVÆSTIO IV.

Possint ne duo corpora simul esse, an non.

ARTICVLVS I.

Refellitur opinio existimantium naturaliter posse.

Sola arbitrantium posse duo corpora ui naturæ se mutuo penetrare.

QVoniam in disputatione de loco sum psit Aristotel. fieri non posse, vt corpora simul essent, quod nonnulli in controuersiam vocarunt; ea de re in psentia disseremus. Duę igitur sese offerunt extremæ sniæ. Altera quorundam, quos refert Alexand. in opusc. de mixt. & Fernel. 2. lib. suæ physiologiæ c. vlt. aientium posse duo corpora, et virib. naturæ, in eodem loco esse, quorum placitum hisce argumentis vt probari posse. Primum, quia in 1. argum. ferro candenti corpus ignis per ferrum meat. Item, quia cum panis in aquam inie ctus madescit, aqua totam panis substan 2. tiam quoquo versum subit. Prætèrea, quia vas plenum cinere tantundem aquæ recipit, quantum si inane sit, nec ob aliã, vt uidetur, rationem; nisi quia aqua cinerem ipsum intime peruadit, & in eodem situ cum eo manet. Cui etiam simile est, 3. quod aquæ cyphus ad summa labra plenus nummos excipit, nec effunditur; addi tis, inquit plin. lib. 2. ca. 2. ponderibus ad vicenos sæpe danarios.

Aq plen° Cyathus aureos excipit.

Confutatio superioris sententię.

Cæterum hæc sentẽtia omnino a uero abest, reclamatq. cõtra eam experientia. Siquidem constat corpora omnia sese mutuo pellere, nec vnum nisi altero abscedẽte alterius locum subire: idq. videmus nõ solum in corporib. concretæ, crassęq. sub stãtiæ: sed etiam in tenuiorib. vt in aqua, & aere, indicio clepsydrarum, quæ infer. ne aquam sursum rapiunt, quam certe rapere non possunt quamdiu aere sunt plenæ: sed cum per foramen superius aer, qui intus est, inspiratione attractus subintranti aquę locum dat.

Cur duo corpora non possint, simul esse. Varię opiniones.

Causam uero cur unumquodque corpus aliud a suo loco excludat, nec secum esse patiatur, inquirit D. Th. super Boetium de Trin. in q. de cã pluralitatis art. 3. profertq. ea de re diuersas philosophorum sniãs. Sed omissis controuersijs, pro certo habendum est ex doctrina Auicennæ in sua suffic. rationem eiusmodi exclu A sionis petendam ab eo, quod occupandi locum, certumq. in ipso situm habendi, cã est. Ab eodem. n. fonte prouenit & q. res loco, ac situ circumscribatur, & quod aliã ad sui consortium non admittat. Id autẽ nec materia est, nec forma: quia hæc per accidens se habent ad locum: sed quantitas trifariam dimensa, (nam duæ superficies in eodem situ esse possunt) cuius beneficiores materia præditæ extensæ nem alterius corporis expultricem sortiun B tur. Quo autem modo huiusmodi effectus a quantitate oriatur, proximo sequenti articulo exponemus.

Possunt duæ supficies esse simul.

Nunc argumenta paulo ante proposita diluamus, quæ nihil omnino exhibent negotij. Nam neq. in ferro candenti ignis substantiam ferri permeat, (etsi ob multitudinem caloris in tam dẽsa & compacta materia ita videatur) cum in eo quamdiu forma ferri est, ignis forma non fit. Neque item panis madens ab aqua penetratur; C sed huius partes intra illius meatus excipiuntur. Neq. ideo tantundem aquæ in uas cinere plenum reconditur, quantum uacuum: quod ibi detur corporum penetratio: sed quia cinis aquam ipsam in uaporem, halitumque soluit, cum quo & cineris partes aliquæ exhalantur, nempe tenuiores & calidiores. Atq. hæc solutio est Aristotelis in problematis section. 25. probl. 8. & Eudemi in 3. Naturalium. Ad ditq. Arist. in cinere complures esse mea D tus, quib. aqua sese insinuat, & addensat, facta particulatim constipatione: itaque cinerem collabi, & subsidere: atque humorem per caua, & sinus excipere. Ad aliud de cypho, dicendum immissis nummis nõ effundi, quia partes aquæ in cumulum admedium intumescunt cohibente liquoris fluxum labiorum cyphi siccitate, quę si madefiant, mox dilabetur aqua.

De ferro ignito le ge q scripsit D. Th. super Boet. de Trin. in hac qu. Capr. in 4. d. 44. q. 3. art. 3. Paludan. ibi. art. 2. Maior. d. 49. q. 9.

Cinere plenũ uas cur aquæ tm recipit ac uacuum.

E

ARTICVLVS II.

Certum esse posse duo corpora virtute diuina eodem loco simul existere.

PRofligata eorum opinione: qui duo corpora naturæ facultate in eodem loco simul constituebant. Sequitur nunc altera extrema sententia eorum, qui id ne diuina quidem uirtute fieri posse autumant,

Argumt. pro parte negatiua.

Lege Durand. 4. d. 44. & palud. q. 3. art. 3.

tum anc, quę hunc in modum videtur probari posse. Non minus repugnat duo corpora, quam plures eiusdem corporis partes simul existere; sed hoc ita repugnat vt nullatenus fieri queat; ergo & illud. Minor suadetur, primum, quia ad quantitatis essentiam pertinet habere partem extra partem; quod haud sane quidē seruabitur, si partes in eodem situ maneant. Secundo, quia alioqui possent partes alicuius corporis supra se ad vnum aliquem situm ita replicari, vt, v.g. totum brachiū digito includeretur, sicq; totum non iam excederet suam partem, quod contradictionem inuoluit.

a Hāc tuetur D. Th. 3. p. q. 54. art. 1. Henric. Gād. qd lib. 9. q. vl. Scot. in 4. d. q. 16. D. Bonau. ibi. in 3. prin. q. 1. Rich. in 4. prin. q. 5. Capre. d. 44. q. 3. art. 3. Cōfirmatur patrū sententia, & authoritate. Leon. Cyrill. Greg. Esych. Damasc. August. Iust.

a Nihilominus contraria snīa, quę statuit posse duo corpora diuina virtute in eodem loco manere, adeo certa est, vt de ea Christiano Philosopho dubitare non liceat; cum sacra nos doceāt oracula Christum illæso Virginis matris vtero natum, clauso sepulcro surrexisse, & ad discipulos obseratis ianuis ingressum, & deniq; dum ad Patrem ascenderet cęlestia corpora penetrasse: quæ omnia ex Patrum sensu & interpretatione, constat ita potentiæ diuinæ miraculo accidisse, vt duo corpora sese permearint, eodemq. in loco simul extiterint. Id nimirum pręter alios testatur Leo magnus sermone 2. de Natiuitate. D. Cyrillus Hierosolymitanus in oratione dē Christi occursu, & Simeone. D. Gregorius in homilia quadam de octaua Pascha. Esychius homil. 2. de laudibus Virginis. D. Damascenus 4. lib. fidei orthodoxæ cap. 19. D. August. tum alibi, tum libro de quinque hæresibus aduersus Manichæos & lib. 22. de ciuit. Dei cap. 8. D. Iustinus martyr. in quæstio. gentium quæst. 117.

Difficultas in proposita assertione.

Porro autem licet Theologi doctores nostram assertionem communi assensu tueantur; dissidium tamen, difficultasq. non parua est in explicando quidnam virtus diuina præstet, quid exhibeat, subtrahat ve, cum duo corpora eodē in loco ponit. Ad huius ergo rei intelligentiam aduertendum erit, essentialem ac propriam quantitatis rationem consistere in extensione partium, hoc est, vt quantitas ipsa in ordine ad se habeat partem unam extra aliam: vnde sicuti effectus formalis candoris est reddere, v. g. niuem candi-

Essentia quantitatis, de hac re D. Th. in 4. d. 10 q. uni. ar. 3. Scot. ib.

A dam; ita effectus formalis quantitatis est extendere partes materiæ, easque in toto ipso inter se ordinare, ac distinguere. Hanc autem primæuam quantitatis rationem aliquot physicæ proprietates consequuntur: videlicet (vt cæteras, quæ ad rem præsentem non faciunt, omittamus) commensurari spacio, ita vt singulæ eius partes singulis partibus circumfusæ superficiei respondeant. Item replere locum; & distingui situ a quacunq. alia quātitate: quę affectiones primo quidem ipsi B quantitati, tum eius beneficio corpori, cui inhæret, accommodantur.

q. 1. ar. 2. Aegidius theor. 12. Affectiones consequentes naturam quantitatis. Commensurari spacio. Replere locum. Distingui situ.

Quod ergo ad primariam illam rationem attinet, planum est non adimi eam diuinitus quātitati, cum duo corpora in eodem situ locantur; alioqui admittendū foret, quantitatem a natura sua deijci. At enim neq. ei tunc commensuratio ad proprium locum aufertur. Namq. tametsi constare sine hac quantitas valeat (vt patet C in diuina Eucharistia, vbi corporis Christi dimensio superficiei panis non adæquatur, sed tota in tota, & tota in qualibet parte specierum existit) tamen cum duo corpora sese penetrant, vtrunque loco cōtinetur, vtriusque partes loci partibus respondent. Circa alteram uero proprietatem, quę occupatio, repletione loci dicitur, controuersia est. Scotus in 4. dist. 49. quæst. 16. hunc in modum ratiocinatur. Duæ quantitates non pugnant inter se D contrarietate formali: sic enim quantitati aduersariū nihil est, ut in eius categoria Aristoteles docet; pugnant tamen uirtute, quatenus geminam efficiunt spatij repletionem, quarū altera cum locus, quantum repleri natus est, occupetur, non potest quantitas non aliam ab se quantitatē excludere, & remouere. Quapropter si causa aliqua detur, quæ ui sua præstare queat, ut unum saltem e duobus corporibus alicubi sit, nec locum expleat, ea sane E præstiterit, ut duo eodem in loco pariter insint. Cum uero id nullum agens naturale possit, possit autem Deus, consequens est, ut duo corpora per naturam nequeant simul eodem in loco esse, queat tamen diuina uirtute. Quod autem Deus prædictam loci repletionem impedire ualeat, suadet Scotus ex eo, quia quantitas est effectrix causa repletionis loci, atque adeo

In Sacr. Eucharistia dimēsio corporis Christi est tota in qualibet parte specierum.

Opinio Scoti. Quantitati nihil cōtrariū.

A adeo poterit Deus eiusmodi efficientiam subtractione sui concursus inhibere :

Refellit.

Hęc via propositam explicandi difficultatem admodum celebris fuit in scholis Theologorum ætate Magni Alberti, vt ipse refert in 4.d.44.art.25. Cæterum bifariam Scotus eã sequendo a veritate deflexit. primum, quia censuit cum duo corpora in eodem loco sunt, alterutrum duntaxat, non ambo locum replere; cum tñ, vt probe inquit Albertus, intelligi nequeat quonam modo corpus in loco existat, & B tñ locum non repleat; quasi vero aliud sit replere locum, quam eius circumscriptione teneri, ac locari. Vnde & D.Th. in additionib ad 3.p.q.83.art.2. Insania, inqt, videtur, dicere corpus gloriosum non replere locum quando cum alio non glorioso alicubi simul constituitur; alioqui abscedente corpore non glorioso, locus vacuus maneret. Peccauit ẽt Scotus, quòd quantitatem causam effectricem repletionis esse crediderit; cum tamen, vt præter C alios, recte annotauit eius discipulus Bassolius in 4.distinct. 49.q.4.post Auerr.4.lib.huius operis comm.84. quantitas non magis actiua sit, quam materia.

Vbicũq. est corpus locum replet.

Quãtitas est exps oĩs actiuitatis.

Quæ cum ita se habeãt, dicendum præter loci repletionem habere quãtitatem, vt paulo supra aduertimus, aliud munus huic affine, & cognatum, nimirum quodlibet corpus ẽm situm ab alio distinguere, & aliorsum remouere, quod prēstat quantitas penetrationi obsistendo, non quidẽ D actiue; cum omnis actiuitatis expers sit; sed negatiue, non admittendo alterius corporis subingressum. Qui modus causalitatis ad genus causæ materialis pertinet; hoc antem officio, (retenta interim ꝓdicta loci repletione) diuinitus priuatur quantitas, cum duó corpora in eodẽ situ, & loco ponuntur; quemadmodum & in diuina Eucharistia, seruata distinctione, atq. ordine dimensionum corporis Christi in ordine ad subiectum, & ad totum, adimi- E tur ei commensuratio in ordine ad locũ.

Munus quantitatis distinguere situ vnum corpus ab alio.

Quãtitas corporis Christi ĩ diuina Eucharistia non retinet commensurationẽ in ordine ad locum.

Addimus autem congruenter ijs, quæ dicta sunt, quod pluribus Theologorum placet, cum corpora gloriosa alia corpora penetrabunt, ad eiusmodi penetrationem non concursuram efficienter subtilitatis dotem; siquidem penetrationi non resistit vlla vis actiua, quæ proinde agendo superari debeat; sed tñmodo ipsa quantitas, prout hẽt munus distinguendi corpora quoad situm. Vnde neq. ipse Deus agẽdo; sed potius subtrahendo quantitati influxum quoad resultantiam illius officij, penetrationem corporũ exhibet. Verũ hęc enucleatius scrutari non est huius loci.

Dos subtilitatis que modo se habeat ad penetrationẽ corporum.

Ad argumentum igitur, quod nostram conclusionem euertere nitebatur, concedenda est maior propositio, neganda minor: & ad priorem eius cõfirmationem dicendum, partes corporis, quæ in eodem situ diuinitus collocantur, adhuc seruare eam extẽsionem, & distinctionem, in qua essentia quantitatis consistit, vt ante explicuimus. Ad posteriorem, coucedẽdum posse partes quantitatis supra se diuina virtute, quantumlibet replicari; ex quo tamen non colligitur totum non fore maius sua parte. Licet.n. brachium ad locum non ampliorem, quam digiti, plicando reuocetur; adhuc vberiorem molem ac longitudinem, quam digitus, in se re ipsa cohibebit: sicuti mille panni cubita esto ad vnius cubiti longitudinem plicentur, nõ idcirco desierint longitudinem millecuplo maiorem, quam vnius duntaxat cubiti sit, in se claudere.

Explicat argumentum initio art. ꝓpositum.

Etsi partes quãtitatis supra se replicẽtur, non propterea desinet totũ esse maius sua parte.

QVAESTIO V.

Vtrum idem corpus simul in duobus locis diuina virtute eße queat.

ARTICVLVS I.

Qui authores partem negatiuam defendant, & quibus argumentis.

EST hæc controuersia vtilis; scituq. iucunda, in qua magna dissidentium Theologorum contentione certatur. D. Tho 3.p.q.75.art.1. & lib.4. contra gentes c.64. Henricus Gandauensis quodlib. 9.q.32. Duran. in 4.dist 10.q.1. Aegidius quodlib. 1.q.1. & quodlib.2. q.17. Herueus quodlib. 11.q.13. alijq. complures negantem partem amplexi sunt, his potissimum nixi argumentis.

Capr. in 4.d.10.q.1. palud. d.44.q.3. Ferrar. 4. cont. gẽt. ad c. 63.

1 Esse corpus in loco circumscriptiue est

1. argum.

est ita loci circũscriptione terminari ac definiri, vt extra illũ nõ sit: atq; si idẽ corpus duob. in locis existat, erit extra quẽlibet eorũ: ergo erit circũscriptiue ĩ loco.

2. Arg. 2. Non minus ad cuiusq. rei naturam, & essentiam pertinet, vt a se ipsa indiuisa, & indiscreta existat, quam vt diuisa & discreta sit a quacunque alia, sed fieri nequit, etiam diuinitus, vt res aliqua singularis non sit discreta ab alia: cum vnumquodque sua essentia ab alio discernatur: ergo fieri etiam nequibit, ut à seipsa discreta sit: at discretam esse oportet, si a se loco diuidatur: igitur loco ab se diuidi impossibile est.

3. Arg. 3. Si Deus Petrum, qui nunc Romæ est, Conimbricę statueret: uel id præstaret aliqua actione, qua illi esse quod iam Romæ possidet, Conimbricę conferret: uel sola mutatione terminata ad ubi, quorum neutrum dici potest. Non primum: quia si Petrus Conimbricę diuinitus esse accipiat, diceretur denuo produci, cum per nouam actionem esse aquirat: quod tñ hypotesi repugnat. ponimus enim Petrũ iam antea Romæ fuisse. Non secundum, quia non uidetur minor concursus requiri ad Petrum Romę iam existentem, alibi collocandum, quam ad esse eidem iam uita functo, uel nondum nato diuinitus tribuẽdum: atqui ad hoc posterius, certum est aliam actionem deposci præter eam, qua ubi acquiritur. Nulla igitur ratione fieri potest, ut idem corpus si mul duobus in locis à Deo ponatur.

4. Arg. 4. Si eadem res simul in multis locis sit, plurima absurda, & incredibilia sequentur. primum eandem rem simul cõtrarijs motib. cieri: poterit. n. Petrus Romę sursum, hic deorsum tendere, Romæ calefieri, si sit prope ignem, hic refrigerari, si frigida abluatur. Item sequetur priuãtia, atque adeo contradicentia affirmari de eodem. mouebitur. n. hic Petrus, si uelit: & eodem tempore quiescet Romæ. Itẽ Romæ uiuet, hic interibit, si hic occidatur, non autẽ Romæ. Item Romæ erit uidẽs: hic cæcus, si hic ei oculi cruantur, non illic. Ex his autem licebit concludere, Petrum simul moueri & non moueri, uiuere & non uiuere: uidentem ac non uidentem esse. Quæ omnia contradicentia sũt, nec diuina uirtute cohærere ualent. Quare perspicuũ uidetur, nullo pacto idẽ corpus simul duob. in locis collocari posse.

ARTICVLVS II.

Solutio quæstionis.

Contraria tamen propositæ quæstionis pars multo uerisimilior est: quã tuetur Hugo Victorius lib. 2. de sacramẽtis p. 8. c. 2. Scotus in 4. d. 10. q. 2. Richardus ibidem Ochamus q. 4. Marsilius q. 7. Ioannes Maior q. 2. Gabr. q. vnica, & in Canone lectione 46. alijque non pauci. Probatur autem hæc sentẽtia hisce rationibus primum, nõ minori necessitate corporum multitudo, multitudinem locorũ, quam unitas corporis, loci unitatem exigit: at compertum est duo corpora (ut superiori quæstione ostendimus) diuina uirtute in eodem loco esse posse, igitur nec unum pluribus esse repuenabit. Astruitur pars affir. Maironi in 4. d. 1. q. 1. Basso lius d. 10. q. 3. art. 2. Argẽtinas ibi. q. 1. ar tie. 1. Aliacensis q. 5. art. 2. 1. Ratio.

2. Ratio. Deinde, Maius mirabiliusq. est, unum & idẽ corpus Christi simul in celo esse, & in sacra Eucharistia, quam esse in cælo, alioq; in loco extra sacramentum: sed primum, ut fides docet, potest diuina uirtute fieri, req. ipsa fit: ergo & posterius effici poterit. Maior propositio suadetur, quia difficilius est poni rẽ extra modum sibi naturalem, quam secundum modum, naturæ suæ congruentem: at Christi corpus in Eucharistia est modo non naturali: siquidẽ est ibi totum sub qualibet parte speciei panis: cum tamen modus ei naturalis postulet, ut ambienti superficiei commensuretur, sitq. totum in tota superficie, pars in parte: ergo, &c.

3. Ratio. Item, Nulla sequetur contradictionis implicatio, si Christus latens sub diuini huius sacramẽti spẽ manum suam alicui uidendã exhibeat: sed tunc manus circũscribetur loco, sicuti nunc in cœlo circunscribitur: ergo idem duobus locis definiri repugnantia non est. Postremo ad hoc confirmandum nonnulli in testimonium assumunt id, quod de sancto Ambrosio legitur: qui dum mediolani diuinis rebus assisteret, simul & se Turone exequijs D. Martini interfuisse testatus est. D. Anton. 2. p. tit. 10 ca. 1. §. 4.

Hæc sunt potiora huiusce partis argumenta. Rogabit tamen quispiam, num corpori duobus in locis ita constituto eadem utrobique accidẽtia conuenire debeant.

beant, Cui dubitationi, omissis controuersiis, triplici pronunciato satisfaciemus: primum fit. A

Pronunciatum. Pro hisce pronūciatis lege Scotum, Sotum, & Gabrielē locis cit.

Accidentia, quæ ordinem habēt ad locum, siue ad vbi, vel idem sunt cum eo, vt iacere, stare, moueri, quiescere, percuti, cæteraq; id genus, nō oportet vt corpori vtrobiq; accidant. Etenim sicut illi Romæ existenti non conuenit idem vbi, quod Conimbricæ, ut luce clarius est, ita nec competere oportet ea, quæ ad ipsum vbi, siue locum ordinem important, vel ab eo re ipsa non differunt.

Si corpus in vno loco sit prope agens calidū, in alio prope frigidumquid eueniat q̄ sit.

B Secundum pronunciatum fit. Cætera accidentia, vtrobiq; ei conuenient. Nam cum idem omnino corpus sit, quæcunque dependentem a loco rationem nō habuerint, vbicunq; illud extiterit, ex ipsa rei natura, necessaria consecutione, non nouo miraculo, sed præcedentis vi, in eo resultabunt. Itaq. si vno in loco prope ignē sit, nō idcirco prope ignē in alio erit, vtrobiq. tñ calescet, quia calescere est quidpiam a loco absolutū: calescet, inquam, nisi in altero loco existat prope aliud corpus, quod ad ipsum refrigendum parem vim atq. ignis ad calefaciendum habeat: C tunc enim cum actio non nisi a vincente sit, vtrumq. agens sese impediet, et alterius actionē prohibet. Quod si alterum præualuerit, eius tantum procedet actio. Pari modo si vno in loco percutiatur, sentiet quid in altero dolorem, non tamen in eo percutietur, quia percussio motus est localis, dolor vero ordinem ad locum non habet. Itē in vtroq. nutrietur, & augescet, non in vtroq. alimentum hauriet, vtrobiq. febri iactabitur, ac morietur, non vtrobiq. uenenum aut medicamenta accipiet. Atq. ex his de cæteris etiam iudicare facile erit.

Dubitatio.

Sed quid si Petrus duobus in locis positus sibi hincinde in uia occurrat, Maironius in 4.d.11 q & Sot.d.10. q.1.ar.5. cēsent, si aduersa facie secū ipse cōgredietur, mansurū in eodē spacio, qa cū sit unū idemq. corpus, sibi nequaquā obsidet. Verū haud probe rñdet Nec.n.id quod aiūt absq. nouo miraculo fieri posset, quandoquidē vndecunq. sibi ille appropinquet, in eundem locum recipi nequit, quin diuersa eiusdem corporis membra sese penetrent. Si enim quasi alter Ianus uersus vtranq. partem frontem habere debeat, E vtique iam frons per occiput meabit: Si versus vnam duntaxat partē; neutiquam id fieri poterit, quin dū se ad vnum, eundemque locum occupandum insinuat, anteriores partes per alias a se diuersas penetrent, vt considerantī planum est.

Quorundam responsio, q̄ non probatur. Legitima solutio.

3. pronunciatum. Lege Gabrielem in expositione canonis lec. 46.

Tertium pronunciatum. Diuinitus, nonoque miraculo fieri poterit, vt ea etiā, quæ ab vbi, siue ad locum ordinem non habent, eidem corpori vno in loco, nō tamen in alio conueniant; v.g. vt hic viuat, Romæ moriatur, hic cæcus sit, Romæ videat; hic materia sit coniuncta formæ, illic omni forma careat. Cuius pronunciati veritas ea ratione ostenditur; quia nulla ex his sequitur implicatio.

Ochamū in Centilogio cō. 31.

Obiectio

Quod si quis obijciat, ex eo quod Petrus simul videns & cæcus; mortuus, ac viuus sit, concludi eum simul videntem, & non videntem, mortuum ac non mortuum esse; quæ sunt contradicentia; proindeq. nec diuina virtute constare possunt. Occurrendum erit ad veram cōtradictionem, requiri, vt prædicata pugnantia comparentur cum eodē, respectu eiusdem loci, quod in re proposita non seruatur.

Nō repugnat Petrum diuina uirtute uno in loco uiuere in alio esse mortuum.

Vbi aduerte, licet Petrus eodem tempore viuat ac mortuus sit; nō tamen absolute dicendum, eum simul viuere, & non viuere: quia qui ait Petrum non viuere, ex modo ipso negationis verbo propositæ, quæ significatum verbi absolute, atq. omnimodis remouet a subiecto, significat eum nullibi viuere; quod falsū est. D Itaq. non manent hæ duæ propositiones simul veræ; Petrus viuit; petrus non viuit; sed prior vera, quatenus significat eum alicubi viuere, quod verum est. posterior falsa, quia significat eundem nullibi viuere, quod non ita est.

ARTICVLVS III.

Occurritur argumentis initio propositis.

Sol. 1.

E His animaduersis, non erit difficile cōtrariæ partis argumēta diluere, atq; omnem effugere cōtradictionem. Ad primum namq; dicendum, id, quod loco circumscribitur, sic eo coerceri, vt naturæ facultate extra illum esse non possit; quare non colligi idem corpus contineri & non cōtineri loco, sed vno i loco naturaliter, in plu-

in pluribus autem non nisi per diuinam potentiam esse.

Sol. 2.

Ad secundum, Non pertinere ad essentiam Petri, vt a se indiscretus, & ab alio sit diuisus quoad locum; sed quoad quidditatem, idest, vt eius propria & singularis quiditas non sit ab eo seiuncta; & vt discreta sit à quiditate alterius; quod Petrus non amittet, licet duobus in locis diuersis ponatur.

Sol. 3.

Actio, qua Deus idem corpus in loco alio cōstituet nō terminabitur intrinsece ad locū; sed ad esse ipsius corporis. De identitate illi* actionis cum ea, qua Deus idem corpus alibi conseruat.

Ad tertium in primis dicendum, Petrum non cōstitutum iri a Deo alio in loco per actionem ipsius Dei terminatā ad vbi; sed ad ipsum esse Petri intrinsece; qa ibi non datur mutatio a loco in locum; sed ex eo quod Deus conferat esse Petro alibi, naturali consecutione, & absq; vllo speciali Dei concursu acquirit Petrus aliud vbi. Est tñ difficultas, vtrum actio illa Dei intrinsece terminata ad ipsum esse Petri sit eadem, qua Deus Petrum alibi conseruat, an diuersa. Et quidem vtrūque probabiliter dici potest. Verisimilius tamen videtur, esse essentialiter eandem; sed aliter modificatam speciali Dei concursu. Quandoquidem terminus, cætera que concurrentia sunt eadem præter vbi, & locum, qui locus extrinsece ad illum se se habet. Confirmaturq. hęc sententia; quia si Deus corpus Christi Domini existens in sacra Eucharistia relinquat suæ naturæ vt occupet spacium, nequaquam illi in spacio esse conferret per actionem essentia distinctam ab ea, qua ipsum conseruat absq. extensione in ordine ad locum. Conueniuntq. hæc cum ijs, quæ argum. superiori ad tertium pronūtiatum dicta sunt: videlicet nouum miraculum requiri, vt Petrus Romæ, & Conimbricæ simul existens, in altero horum locorum viuat, in altero moriatur. Nā ex eo quod eadem essentialiter actione vtrobique incipiat esse, consequitur, vt si vno in loco intereat, in altero etiam moriatur, nisi ibi nouo miraculo conseruetur. Siue tamen actio, qua Deus rei vno in loco existenti alibi conferret esse, dicatur eadem essentialiter, siue diuersa; non proinde sequitur rem denuo produci, cum noua productio sit actio, qua res accipit esse, quod nondum habet: ponimus autem Petrum alibi iam habere esse.

CAP. VI.

a *VTrum autem inane sit, necne, & quemadmodum, aut quid sit, non secus, ac de loco Physici esse contemplari censendum est. Nam ex his, quæ existimantur, non dissimilem habet & probationem & improbationem.* Tex. 50.

Qui.n.inane esse aiunt, vt locum quendam & vas ponunt, quod plenum quidem videatur esse, cum molem, cuius est capax, intra se habet; cum vero ea priuatum est, inane, tanquam idem sint inane, plenum, & locus, eorum autem ratio, & essentia non eadem.

b *Considerationis autem exordium esse debet, vt ea sumamus, quæ ij aiunt, qui esse inquiūt: rursus ea, quæ ij, qui igitur inquiunt non esse: tertio cōes de eo opiniones. Qui igitur non esse nituntur demonstrare, non id inane refellunt, quod homines volunt dicere, sed quod errando statuunt, vt Anaxagoras, & qui hoc modo redarguunt, a erem n. esse aliquid demonstrant vtres torquendo, aerisq. robur ostendendo, atq. in clepsydris intercipiendo, cum homines inane interuallum esse velint, in quo nullum est corpus, quod cadat sub sensum. Sed cum quidquid est, putent corpus esse, aiunt id inane esse, in quo omnino nihil est. Itaq. id esse inane, quod aeris plenum est. Non igitur hoc demonstrandum est aerem aliquid esse, sed interuallum a corporibus diuersum nullum esse seu separabile, seu quod actu sit, corpusq. omne intercipiat, ita vt continuum non sit, vt Democritus, & Leucippus, alijq; multi Physiologi inquiunt, seu etiam quod extra sit vniuersi corpus continuum. Hi igitur non per ianuam problemati occurrunt, sed ij potius qui esse assene-*

(margin: Tex. 51. beside "qui esse inquiūt"; Tex. 52. beside "tent corpus esse")

Tex.53. *asseuerant.* c *Inquiunt vero primum quidem motum in loco, qui latio est, & accretio, non fore: non.n.motus posse esse videtur, nisi sit inane siquidem id, quod plenum est, capere non potest: quod si capiat, duoq. sint simul fieri et pôt, vt quot cunq. corpora simul sint: differentiæ.n.rõ, cur id, quod dictum est, esse nõ queat, afferri non potest. Sed si hoc esse possit, ab eo quoq. quod minimum est, id quod est maximum, excipietur; quandoquidem quod magnum est, multa est parua: Quare si multa æqualia in eodem esse possint, multa quoque inæqualia poterunt.*

Tex.54. *Ac Melissus quidem vniuersum esse immobile his demonstrat. Si enim, inquit, moueatur, inane esse necesse est: inane autem ex his, quæ sunt, non est.*

Vno igitur modo inane demonstrant non esse.

Tex.55. d *Alio vero, quod res quædam coire premiq. videntur, quemadmodum dolia vinum cum vtribus aiunt capere, tanquam coeunte corpore, ac densato in ea inania, quæ insunt.* e *Præterea & accretio per inane fieri omnibus videtur: alimentum enim corpus esse: duo autem corpora simul esse non posse.*

Tex.56. f *Testimonium etiam afferunt ex cinere, qui tantundem aquæ excipit, quantum vas inane. Esse vero & Pythagorici inane dixerunt, atque id, cælum, tanquam ex infinito spiritu respiret, ingredi, quod naturas seiungit, propterea quod inane separatio sit quædam, atq. distinctio eorum, quæ deinceps sunt posita.*

Tex.57. *Hocq. in numeris primum esse, inane enim ipsorum naturam distinguere. Tot igitur, & talia fere ea sunt, quibus ducti alij esse, alij non esse inane censent.*

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

Disputatio de Vacuo.

VTrum autem inane.] Sequitur disceptatio de vacuo, quam Aristoteles non minus, quam eam, quæ de loco est, ad Physicum pertinere ait, easdemque in illa quæstiones, & problemata occurrere propter affinitatem, quę inter vacuum, & locum est: quę proinde non absimilem doctrinæ methodum, & seriem exposcit.

Veterum opiniones.

b Considerationis.] Quoniam duæ fuerunt in re proposita Veterum sententię: altera vacuum ponentium: altera idem negantium, vocat ad calculos eorum argumenta qui posteriorem partem tuebantur, inter quos Anaxagoras disputationem suscepit aduersus plebem, quæ errore decepta existimabat vbi nullum esset corpus, quod in sensus caderet, ibi necessario dari vacuum. Erat autem ratio Anaxagoræ huiusmodi. Id, quod aere plenum est, vacuum non est: sed spacium quod vacuum esse dicitis, plenum est aere, quem constat esse aliquid igitur id nullo modo vacuum est. Assumptionem ostendebat argumento vtrium, qui si inflati sint, comprimi, & conuolui nequeunt, certe non nisi ob aeris copulentiam coitioni, compressionique obnitentem. Item indicio clepsydrarum, quæ non ante aquam admittunt, quam aer inclusus facessat. Hanc viam refellendi vacuum improbat Arist. quod parum ad rem apposita, parumque efficax sit: quamuis enim vulgi vacuum tollat, non tamen confutat verum vacuum, in quo nullum re vera corpus sit, quale nonnulli philosophorum induxere, alij quidem asserentes dari inane corporibus interiectum ad rerum continuationem dissoluendam, alij infinitam vacuitatem extra cœli ambitum ponentes.

Anaxagoras plebē vacui ponēte coarguebat.

Ratio Anaxagorę.

Improbatā ab Arist.

Rōnes p vacuo inducendo.

Prima rō a motu locali.

c Inquiunt vero.] Profert in medium aliquot rationes earum, quibus veteres philosophi vacuum astruere nitebantur. Prima est: si vacuum non esset, nihil posset moueri loco: igitur vacuum est. Assumptionem probabant, quia corpus quod locum mutat, vel inani spacio excipitur, vel pleno, si inani, habetur propositum: si pleno, sequitur duo corpora sese penetrare, imo non duo solum, sed complura simul, itemque eodem spacio maius &

maius & minus corpus indiscriminatim posse includi: cum eadē ratio sit in vno & pluribus, in magno & paruo. Siquidem magnum potest in particulas ad loci capacitatem accommodatas diuidi, & ex multis particulis in vnum corpus coeuntibus, magnū quid consurgit. Cum igitur hæc omnia absurda sint, & a ratione aliena, ad eaque vrgeantur ij qui vacuum fugiunt, consequens est, vt id velint nolint, concedant. Facitque pro eo dem auctoritas Melissi, qui vacuum ad motionē obeundā vsq; adeo necessariū iudicabat, vt quia id dari nō posse credebat, motum tolleret, & vniuersum immobile faceret. Melissus vacuū ad motū requirebat.

d Alio vero.] Secunda ratio ita habet: Dum corpora densantur, premunturque ex in minorem sese molem recipiunt, & angustiorem occupant locum, vt videre est in liquoribus dum congelascunt, in lana & spongia dum manibus coercentur, itemque in uino, siquidem experientia notum est, dolium tantundem uini capere cum ut tribus, quantum sine illis, hoc autem non aliunde obuenit, nisi quia insunt ijs corporibus inanes quidam meatus in quos partes, quæ ab se prius distabant, contrahuntur, & coeunt. Negari igitur non potest dari in ijs vacuum. Secunda ratio ab ijs, q̄ aduersant.

e Præterea accretio.] Tertia ratio est a uiuentium accretione, quæ cum fiat hausto intus, & in corpus distributo alimēto, partes inanes, in quas id sese insinuet, necessario requirit, ne multa corpora in eodem situ maneant. Hanc rationem decantauit Lucretius 1. sui poematis hisce carminibus. Tertia rō ab accretione uiuentium.

Dissipat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, & fœtus in tempore fundunt,
Quod cibus in toto usque ad radicibus imis
per truncos, ac per ramos diffunditur omnes. Lucret.
Quod nisi inania sint, qua possent corpora quæque
Transire, haud ulla fieri ratione uideres.

f Testimonium etiam.] Quarta ratio est ab experimento cinerum, quibus plenum vas tantundem liquoris excipit, quantum absque illis excepisset. Quinta, quæ pythagoreorum est, ducitur a rerum inter se discretione, namque si uacuum nō foret, cuius interuentu res diremptæ & dissociatæ essent, oporteret ex omnibus corporibus unum quid effici, & coagmentari. Porro aiebant Pythagorei, ex infinito uacuo extra mundū incubante, cœlum quosdam spiritus quasi respiratione ad se trahere quas inspiret influatque inferiori mundo ad discriminanda corpora; ita tamen, ut eiusmodi uacuo primum quidem numeri participent, tum reliqua eorum beneficio. Quarta ratio a cineribus. Quinta a rerū inter se distinctione. Vacuum Pythagoricum.

CAP. VII.

a *VT autem sciamus vtro modo se habeat, sumere debemus quid nomen significet. Videtur igitur inane locus esse, in quo sit nihil. Cuius rei causa est, quia quod est, id omne corpus esse arbitrentur.*

Omne autem corpus in loco, inane vero locum, in quo nullum est corpus. Quare sicubi nullum est corpus, ibi nihil esse. Rursus corpus omne sub tactum cadere, eiusmodi autem id esse, quod pondus habet, aut leuitatem. Ratiocinatione ergo efficitur id esse inane, in quo graue, aut leue nihil est. Atque hæc quidem vt prius etiam diximus ex ratiocinatione efficiuntur. Absurdum autem est punctum inane esse. Oportet enim locum esse, in quo corporis, quod sub tactum cadit, dimensio est. Inane igitur vno modo videtur dici id, quod corporis plenum non est, quod sentitur tangendo, quod quidem est corpus graue, & leue. b *Ex quo etiam aliquis quæret, quidnam dicerent; si interuallum colorem habeat, aut sonum, vtrum inane, nec ne? an constat, si corpus quod tactu apprehendatur, excipiat, inane esse: sin minus non esse?* Tex. 58

c *Alio autem modo id, in quo neq; hoc quiddam est, neque substantia vlla corporea. Quocirca nonnulli corporum materiam inane esse aiunt, idemque & lo-* Tex. 59.

cum hoc ipsum ponunt, idque non recte. Materia enim a corporibus separabi-
Tex. 60. *lis non est, inane autem quęrunt, vt separabile.* d *Quoniam autem & de loco constitutum est, & inane, si sit, locum esse corporis expertem necesse est, locus vero quemadmodum sit, & non sit, dictum est., constat hoc quidem modo inane non esse, neque separatum, neque inseparabile. Inane enim non corpus sed corporis interuallum esse debet. Quapropter inane aliquid videtur esse, quoniam & lo-*
Tex. 61. *cus, & ob easdem causas. Motus enim qui in loco fit, in mentem venit, & his qui locum aiunt esse quidpiam a corporibus, quæ incidunt, diuersum, & his, qui inane. Ac motus quidem causam inane esse sit censet, vt id in quo mouentur.*

Tex. 62. *Quod quidem tale est, qualem locum esse aiunt nonnulli.* e *Nulla autem necessitas cogit, si motus sit, inane esse. Ac omnino quidem omnis motionis, nullo modo, quod Melissus ignorauit, quandoquidem alterari id, quod plenum est,*
Tex. 63. *potest. At neque eius motus, qui fit in loco. Cedere enim vicissim sibi possunt, cum præter corpora, quæ mouentur, nullum est interuallum separatum. Atque hoc perspicuum est sic in rerum continuarum, vt in humidarum conuersionibus.*
f *Possunt etiam corpora non in vacuum cogi, sed quod ea, quę insunt, extrudantur, vt cum aqua pręmitur, is, qui inest, aer.*

g *Præterea augeri, non aliquo solum introeunte, sed etiam alteratione, vt si ex aqua aer gigneretur.* h *Omnino autem & ratio ea, quæ est de accretione, & ea, quæ de aqua in cinerem infusa, ipsę sibi sunt impedimento: aut enim non quæuis pars augetur aut non corpore, aut fieri potest vt duo corpora sint simul aut totum corpus necesse est inane esse, si vndique, & per inane augetur. Dubitationem igitur communem volunt diluere, sed inane esse non demonstrant. Eadem*
Tex. 64. *vero est & cineris ratio. Itaque perspicuum est facile esse ea soluere, è quibus demonstrant inane esse.*

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

a VT autem sciamus.] propositis in vtramq; partem ad concedendum, aut tollendum vacuum rationibus; priusquam Aristoteles suam de eo senentiam constituat, explicandam sibi esse ait notionem vocabulis (cenon,) idest, vacuum. Quod præ-
Prima vacui definitio. stat eius significata descriptiones ex antiquorum placitis eruendo. Earum prima est, qua vacuum dicitur locus, in quo nihil, seu nullum corpus insidet. Apud illos namque
Substãtia & corpus apud ueteres reciprocabantur. ens, siue substantia & corpus reciprocabantur. Et vero quia ijdem corpus tactu definiebant, aientes corpus esse id, quod sub tactum cadit, rursusq; tactile corpus vocabant, qđ pendere, aut leuitate affectum est, docet ex eorum sententia, hanc etiam haberi vacui definitionem; vacuum est locus, in quo nihil graue, aut leue continetur. Mouet autem neutram harum notionum (quod nonnulli forsitan putarant) in punctum conuenire, cũ punctum locus non sit; nec trinam dimensionem capere valeat.

Secunda definitio vacui. b Ex quo etiam aliquis.] Traditam a veteribus vacui definitionem reprehendit, quod ex ea sequatur interuallum carens corpore sub tactum cadente, occupatum tamen corpore alijs sensibilibus qualitatibus prædito, vt sono, aut colore, si quid tale in natura
Corrigit definitionem vacui ab antiquis traditam. existeret, eiusmodi inquam internallum, vacuum esse, quod a uero abest, cum vacuum omni corpore carere debeat. Itaque verba illa, An constat? notant quid veteres, si modo sibi constarent, responsuri essent.

c Alia autem.] Aiebant Platonici, vacuum id esse, in quo non est hoc aliquid, nec vlla corporea substantia. Hanc etiam definitionem improbat, quod ex ea colligi posset, materiam

teriam

teriam esse vacuum; cum in materia nullum insit corpus, sed formi duntaxat, imo & esse locum, quod ij sem fatentur. At non debere id concedi ex eo conuincit, quia si materia esset locus, possent res ab ea, sicuti & a loco, separari. Quod non ita est.

Platonici vacuũ deſinierint.

d Quoniam autem & de loco.] Docet ex propria sententia quid vacuum sit: asseritque vacuum esse locum carentem corpore, intellige, aptum tamen, vt eo repletur. Tum statuit aduersus priscos philosophos neutiquam vacuum natura dari, nec insertum rebus, nec ab ijs diuulsum, etsi id motus gratia dandum videbatur. Nam cum ipsi statuerint vacuum sicuti & locum esse trinam illam dimensionem, probatumque sit non debere eam admitti, perspicuum relinquitur vacuum non esse, cum ex vtroque eadem propemodum absurda consequantur.

Germana vacui definitio.

e Nulla autem necessitas.] Antequam prius rationibus vacuum refellat, argumenta, quibus id veteres inducere conabantur, diluit. Ad primum respondet, saltem ad motũ alterationis non requiri vacuum, siquidem Socrates in eodem vestigio hærens potest albescere: deinde neque ad lationem exigi, vt Melissus falsò putabat, cum possint corpora sibi mutuo cedere, & alia alijs abeuntibus nouum locum acquirere, vt videre est in mari, siue cum fluctuat, aut reciprocante æstu agitatur, siue cum natantium gregibus facili recessu dat locum, itemq; in conuersionibus solidorum corporum. Cum enim rota tonsoria in orbem torquetur, vna & inferiores partes ascendunt, & superiores loco pelluntur, ceduntque vicissim inferioribus.

Rñſio ad argumẽta pro vacuo. Ad 1. Quo pacto latio abſque vacuo deť.

f Possunt etiam corpora.] Diluit secundum argum. aiens posse addensari, premiq; corpora, non quod partes in vacuo recessu ad hunc vsum parato excipiantur, sed quia tenuioribus particulis compressione, explosis, necesse est contrahi corpus, & minus spacij, quam antea occupare. Atque hac responsione satisfit quoque argumẽto de cineribus, quia aquam imbibunt, qua de re alibi etiam scripsimus. Aduerte autem non eo tãtum modo, quem hic tradit Aristoteles, densationem fieri, cum non sit necesse omnibus cõrporibus insertas esse tenuiores particulas, quæ compressæ, & quasi euanescentes extrudantur, ut in subtilissimo igni patet, sed hæc in lib. de Generatione.

Ad 2. Quib. modis condẽsatio fiat.

g Præterea augeri.] Neq; tertium arg. vacui necessitatem probat. Possunt enim res augescere accretione minus propria, vt cum ex aqua alteratione præeũte, gignitur aer in maiori, ut solet, quantitate; ad quam accretionem obeundam perspicuum est inanes meatus non requiri. Adde etiam, neque ad eam, quæ accretio proprie vocatur, & in solis viuentibus conspicitur, eiusmodi innanitates exigi: crescunt enim res uiuentes alimento suscepto intra poros, qui vel oppleti sunt corpusculis, eidem alimento facilè locum dantibus, vel latera habent contigua ei sese confestim pandentia.

Ad 3. Quõ viuẽtia accrementa ſumãt abſq; interuentu vacui.

h Omnino autem.] Secundam partem proxime solutionis a nobis traditam, quæ ualet ad difficultatem de incremento rerum viuentium explicandam, suppressit ibi Aristoteles hic uerò quia, quam ipse attulit, responsio hunc nodum minime soluit, admonet prædictam aduersariorum rationem ancipitem esse, ac lubricam, seque ipsam demoliri; quia dum ex accretione vacuum probat, accretionẽ tollit. Nam si vt res augescat, dandi sunt in ea aliqui inanes meatus, vel non quælibet pars quoquo versum incremẽta accipiet; quia non quælibet inanis est, aliqui totum mane quiddam foret: vel accretio fiet non accedente corpore, uel si accedente corpore fiet, multa corpora simul erũt. Quæ absurda qui inuehunt, quid aliud faciunt, quam accretionem tollunt? Idem similiter de cineribus iniectam aquam recipientibus concludendum erit. Quo patet, vacui auctores in suamet arma ruere, ac se ipsos reuincere: proindeque non esse ob eorum rationem a proposita sententia recedendum.

Non poſſe dari inanes meatus, vt res augeãtur. Auctores vacui in ſua arma ruere.

CAP. VIII.

a *Sed inane ita separatum, vt nonnulli aiunt, non eße, rursus dicamus. Si enim cuiusque simplicis corporeis aliqua latio est naturalis, vt ignis in superum locum, terræ in inferrum, & ad medium, constat profectò, inane lationis causam non esse. Cuius igitur inane est caussa? Motus enim, qui in loco fit, caussa*

Tex.65. videtur esse, huius autem non est. b Praeterea si aliquid est, vt locus expers corporis, cum inane fuerit, quonam corpus, quod in illud iniectum est, feretur? Neq; enim per vniuersum, quae eadem ratio & contra eos est, qui separatum quiddã, in quod res feratur, locum esse existimant. Idem enim, quod in eo positum est, quomodo feretur, aut manebit? Atque etiam ratio quae de supero est, & infero, inani eadem merito accommodatur, quandoquidem inane locum faciant ij, qui aiunt illud esse. c Quinetiam in loco, aut in inani quomodo inerunt? Non enim accidit, cum totum positum fuerit, vt in loco separato, atque manente corpore. Pars enim nisi sit abiuncta, in loco non erit, sed in toto. Iam vero si locus nõ est,

Tex.66. neque inane erit. d Quod si quis consideret, hisce, qui inane esse inquiunt, velut necessarium ob motum contrarium potius accidit, nihil moueri posse, si sit inane. Nam quemadmodum qui terram quiescere ob similitudinem inquiunt, ita & inani statum esse est necesse, non enim est quo magis aut minus moueatur, quod quatenus inane differentiam non habeat. Ac primum quidem quod motus omnis aut vi, aut natura efficiatur. Necesse est autem. si violentus fuerit, & naturalem

Tex.67. esse, quandoquidem violentus prater naturam est: qui vero est praeter naturam, naturali est posterior, ita vt aliorum motuum nullus futurus sit, nisi is sit, qui naturalis cuique corpori naturaliter congruit. Atqui naturalis quomodo erit, cum nulla in vacuo atque infinito sit differentia? Quatenus enim infinitum, nihil erit aut supra, aut infra, aut medium, qua autem ex parte inane est, superum ab infero non differet. Nam vt nihil nulla est differentia, sic eius quod est inane autem non ens quoddam & priuatio videtur esse. At naturalis latio differentiam habet, quare & quae mouentur natura, erunt differentia. Aut igitur nullius naturalis vlla est latio, aut si est, non est inane.

8. e Ea insuper, quae iaciuntur, nunc mouentur, eo, qui impulit, non tangente, aut ob antiperistasin, vt quidam aiunt, aut quod pulsus aer motu celeriore pellat, quam eius, quod iactum est, latio sit, qua in proprium locum fertur. In inani autem nihil horum esse potest, nec ferri quicquam, nisi vt id, quod ve-

Tex.69. hitur. f Nullus praeterea potest dicere, cur id quod motum est, alicubi stabit. Cur enim hic potius, quam ibi? quare aut quiescat, aut infinite ferri necesse

Tex.70. est, nisi potentius aliquid impediat. Nunc vero etiam in inani, propterea quod cedat, videntur ferri, sed inane omni ex parte similiter affectum est, ita ad omnem partem ferentur.

Tex.71. g Sed perspicuum quoque ex his est id, quod dicitur. Videmus enim idem pondus, corpusve duabus de causis celerius ferri; vel quia id, per quod fertur differt, vt per aquam, aut per aerem, aut per terram, vel quia id quod fertur, si caetera eadem sint, dispari est pondere, aut leuitate. Ac id quidem per quod fertur, causa est, propterea quod impedit, maxime quidem si cõtra feratur, tum si maneat, idque magis, quod diuidi facile non potest. Cuius generis est id, quod est crassius. h A igitur per B in C tempore feretur, per D autem, quod tenuium est partium, in tempore si B & D longitudines aequales sint inter se pro corporis impedimentis ratione. Sit.n. B aqua, D aũt aer, quo igitur aer aqua est tenuior,

&

& minus corporeus, eo celerius A per D quam per B fertur. Habeat vero celeritas ad celeritatem rationem eandem, quam aer ad aquam habet. Quare si duplo tenuior est, duplo tempore spacium B quam D E conficiet: atque erit C tempus temporis E duplum. Ac perpetuo quoid, per quod fertur, minus corporeum erit, minusque aptum ad impediendum, faciliusque ad diuidendum, eo celerius feretur. Nulla autem inanis proportio est, qua a corpore excedatur, quemadmodum nihil ad numerum. Si enim quatuor tria, vno excedunt, duo autem, pluribus, vinum preterea pluribus, quam duo, nulla erit proportio, qua nihil excedant. Id namque quod excedit, in exuperantiam & id quod exceditur, diuidi necesse est: quare quatuor erunt id, quo excedunt, & nihil. Quam quidem Tex.72. *ob causam, nec lineæ punctum excedit, nisi ex punctis constet: similiter vero & inane nullam ad plenum proportionem potest habere; quare nec motus. Sed si tantum tanto tenuissimum fertur, omnem profecto per inane exuperabit proportionem. Sit enim inane, quod æqualis sit, qua B & D magnitudine: tum si transeat, & moueatur, aliquo quidem tempore, quod sit G breuiore vero quam E, hanc quoque inane ad plenum habebit rationem.*

Sed tanto tempore, quantum est G ipsius D partem, quæ est H ipsum A: Tex.73. *transit vero etiam, si quid sit, quod tenuitate ab aere ea proportione differat, quam tempus E ad tempus G habet, idque F dicatur. Si enim corpus F tanta tenuitate D vincat, quanto tempus E ipsum G excedit A, si feratur tanto tempore quantum est G, contraria celeritate ipsum F transit. Si igitur in F nullum sit corpus, maiori etiam celeritate, sed in G ferebatur. Ita æquali tempore inane, & plenum transit, quod esse non potest. Perspicuum igitur est, si aliquod est tempus in quo per vacuum aliquid feratur, hac, quod esse non potest, euenire. Tempore enim æquali plenum, & vacuum transire aliquid sumetur, propterea quod corpus vnum eandem ad aliud habebit proportionem, quam tempus ad tempus. Vt vero in summa dicam, huiusce rei, quæ accidit, causa manifesta est. Omnis.n. motionis ad omnem motionem proportio est; quandoquidem est in tempore; omnis autem temporis ad omne tempus, modo finita ambo sint, proportio est; vacui autem ad plenum non est. Hæc igitur eueniunt, quatenus ea differunt, per quæ feruntur.*

Hæc vero ex eorum, quæ feruntur, exuperantia. Videmus enim ea, quæ ponderis, aut leuitatis momentum maius obtinent, si, quod ad reliqua pertinet figuris Tex.74. *non differant, per equale spacium celerius citari, idque ea proportione, quam magnitudines inter se habent: quare & per inane; quod fieri non potest. Quam.n. ob causam celerius ferentur? in plenis enim necesse est, quandoquidem quod maius est, celerius vi diuidit. Id namque quod fertur, aut proiectum est, aut figura diuidit, aut momento, quod obtinet. Aequa igitur celeritate omnia ciebuntur,* Tex.75. *quod esse non potest. Ex his igitur, quæ dicta sunt, perspicuum est, si inane sit, contrarium eius effici, propterea quod ipsum statuunt ij, qui illud aiunt esse.*

CAPITIS VIII. EXPLANATIO.

Non dari vacuum i natura.

Naturam corporum simpliciũ sui motus causam esse.

SEd inane ita a separatum.] Solutis veterum argumentis, aggreditur ad demonstrandum non posse in natura vacuum, neque a corporibus separatum, id est, spacium quoquo versum omni vacans corpore, neque intra corpora inclusum, quale esset in re viuente, aut in cineribus, si inanes haberent meatus. Quia vero antiquitatis philosophi ad tuendam lationem vacuum ponebant, ostendit neutiquam ob eam inducendum fuisse: quandoquidem natura cuiusque corporis simplicis propriæ motionis causa est, cum vnumquodque suo pondere aut leuitate in natiuum locum feratur.

b præterea si.] Secundo idem concludit, quia si vacuum dent non quasi effectricem motus causam, sed vt si inane spacium, quo excipiantur corpora; non solum ob id necessarium non est, sed eo constituto motus tollitur. Etenim nulla tunc ratio suppeteret, cur huc potius, quam illuc corpus feratur, in hanc aut illam partem magis inclinet, omnibus locorum differentijs ita confusis, vt inter inferum & superum nullum discrimen habeatur.

Vacuũ potius motũ impedit, quã iuuat

Posito vacuo cẽs locorum differentiæ tollũtur.

c Quin etiam.] Ostendit non posse dari vacuum tanquam spacium ad excipienda corpora, quia oporteret veterum decretis hæc ab illo vndique peruadi, atque ita sequeretur partes corporis in hoc vacuum separatum ingressi, esse per se in loco: quandoquidẽ partes omnes penetratæ essent ab illo spacio, darenturque in eo infinita loca: cum tamen partes, quamdiu in toto sunt, non nisi ratione totius locum vendicet. Vnde colligit, si tale spacium locus non sit, nec inane esse, quia ex illorum opinione inane & locus subiecto idem sunt.

Cã motus proiectorum secundũ Platonem.

e Ea insuper quæ.] Huiusce rationis momenta vt intelligas, aduerte Platonem in Timæo causam motus proiectorum, quæ a mouente primo separata nihilominus feruntur, retulisse ad antiperistasim, hoc est, ad vim circumfusi aeris raptim a tergo confluentis ad occupandum locum a proiecto derelictum; alios vero existimasse, idcirco proiecta cieri quod aer a proijciente semel percussus, alias aeris partes diffecans, proiecta ipsa impetu suo ferat, neq; ea deorsum labi sinat interim dum naturalem eorũ conatum exuperat. Hoc posito, ostendit Aristoteles non dari vacuum, propterea quod neutro horũ modorum proiecta in eo moueri possent, cum nullum inibi corpus rem motam circũsistet. Sed enim an hæc ratio ex vera hypothesi concludat, remque conficiat, alibi expendemus.

Vacuum vndique vniforme

f Nullus præterea.] Rursus institutum persequitur hoc argumento. Vacuum omni ex parte vniforme est, sibiq; simile. Nulla igitur causa erit, cur potius in vna, quam in alia eius parte mobile consistat. Quare aut semper quiescet, aut si motum semel arripuerit, perpetuo fluctuabit: quod absurdum est. Neque recte philosophantur, dum in vacuo eam ad motum inesse commoditatem inquiunt, quod facile cedat, & impetum nequaquam demoretur, cum ostensum sit nullum in eo motum iniri posse.

Causę tarditatis, & celeritatis motuũ

g Sed perspicuum.] pergit ostendere motum impeditum iri a vacuo, si detur. Prius tamen sumit duas ob causas, mobile vnum alio tardius, aut celerius ferri. Altera est medij dissimilitudo. Velocius enim per aerem, quam per aquam lapis descendit, quia medium, quod tenuius, solutiusq; est, faciliori negotio diuiditur, proindeq; minus retardat. Sed impedit etiam agilitatem medium, cum in contrariam partem vergit, & rei motæ impetum infringit. Altera est inæqualitas ponderis & leuitatis. Nam cæteris paribus celerius descendit corpus præditum maiori pondere, quam minori.

h A igitur per B.] Eadem, inquit, proportio celeritatis est motus, qui fit per spacium tenuius ad celeritatem eius, qui fit per crassius, quæ est tenuitatis ad crassitudinem, ita nimirum, vt si illud duplo tenuius sit, res mota duplo celerius feratur, sed vacui ad plenum quoad tenuitatem crassitiemve, nulla proportio est, vt per se liquet. Ergo nulla item erit quoad velocitatem, atq; adeo cum motus, qui in spacio pleno exercetur, ipse consumat, vtiq; is, qui in vacuo fiet, momentaneus erit, quod esse non potest. Hanc rationem Aristoteles sumptis more suo elementis, longo orationis tractu explicat.

i Hæc vero ex eorum.] Ratione ab ipsis mobilibus desumpta, concludit non posse in vacuo motum peragi. Sequeretur enim duo corpora quantumlibet pondere, aut figuris dissimilia (nam etiam figuræ non parum conferunt ad motum) quoduis spacium

æqua

æqua celeritate decurrere, quod absurdum est. Consecutio probatur. Namque ideo e duo mobilia in patriam sedem tendunt, id quod pondere, aut leuitate præualet, locorum intercapedinem citius transmittit, & metam tenet, quia maiori impetu medium corpus scindit, at in vacuo nullum est corpus, quod scindi debeat. Idem similiter de figuris ostendi potest, nimirum figuram nihil motum expedire, aut tardare, etenim præterea plumbeum in rotundam effigiem conformatum per aquam citissime demeat, in bracteolam uero expansum innatat, ut segniter admodum labitur, quia huic plus medij, quam illi scindendum occurrit. Quæ ratio in uacuo nulla est. Cur plumbum rotundæ figuræ per aquam celerrime descēdat

C A P. IX.

IS quidem inane putant esse ipsum per se separatum, si motus in loco esse debeat. Hæc vero proinde est ac locum separatum quid esse affirmare, quod quidem esse non posse, antea est traditum. Atqui a etiam si ipsum per se consideremus, id quod inane dicitur, re vera inane videbitur. Quemadmodum enim si tesseram in aqua aliquis merserit, tantundem aquæ cedet, quanta est tessera, ita & in aere, quanquam sensum subterfugiat. Atque perpetuo corpus omne, quod potest cedere, eo, quo cedere aptum est, necesse est, nisi comprimatur, cedere; aut deorsum semper, si latio deorsum sit, vt terræ; aut sursum, si ignis; aut ad vtrumque locum, si aer, qualecunque id fuerit, quod in eo ponatur. At in inani esse quidē hoc non potest, quippe quod corpus non est. Per tesseram autem æqualis dimensio, quę prius erat in inani, meare videbitur: quemadmodum si aqua, aut aer tesserę lignee non cederet sed omni ex parte per ipsam mearet. Atqui & tessera tanta est magnitudine, quantum inane occupat; quę etsi calida est, aut frigida, aut grauis, aut leuis, nihilominus tamen ratione ab omnibus affectibus, etsi non separata, diuersa est. Molem autem dico tesserę ligneæ. Quare etiam si ab alijs omnibus separata fuerit, & neque grauis sit, neque leuis ęquale inanis spacium occupabit, in talemque loci & inanis erit parte, quę ei sit ęqualis: qua igitur re tesserę corpus ab ęquali inani, locoque differt? Ac si duo eius generis in eodem erunt, cur non & quotcunque? vnum igitur hoc absurdum est, & quod esse non possit. Perspicuum vero etiam est tesseram, cum transfertur, id habere, quod alia omnia habent corpora. Quare si a loco nihil differt, quid attinet corporibus locum facere pręter vniuscuiusque molem, si moles affectuum expers? Nihil enim conducit, si eiusmodi aliud ęquale internallum circa ipsam ponatur. Oporteret propterea manifestum esse, quale in his, quę mouentur, inane sit, nunc autem nusquam est intra mundum. Aer namque aliquid est, quamuis non videatur, neque aqua, si pisces essent ferrei. Tex. 77. Tex. 78.

Rei enim, quę tangi potest, iudicium pertinet ad tactum. Inane itaque separatum non esse, ex his constat. b Sunt antem nonnulli, qui ex raro & denso putant perspicuum esse, vacuum existere. Nisi enim rarum ac densum sint, ne coitum quidem & compressionem esse posse. c Quod si non sit, aut omnino motum futurum non esse, aut vniuersum (vt ait Xuthus) fluctuaturum, aut in ęquali semper aerem, & aquam mutationem esse, quemadmodum si ex aquę poculo aer genitus sit; simul ex ęquali aere tantundem aquę genitum esse, aut necessario inane esse. Aliter namque cogi, aut distendi non posse. Tex. 79.

C 4 d Si

Tex.80. d *Si igitur rarum id esse aiunt, quod multa inania continet separata, perspicuũ est, si inane separatum esse non possit, quemadmodum nec locum spacium habēs, nec rarum quid sic esse. Quod si non separatum, sed tamen aliquod inane inesse*

Tex.81. *aiunt, minus quidem non esse non potest. Efficitur autem primum non omnis motus causam inane esse, sed eius, quo in sublime itur, quādoquidem rarum leue est; quæ etiam causa est, vt ignem rarum esse inquiant, deinde motus causa inane non sic esse, vt id in quo, sed quēadmodum vtres, quod ipsi sursum ferantur, id quod cohæret, efferunt, ita & inane sursum ducere.* e *Atqui inanis latio, aut locus, qui esse potest? inanis enim inane erit, ad quod feretur. Quam item rei grauis lationis deorsum causam esse assignabunt? quin etiam constat, si quo rarius quidpiam, & inanius fuerit, eo celerius sursum feretur; si omnino erit inane, celerrime delatū iri. Fortasse vero & fieri non potest, vt hoc moueatur. Eadem vero est ratio, vt*

Vacuũ potius mot' impe-

quemadmodum in inani omnia sunt immobilia, ita & inane sit immobile. Conferri enim inter se celeritates non possunt. f *Cum vero vacuum non esse quidem dicamus, de alijs autem vere sit dubitatum, aut motus non erit, si densatio & rarefactio non fuerint, aut cœlum fluctuabit, aut aqua ex aere, & aer ex aqua semper æqualis fiet, quandoquidem constat, ex aqua plus aeris fieri.*

Necesse est igitur, nisi sit compressio, aut id quod hæret, pulsum efficere, vt quod extremum est fluitet, aut alio in loco ex æquali aere in aquam fieri mutationem, vt vniuersi tota moles sit æqualis, aut nihil moueri. Semper enim cum sit translatio, hoc accidet, nisi in orbem circum obstiterit; non semper autem in

Tex.84. *orbem latio est, sed etiam in rectum. Hi igitur ob causas eiusmodi vacuum aliquod esse asseuerarent.* g *Nos autem ex his, quæ posita sunt, dicimus vnam esse contrariorum materiam, & calidi, & frigidi, & aliarum naturalium repugnantiarum. Atque ex eo quod potestate est, id quod actu est, fit. Et separabilis quidem non est materia, ratione autem diuersa, atque numero vna, verbi gratia, coloris & calidi & frigidi. Est vero & corporis materia eadem & magni & parui; quod quidem perspicuum est. Cum enim ex aqua aer fit, eadem materia, re alia nulla assumpta, aer facta est, sed quod erat potestate, actu factum est. Rursus aqua ex aere simili modo, interdum quidem e magnitudine in paruitatem, interdum è paruitate in magnitudinem.* h *Simili igitur modo si aer ex magna mole in minorem, & è minori in maiorem mutetur, materia, quæ potestate est, vtrumque fit. Quemadmodum enim è frigida calida, & è calida frigida eadem fit, quia est potestate, ita & ex calida calidior nulla materiæ parte, quæ calida non esset, cum minus calida erat, calida reddita; quemadmodum neque si orbis maioris circumferentia, & conuexitas minoris fiat, vel eadem, vel alia, nihil conuexum factum est, quod antea conuexum non esset, sed rectum. Nō enim intermissione aliquid magis est, aut minus. Non item flammæ vllam magnitudinem licet accipere, in qua albor, & calor non insit. Sic igitur & calor prior ad posteriorem se habet. Quare & molis, quæ tadit sub sensum, magnitudo: & paruitas tenditur, non quod res vlla ad materiam accedat, sed quoniam in materia vtriusque inest facultas.*

Idem

Item itaque est rarum, & densum, & una eorum materia. i *Est aũt densum quidem graue, rarum vero leue. Duo.n. sunt in vtroq. & denso, & raro. Nam & graue & durum densa videntur esse contrariaq. rara, leue & molle. Graue aũt & durum discordant in plumbo & ferro.* Tex.85. K *Ex his ergo, quæ dicta sunt, perspicuum est inane non esse neq. separatum, sed oĩno seu in raro, neq. potestate, nisi quis velit lationis causam inane omnino appellare. Sic vero grauis, leuisq. rei materiæ, vt talis est, inane erit. Densum namq. & rarum, quatenus hac repugnantia prædita sunt, lationis sunt efficientia: qua uero ex parte durum sunt, & molle, passionis & impatibilitatis, & non lationis, sed alterationis potius. Et de inani quidem quemadmodum est, & non est, hoc modo sit definitum.* Tex.86.

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

a ATqui etiam ipsum.] Etiam nunc in expugnationem uacui incumbit, hoc argumẽto. Si quis, inquit, tesseram in aquam iaciat, confestim aqua cedit capedinem ei pro magnitudine exhibens; idemq; præstat aer, etsi id conspectum fugiat. At hoc, quod omnes concedunt, in spacio inani accidere non potest, siquidem cessio corporibus duntaxat conuenit. Et tamen cum asertores uacui ponant interuallum inane in tres dimẽsiones porrectum, in quo sensilia corpora excipiantur; fateri coguntur dari dimensionũ penetrationem, quam fugiunt, quæq. non minus absurda est, quam si tessera per aquam ipsam mearet. Nec euadunt, si respondeant dimensiones vacui non esse affectas qualitatibus sensum mouentibus. Etenim causa cur plura corpora simul esse nequeant, non est sensilium qualitatum permistio, sed tergemina dimensio. Quare si ipsa etiam tessera omnib. accidentibus exuatur, non minus ei tunc aquæ penetratio repugnabit, quam nunc.

Alia vacui impugnatio. Defensores vacui penetrationẽ corporum admittere coguntur præoccupat.

b Sunt aũt nonnulli.] Confutatis ijs, quæ vacuum lationis gratia ponendum contendebant, accedit nunc ad eos refellendos, qui argumento a raritate & spissitudine & ijs, quæ circa hec versantur, alterationib. petito, vacuũ corporib. insertum dari probabãt hũc in modũ. Non posse corpora in densitatẽ coire, nisi earũ partes subeãt meatus, qui antea inanes erant; nec itẽ rarescere, nisi dum sese extendunt ac dilatant, partes aliquas interius inanes relinquant. Negari igitur nõ debet, inesse corporibus huiusmodi uacuum.

Arg. a raritate & densitate ad probãdum vacuum.

c Quod si non fit.] Si quis fortasse prędictæ rationi occurreret, coitionem, dilatationemue corporum negando: confestim obijciebant, sequi inde nullũ dari motũ; aut si detur, cœlum fluctuare, ut Xuthus Pytagoricus aiebat. Nam cieri per aerem lapis non põt nisi occursantem nisi aerem abigat, pellatq. pelli uero nequit, nisi uel aliquantulum comprimatur, & coeat in angustum, ut aditum nouo hospiti faciat, uel omnia corpora uicina eodem pulsu sese trudant, quousq. ad cœlum ipsum perueniatur, quod loco cedat, & more restagnantis pelagi fluctuet. Obijciebant etiam, nisi corpora nunc in raritatem abeant, nunc in densitatem coeant, futurum ut cum ex aqua oritur aer, necessario tantundem aquæ alibi ex aere generetur, ut æqua proportione ubiq. regionum spacia occupentur: alioqui admittendam prædictam mundi fluctuationem.

Xuthus pythagoricus.

d Si igitur ratum.] Assertores uacui intra corpora incubantis refutat, nam uel suum illud rarum cohibet multa uacua separata, hoc est magna, quale est uacuum a corporib. abiunctum; vel duntaxat parua. Si dent primum, iam eisdem argumentis conuincentur, quibus ij, qui separatum uacuum induxere, de quib. supra. Si posterius, concedant necesse est, nõ omnis motus uacuum causam esse; siquidem raritas, quam leuitas comitatur, non nisi motui, quo sursum itur obseruit, & densitas, ex qua grauitas oritur, non iuuat nisi motum, quo pondera deorsum tendunt. Sequitur præterea, contra eorum dogmata uacuum non esse causam motus, tanquam id, in quo es mouetur, quod ad spatium pertinet, sed tanquã id, a quo fertur: quomodo utres inflati, quia leues, natantem sustinent.

Refutatio vacui in corporib. inclusi.

e Atqui inanis latio.] Demonstrat uacuum non posse motus causam esse eo modo, quo utres, qui corpus ei applicitum euehunt, quasi uacuum corpora ipsa secum rapiat: quia admittendum esse locum, motumq. uacuo conuenire, atq. ita dari uacui uacuum,

Vacuum non posse esse cãm motus.

cum

um vacuum locus sit. Quæ omnia a vero absunt. Nam si vacuum statuant causam motus, quo in sublime itur, nullam iam causam, cur pondera in inferiorem locum vergāt, afferre possunt: quandoquidem fieri nequit, vt eadem speciē sit causa motuum specie differentium. Præterea sequeretur vacuum summa celeritate corpora delaturum, cū summam raritatem celeritas summa consequatur.

f Cum verò vacuum.] Argumentum a densitate & raritate, quo veteres Philosophi vacuum corporis imbibitum suadebant, quia nihil habet difficultatis, hoc loco repetit monetque non ei satisfieri, siquis dicat absque compressione, & vacuo, cæterisque incōmodis posse corpora in orbem agi; adhuc enim supersunt lationes rectæ, pro quib. alia solutio reddenda sit.

Cur rare fiāt, & dēsentur corpora.

g Nos autem ex ijs.] Causam cur rarescant & densetur corpora, non ad inane, sed ad materiam, quæ raritati, & densitati, alijsque accidentibus subiecta est, referendam esse, inquit. Quod ut plane intelligatur, quędam ex ijs, quę de natura materię, eiusque facultate in primo huius operis explicata sunt, inculcat.

Quemodo rarescant, & addensentur.

h Simili igitur modo.] Docet quemadmodum una eademque materia ob insitæ potestatis amplitudinem, alio & alio tpe calescit & frigesit, congelascit & soluitur, funditur, premitur, insculpitur, effigiatur, & deniq; oēs tam substantiales, quam accidētarias formas alternat; sic idem corpus rarefieri, addensarique nulla extrinsecus facta accessione uel detractione. Quemadmodum, inquit, si ponamus maioris orbis conuexitatē contrahi, siue eadem, quę antea erat, esse perhibeatur: siue alia, nihil quod antea non esset, conuexum euasit; sed e minori conuexitate maior effecta est: siquidem quo minor est orbis, eo circumferentia magis conuexa est, & contra: sic cum raritatem, aut densitatem corpus accipit eadem materia, quę est in potestate, vt nunc rara fit, nunc densa, & ex cōsequenti, vt nunc ampliorē, nunc contractiorem molē obtineat, perducitur ad huiusmodi actum nulla denuo addita, vel adempta materiæ, vel quantitatis portione. Itaque cū aer ex aqua gignitur, tota aquę materia recipit actu formam aeris, & vberiorem quantitatem, ad quam erat in potentia, idque nulla noua materię parte assumpta, Item cum ex aere aqua oritur, tota aeris materia, quę potestatem habebat, vt aquę formā indueret: & sub minori mole esset, vtrumque actu excipit: neq; vero aut in aere inane meatus relinquuntur materia rarescente, aut in aqua obturantur, crassescente.

Quomodo rarum & dēsum ad leuitatem & grauitatē sese habeant.

Non quo vnumqđque dulcius, eo grauius.

i Est autem densum.] Quoniam ij, qui vacuum corporibus inclusum adhibebant, densitatem & raritatem causam motus predicabant, exponit hoc loco Aristoteles; quonam pacto rarum & densum ad leuitatem & grauitatem sese habeant, aiens, id qđ densum est, grauitate pollere; quod rarum leuitate, itemq; denso vna cum grauitate duritiem, raro vna cum leuitate mollitudinem competere, licet hoc non ita sit perpetuum: vt quo quidq; durius est, eo sit grauius; siquidem plumbum ferro est grauius; & tamen mollius, quod item in auro & argento viuo, si cum eodem ferro vel ęre conferatur, intueri licet. Huiusce diuersitatis causa videtur esse, quia plumbum, argentum viuum, & aurum plus habent de terrena concretione, ideoque preponderant; crudiora tamen sūt & minus cocta, vnde & molliora. Lege M. Albertum in Miner. Georgium Agricolam in lib. de ortu & causis subterraneorum, & in lib. de natura fossilium.

Epilogus disputationis de uacuo.

K Ex his ergo.] Cōcludit disputationem de vacuo, colligitque ex ijs, quę hactenus disseruit, nec esse vacuum separatum, idest, expers corporis; nec omnino, idest, extra corpora, nec in raro; idest corporibus insertum, quod rarefactionis sit causa, nec potestate, idest corporibus immistum, licet ratione ab eis diuersum, vt interpretatur Philoponus Nisi quis vacui nomine abuti velit pro causa motus, sic enim admitti vacuum potest, ac debet, quia materia grauitate & leuitate affecta, prout est eiusmodi, lationē efficit, est quatenus mollitudinem, & duritiem obtinet, non mouendi, sed patiendi, & resistendi, atque alterationes subeundi causa habeatur.

Quæstio de acquisitione quantitatis in rarefactione.

Obserua ad text. 84. doctrinam Aristotelis asserentis rarefieri & densari materiam absque vllius nouæ rei accessu, recessuve. Quod nobis vsui erit ad constituendam in libris de Ortu & interitu affirmatiuam partem eius quęstionis, qua Vtrum in rarefactione noua quantitas comparari soleat, disquiritur.

QVAE-

QVAESTIO I.

Vtrum ne vacuum in natura detur, an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur dari.

A 1. Argu. ETsi Aristoteles eorum argumenta, qui vacuũ inducere conabantur, accurate diluerit; non desunt tamen alia, quæ id astruere videantur. In primis.n.sic licet argumentari. Quicquid in eo spacio est, B in quo prius nullum corpus fuerat, & tamen esse poterat, id existit, vbi prius fuit vacuum; atqui mundus est nunc in eo spacio, in quo ante rerum procreationẽ nullum corpus extiterat, poterat tamen esse, vt euentus comprobauit, Est igitur in spacio, quod prius vacuum fuit atq; adeo aliquando fuit vacuum.

2. arg. Secundo. Aristoteles 2. de cælo c.4. tex. 27. probat, sphæras cœlestes esse in spẽm rotundam conglobatas, quia alioqui da- C retur vacuum; oporteret.n.ob succedentium angulorum vicissitudinem nunc esse corpus, vbi antea non erat; rursusq. non esse, vbi antea fuerat. Hoc posito, sic ratio Theologorum snia cęlũ Empyreũ esse quadratum. concluditur. Cœlum empyreum, vt est recepta Theologorum doctrina, non constat figura rotunda, sed quadrata; ergo si moueatur, dabitur vacuum; at cum sit corpus physicum, potest naturaliter moueri; potest ergo naturaliter dari vacuum.

3. argu. Tertio. Si vas plenum aqua calida vn- D diq. obturatum in loco perfrigido collocetur, aqua in gelu concrescet, densiorq. effecta minorem spacij intercapedinem occupabit; ergo aliquid spacij intra vas inane relinquetur, atq. ita natura ipsa vacuum efficiet.

4. argum. Quarto. Si duæ tabulæ perfecte planæ sic inter se coniunctę & cohærentes, vt nihil prorsus inter eas interiectum sit; harum vna poterit ab altera vi naturæ abiũgi, ac secundum omnes partes simul ele- E uari; hoc autem non fiet, nisi dato vacuo; potest igitur naturaliter vacuum induci. minor probatur, quia spacium susum inter duas tabulas, non potest accessu alterius corporis momento repleri; nec vero immediate post, cum neq; motus puncto temporis fiat, neq; immediate post totum eiusmodi spacium repleri queat.

5. argum. Quinto. Si natura tantopere horreret vacuum, oporteret eius vitandi gratia interdum vnum corpus relicta naturali statione, ad locum alium sibi repugnantem cum priuato incõmodo, propter commune bonum vniuersi commigrare; sed hoc non videtur naturę consentaneum, non igitur natura vacuum odit. Assumptio ita probatur. Vehementior est inclinatio cuiusque rei ad suum peculiare bonum tuẽdum & procurandum; quam ad commune; ergo nullũ corpus cum suo detrimento propter commune bonum propriũ locum deseret. Hoc antecedens ostenditur, quia natura, vt dici solet, reflectitur in se ipsam, nec alterius bonum nisi gratia sui quærit; vnde est illud Arist. 8. Ethic. c.3. Natura reflectit in seipsum. Bonum amabile est, maxime aut vnicuique proprium, ergo vehementius appetit proprium, quam commune bonum.

6. argum. Sexto. Si quis à Deo in extrema cęli ora constituatur, poterit inde extra cœlũ manum tendere, aut iaculum intorquere; ergo extra cœlum est spacium non repletum corpore, aptum tamen repleri, atque adeo vacuum.

ARTICVLVS II.

Nullibi dari in natura vacuum.

NOn tantus veterum philosophorum in negando vacuo consensus, quanta est totius naturæ ad illud impediendum Assertores vacui. conspiratio Fuerunt.n.nonnulli, quos Arist. hoc in lib. c.6. plut. 1. de placitis philosophorum c. 18. & Theodor. in lib. de F. Mirandula de Exam. vanit. l.3.c.12. & l.6.c.5. materia & mundo commemorant, qui asseruerunt dari vacuum; & alij quidem extra mundum, vt Stoici & pythagorei, qui Stoici, & Pythagorici. supra cœlestes globos infinitum inane posuere, aientes inspirari, communicarique id mundo, vt eius interuentu, direptaq; ea, quæ celi ambitu coercentur, diuidi & distingui inter se possent; alioqui futurũ, vt omnia in turbatam congeriem, naturamve vnam concrescerent. Alij autem vacuum corporibus immixtum, ac per mundi vniuersitatem porrectum innexere, vt Democritus & Leucippus, quos deinde secutus est Epicureorum grex. Quid enim hi vacuum negarent, qui in dolorum vacuitate, & inani voluptatum illecebra fœlicitatem collocabant?

At

Conclus. At non dari vacuum in rerum natura, tum experientia philosophiæ magistra, tum ratio persuadet. Experientia, quia ꝑpterea, v.g. latera follium, si cõstricta sint, nulla vi duci queunt, nisi aperto orificio, quo aer interiectũ spacium occupaturus subeat. Ob id si aer ex fistula attrahatur, confestim aqua ascendit. Ideo si os phialæ calefactum aerem intra se cohibentis supra aquam ponatur paulatim aqua sursũ commeat; aer.n. contactu aquę refrigeratus, addensatur & coit; sicq. minorem occupat locum. Eadẽq. cã est, cur cucurbitulæ, quæ medicis in vsu esse solent, carnẽ sursum attrahant; nimirum quia aer, qui prius igni incaluerat. & in raritate abierat, extincta flãma, frigiditatem, & densitatem recipit, atq. adeo in minorem contractus molem, inane spacium relinqueret, nisi ad id replendum caro eleuaretur. Deniq. idem conspicitur in multis machinis, alijsq. rebus artis ingenio fabricatis, quibus hæc naturæ inanitatem fugientis solertia summam præbet commoditatem.

Cur cucurbitulæ, quib. medici utuntur, carnẽ in tumorem eleuent.

ARTICVLVS III.

Quamobrem natura tantopre vacuum exhorrescat.

COmmonstrat etiam ratio physica nõ debuisse in rebus admitti vacuum. Vbi se nobis duplicis causæ consideratio offert: nempe finis, ob quem natura vacuum fugiat, & efficientis, siue mediorũ, quorum interuentu, ac vi in eo impediendo vtatur. Quod ad primum attinet, constat ingenitum esse rebus omnib. sese tuẽdi & conseruandi appetitum. Hinc.n. est solicitudo illa, qua salutaria & vtilia quęrunt, noxiaq. declinant: hic elementarijs corporibus ad procreandum sibi simile inclinatio: hinc animantib. in educando fœtu cura, & vigilantia: hinc literatis homi nib. tũ aere studium componendi libros: hinc Rempub. tractantibus, & ijs qui militarem vitã sequuntur, alijsq. eiusmodi, tã ardens desiderium relinquendi aliquod rei ab se præclare gestę monumẽtum, aut trophæum. Videlicet quia hunc in modũ res omnes caducæ interitu sese vindicare student; ac si non numero, saltem specie; si non per se, per ea saltem ad ipsas pertinent, immortalitatem obtinere nituntur; vt ita ad diuinæ naturæ similitudinem, quantum fieri possit, accedant. Speciatim vero, quod rem præsentem proprius attingit, non ob aliam sane rationem tãtus cuiuslibet corporis partib. mutuæ inter se coniunctionis & societatis amor insidet. Hic nempe amor eas consectari facit figuram rotundam (quæ maxima est vnionis conciliatrix, vtpote in qua nihil dissidet, nihil absistit, nulla est inęqualitas) hic inq̃ amor eas in rotunditatem cõponit, vt videre est in aquæ guttulis; quæ frondium lanugini, saxisve illatæ confestim se in orbem affigunt, & e tegulis dependentes in rotundam speciem coeunt; dumq. natiuum pondus, quod eas deorsum trudit, vincere possunt, conglobatę cohærent: videlicet quia unitę & collectæ multo fortius operãtur, & aduersariorum iniurias repellunt, atq adeo incolumitatẽ & diuturnitatem conseruant. Porro aũt quod partes in suo particulari toto faciunt, idem quoq. præstant inter se singula corpora in sublunari mũdo, cuius structura ex iis quasi mẽbris coagmentatur & coalescit. Certatim namq. se vicinis agglutinant, & in vnum, quoad fieri põt, coeunt, quia nimirum diuulsis partib. ne cesse est totum dissipari & euerti. Qua de re ita philosophatur Crassus ille Ciceronianus 3. de Oratore. Ac mihi quidem veteres illi maius quoddam animo complexi, plus multo eciam vidisse videntur, quam quantum nostrorum ingeniorum acies intueri potest, quia omnia hæc, quæ supra, & subter vnum esse, ac vna vi & cõsensione naturæ constricta esse dixerunt; nullum.n. est genus rerum, quod aut auulsum a cæteris per se ipsum constare, aut quo cætera si careant, uim suam atque æternitatem conseruare possint.

Lege Arist. 2. de anim. c. 4. t. 34. 1. de cęl. c. 9. t. 100.

Naturadiuinę immortalitatis æmula.

Corporibus unde tantus cõiunctionis amor. Figura rotunda unionis cõciliatrix.

Vnita & collecta, fortius agunt, & aduersariorum vĩ repellũt.

Crassus Ciceronianus.

Sciendum tamen, ob id uel maxime partes uniuersi mutatam cohæsionem tantopere affectare, ut ita excipiant, reddantque inuicem cœlestium corporum influxum, a quo hæc inferiora dependent, uti 1 Meteor c. 2. Aristoteles ait. Atque hęc tandem ratio & causa est, cur natura uacuum fugiat, videlicet quia vacuum dissoluit illã rerum conseruatricem vnionem, impeditq. ne sublunaris mũdus dilapsam e cœlo uim hauriat, cum fieri nequeat, vt ꝑ inane interstitium uis illa traijciatur.

Cur a vacuo abhorreat natura.

Vbi

Duplex consideratio cuiusque rei physicæ.

[illegible]

Ad. cōe bonum ardentiori conatu tēdit natura.

Vacuum toti naturę perniciosum.

Vbi animaduertere licet, vnūquodq. ens naturale ad duo conseruanda obnixe contendere, nempe ad commune totius naturæ, & ad suum proprium ac peculiare bonum. Enim vero cum quæuis res physica & ens quoddā particulare sit, si in se præcise spectetur; & simul etiam ad naturæ communitatem ptineat, prout est totius vniuersi membrum; vt quidem priori mō se hēt, suum priuatum bonum expetitur posteriori cōe. Quod cōe quanto excellētius est, ac diuinius, vt 1. Ethic. c. 1. Arist. docet, tanto ad ipsum vehementiori conatu aspirat Et si inde aliquid interdum capiat detrimēti; veluti cum se manus ictui exponit, vt caput incolume seruet, hominemq. ab interitu vendicet. Et hoc quidem non infrequenter accidere cōsueuit, dum corpora mu[illegible] uę societatis & coniunctionis bonum q̄runt, & vacuum vti malū toti naturę maximè pniciosū impediunt. Etenim sæpe eius rei cā corpora grauia; nulla externa vi impellente, in sublime feruntur, ibiq. manent: sepe leuia deorsum tendunt, & in loco inferiori subsistunt, sæpe etiam contraria, quæ se alioqui fugiūt, ac mutuum congressum deuitant, quasi deposita antipathia in vnum coeunt.

Alia cā vitandi vacui apud Arist.

Quoddā genus vacui minus proprij.

Lege Richardū in 2. d. 14. q. 3. circa 3. princip.

Hic est igitur a philosophis potissimū celebratus finis, ob quem vacuum natura horret. Si quis tamen Aristotelis dogmata circa vacuum perpendat, inueniat aliā præterea eius fugę causam esse quærendam: siquidem lib. 2. de cęlo c. 4 t. 27. probat non conuenire supremæ sphæræ aliā figuram, quam rotundam; quia alioqui esset inibi vacuum, vt 2. proximi art. argumento ostendebamus. Liquet autem, eiusmodi vacuo non inuehi ea, quæ diximus, incommoda; cum extra cœlum non sint corpora, quorum societas dir[illegible]mi, nec influxus, cuius transmissio impediri queat; quē finem asseruimus a natura ī impediēdo vacuo spectari. Dicendum ergo in primis, hoc vacuum improprie rōnem vacui sortiri, vt progressu patebit, itemq. minoris momenti esse; quia ex eo prædicta absurda minime sequerentur: deinde p p ea neq. hoc permitti a natura, quia magna videtur imperfectio esse, vt spacium, qđ aliquo corpore semel natura occupauit, postea inane relinquat, siue id intra cœli complexum, siue extra mundum, accidat.

ARTICVLVS IV.

Qua vi, quibusve medijs vtatur natura ad declinandum vacuum.

De vi motrice ihærente sub cœlestib. corporib. ad impediendum vacuum.

Semper natura cōpēdio studet.

QVod vero spectat ad causam actiuam instrumētariam aliamve media, quorum interuentu quodlibet corpus obsistit, ne vacuum detur, vel ad id impediēdum quolibet modo accurrit; dicimus eā causam non vnam esse. Frequenter enim vtitur natura ad id communi quadam vi motrice, quæ ad hoc munus omnib. corporibus sublunaribus, (præter peculiares suas virtutes, quib. propria loca petunt) videtur attributa, cuius impulsu ad omnem loci differentiam, cum opus est, rapiantur. Sicuti impulsus externus, eiusdē speciei cum sit, ad omnia locorum discrimina obseruir, prout a causa impellente dirigitur. Interdum vero non hanc v[illegible] adhibet, sed asciscit operam alteratricium qualitatum, quæ corpus rarefaciunt, & in ampliorem molem fundunt. Nonnunquā m[illegible]gno imp[illegible]tu vasa frangit, aut denique alia id genus media, prout occasio & necessitas fert, accommodat. Quinetiā haud raro nullo motu, nulla actione, nulla deniq. vi eff[illegible]ctrice; sed per negatiuam quādam obsistentiam vacuo repugnat; vt cum latera follium compressa clauso orificio diuelli non sinit. Semper tamen natura in his, vt in cæteris rebus compendio studet; & quantum potest facilioribus ac simplicioribus vtitur medijs; vt, exempli gratia, si ad fugam vacui, corpus sursum attrahere, quam densatione impedire, prōprius sit, illud præstat, non hoc: si contra; hoc, non illud. Item si per solum motum localem sine rarefactione corpus aliunde trahere sufficiat, rarefactioni parcit; alioqui vtrumque exhibet.

Ita patet quis finis sit, ob quem natura vacuum odit, & qua vi ad id impediendum vti consuescat.

Tex.65. videtur esse, huius autem non est. b Praeterea si aliquid est, vt locus expers corporis, cum inane fuerit, quonam corpus, quod in illud iniectum est, feretur? Neq; enim per vniuersum, quae eadem ratio & contra eos est, qui separatum quiddã, in quod res feratur, locum esse existimant. Idem enim, quod in eo positum est, quomodo feretur, aut manebit? Atque etiam ratio, quae de supero est, & infero, inani eadem merito accommodatur, quandoquidem inane locum faciant ij, qui aiunt illud esse. c Quinetiam in loco, aut in inani quomodo inerunt? Non enim accidit, cum totum positum fuerit, vt in loco separato, atque manente corpore. Pars enim nisi sit abiuncta, in loco non erit, sed in toto. Iam vero si locus nõ est,
Tex.66. neque inane erit. d Quod si quis consideret, hisce, qui inane esse inquiunt, veluti necessarium ob motum contrarium potius accidit, nihil moueri posse, si sit inane. Nam quẽadmodum qui terram quiescere ob similitudinem inquiunt, ita & inani statum esse est necesse, non enim est quo magis aut minus moueatur, quod quatenus inane differentiam non habeat. Ac primum quidem quod motus omnis
Tex.67. aut vi, aut natura efficiatur. Necesse est autem, si violentus fuerit, & naturalem esse, quandoquidem violentus praeter naturam est: qui vero est praeter naturam, naturali est posterior, ita vt aliorum motuum nullus futurus sit, nisi is sit, qui naturalis cuique corpori naturaliter congruit. Atqui naturalis quomodo erit, cum nulla in vacuo atque infinito sit differentia? Quatenus enim infinitum, nihil erit aut supra, aut infra, aut medium, qua autem ex parte inane est, superum ab infero non differet. Nam vt nihil nulla est differentia, sic eius quod est inane autem non ens quoddam & priuatio videtur esse. At naturalis latio differentiam habet, quare & quae mouentur natura, erunt differentia. Aut igitur nullius naturalis vlla est latio, aut si est, non est inane.

8. e Ea insuper, quę iaciuntur, nunc mouentur, eo, qui impulit, non tangente, aut ob antiperistasin, vt quidam aiunt, aut quod pulsus aer motu celeriore pellat, quam eius, quod iactum est, latio sit, qua in proprium locum fertur. In inani autem nihil horum esse potest, nec ferri quicquam, nisi vt id, quod ve-
Tex.69. hitur. f Nullus praeterea potest dicere, cur id quod motum est, alicubi stabit. Cur enim hic potius, quam ibi? quare aut quiescat, aut infinite ferri necesse
Tex.70. est, nisi potentius aliquid impediat. Nunc vero etiam in inani, propterea quod cedat, videntur ferri, sed inane omni ex parte similiter affectum est, ita ad omnem partem ferentur.

Tex.71. g Sed perspicuum quoque ex his est id, quod dicitur. Videmus enim idem pondus, corpusve duabus de causis celerius ferri; vel quia id, per quod fertur differt, vt per aquam, aut per aerem, aut per terram, vel quia id quod fertur, si caetera eadem sint, dispari est pondere, aut leuitate. Ac id quidem per quod fertur, causa est, propterea quod impedit, maxime quidem si cõtra feratur, tum si maneat, idque magis, quod diuidi facile non potest. Cuius generis est id, quod est crassius. h A igitur per B in C tempore feretur, per D autem, quod tenuium est partium, in tempore si B & D longitudines aequales sint inter se pro corporis impedimentis ratione. Sit. n. B aqua, D aũt aer, quo igitur aer aqua est tenuior,

&

& minus corporeus, eo celerius A per D quam per B feretur. Habeat vero celeritas ad celeritatem rationem eandem, quam aer ad aquam habet. Quare si duplo tenuior est, duplo tempore spacium B quam D E conficiet: atque erit C tempus temporis E duplum. Ac perpetuo quod, per quod fertur, minus corporeum erit, minusque aptum ad impediendum, faciliusque ad diuidendum, eo celerius feretur. Nulla autem inanis proportio est, qua a corpore excedatur, quemadmodum nihil ad numerum. Si enim quatuor tria, vno excedunt, duo autem, pluribus, vnum preterea pluribus, quam duo, nulla erit proportio, qua nihil excedant. Id namque quod excedit, in exuperantiam & id quod exceditur, diuidi necesse est: quare quatuor erunt id, quo excedunt, & nihil. Quam quidem ob causam, nec lineæ punctum excedit, nisi ex punctis constet: similiter vero & inane nullam ad plenum proportionem potest habere; quare nec motus. Sed si tantum tanto tenuissimum fertur, omnem profecto per inane exuperabit proportionem. Sit enim inane, quod æqualis sit, qua B & D magnitudine: tum si transeat, & moueatur, aliquo quidem tempore, quod sit G breuiore vero quam E, hanc quoque inane ad plenum habebit rationem. Tex.72.

Sed tanto tempore, quantum est G ipsius D partem, quæ est H ipsum A: transit vero etiam, si quid sit, quod tenuitate ab aere ea proportione differat, quam tempus E ad tempus G habet, idque F dicatur. Si enim corpus F tanta tenuitate D vincat, quanto tempus E ipsum G excedit A, si feratur tanto tempore quantum est G, contraria celeritate ipsum F transit. Si igitur in F nullum sit corpus, maiori etiam celeritate, sed in G ferebatur. Ita æquali tempore inane & plenum transit, quod esse non potest. Perspicuum igitur est, si aliquod est tempus in quo per vacuum aliquid feratur, hac, quod esse non potest, euenire. Tempore enim æquali plenum, & vacuum transire aliquid sumetur, propterea quod corpus vnum eandem ad aliud habebit proportionem, quam tempus ad tempus. Vt vero in summa dicam, huiusce rei, quæ accidit, causa manifesta est. Omnis .n. motionis ad omnem motionem proportio est; quandoquidem est in tempore; omnis autem temporis ad omne tempus, modo finita ambo sint, proportio est; vacui autem ad plenum non est. Hæc igitur eueniunt, quatenus ea differunt, per quæ feruntur. Tex.73.

Hæc vero ex eorum, quæ feruntur, exuperantia. Videmus enim ea, quæ ponderis, aut leuitatis momentum maius obtinent, si, quod ad reliqua pertinet figuris non differant, per æquale spacium celerius citari, idque ea proportione, quam magnitudines inter se habent: quare & per inane; quod fieri non potest. Quam .n. ob causam celerius ferentur? in plenis enim necesse est, quandoquidem quod maius est, celerius vi diuidit. Id namque quod fertur, aut proiectum est, aut figura diuidit, aut momento, quod obtinet. Aequa igitur celeritate omnia ciebuntur, quod esse non potest. Ex his igitur, quæ dicta sunt, perspicuum est, si inane sit, contrarium eius effici, propterea quod ipsum statuunt ij, qui illud aiunt esse. Tex.74. Tex.75.

CAPITIS VIII. EXPLANATIO.

Non dari vacuum i natura.

Naturam corporum simpliciũ sui motus causam esse.

Sed inane ita a separatum.] Solutis veterum argumentis, aggreditur ad demonstrandum non posse in natura vacuum, neque a corporibus separatum, idest, spacium quo quo versum omni vacans corpore, neque intra corpora inclusum, quale esset in re viuente, aut in cineribus, si inanes haberent meatus. Quia vero antiquitatis philosophi ad tuendam lationem vacuum ponebant, ostendit neutiquam ob eam inducendum fuisse: quandoquidem natura cuiusque corporis simplicis propriæ motionis causa est, cum vnumquodque suo pondere aut leuitate in natiuum locum feratur.

b præterea si.] Secundo idem concludit, quia si vacuum dent non quasi effectricem motus causam, sed vt sit inane spacium, quo excipiantur corpora; non solum ob id necessarium non est, sed eo constituto motus tollitur. Etenim nulla tunc ratio suppeteret, cur huc potius, quam illuc corpus feratur, in hanc aut illam partem magis inclinet, omnibus locorum differentijs ita confusis, vt inter inferum & superum nullum discrimen habeatur.

Vacuũ potius motũ impedit, quã iuuat Posito vacuo cẽs locorum differentiæ tollũtur.

c Quin etiam.] Ostendit non posse dari vacuum tanquam spacium ad excipienda corpora, quia oporteret veterum decretis hæc ab illo vndique peruadi, atque ita sequeretur partes corporis in hoc vacuum separatum ingressi, esse per se in loco: quandoquidẽ partes omnes penetratæ essent ab illo spacio, darenturque in eo infinita loca: cum tamen partes, quamdiu in toto sunt, non nisi ratione totius locum vendicet. Vnde colligit, si tale spacium locus non sit, nec inane esse, quia ex illorum opinione inane & locus subiecto idem sunt.

Cũ motus proiectorum secundũ Platonem.

e Ea insuper quæ.] Huiusce rationis momenta vt intelligas, aduerte platonem in Timæo causam motus proiectorum, quæ a mouente primo separata nihilominus feruntur, retulisse ad antiperistasim, hoc est, ad vim circumfusi aeris raptim a tergo confluentis ad occupandum locum a proiecto derelictum; alios vero existimasse, icirco proiecta eieri q᷑ aer a proijciente semel percussus, alias aeris partes diffecans, proiecta ipsa impetu suo ferat, neq; ea deorsum labi sinat interim dum naturalem eorũ conatum exuperat. Hoc posito, ostendit Aristoteles non dari vacuum, propterea quod neutro horũ modo rum proiecta in eo moueri possent, cum nullum ibi corpus rem motam circũsistet. Sed enim an hæc ratio ex vera hypothesi concludat, remque conficiat, alibi expendemus.

Vacuum vndique vniforme

f Nullus preterea.] Rursus institutum persequitur hoc argumento. Vacuum omni ex parte vniforme est, sibiq; simile. Nulla igitur causa erit, cur potius in vna, quam in alia eius parte mobile consistat. Quare aut semper quiescet, aut si motum semel arripuerit, perpetuo fluctuabit: quod absurdum est. Neque recte philosophantur, dum in vacuo eam ad motum inesse commoditatem inquiunt, quod facile cedat, & impetum nequaquam demoretur, cum ostensum sit nullum in eo motum iniri posse.

Causę tarditatis, & celeritatis motuũ

g Sed perspicuum.] pergit ostendere motum impeditum iri a vacuo, si detur Prius tamen sumit duas ob causas, mobile vnum alio tardius, aut celerius ferri. Altera est medij dissimilitudo. Velocius enim per aerem, quam per aquam lapis descendit, quia medium, quod tenuius, solutiusq; est, faciliori negotio diuiditur, proindeq; minus retardat. Sed impedit etiam agilitatem medium, cum in contrariam partem vergit, & rei motæ impetum infringit. Altera est inæqualitas ponderis & leuitatis. Nam cæteris paribus celerius descendit corpus præditum maiori pondere, quam minori.

h A igitur per B.] Eadem, inquit, proportio celeritatis est motus, qui fit per spacium tenuius ad celeritatem eius, qui fit per crassius, quæ est tenuitatis ad crassitudinem, ita ut, si illud duplo tenuius sit, res mota duplo celerius feratur, sed vacui ad plenum quoad tenuitatem crassitiemve, nulla proportio est, vt per se liquet. Ergo nulla item erit quoad velocitatem, atq; adeo cum motus, qui in spacio pleno exercetur, tp̃s consumat, vtiq; is, qui in vacuo fiet, momentaneus erit, quod esse non potest. Hanc rationem Aristoteles sumptis more suo elementis, longo orationis tractu explicat.

i Hæc vero ex eorum.] Ratione ab ipsis mobilibus desumpta, concludit non posse in vacuo motum peragi. Sequeretur enim duo corpora quantumlibet pondere, aut figuris dissimilia (nam etiam figuræ non parum conferunt ad motum) quoduis spacium

æqua

æqua celeritate decurrere, quod absurdum est. Consecutio probatur. Namque ideo cũ duo mobilia in patriam sedem tendunt, id quod pondere, aut leuitate præualet, locorum intercapedinem citius transm.ttit, & metam tenet, quia maiori impetu medium corpus scindit, at in vacuo nullum est corpus, quod scindi debeat. Idem similiter de figuris ostendi potest, nimirum figuram nihil motum expedire, aut tardare, etenim propterea plumbeum in rotundam effigem conformatum per aquam citissime demeat, in bracteolam uero expansum innatat, ut segniter admodum labitur, quia huic plus medij, quam illi scindendum occurrit. Quæ ratio in uacuo nulla est.

Cur plũbum rotũdæ figuræ per aquã celerrime descẽdat

C A P. IX.

IS quidem inane putant esse ipsum per se separatum, si motus in loco esse debeat. Hæc vero proinde est ac locum separatum quid esse affirmare, quod quidem esse non posse, antea est traditum. Atqui a etiam si ipsum per se consideremus, id quod inane dicitur, re vera inane videbitur. Quemadmodum enim si tesseram in aqua aliquis merserit, tantundem aquæ cedet, quanta est tessera, ita & in aere, quanquam sensum subterfugiat. Atque perpetuo corpus omne, quod potest cedere, eo, quo cedere aptum est, necesse est, nisi comprimatur, cedere; aut deorsum semper, si latio deorsum sit, vt terræ; aut sursum, si ignis; aut ad vtrumq; locum, si aer, qualecunque id fuerit, quod in eo ponatur. At in inani esse quidẽ hoc non potest, quippe quod corpus non est. Per tesseram autem æqualis dimensio, quę prius erat in inani, meare videbitur: quemadmodum si aqua, aut aer tesserę lignеę non cederet sed omni ex parte per ipsam mearet. Atqui & tessera tanta est magnitudine, quantum inane occupat; quę etsi calida est, aut frigida, aut grauis, aut leuis, nihilominus tamen ratione ab omnibus affectibus, etsi non separata, diuersa est. Molem autem dico tesserę ligneæ. Quare etiam si ab alijs omnibus separata fuerit, & neque grauis sit, neque leuis ęquale inanis spacium occupabit, in talemque loci & inanis erit parte, quę ei sit ęqualis: qua igitur re tesserę corpus ab ęquali inani, locoque differt? Ac si duo eius generis in eodem erunt, cur non & quotcunque? vnum igitur hoc absurdum est, & quod esse non possit. Perspicuum vero etiam est tesseram, cum transfertur, id habere, quod alia omnia habent corpora. Quare si a loco nihil differt, quid attinet corporibus locum facere pręter vniuscuiusque molem, si moles affectuum expers? Nihil enim conducit, si eiusmodi aliud ęquale internallum circa ipsam ponatur. Oporteret propterea manifestum esse, quale in his, quę mouentur, inane sit, nunc autem nusquam est intra mundum. Aer namque aliquid est, quamuis non videatur, neque aqua, si pisces essent ferrei. Tex.77. Tex.78.

Rei enim, quę tangi potest, iudicium pertinet ad tactum. Inane itaque separatum non esse, ex his constat. b *Sunt autem nonnulli, qui ex raro & denso putant perspicuum esse, vacuum existere. Nisi enim rarum ac densum sint, ne coitum quidem & compressionem esse posse.* c *Quod si non sit, aut omnino motum futurum non esse, aut vniuersum (vt ait Xuthus) fluctuaturum, aut in ęqualem semper aerem, & aquam mutationem esse, quemadmodum si ex aquę poculo aer genitus sit; simul ex ęquali aere tantundem aquę genitum esse, aut necessario inane esse. Aliter namque cogi, aut distendi non posse.* Tex.79.

Tex.80. d *Si igitur rarum id esse aiunt, quod multa inania continet separata, perspicuũ est, si inane separatum esse non possit, quemadmodum nec locum spacium habẽs, nec rarum quid sic esse. Quod si non separatum, sed tamen aliquod inane inesse*
Tex.81. *aiunt, minus quidem non esse non potest. Efficitur autem primum non omnis mo tus causam inane esse, sed eius, quo in sublime itur, quãdoquidem rarum leue est; quæ etiam causa est, vt ignem rarum esse inquiant, deinde motus causa inane non sic esse, vt id in quo, sed quẽadmodum vtres, quod ipsi sursum ferantur, id quod cohæret, efferunt, ita & inane sursum ducere.* e *Atqui inanis latio, aut locus, qui esse potest? inanis enim inane erit, ad quod feretur. Quam item rei grauis lationis deorsum causam esse assignabunt? quin etiam constat, si quo rarius quidpiam, & inanius fuerit, eo celerius sursum feretur; si omnino erit inane, celerrime delatũ iri. Fortasse vero & fieri non potest, vt hoc moueatur. Eadem vero est ratio, vt quemadmodum in inani omnia sunt immobilia, ita & inane sit immobile. Conferri enim inter se celeritates non possunt.* f *Cum vero vacuum non esse quidem dicamus, de alijs autem vere sit dubitatum, aut motus non erit, si densatio & rarefacti o non fuerint, aut cœlum fluctuabit, aut aqua ex aere, & aer ex aqua sem per æqualis fiet, quandoquidem constat, ex aqua plus aeris fieri.*

Necesse est igitur, nisi sit compressio, aut id quod hæret, pulsum efficere, vt quod extremum est fluitet, aut alio in loco ex æquali aere in aquam fieri mutationem, vt vniuersi tota moles sit æqualis, aut nihil moueri. Semper enim cum sit translatio, hoc accidet, nisi in orbem circum obstiterit; non semper autem in
Tex.84. *orbem latio est, sed etiam in rectum. Hi igitur ob causas eiusmodi vacuum aliquod esse asseuerarent.* g *Nos autem ex his, quæ posita sunt, dicimus vnam esse contrariorum materiam, & calidi, & frigidi, & aliarum naturalium repugnantiarum. Atque ex eo quod potestate est, id quod actu est, fit. Et separabilis quidem non est materia, ratione autem diuersa, atque numero vna, verbi gratia, coloris & calidi & frigidi. Est vero & corporis materia eadem & magni & parui; quod quidem perspicuum est. Cum enim ex aqua aer fit, eadem materia, re alia nulla assumpta; aer facta est, sed quod erat potestate, actu factum est. Rursus aqua ex aere simili modo, interdum quidem e magnitudine in paruitatem, interdum è paruitate in magnitudinem.* h *Simili igitur modo si aer ex magna mole in minorem, & è minori in maiorem mutetur, materia, quæ potestate est, vtrumque fit. Quemadmodum enim è frigida calida, & è calida frigida eadem fit, quia est potestate; ita & ex calida calidior nulla materiæ parte, quæ calida non esset, cum minus calida erat, calida reddita; quemadmodum neque si orbis maioris circumferentia, & conuexitas minoris fiat, vel eadem, vel alia, nihil conuexum factum est, quod antea conuexum non esset, sed rectum. Nõ enim intermissione aliquid magis est, aut minus. Non item flammæ vllam magnitudinem licet accipere, in qua albor, & calor non insit. Sic igitur & calor prior ad posteriorem se habet. Quare & molis, quæ tadit sub sensum, magnitudo: & paruitas tenditur, non quod res vlla ad materiam accedat, sed quoniam in materia vtriusque inest facultas.*

Idem

Item itaque est rarum, & densum, & una eorum materia. i *Est aūt densum quidem graue, rarum vero leue. Duo.n.sunt in vtroq. & denso, & raro. Nam & graue & durum densa videntur esse contrariaq. rara, leue & molle. Graue aūt & durum discordant in plumbo & ferro.* K *Ex his ergo, quæ dicta sunt, perspicuum est inane non esse neq. separatum. sed oīno seu in raro, neq. potestate, nisi quis velit lationis causam inane omnino appellare. Sic vero grauis, leuisq. rei materiæ, vt talis est, inane erit. Densum namq. & rarum, quatenus hac repugnantia prædita sunt, lationis sunt effi ientia: qua uero ex parte durum sunt, & molle, passionis & impatibilitatis, & non lationis, sed alterationis potius. Et de inani quidem quemadmodum est, & non est, hoc modo sit definitum.* Tex.85. Tex.86.

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

a Atqui etiam ipsum.] Etiam nunc in expugnationem uacui incumbit, hoc argumēto. Si quis, inquit, tesseram in aquam iaciat, confestim aqua cedit capedinem ei pro magnitudine exhibens; idemq; præstat aer, etsi id conspectum fugiat. At hoc, quod omnes concedunt, in spacio inani accidere non potest, siquidem cessio corporibus duntaxat conuenit. Et tamen cum assertores uacui ponant interuallum inane in tres dimēsiones porrectum, in quo sensilia corpora excipiantur; fateri coguntur dari dimensionū penetrationem, quam fugiunt, quæq. non minus absurda est, quam si tessera per aquam ipsam mearet. Nec euadunt, si respondeant dimensiones vacui non esse affectas qualitatibus sensum mouentibus. Etenim causa cur plura corpora simul esse nequeant, non est sensilium qualitatum permistio, sed tergemina dimensio. Quare si ipsa etiam tessera omnib. accidentibus exuatur, non minus ei tunc aquæ penetratio repugnabit, quam nunc. *Alia vacui impugnatio. Defensores vacui penetrationé corporum admittere coguntur præoccupat.*

b Sunt aūt nonnulli.] Confutatis ijs, quæ vacuum lationis gratia ponendum contendebant, accedit nunc ad eos refellendos, qui argumento a rarita e & spissitudine & ijs, q̄ circa hec versantur, alterationib. petito, vacuū corporib. insertum dari probab. t hūc in modū. Non pōt corpora in densitatē coire, nisi earū partes subeāt meatus, qui antea inanes erant; nec itē rarescere, nisi dum sese extendunt ac dilatant, partes aliquas interius inanes relinquant. Negari igitur nō debet, inesse corporibus huiusmodi uacuum. *Arg. a raritate & densitate ad probādum vacuum.*

c Quod si non fit.] Si quis fortasse prędictæ rationi occurreret, coitionem, dilatationemue corporum negando: confestim obijciebant, sequi inde nullū dari motū; aut si detur, cœlum fluctuare, ut Xuthus Pytagoricus aiebat. Nam cieri per aerem lapis non pōt nisi occursantem sibi aerem abigat, pellatq. pelli uero nequit, nisi uel aliquantulum comprimatur, & coeat in angustum, ut aditum nouo hospiti faciat, uel omnia corpora uicina eodem pulsu sese trudant, quousq. ad cœlum ipsum perueniatur, quod loco cedat, & more restagnantis pelagi fluctuet. Obijciebant etiam, nisi corpora nunc in raritatem abeant, nunc in densitatem coeant, futurum ut cum ex aqua oritur aer, necessario tantundem aquæ alibi ex aere generetur, ut æqua proportione ubiq. regionum spacia occuperitur: alioqui admittendam prædictam mundi fluctuationem. *Xuthus pythagoricus.*

d Si igitur ratum.] Assertores uacui intra corpora incubantis refutat, nam uel suum illud rarum cohibet multa uacua separata, hoc est magna, quale est uacuum a corporib. abiunctum; vel duntaxat parua. Si dent primum, iam eisdem argumentis conuincentur, quibus ij, qui separatum uacuum induxere, de quib. supra. Si posterius, concedant necesse est, nō omnis motus uacuum causam esse; siquidem raritas, quam leuitas comitatur, non nisi motui, quo sursum itur obseruit, & densitas, ex qua grauitas oritur, non iuuat nisi motum, quo pondera deorsum tendunt. Sequitur præterea, contra eorum dogmata uacuum non esse causam motus, tanquam id, in quo ea mouetur, quod ad spatium pertinet, sed tanquā id, a quo fertur: quomodo utres inflati, quia leues, natantem sustinent. *Refutatio vacui in corporib. inclusi.*

e Atqui inanis latio.] Demonstrat uacuum non posse motus causam esse eo modo, quo utres, qui corpus ei applicitum euehunt, quasi uacuum corpora ipsa secum rapiat: quia admittendum esse locum, motumq. uacuo conuenire, atq. ita dari uacui uacuum, *Vacuum non posse esse cām motus.*

cum

um vacuum locus sit. Quæ omnia a vero absunt. Nam si vacuum statuant causam motus, quo in sublime itur, nullam iam causam, cur pondera in inferiorem locum vergãt, afferre possunt: quandoquidem fieri nequit, vt idem speciẽ sit causa motuum specie differentium. Præterea sequeretur vacuum summa celeritate corpora delaturum, cũ summam raritatem celeritas summa consequatur.

f Cum verò vacuum.] Argumentum a densitate & raritate, quo veteres Philosophi vacuum corporis imbibitum sua debant, quia nihil habet d fficultatis, hoc loco repetit monetque non ei satisfieri, siquis dicat absque compressione, & vacuo, cæterisque incõmodis posse corpora in orbem agi; adhuc enim supersunt lationes rectæ, pro quib. alia solutio reddenda sit.

Cur rare fiãt, & dẽsentur corpora. g Nos autem ex ijs.] Causam cur rarescant & densetur corpora, non ad inane, sed ad materiam, quæ raritati, & densitati, alijsque accidentibus subiecta est, referendam esse inquit. Quod ut plane intelligatur, quędam ex ijs, quę de natura materię, eiusque facultate in primo huius operis explicata sunt, inculcat.

h Simili igitur modo.] Docet quemadmodum una eademque materia ob infitæ potestatis amplitudinem, alio & alio tpe calescit & frigescit, congelascit & soluitur, funditur, premitur, insculpitur, effigiatur, & deniq; oẽs tam substantiales, quam accidẽtarias formas alternat; sic idem corpus rarefieri, addensarique nulla extrinsecus facta accessione uel detractione. Quemadmodum, inquit, si ponamus maioris orbis conuexitatẽ contrahi, siue eadem, quę antea erat, esse perhibeatur: siue alia, nihil quod antea non esset, conuexum euasit; sed e minori conuexitate maior effecta est: siquidem quo minor est orbis, eo circumferentia magis conuexa est, & contra: sic cum raritatem, aut densitatem corpus accipit eadem materia, quę est in potestate, vt nunc rata sit, nunc densa, & ex cõsequenti, vt nunc ampliorẽ, nunc contractiorem molẽ obtineat, perducitur ad huiusmodi actum nulla denuo addita, vel adempta materiæ, vel quantitatis portione. Itaque cũ aer ex aqua gignitur, tota aquę materia recipit actu formam aeris, & vberiorem quantitatem, ad quam erat in potentia, idque nulla noua materię parte assumpta, Item cum ex aere aqua oritur, tota aeris materia, quę potestatem habebat, vt aquę formã induceret: & sub minori mole esset, vtrumque actu excipit: neq; vero aut in aere inane meatus relinquuntur materia rarescente, aut in aqua obturantur, crassescente.

Quomodo rarescant, & addensentur.

Quomodo rarum & dẽsum ad leuitatem & grauitatẽ sese habeant. i Est autem densum.] Quoniam ij, qui vacuum corporibus inclusum adhibebant, densitatem & raritatem causam motus prędicabant, exponit hoc loco Aristoteles; quonam pacto rarum & densum ad leuitatem & grauitatem sese habeant, aiens, id q̃d densum est, grauitate pollere; quod rarum leuitate, itẽmq; denso vna cum grauitate duritiem, raro vna cum leuitate mollitudinem competere, licet hoc non ita sit perpetuum: vt quo quidq; durius est, eo sit grauius; siquidem plumbum ferro est grauius; & tamen mollius, quod item in auro & argento viuo, si cum eodem ferro vel ęre conferatur, intueri licet. Huiusce diuersitatis causa videtur esse, quia plumbum, argentum viuum, & aurum plus habent de terrena concretione, ideoque prępondèrant; crudiora tamen sũt & minus cocta, vnde & molliora. Lege M. Albertum in Miner. Georgium Agricolam in lib. de ortu & causis subterrancorum, & in lib. de natura fossilium.

Non quo vnumqđque dulcius, eo grauius.

Epilogus disputationis de uacuo. K Ex his ergo.] Cõcludit disputationem de vacuo, colligitque ex ijs, quę hactenus disseruit, nec esse vacuum separatum, idest, expers corporis; nec omnino, idest, extra corpora, nec in raro, idest corporibus insertum, quod rarefactionis sit causa, nec potestate, idest corporibus immissum, licet ratione ab eis diuersum, vt interpretatur Philoponus Nisi quis vacui nomine abuti velit pro causa motus, sic enim admitti vacuum potest, ac debet, quia materia grauitate & leuitate affecta, prout est eiusmodi, lationẽ efficit, estoquatenus mollitudinem, & duritiem obtinet, non mouendi, sed patiendi, & resistendi, atque alterationes subeundi causa habeatur.

Quæstio de acquisitione quantitatis in rarefactione. Obserua ad text. 84. doctrinam Aristotelis asserentis rarefieri & densari materiam absque vllius nouæ rei accessu, recessuve. Quod nobis vsui erit ad constituendam in libris de Ortu & interitu affirmatiuam partem eius quęstionis, qua Vtrum in rarefactione noua quantitas comparari soleat, disquiritur.

QVAE-

QVAESTIO I.

Vtrum ne vacuum in natura detur, an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis videatur dari,

1. Argu. ETsi Aristoteles eorum argumenta, qui vacuũ inducere conabantur, accurate diluerit; non desunt tamen alia, quæ id astruere videantur. In primis.n.sic licet argumentari. Quicquid in eo spacio est, in quo prius nullum corpus fuerat, & tamen esse poterat, id existit, vbi prius fuit vacuum; atqui mundus est nunc in eo spacio, in quo ante rerum procreationẽ nullum corpus extiterat, poterat tamen esse, vt euentus comprobauit, Est igitur in spacio, quod prius vacuum fuit atq; adeo aliquando fuit vacuum.

2. arg. Secundo. Aristoteles 2. de cęlo c. 4. tex. 27. probat, sphæras cœlestes esse in spẽm rotundam conglobatas, quia alioqui daretur vacuum; oporteret. n. ob succedentium angulorum vicissitudinem nunc esse corpus, vbi antea non erat; rursusq. non esse, vbi antea fuerat. Hoc posito, sic ratio concluditur. Cœlum empyreum, vt est recepta Theologorum doctrina, non constat figura rotunda, sed quadrata; ergo si moueatur, dabitur vacuum; at cum sit corpus physicum, potest naturaliter moueri; potest ergo naturaliter dari vacuum.

Theologorum snia cęlũ Empyreũ esse quadratum.

3. argu. Tertio. Si vas plenum aqua calida vndiq. obturatum in loco perfrigido collocetur, aqua in gelu concrescet, densiorq. effecta minorem spacij intercapedinem occupabit; ergo aliquid spacij intra vas inane relinquetur, atq. ita natura ipsa vacuum efficiet.

4. argum. Quarto. Si duæ tabulæ perfecte planæ sic inter se coniunctę & cohærentes, vt nihil prorsus inter eas interiectum sit; harum vna poterit ab altera vi naturæ abiũgi, ac secundum omnes partes simul eleuari; hoc autem non fiet, nisi dato vacuo; potest igitur naturaliter vacuum induci. Minor probatur, quia spacium fusum inter duas tabulas, non potest accessu alterius corporis momento repleri; nec vero immediate post, cum neq; motus puncto temporis fiat, neq; immediate post totum eiusmodi spacium repleri queat.

A Quinto. Si natura tantopere horreret vacuum, oporteret eius vitandi gratia interdum vnum corpus relicta naturali statione, ad locum alium sibi repugnantem cum priuato incõmodo, propter commune bonum vniuersi commigrare; sed hoc non videtur naturę consentaneum, non igitur natura vacuum odit. Assumptio ita probatur. Vehementior est inclinatio cuiusque rei ad suum peculiare bonum tuẽdum & procurandum; quam ad commune; B ergo nullũ corpus cum suo detrimento propter commune bonum propriũ locum deseret. Hoc antecedens ostenditur, quia natura, vt dici solet, reflectitur in se ipsam, nec alterius bonum nisi gratia sui quærit; vnde est illud Arist. 8. Ethic. c. 3. Bonum amabile est, maxime aut vnicuique proprium, ergo vehementius appetit proprium, quam commune bonum. 5. argum.

Natura reflectit. in seipsum.

6. argum. Sexto. Si quis à Deo in extrema cęli ora constitueretur, poterit inde extra cœlũ C manum tendere, aut iaculum intorquere; ergo extra cœlum est spacium non repletum corpore, aptum tamen repleri, atque adeo vacuum.

ARTICVLVS II.

Nullibi dari in natura vacuum.

NOn tantus veterum philosophorum in negando vacuo consensus, quanta est totius naturæ ad illud impediendum D conspiratio Fuerunt.n. nonnulli, quos Arist. hoc in lib. c. 6. plut. 1. de placitis philosophorum c. 18. & Theodor. in lib. de materia & mundo commemorant, qui asseruerunt dari vacuum; & alij quidem extra mundum, vt Stoici & Pythagorei, qui supra cœlestes globos infinitum inane posuere, aientes inspirari, communicarique id mundo, vt eius interuentu, direptaq; ea, quæ cęli ambitu coercentur, diuidi & E distingui inter se possent; alioqui futurũ, vt omnia in turbatam congreriem, naturamve vnam concrescerent. Alij autem vacuum corporibus immixtum, ac per mundi vniuersitatem porrectum induxere, vt Democritus & Leucippus, quos deinde secutus est Epicureorum grex. Quid enim hi vacuum negarent, qui in dolorum vacuitate, & inani voluptatum illecebra fœlicitatem collocabant?

Assertores vacui. F. Mirandula de Exam. vanit. l. 3. c. 12. & l. 6. c. 5. Stoici, & Pythagorici.

At

Conclus.

At non dari vacuum in rerum natura, tum experienria philosophiæ magistra, tum ratio persuadet. Experientia, quia ꝑ pterea, v.g. latera follium, si cōstricta sint, nulla vi duci queunt, nisi aperto orificio, quo aer interiectū spacium occupaturus subeat. Ob id si aer ex fistula attrahatur, confestim aqua ascendit. Ideo si os phialæ calefactum aerem intra se cohibentis supra aquam ponatur paulatim aqua sursū commeat; aer.n. contactu aquę refrigeratus, addensatur & coit; sicq. minorem occupat locum. Eadéq. cā est, cur cucurbitulæ, quæ medicis in vsu esse solent, carnē sursum attrahant; nimirum quia aer, qui prius igni incaluerat. & in raritate abierat, extincta flāma, frigidirarem, & densitatem recipit, atq. adeo in minorem contractus molem, inane spacium relinqueret, nisi ad id replendum caro eleuaretur. Denique idem conspicitur in mulris machinis, alijsq. rebus artis ingenio fabricatis, quibus hæc naturæ inanitatem fugientis solertia summam præbet commoditatem.

Cur cucurbitulæ, quib. medici utuntur, carnē in tumorem eleuent.

ARTICVLVS III.

Quamobrem natura tantopre vacuum exhorrescat.

Commonstrat etiam ratio physica nō debuisse in rebus admitti vacuum. Vbi se nobis duplicis causæ consideratio offert: nempe finis, ob quem natura vacuum fugiat, & efficientis, siue mediorū, quorum interuentu, ac vi in eo impediendo vtatur. Quod ad primum attinet, constat ingenitum esse rebus omnib. sese tuēdi & conseruandi appetitum. Hinc.n. est solicitudo illa, qua salutaria & vtilia quęrunt, noxiaq. declinaut: hic elementarijs corporibus ad procreandum sibi simile inclinatio: hinc animantib. in educando fœtu cura, & vigilantia: hinc literatis hominib. tā acre studium componendi libros: hinc Rempub. tractantibus, & ijs qui militarem vitā sequuntur, alijsq. eiusmodi, tā ardens desiderium relinquendi aliqđ rei ab se præclare gestę monumētum, aut trophæum. Videlicet quia hunc in modū res omnes caducæ interitu sese vindicare student; ac si non numero, saltem specie; si non per se, per ea saltem ad ipsas pertinent, immortalitatem obtinere nituntur;

Lege Aristot. 2. de anim. c. 4. t. 34. 1. de cęl. c. 9. t. 100.

A vt ita ad diuinæ naturæ similitudinem, quantum fieri possit, accedant. Speciatim vero, quod rem præsentem proprius attingit, non ob aliam sane rationem tātus cuiuslibet corporis partib. mutuæ inter se coniunctionis & societaris amor insidet. Hic nempe amor eas consectari facit figuram rorundam (quæ maxima est vnionis conciliatrix, vtpote in qua nihil dissidet, nihil ab sistit, nulla est inęqualitas) hic inq̄ amor eas in rotunditatem cōponit,
B vt videre est in aquæ guttulis; quæ frondium lanugini, saxisve illatæ confestim se in orbem affigunt, & è tegulis dependentes in rotundam speciem coeunt; dumq. natiuum pondus, quod eas deorsum trudit, vincere possunt, conglobatę cohærent: videlicet quia unitę & collectæ multo fortius operātur, & aduersariorum iniurias repellunt, atq adeo incolumitatē & diuturnitatem conseruant. Porro aūt quod partes in suo particulari
C to faciunt, idem quoq. præstant inter se singula corpora in sublunari mūdo, cuius structura ex iis quasi mēbris coagmentatur & coalescit. Certatim namq. se vicinis agglutinant, & in vnum, quoad fieri pōt, coeunt, quia nimirum diuulsis partib. necesse est totum dissipari & euerti. Qua de re ita philosophatur Crassus ille Ciceronianus 3. de Oratore. Ac mihi quidem veteres illi maius quoddam animo complexi, plus multo eciam vidisse videntur,
D quam quantum nostrorum ingeniorum acies intueri potest, quia omnia hæc, quæ supra, & subter vnum esse, ac vna vi & cōsensione naturæ constricta esse dixerunt; nullum.n. est genus rerum, quod aut auulsum a cæteris per se ipsum constare, aut quo cætera si careant, uim suam atque æternitatem conseruare possint.

Naturādiuinę immortalitatis ęmula.

Corporibus unde tantus cō iunctionis amor.

Figura rotunda unionis cō ciliatrix.

Vnita & collecta, fortius agunt, & aduersariorum vī repellūt.

Crassus Ciceroniatus.

Sciendum tamen, ob id uel maxime partes uniuersi mutatam cohæsionem tantopere affectare, ut ita excipiant, reddant
E que inuicem cœlestium corporum influxum, a quo hæc inferiora dependent, uti 1 Meteor c. 2. Aristoteles ait. Atque hęc tandem ratio & causa est, cur natura uacuum fugiat, videlicet quia vacuum dissoluit illā rerum conseruatricem vnionem, impeditq. ne sublunaris mūdus dilapsam e cœlo uim hauriat, cum fieri nequeat, vt ꝑ inane interstitium uis illa trajciatur.

Cur a vacuo abhorreat natura.

Vbi

Duplex consideratio cuiusque rei physicæ.

Vbi animaduertere licet, vnumquodq. ens naturale ad duo conseruanda obnixe contendere, nempe ad commune totius naturæ, & ad suum proprium ac peculiare bonum. Enim vero cum quæuis res physica & ens quoddã particulare sit, si in se præcise spectetur; & simul etiam ad naturæ communitatem ptineat, prout est totius vniuersi membrum; vt quidem priori mõ se hẽt, suum priuatum bonum ex petitur posteriori cõe. Quod cõe quanto excellẽtius est, ac diuinius, vt 1. Ethic. c. 1. Arist. docet, tanto ad ipsum vehementiori conatu aspirat Et si inde aliquid interdum capiat detrimẽti; veluti cum se manus ictui exponit, vt caput incolume seruet, hominemq. ab interitu vendicet. Et hoc quidem non infrequenter accidere cõsueuit, dum corpora mu ũæ societatis & coniunctionis bonum q̃runt, & vacuum vti malũ toti naturæ maximè pniciosũ impediunt. Etenim sæpe eius rei cã corpora grauia; nulla externa vi impellente, in sublime feruntur, ibiq. manent: sæpe leuia deorsum tendunt, & in loco inferiori subsistunt, sæpe etiam contraria, quæ se alioqui fugiũt, ac mutuum congressum deuitant, quasi deposita antipathia in vnum coeunt.

Ad cõe bonum ardentiori conatu rẽdit natura.

Vacuum toti naturæ perniciosum.

Alia cã vitandi vacui apud Arist.

Hic est igitur a philosophis potissimũ celebratus finis, ob quem vacuum natura horret. Si quis tamen Aristotelis dogmata circa vacuum perpendat, inueniat aliã præterea eius fugæ causam esse quærendam: siquidem lib. 2. de cælo c. 4 t. 27. probat non conuenire supremæ sphæræ aliã figuram, quam rotundam; quia alioqui esset inibi vacuum, vt 2. proximi arr. argumento ostendebamus. Liquet autem, eiusmodi vacuo non inuehi ea, quæ diximus, incommoda; cum extra cælum non sint corpora, quorum societas dirimi, nec influxus, cuius transmissio impediri queat; quẽ finem asseruimus a natura ĩ impediẽdo vacuo spectari. Dicendum ergo in primis, hoc vacuum impropriè rõnem vacui sortiri, vt progressu patebit, itemq. minoris momenti esse; quia ex eo prædicta ab surda minime sequerentur: deinde p p ea neq. hoc permitti a natura, quia magna videtur imperfectio esse, vt spacium, qđ aliquo corpore semel natura occupauit, postea inane relinquat, siue id intra cæli complexum, siue extra mundum, accidat.

Quoddã genus vacui minus proprij.

Lege Richardũ in 2. d. 14. q. 3. circa 3. princip.

ARTICVLVS IV.

Qua vi, quibusve medijs vtatur natura ad declinandum vacuum.

Qvod vero spectat ad causam actiuam instrumẽtariam aliamve media, quorum interuentu quodlibet corpus obsistit, ne vacuum detur, vel ad id impediẽdum quolibet modo accurrit; dicimus eã causam non vnam esse. Frequenter enim vtitur natura ad id communi quadam vi motrice, quæ ad hoc munus omnib. corporibus sublunaribus, (præter peculiares suas virtutes, quib. propria loca petunt) videtur attributa, cuius impulsu ad omnem loci differentiam, cum opus est, rapiantur. Sicuti impulsus externus, eiusdẽ speciei cum sit, ad omnia locorum discrimina obseruit, prout a causa impellente dirigitur. Interdum vero non hanc vim adhibet, sed asciscit operam alteratricium qualitatum, quæ corpus rarefaciunt, & in ampliorem molem fundunt. Nonnunquã magno impetu vasa frangit, aut denique alia id genus media, prout occasio & necessitas fert, accommodat. Quinetiã haud raro nullo motu, nulla actione, nulla deniq. vi effectrice; sed per negatiuam quandam obsistentiam vacuo repugnat; vt cum latera follium compressa clauso orificio diuelli non finit. Semper tamen natura in his, vt in cæteris rebus compendio studet; & quantum potest facilioribus ac simplicioribus vtitur medijs; vt, exempli gratia, si ad fugam vacui, corpus sursum attrahere, quam densatione impedire, prõptius sit, illud præstat, non hoc: si contra; hoc, non illud. Item si per solum motum localem sine rarefactione corpus aliunde trahere sufficiat, rarefactioni parcit; alioqui vtrum que exhibet. Ita patet quis finis sit, ob quem natura vacuum odit, & qua vi ad id impediendum vti consueuit.

De vi motrice ihæ rente sub cælestib. corporib. ad impediendum vacuum.

Semper natura cõpẽdio studet.

A R

ARTICVLVS V.

Argumenta initio proposita nihil conficere.

Solut. 1. argum.

ARgumenta vero, quę inane suadere nitebātur, nequaq̄ persuadent. Quare eorum primo occurrendum erit, ad rōnem vacui non sat esse corporis negationem, sed requiri priuationem, hoc est locum non repletum corpore, aptum tñ repleri: at ante mundi creationē eiusmodi locus non extitit, cum nullius adhuc supficies corporis vspiā esset. Quod si quis minus quidē philosophice sentiēs neget ad rōnem vacui locū requiri, negare tñ non poterit exigi naturalē aptitudinem ad excipienda corpora; anteq̄ asit mundus conderetur, aptitudo spacii non erat naturalis, cum non posset ab agente naturali ad actū pduci. Quare non recte Auerroes 4. huius Operis com. 6. & 1. de cęlo, com. 92 intulit, ab ijs, qui mūdi nouitatem defendunt, concedendum esse, in eo spacio, in quo mundus continetur, vacuum fuisse.

Ratio vacui exigit in spacio naturalē aptitudinē ad capiēda corpora.

Sol. 2.

Ad secundum dicendum, cœlum empyreum, quamuis non habeat figuram idoneam ad circularem motum; sed ad cœlestis patriæ curiam, & beatorum sedes accommodatam, posse tamen vtcunque moueri; nec eius motu absolute extra mūdū inductum iri vacuum, sed vacui commutationem ex vna parte in aliam: siquidem quantum spacij secundum angulos, si moueretur, desereret, & vacuū relinqueret, tantundem successiue occuparet, versus eam partem, ad quam tenderet. Illam vero Aristotelis argumentationem, oportere cœlos esse figuræ rotundæ, quia alioq., dum mouentur, vacuum daretur, non necessariam esse, sed probabilem: quia esto naturaliter impossibile non sit moueri cęlos, licet angulari figura præditi essent; tamen non conuenit eos talis figuræ esse, vt spacium semel corpore occupatum, rursus motu suo vacuum relinquant. Quod si quis opponat, sequi ex his dari usic virib. naturæ vacuum ad extimā cœli empyrei superficiem, quandoquidem est ibi spaciū vacans corpore, q̄ occupari posset augustis prominentib. eius cæli, si in obem versaretur, qđ naturaliter fieri posse admittimus. Respondendum erit eiusmodi vacuū non habere proprie rationem vacui, quia

Ex Motu cęli empyrei, licet quadratū sit, nō sequeretur dari ꝑprie vacuū extra mundum.

A præterquam quod non circumfunditur loco, nequit repleri naturaliter, nisi ex talia parte deserēdo, & relinquendo inane tantundem spacij.

Sol. 3.

Tertium pari facilitate dissoluitur. Aqua.n. vase illo contenta, vel non concrescet inhibente concretionē natura, q̄ vacui periculum anteuertit. Vel si concrescet, vas ipsum disrumpetur; debent antē partes vasis ita a se mutuo abiungi, & aeri subeunti locum dare, vt in eo instāti, quo

B fractio terminatur, cōgelatio extrinsecus inchoetur: alioqui si fractio & congelatio eodē momēto inciperent, cum immediate post inceptionem congelationis, perafecta fractio esse nequeat; haud dubie medio illo tp̄e nonnihil vacui intra ipsum vas daretur. Solet tamen hoc loco disputari, si ponamus tam ex parte aquæ, quam ex parte virtutis condensantis, atq. etiā ipsius vasis, æqualiter se habere omnia, quanam parte frangendum sit vas, cū nec

C secundum omnem partem comminui possit, nec vlla sit ratio, cur hac potius quam illa disrumpi debeat. Sūt qui respōdeāt, frangendum qua parte forte fortuna acciderit, quib. fauet D. Th. 2. de cel. ad t. 93. Verum non recte ad casum confugiunt, vbi assignare nequeunt causam per accidēs coniunctam causæ per se, quod ad casum necessario requiritur. Alij censent, quemadmodum cum ignis aquam excalfacit, ideo hunc potius singularem calorem, q̄ illum producit; quia agit in hoc subiectū,

Congelatio aquæ, ī vase cōtentæ, & vasis fractio non pōt in eodem instāti incipere.

Dubium.

Quorundam responsio.

Responsio aliorum.

D hoc tempore, & loco, ac deniq. sub hac circumstantiarum collectione: ita vas illud hac potius, quam illac defringendum qa concurrunt tales circunstantiæ, quibus non nisi secundum hanc partem frāgi possit. Sed neque hæc responsio satisfacit, vt constat ex ijs, quę a nobis 2. huiusce operis dicta sunt: cum ostendimus, effecta quoad singularitatem, non præfiniri & determinari precise ab ijs circumstantijs, sed a prima causa. Quare idem in præsen

E ti difficultate dicendum erit: spectat náq. ad naturæ principem, & authorem Deum limitare naturalium causarum concursū circa hæc, aut illa singularia, ad quæ producenda indiscriminatim atq. indefinite se habēt causæ secūdę, vt loco citato plenius disseruimus. Responderi etiam pōt, in proposito euentu nullatenus in gelu

Legitima explicatio dub. prime cause est præfinite concursū naturalium quoad effectorum singularitatem.

cogen-

Alia eiusdem dub. enodatio.

cogendam aquam, neq. frangendum vas, A vt antea dicebamus. Nã quod corpus vndiq. æqualiter resistens minime cedat, aut fr.ctioni succunbat, patet tum alijs experimentis; tum eo, quod si ouum prematur qua parte in longum, ac geminos vertices se porrigit, ne à robustissimo quidẽ communi valet; quia videlicet sub ea figura vndiq. se æqualiter fulcit, ac resistit. Qua de re lege Leuinum lib.4.de occultis naturæ miraculis, c.14.

Sol. 1. Quarto satisfit negãdo, e duabus tabulis B perfecte planis posse alterã ab altera ita abiũgi, vt pariter ſm oẽs partes leuetur; quis si vna supra alterã successiue trahat; mutuo separari queant. Neq. hoc mirum videri dẽt; cum experientia constet, non posse tabulã planã simul totã ab aqua ex colli, quin pariter aqua tabulę inhærescens in sublime feratur. Quod apertius ẽt cernere licet in follib. quorum latera, vt non semel diximus, nullo pacto separari queunt occluso orificio, quo se aer insi C nuat. Hinc collige, sicuti eiusmodi tabulæ ſm oẽs partes ab altera simul deglutinari non põt, ita neq ſm oẽs simul posse cum ea proxime copulari. Id quod ex eo constat; quia quemadmodum, si prædictę tabulæ ſm oẽs partes a se pariter disiungerentur, opporteret aerem incipere simul existere in quauis parte tabularum per vltimum non esse, quod fieri nequit, (cum aer immediate post instãs eleuationis nõ possit ad tabularum medium peruenire; D sed anteq̃ eo perueniat, decurrere prius debeat totum spacium, qđ inter initium, mediumq. ipsarum intercedit) ita si ſm omnes partes simul iungerentur, oporteret aerẽ desinere esse simul in quauis parte tabularum per primum non esse; quod pari modo admitti non debet, vt ex proxima ratione liquet. Itaq quoties duæ tabulæ simul iunguntur, non immediate sese contingunt sed alio corpore interiacente, vt aere, v.g aut aqua. Id quod ita se ha E bere asserit Arist. 3.de anim.c.11.t.113.

Non posse tabulã planã ſm oẽ partes simul cum altera plana immediate coniungi.

Obiect. Quod si quis obijciat sequi ex dictis, posse tñ aerem tenere ingentem ferri molẽ ne descendat, neve proxime cum subiecto corpore copuletur:

Refutat. occurrendum erit nõ debere id absurdum aut a ueritate alienum iudicari; cum secus fieri non possit; alioqui omnes partes interclusi aeris simul egrederentur, quod impossibile esse demonstrauimus.

Sol. 5. Quinti nõ est difficilis explicatio Vtique negari dẽt uehementiorẽ esse appetitum quem singulis reb. ad priuatum, q̃ ad cõe bonum tuendum, & procurandum natura inseuit, ut D. Tho 1.p.q.60.art.5.& quodlib. 1.art.8. docet. Nãq. ut pars pp totum est, ita naturali propensione magis bonum totius & ad cõe bonum, quam ad suum peculiare inclinatur. Nec uero natura icc irco in se reflecti dicitur, quod priuatum bonum communi anteponat, aut commune non nisi pp se expetat; sed quia communis boni procuratio in ipsius quoq. priuatæ rei commodum cedit. Neque aliud Aristo. uult 8.Ethicorum; qui dum asserit unicuique proprium bonum maxime expetibile esse, non priuatum cũ communi. sed priuatum unius cum priuato alterius comparat.

Pars naturali propensione magis inclinat ad bonũ totius, quã ad priuatum bonum tuẽdum.

Sol. 6. Sexti solutio ita habet. posset quiuis in extrema cœli ora constitutus brachia porrigere, & iaculum uibrare per spaciũ illud quod extra mundum patet; nõ iccirco tamen id spacium censendum est aptũ ad recipiẽda corpora per naturalem aptitudinem; quod ad rationem uacui exigitur. Etenim ut nemo illic ui naturæ collocari potest, ita nec prædictum spacium naturalem habet aptitudinẽ ad ea corpora excipienda. His adde, quæ superius diximus de rõne uacui improprij extra cęlũ.

QVAESTIO II.

Possitne virtute diuina dari vacuum.

ARTICVLVS I.

Posse & si id quidam negarint.

Pars negatiua quæstionis hunc in modum videtur ostendi Dari vacuum est contra ordinem vniuersi; sed nihil potest contra hunc ordinem a Deo fieri: nequit ergo diuina virtute vacuum dari. Maior ex ijs, quę proxime disputata sunt, constat. Minor suadetur. primum, quia id, quod est contra ordinem vniuersi, est inordinatum, ac præposterum. Quod vero ita se habet a summi artificis manu, cuius perfecta sunt opera, longe abest. Secundo, quia ordo rebus inditus adũbrat,

Argumentum quo negatiuę pars controuersię probari videtur.

ac

ac repræsentat diuinam bonitatem, eaq; A repræsentatio est finis diuinæ operationis. Cum igitur Deus præter hunc finem nihil exterius possit agere, vtique nec pter vniuersi ordinem quicquã moliri poterit. Tertio, quia totus cursus naturæ est a diuina sapientia, sicuti arte facta ab arte humana, vt asserit D. August. in illud Ioannis. Quod factũ est in ipso, vita erat. Quare cum artifex nihil faciat cõtra artẽ suam, nisi per errorem, qui in Deum non potest cadere; nequibit Deus quicquam facere contra ordinem, cursumve naturę. Ex quo sequitur non posse ab eo exhiberi vacuum.

August.

In hac difficultate qui negant spacium extra cœlum, nec putant intelligibilẽ esse, distantiã vllam, aut interuallum capax corporis absque corpore, affirmant (quod huiusce opinionis cõsectarium est) vacuũ nec diuina virtute, saltem intra cœli cõplexum dari posse. Nos vero vt partẽ priori assertioni aduersa amplectimur, tuemurque lib ro 8. huius operis, in disputatione vtrum Deus sit extra cœlũ, ita hoc loco hanc conclusionem statuimus. Vacuum intra quævis corpora diuinitus dari potest.

Astruitur pars affirmatiua.

Quod probatur: Primum, quia potest Deus totum ignis elementum in nihilum redigere, & alijs corporibus, quæ ad eius locum replendum confluxura sunt, communem opem ad motum denegare: imo est eam non deneget, cum illa totum D spacium momento traijcere non queant, interim vacuum dabitur. Item, quia potuit Deus solas spheras cœlestes creare, sicq; totam sublunaris mundi intercapedinem inanem relinquere.

ARTICVLVS II.

Explicatio rationis, quę negatiua pars controuersię ostendi videbatur.

ID vero, quod in aduersam partem adduximus, hunc in modum soluẽdum erit. E Si res sumantur quatenus secundum obedientiariam potentiam Deo subduntur, nihil quod circa eas Deus fecerit, contra earum naturam aut ordinem dici debet. Vnde D. August. in libro 26. contra Faustum cap. 3. ait id esse cuilibet rei naturale, quod ille fecerit, a quo est omnis modus, numerus, ordoq; naturæ. Si autem res secundum se præcise spectentur, erit quidem contra ordinem vniuersi dari vacuum; sed contra hunc ordinem ire, in potestate Dei est.

In potestate diuina est facere quæ voluerit contra ordinẽ vniuersi.

Ad primã vero huius rei impugnationem dicendum; id quod est preposterum, & inordinatum, id est, ab omni prorsus ordine deflectens, non posse a Deo fieri, cũ repugnet aliquod Dei opus nõ referri ordinarique ad eius bonitatẽ, quæ est præcipuum diuinæ voluntatis obiectũ, posse B tamen Deum facere quidpiam alienum ab uno aliquo rerũ ordine, vt ab eo, quẽ res naturales habent ad impediendum vacuum; sed consentaneum alteri, quem ipse prestituere nouit, quod proinde nequaquam inordinatum dici debebit. Ad secũdam, non solum eum ordinem, qui nunc in rebus elucet, repræsentare diuinam bonitatem, sed alios etiam, quos Deus pro suo arbitratu possit inuehere. Ad tertiã, C artem diuinam non se totam explicare in creaturarum productione, ideoq; secundum ipsam posse Deum aliter, atque vsitatum naturæ curriculum sese habet, operari. Vnde esto liberum Deo sit contra naturæ cursum ire, non proinde tamen contra suam diuinam artem efficere quidquam dicetur.

Præcipuũ diuinę voluntatis obiectum diuina bonitas.

Diuina ars nõ se totam explicat in effectione creaturarum.

QVÆSTIO III.

Vtrum virtus angelica possit vacuum in naturam inducere.

ARTICVLVS I.

Statuitur non posse, proponitur sententia aliter iudicantium.

IN hac quæstione pars negatiua asserenda est. Quæ probatur primum quia dari uacuum est contra ordinem: cursumq; totius naturæ corporeæ, quem immutare is tantum potest, qui naturæ conditor & ordinator est. Secũdo, quia nemo inficias ierit uacuum dari miraculum esse, at miraculum propria uirtute solus Deus edit. Tertio, quia si Angeli possent vacuum efficere; concedendum foret posse naturaliter uacuum dari; quod tamen a communi Philosophorum sensu abborret.

Astruitur pars negatiua.

Sunt tamen qui in hac difficultate diuersum

Aduersa oppos.

uersum rñdendi modum vti probabilem A asserāt. Pro quo aduertunt cum in disceptationē vocamus num angelica virtute repugnet dari vacuū, dupliciter hanc qōnem posse intelligi. Vno modo, vt quæramus num virtus angelica cōparata ad resistentiam, qua, v.g. aer vacuo resistit, maior sit, ita vt illam p̄cise, quantum ex se est, non consideratis alijs circumstantijs, superare posset, atq; ita vacuū inducere. Alio modo, vt sit sensus, nū spectando ēt decretū, quo Deus statuit sibi duntaxat B reseruare ius immutādi naturę cursum, & ordinem uniuersi (iuxta illud D. Pauli c. 2. epistolę ad Hebræos. Non. n. Angelis subiecit Deus orbē terræ, & illud Iob c. 34. Quem cōstituit alium super terrā, aut quē posuit super orbem quem fabricatus est?) num inquam sic, in potestatem angelorum cadat uacuum facere.

Hoc posito rñdent, si qō s̄m priorem sensum intelligatur, posse uirtute angelica dari uacuum: si s̄m posteriorem, non C posse. Prior pars huiusce cōclusionis hūc in modum suadetur, angelica uirtus superat resistentiā, qua aer uacuo resistit, ergo possūt angeli amoto hinc inde aere spacium hoc uacuū reddere. Antecedens probatur: Nam uel eiusmodi conatus, & repugnantia est finita, uel infinita. Nō infinita, quia nullum infinitum in reb. creatis datur. Si finita, potest ergo uinci a uirtute finita, quæ ipsam proportione maioris inæqualitatis excesserit: modo talis D uirtus detur, at qd' saltem omnium angelorum uirtus in unum collecta eiusmodi excessum habeat uerisimile omnino est.

D. paul.

Assertio existimantiū posse ab angelis vacuū inuehi.

Eorum ratio.

Quod si quis contundat virtutem vacuo obsistentem adhuc maiorē esse, quęritur, quonam excessu maior sit? Si excessu, v. cau. mille gradum, Deus potest denuo plures creare Angelos, qui vna cum alijs excessum illū vincanr, Iam ergo tūc Angelica uirtus prædictam resistentiam superabit. Et vero, cum nulla ratio conuincat E Angelos non eo numero iam actu creatos esse, perperam quis negarit posse ab angelis, qui nunc existunt, vacuum fieri. Neq; recte (inquiunt illi) philosophantur qui autumant conatum; siue impetū, quo natura corporea contra vacuum depugnat, & ad ipsum impedimentū ubiq; præsto adest, non teneri certis limitibus;

Quo probant conatum naturæ repugnātis vacuo posse uinci ab angelis.

sed posse effundi non tantum, quin maiorem; quod vocant infinitum syncategorematice; ac proinde eā vim a solo Deo cōhiberi, uincique posse. Nā quod hæc sententia a ueritate aberret inde perspicuū est, quia si eiusmodi impetus infinite posset augescere, cum dimanet a facultate naturali indita sublunaribus corporibus sicuti ascensus ignis a leuitate; sequeretur eam facultatem esse actu infinitam; siquidem id, quod non tam intensum, quin intensiore actu re ipsa potest edere, nullum habet suæ perfectionis terminū, estque iam actu infinitum.

Posterior autem pars conclusionis ex eo ostenditur; quia dari uacuum est contra ordinē uniuersi, cursumq; naturę, cuius immutandi ius sibi Deus retinuit, ut ex superioribus patet. Neq; ad hanc assertionem illustrādam exempla desunt. Nā Angelus, qui solis sphærā torquet, potest naturali sua uirtute solem retro agere, sicuti Ezechiæ Regis tēpore; uel eius cursum sistere, sicuti pugnante Iosue fecit: ad hoc enim præstandum non eget Angelus maiori, quā ordinario Dei concursu: cum sol neq; retro mouēti; neq; detinenti obsistat: & tamen spectato cursu rerum quem Deus ratum esse iubet in cœlestibus corporibus neutiquā id Angelus efficere poterit. Item si ad terrę pōdus dūtaxat, & motricem Angelorum uirtute attendamus, non est absurdum concedere, posse Angelos totam terræ molem; si singuli pro sua quiq; ui, portione arripiat, loco suo leuare: quod tamen nequaquam admittendum erit, si consideremus dispositionem, situmq; principalium partum uniuersi, quē diuino præscripto stabilē, perpetuumq; esse conuenit.

Probatio posterioris partis assertionis antea propositæ

4. li. Reg. cap. 20. Iosue c. 10.

Ad ea uero argumēnta, quæ pro nostra conclusione adducta sunt, respondebunt, ad primum quidem concedendo nihil, quod est contra ordinem totius naturæ posse uirtute Angelica fieri, si loquamur de potentia secundum posteriorem illum sensum in cōclusione explicatum; aliquid tam esse contra eum ordinem, quod secundum priorem consideratione fieri posse admittendum sit. Ad. 2. quemadmodum solem retro agere miraculum est, ut ait D. Thō. 1. p. q. 105. ar. 8. & lib. 3. cōt. gēt. c. 101. post D. Aug. li. 21. de ci.

Quo pacto respōdeant ad argumenta p̄ concl. quæ in hoc artic. constituta sunt.

A Dei c. 8. quia nimirum esto Angelus naturali sua virtute id præstare queat; dicitur tamen esse supra facultatem totius naturæ creatę, quatenus solius Dei nutu, & quasi dispensatione fieri potest: ita vacuũ inducere, licet ob eãdem rationem miraculum sit; non id tamen impedire, quominus Angelica potestate secundũ se fieri non repugnet. Ad 3. recte dici a philosophis non posse vacuum dari naturæ viribus; quia licet ex proportione virtutis

B Angelicæ ad ipsum vacuum, repugnãtia non sit, est tñ aliunde, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

Superioris sententiæ confutatio.

Resistẽtia naturæ contra vacuum nequit superari ab ulla finitur a uirtute.

HÆc tñ snia preterquã qđ noua est, non satis firmo nititur fundamento. Etenim resistentia, qua res p se vacuo repugnant, non cadit sub aliq̃ mensurã certã, q̃ proinde a maiori virtute finita vinci queat, sed est eiusmodi, vt a virtute quidem infinita superari possit, non tñ ab vl

C la minori. Qđ in multis alijs animaduertere est, vt in resistentia, qua cœlum repugnat diuisioni; & ĩ vacuo ignis ita exiguus, vt in partes, q̃ maneant, secari nequeat, item qua quoduis corpus penetrationi resistit. Sicut igitur partes cęli, & illius minimi ignis ita sibi inuicẽ adhærescũt, vt nulla vi finita diuelli possint: ita existimandum est adglutinari partes vniuersi tanto nexu, vt inter se vacuum non

D admittant. Præsertim cum id comprobet manifesta experienta, qua videmus nullam tantam vim adhiberi huic colligationi, vt eam dirimat vel tantulum vacuum efficiẽdo. Sane si illa a virtute finita vinci posset, tot ei interdum apponerentur machinæ; rẽ multa obstacula obijcerẽtur, vt ipsam vincerent, retardarentve. Viget tamẽ difficultas illa, qui fieri possit, vt natura finita non tantum quin maiorem impetum ad vacuum impediẽdum præstet.

Dubitat.

E Respondetur eam resistentiam primo, ac per se non fieri per impetũ aliquem vel impulsum a natura expressum; sed per ipsam naturalem colligationem partium vniuersi inter se: sicut non absimili ratione cœlum, & igniculus ille ĩ uacuo diuisioni resistũt. atque ex appetitur eiusdẽ colligationis si uacuũ diuina uirtute fiat intra res sublunares & circumiecta corpo-

Respõsio.

A ra naturis suis relinquantur, dilatabuntur quoad fieri possit per spaciũ uacuũ, non ut illud directo occupent, sed ut se quoad fieri possit attingant, mutuoq; iũgantur, ad eum modum, quo caro intumescit intra cucurbitulas addensante se aere, ut superius diximus.

Vt natura occurrat uacuo

Primo igitur & per se occurrit natura vacuo ob ipsum naturalẽ appetitum mutue colligationis partium vniuersi inter se: Inde autem secundario sequitur vt re

B loco moueatur ad replendũ vacuum v. c. cum ex fistula altero orificio aquã attingente, per alterum aer incussus attrahitur & ascendit aqua: is ascensus secundario, spectata naturæ intentione, sequitur ad appetitum vnionis, quo aqua aeri sursum adducto ita firmiter adhærescit, ut ab illo diuelli nõ possit; similiterq, cum ob hanc causam corpora rarescũt, & dilatantur per tumorem, aliove modo, patet primo & immediate nõ moueri loco, sed

C ex cõsequentia rarefactionis. Qui motus localis tametsi fiat imperio finito, nihilo minus naturaliter impediri nõ potest ẽt ab Angelo (cui alias corporeæ res quoad motum localem obnoxiæ sũt) propterea quod latio in eo euẽtu est veluti corollarium alterius affectionis corporeæ, q̃ angelo non subijcitur, nimirum illius appetitus retinendæ colligationis cum alijs partib. vniuersi, ratione cuius omnia corpora quasi catenata huc illuc trahuntur;

Mot⁹ corporum ad impediendũ vacuũ.

D aut in maiorem abeunt raritatẽ, ne omnino diuellantur. Qui appetitus in resistẽdo machinis & obstaculis est infinitus syncategorematice, quia. s. non potest resistere virtuti infinitæ, & cuius minori potest. Quod non in re proposita duntaxat euenire alijs exemplis supra ostendimus. Adde quod si Angelus vim naturalem haberet ad vacuum faciendum, haud quaquã satis firma, & idonea ratio assignari posset, cur re ipsa ei nõ pmitte-

Appetit⁹ & vis ad resistẽdũ uacuo q̃ta.

E retũ a Deo in tãtillo spacio id facere, quẽadmodum alia, quæ in eius facultatem recidunt, permitti ei solent, nisi cum ne permitti debeant, grauissima causa interuenit. Accidit quod eodem fundamento innitentibus asserendũ foret non angelica duntaxat, sed humana etiam, aut alterius agentis naturalis ui posse uacuũ induci. Nã si repugnantia, qua natura obsistit

sistit uacuo certis limitibus circũscripta est, atq; adeo talis, ut superari queat a maiori ui finita, quam angeli saltem aliquo magno numero exhibere queunt, subindeq; uacuũ facere: eodem modo licebit argumentari, posse etiam homines, si coniunctis uiribus magnum cognatum adhibeant, disiungere simul secũdum omnes partes tabulas illas immediate cõiũctas, de quibus quæst. præceden. art. 3. ad 4. argum. atq; adeo intra illas uacuum facere.

Repugnãtiam, qua natura vacuo resistit, nõ cõtineri certis finib.

QVÆSTIO IV.

Vtrum corpus in vacuo moueri possit, an non.

ARTICVLVS I.

Concluditur pars affirmatiua.

EXpendamus nunc quo pacto sese haberet motus ad uacuum, si diuina uirtute esset. Ac primum num in eo corpus cieri posset. Pro ea parte, quæ negat, hæc sunt argumenta. Omnis motus sublunaris pendet a cęlesti influxu: sed per inanẽ intercapedinẽ nequit eiusmodi influxus transmitti, ut planum est; non potest ergo ullum corpus in uacuo moueri. 2. Si corpus ab una parte spacij uacui ad aliã cõmearet, eam partem, quam nũc occupat, postmodum inanem relinqueret, atq; ita naturaliter vacuum daretur: sed hoc fieri non potest; ergo neq. illud. Tertio, Omnis latio est ad locũ: in vacuo locus non est: ergo nec latio. Quarto, Cum vacuũ nihil sit, nulla potest in eo esse distantia, quæ percurratur: atqui omnis motus localis requirit distantiã; ergo nullus sit in vacuo. His adde rationes, quib. Aristoteles 8. c. huius libri hoc idem institutum confirmauit.

Primum arg. ĩ partẽ negat.

2. argum.

3. argum.

4. argum.

Asserendum tamen corpora in vacuo tum ab externo motore, tũ a se ipsius moueri posse. Quod probatur, primum quia nulla ratio est cur Angelus in vacuo iaculum intorquere non possit. Deinde quia si tota sublunaris mũdi plaga vacua esset & in eius medio ignis a Deo crearetur conseruaretur que, nihil igne impediret, quo minus in suum naturalem locum per inane ascenderent incitatus tum a leuitate sibi ingenita, tum vel maxime a communi inclinatione iungendi se corporibus cęle-

Cõclusio.

A stibus, vnde conseruatrix vis in inferiorẽ mundum deriuatur.

ARTICVLVS II.

Diluuntur superioris articuli argumenta.

AD argumẽta initio superioris articuli proposita hunc in modum respondetur. Ad 1. non omnem motum inferiorum corporum a cœlesti influxu ita pendere, vt citra illius opem exerceri nequeat; qd in libris de cęlo explicatius dicemus. Ad 2. corpus, quod in vacuo ab vna parte ad aliã trãsit, etsi parte spacij quã relinquit, inanem reddat, non ideo censeri proprie virtute vacuum efficere, tum quia id potius referri debet ad potentiã diuinam, quæ spacij inanitatem inuexit; tum quia quacunque eiusmodi corpus pergit, aliud vacuum occupat, sicq; non tam vacuum facit quam cõmutat, & compensant. Hisq; cõsonat id, quod diximus supra q. 1. de vacuo art. 5. Ad 3. terminũ quem latio per se requirit, nõ esse locũ sed vbi; quod etiam in vacuo inuenitur, vt 3. libro statuimus. Ad 4. duplicem esse distantia, vnam positiuam; repertam in spacio, quod a corpore occupatur; alterã quodammodo priuatiuam, quæ nimirum reperitur vbi nullũ corpus actu est, esse tamen potest. Atq; hæc ad motum sufficit, & in vacuo esset, si id daretur, imo etiam nũc est in infinitis spacijs imaginarijs, quæ extra cœlũ Empyreum funduntur. Lege Henricum Gandauẽsem quodlib. 3. q. 3. Scotum in quodl. q. 11.

Sol. 1. ar.

Sol. 2.

Sol. 3.

Sol. 4.

Extra mũdũ patet infinitum spacium imaginarium.

Ad rationes Aristotelis; dicendum eas tantum probare contra veterum placita, vacuum ex se potius lationem tollere, quam illius causam esse. Deinde non concludere in nullo prorsus vacuo motum dari; sed in eo, quod omnes locorum differentias confunderet: quale vacuum foretsi neq; cœlum, neque sublunaria corpora extarent: tunc enim cum nulla maior esset ratio cur elementa in hanc potius, quam illam partem vergerent, omnis eorum motio cessaret. Quod vero attinet ad cætera argumenta, quibus motum ĩ vacuo refellit, quia oportet per ipsum traiectionem corporũ in instanti fieri; ea quidnam momenti habeant, proxima seq. quæst. disceptandum erit.

Quo pacto diluẽdæ sint rationes Aristotelis.

QVAESTIO V.

Vtrum posito vacuo, corpus in instantiam tempore cieretur.

ARTICVLVS I.

Non nisi tempore cieri posse.

Assertores partis affirmatiuæ.

Cõclusio negatiuæ partis.

In his sũt Æsculanus, Iauel. Ferrariensis, Lichetus ĩ 2. d. 2. q. 9. Sonc. 12. metaph. q. 43.

MAgnus Albertus hoc loco trac. 2. c. 6. & 7. Grego. in 2. dist. 6. q. 3. ar. 2. Aueiroes hoc in libro com. 71. Aegydius Burlæus, Iandunus, & Saxonia putãt motum in vacuo non tpe, sed momento per B actum iri. Idemq; cẽsuisse autumant Aristot. 8. c. huius libri. Verum contraria opinio aientium talem motum necessario debere tp̃s consumere, etsi a M Alberto dicatur in intellectum cadere non posse, videtur tamen & intellectu facilis, & veritati consentanea. Eam vero secutus est post Auem Pace, & Auicennam D. Tho. in 4. d. 44. q. 2. art. 3. q. 2. Scotus in 2. d. 2. q. 9. alijq, complures. Probatur aũt hunc C in modum. Successio motus non solum prouenit ex medio, quatenus plenũ est, sed etiam prout intercapedinem, & distãtiam extremorum cohibet, sed hæc distãtia manet in spacio vacuo, ergo ratione illius adhuc motus in vacuo tp̃s cõsumet.

1. Ratio. Distantia terminorũ in causa est ne mobile simul existat in diuersis partibus spacij.

Maior suadetur, quia terminorum distantia in causa est, ne corpus simul in termino a quo, & in termino ad quem & in locis intermedijs esse possit. Minor ostenditur, quia si spaciũ, quod inter cælũ lunæ, & terram iacet, inane esset, non minus D tũc quam modo cœlum a terra distaret.

2. Ratio.

2. Constituatur in medio spacij vacui columna viginti palmorum, descendatq; lapis vnius palmi iuxta columnã, non potest is eodem puncto sui descensus esse simul iuxta primam partem palmarum columnæ, itemq; iuxta secundam, decimã, & vigesimã, alioqui pluribus locis inter se distantibus simul adæquaretur, eodẽque momento totum viginti palmorum spaciũ occuparet. Erit igitur prope quẽ- E libet palmum in alio, atque alio instanti. Quare cum inter quælibet duo instantia intercipiatur tempus, iam lapis non momento, sed tempore descendet. Idem cõcludi potest, si ponamus columnã viginti palmorum per spacium inane deorsum vergere, ita vt imam partem columnæ digitus quiescens attingat, tunc enim neA quibit columna eodem instanti descensus sm totam suam longitudinem digitum tangere; illiq; adæquari, ac proinde necesse erit in alio atq; alio momento eũ tangere, & eidem secundum diuersas partes successiue respondere.

3. Ratio.

Tertio: Projciatur pila ab angelo per spaciũ vacuum tanta vi in terrã, vt repercussa ad eundem locum vnde emissa est. redeat, ibiq; rursum detineatur, tunc vel recurret ad eundem locum eo ipso instan B ti, quo egressa est, vel alio. Si eodẽ, semp igitur ibidẽ permansit, atq; adeo mutata non est. Si alio, ergo cum inter illa instantia tempus effluxerit, haud dubie nõ momento, sed tempore motum peregit.

ARTICVLVS II.

Explicatio argumentorum, quibus Arist. probare visus est motum in vacuo momentaneum fore.

Primum argum. Aristotelis.

C NE tamen aduersariorum sñia indicta causa damnare videamur, præcipua eorũ argumenta audiamus. Ea vero sunt quæ octauo capite huius libri apud Aristotelem leguntur, quæ nunc planius exponenda erunt. Primum ita habet: Eadẽ est proportio celeritatis in motu, qui fit per medium tenuius ad celeritatẽ eius, qui fit per crassius, quæ est tenuitatis ad crassitiem, & ex consequenti eadem erit D proportio temporum, intra quæ mobile per eiusmodi spatia defertur, atqui manifestum est in vacuo nullam esse proportionem subtilitatis ad plenum, cum in vacuo nullum sit corpus, ergo nulla erit proportio celeritatis motus, nullaque temporis, quo spacium plenum, & vacuũ decurritur, atque adeo spacium plenum in tempore, vacuum in instanti conficiet.

2. argum.

Secundum argumentum est huiusmodi: Si motus per vacuum fieret in tempo E re, tria potissimum incommoda sequerentur. In primis vacui ad plenum aliquam esse proportionem: enim vero cum duo pondera mouentur, quæ est proportio tẽporis ad tempus, eadem est spacij ad spaciũ quoad subtilitatẽ, modo cætera sint paria. Quare cum inter tẽpus, quoad ais consumi in vacuo, & tempus quod in pleno cõsumitur, aliqua sit proportio, siquidem

dem quælibet duo tempora finita respondent sibi aliqua proportione; necessario fiet ut uacui ad plenum aliqua sit proportio; quod falsum est. Item sequeretur mobile aliquod eodem tẽpore, quod decurrit totum spaciũ unius stadij inanis, posse etiam transmittere partem spacij pleni, quod absurdum uidetur. Consecutio probatur: Nam si mobile. A. in tempore. E. transmittit totũ spacium plenum .D. certe in parte temporis. E. æquali tẽpori G. in quo ponis transmitti totum spaciũ uacuum, transmittet partẽ aliquam spacij C. Sequeretur preterea idẽ mobile posse idem spacium plenum tam breui tẽpore, quam uacuum conficere. Probatur: cũ spacium illud uacuũ, quod uno quadrante percurrebatur, occupari corpore aliquo, quod aere sit quadruplo subtilius; tunc sic licebit argumentari. Quanto medium subtilius est; tanto tempus quod in eo consumitur, est breuius; sed corpus intermedium est quadruplo subtilius, ergo tempus erit quadruplo breuius; atqui cũ spacium aere plenũ erat, consumebatur una hora: igitur nunc tantum quadrans consumetur; sed in quadrante etiã antea idem spacium cum plenum erat, decurrebatur, ergo tantum temporis consumitur in eodem spacio pleno quantum in uacuo.

3. argum. Tertium argumentum est. Si motus in uacuo tẽpus cõsumeret, sequeretur duo corpora quantumlibet inæquali pondere posse æquali tempore quodcunq; spaciũ uacuum decurrere, quod falsum est; cum experientia testetur, corpora quo grauiora sũt, eo maiori uelocitate deorsum vergere, si modo reliqua sint paria. Consecutio probatur; quia causa cur mobile grauius maiori pernicitate descẽdit, est quia facilius secat medium, per quod transit. Quare cum in uacuo nullum sit intermedium corpus quod secari debeat; consequens erit, ut quælibet duo mobilia quãtumuis dispari grauitate, æque uelociter descendant.

Apud quos superiora arg. propositũ conficiãt. Ita se habẽt Aristotelicæ rationes. Verum si quis animum aduertat facile uidebit illas apud eos tantum cõcludere, qui nõ alium moræ causam in motibus agnoscunt, præter crassitudinem, & resistentiã intermedij corporis, ut aeris, uel aquæ.

Secunda pars.

A In qua sententia uidentur fuisse ueteres philosophi, cõtra quos eo loco disputat Aristot. Quod vero ij procul a ueritate aberrarint, tum ex prima ratione superioris articuli intelligi potest; tũ etiam quia uidemus corpora cœlestia, quibus ex parte medij nihil obsistit, tempus nihilominus motu consumere. Quare asserendũ videtur Aristotelem non ex propria sententia affirmasse omnem corporis mutationem in uacuo momentaneam esse debere, sed ex illa ueterum hypothesi id tanquam absurdum intulisse. Aristotelẽ non ex propria sñiæ pronunciasse motum in vacuo fore momẽtaneum.

B Ad primum igitur illius argumentum respondendum est; eandem esse proportionem temporis ad tempus, quæ spacij ad spaciũ, modo de eo tantum loquamur tempore, quod ob resistentiam medij cõsumitur; non autem de illo, quod tũ propter medij resistentiam, tum ob intercapedinem spacij, & terminorum pugnantiam, impenditur. Quocirca si pondus aliquod integram horam consumat in conficiendo spacio pleno certe magnitudinis, ratione quidẽ distantiæ tres quadrantes, vnum vero ob resistẽtiam medij; eiusmodi pondus feretur per idem spacium plenum corpore duplo subtiliore, non in dimidio horæ, sed in tribus quadrantibus, & dimidiato; cõsumet enim tres quadrãtes ob distantiam spacij, sicuti antea consumebat, itemq; vnius quadrãtis medietatem ob resistentiam medij duplo minorem, quam antea. Itaque quarta duntaxat pars horæ quę ratione medij resistentis insumebatur minui debet in eadẽ proportione, qua medij resistẽtia minuitur. Hinc tamen colligi nõ potest, motum in vacuo fieri in instant. Etenim quia nulla est proportio spacij vacui ad plenum, quoad medij resistentiam, cum in vacuo nullũ corpus medium interiaceat, recte sequitur ob resistentiã medij nullum in vacuo tempus consumi. Verum quia ad huc in vacuo spacij intercapedo, & repugnãtia terminorum relinquitur; iccirco idem tempus, quod in pleno ratione distantiæ cõsumebatur; etiam in vacuo cõsumetur; si utriusq; spacij eadem sit distantia, cæteraq; paria. Sol. 1. ar.

C

D Distantia spacij nõ momẽto, sed tẽpore traijci tur.

E In vacuo manet intercapedo spacij, & terminorum repugnãtia.

Ad primum incommodum eorũ, quę secundo argumento infertur, respondendum est, recte concludi eandem esse Sol. 2. ar.

 pro-

proportionem spacij vacui ad plenũ, quã est tẽpis ad tẽpus, si de spacij distantia, deque tẽpe, quod ob illam consumitur, tantummodo loquendum sit. Id autem, quod secundo loco pro incommodo colligitur dicimus absolute incommodum non esse, quod tñ foret, si mobile ob solam medij resistentiam morã traheret, sic enim momento per vacuum cieretur, vti diximus. Denique quod tertio loco obiectũ est, diluitur negando consecutionem. Id vero, quod eius confirmandæ gratia adducitur, planum est nihil conficere, nisi

A ponamus mobile ob solam interfusi corporis resistentiam tempus deposcere, quod pernegatum fuit.

Ad tertium argumentum respõdetur, causam totam cur mobile grauius maiori velocitate deorsum vergat, non esse, quia medium facilius diuidat, sed etiam quia maior virtus motiua illius, facilius ipsum ad locum, in quibus simul esse nequit, perducit. Itaque negãda est consecutio. Patet igitur Aristotelis rationes nihil cõtra ea, quæ superiori articulo statuimus, concludere. Solut. 3. arg. Cur mobile grauius maiori celeritate descẽdat.

CAP. X.

Tex.87. a Illud autem ea, quę dicta sunt, sequitur, vt de tempore disseramus. Ac primum quidem recte fiet si exotericis etiam rationibus de eo dubitetur, vtrũ
Tex.88. sit, necne, & deinde, quę ipsius natura. Non esse igitur, aut vix obscure esse, ex his suspicari aliquis potest: eius enim pars vna prętęriit, nec est; alia futura est, & nondum est, ex quibus & infinitum, & quod semper sumitur tempus cõstat. At quod ex his, quę nulla sunt, concretum est, id essentiam habere non posse videbitur. b Ad hęc rei omnis, quæ in partes possit diuidi, si modo sit, necesse est,
Tex.89. tum cum est, aut aliquas eius partes esse, aut omnes; temporis autem, cum in partes queat diuidi, alia fuerunt, alię futurę sunt, nullaq; est. Pręsens vero momentum pars non est, namq; & pars metitur, & totum ex partibus constare debet; tempus autem ex momentis non videtur constare. Quin etiam hoc pręsens momentum, quod pręteritum, & futurum videtur terminare. c Vtrum vnum & idem semper maneat an aliud non est facile. Si enim aliud, & aliud, nullaque temporis pars alia & alia simul est, quarum vna non contineat, alia non conti-
Tex.90. neatur, vt minus tempus a maiori, momentum pręterea, quod non est, prius autem fuit, necesse est interdum periisse, ipsa quoque profecto momenta simul non erunt, idq; semper quod antecedit, interiisse necesse est. In se igitur interiisse non potest: propterea quod tum fit: sed neq; in alio momento. Id enim ponatur, non posse temporis momenta inter se cohęrere, vt nec puncta. Si ergo non in eo, quod hęrebat, sed in alio interiit, simul certe cum infinitis mediis momentis fuit, quod
Tex.91. esse non potest. d Nec vero idem semper potest manere. Nullius enim rei diuiduę terminatę vnus est terminus, neq; si ad unũ cõtinua fuerit, neq; si ad plura.
Tex.92. Momentum autem terminus est, terminatumq; tempus licet accipere. Cumq; simul tempore esse, & neq; prius, neq; posterius idem sit, atque eodem momẽto esse, si quę prius, & quę posterius fuerunt, in hoc sunt momento, fit, vt quę ante annorum decem millia fuerunt, simul sint cum iis, quę hodierno fiunt die, vnumque alio neque prius sit, neq; posterius. De iis igitur, quæ in eo insunt, tot sint du-
Tex.93. bitata. e Quid autem tempus est, & quæ ipsius natura æque ex his, quę tradita sunt, incertum est, atque ea, de quibus nuper disseruimus. Alii enim uniuersi motum esse aiunt, alii sphæram ipsam. Atqui & conuersionis pars tempus quoddam est, conuersio vero non est, quandoquidem quod sumptum est, conuersionis

pars

pars est,non conuersio. Insuper si plures essent cœli,cuiusque ipsorum motio tempus peræque esset,ita multa tempora simul essent. f Vniuersi autem sphæra ijs, qui id dixerunt,visum est tempus esse, propterea quod in tempore, vt in sphæra vniuersi omnia contineantur. Sed hoc quod dixerunt,fatuum magis est,quã vt ea,quę, cum esse non possint, ipsum consequuntur, considerare debeamus. Tex.94.

g Sed quoniam tempus motus quidam & mutatio maxime videtur esse, hoc considerandum est. Cuiusque igitur mutatio, & motus in eo, quod mutatur,solum inest,aut vbi est id quod mouetur,& mutatur. At tempus peræque vbique est,& apud omnia. Omnis insuper mutatio celerior est, & tardior: tempus autem non est,quandoquidem velox,& tardum tempore definiuntur. Tex.95.

Velox enim est, quod breui tempore multum mouetur, tardum, quod longo parum. Tempus vero tempore non definitur, nec vt quantum quiddam est, nec vt quale. Motum igitur non esse constat, nihil vero interest, vtrum motũ nunc dicamus,an mutationem. Tex.96.

CAPITIS X. EXPLANATIO.

a Illud autem.] Sequitur tertia, & postrema huiusce libri pars,in qua de tempore disserit Aristoteles. Ac primum vtrum ne tempus sit,deinde quidnam sit, disquirit. Quod ad priorem attinet quæstionem, eius partem negantem rationibus exotericis, idest,populariter, & in speciem veritatis concludentibus suadet,hunc in modum. Id, quod constat partibus, quæ re ipsa non extant,non est, sed tempus ita se habet,(etiam id quod ex infinitis partibus nunquam defecturis coalescit)cum non constet,nisi præterito & futuro,quorum neutrum actu existit: Non igitur tempus est. Disputatio de tempore. Argumenta qđ nullum sit tẽpus.

b Ad hæc rei.] Secunda ratio:id, quod est diuiduum in partes,nequit actu in natura rerum esse, nisi vel omnes eius partes existant, vt plantæ, vel aliquæ saltem,vt motus; atqui temporis nulla omnino pars existit: non est ergo tempus. Assumptionem probat, quia præteritum euanuit, futurum nondum est; momentum autem non videtur pars temporis, quia omnis pars quanta alicuius totius, vt apud Mathematicos ratum habetur,aliquoties sumpta metitur & absoluit totum,ipsumque condit,quod momento accommodari non potest. Bices argũ ad tẽpus impugnandũ.

c Vtrum vnum & idem.] Diceret quispiam tempus esse,qu a existit momentum,qđ est vtriusque temporis confinium,siue terminus præteriti,initiumque futuri,id diuisorio,seu bicipiti argumento refellit. Si enim momentum existeret,vel vnum tantummodo esset in toto tempore; vel aliud & aliud quorum neutrum dici potest. Ac primũ quod non aliud & aliud sit, ostendit, quia aut simul essent,aut successione. Non simul, quia duæ partes temporis nequeunt simul esse, nisi alteram altera contineat, maior minorem.vt mensis diem,dies horam;vnum vero momentum altero maius non est. Non successione, quia sequeretur momentum interire,quod impossibile est. Vel enim in se ipso interiret,vel in alio:non in se,quia tunc est;non in alio,quia momenta non sibi proxime cohærent, sed necessario medium tempus funditur. Nullo igitur pacto momentũ interit. Quare perspicuum videtur non dari in tempore aliud & aliud momentum. Non permanere idem momentũ.

d Nec vero idem.] Quod non idem semper momentum permaneat, suadet. Primum quia nullum cõtinuum finitum vno duntaxat termino clauditur,sed pluribus,vt linea pluribus punctis,superficies lineis,corpus superficiebus. Quare cum momentum sit terminus temporis, non vnum tempori solum inerit, sed plura. Secundo, quia cum simul tempore dicantur esse ea, quæ eodem temporis momento sunt,si vnum,idemque momentum in toto esset tempore,ea,quæ multis ab hinc seculis fluxere,simul tempore cũ ijs quæ nunc,forent, quod absurdum est. Non permanere semp idẽ momentũ.

e Quid autem tempus.] Accedit ad scrutandam naturam temporis,quam quæstionẽ

Tẽporis natura cognita difficilis. Opiniones de natura temporis. Platonis Pythag. Argumentũ Pythagoricorũ. Motũ nõ esse tempus.

multis difficultatibus obstructam esse ait tum ob ea, quæ proposita iam sunt, tum ob dissidentes veterum opiniones. Nam alij, è quorum numero, vt multis videtur, fuit plato, tempus cœli conuersionem esse dixerũt; alij, vt Pythagorei cœlum ipsum. Prioris vero sñiæ auctores duplici argumento confutat. Primum quia eorum iudicio pars conuersionis cœli est tempus, & tamen pars conuersionis cœli non est conuersio. Nec enim conuersionem appellamus, nisi cum ab eodem ad idem sit reditus. Deinde quia cum plures sint globi cœlestes, plura essent tempora, quod a vero abest.

f Vniuersi autem.] Exponit quo argumento Pythagorici in eam sñiam venerint, nimirum quod in cœli complexu, ita & tempore, omnia contineantur; quasi ita argumentarentur, cœlum omnia continet, tempus omnia continet, igitur cœlum est tempus. Quę ratiocinatio ex affirmantibus in secunda syllogismorum figura vitiose concludit.

g Sed quoniam tempus.] Aliorum dogma, qui motum tempus esse arbitrabantur, coarguit. primum quod motus mutatiove, tantum est in re, quæ mouetur, aut mutatur, aut vbi est id, quod motum mutationemve subit, tempus autem æqua ratione vbiq;, & apud omnia fit. Præterea quod motus omnis velocior, & tardior appelletur, non autẽ tempus tardum: namque, & uelox tempore definiuntur; siquidem uelox mobile dicimus, quod breui tempore longum spacium conficit, tardum, quod longo tempore breue. At tempus neq; ut quantum est, neq; secundum affectiones, quæ ipsi attribuuntur, cuiusmodi sunt calidum, frigidum, salubre, tempore definiri aut explicari solet.

CAP. XI.

a *AT neque est sine mutatione. Cum enim ipsi cogitatione nihil mutamur, aut si mutemur, minime animaduertimus, nullum tempus prate-*
Tex.97. *rijße nobis videtur, quemadmodum nec hisce, quos fabulæ tradunt, in Sardo*
apud heroas dormire, cum a somno fuerint excitati. Primo enim momentum
cum posteriori coniungunt, vnumquodque efficiunt, & id, quod intercedit, exi-
munt, propterea quod sensu id non apprehendant. Vt igitur si aliud, & aliud
momentum temporis non esse, sed vnum & idem, tempus non esset, ita cũ aliud
aliudque esse non latet, medium tempus nullum videtur esse. Quamobrem si
tum cum nullam distinxerimus mutationem, euenit, vt temporis nulla in nobis
sit cogitatio, sed in vno & indiuiduo manere anima videatur: cum autem sensu
apprehendimus, & distinguimus, tum tempus præterijsse dicimus, perspicuum
est sine motu, & mutatione tempus non eße. Ita illud constat nec tempus mo-
tum eße; nec absque motu. b *Sumendum vero est (quandoquidem quid est*
Tex.98. *tempus quæramus) quid sit ipsius motus, hinc exordium ducendo, simul nam-*
que motus, & temporis sensum habemus. Nam in tenebris quamquam cor-
pus nostrum nihil patiatur, si tamen animo agitemur, statim tempus aliquod
simul videtur fuiße; sed & cum tempus aliquod videtur præterijsse, simul &
motus quidem apparet fuisse. Quare aut motio, aut motionis aliquod est tem-
pus. Cum igitur motus non sit, aliquid eius sit, necesse est. c *Cum autem id,*
quod mouetur ex aliquo ad aliquo ad aliquid moueatur, magnitudoque omnis
continua sit, magnitudinem motus consequitur. Quod enim magnitudo conti-
nua sit, motus quoque est continuus: quod autem motus, & tempus. Nam quan-
tus motus est, tantum & tempus videtur semper fuiße.
Tex.99. d *At vero & prius, atque posterius in loco primum sunt, quandoquidem situ*
Tex.100. *in eo insunt. Cum autem in magnitudine prius, & posterius insint, neceße est &*
in

in motu prius & posterius inesse, iis quæ illic sunt, proportione respondentia. Atqui etiam in tempore illa insunt, quod horum alterum, alterum semper sequatur. Prius autem & posterius in motu, re quidem ipsa & subiecto idem sunt, quod motus, ratione vero diuersa sunt, & motus non sunt. e *Atqui & tempus cognoscimus, cum motum distinguimus priori & posteriori distinctis: tumq. fuisse tempus dicimus, cum prioris & posterioris in motu sensum habuerimus. Distinguimus aũt quod alind ea esse, & aliquid aliud intercedere existimemus. Cum.n. extrema a medio diuersa esse animo concipimus, temporisq. momenta duo esse anima affirmat, aliud quidem prius, aliud posterius, tum hoc ipsum esse tempus dicimus. Nam quod momentis terminatur, tempus videtur esse, idq. positum sit. Cũ* Tex.101. *igitur temporis momentum vt vnum sensu apprehendimus, non autem vt prius & posterius in motu, vel vt idem quidem, non tamen prioris aut posterioris alicuius nullum tempus videtur fuisse, quandoquidem nec motus. Cum autem prius & posterius, tum tempus dicimus. Hoc.n. est tempus numerus motus ratione prioris, & posterioris. Non ergo tempus est motus, nisi vt numerum motus habet,* Tex.102. f *Argumentum aũt est, quod plus & minus ex numero diiudicamus, maiorem vero & minorem motum ex tempore. Tempus ergo numerus est quidem.* g *Cum aũt duplex sit numerus (nam & quod numeratur, quodq. numerabile est, & id, quo numeramus, numerum dicimus) tempus est id, quod numeratur. Aliud vero est, id, quo numeramus, aliud id, quod numeratur.* h *Ac quemadmodum motus* Tex.103. *alius semper est, & alius; sic & tempus: oẽ aũt tempus simul idem est. Momentũ* Tex.104. *enim subiecto idem est, ratio vero eius alia est, & alia. Momentum autem tempus metitur, vt prius est, atq. posterius.* i *Est vero præsens momentum partim idem, partim non idem. Quatenus.n. in alio, & alio est, diuersum est, quæ ipsius sane essentia, & ratio est. Subiecto autem idem est. Magnitudinem.n. (vt dictum est) motus sequitur, hunc aũt tempus; similiq. modo pur ctum id, quod fertur ex quo motum, priusq. & posterius, quæ in eo insunt, cognoscimus. Atq. hoc sane subiecto idem est (quandoquidem punctum est, aut lapis, aut aliud eius generis) rõne aũt aliud & aliud, non secus ac Sophistæ Coriscum in Lyceo, & in foro alium, et aliũ esse, quod alibi sit, & alibi, accipiunt. Id vero quod fertur, momentum sequitur, perinde, ac motum tempus. Nam eo quod fertur, prius & posterius in motu cognoscimus, ut aũt prius & posterius numerari possunt, momentũ est. Quare & in his momentũ tpe subiecto idem, est, (prius nanq. est, aut posterius, quod est in motu) ratione aũt aliud est. Qua.n. ex parte prius, & posterius numerari possunt, momentum est. Quod etiam notum est maxime, quandoquidem & motus ex eo, quod mouetur, & latio ex eo, quod fertur. Hoc.n. quiddam est id, quod fertur, motus autem non est, Partim igitur idem semper, partim non idem præsens momentum dicitur, si quidem & id quod fertur.* K *Perspicuum vero ẽt est, si tẽpus non* Tex.105. *sit, momentum non esse, & si momentum non est, tempus non esse. Vt enim simul sunt id quod fertur, & latio, ita & numerus eius quod fertur, & lationis.*

Ac tempus quidem lationis est numerus; momentum vero, vt id, quod fertur, veluti vnitas numeri. l *Quin etiam ex momento continuum est tempus, &*

per

per momentum diuiditur. Namq. & lationem, & id quod fertur, hoc sequitur, quandoquidē motus, & latio vna est, quia id, quod fertur, vnū est, & non quidē subiecto (posset n. interrumpi) verum ēt ratione. Hoc ēt priorem, posterioremq. motum distinguit. m *Hoc ipso aūt & punctum quodāmodo sequitur, quippe cum punctū ēt quodammodo longitudinem & copulet, & diuidat. Etenim huius quidem principium, illius vero finis. Sed cū hoc modo aliquis sumit, vt pro duob. vno*

Tex. 106. *vtatur, insistere necesse est; si idem punctū principium sit & finis: tēporis aūt momentū, quia id quod fertur, mouetur, aliud semper est.* n *Quare tēps est numerus, non vt eiusdē puncti, quod principium sit, & finis, sed vt lineæ potius extrema, et non vt partes, tum ob id quod dictū est (medio. n. puncto, vt duob. vtitur, eoq. fit, vt insistat.) Tū vero ēt, quod perspicuū sit neq. momentū temporis eius partem esse, neq. diuisionem motus, quēadmodū nec puncta lineę quandoquidē lineę duę vnius sunt partes.* o *Temporis igitur momentum qua ex parte terminus est, nō est tempus, sed accidit: quatenus autem numerat, numerus est. Termini enim eius sunt tantum, cuius sunt termini: numerus vero horum equorum, nempe denarius*

Tex. 107. *alibi etiam est. Tempus igitur numerum motus esse prioris, & posterioris ratione, & continuum, quandoquidem continui est, perspicuum est.*

CAPITIS XI. EXPLANATIO.

Non dari tps absq. motu. Fabula eorum, qui apud Heroas ī Sardo insula dormierunt.

AT à neque.] Docet licet tempus non sit motus, haud tamen sine motu esse; cuius rei argumentum affert, quod nisi motum percipiamus, non credimus tempus effluxisse, vti accidit ijs, qui cum diu, vt tradūt fabulæ, in Sardo insula apud heroas dormijssent, à somno excitati, præteritum tempus cum insequenti coniunxere, quasi medium nihil præterijsset, quia videlicet nullum interim motionis sensum habuerant. Fuerant autem hi heroes nouem Herculis liberi, qui cum ad Sardiniam appulsi essent, vt Strabo libro 5. refert, ibid. interijsse dicuntur, & ad Aristotelis vsq. tempora integris corporibus fuisse, ita vt dormientium speciem exhiberent. Apud hos vero ait Simplicius videri alios quos longiori tempore consopitos fuisse, quorum hic exemplo vsus sit Arist. Themistius tamen hunc longiorem somnum heroibus ipsis attribuit.

Tēporis & motus notionē sese mutuo comitari.

b Sumendum vero est] Quoniam tempus non est motus, nec tamen est sine motu diligētius excutit qua ratione cum motu iungatur. Ac primum quod paulo ante dixerat, inculcat; nimirum temporis & motus conceptionem se mutuo comitari, idq. non solū in motibus, qui corpore exercentur, sed etiam in ijs, qui ad animum pertinent. Hæc est huius loci germana interpretatio; non ea, quam affert Auerroes aiens monere Aristotelem tempus non omnes corporeos motus sequi; sed imaginationis motum duntaxat.

Quō se habeat cōtinuitas ad magnitudinem, motū, & tempus.

c Cum autem id.]Vt propositam difficultatem ab ipso fonte aperiat, docet quo pacto se habeat continuitas ad magnitudinem super quam res fertur, & ad motum, ac tēpus; atq; magnitudinem primo esse continuam; per hanc, motum, per hunc, tempus. Si. n. magnitudo discreta sit non cōtinua, nequaquam motus continuitatem obtinebit, nec tempus, si motus interruptus. Addit etiam quatenus est motus tantum esse tempus. Quod cum falsum videatur, quia cum duo mobilia feruntur alterum velox, aliud tardum, illud breui tempore multum, hoc longo tempore breuem motum efficit. Occurrit Diuus Thomas Aristotelem non de quouis motu id asserere, sed de motu primi orbis, in quo motus & tempus, quoad longitudinem & breuitatem ex æquo sese habent. Adde quantus est motus, tantum & tempus esse, si loquamur de extensione, quam tempus sortitur ex parte termini per motum acquisiti, non autem de sua peculiari, qua adæquatur durationi imaginariæ, quæ modo maior, modo minor æqualibus motibus respondet.

d At vero & prius.]Exposuit quo ordine continuitas magnitudini, motui, temporique

que

quę conueniat. Nunc quo item ordine prius & posterius eisdem insit, declarat, asseritq. cerni hæc duo primum in magnitudine, cuius partes proprie situm vēdicant, quem prioris & posterioris ratio importat, deinde in motu, postremo in tempore. Dicitur.n. prior motus pars ea, quæ in priori parte magnitudinis fit, ea posterior, quę in posteriori. Item ea pars temporis prior habetur, quæ priorem motus partem metitur, posterior, quæ posteriorem. Monet quoq. prius & posterius re ipsa, subiectoque idem esse cum motu: ratione tamen distingui. quia videlicet ita in motu existunt, vt alia sit ratio motus, qua motus, alia qua prius & posterius.

Quo ordine prius & posterius cōpetāt magnitudini, motui ac tempori.

e Atqui & tempus.] Quoniam motus bifariam spectari potest: vno modo vt est actus entis in potentia, altero vt habet partem priorem, ac posteriorem; docet tunc nos in temporis cognitionem venire, cum apprehensa priore, & posteriore motus parte, motum ipsum distinguimus. Nam tum demum præterijsse tps iudicamus, cum prius, ac posterius in motu percipimus, seu cum apprehendimus duo puncta motus, duove mutata esse, vnū prius, alterum posterius, atque inter ea motum: tunc.n. simul apprehendere fas est duo momenta, quæ ipsi mutatis esse respondeant, & idem re cum illis sint, itemque durationem, quæ interfluentem motum metitur, & idem etiam re cum illo est. Vnde colligitur nihil aliud esse tempus, quam numerum motus ratione prioris & posterioris, id est, partes motus ab animo numeratas sub ratione prioris, & posterioris.

Qua rōne in notitiam tēporis veniamus.

Quid sit tempus.

f Argumentum autem est.] Cur tempus numerum motus esse dixerit; hunc in modū declarat. Id, quo plus ac minus in motu indicamus; est numerus motus (numero.n. rerū multitudinem æstimare consueuimus) sed tempore iudicamus plus, ac minus in motu, hoc est, motum maiorem, minoremve esse: igitur tempus est numerus motus.

Cur tps dicatur numerus motus.

g Cum autem duplex.] Quoniam numerus duplex habetur; numerans, quo res numeramus, & numeratus, hoc est, res ipsæ, quæ numerantur: rursumq. numerus numeratus bipartito diuiditur, in eum s. qui rebus actu disiunctis, & in eum qui rebus inter se continuatis, ac sola cogitatione diuulsis inest, appellat Arist. tempus numerum numeratum posteriori modo, hoc est, partes motus, re ipsa inter se cohærentes & connexas, prout tamen ab animo numerante discretæ, & quoad durationem definitæ sunt.

Numerus duplex, numerās & numeratus.

h Ac quemadmodum.] Nonnulla sibijcit, ex quibus earum dubitationum, quæ superiori cap. propositæ sunt, dissolutio colligatur. primumq. docet quemadmodum motum in successione consistit, ita & tempus. Nec.n. fieri potest vt non sit fluentis naturæ id, quod rem in fluxu positam, cuiusmodi est motus, metitur. Discrimen tamen esse ait inter motum & tempus, quod tempus semper idem sit apud omnes, non vero motus: sicuti & momentum idem re est, licet ratione diuersum. In hunc locum intelligunt Themistius, Simplicius, Philoponus, & Auerroes.

Tps, & motum in successione consistere.

Discrimē inter motum & tēpus.

i Est vero præsens.] Adduxerat in controuersiam sitne vnum, idemq. momentum toto tpe, an plura. Eam dubitationem hoc loco diluit, statuitq. in toto tpe partim esse vnum, & idem momentum, partim non. Esse vnum subiecto, quatenus in toto motu est vna, eademq. res mota: esse autem plura; quatenus momentum, nunc hoc nunc illud mutatum esse dimetitur. Adde posse quoq. vnum dici, quia sicuti Mathematici imaginantur lineam fieri ex fluxu puncti; atq; ita quodammodo manere in tota linea vnum idēque punctum; sic fas est cogitatione fingere ex fluxu momenti effici tempus, esseque vnum momentum in toto tempore, licet alioqui re ipsa multa sint.

In tempore partim esse vnū ideq. momentum, partim nō.

k Perspicuum vero etiam est.] Docet momentum & tempus sic inter se affecta esse, vt neutrū sine altero esse queat. Nā latio, & mobile simul sunt, ita vt nec mobile, prout fertur absq; latione esse possit, nec contra; proindeq. tempus & momentum simul esse debent, siquidem tempus est numerus lationis, momentum vero mobilis, sicuti vnitas numeri, quatenus vt vnitatib. res numerata, ita momentis mobilia, prout feruntur s̄m rationem prioris, & posterioris, quæ momento copulant, & clauduntur, metiri solemus.

Nec tps sine momēto, nec momentū sine tempore esse potest.

l Quin etiam ex momento.] Declarat cognationem, seu conuenientiā inter momentum, & tempus, Lationem & mobile. Nam quemadmodum ratione mobilis vnitatem, diuisionemq. sortitur, sic tempus beneficio momenti vnum, continuumq. est, & eiusdem in ordine eius sectionem accipit. Monet autem vt motus ab eo quod fertur, vnus dicatur,

Cōuenié

non

tia inter momẽtũ, & tẽpus, lationẽ, & mobile non sufficere mobile esse idem subiecto.v.c.eundem lapidem; sed oportere esse idem ratione, id est, lapidem eundem prout motui subest, ita vt motum quiete nequaquam interrumpat: facta.n.intermissione: non iam mobile continuitatem motui præstabit, sed diuisionem, & discrimen prioris motus a posteriori. Hæc videtur germana huius loci explicatio, non ea, quam affert Simplicius de momento tempus secante.

Non est idem motus, qui quiete interrumpitur. m Hoc ipso autem & punctum.] Vt momento partes tpis copulatur, & distinguit, ita punctum partes lineæ; hoc tamen differunt, quod idem punctum manet, eodemq; tanquam duobus, nunc vt fine, nunc vt principio vti possumus, momentum autem confestim euanescit, semperq. aliud, & aliud est. Quo fit vt nemo idem reciprocando accipere valeat.

Cõsensio & descrimen inter momẽtũ & pũctũ. n Quare tps est numerus.] Quia momentum raptim transuolat, colligit non ideo tẽpus numerum motus definiri, quia sit numerus ratione vnius eiusdemq. momẽti, quod in ipso, vt punctum in linea, signari possit; sed ratione diuersorum, quæ tamen non sint partes, è quibus tempus coalescat, & integretur, eo modo quo linea vna è duabus. Aliter hunc locum Aspasius, Alexander, & Philoponus legerunt; nostra tamen lectio, & interpretatio, quam Simplicius, Porphyrius, & Themistius secuti sunt, probatior est.

Tps non dici numerũ motus rõne vnius, eiusdemq. instantis. o Temporis igitur momentum.] Concisis & obscuris verbis cãm reddere videtur, cur momentum nõ sit tempus, nimirum, quia cum illius sit terminus; eius naturam, & essentiam participare nequit, sed ei accidit, licet quadam ratione eiusdem numerus censeri debeat; quatenus eius interuentu prius & posterius tempori inesse deprehenditur. Licet.n.reliqui numeri circa res alias versentur; vt denarius circa equos, & homines; numerus tamen motus illic tantum est, vbi eius termini, id est, momenta insident.

Cur momẽtũ nõ sit tẽpus.

CAP. XII.

Minimus a autem numerus omnino, & absolute binarius est, quidam uero numerus partim est, partim non est; ut lineæ minimus numerus multi ne quidem sunt duæ, aut una magnitudine autem minus non est. Nam linea omnis semper diuiditur quare & tempus similiter: minimum quidem.n.numero unũ est, aut duo, magnitudine uero non est. b *Constat uero etiam cur uelox, & tardum non dicatur, sed multum & paucum, longum, & breue. Qua enim ex parte continuum est, longum & breue, qua autem numerus; multum & paucum. Velox uero & tardum non est, quandoquidem nec numerus quo numeramus, uelox, aut tardus vllus est.* c *Quin etiam idem ubiq. simul est, prioris autem & posterioris ratione idem non est, quippe cum & mutatio ea quidem, quæ præsens est, vna est: que autem facta est, & quæ futura est, diuersæ. Tempus u*[illegible]*o numerus est, non quo numeramus, sed qui numeratur, quod quidum prioris & posterioris ratione aliud semper; aliudq. esse accidit, quoniam & momenta alia sunt, & alia. Est autem numerus unus & idem is, qui centum est equorum, & is qui centum est quorum, & is qui centum virorum quorum vero numerus est, ea diuersa sunt, nempe homines & equi.* d *Præterea vt vnus idemque motus iterum atq; iterum esse potest, sic & tempus potest, vt annus, aut ver, aut autumnus* e *Metimur autem non motum solum tempore, sed & motus tempus, quod sese vicissim determinent. Tempus.n.motum definit, quippe quod eius est numerus, motus autem tempus. Atque multum paucumve tempus dicimus motu metientes, perinde ac numerum re numerata, vt vno equo numerum equorum: numero namque equorum multitudinem cognoscimus, & rursus vno equo ipsum equorum numerum.*

Tex.109. Tex.110. Tex.111. Tex.112.

Nec

Nec secus res habet in tempore, & motu: nã motũ tempore, & tempus motu metimur. f Atque id quidẽ rationi est consentaneum. Magnitudinẽ.n.motus sequitur, & motũ tempus, quatenus & quanta sunt, & continua, atque diuidua. Nã quod magnitudo eiusmodi sit, ita motus affectus est: ob motũ aũt tempus: metimurque & magnitudinẽ motu: & motũ magnitudine: longam.n.viã si ambulatio multa sit, & hanc multã si via longa sit, esse dicimus, itidẽ & tps si motus, & motũ si tẽpus. g Cum autẽ tẽpus & motus, & ipsius moueri mensura sit, motũ cometitur, quod aliquem motũ definiat; qui totũ metietur (quẽadmodũ & longitudinẽ vlna magnitudinẽ aliquam definiendo, quæ totũ repetitione quadã metietur) h ac motũ esse in tẽpore idem est, ac tempus metiri, & tum & eius esse. Simul.n. & motum, & eius esse metitur. Atqui hoc est ipsum id tempore esse, eius mensura definiri. Perspicuũ vero est, & aliis quoq. idem esse, in tpe esse, atque ipsorum esse tps metiri. In tẽpore.n. esse duorũ, alterum est. Vnum tum esse cũ tẽpus est: alterum, vt dicimus nonnulla esse in numero. Quod quidẽ significat aut partem numeri esse, & affectionem, & omnino ipsius numeri aliquid, aut ipsius esse numerũ. Cum autem tẽpus numerus sit, momentũ quidem, et prius & quæ sunt eius generis sic sunt in tempore, vt in numero vnitas & impar, & par, eum hæc aliquid sint numeri, illa temporis aliquid. Res autem in tp sunt, vt in numero aliquid est. Quo fit vt a numero contineantur, quemadmodũ ea, quæ in loco sunt, a loco. Illud vero etiam perspicuum est, esse in tempore non idem esse, quod tum esse cum tempus est, quemadmodum nec in motu, aut in loco esse, idem est, quod esse cum motus est, aut locus. Si enim in aliquo esse ita erit, res omnes in quauis reerũt, ac cœlum in milio, quandoquidem cum milium est, tum quoque est cœlum. Tex.113. Tex.114. Tex.115.

Sed hoc quidem accidit, illud vero sequatur necesse est, & cum est id, quod in tempore est, aliquod tempus esse & cum est id, quod in motu est, motum esse. Cum vero id, quod est in tempore, in eo sit, vt in numero, maius quid tempus eo omni, quod in tempore est, sumetur. Quocirca necesse est omnia, quæ in tempore sunt, a tempore contineri, quemadmodum & cætera, quæ sunt in aliquo, vt quæ in loco, a loco. i Atque etiam aliquid pati a tempore, quemadmodum & dicere consueuimus, & tempus absumere omnia, & senescere tempore, & temporis causa obliuisci, non item didicisse, aut iuuentutem, pulchritudinem ve nactum esse. Tempus.n. potius per se interitus causa est, siquidem numerus motus est; motus autem id, quod est, de suo statu demouet. K Quare manifestum est ea, quæ semper sunt, quatenus semper sunt, non esse in tempore, quippe quæ tempus non contineat, nec eorum esse metiatur; Quod quidem eo argumento declaratur, quod nihil a tempore patiantur, tanquam ea, quæ non sunt in tempore. l Quoniam autem tempus mensura est motus, quietis quoque ex accidenti mensura est, quandoquidem quies omnis in tempore est. Non eam, vt quod est in motu, ita quod in tempore, necesse est moueri: siquidem tempus motio non est, sed numerus motionis. Tex.117. Tex.118.

In motionis autem numero id quoq. potest esse, quod quiescit: non enim quidquid est immobile, quiescit, sed quod motu priuatũ est, moueriq. aptũ est, quemadmodum

modum prius est traditum. In numero vero esse idem est, quod aliquem rei esse numerum, illiusq. esse eo, in quo est, numero, vt mensura definiri; quare si in tempore a tempore. m *Id vero quod mouetur, & id quod quiescit, quatenus quidam id mouetur, hoc autem quiescit, tempus metictur.*

Tex.119. *Eorum enim & quies, & motus quanta sint, metietur. Quapropter tempus nō omnino id, quod mouetur, vt quantum quoddam est, metietur; sed vt motus eius quantus est. Quo fit, vt quacunq. nec mouentur, nec quiescunt, ea non sint in tpe,*

Tex.120. *siquidem in tempore esse, est temporis mensura definiri; tempus autem motus, & quietis mensura est. Manifestum itaq. est, neq. id omne, quod non sit, in tempore esse, cuius generis ea sunt, quæ aliter se habere non possunt, vt diametrum lateri esse commensuratam. Omnino.n. si motionis per se, aliarum aūt rerum ex accidenti mensura tempus est, perspicuum est, quorum esse metitur, eorum omnino esse in eo consistere, vt quiescant, aut moueantur.* n *Quęcunq. ergo oriuntur, & occidunt, & omnino quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, esse in tempore necesse est. Est enim aliquod maius tempus, quod esse ipsorum, idq. quod essentiam metitur, superabit. Eorum aūt, quæ non sunt, quęcunq. tempus contineat, si altera ex parte contineat, alia quidem fuerunt, vt Homerus olim fuit, alia fuerunt, vt futurum aliquid; quod si vtraq. ex parte & fuerunt & erunt.* o *Quę vero nullo nec sunt, nec erunt. At hęc quidem in his, quę non sunt, quorum opposita semper sunt, vt diametrum commensuratam lateri non posse, semper est, hocque in tempore nō erit; quare nec commensuratam esse. Quapropter semper non est, quia contrarium ei sit, quod semper est. Quorum vero contrarium non semper est, ea omnia esse possunt, & non esse, eorumq. ortus est, atq. interitus.*

CAPITIS XII. EXPLANATIO.

Temporis attributa. 1. Attrib. a Minimus autem.] Commemorat quædam temporis attributa, quibus tradita definitio magis elucescet. Primum est, Dari minimum in tempore, multitudine, nō magnitudine: videlicet quia tempus est numerus numeratus, in quo datur minimum, nempe binarius, cum tamen in magnitudine minimum non detur quoad molem, siquidem continui in minores partes dissectio termino caret.

2. Attrib. Tempus, si philosophice, proprieq. loquamur non dici uelox, aut tardum. b Constat vero etiam.] Secundum attributum est, Tempus dici multum, & paucum, longum, & breue: non autē velox, & tardum. Nam qua ratione continuum est, continui appellationem ascissit, diciturq. longum, & breue, ut longa dies, breuis hora. Quatenus numeratur, & intellectus opera discreti conditionem subit, multum & paucum uocatur, ut multa secula, pauci anni. Quæ uocabula discretorum sunt propria. Non tamen uelox, aut tardum tempus, si proprie & philosophice loquendum sit, uocabitur, quia uelox & tardum mensuratur tempore, tempus uero se ipso mensurari non potest.

3. Attrib. Tēpus est numerus nō numerans, sed numeratus. c Quin etiam idem.] Tertium attributum, Tempus quodammodo esse idem, quodammodo diuersum. Idem, quia ubiq. eadem communis duratio res tempori subiectas ambit, & comprehendit: sicuti & ubiq. eadem est primi orbis conuersio, quam ea duratio comitatur. Diuersum, ratione prioris & posterioris, & quia aliæ partes alijs succedunt, aliaque momenta in locum antecedentium subrogantur. Nec mirum, cum tempus sit numerus non numerans, qui unus idemq. specie multis rebus specie dissidentibus conuenit, (nam eodem binario equos & homines numeramus) sed numeratus, qui pro rerum diuersitate uarius est.

4. Attrib. d Præterea ut unus.] Quartum attributum, Vt unus idemq. motus redit, sic & idē tempus.

tempus. Non quasi hęc eadem numero recurrant, & tempus, quod euanuit, remeet: sed quia eadem secundum speciem perpetua successione vigent, & singulis annis ver, æstas, autumnus, hyems stato ordine vices alternant. Vnde illud Poetæ, Atque in se sua per vestigia voluitur annus. Aduerte etiam, licet non eædem temporis partes ad numerum recurrant; non proinde tamen asserendum tempus, quod redit, simpliciter numero distingui ab eo quod fluxit, cum ex omnibus supremi globi conuersionibus nulla quiete interruptis, vna perennis & continuata motio fiat, quam vnum etiam tempus simili continuatione metiri necesse est.

Tēp⁹ primi mobilis, q̄ redit, nō simpliciter numero distingui.

e Metimur autem.] Quintum attributum, tempus sic esse numerum, & mensurā motus, vt motus quoque reciproca vicissitudine ipsius temporis mensura habeatur: sicuti ex numero res numeratas, hoc est, earum multitudinem, & ex rebus numeratis numerum deprehendimus. Sane quod ex motu tempus notari possit, tum alijs rebus compertū est, tum in horologio arenario, vbi peracto pulueris traiectu, effluxisse horam cognoscimus. Ceterum est inter tempus, & motum differentia, quod tempus motum prius definiat, tempus verò a motu posterius mensuretur.

5. Attrib. Tēpus & motus se vicissim metiuntur.

f Atque id quidem.] Causam adhuc reddit cur motus, & tempus se vicissim metiantur nempe quod motus magnitudinem, tempus motum consequitur; quare vt ex magnitudine motum, & ex motu ęstimamus magnitudinem, (nam si ambulatio longa est, longā viā dicimus, & rursus ambulationem longam, si iter longum sit) ita etiam motum tempore & motu tempus definimus, & ex vno in alterius cognitionem ducimur.

Met⁹ magnitudinē consequitur, tēpus motū.

g Cum autem tempus & motus.] Explicata natura temporis, docet in reliqua parte huius capitis, quo pacto se habeat tempus ad ea, quæ tempore continentur. Primumque ait tempus esse mensuram motus, & ipsius moueri. Nam tempore, inquit, metimur aliquam motus partem, quæ subinde reliquarum mensura fit, vt hodiernam cęli conuersionem, quæ ad certum numerum repetita, mensem conficit, quod & in dimensione permanente solet accidere, veluti cum aliquoties iterata vlna certam aliquam magnitudinem absoluimus.

Quo pacto affectū sit tēpus ad ea que tēpore continentur.

Porrò quid nam sit discriminis inter motum & moueri, quæ Aristoteles etiam in 6. huius Operi libro vsurpat, nō sat liquet inter expositores. Simplicius idem valere inquit. Alij, quorum interpretatio magis arridet, volunt motum significare rem ipsam, quæ est motus tanquam habitum: moueri autem, tanquam actum, ita vt moueri importet relationum ad id, a quo est motus, & ipsum quoque esse, existentiamve motus significet.

Discrimē inter motū, & moueri.

h Ac motum esse in tpe.] Motum esse in tpe idem valere ait, ac motū eiusq; esse a tpe mensurari. Addit añt non solum motum, sed ēt res alias, quæ in tpe sunt, sub tpis mensuram venire; intellige quatenus fluunt & labuntur. Deinde subijcit modos alios, quib. in tpe res esse dici possunt. Primus est, quo ea sunt in tpe, quæ dum tempus præterit, extant: quem modum, vt improprium, & alienum explodit. Scds, quo aliquid est tpe, vt in numero; quod dupliciter accidit, vel. n. est in numero tanquam aliquid ipsius; quo pacto vnitas, & par, impar, cæteræq; numeri affectiones in numero sunt: vel tanquam in eo; a quo mensuratur. Secundum quam notionem decem equi, & decem lapides in denario sunt. Motus igitur hoc posteriori modo est in tempore; quia tempus est numerus motus. Ac quemadmodum ea, quę in loco sunt, a loco; ita quæ sunt in tempore, a tempore continetur. Quo etiam fit, vt ab eo vincantur, sicut res omnes numeratæ a numero, si quidem quocunque dato numero, alius maior esse potest.

Res quę ī tpe sūt, sub tēporis mēsurā cadere variijs modi. quib. res in tpe esse dicūtur.

Quę cōtineutur tēpore a tempore uincūtur.

i Atq, etiam aliquid.] Quæ tempore continentur, non solum ab eo excedi, sed etiam pati inquit. Nam computrescere, inueterari, consumi & aboleri tempore res dicimus; eorumque memoriam extingui. Vnde illud Latini Poetæ, Omnia fert ætas, animum quoq; addit tempus interitus potius, quam ortus; & obliuionis, quam scientiæ authorem haberi, quia est numerus motus, cuius natura vt fluxu cōstat, nullamque stabilitatē seruat, ita res e statu deturbat, & ad interitum vocat. Quod Aristoteles in progressu magis explicat

Tempus causa interitus, & obliuionis.

K. Quare manifestum est.] Colligit ex dictis res interitus expertes, vt Deum Opt. mū Maximū cæterasq; substantias a materia liberas, itēque orbes cęlestes, quoad substātiam spectatos, neque in tempore esse, nec tempore definiri. Quia quæ tempori subduntur, fluxa,

Quæ tpi subijciuntur, fluxa sunt & mortalia. fluxa,& caduca sunt,vt tempus;eiusq. iniurijs patent. Hoc ipsum de sempiternis & diuinis mentibus repetit 1. de cœlo c. 9.

Mensura quietis q̃ nam sit. l Quoniam autem tempus.] Quia oppositorum eadem consideratio & disciplina est, postquam egit de mensura motus, & earum rerum quæ motui sunt obnoxia; nunc quænam quietis mensura sit,declarat; aitq. idemmet tempus quietis mensuram esse, nõ per se tamen,sed ex accidente. Cuius assertionis eam causam reddit, quia vt motus non est nisi in tempore,ita nec quies,vtpote quæ priuatio motus sit. Ac quod tempus nõ solius motus sit mensura, inde suadet,quia licet quidquid est in motu, existat in tempore,non tamen retrocommeant,vt quicquid in tempore est in motu existat. Non metitur autem

Tp̃s p se solũ motum, non quietem metitur. tempus quietem per se,sed ex accidente:quia tempus id tantum per se mensurat,in quo datur prius & posterius,& partes sibi mutuo succedentes; quæ in quiete per se, ac reipsa non dantur: sed facti comparatione ad motum, quatenus dum res quiescit, apta est subire motum,cui prioris ac posterioris ratio per se conuenit.

Sub tpis mẽsuram cadũt res motui & quieti obnoxiæ. Euclid. m Id vero,quod mouetur] Quia tempus non motum duntaxat,& quietem metitur, sed etiam res motui & quieti subiectas: ait tempus non esse mensuram harum rerum prout magnitudine præditæ sunt, sed quatenus motum & quietem subeunt. Quo fit vt ea,quæ prorsus immobilia sunt,nequaquam tempore definiantur. Sicuti nec ea quæ sẽper non sunt,vt plura figmenta,nec ea,quæ nunquam non sunt,vt diametrum esse incõmensurabilem lateri quadrati. Quod demonstrat Euclid. in vlt. propos. lib. 10. Hæc.n.vt motu vacant,ita ab eius mensura excluduntur.

Quędam ex altera duntaxat parte cõtinentur tempore. Quędam ex vtraq. n Quæcunque ergo oriuntur.] Quæ ortum & occasum subeunt,in tempore esse inquit:cum ea omnia tempus excedat. Docet etiam ea,quæ non sunt, & ad tempus pertinent, bipartito distribui. Nam quædam ex altera tantummodo parte continentur tempore,videlicet quæ iam fuere & non erunt, vt bellum Troianum; & quæ erunt, & nondum fuere,vt orbis deflagratio: Alia ex vtraq. parte,si quæ iam fuerunt, & futura sunt, vt homines, quos Christiana religio in die iudicij diuina virtute ad vitam reuocandos docet. Quod tamen Aristoteles ignorauit, proindeque de ijs tantum, quæ secundum speciem recurrunt,in hoc tertio membro agit.

Quæ nullatenus tẽpore mensurantur. o Quæ vero nullo modo.] Quæ nullo pacto mensurantur tempore,ea extra omnium temporum differentias esse inquit; nec esse,nec fuisse,nec futura vnquam. Ad quod genus pertinent,quæ semper non sunt,nec possunt esse:qualia censentur omnia,quorum opposita semper sunt. Nam quorum opposita aliquando non sunt,non necesse est semper non esse. Igitur quæ semper non sunt,vt diametrum esse lateri commẽsurabilem,& quæ semper sunt,vt oppositum huius:ea nequeunt aliquando esse, aliquando non esse, & ex consequenti,non possunt contineri tempore,aut ab eo mensurari. Obserua hic,quod an

Cõnexiones sempiternę inter extrema simpliciter necessaria. notauit etiam Sotus,doctrinam esse Aristotelis connexiones propositionum, quæ simpliciter necessariæ sunt,vt hominem esse animal particeps rationis; diametrum esse incõmensurabilem costæ, non cadere sub mensuram temporis, sed perpetuas esse, & sempiternæ veritatis. Quam sententiam grauiter & accurate pertractat Fonseca lib. 5. Meta. c. 5. q. 1. contra Heruæum quodlib. 1. q. 10.

CAP. XIII.

Tex. 121. a *Momentum autem præsens, temporis, vt dictum est, continuatio est. Præteritum enim futurumque tempus connectit, atque omnino temporis terminus est, siquidem cuius principium est, illius finis. At hoc vt in puncto, quod manet, perspicuum non est. Diuidit autem potestate, & qua ex parte tale est, aliud semper est. Vt autem connectit, semper idem, veluti in lineis Mathematicis, in quibus idem semper cogitatione punctum non est, quandoquidem diuidentibus aliud est, quatenus autem vna est, idem omnino est. Sic & temporis momentum partim quidem est temporis diuisio potestate, partim termi-*

latio

nus vt vtriusque & copulatio. Idem autem est, & per idem diuisio, & copula-
tio, ratio vero diuersa est. b *Ipsum itaq; nunc hoc vno modo dicitur, alio vero cũ* Tex.122.
tempus huic propinquum fuerit. Venit nunc, quoniam hodie venit: quæ autem
Ilij acta sunt, non nunc, neq; item inundatio nunc facta est, non qđ tempus vsq;
ad ea continuatũ non sit, sed quod procul abest. c *Aliquando aũt tp̃s est termi-* Tex.123.
natum ad prius, atq; posterius momentum, vt aliquando capta est Troia & ali-
quando erit inundatio. Oportet.n. ad momentum eße terminatum. Erit ergo tem
pus quoddam ab hoc ad illud certa præditum quãtitate, atque ẽt ab hoc fuit ad
præditum. Quod si nullum est tempus, quod non sit aliquando, tẽpus omne finitũ Tex.124.
erit. Nunquid igitur deficiet, an non? siquidem motus semper est: aliudne igi-
tur, an idem sæpius? Perspicuum est, vt motus est, sic & tempus eße: si enim
vnus, idemque est, vnum idemque erit tempus, quod si non vnus, non erit.

Quoniam autem momentum finis ac principium temporis est, quamquam nõ Tex.125.
eiusdem, sed exacti finis; futuri principium, vt circulus in eodem cauum, & in-
flexum habet, ita & tp̃s in principio, & fine semper est. Ob eamq; causam, aliud
semper videtur esse, quandoquidem momentum non eiusdem principium est, &
finis: simul namque & secundum idem essent opposita; quo fit, vt non deficiat, si
quidem in principio semper est. d *Ipsum autem, iam, pars est futuri tp̃is, præsen-* Tex.126.
ti momento indiuiduo propinqua: quando ambulabis? iam, quia tp̃s, in quo est
ambulaturus, propinquum est. Atque ẽt præteriti temporis a præsenti momẽto
non multum distans, quando ambulasti? iam. Ilium autem iam captum esse non
dicimus, quod a præsenti momento nimis distet. Ipsum vero, nuper, est id, quod Tex.127.
præsenti momento propinquũ est, atque præteriti tp̃is pars est. Quando venisti?
nuper; si tp̃s præsenti momento fuerit propinquũ. Quod vero longius abest, olim
dicitur. At subito id dicitur, quod in tempore ob paruitatem sub sensum non ca-
dente, immutatur. e *Mutatio autem oĩs vim de statu dimouendi natura habet;*
omnia vero in tempore oriuntur, & occidunt. Idcirco alij sapientissimum dixe- Tex.128.
runt. Paro autem Pythagoricus (rectius dicens) insipientissimum, quod obliuio-
ne in eo capiantur. Perspicuum ergo est interitus potius, vt etiam antea diximus
causam per se eße, quam generationis, siquidem mutatio de statu dimouẽdi per
se vim habet, generationis aũt & ipsius esse ex accidenti. Cuius rei argumentũ
sufficiẽs est, quod cum nihil oriatur, nisi moueatur quodammodo, & agat, tamẽ
occidit, quamquam nihil moueatur, atque hunc occasum tempori tribuere maxi
me consueuimus, at neque hunc ipsum tempus affert, sed accidit vt in tempo-
re hæc quoque fiat mutatio. Tempus itaque esse, & quid sit, quotque modis
ipsum, nunc dicamus, & quid aliquando, quid nuper, quid iam, olim, &
quid repente, dictum est.

CAPITIS XIII. EXPLANATIO.

a MOmentum autem.] Priorem partem huiusce capitis consumit Aristoteles in Momentum.
explicanda notione quorundam vocabulorũ ad subiectam materiam pertinen
tium, videlicet, nunc, siue momentũ. aliqñ, iam, nuper, olim, subito. Momentũ, siue nũc rũr.

Quo instans partes temporis iũgat.

bifariam accipitur, interdum pro instanti, quod præteritum cum futuro nectit, estque principium huius, & finis illius, eo modo, quo punctum in medio lineæ, cuius partes, vt commune vinculum copulat, etsi id minus eluceat in instanti, quod confestim euolat, nec signari potest. Docet autem instans ita partes temporis coniungere, vt eas potestate diuidat; quia possumus animo comprehendere vna temporis portionem instanti clausam, non considerando aliam illius interuentu cum priori cohærentem, quo pacto instans non sumitur vt vnum, etsi prout connectit, vt vnum sumatur; quia id, quod vnit, vnum esse oportet: vti enim in lineis mathematicis puncto accidit.

Secunda momenti vsurpatio

b Ipsum itaque.] Accipitur secundo momentum siue instans, pro eo tempore, quod præsenti momento propinquum est, seu præteritum, seu futurum sit. Quod enim a præsenti momento parum distat, in eo quodammodo esse perhibetur. Sic dicimus Socratem non venisse, aut nunc venturum, quia paulo ante venit, aut paulo post veniet. Quod tamen de ijs, quæ longe distant, vt bellum Troianum, aut terræ eluuio, minime pronunciamus.

Aliquando. ποτέ. Quæstio.

c Aliquando.] Aliquando significat tempus quoddam a præsenti momento disiunctum, quod tamen ad aliquod prius posteriusve momentum claudatur, finitumque sit. Quomodo dicimus expugnatam aliquando fuisse Troiam, aliquando mundum igni deflagraturum. Cum vero nullum tempus a nobis sumi possit, quod hoc vocabulo non indicetur: siquidem nullum est tempus, quod non habuerit aliquando, aut habiturum sit præfinitum exordium, (quod dic quouis determinato tempore etiam secundum Arist. verum est) argumentum id esse inquit ad temporis finitatem comprobandam.

Temporis & motus eandẽ esse condĩtionem quo ad finem.

Quod si nullum.] Quasi obiter & ex occursu in quæstionem vocat, vtrumve tempus aliquo termino circunscribendum omnino sit, an non. Item si tempus infinitis seculorum ætatibus duraturum sit, an idem semper vel potius aliud, atq; illud recurret. Quã controuersiam diluit, aiens eandem esse, quoad hoc, temporis & motus conditionem, proindeque vt motus non ad numerum, sed speciem idem remeat, ita & tempus. Ad posteriorem respondet, nunquam esse defecturum tempus, quia semper est in fine & principio, quatenus quodlibet eius momentum est terminus præteriti, & exordium futuri, ita vt tale momentum re quidem ipsa vnum sit, ratione autem diuersum, sicuti curuũ & inflexum in circulo. Hac de re in 8. huius operis vbi ostendemus hoc argumento, & alijs, quibus Aristoteles temporis, & mundi æternitatem asserere conatus fuit, nihil omnino confici.

Iam. ἤδη. Nuper. ἄρτι. Olim. πάλαι. Subito. ἐξαίφνης.

d Ipsum autem iam.] Iam, significat tempus præsenti momento vicinum seu præteritum sit, seu futurum. Quare si quis tempore, quod post momentum præsens subsequitur, scribere statuit, iam se scripturum inquit. Nuper, designat partem temporis præteriti, instanti præsenti proximam. Itaque latius patet. Iam, quam nuper. Olim significat partem temporis præteriti a præsenti instanti admodum remotam. Sic dicimus homines olim ritu bellulno in syluis vixisse. Denique Subito fieri dicitur id, qđ quam breuissimo tempore mutationem aliquam subit.

Simõides tps sapiẽtissimũ appellauit. Paro Pythagoric⁹ insipiẽtissimum. Cur corruptionẽ tpi attribuim⁹.

e Mutatio autem omnis.] Quod supra dixerat, apertius exponit, videlicet cur tempus interitus magis, quam generationis causa perhibeatur. Vnde cum Simonides tempus sapientissimum appellasset, quod eo sapientiam homines adipiscantur, cum Paro pythagoricus vituperauit, insipientissimum potius vocans, quod eo omnium rerum memoria intercidat. Causa igitur, cur rerum occasus tempori ascribi soleat, est, quia tempus est numerus mutationis: mutatio vero per se rem e suo statu deducit. Licet enim formæ in materiam præeunte motu inferantur: prius tamẽ quæ insunt abolentur, priusque subiectum ad internetionem rapitur. Non quasi hæc ab ipso tempore efficiantur, sed quia eo intercurrente fiunt. Accidit etiam, quod cum generationis causa sæpe manifesta sit, corruptionis vero, præsertim naturalis, quam senectus inuehit, vulgo lateat, fit inde ut rerum occasum ad tempus referamus. Lege Aristotelem initio libri 4. Meteororum & 2. de generatione, ubi ueram ac germanam interitus causam disquirit. Quod etiam præstat Simplicius hoc loco.

CAP.

CAP. XIIII.

a QVibus hunc in modum pertractatis, perspicuum est mutationem omnẽ, & quicquid mouetur, necessario esse, & moueri tempore. Celerius.n. & tardius in omni mutatione reperitur, quum in omni ita videatur. Celerius autem moueri id dico, quod cum per idem interuallum æquabili moueutur motu, in id, quod subiectum est, prius mutatur, vt in latione, si vtrumque in orbem, aut vtrunque recta moueatur: eodemque modo in alijs. Prius autem & posterius in tempore sunt, quippe cum prius ac posterius dicamus, distantiæ, quæ a præsenti est momento, habita ratione, quod quidem momentum præsens præteriti, & futuri terminus est; ita tum momenta præsentia in tempore sint, prius quoque & posterius inerunt, siquidem in quo est momentum, in eo etiam est, quæ ab ipso momento distantia est. Contrario autem modo in tempore prgterito, atque in futuro prius dicitur. Nam in præterito id prius dicimus, quod a præsenti momento ab est longius; id posterius, quod propius accedit. In futuro autem id prius, quod propius est; id vero posterius, quod remotius. Cum ergo prius in tempore sit, idq; omnem motum consequatur, patet mutationem omnem. omnemq; motum esse in tempore. b Id vero etiam consideratione dignum est, quonam modo ad animã affectum est tempus, & quæ causa sit vt in omnibus tpe esse, tum in terra & mari, tum etiã in cęlo videatur: An quia motionis affectio quædã est, aut habitus? quippe tum numerus sit. Hæc vero oĩa cum sint, loco moueri apta sunt, tẽpusque & motus simul sunt & potestate, & actu. c Vtrum vero si aĩa non sit, tps esse possit, nec ne, merito aliquis dubitauerit. Nam si id, quod numerare debet esse non põt, nec numerabile quicquã esse poterit, quamobrem nec numerus, cum numerus sit, aut id quod numerat, aut quod põt numerari. Quod si aliud nihil nisi aĩa, & animæ mens numerare aptum est, fieri non põt, vt aĩa sublata tẽpus sit, nisi id, quod subiecto tempus est, vt si absque aĩa effici motus possit. Prius autẽ & posterius in motu sunt, tẽpus vero, hęc est, quatenus possunt numerari. d Ambiget vero ẽt aliquis, cuius nam motionis tps sit numerus? an cuiusuis? si quidem generatio in tpe est, & interitus, & accretio, & alteratio, & latio. Cuiusq; igitur motionis. quatenus motio est, numerus est. Quo fit, vt motionis continuæ simpliciter numerus sit, non cuiusdam. At fieri potest vt aliud quoq; nunc moueatur, quorum motionis vtriusque erit numerus: aliudne igitur tps erit, duoq. æqualia simul tpa? an non? e Tps.n. omne vnum similiter est, & simul. specie aũt & quæ simul non sunt. Vt.n. si sint hi quidẽ canes, illi aũt equi, & vtriq; septem est numerus; sic & motũ, qui simul perficiuntur, idem tps. Ac quãquã hic fortasse velox sit; ille tardus, & hic quidẽ latio, ille alteratio, attamen tps idem (siquidem & numerus æqualis) & simul alterationis, & lationis. Atq; hanc ob causam, quod rerum æqualium, & quæ sunt simul, vnus & idem vbiq; est numerus, motus quidem diuersi sunt & separati, cum tempus vbiq; idem sit. f Quoniam autem latio est, & in ea conuersio, singulaq; vno aliquo generis eiusdem numerantur, vnitates vnitate, equi equo, sic & tempus tempore aliquo definito.

Metitur autem, vt diximus, & motus tempus, & tempus motus. Quod quidẽ

Tex.129. Tex.130. Tex.131. Tex.132. Tex.133.

ideo est, quod motio tẽpore definita, & motionis, & tẽporis quantitatẽ metitur. g Si igitur id, quod primum est, oĩum, quæ eiusdem sunt generis mensura est, cõuersio; quæ æquabilis est, maxime mensura est, cum ipsius numerus in primis sit motus. Ipsa quidem alteratio, & accretio, & generatio, quę ęquabiles non sunt, latio autem est. h Quo fit vt sphæræ motus tps esse videatur, cum alios motus, atq; ẽt tps hic metiatur. Ob hoc vero id quod accidit, ꝙ dici consueuit. Inquiũt .n. res humanas, aliasq; naturalem motum, ortumq; & occasum subeuntes, circulum esse, idq; ex eo, quod hęc oĩa tpe iudicãtur, finemq; & principium accipiũt quadam veluti circuitione. Nam & ipsum tps circulus quidem videtur, hoc autem ideo rursus videtur. ꝙ eiusmodi lationis mensura est, eaq; ipsũ nũ metitur. Proinde res eas, quæ oriuntur, circulum esse pronunciare, aliud nihil est, quam temporis circulum quendam esse dicere, atq; hoc, quod conuersio ipsum metiatur. Id. n. quod mẽsura definitur, totum præter mensuram aliud nihil videtur, nisi plures mensuræ.

Tex. 134. *i Illud quoque recte dicitur, ouium, & canum numerum, si æqualis sit, eundem esse, denarium vero non eundem, neque secundum eadem; quemadmodum nec triangula eadem esse id quod lateribus æqualibus, & quod inæqualibus continetur, quamquam figura eadem, cum vtrumque sit triangulum. Eadẽ enim eo dicuntur, cuius differunt, vt triangula trianguli differentia differunt: ideo triangula diuersa, figuræ autem non diuersæ sed in vna, eadem q. diuisione, quippe cum figura ea quidem, quæ talis est, circulus sit; quæ vero talis triangulum, cuius id, quod tale est, æquis lateribus continetur, id vero quod tale, non æquis. Figura igitur eadem est, triangulum non idem. Quare & numerus idem est, cum eorum numerus numeri differentia non differat, denarius vero non idẽ, quod ea diuersa sint, de quibus dicitur, si quidem alias canes sunt, alia equi. Ac de tempore quidem tum ipso, tum his, quæ ad ipsum attinentia huius considerationis sunt propria, dictum est.*

CAPITIS XIIII. EXPLANATIO.

Quibus hunc in modum.] Quod capite duodecimo strictim asseruerat, videlicet motum in tempore esse, id nunc vberius explanat, mõstratq; in hunc modum: Omnis motus mutatiove, (Nam hæc duo pro eodem vsurpat hoc loco) potest esse alio motu celerior, aut tardior. Igitur omnis motus est in tempore. Consecutionem probat, quia cũ spacia, per quæ mobilia feruntur, sunt æqualia, & motus æqualis sibique similis, id celerius moueri dicitur, quod prius ad spacij metã peruenitur, id tardius, quod posterius. Quare cum prius & posterius designet tps, sequitur omnem motum in tempore esse.

Omnem motum esse in tempore.

Appellat vero hic motum æquabilem eum, qui non est modo velox, modo tardus. Alioqui si mobile velox celeritatem, qua iter arripuit, inhibeat; fieri poterit, vt serius terminum prehendat, quam mobile tardum.

b Id vero etiam.] Duas excitat quæstiones, quarum enodatio ad subiectæ rei intelligentiam, non parum lucis afferet.

Quæstiones duæ. Prima est, vtrum ne tempus sine anima esse possit, an non.

Secundo, cui tempus vbique, terra, mari, cœlo esse dicatur. Huic ergo posteriori primum occurrens, docet cum tempus mensura motus sit, & affectio quædam naturæ societate cum eo coniuncta, ipsumve consequens, ad res, quæ vbilibet mouentur, necessario pertinere, esseque in illis, vt mensuram in rebus, quas metitur.

Sol. 1.

c Vtrum

c Vtrum vero.] Priorem controuersiam diluit aiens, sublato animo, pariter & tempus sublatum iri. Quod ex eo suadet, quia si id quod numerādi munus obit, non sit, vti que nec id, quod numeratur esse poterit, cum hæc mutuo sibi respondeant, at anima officio numerandi fungitur, tempus autem est numerus motus. Sol. 1.

Obijcit Boethus apud Themistium, sublato sensu adhuc sensile extabit, ergo & dem pto numerante, numerus, animoque extincto, tempus manebit. Obiectio. Boethi.

Occurrendum tamen, sublato sensu actu & potestate, etiā tolli id, quod sub sensum cadit, qua tale est. Quod de numerante, & numero similiter pronunciari debet. Eoque videtur respexisse Aristoteles, cum docuit mansurum absq; anima id, quod subiecto est tempus, id est, motum, nō tamen prout est quid numeratum. Adiecit autem verba illa, nisi aīa ipsa causa motionum sit, propter dogma Platonicum, quo decernitur animam mundi oīa quoquo versum permeantem, generationū, motuumq; omnium eām esse. Dilutio. Aīa mundi Platonica.

d Ambiget vero.] Aliam proponit quæstionem, vtrum tempus sit numerus vnius alicuius motus, an cuiusuis. Ac primum, quod tempus numerus cuiusuis motus esse videatur, inde probat, quia omnis motus in tempore sit, vt inductione patet. Deinde in contrariam partem differit, quia fieri potest, vt simul duo corpora moueantur: si autem tempus cuiusuis motus numerus sit, duo erunt tempora simul inter se æqualia, quod videtur absurdum. Quæstio. An tēpus sit numerus cuiuslibet motus. Respōsio.

e Tempus enim omne.] Respondet, non dari simul duo tempora æqualia, quia omne tempus, quod simul & similiter est, seu in quo fiunt ea, quæ simul fieri perhibentur, vnum est. Quæ autem simul non existunt, videlicet præteritum, & futurum, vnum tantummodo specie sunt.

Si quis vero admiretur, quod vnum idemque tempus ad tot motus specie inter se discrepantes pertineat, eam admirationem tollit exemplo numeri, qui ad res numeratas dissimilium penitus naturarum acc ōmodari solet, vt cum duos equos, & duos leones eodem binario numeramus. Quodnā tempus sit cōmunissima mensura.

f Quoniam autem] Disquirit quod nam tempus omnium motuum, temporumque mensura & regula sit. Ad quam dubitationem profligandam, sumit in primis motum circularem, speciem quandam lationis esse, tum monet vnumquodque aliquo sibi propinquo, & congeneo numerari, vt vnitates vnitate, equos equo, tempus definita aliqua sui parte, vt diem hora, mensem die. Subinde repetit, quod superius docuit, tempus motumque se vicissim metiri. Tp̄s & motum se vicissim metiri.

g Si igitur id quod.] Propositam difficultatem expedit, decernitq; id tp̄s esse numerū, siue normam aliorum, qđ in motu max me æquabili insidet, qualis est supremi globi conuersio, tū quia maxime nota, & vulgata est, tū quia inter motus principatū obtinet: id vero quod in quolibet genere primū est, reliquorum mensura habetur. Porro q̄ supremi orbis circumuectio præ alijs motibus, alteratione inquam, decretione: & sublimaribus lationibus, æquabilitatem sortita sit, planum est. Nō enim inferiora corpora motus suos vniformi celeritate obeunt, sed est quod repente, est quod pedetentim albescit, est quod breuiter est, quod tarde admodum incrementa sumit, similiterque in cæteris euenire conspicimus. Sed hæc alibi fusius, & enucleatius pertractanda. Primū in vnoquoq; genere, ē mēsura reliquorū.

h Quo fit vt sphæra.] Solet interdum rerum similitudo & cognatio in errorem inducere. Hæc causa fuit, vt quidam falsa veritatis specie del[illegible], conuersionem cæli tempus esse putarint. Æmulatur enim hic motus vim, ac naturam temporis, dum omnes alios motus metitur, & in orbem redit. Quod tum ex se patet, tum ex sermone hominum, qui rerum humanarum, & naturali im generationem, atque interitum subeuntium vicissitudinem, motumque circulum appellant, propterea quod more circuli in se reciprocantis versatur. Similitudo cā deceptionis. Circulus res mortalium.

Quod etiam tempori conuenire, dierum, mensium, annorumque recursus palam ostendit. Aduerte celebre esse illud apud auctores, Circulus res mortalium. Cui etiam consonat illud, Omnium rerum vicissitudo. Quæ sententia significat in rebus humanis nihil esse perpetuum, nihil stabile, sed omnia velut æstuario quodam fluxu refluxuque decedere & accedere. κυκλος τὰ ἀνθρώπινα.

Viciſſitudo iucunda. Idem etiã in rebus naturæ magna ex parte accidit, quarum eſt in primis iucunda uiciſſitudo, procurante natura varietatem ad leuandum faſtidium. Lege Ariſt. 1. Rhetor. c. 11. & lib. 7. Moralium Eudemiorum c. 4. & in problem. ſect. 17. problem. 3.

Nõ variari tp̃s diuerſitate motuum. Quænam dicantur in aliqno cõi eadẽ eſſe. Illud quoque recte]Docuerat ante, non variari multiplicatiue tempus diuerſitate motuum, quos metitur, idq; ſimilitudine a numeris deſumpta illuſtrarat, idem nunc explicatius edifferit, aſſignatq; rationem, cur decem hominum, & decem equorum eundem eſſe numerum dicimus, non eundem tñ denarium. Monet vero idem eſſe de numero, quod de figura pronunciandum: cũ vtrobiq; idem eueniat. porrò dicimus duos triãgulos, quorum alter laterum æqualium eſt, alter inæqualium, eandẽ eſſe figuram, non eundem triangulum, quia illa dñr eadem eſſe in aliquo communi, quæ in aliqua differentia id proxime diuidente conueniunt: illa autem diuerſa, quæ differentijs proxime diuidentibus diſcrepant. Quare cum triangulus æquilaterus, & triangulus trium laterum inæqualium conueniant in dña, quæ figuram proxime ſecat, quæque triangulum in commune conſtituit, nimirum in triangulari, diſſideant autem differentijs quæ triãgulum in cõe proxime diſpertiunt, vtique dicentur eadem figura, ſed non idem triangulus. pari ratione, cum duo binarij in differentia proxime diuidente numerum, & cõſtituente binarium conueniant, differant autem proprijs ſingularibus differentijs, quibus proxime binarius diuiditur, dicentur idem numerus; non idem tamen binarius.

Obiectio. Sed contra hæc in promptu eſt obiectio. Socrates & plato non ſolum in natura animalis vnum ſunt, ſed ẽt in natura hoĩs, ſiquidem vt Porphyrius in ſua Iſagoge c. de ſpecie, cõi Dialecticorum approbatione & cõſenſu docuit, plures homines cõione ſpeciei ſunt vnus homo. Nõ igitur regula, quam hic tradit Ariſtoteles ad eadem, & diuerſa cognoſcenda, recte ſe habet. Occurrendum tñ eſt cum Simplicio, inferiora bifariam cum ſuperioribus comparari, vel conſiderando tñ naturas ipſas ſuperiorum, vel dñas, qbus eæ proxime diuiduntur. Priori modo, de quo egit Porphyrius, Socratem & Plato nem non in animali tñ ſed in hoĩe ẽt vnum quid eſſe. Poſteriori, quem hic expendit Ariſtoteles non eſſe Socratem & platonem vnum in hoĩe, cum non conueniant in vna aliqua dña, per quam homo diuidatur; eſſe tñ in animali vnum, quia in quadam eius dña, nimirum rationis participe conſentiunt. Nota hoc cap ad tex. 133. philoſophicum illud

Diſutio.

Philoſophicum axioma. axioma, Primum in vnoquoque genere eſt ceterorum menſura. Quod vſurpat etiam ariſt. 8. huius operis libro c. 9. tex. 76. & 10. Metaph. c. 4. tex. 7. Nonnulli, in quibus eſt D. Tho. 1. p. q. 2. art. 3. id ita enunciant, vt dicant primum in quolibet genere eſſe cauſſam reliquorum. Cuius rei veritatem alibi excuſſimus.

QVÆSTIO I.

Recte ne tempus ab Ariſtotele definitum fuerit, an non.

ARTICVLVS I.

Non videri recte definitum.

1. argum. Stratonis. Temporis definitionem ab Ariſto. traditam hunc in u -um impugnabant Straton Lampſ. cenus Theophraſti diſcipulus. Tempus eſt quantitas continua, numerus quantitas diſcreta, igitur tempus non eſt numerus, atque adeo nec numerus motus.

2. argum. Galeni. Lege F. Mirandulam li. 6. c. 3. & Galeno. Item: Eandem improbat Galenus hoc fere argumento. prius & poſterius explicãtur per tp̃s, ergo ſi per hæc tp̃s definiſ; idem per ſe ipſum declarat; quę rõ definiendi circulum continent, & inepta eſt; A cum oportreat id, quod ad rem implicitã enodandam aſſumitur, illuſtrius eſſe, quod nulli rei ſuę ipſius cõparatione cõuenit. 3. argum. Plotini.

præterea: Ad hunc modum plotinus argumentatur. Menſura debet eſſe quid manifeſtum, vtpote qua ad rei cuiuſlibet quantitatem etiã vulgo oſtendendam vti mur: atqui tp̃s eſt quid obſcurum, & motu ignotius. Non igiẽ motus menſura eſt. Adde quod tp̃s pendet a motu, vt ẽ prio ri, & tanquam ab eo, in quo fundatur: menſura uero non pendet a re, cuius menſura B eſt, ſed e contrario res a ſua menſura. 4. argum. pythag.

Quarto: Sic Pythagorei pro ſe opponent. Id cenſeri debet tp̃s quod ad dimetiẽdas ſucceſſiuarum actionum moras maxime aptum ſit: hoc aũt nõ ẽ eſſe aliud, quam ipſa ſphæra cœleſtis, quatenus nũc in vna, nunc in alia parte ſpacij ſolem, ac reliqua

A reliqua ſydera ſpectanda exhibet, quæ dum cernimus, morarum interualla notamus. Ergo tempus nihil eſt aliud, quam ſphæra cœleſtis eo modo ſumpta.

5. argum. Quinto: Cum omnis motus corporũ cœleſtium perfectiſſimam conſtantiam, & æquabilitatem habeat, non minus conſtans & æquabilis eſt lunæ, ſolis, ac reliquorũ planetarum orbiumque conuerſio, quam motus primi mobilis: ergo nõ in ſola prima ſphæra, vt ſuperiori c. Ariſt. docuit, tempus inſidet. Accedit ſacræ paginæ auctoritas cap. 1. Geneſis, docens poſita fuiſſe luminaria in firmamento cœli, vt diuiderent diem, ac noctem, eſſentque in ſigna, & tempora, dies, & annos. Ad quem etiam, locũ Philo Iudæus in libro de mundi opificio. Factæ ſunt, inquit, ſtellæ ad menſuras temporum. Nam Solis Lunæque & aliorum ſyderum recurſus, dies, & menſes, annoſq; conficiunt. B

6. argum. Sexto: Tempus non ſolũ eſt numerus motus, ſed etiam quietis; igitur tempus non debuit definiri numerus motus duntaxat; ſed motus, vel quietis. Antecedens probatur ex D. Auguſtino id aſſerẽte. 11. Confeſſionũ lib. cap. 24. hiſce verbis. Etſi varie corpus aliquando mouetur, aliquando ſtat; non ſolum motum eius, ſed etiam ſtatum tempore metimur, & dicimus tantum ſtetit, quantum motum eſt, aut duplo, uel triplo ſtetit ad id quod motum eſt. Confirmatur quoque idem antecedens ex eo, quia ſicuti nullum corpus niſi tempore mouetur, ita nullum momento; ſed tempore quieſcit, vt in libris, qui ſequuntur, conſpicuum fiet. C

7. argum. Septimo: Nullum verum ens componitur ex ijs, quæ neutiquam eſſe poſſunt; ſed tempus ita ſe habet; non eſt igitur verum ens, atque adeo non ei conuenit Ariſtotelica definitio. Minor ſuadetur, quia tempus conſtat ex præterito, præſenti, & futuro. At quod nullum horũ poſſit eſſe probatur, quia præteritum iam euanuit, futurum nondum eſt; præſens autem non uere eſſe tempus ſuadetur ex D. Auguſt. libro proxime citato, cap. 15. ubi docet ſi quid intelligitur tẽporis, quod in nullas iam uel in minutiſſimas momentorũ partes diuidi poſſit, id ſolum eſſe, quod præſens dicatur, quod tamen ita raptim a futuro in præteritum tranſuolat, vt nulla D E

D. Augu.

A morula extendatur; nam ſi extẽditur, diuiditur in præteritum, & futurum; præſens autem nullum habet ſpacium. Quo patet id, quod ex tempore præſens dicitur eſſe ſolum momentum, quod neutiquam tempus eſt, ſicuti nec pũctus linea. Eodem ſpectat illud Senecæ lib. 6. Nat. quæſt. cap. vltimo. Nec quod futurum eſt meum eſt, nec quod fuit; in puncto fugientis temporis pendeo. Senecæ.

B

ARTICVLVS II.

Approbatur, tutaturque temporis definitio ab Ariſtotele tradita.

ETſi tẽpus eſſe pro cõperto habeatur, nemoq; ſit, qui illud in ore non habeat; ſiquidẽ paſſim vſurpamus hodie, heri, nuper, & ſimilia, tẽpus ſignificantia, tñ eius naturam cognoſcere per difficile eſt. Quod ſignificabant Ægyptij philoſophi, depicta imagine ſerpentis caudã ſuã ſub guttur attractam occultantis. Per ſpiras enim dierum, annorumque volubiles ſeries, ut D. Cyrillus ait, deſignabant, per caudam vero occultatam, latentem eius naturam. Neque ſolum difficile eſt quid tempus ſit percipere, ſed perceptum oratione explicare. Quo pertinet illud D. Aug. 11. Confeſſio. cap. 14. Quid eſt ergo tempus? ſi nemo ex me quærat, ſcio; ſi quærenti explicare velim neſcio.

Tempus quã ſit cognitu difficile.

C Ægyptij.

Cyrillus.

Auguſt.

Fuerũt igitur hac de re variæ antiquorum ſentẽtiæ, quas cõmemorauit Ariſtoteles ca. 10. huius libri, Simplicius in ſua digreſſione de tpe. Plutarchus lib. 1. de placitis c. 21. Galen. in lib. de hiſtoria philoſophica ca. 34 Sextus lib. 3. Pyrrhoniс. ſuppoſitionum. Plato, ut eum Theophraſtus, Eudemus, & Alexander contra Simplicium interpretãtur, exiſtimauit tẽpus eſſe conuerſionẽ cœleſtis mundi. Sic eñ in Timæo ſcripſit. Nox igitur, & dies ad hunc modum, & ob has generata ſunt cauſæ, nempe unius ſapientiſſimæ conuerſionis circuitus. Menſis autem, qñ luna luſtrato ſuo curſu ſolem conſecuta eſt, annus, vbi ſol ſuum totum confecit, & peragrauit orbem. Cæterorum aũt ſyderum ambitus ignorantes hoĩes, præter admodum paucos, neq; nomen appellant, neq; inter ſe numero commetiuntur. Itaq; ut D E

Philoſophorũ placita de natura tpis.

M. Alber. hoc loco trac. 3. c. 2

Mirãdula libro 3. de exam. vanit. ca. 12.

Platonis opinio.

fic dicam, nesciunt hos fyderum errores id ipsum esse, q rite dicitur tempus, multitudine quidē infinita, sed admirabili varietate præditos. Alij arbitrati sunt tpsef se amplissimam sphæram totius vniuersi, cuius opinionis Pythagoras auctor fuisse creditur, licet Archyt. s eius occasionem Pythagoreis dedisse existimetur, vtpote qui, Simplicio referente, docuerit tempus naturæ vniuersi dimensionem esse. Erathostenes autem tempus definiebat, solis iter. Plotinus denique vitam animæ in motu B transeunte ex alia in aliam vitam.

Snia Pythagore ab Archita. De alijs opinionibus Damasij, Stratonis, Iamblici, Procli lege Simpliciū. Erathostenis. Plotini.

Cæterum oēs hæ definitiones parū appositæ sunt, vel quia nimis obscuræ, vel quia rē ipsā nō attingūt. Optimaq. hētur ea, q Aristoteles superius tradidit, videlicet: Tempus est numerus motus sm prius, & posterius. Vt aūt ea clarior, illustriorq; euadat, singulas ipsius partes enucleatius exponemus. Prima est, numerus, aduerte igitur numerum, q ad prçsens institutum attinet, diuidi a peripateticis ex doctrina Arist. hoc in lib. ad tex. 102. in numerū a C rebus abstractum, vt in binarium, & ternariū, & in numerū rebus concretū, vt in binarium lapidum, ternarium leonum. Item numerum concretum reb. dupl. cem habere, vnum, qui ex partibus reipsa discretis coalescit: cuiusmodi est binarius duorum hominum: alterum, qui constat ex vnitatibus non re, sed cogitatione dis. unctis, vt si quis continuum aliquod in duo dimidia intellectu partiatur, & ex ijs binarium con D ficiat. His positis, cum Arist. tempus numerum vocat; numerum sumit pro eo, qui rebus est concretus, idest, pro numero partium motus, seu pro partibus motus numeratis, itemque pro numero, qui conficitur ex vnitatibus, non re, sed mente ab se diuisis: cum dicat tempus metiri partes motus, quæ re ipsa continuæ sunt, sibique cohærentes; sed tamen vt diuisæ, ac sæpatę concipiuntur.

Definitio tpis ab Arist. tradita oīum optima. Duplex numerus. A reb. abstractus. Reb. concretus. Rē cōcretus duplex Cōsule D. Damas. in Phys. cd. 10. D. Au. 12. de ci. Dei c. 15. Aegydiū in 2. d. 19 q. 2. ar. 2. & d. 37. q. 1. a. 3. M. Alb. intra tat. de quatuor coæ. q. 3. art. 11.

Altera particula est, motus: Pro cuius E explicatione haud ignorandum est, quod præter alios edisserit S. Thom. in 2. d. 12. q. 1. art. 5. & opusc. 48. in explicatione Categoriæ. Quando. Argentinas in 4. d. 48. art. 4. q. vnic. Alensis 2. p. q. 9. in 9. D. Bonau. in 3. d. 37. nu. 33. Gilbertus in Boetiū de trin. Caiet. 1. p. q. 10. art. vlt. & Capr. in 2. d. 2. q. 2. art 3. videlicet, bifariā tempus vsurpari, vno modo prout est numerus, seu mensura motus summe ęquabilis ac primi, qualis est cōuersio supremæ sphæræ, altero quatenus est mensura cuiusque motus, & in qualibet re actu motum subeunte insidet. Iuxta priorem illam notionem tempus vnum rātum est, sicuti, & unum primū mobile, iuxta posteriorē tot sunt tpa, quot motus, iuxta priorem, tps est mensura propria, & interna motus primi mobilis, simulq; eō is & externa aliorū omniū motiū, iuxta posteriorē, tps per est mensura duntaxat motus, cui inest. Secundum priorē sumitur tempus Apoc. 10. cū Angelus iureiurando asserit nō futurum tps amplius, quia nimirum, vt D. Thom. eo loco interpretatur, post diem uniuersalis iudicii non erit amplius tps primi mobilis, cessante eius & aliorum corporū cęlestium conuersione, secundum posteriorem loquitur D. Aug. 12. de Ciui Dei c. 11. ubi concludit, si ante celum & terram fuerunt Angelici motus, fuisse & tēpus, & 11. Confess. c. 23. cum ita scribit: Cur enim non potius omnium corporū motus sint tempora? An uero si cessarent cęli lumina, & moueretur rota figuli non esset tempus? Et paulo inferius: Nemo mihi dicat cęlestium corporum motus esse tempora, quia et cuiusdam uoto cum sol stetisset, ut uictor preelium peragerer, sol stabat, sed tempus ibat.

Duplex temporis usurpatio. Duplicē hanc notionē tēporis afferet etiā Iandunū 4. huius operis q. 28. Iauellus q. 23. etsi eam nō uideatur admittere D. Th. opusc. 36. ca. 2. Auic. Alex. Themist. Auic. Theoph. & Porphyrius, quos refert M. Alb. hoc loco tra. 3. capi. 4. Qua rōne unum tātum sit tempus, uel plura D. Augu.

Igitur Aristoteles tempus priori dūtaxat modo sumptum definit, quod illud præstantissimum sit, & in tota uniuersitate naturæ maxime notum. Commonet sicut autem D. Tho. 1. p. q. 66. art. 4. si alius orbis cęlestis a Deo fieret, q cæteros suo complexu cohiberet, suoq. motu circumuolueret, futurum ut in eius conuersione ponendum esset illud tpis individuum, quod Aristotelica definitione explicatum est, id. n. tunc omniū prima mētura foret.

Iosu. c. 10. Quod tēpus definierit Aristot.

Aduerte etiam, pręter hoc tēpus singulare, dari aliud, vnumquoq. in essendo, & uniuersale in mensurādo, nempe tempus imaginarium, quod illo est antiquius, æquabilius & uniuersalius. Antiquius, quia tps primi mobilis cæpit cum eius motu, tps uero imaginariū initio caret. Aequabilius, quia reliqua tpa, si spectentur præcise comparatione motuum, quibus adæquantur, alia celerius, alia tardius fluunt sicut

Tempus imaginarium. Antiquius. Aequabilius.

sicut & ipsi motus, paremq; extensionem cum illis sortiuntur, vt progressu ét dice mus; at tempus imaginariũ æqua semper labitur velocitate; quia a nullo motu pẽ det. Vniuersalius, quia non alia tantum, quæ sub temporis mensuram cadunt me titur, sed ipsius etiam motus primi mobi lis, & eius durationis regula est. Verumtamen in eo longe deteriorẽ conditionẽ sortitur, quod nequaquam sit aliquid po sitiuum & reale, sed imaginarium: non quasi in sola imaginatione tanquã figmẽ tum consistat; sed quia vt in spacio imagi nario, (de quo alibi) dimensiones quasdã veris dimensionibus respondentes conci pimus, ita & in huiusmodi tempore apprehendimus successionem quandam velut infinitibus copulatã, quæ motus omnes & quietes, ac tempora ipsa metitur.

[Margin: Vniuersalius.]

Sequitur tertia definitionis particula, ẽm prius & posterius. Pro qua item ob seruandum est, quamlibet Physicam lationem dupliciter secari posse: vel rõne G subiecti, in quo inest, & cuius extensione protenditur, sicuti candor, cæteraq; acci dentia, quæ in corporibus hærent: vel se cundum propriam ac peculiarem ipsius motus continuitatẽ. Iuxta priorem modum omnes partes motus simul existunt, nec in eis vlla datur successio, aut prius & posterius, sicuti nec in subiecti partib. Iuxta posteriorẽ, quemadmodũ interim dũ mobile ciet, alias partes spacij prius, alias posterius decurrit (idẽ suo mõ itel D lige de cæteris motib. comparatione partium formarũ, ad quas tẽdũt) ita alias sui flux9 partes prius obtinet, alias posterius Has vero qa tps mẽsurat, iccirco defin.t numerus motus ẽm prius, & posterius. Qđ idẽ valet, ac si dicamus: Tps est partes motus numeratæ, prout durant; quarum aliæ labuntur prius, aliæ posterius.

[Margin: Physica latio bifariam diuidua est. Lege Capreol. in 2.d.2.q.2 art.6. Rich. qđlib.3.q.9. Qua consideratione partes motus existant simul.]

[Margin: Qđ tps pẽdeat ab anima.]

Porro docuit tum Arist. hoc in lib. ca. 14.tex.131. tum D. August. 11. Confess. cap.28. tempus esse opus animæ, seu pen- E dere ab anima; quia ipsum considerarunt non absolute, sed prout in primo mobili ab anima limitatur, & pscribitur ad metiendos motus sublunaris mundi. Quo pacto anima sumit diuersas partes eiusdẽ temporis, quæ sunt mensuræ durationũ; v.g. eam partem temporis, quæ consequitur vnam solis a puncto Orientis ad idẽ

[Margin: Lege M. Alber. in sũ. de 4. coæu. q.3. ar. 10. Auerr. cõ. 131. D. Thom. ibi & opu scu. 44. Sõ. 5. Metap. q.24.]

A punctum circuitionem, eamq; appellat, diem, & eandem in viginti quatuor partes distribuit, quarum vnamquamq; horã vocat. Quo liquet tempus definitum ab Arist non esse ens reale, nec per se contineri in quãtitatis categoria; sed esse ens rõnis; cũ illa sectio & limitatio, sola mẽtis actione fiat: licet alioqui tps absolute spectatum (quicquid senserit Aphrodisæus, Galenus, & alij his multo antiquiores, quorum meminit M. Albertus in sũ- B ma de quatuor coæquæuis q. 3. art. 10.) ens reale sit; cũ motus, sublata oĩ apprehensione intellectus, in suo esse persistat, atq. adeo realẽ, propriãq. sibi durationẽ vẽdicet; quæ non est alia, quã tps Quare Parisienses art. 199. errorem censuerunt affirmare, tps nihil esse in re, sed in sola mentis notione; tps videlicet, quod est duratio simpliciter sumpta. Ita patet quo pacto definitio temporis intelligẽda sit.

[Margin: Tps absolute spectatũ esse ens reale. Articulus parisiẽsis. Idem late pbat Gregor. in 2. d.2.q.1. Consule ét Gen. Gãd. qđlib. 3.qu. 10. D. Th. in 1.d.19. q.5.art.1.]

ARTICVLVS III.

G *Solutio argumentorum, quæ initio proposita sunt.*

NVnc primi articuli argumentis occurramus. Ad primum dicẽdum est, tempus, spectatum prout est in rebus, esse cõtinuum; prout est in mente, seu quatenus ab intellectu diuiditur, modo superius explicato, esse quidpiam discretũ: Aristotelem autem hac posteriori vsurpa D tione tempus definijsse. Consule M. Albertum hoc loc. tract.3.cap.5. Auerroem comm.109 D. Tho. Simplic. & Themist. tex.100 & 101.

[Margin: Solu. 1. Qua cõsideratione tẽpus sit cõtinuũ, qua discretum.]

Ad secundum: prius & posterius in definitione temporis non explicari per tempus Nam hæ particulæ, vt supra declaratum fuit, designant partes motus, prout successiue fluunt, & a nobis numerantur secundũ successionem vnius post aliam. Vbi patet prius & posterius non explica- E ri per tempus.

[Margin: Sol. 2.]

Ad tertium: Tps ẽm suam naturam esse quidpiam ignotius motu; cum motus sensui per se pateat, atq. omnium oculis sese vltro ingerat; nõ ita vero tps; sed.n. id non obstare, quo minus tempus ẽm rationem mensuræ notius fit motu, qui ab eo mensuratur; quatenus deprehẽdimus hunc & illum motum velocem aut tardum

[Margin: Sol. 3.]

Quo pacto tēpus pendeat a motu, motus a tempore.

dum esse, quia paruam, aut longam motā facit. Ad reliquā eiusdem argumēti partem dicēdum, licet tempus quoad suum esse a motu pendeat, motum nihilominus pendere a tempore, vt a mensurante: nec esse absurdum duo aliqua ab se mutuo pendere diuersa consideratione.

Sol. 4.

Ad quartū. Concedēda est propositio, ad assumptionem vero dicēdum, sphærā cœlestem prout sidera circunuehit, & ea nobis videnda præbet, nihil facere ad dimetiendas mutationes, earumq; moram notandam, nisi ipsius mundi cælestis conuersio quoad sui durationem spectetur. Quare nō recte Gregorius Ariminensis in 2. d. 2. q. 1. art. 1. hoc potissimum argumento adductus, cōtendit nihil esse aliud tps, q̄ ipsū cęlū, aduersus quē lege differentem Capreol. eodem loco q. 2. art. 3. vbi īdigne fert susceptū fuisse ab illo patrocinium eius opinionis, q̄ Arist. ante duo annorū millia stultitiæ nomine improbauit, vt constat ex c. 10 huius libri t. 94.

Reijcitur opinio Greg.

Sol. 5.

Ad quintum: Etsi omnes cęlestiū corporum motus, pro sua quisq. ratione, sint æquabiles, atq; in ijs etiam tempus insit, primum tamen ac nobilissimum tempus insidere in moto oīum maxime æquabili, sibiq; simili, qualis est motus primi mobilis teste Arist. 8. huius operis c. 16. tex. 83. & lib. 2. de cęlo c. 6. tex. 36. licet istiusmodi tempus a motibus inferiorum orbium distinctionem, & varia appellationum discrimina sortiatur. Etenim motu solis distinguitur in annos, a motu lunæ in menses, aliasq. id genus durationū mensuras. De quibus lege, si placet, Macrobium lib. 2. in somnium Scipionis ca. 11. Aduerte tamē cum in 1. Geneseos dicuntur luminaria cęlo affixa, vt sint in tēpora, non sumi ibi tempus pro mensura motus, quod Grece dicitur (cronos,) sed prout designat opportunitatem ad res faciendas, vt ad ferendum, nauigandum, aliaq. eiusmodi, quę diuersis anni tēporib. fiūt, Grece (cairos,) Hebraice Mogadin.

Tps primi mobilis vt varias appellationum differentias sortiatur.

Sol. 6.

Ad sextum. Tempus esse per se mēsuram motus; quietis autem ex accidente, vt Aristot. asseruit ca. 12. huius lib. text. 18. quatenus videlicet quies est priuatio motus. Nam ea quæ per se habitui conueniunt, ex accidente priuationi accommodantur. Vt cum aspectus per se sit lumi-

A nis, ex accidente est tenebrarum. Quod enim tempus solius motus, non autem quietis per se mensura sit, ex eo conuincitur; quia tēpus metitur rem s̄m prius & posterius, a quorum vno ad alterū est trāsitus; at hæc in quiete non insunt, nisi facta ad motum relatione, atq; adeo ex accidente. Ob hanc igitur rationem Arist. nō per quietem, sed per motum tempus definijt; cum vnumquodq; per id, quod per se illi conuenit, definiri oporteat.

Cur tps non definiatur p quietem, sed p motum dūtaxat, etsi illā quoq. metiatur.

B Ad vltimum: Concessa maiori, neganda est minor, dicendumq; alium existendi modum vendicare res successiuas, aliū permanentes: etenim hæ constant partibus simul existentibus; illę partibus, quę cum in perpetuo fluxu consistant, ita se habent, vt non nisi vna intereunte alia succedat. Itaq. fatendum est partes temporis non existere simul: negandum nullo modo existere. Et vero e tribus temporibus, præterito, præsenti, & futuro; præ-

Sol. 7. Quo pacto res successiuæ existunt.

C sens dicitur actu existere; non quod eius partes cohæreant simul, sed quia ita præteruolant, vt tamen copulentur præsenti instāti, quo etiam modo extitit id, quod iam effluxit, & existet, id quod futurum est. Cum autem D. Augustinus loco citato nihil temporis præsens appellare vult præter id, quod in eo diuidi non potest, quod est momentum, paulo pressius nomen præsentis vsurpat: Seneca vero de præsenti instanti loquitur.

D

ARTICVLVS IV.

Vberior explicatio superioris argumenti: & quod tempus non existat per sola instantia.

Videri tēpus per sola momēta existere.

QVoniam ea, quæ de temporis existentia paulo ante diximus, nonnihil habent difficultatis, illustrāda a nobis hoc loco sunt. Ac primum videbitur alicui tempus per sua duntaxat momen-

E ta existere. In primis quia celebre est apud philosophos Nihil simul esse dum fit. Quare cum tempus per successionem perficiatur; consequens est vt dum successiue fluit, non sit, sed per sola momenta. Secundo, quia cum omnes passim in ore habeant, nihil nos è tēpore preter instans habere; cōmunis hominum cōsensus videtur, totam temporis existentiam

1. argum.

2. argum.

3. argum.

in

in instantia includi. Pro quo etiam facit quod esse cuiusque rei est a forma, momenta vero sunt partes formales temporis, reliqua vicem materiæ obtinent.

Tēpus nō simpliciter existere per momenta.

Asserendum tamen est tempus absolute ac simpliciter non per instātia, sed per suas partes successiuas actu existere: esto aliquo modo dici queat existere etiā per instantia. Huius assertionis prior pars, q̄ statuit præter alios Durād. in 2.d.2.q 4. hisce rationib. ostenditur. Existentia cuiusq. est idem re cum ipso; sed existentia instantis non est idem re cum tempore; quia cum sit idem cum instāti, instans & tēpus essent realiter idem, iuxta axioma illud philosophicum. Quæcunq. sunt eadem in vno tertio, sunt eadem inter se. Igitur existentia instantis est alia ab existentia temporis. Item quodlibet momentum est insectile, ac totum simul, similiterq. ipsius existentia; tempus autem est diuiduum, & successiuum, itemq. existentia illius: ergo existentia instantis non potest esse existentia temporis, alioqui res successiua existeret simul, quod a natura successiui longe abest. Quod ad posteriorem partem assertionis spectat, ex eo illa cōfirmatur; quia cum instātia sint quasi partes formales temporis: consentaneum est vt dum illæ existunt dicatur p ea tēpus existere, præsertim si loquamur de existentia præfinita, & tota simul, qualis habetur in tempore sola existentia indiuisibilis, quæ est instantium.

Existētia est idem re cū eo, cuius existētia est.

Instantia sunt velu ti partes formales temporis.

Argumenta vero, quæ nostræ conclusioni aduersabantur, nihil conficiunt. Nā dictum illud, Nihil est dum fit, intelligi debet non de successiuis, ut annotauit Auerr. 3. huius operis cōm. 57. D. Tho. 1. 2. d. 1. q. 1. art. 2. c. in 2. d. 2. q. 2. art. 3. nec etiam de permanentibus, quæ momento fiunt. Quod. n. momento fit, simul est ac fit; sed de ijs permanentibus, quæ per motum efficiuntur, de quibus ait Aristoteles 8. huius operis c. 8. t. 69. tunc primo esse, cum datum est ultimum instans eius temporis, in quo fiebant. Item illud, e tēpore nihil habemus præter instans, sic interpretandum est, vt nihil e tempore præfinitum, & determinatum ac simul habeamus, præter instans, quo ea pars temporis, quæ immediate precedit, & ea, quę proxime subsequitur, inter se copulantur, etenim tempus præsens ex his partibus constatum haud dubie indefinitum est, sicuti & partes ipsæ, vt pote quæ incerte extensionis sunt, id est, non tam exiguæ, quin minores.

Quo pacto intelligendum nihil nos habere è tēpe p̄ter instans.

Quod postremo obijciebatur, unumquodq; habere esse, id est, existentiam a forma, difficultatē innoluit de causa existentiæ, quam primo huius operis libro explicuimus. Nec est quod hoc loco actū agamus. Negandum est existentiam tribui a sola forma, licet forma vt in cōposito naturali, principem locum tenet, sic et potiorem existentiam conferat. At enim hoc ipsum de formis proprijs dūtaxat intelligi debet, non de ijs, quæ per analogiam tantum, ac similitudinem formæ dicuntur, cuiusmodi sunt instātia respectu temporis. Quod hactenus de existentia temporis diximus, asserendum quoq. suo modo erit de existentia motus; cum in utroque par, atque eadem ratio sit.

Existētia nō tribui a sola forma.

QVÆSTIO II.

Vtrum tempus a motu distinguatur.

ARTICVLVS I.

Non esse motum & tempus res diuersas, esto ex natura rei differant.

NOn excitamus controuersiam de tēpore primi mobilis comparato ad aliorum corporum motionem, cuius externa mensura est; sic enim nemo dubitat re ipsa inter se distingui tēpus & motum; cum in subiectis re diuersis hæreāt. Intelligenda est ergo quæstio de quolibet ipse respectu eius motus, quem intrinsecus metitur. Sunt qui afferunt temporis ita simpliciter, esse a motu diuersum. Primum, quia si eadem res essent, cum tempus mensuret motum, a se ipso tempus mensuraretur, quod est absurdum. Secundo, quia tempus uidetur esse soboles motus, tum quia est passio illius, docente Arist. 5. Metaph. c. 13. tex. 18. tum quia prius & posterius in tēpore gignitur ab eo, quod prius & posterius ī motu est; fieri autem nequit vt soboles idem re sit cum progenitore. Tertio, quia Arist. hoc in lib. cap. 10. tex. 94. coarguit eos, qui motum sphæræ, tempus esse contendebant, & cap. 12. tex. 118. disertis verbis

Status quæst.

Opinio existimantium differre tempus realiter a motu.

1. Argum.

2.

3.

Cõclusio verbis docet motum non esse tempus.

Nostra tñ conclusio sit, tps non distingui re a motu, distingui tñ ab illo ex natu ra rei. Prior pars huiusce conclusionis sua detur, tum quia nulla rõ, aut necessitas co git tempus a motu re ipsa distinguere: tũ quia si eo pacto dissiderent, posset vtrumque sine altero diuinitus cõseruari, q̃ ne mo concedet: tum quin tempus definitum est ab Arist. numerus motus sm̃ prius, & posterius, id est, partes ipsę motus numera te, quatenus durant. Altera vero pars con clusionis inde patet: quia tempus est durõ motus, & eius mensura, atque eo natura posterius: itemq; partes motus copulantur mutatis esse: partes autem temporis instantibus. Post eñó, quia sæpè temporis extensio parua est, motus verò magna, si videlicet lõga spacia locorum celeriter decurrantur; & e contrario sæpè motus extensio breuis est, temporis autem longa; si breue spacium tardè cõficiatur. Nec contra hanc rationem est quod Arist. 11. cap. huius libri docuit, magnitudinem, motum, & tempus inter se æqualia esse: loqui tur enim ibi de extensione, quam tempus obtinet ex parte termini per motum acquisiti; non de ea quæ ipsi tempori pro pria, & germana est, qua adęquatur durationi imaginariæ, vt in explicatione contextus admonuimus.

Suadetur prior pars conc. — *Suadetur posterior pars.*

Diluũtur arguměta

Argumenta verò initio proposita nullã aduersus traditam conclusionem vim habent.
1. Licet enim tempus & motus idem re sint; cum tamen ex natura rei differãt, ea distinctio sat est, vt vnum alterum men
2. suret, nec tamen se ipsum propriè metiatur. Item licet tempus motum supponat ipsumque veluti quędam natiua proprie tas consequatur, non proinde tamẽ illius suboles rite ac propriè censebitur, cũ non
3. ppriè dicatẽ ab eo gigni, aut produci. Arist. autem non eos reprehendit, qui tempus idem re cum motu cęli faciebant sed qui nullum prorsus inter hęc discrimen esse opinabantur.

ARTICVLVS II.

Quoniam modo tempus ab existentia continuitatis motus differat.

SVperiori articulo statuimus discrimen inter motum & tempus: proximum est, A vt quo nam modo tempus ad existentiam cõtinuitatis motus sese habeat, scrutemur. Sunt qui inter hæc nihil omnino discriminis esse putent, ideq. de aliarum rerum duratione, & existentia absolute decernãt. In his sunt Scotus ĩ 2. d. 2. q. 2. & in q̃lib. q. 6. & in 2. d. 2. q. 2. Bassolius ibid q. 1. ar. 3. Ochamus ĩ 2. q. 10. Gabr. d. 2. q. 2. Quib. ea potissimum fauent argumenta; quod ni hil aliud est rem durare, quã existere, nec aliud est rem quampiam esse breuis aut B prolixæ durationis, quam esse breuis, aut prolixæ existentię. Item quia si existentia & duratio essent distincta ex natura rei, eo pacto distinguerentur inter se creatio & conseruatio; cuius oppositum in 8. huiu sce operis libro ostendemus: Assumptum probatur, quia creatio tendit in rem sub esse existentiæ, conseruatio verè fertur in eandem quatenus iam durat.

Qui putẽt tps, & existẽtiã cõtinuitatis motus neutiquã differre. 1. Argum

Tertio, quia si duratio ab existentia dif ferret tanquam eius mensura, esset quid- C piam ea posterius, sicq; existentia nõ pro be diceretur a Philosophis vltimus mod° siue postrema actualitas cuiusque vltra q̃ nihil iam amplius rei productæ adueniat. Tandem, quia nec rerum, nec rationum formalium eiusdem rei multitudo absque necessitate inuehenda est nulla autem videtur esse necessitas ob quam duratio, & existentia cuiusquam inter se vllo pacto distingui debeant.

Nobis tamen verisimilior videtur sen- D tẽtia Richardi in 2. d. 2. q. 1 art. 1. circa pri mum principale, Maronij q. 2. Argenti- natis quæst. 1. artic. 1. & aliorum putantium durationem differre ab existentia, non quidem realiter, (alioqui possent ambo, diuina saltem virtute abse mutuò disiuncta conseruari) sed tamen ex natura rei: atq. adeò tempus, de quo in hac disceptatione priuatim quærimus, ex natura rei distingui ab existentia conti- nuitatis motus. Primum, quia ratio existẽ E tiæ in eo tantum consistit, vt res sit extra suas causas: duratio verò significat proten sionem, seu moram rei in suo esse, cum ni mirum res vltra instans durando protendi tur; vel saltem importat mensuram superuenientem existentiæ, quod in omnem rẽ conuenit, siue per vnum duntaxat momẽ tum duret, siue diutius perseueret.

Dissolutio propositæ dubit.

Duratio- nẽ differre ab existẽtia. Probatur.

Deinde, sic idem institutum comproba tur

tur existentia Dei, & eius æternitas, quæ A est duratio diuini esse, distinguebtur virtute inter se. Aeternitas enim est attributum q; vtcumq; demonstrari potest a priori per immutabilitatem; esse verò, est ipsa Dei natura, subindeq; nequit a priori demonstrari, vt D. Thomas prima parte quæstione 2 art. 2. ac cæteri ferè Theologi cõmuni consensu tradunt; ergo existentia & duratio in rebus creatis non idem omnino erunt; ita vt nullam inter se admittant distinctionem. Probatur consecutio, quia B absurdum videtur, hæc extra Deum in maiorem colligi vnitatem, quam in ipso Deo: cum res quo longius a fonte, ac principio sui esse recedunt, eò magis degenerent a simplicitate, & in multitudinem habeant.

Existẽtia nõ habet in pdicamentis locum.

Vltimò, idẽ speciatim de tẽpore hûc in modum concluditur. Si tẽpus neutiquam differet ab existentia, cũ hęc ex vnanimi Philosophorũ placito non hẽat in Categorijs locum; sequeretur tempus haud rectè C in serie. Quãtitatis, vt propriam illius speciem collocari, quod tamen Aristoteli, & communi sententiæ repugnat, Nec satisfacit huic argumento Bassolius in 2. d. 2. q. 1. art. 3. aiens tempus non esse durationem motus, sic. n. reijceretur, a prędicamentis; sed esse motus extensionem; eoq. modo inter species quantitatis reponi. Non inquã satis facit, quia negat tempus esse durationem motus, quod omnis Peripatetica schola confitetur. Ex dictis collige essentiam, D existentiam, & durationẽ, quę tria in qualibet re creata nexu quodam inter se colligata repeririuntur, eum seruare ordinem, vt essentia prior sit, secundum locum habeat existentia, tertium ac postremum duratio.

Refellit Bassolij respõsio.

Tẽpus nõ esse durationem, sñia minime Peripatetica.

Diluũtur argumẽta existimantium tps nõ differre ab existẽtia motus.

Nostra igitur sententia hunc in modũ explicata, & stabilita, non erit difficile ad uersariæ partis assertoribus respondere. Namq; eorum primo argumẽto negamus existere nihil esse aliud, quam durare: cur E autem id inficiemur, constat ex discrimine inter durationem & existentiam a nobis tradito.

Ad secundum, neganda est consecutio, & ad eius probationem dicendum, malè ibi assignari discrimen inter creationẽ, & conseruationem, vtraque enim tendit in rem sub esse existentiæ; sed creatio cum nouitate, conseruatio sine nouitate, essendi, quæ diuersitas accidentaria tantũ est.

Quod ad tertij argumenti explicationem attinet; sunt qui effatum illud; Existẽtia est vltima cuiusq. rei actualitas, nõ ita interpretandum censeant, quasi existẽtia sit vltima ordine generationis; sed ita vt dicatur vltimus, id est, supremus gradus, quo vnaquæq. res adornatur, & perficitur. Nos tñ qui arbitramur cum D. Th. q. vnica de anima, art 6. existentiã ẽt ordine generationis postremã esse; respõdemus existentiã dici postremam actualitatem, & modum rei, quia vnaquæq. forma & perfectio hẽt sese ad existentiam vt potentia ad actum, quatenus põt ẽm se existere & non existere, neq. potentialitatẽ exuit dum non stat actu sub existentia. Hoc vero modo etiam duratio ad existẽtiam comparata, est in potestate ad illã, vt ad vlteriorem gradum, quatenus sumpta ẽm suam essentiam est indifferens vt ponatur in rebus. Quo fit vt existentia maneat vltimus modus rei, ut pote, cui ipsa quoq. duratio præcõcipitur, & a qua existens dicitur, commodata inuicem mutua appellatione, ut sicut existentia a duratione durans; ita duratio ab existentia existens nuncupetur. Verum quia in hac reciprocatione, existẽtia modo prçit durationem, modo subsequitur, respondendum potius ideo existentiam dici postremam actualitatẽ, quia est id, per quod tãdem res, quæ producitur, formaliter ponitur extra suas cãs; licet eidem aliquid præterea superueniat, quod posterius sit.

QVÆSTIO III.

Num prçter tempus aliæ aliarum rerum durationes constituendæ sint.

ARTICVLVS I.

De æternitate, æuo, & quibusdam alijs durationibus.

Oĩs mensura dẽt esse cõgenea & accommoda mensur. to.

CVm duratio sit mensura esse cuiusq. rei; cumq oporteat mensurã proportione respondere ijs, quæ sub mensuram cadunt, docente Arist. 10. Met. c. 3. tex. 4. fit inde vt pro diuersitate modi, quo res a suo

suo esse deficere aut nō deficere possunt, A diuersæ rerum durationes constituendæ sint. Porro autem quædam res sunt, quæ per nullam potentiam queunt in suo esse persistere; vel quia suopte ingenio sunt in perpetuo fluxu, & successione; quo mo do sese habēt omnes motus, quorum propria mensura est tempus: vel quia fieri nequit vt amplius quam momento durent, cuiusmodi sunt mutata esse, quibus partes motus copulantur. Atq. horum mensura est instans.

B Est res alia ab his omnino diuersa, nimirum Deus Opt. Max. qui in suo esse ita perseuerat, vt contradictionem implicet, ab eo deficere; atque ad ipsum secundum nostrum modum intelligendi vtcunq. mēsurandum (infiniti enim proprie ac per se mēsura nulla esse potest) cōstituitur ęternitas; quam Boetius lib. 5. de consolatione Philosophiæ prosa 6. hunc in modum definijt. Aeternitas est interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio: hoc est duratio omnino inuariabilis, atq; independens. Vt paucis complectamur, quod multis explicant D. Tho. 1. p. q. 10. art. 1. alijque doctores in 2. sent. dist. 2. Vt. n. solum diuinum esse omnino immutabile est, & in se infinite perfectum, nec aliunde pendens; ita propria ac reciproca eius duratio talis esse debet.

Aeternitas.

C Duratio diuini esse.

Inter Deum, qui non potest non in suo esse persistere, & ea quæ nequeunt in suo perseuerare mediæ quędam res sunt, quę possunt à suo esse aliquo modo cadere, & in eo aliquādiu permanere, quarum duo sunt generales ac cōes gradus. Aliæ nāq. per solam diuinā virtutem deficere pñt: & harum quædā sunt naturalis ordinis, quædā supernaturalis, & quasi diuini. Ordinis naturalis, vt Angeli, & eorum natiuæ facultates, itemq. spēs eis congenitæ. præterea animæ rōnis participes, & earū immateriales potentiæ; itemq. cœlestia corpora, & materia prima; quæ oia mensurantur æuo. Potest autem definiri æuum hoc modo: æuum est duratio seu mensura esse creati naturalis, stabiliter, ac perenniter sese habentis. Dicitur, esse creati, ad remouendam æternitatem. Naturalis, ad remouendam mensuram rerum supernaturalium. Stabiliter, seu permanenter sese habentis, ad excludendas mensuras

D Duo generales & cōes gradus rerū.

E Aeuum. Quarū rerū sic duratio.

rerum successiuarū, & q̄ raptim fluunt, vt tempus, quod mensurat motum, & instantia, quæ mensurant mutata esse. Perenniter, ad excludendas mensuras rerū permanentiū, quæ interitui subiacent, cuiusmodi est duratio substantiarū corruptibiliū.

In æuo nec successio nec partiū distinct.

Res verò ordinis supernaturalis, quæ i altero propositæ subdiuisionis mēbro cōtinebantur, sunt v. c. intuitiua cognitio diuinæ naturæ; beatifica dilectio cuiusq. beati; & lumen gloriæ. Hæc vero aliā sui esse mensuram sortiuntur, nimirum ęternitatem, vti vocant, participatam, quæ eo differt ab æuo, quod hæc sit duratio esse rei supernaturalis, & quasi diuini ordinis. Illud vero rei naturalis.

Aeternitas participata quibus competat.

Quod attinet ad alterum gradum rerum, quæ videlicet suapte natura deficere, & aliquandiu permanere possunt: hic tripartitam rerum continet varietatē. Nā q̄dā subiectæ sunt mutationib. ed interritum ducētib. & tñ ipsæ quoad suum proprium esse aliquādiu perseuerant, vt Substantiæ, quæ ortum, & occasum subeunt. Hæ vero si spectētur quatenus aliqua eiusmodi mutationū afficiuntur; mensurātur tpe; non per se, sed ex accidente. Si autē sumantur quoad suum esse duntaxat, tūc non tempore mensurantur, sed alia quadam mensura a tpe, & ab æuo distincta, & inter hæc media, q̄ Henricu Gandauensis quodlibeto 5. q. 12. modum æui appellat. Nam quod tempore, vt quidā putant, non mensurentur, communis est Theologorum sententia, D. Thom opuscul. 44. Heruæi quodlibeto 2. quæst. 2. 2. Aegidij in 1. dist. 19. quæst. 2. art. 1. ad 4. Scoti in 2. dist. 2. quæst. 4. Duraudi ibidem quę. 6. Capreoli in 4. dist. 43. q. 1. art. 3. licet hi in assignanda prędictarum substantiarum mensura, nequaquā inter se conueniant. Sane quidem non mensurari illas tempore, si precise quoad suum esse spectentur, ea ratio probat; quia oportet mensuram rei mensuratæ accommodatam, & congeneam esse. Quare cum substantia rerum corruptibilium ita sumpta non sit quidpiam successiuum; consequens est, vt tempore, quod successiuum est, non mensuretur. Neq. obstat, quod Aristoteles hoc in lib. ca. 12. doce generabilia in tēpore esse, eoq. mensurari; loquitur enim de ijs prout motui, & quieti subiacent. Quod ipse

Substātiæ corruptibiles qua duratione mensurentur.

Modus æui, quibus reb. accōmodetur.

ipse eodem capite hisce verbis diserte explicat. Id vero, quod mouetur, & id quod quiescit, quatenus quidem id mouetur, hoc autem quiescit, tempus metitur, &c. Nō inficiamur tamen admodum esse probabilem contrariam sententiam, quam tuetur Fonseca lib. 5. Metaph. c. 12. quæst.

Vt vero cæteras mensuras persequamur, quædam formæ sunt, quæ suapte natura per motum acquiri solent; sed. n. postea quam comparatæ fuerunt, permanere in suo integro esse queunt, cuiusmodi sunt qualitates, in quib. per se alteratio versatur; & quantitas ad quam per se tendit accretio. Et hæ quidem si quoad illud esse permanens, ac fixum considerentur, mensurantur modo æui, sicuti generabiles, caducæq. substantiæ. Alia deniq. sunt entia, quæ non necessario per motum cōparantur, sed plerunq. mutatione aliqua momentanea; & tamen possunt in suo esse manere. Hæc vero aut naturalis ordinis sunt, vt intellectiones, conceptus, itē que habitus sciētiarum, & virtutum, alia que huiusmodi. Quæ omnia, quatenus in suo esse indiuisibiliter cōsistūt, mensurantur etiam modo æui. Vel sunt ordinis supernaturalis, vt gratia, fides, charitas, aliæ que virtutes, & dona diuinitus infusa. At que hæc aliam vendicant mensuram, quæ modus æternitatis participatæ dici pōt.

Modus æternitatis participatæ.

ARTICVLVS II.

De tempore spirituali continuo, de tempore discreto, de instantibus naturæ.

Mensura motuum spiritalis.

QVerat tamen aliquis; cum spiritales formæ, v. g. habitus scientiarum, & virtutum, non solum momento acquirantur; sed possint etiam successiua continuatione intendi, vt tertio huius operis libro statuimus, num ad dimetiendos huiuscemodi motus alia mensura adhibenda sit. Cui dubitationi affirmatiue respondemus: oportet. n. eis attribui durationem successiuam cōtinuā & spiritalem; ac proinde tempus quoddam diuersæ rōnis ab eo, quo motus physici mēsurantur. Quin vero si de supernaturalis, & diuini ordinis formis sermo sit, & eæ, quod fieri pōt per continuam successionem, atque adeò per motum diuinitus infundantur, concedendum erit dari adhuc tempus aliud, quo eum motum dimetiatur. Etenim tāta distinctionis latitudo, quanta inter res corporeas & immateriales; & inter res diuini & naturalis ordinis intercedit, non potest non aliam durationem, diuersamque sui esse mensuram uindicare.

Mensuræ motuum spiritalis supernaturalis, & diuini ordinis. De tēpore angelorū meminit D. August. 8. in Gen. c. 21.

Sed illud præterea aduertendum est, plures intelligēdi seu volendi actus eiusdem Angeli, quorum vnus alteri succedit, dupliciter spectari posse. vel ita vt vna aliqua ipsorum collectio sumatur; vel vt singuli per se, ac seorsum expendātur. Igitur duratio totius collectionis, appellatur tps discretum. tps, quia cernitur in eâ priu' & posterius; quatenus ex huiusmodi actib. alij præeunt, alij subsequuntur: discretū, quia prædicti actus non continue, sed discrete sibi inuicem succedūt. Si vero singulatim considerentur, duratio vnius cuiusq. dr instans tp is discreti, siue momentanea sit, siue nō, modo hæc sit vniformis. Vnde nō erit difficile videre quātum inter tps discretum, & cōtinuum sit discriminis. Illud .n. ex solis constat inltā tibus; hoc ēt ex partibus continue fluentibus; illud metitur actiones discretas; hoc continuum motum; illius instantia interdum insectilia sunt, interdum non; siquidem potest Angelus eū intelligendi actū, quem in hoc instanti elicuit, vel immediate post inhibere, vel tota hora continuare; at instantia temporis continui carent omnino partib. quia raptim fluunt, & immediate post euanescunt, vt mutata esse, quorum mensuræ.

Tēpus discretum. Instantia temporis discreti. Discrimina inter tēpus continuum & discretū.

Postremo nec illud ignorandū est, præter instantia temporis esse alia, quæ inslā tia naturæ dici consueuerunt, quę nihil aliud sunt, quam antegressiones quædā, quibus ea, quæ vtcumq. rationem, seu modum causæ habent vel alijs supponuntur, effectus suos seu quasi effectus præeunt, esto omnia simul in eodem puncto indiuisibili temporis esse incipiāt aut cōseruant. Quo pacto contingit in vnum, idemq. temporis inltās includi multa naturę instantia: ratione quorum alia priora, alia posteriora natura uocamus, v. g. eodem momento temporis Petrus est substantia, est corpus, est viuens, est animal, est homo, est denique Petrus. Verum quia ex his prædicatis, vt quodcunque al-

Infinita naturæ. De antegressione instātium naturæ C. in 3. d. 2. q. unica.

eius

tius eminet, ita est causa inferioris, fit inde ut quodlibet in suo instanti naturæ præeat sibi inferius, ac prius etiam, quam illud, Petro competat: Vnde patet in eo temporis instanti, quo Petrus genitus est, tot concurrisse instant a naturæ ratione prædicatorum, quæ sibi in recta serie vêdicat; quod ei superiora prædicata conueniunt. Et vero si natiuas cuiusque rei proprietates consideremus, cum subiectum earum fons, & causa sit, & aliæ aliorum interuentu oriantur, vt docet D. Th. 1. p. q. 77. aut 6. & 7. hic etiam multa naturæ instantia in vno temporis momento inueniemus: ipsum namque subiectum prius natura est, quam proprietates: & ex his vnaquæq. naturæ ordine antecedit eam: quæ ipsius interiectu dimanat, ut facultas cognoscendi, appetendi uim.

Eodē instanti tē poris concurrunt multa naturæ instantia.

At objiciet tamen aliquis. Si Socrates

A sit prius animal, quam rationis particeps, sequi in aliquo instanti existere Socratem, nec tamē in eo esse hominem, quod homo dixerit. Sed negandum est sequi id. Etenim vt annotauit Durand. in 2. d. 1. q. 2. ex instantibus naturæ non recte arguitur existere vnum sine alio: cum eiusmodi instantia non sint mensuræ durationum: sed potius signa quædam indicantia non pendere unum ab altero, posse unum preconcipi sine altero, ut substan- B tiam sine corpore, corpus sine uiuente, particeps rationis sine Socrate.

Obiect.

Dilutio

Haud nos preterit Theologorum nonnullos ut Scotum, Ochamum, & Durandum in 2. d. 2. aliter durationum mensuras distribuere, aduersus quos disputare in præsenti supersedemus, ne dum mensuras durationum quærimus, libri mensuram excedamus.

QVARTI LIBRI FINIS.

IN

IN QVINTVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS,

Proœmium.

QVemadmodum ratio motus in naturæ rebus latissime funditur, ita illius in Physiologia contemplatio varia est, ac multis inuoluta difficultatibus. Quocirca hoc libro, & ijs, qui sequũtur, de eo agit Aristoteles. Cũ vero libro tertio explicatum reliquerit, quid sit motus, & in quo subiecto insideat; nunc reliqua ad eius considerationem spectantia persequitur. Et in prima quidem huius libri parte tradit species motus: in secunda eius vnitatem, & diuersitatem explicat; in tertia de eiusdem contrarietate differit. Libri scopus. Distributio.

C A P. I.

OMne a autem quod mutatur, b aliud quidem ex accidenti mutatur, vt cũ ambulare musicum dicimus, propterea quod hoc ambulet, cui accidit, vt musicum esset. Aliud vero simpliciter dicitur mutari, quod eius aliquid mutetur, vt quę per partes dicuntur. Corpus enim sanatur, quoniam oculus, aut thorax, quæ totius corporis sunt partes. Est vero aliquid, quod nec ex accidenti mouetur, nec quod eorum quæ in eo sunt, aliud quidpiam, sed ꝙ ipsum primo moueatur. Atque hoc est id, quod per se mobile est. Alia autem motione aliud, vt alterabile, & alterationis id, quod curari potest, aut quod calescere diuersum est. c Similiter autem res habet in eo quod mouet. Nam aliud ex accidenti mouet, aliud per partẽ, quod eorum, quę illius sunt aliquid, aliud per se primo, vt Medicus quidem medetur, manus aũt percutit. d Quoniam aũt est id, quod primũ mouet, & aliquid, quod mouetur, atque ēt tempus, in quo: & pręterea id, ex quo & id quo (oĩs motus ex aliquo est, & ad aliquid: nam quod primum mouetur, & id quo, & id ex quo diuersa sunt, vt lignum & calidum, & frigidum, quorum aliud est id quod, aliud id quo, aliud id ex quo) perspicuum est motum in ligno esse non in forma. Nam nec mouet, nec mouetur forma, aut locus, aut quantitas, sed id, quod mouet, & res, quæ mouetur, & id quo mouetur. e Magis. n. ex eo ad qd, quam ex eo, ex quo mutatio nominatur. Quapropter & interitus in non ens mutatio est, tametsi ex eo quod est, id quod interit, mutatur, & generatio, in id quod est, quamuis ex eo, quod nõ est. f Ac quid motus sit antea dictum est. Formę autem, & affectiones, & locus, ad quæ mouentur ea, quæ mouentur, moueri nõ possunt, veluti scientia, & calor. Sed aliquis dubitabit, num affectiones motus sint: albedo aũt affectio. In motum n. mutatio erit. Sed fortassis albedo motus nõ est; sed dealbatio. g Est autem & in illis id, quod ex accidenti, & id, quod per partem,

Tex.1. Tex.2. Tex.3. Tex.4. Tex.5.

*tem atque per aliud, & id quod primũ, & non per aliud: vt quod albescit in id,
quod sub intelligentiam cadit, ex accidenti mutatur. Accidit.n. vt color sub in-
telligentiã cadat. In colorẽ aũt, quoniã coloris pars albedo est. Et ad Europam,
qđ Athenæ pars sunt Europæ. At vero in album colorem per se. Itaque perspi-
cuũ est quemadmodũ motus per se, & ex accidenti, & per aliud quidpiã, & pri
mũ, tũ in eo quod mouet, tũ in eo quod mouetur, intelligatur. Motũ præterea non
Tex.6. in forma esse, sed in eo, quod mouetur, actuq; mobile est.* h *Ac ea quidem, quæ ex
accidenti est mutatio, prætermittatur, quod in oĩbus sit, & semper, & oĩum; quæ
aũt non ex accidenti, non in oĩbus sed in contrarijs, & medijs, & in contradictio
ne. Cuius rei fidem facit inductio. Ex medio.n. vt ex contrario mutatur. Nam eo
vt contrario vtitur, si cũ vtroque comparetur, quippe cum mediũ quodammodo
extrema sit: Ideo & hoc cũ illis, & illa cum eo collata quodammodo contraria di
cũtur. Vt fidiũ media netæ cõparatione graui sono, & hypatæ, acuto prædita est.
Tex.7. Et fuscũ cũ nigro cõparatũ albũ est, cum albo nigrum.* i *Quoniã autem oĩs muta
tio ex aliquo est in aliquid (id quod nomen μεταβολὴ indicat, si quidem μετ᾽ ἄλλο
τι, idest post aliud aliquid, & hoc quidem prius illud posterius declarat) quatuor
modis mutari id quod mutatur, potest. Aut.n. ex subiecto in subiectũ, aut ex nõ
subiecto in non subiectũ, aut ex non subiecto in subiectũ, aut ex subiecto in non
subiectũ. Dico aũt subiectũ id, quod affirmatione declaratur.* k *Tres itaque ex
his, quę dictæ sunt, necesse est esse mutationes, eã quæ ex subiecto est in subiectũ,
& quæ ex subiecto in non subiectũ, & quæ ex non subiecto in subiectũ. Nã quæ
est ex non subiecto in non subiectum, non est mutatio, propterea quod in opposi-
tione non sit posita: nec enim in contrarijs est, nec in contradictione.* l *Porro ea,
quæ è non subiecto in subiectum, in contradictione est mutatio, generatio est, ea
quidẽ, quæ simpliciter omninoq; est, simplex, quædam vero cuiusdã, vt quæ ex
non albo in albũ est, generatio huius est, quæ vero è non ente simpliciter in sub-
stantiã est, generatio simpliciter est, qua simpliciter fieri, non aliquid fieri dici-
mus. Quę aũt ex subiecto est in non subiectũ interitus: simpliciter quidem is, qui
ex substantia ad non esse: quidã aũt is, qui in oppositam negationem, vt de gene
ratione quoque est dictũ.* m *Itaque si non ens multis modis dicitur, neque id mo
Tex.8. ueri potest, quod in cõpositione, & diuisione positũ est, nec item id, quod potesta-
te est, quod ei opponitur, quod simpliciter actu est (nã quod est non albũ, aut non
bonum, moueri potest ex accidẽti, cũ homo esse possit id, quod est non albũ, quod
autem simpliciter non hoc est, nullo modo, siquidem quod non est, moueri non po
test) si inquam res sic habet fieri etiam non potest, vt generatio sit motus. Id enim
generatur, quod non est. Nam & si quam maxime per accidens generatur, ta-
men de eo, quod simpliciter gignitur, non ens vere affirmatur.* n *Similiter vero
& quiescere. Hæc autem omnia incommoda ex eo sequuntur, quod id, quod non
est, moueatur atque etiam si quidquid mouetur, in loco est, id autem quod non
est, in loco non est, quippe quod alicubi esset. Neque igitur interitus est motus.
Nam quod contrarium est motui, aut motus est, aut quies. Generationis autem
Tex.9. contrarium, interitus est.* o *Quoniam autem motus omnis mutatio est quædam,*

&

& tres sunt, quas diximus, mutationes, è quibus generatio, & interitus, quæ contradictione tenentur, motus non sit, ea duntaxat mutatio, quæ è subiecto est in subiectum, motus sit necesse est.

Subiecto autem aut contraria aut media. Nam priuatio contrarium ponatur, nudumque & album, & nigrum affirmatione declarantur. p Si igitur in substantiam, & qualitatem, & vbi, & id, quod ad aliquid est, & quantum, & agere aut pati; categoriæ diuisæ sunt, tres sint motus necesse est, & eius quod quãtum est, & eius quod quale, & eum qui in loco fit. Tex. 10.

CAPITIS I. EXPLANATIO.

Metaballei a dè.] idest, mutatur autem, ita incipit contextus Græcus; cum vero particula, [dè,] e sit nota continuationis, & ea, quę ad calcem superioris libri continentur, nullum cum ijs, quæ hic traduntur, nexum habeant; sunt qui putent hunc librum cum antecedente non coniungi, nec ab Aristotele hoc ordine fuisse compositum; vel certe, quod verisimilius est, quædam initio desiderari. Et vero dici potest quanquã prima verba huius, & extrema illius non cohæreant; cohærere tamen prima huius, cum ijs, quæ in illo, paulo supra de temporis & motus comparatione differuntur.

b Aliud quidem.] Vt ad ea, quæ de motu, alijsq; ad ipsum attinentibus pertractanda sunt, viam muniat, præsumit in hac prima ingressione, decernitq; quot modis mutatio, idest motus (nam hoc loco mutationis, & motus vocabulo indiscriminatim pro motu vtitur) accidere soleat. Itaque triplicem motus diuisionem tradit: ratione mobilis, mouentis, & formæ, quæ motu acquiritur. Prima diuisio ita se habet: Eorum quæ mouentur, quædam ex accidente mouentur: quædam per partem, quæ tamen simpliciter moueri dicuntur: alia per se primo; idest, nec ex accidente, nec merito partis alicuius. Primo modo accidentia omnia moueri dicimus, cum subiectum, cui inhærent, mouetur, vt album deambulare quia Socrates deambulat. Secundo modo Socratem sanari, quia oculo sanatur. Tertio, eundem currere, quia cursus ei per se, ac primario inest. Subdit vero id quod iuxta hanc posteriorem notionem, motum init, esse aliud, & aliud. Quibus verbis, omissa Auerrois & Simplicij interpretatione, qui eorum intelligentiam assecuti non sunt, significat id quod per se mouetur, diuersitate motuum variari; tum quia alteratione generatim sumpta, alterabile; sanatione, sanabile vocatur: cum quia non omnia omnes motionum species subeũt. mouetur enim loco cœlum, non alteratur. sanatur animal, non lapis. Tripartita motus diuisio.

c Similiter autem res habet.] Non absimilis diuisio assignari potest, ratione mouentis. Nam quod mouet, aut ex accidẽte mouet, vt cum musicus ædificat: aut per partem, vt cum Socrate percutere dicitur, quia manu percutit, aut per se primo, vt cum medicus curat. Sicut enim musica ex accidẽte ædificatori conuenit, ita medico p se curatio.

d Quoniam autem est id.] Ambiguitatem habet hic locus, vt interpretum in eo explicãdo dissidia ostendunt. Videtur tñ Aristoteles antequam tertiam partitionem subijciat, probare motum non esse in termino ad quem itur, nec in termino a quo, sed in re, quæ mouetur, vt lib. 3. demõstratum fuit. Id vero vt pateat, monet prius quinque in omni motu reperiri; id quod primum mouet, id quod mouetur, tempus in quo fit motus, terminum a quo & terminum ad quem. Deinde sumit id qd primo mouet, itemq; terminum a quo, & ad quem diuersa esse. Quibus positis ostendit motus nõ esse in termino ad quẽ, seu in forma, q a forma vt loc°, aut quãtitas, nec mouet, nec mouet: Quin potius tria hæc, id q mouet, res q mouet, & id quo tendit, in quouis motu tanq̃ diuersa inueniunt. Quare fieri nequit, vt & id quo tẽditur, & id q motum recipit, idem sit. Quinque in oĩ motu inueniri.

e Magis enim.] Concise & obscure probat motum non esse in termino a quo, hunc in modum. Magis congruit vt motus sit in eo, ad quod tendit, quam in eo, a quo proficiscitur, si in alterutro esse oporteat, siquidem mutationes, motusque vniuersi ab eo, in qd feruntur, appellationem obtinent: quia motus, vt probatum fuit, non est in termino ad quem, ergo multo minus erit in termino a quo.

f [Ac quid motus.] probat rursus motum non esse in termino ad quem, ex ipsa motus natura & definitione, Nam motus est actu mobilis, vt mobile est; forma vero, quę acquiritur, ut qualitas, locus, quantitas, non sunt ipsum mobile, ac proinde nec in se motum recipiunt. Mouet autem dubitationem nū prædictæ affectiones sint motus. Rñdetq; nō esse. Nec enim albedo motus est; sed dealbatio, quæ est albedinis acquisitio; alioqui si albedo esset motus, daretur ad motū mutatio, ex quo fieret vt res moueretur, cum iam non mouetur: & vt res non moueretur, cum mouetur; quia hēt motum post adeptū terminum, & non hēt motum ante terminum adeptum, sed dum est in via ad illum.

Dubit. Sol.

Motus partitio.

g [Est aūt & in illis.] Tertiam affert partitionem desumptam a forma, quæ motu acquiritur. Nam quæ ad aliquam formam tendunt, quædam rōne illius ex accidente mouentur, quo pacto, id, quod albescit, dr ex accidente proficisci ad formam, quæ sub intellectus notitiam cadit. accidit enim vt albedo, ad quam per se tendit, intellectu comprehendatur. Alia dicuntur moueri rōne partium, quō id, quod ad candorem pergit, dr proficisci ad colorem, quia candor est pars colori subiecta. Alia denique per se primo mouetur: sicq; id q frigescit, per se primo ad frigus mutatur. Et q albescit, ad albedinem.

Qua rōne ė medijs, vel ad media fiat mutatio.

h [Ac ea quidem.] Docet ablegandā sibi esse, & ab hac disciplina remouendā mutationem ex accidente, qd' e re quauis in rem quamlibet esse possit, vt ex albo in musicū, ac proinde in rebus oībus versatur, quia nihil est, qd' hisce mutationibus non subiaceat. Itaque eā solā mutationē hoc in loco tractandā ē, q̄ est inter contraria, media, aut contradicentia; sub quo vltimo membro priuantia cōplectit. Exponit aūt quo pacto ė medijs, aut in media mutatio per se fieri possit, quia mediū, inquit, cum alterutro extremorum comparatum, ob eam, quam cum vtroq; extremo conuenientiā habet, alterius extremi rōnem subit, vt fuscum cōparatiōne candidi, nigrū est; comparatione nigri, candidum: & in cytharæ fidibus media collatione primæ, grauis, respectu vltimæ, acuta dicitur.

Mediū cū vno extremo cōparatum subit vicem extremi.

Quid sit mutatio.

i [Quoniam autem omnis mutatio.] Vt mutationis per se genera & partes explicet, constituit prius mutationem semper ex vno in aliud fieri, idque ait vel ipso mutationis nomine indicari. Nā [metaboli,] qd est mutatio, met' alloti, hoc est, post aliquid aliud significat, atque adeo vnum prius, alterum posterius. Cum igitur mutatio fit ex vno in aliud, (quandoquidem vt annotarunt Simplicius & Auerroes, id quod eandem seruat dispositionem, non dicitur mutari) fit ut quod modis extrema hæc iunguntur, totidē mutationum genera fingere liceat: n mirum aut inter terminos positiuos aut inter negatiuos, aut inter terminum a quo negatiuum & ad quem positiuum, aut inter terminum a quo positiuum & ad quem negatiuum. Vocat autem terminum positiuum subiectum, negatiuum non subiectum.

Varia mutationum genera.

k [Tres itaque.] Relicta ea coniugatione; quæ est inter terminos vtrinque negatiuos, quod ij nec contradicentem nec contrariam oppositionem seruent, statuit in cæteris tribus ueram esse mutationem, nempe eam quæ est inter vtrumque positiuum, vt inter calidum & frigidum, quæ mutatio dicitur motus. Eam quæ est inter terminū a quo negatiuum, & ad quem positiuum, ut cum ex non homine gignitur homo, quæ vocatur generatio. Eam quæ est inter terminum a quo positiuum, & ad quem negatiuum, ut cum ex homine fit non homo, quę appellatur corruptio.

Diuisio generationis in generationē simpliciter, & in generationem secūdum qd.

l [Porro ea.] Subinde diuidit generationem, in generationem simpliciter, qua gignitur id, quod simpliciter ens est, nimirum substantia: & in generationem secundū quid, (hanc uocat generationem huius) qua comparatur ens secundum quid, hoc est, accidens. Corruptionem quoq; similiter distribuit in corruptionem simpliciter, quā mutatur aliquid e substantia in non substantiam, vt ex homine in non hominem, & in corruptionem secundum quid, qua quidpiam ab esse accidentario, in negationem eiusdem, vt ex calido in non calidum transit.

Generationē subsantialē non esse motum.

m [Itaque si non ens.] Duplici ratione confirmat generationem substantialem non esse motū, prius tamen edocet non ens trifariam accip. In primis pro eo, quod in sola mētis notione soloq; intellectu componente & diuidente, non vero in ipsis rebus inest, vt hominem esse belluam; aliaq, pure comment tia 2. pro materia prima, quæ appellatur non ens, quod non sit ens simpliciter actum includens, sed pura potentia. Tertio, pro

negatione.

negatione alicuius esse accidentarij, vt pro albo. His positis ita differit. Non ens primo modo moueri non potest, vt perspicuum est: nec ẽt secundo: qui vt aliquin moueatur, oportet, vt simpliciter sit. Nec denique tertio, nisi forte ex accidente, quatenus Socrates, cui non album accidit, mouet. Id autem, quod gignitur, fit ex non ente secundo modo, idest, ex materia prima, quę est subiectum generationis: ergo id, quod gignitur, qua tale, non mouetur, proindeque generatio non est motus.

n Similiter uero.] Altera ratio breuiter & obscure hunc in modũ conclusa est. Ea, q̃ motus alios subeunt, pñt ẽt per lationem subire, & quiescere, atque adeo per se continentur loco: at materia prima, quæ est subiectum generationis, cum nõ simpliciter ens sit, nequaquã per se loco continetur. Non igitur per se moueri põt: atq; adeo generatio non est motus. Quod uero nec corruptio motus sit, probat: quia alioqui gñatio ei contraria esset motus, aut quies; siquidẽ in motui nõ nisi motus, vel quies aduersat: gñatio aũt nec motus est, nec quies, ut ex dictis cõstat. Quare nec corruptio motus erit.

Corruptionem non esse motum.

o Qm̃ autem] Cum mutatio in tria membra superius distributa sit, pateatq; motum primis duobus cõprehendi, reliquũ esse inquit, ut ad tertiũ ptineat, quod est e subiecto in subiectũ, siue ex vno contrario in aliud, ita tñ vt contrariorum nõie intelligant non solũ extrema ut candidũ, & atrũ, sed ẽt media: imo & priuantia: non tñ quæ substãtiæ, sed quę accidentis priuationem inuehunt. Quod annotauit Simplicius: priuatio enim substantiæ ad terminos generationis & interitus, non autem motus spectat.

p Si igitur in substantiam.] Motum presse sumptum in tria membra partit, pro numero Categoriarum; ad quas motus esse potest In eum scilicet, qui est ad quãtitatem, & accretio uel imminutio dicitur. In eum, qui est ad qualitatem, vocaturq; alteratio, & in eum, qui ad locum, seu Vbi, quem lationem nominat. Recensuit autem hoc loco Aristoteles septem dũtaxat Categorias, quia ut Alexander apud Simplicium animaduertit, in cæteris planum erat, non versari motum.

Diuisio motus per se sumpti.

C A P. I I.

IN *substantia a autem motus non est, quod eorum quæ sunt, nihil Substantiæ aduersetur.* b *At neque in eo quod est ad aliquid. Fieri enim potest, vt altero mutato, alterum vere dicatur, quamquam nihil mutatum, ita eorum motus ex accidente est.* c *Nec sane eius est, quod facit, & patitur, nec vllius quod moueatur, aut moueat, Motionis enim motus non est, nec generationis generatio, nec omnino mutationis mutatio. Primum enim bifariam contingit motionis esse motionem.* Tex.11. *Aut vt subiectum, veluti homo mouetur, quod ex albo nigrum mutatur. Num igitur & motus aut calefit, aut refrigeratur, aut locum mutat, aut augescit aut imminuitur? At hoc esse non potest, quippe cum eorum, quæ subiecta sunt, mutatio nullum sit.* d *Aut quod subiectum aliud quidpiam è mutatione in aliam speciem mutetur, veluti homo è morbo in sanitatem.* Tex.12. *At ne hoc quidem potest fieri, nisi ex accidenti. Nam ipse motus ex alia specie in aliam mutatio est, item que ortus & interitus eodem modo, quamquam hoc inter sit, quod hę mutationes in opposita sunt hoc modo, motus vero alio. Simul igitur ex sanitate in ægritudinem, & ex hac ipsa mutatione in aliam mutatur. Constat autem cum ægrotauerit, fore vt mutatum sit in quauis, quiescere nanque non potest, & insuper non in quauis semper, illaque ex aliquo in aliquid aliud. Quare sanatio, quæ opposita erit, ex accidenti, vt si ex recordatione in obliuionem immutetur quoniam cui inest, illud mutatur, interdum quidem in scientiam interdum in sanitatem.* e *Insuper si mutationis erit mutatio, & generationis generatio, in infinitum res progredietur; necesse est antẽ & priorem esse si posterior* Tex.13.

erit, vt si generatio simplex aliquando orta est, & id qđ fit, factum est: quare qđ
fit simpliciter, nondū erat: sed aliquid qđ fit iam, & fit. Et rursus interdū factū
est: quare nondū erat id, qđ fit. Quoniā aūt eorum, quæ infinita sunt, nihil est pri
mum, primum non erit. Quāobrem nec qđ hæret. Neq; igitur generari, neque mo
Tex.14. ueri, neq; mutari aliquid potest. f Præterea eiusdem rei motus contrarius est, &
quies, item generatio, & interitus. Quare id, qđ oritur, tum cum oritur, interit.
Nec.n. vt primum oritur, nec post: nam esse oportet id, qđ interit. g Oportet etiā
Tex.15. ei, qđ gignitur & mutatur, materiā subesse, quæ igitur erit? veluti alterabile aut
Tex.16. corpus est, aut aīa. Ita igitur qđ fit, motus, aut generatio. Et rursus aliquid, ad qđ
mouentur. In huius.n. ex hoc ad hoc motione aliquid oportet esse, & non motū,
aut generationem, quo ēt tandem pacto erit? non.n. generatio disciplinæ erit di-
Tex.17. sciplina. Quare nec generationis generatio, nec alicuius aliqua. Præterea si tres
sunt motionis species, harum aliquam necesse est esse subiectam naturam, & ea,
ad quæ mouentur, vt ex necessitate lationem alterari aut ferri. Omnino autem cū
id omne quod mouetur, trifariam moueatur, aut ex accidenti, aut quod eius pars
aliqua, aut per se, ex accidente duntaxat mutationem mutari profecto contingit:
vt si is, qui sanatur, currat, aut discat. Eam vero, quæ est ex accidēti, iamdiu præ
Tex.18. termisimus. h Quoniam autem nec in substantia, nec in eo, quod est aliquid, nec
in eo quod est facere, & pati, motus est, restat in qualitate tantum esse & quan-
titate, & vbi. In his.n. omnibus contrariorum repugnantia inuenitur. Is igitur
motus, qui est in qualitate, sit ἀλλοίωσις, hoc est, alteratio. Hoc .n. commune no-
men coniunctum inditum est. Dico aūt qualitatem non eam, quæ in substantia,
(nam & differentia qualitas est) sed patibilem, ex qua pati, aut impatibile esse
aliquid dicitur. Is autem, qui est in quantitate, cōis quidem nomen non habet, v-
triusq; vero αὔξησις καὶ φθίσις, hoc est accretio, & imminutio, quorum is, qui ad
perfectam est magnitudinem, accretio, qui vero ex hac, imminutio. Qui aūt est
in loco, & proprius & cōis, nomine destituitur. Qđ vero commune est, φορά, hoc
est, latio nominetur, quanquam ea sola proprie dicuntur ferri, in quorum pote-
state non est, vt cum locum mutant, insistant, & quæcunque se ipsa loco non mo-
Tex.19. uent. i Mutatio aūt, quæ in eadē specie ad magis est, & minus alteratio est. Qui
n. è contrario in contrarium est motus, aut oīno est, aut aliqua ex parte. Ad mi-
nus quidē proficiscens in contrariū dicetur mutari: ad magis autem, vt ex con-
trario in ipsum. Nihil.n. interest aliqua ex parte, aut oīno mutari, nisi qđ contra-
ria aliqua ex parte esse oportebit. Magis autem & minus esse, est contrarij plus
aut minus inesse, & non inesse. Hos igitur tres motus tantum esse ex his perspi-
cuum est. k Immobile autem est tum, qđ oīno moueri non potest, vt sonus inuisi-
Tex.20. bilis, tum qđ multo tpe vix mouetur, aut qđ tarde incipit, qđ difficulter mobile
dicitur, tum quod moueri aptum est, & potest, tunc aūt cum aptum est, & vbi,
& quemadmodum non mouetur, quod quidem solum inter immobilia (hiremein,
hoc est, quiescere nomino. Nam quies motui contraria est, quare priuatio eius
Tex.21. erit, quod accipere aptum est. Quid igitur motus est, & quid quies, & quot mu-
tationes, & quales sint motus, ex his, quæ dicta sunt, constat.

CA-

CAPITIS II. EXPLANATIO.

IN a substantia autem.] Explicatius declarat, quod ad calcem superioris capitis strictim asseruerat, nimirum ad tres duntaxat Categorias esse per se motum, ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Primumque inductione ostendit ad nullam aliam Categoriam esse per se motum: deinde esse ad hæc tria. Quod ergo ad Substantiam non sit, ex eo suadet, quia motus est è contrario in contrarium; Substantia vero contrarium non habet. *Ad tres tm̃ Categorias esse motũ.*

b At neque in eo quod est.] Ostendit neque ad relationem esse per se motum: quia non potest ad id motus esse, quod alicui absq; eius mutatione accidere potest: at relatio ita se habet. Si enim Plato albedine præditus sit, Socrates nigredine, postmodum vero Socrates albescat, vtique Plato sine vlla sui mutatione Socrati similis fiet, noua similitudinis relatione, quam ante non habebat. Monet autem dari ad relationem motum ex accidente; nimirum quia saltem in altero relatorum mutatur subiectum ad relationis fundamentum; vt in proposito exemplo, Socrates ad albedinem. *Non dari motũ ad substãtiã. Neque ad relation.&.*

c Nec sane eius.] Aggreditur ad demonstrandum vnius motus alterum motum mutationemve non esse; atque adeo ad actionem, & passionem nullum motum dari. Quoniam autem bifariam intelligi potest, vnum motum alterius esse; nimirum vel tanquã eius, in quo inhæret, vel tanquam termini a quo, vel ad quem proficiscitur; ostendit inprimis motum nequaquam esse alterius motus subiectum: siquidem fieri nequit, vt motus albescat, refrigeretur, aut loco moueatur, aut alios huiusmodi affectus, qui subiectorum proprij sunt, sustineat. *Neq; ad motum.*

d Aut quod subiectum aliud] Accedit ad alterius partis confirmationem, probatque nullum subiectum ex vna mutatione tanquam ex termino a quo, in aliam mutationem moueri, nisi forte ex accidente, vt cum post lationem sequitur dealbatio. Prius tamen sumit motum esse mutationem è termino vnius speciei ad terminum alterius, vt a calido in frigidum: & hoc ipsum etiam in alijs mutationibus, quæ motus non sunt, vt in ortu & interitu reperiri; esto discrimen sit, quod hæc versentur inter contradicentes terminos, motus vero non nisi inter contrarios. Hoc posito, ita videtur argumentari: Si, v.c. ægrotatio tenderet ab vna mutatione, tanquam ex termino a quo, ad aliam, tanquam ad terminum ad quem, cum termini debeant esse contrarij, tenderet simul ex sanitate ad ægritudinem, & ad sanationem, sicque idem simul & sanitatis, & ægritudinis motu afficeretur, quod repugnat. *Termini motus.*

e Insuper si mutationis.] Aliam hic subijcit rationem, quæ interpretib. multum exhibet negocij. Nam & obscura est, & nón eodem modo in exemplaribus inuenitur. Non enim Simplicio referente, Aspasius, & Alexander legerunt, vt vulgata habent exemplaria. Rationis vis hæc videtur. Si mutationis vlla foret per se mutatio, v.c. si esset generatio generationis, daretur progressus in infinitum; hic esse nõ potest, ergo nec generationis generatio. Maior suadetur, quia si istius generationis, qua ignis producitur, alia generatio est; erit & alia tertia, qua secunda gignatur similiterque alia quarta, qua gignatur, tertia, atque ita in infinitum. Quod vero hoc admittendum non sit, probatur, quia si detur vltima generatio, qua hic ignis producitur, oportet dari etiam primam, vnde hęc ortum habet. Nam si hæc generatio actu nunc fit per aliam generationem, certe hæc generatio nondum est, certe neque ipse ignis est. Rursus, si secunda generatio per aliam efficitur, secunda nondum est atque ita rès habet in cæteris. Si ergo non detur aliqua prima generatio, quæ vere absoluta sit, certe nec dabitur hæc vltima generatio completa, atque adeo nihil perfecte fieri, aut perfecte moueri vnquam poterit, quod & rationi, & experientiæ repugnat. Itaque recte colligitur, si detur vltima generatio, qua hic ignis re uera producitur, dari etiam primam. *Mutationis non esse mutationem.*

Aduerte non repugnare sibi Aristotelem, cum hic négat progressionem infinitam in generationibus, quam alibi concedit posita mundi æternitate. Hic enim agit de generationibus essentialiter subordinatis, quarum quælibet cum antecedentibus ita connexa *Quem progressũ in*

finitum i generatio n.b. concedat, aut neget Aristo. — fit, vt nisi illæ actu existant, esse non possit. Alibi vero eas tantummodo statuit, in quibus accidentaria subordinatio inest, qualem habuissent hominum generationes, si ab æterno fuissent: hæ vero, non ita sunt affectæ, vt posterior ab actuali existentia prioris dependeat.

Generationis nō esse generationē. — f Præterea eiusdem rei.] præmittit interitum & generationem, motusq; omnes continuos, & quietem his repugnantem ad idem pertinere; ita vt quod mouetur vno motu, non repugnet ei contrarium subire, & quiete contraria quiescere, alio tamen & alio tempore, si non per naturam, saltem per vim extrinsecus illatam. Hoc posito, ita disserit: Si generationis generatio foret, cum generatio & interitus circa idem versentur, generationis esset interitus. Quod falsum esse patet. Nam vel generatio interiret ante quam esset, vel postquam desijt, vel cum est. Nam antequam esset, vel postquam desijt, quia id, quod non est, nequaquam interit. Non cum est, quia tunc generatur, vt aduersarij concedunt. Non igitur generationis corruptio dari potest.

Non dari generationem. — g Oportet etiam.] Sequuntur tres rationes, quibus concludit nec generationis generationem, nec mutationis mutationem esse, quod iam supra demonstrauerat. Prima est, quia omnis mutatio requirit subiectum, quod a mutatione ipsa diuersum sit, vt animam, vel corpus, itemque terminum ad quem proficiscitur. At si mutatio subiectum constituatur, quid nam rei sit tale subiectum, designari non potest: proindeque fictitium est. Secunda, Vt se habet generatio disciplinæ ad disciplinam, ita se habeat oportet generatio generationis ad generationem, cum vtrobique sit æqua ratio; at generatio disciplinæ, non est disciplina: ergo nec generatio generationis, generatio est. Tertia, Si aliqua mutatio mutationis daretur, cum tres sint mutationis species, illatum aliqua deberet esse subiectum, & moueri ad aliam tanquam ad terminum, sicque alteratio accresceret, aut moueretur loco.

Epilogus disputationis. — h Quoniam autem.] Exclusis Categorijs, in quibus motus esse non potest, colligit ad tres duntaxat motum esse: ad Quantitatem, ad Qualitatem, ad Vbi. Nam præter quam quod nihil obstat, quominus ad hæc motus proficiscatur; conuenit quoque eis idonea contrarietas. Deinde, quia vocabulorum ratio ad ipsarum rerum notionem assequendam contemnanda non est quibus nominibus vnaquæque ex prædictis speciebus appelletur, exponit.

Occurrit dubitationi. — i Mutatio autem, quæ.] Ambigeret quispiam, esset ne verus motus ea mutatio, quæ res ab intermedijs in eadem specie ad extrema commeat, vt e minus albo ad magis album. Hanc dubitationem tollit, aiens verum esse motum, dicitque alterationem, loquitur enim de solis medijs qualitatum. Licet autem his non conueniat perfecta contrarietas, quæ nimirum inter ipsa extrema, vt inter album & nigrum cernitur; conuenit tamen ea repugnantia, quæ ad veri motus rationem sufficit, quæ dicitur contrarietas ex parte: qualem habent illa, quorum vnum ad alterum extremorum plus vergit, vt magis, & minus album. Namque id magis album dicitur, quod plus de albo, minus de nigro. id minus album, quod plus de nigro, minus de albo obtinet. Annotauit autem Porphyrius, & si Aristoteles de ijs tantum medijs, quæ ex contrariarum qualitatum permistione coalescunt, expresse loquatur, inueniri etiam suo modo magis minus que in alijs, videlicet in accremento, & decremento, & in spacio.

Cōtrariorum eadē scientia. — K Immobile autem.] Absolutæ doctrinæ ratio poscebat, vt quia de motu egit, de quiete etiam disputaret, videlicet motui repugnante, cum aduersariorum eadem sit scientia. In hoc loco præstat, ita dilucide, vt interpretatione non egeat.

Duo contraria in gradu remisso posso inueniri simul. — c Nota hic ad tex. 19. sententiam Aristotelis docentis, id esse magis contrarium, cui minus inest contrarij, vt magis calidum, quod minus frigoris admistum habet, similiterque id esse minus contrarium, quod de contrario plus obtinet. Quibus similia inueniuntur 4. cap. lib. 3. Topic. & 4. Metaphys. cap. 6. tex. 27. Erunt enim hæc nobis vsui in libris de ortu & interitu ad refellendum Gregorium Ariminensem, Durandum, Soncinatem & alios negantes posse duo contraria gradu remisso in eodem subiecto coalescere.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

Vtrumne motus in tribus tantum Categorijs per se versetur, an non.

ARTICVLVS I.

Videri in nulla e tribus categorijs per se versari.

IN hac controuersia duo à nobis disquirenda sunt. Primum, an motus tendat per se ad tres Categorias, Quantitatis, Qualitatis, & Vbi. Deinde vtrum ad has tm̃ per se tendat. Quod ad primum attinet, in partem negatiuam hæc argumenta sese offerunt. Quantitas est coæua materiæ, eiq. ingenita a sua prima origine; ita vt a nullo agente naturali denuo producatur: ergo quantitas nullo motu per se acquiritur. Antecedens, preterq̃ quod olim in Pythagorica, & Academica schola, deinde ẽt in Arabica magno consensu receptum fuit, probatur. Nam si quātitas efficeretur ab agente naturali; vel efficeretur ab vno tm̃, vel ab omnibus. Non ab vno tantum, vt planum est. Si ab oĩbus oporteret igitur inesse cunctis, cõe aliqđ principium effectiuum quantitatis; quod tamen nõ videtur dari in natura rerum: id enim vel esset ipsa quantitas, quæ tamen esse nequit, cũ non sit actiua: vel qualitas; quæ item esse non potest, cum quantitas secundum naturam & originẽ prior sit omni qualitate eiq. necessario præiaceat, tam quoad effectionem, quã quoad esse, operationemque. Secundo, suadetur idem antecedens, quia sicuti nullũ agens creatum potest materiam primam producere; quia illam ad agendum necessario supponit: ita nec quantitatem gignere valebit, cum ipsam quoque prærequirat, tũ ad excipiendam actionem, tum vt eius interuentu rem patientem contingat, siquidem omnis actio physica exposcit mutuũ agentis, patientisq. contactum: qui absq. quantitate esse non potest.

1. Argum.

Pythagorica, Academica, & Arabica scholæ q̃titatẽ materię coęuam fecere.

2. Argum. Item vero quod non sit motus ad Qualitatem probatur, quia cum omnis motus sit continuus, si ad qualitatẽ esset motus, posset qualitas cõtinua nouorum graduũ seu partium accessione intendi; quod autem non possit ostenditur, quia sequeretur in fine incrementi motu peracto dari gradus infinitos qualitatis respondentes

A infinitis instantibus, quæ interfluẽte motu intensionis præterierunt; Item quia Arist. 8. huius operis lib. c. 3. t. 23. palam incusat eos, qui alterationem continuum motum fecere.

3. Argu. Præterea non terminari motũ ad Vbi ita ostenditur. Situs & Vbi non differunt inter se, atqui ad Situm ex communi Peripateticorum sñia non est motus, ergo neq. ad Vbi. Probatur maior: Namq. obtinere situm, vel stare aut iacere, nihil est aliud, quàm tali modo ipso vbi circumscri-

B bi: at obtinere quidpiam, & obtinere id tali modo, nõ videntur differre inter se, saltem discrimine ad diuersas categorias pertinente. Non potest igitur motus terminari ad Vbi, quibus patet non tendere motum per se ad tres categorias.

ARTICVLVS II.

Videri motum in pluribus Categorijs versari quam tribus.

C COntra vero, quod ad plures, quam tres categorias sit per se motus, hisce argumentis vr̃ confici. Generatio terminatur ad substantiam, vt docet Arist. lib. 2. huius oper. ca. 1. tex. 14. & lib. 8. ca. 7. tex. 62. & 1. de generatione cap. 5. tex. 25. atqui generatio, si sumatur vt est positiua & vera actio, est motus. Igitur motus tendit per se ad substantiam. Minor

1. Argu.

D probatur ex eodem Arist. 7. huius operis c. 4. t. 34. vbi ait vnam generationem esse alia tardiorem, & velociorem. Cum ergo tarditas, & velocitas nulli mutationi preterquam motui conueniant, plane sequitur generationem in doctrina Peripatetica, si vt positiua & vera actio est, expendatur, motum esse.

2. Argu. Itẽ si quid obstaret quo minus ad Substantiam motus daretur, esse defectus cõtrarietatis: sic quidẽ omnis motus versa-

E tur inter contraria; sed hoc non obstat, ergo nihil. Probatur assumptio, quia ad motum non exigitur perfecta ratio cõtrariorum, alioqui non tenderet per se motus ad Quantitatẽ, neq. ad Vbi, quibus nihil proprie, ac simpliciter contrarium est. Ac quod in substantijs qualiscunque cõtrarietas cernatur, patet ex eo, quia ut Arist. 1. huius operis ca. 5. tex. 47. alijsq.

in

in locis docuit, quicquid corrumpitur, habet contrarium, omnia vero composita sublunaria corruptionem subeunt.

3. Argu. Deinde quod ad Relationẽ motus sit, probatur ex eo, q̃ ideirco ad videtur negari, q̃ Relatio creditur aduenire subiecto nulla in eo facta mutatione: at q̃ non ita res hẽat, & quod subiectum accessu nouæ relationis re vera mutetur, pſpicue ostendi põt. Primum, quia nihil incipit aliter affectum esse, atq. antea, nisi mutationem aliq̃ subeundo. Quid.n.est mutari nisi aliter affici? quicquid aũt nouã acquirit relationem, haud dubie aliter afficitur: cum denuo, v.g. fit pater is, qui antea non erat. Quo pertinet illud D. Augustini lib. 11. Confess. c. 7. Quicquid nõ est, quod erat, & est quod non erat, moritur, & oritur. Itẽ quia si res aduentu relationis non mutaretur, haud recte Theologi post D. Ambr. 1. de trinit. c. 5. & D. August. 5. de Trinit. cap. 15. & 16. docerent ppea non posse Deo nouã relationem realẽ aduenire; q̃a sequeretur diuinã naturã mutari. Rursusq. idẽ confirmatur, quia quicquid ponitur in rerum natura, hẽt aliqd productiuũ; alioqui idem se ipsum educeret de non esse, ad esse; qđ fieri posse negat D. Aug. 1. de Trinit. c. 1. oẽ aũt producturum efficit rem per aliq̃ actionem (is est.n. modus causandi efficiẽtis causæ.) Quare necessario relatio fiet per aliquam actionem sibi propriam; & quod inde consequens est, aduentu relationis subiectum mutabitur.

D. Augu. magister in 1. d. 30. c. 1. D. Th. 2. contra gent. c. 12.

D. Ambr.

D. Aug.

4. Argu. qđ multis argumẽtis cõiunctus cõstat. Postremo, quod etiam ad alias Categorias motus sit, ostenditur. Ad Actionem, quia motus alterationis quo materia ad nouam formam recipiendam disponitur, tendit ad gñationem tanquam ad terminũ sibi a natura pfixũ, quo adepto cessat.

Ad Quando, quia motus ad candorem vno eodemq. actu fertur in ea, quę a candore re ipsa non differunt; è quorum numero est duratio ipsa candoris, quæ in eo prædicamento ponitur.

Ad Situm, quia domus ædificatio, quæ motus quidã est, in nihil aliud primo spectat, quam in collocationem & situm lignorum lapidum, & cęterarum rerum, ex quibus domus coagmentatur; in Situm, inquam, non eum duntaxat, qui ad totum, sed qui ad *vbi* pertinet.

A Deniq ad Habitũ, q̃a motio qua se q̃sque induit, versatur in applicanda veste, aut alio simili indumento, in qua applicatione, passiua & quasi informatione, propria huiusce prædicamenti ratio cõsistit.

ARTICVLVS III.

Totius quæstionis explicatio.

VT huic controuersiæ fiat satis, nonnulla præfari oportet; è quibus illud sit primum. B Motus nomen trifariam apud Arist. vsurpari consueuit. Interdum fuso significato, vt nimirum omnem mutationem continuam comprehendit, siue ea sit actus entis in potentia, qualis est ad generatio substantialis, quæ est actus materiæ primæ, in quam successiue inducicitur forma eius substantiæ, quæ ex parte gignitur, siue sit actus entis in actu secundum formam substantialem, manentis tamen in potentia ad formam accidentariam, ad quam mutatur, qualis est omnis C successiua mutatio, qua accidentia formæ acquiritur.

Triplex motus acceptio. Prima.

Secundo capitur motus pro mutatione cõtinua successiua, quæ est actus entis in actu substãtiali, siue inter cõtrarios, siue inter cõtradicẽtes terminos versetur, sic que motus oẽs ac solas mutationes accidẽtarias continuas cõprehendit. Hoc modo accepit Arist. motum lib. 3. huius operis c. 2. cum ipsum definijt. In hoc etiam D sensu illum vsurpauit c. 1. huius libri te. 8. cum probauit generationem substantialem non esse motum, quod eius subiectũ non sit ens simpliciter, sed materia prima, quæ est pura potentia; quod item repetit primo de ortu & interitu c. 4. t. 24. aiens subiectum generationis substantialis esse materiam proprie sumptam: subiectum vero motus, materiam in minus proprio significato, seu vt iam est ens actu per formam substantialem.

Secunda.

E Tertio sumitur motus paulo pressius, pro ea duntaxat mutatione successiua, q̃ est actus entis in actu substãtiali, & inter extrema contraria versatur, comprehẽdit que eas mutationes successiuas accidẽtarias, q̃b. a contrario in cõtrarium pergit. Atq. hæc notio est, secundum quam Aristot motum expendit cap. 1. huiusce lib. tex. 7. cum mutationem generatim sumptam

Tertia.

Quo pacto acceperit.

ptam partitus est in ortum & interitum atq; in motum; rursusq. generationem in substantialem & accidentariam.

Cõtraria trib. modis dici.

Deinde animaduertẽdũ est contraria, quod ad rem præsentem attinet, tripliciter dici, primo ac proprijssime ea, q̃ sub eodem gñe maxime distant, eidemq. subiecto vicissim insunt, nisi alterum insit a natura, vt ex capite de oppositis constat. Secundo, numerantur inter contraria qlibet duo termini positiui, inter quos cernitur latitudo aliqua, vel graduũ, vt ĩter sũme calidũ & sũme frigidũ: vel qualitatis mediæ, vt inter albũ & nigrũ, inter q̃ cadit cæruleus color: vel extẽsionis, vt inter quantum vnius cubiti, & quantũ sex cubitorum, inter quæ conspicitur latitudo cubitorum quinq. vel formæ, quæ rõne vnius partis successiue acquiritur, ratione alterius amittitur; quo pacto existentiam mobilis in principio, & in fine spacij interiacet latitudo existentię eiusdem mobilis fusa per intercapedinem, q̃ successiue acquiritur & abijcitur, dũ mobile a principio ad finem pergit. Tertio denique appellantur contraria, non ea tãtum, quę primo aut secundo modo talia sunt, sed etiam priuantia, de quibus loquitur Arist. 1 lib. huius operis c. 5. tex. 47. cum docet rerum physicarum principia contraria esse.

Prima cõditio. Quę conditiones reqrãtur in eo, qd motum p̄ se terminat.

Denique attente obseruandũ, est duas requiri & sufficere conditiones, vt aliqd per se motũ terminet. Vna est vt habeat cõtrarium, quod semper supponatur existere in re motũ subeũte, ita s. vt adeptio eius, ad quod per se motus fit, ab eiusmodi contrario, tãquam a termino a quo, p̄ficiscatur, tendatque ad alterum contrarium, vt ad terminum ad quem. Hãc vero conditionem tradidit Arist. tum c. 2. huius libri tex. 10. vbi tamen contraria non quęuis sine discrimine, sed iuxta secundam acceptionem, de qua proxime egimus, intellexit.

Secunda conditio.

Secunda conditio est, vt id, quod motum terminat per se comparetur, neque subiecto absque mutatione adueniat, eaq. non qualicunq. sed quæ sit vera actio & passio, qualis est illa, qua Socrat. albescit, vel sanat. Hãc et cõditionẽ eodem capite, textuq; inculcauit Arist.

Respõsio ad propositam quæstionem.

His ita constitutis, propositę quæstioni respondendum est, ad tres dũtaxat Categorias, Quantitatis, Qualitatis, & Vbi, esse per se motum. Quæ conclusio cũ statuat esse motum ad tres Categorias, nec ad plures tribus; vtraq. eius pars suadet. prior hunc in modum. In illis trib. cernũtur duæ conditiones traditæ; siquidẽ formæ horum prędicamentorum seruãt cõtrarietatẽ, de qua locutus est Arist. neq. subiectis absq. eorum mutatione adueniunt, vt consideranti perspicuum fiet: ergo, &c.

Cur non sit per se motus ad substãtiã.

Posterior vero ostẽditur, qa in primis ad Substantiam non est per se motus ob defectum prioris conditionis. Nec enim in substantijs datur cõtrarietas requisita ad motũ, de quo hic agitur; quia ĩ ea non inuenitur per se latitudo motu p̄currenda; cum intensiuam non admittat; extensiuam non habeat nisi per accidens, nempe ratione Quantitatis.

Neq. ad relationem.

Nec est etiã motus ad Relationem, quia cum v.g. Soc. albescit, fit ei similis nix, nullã propriam mutatione niue subeunte. Eadem ratione neque est motus ad motum, atq. adeo nec ad Actionem, & Passionem, quia hęc comproducuntur, acquiruntur ve productione, siue acquisitione formæ, quæ motu acquiritur, quo fit vt non adueniant subiectis imitatione per se ad ipsa directo pertinente. Similiter ob eandem causam neq. ad Quando, Situm & Habitum est per se motus, vt ex argumentorum dissolutione planius constabit.

ARTICVLVS IV.

Occurritur primi articuli argumentis.

Sol. 1. argum.

Primi articuli argumẽta hunc ĩn modum diluenda sunt. Ad primũ, negandum est antecedens cum D. Tho. 1. p. q. 76. art. 6. M. Alberto in summa de homine in tract. de nutritiua, Durand. in 1. d. 8. 2. p. d. q. 4. Capreol. in 2. d. 18. q. 1. art. 1. conclu. 6. Caiet. ad c. 7. libri de ente & essent. q. vlt. Heru. quodlib. 1. q. 10. Ferrariens. 4. contra gent. capit. 81. & alijs.

Quãtitas a quo p̄ducatur.

Ad priorem vero eius confirmationem dicendum, quantitatem produci a quolibet genitore compositi naturalis non vi ipsius quantitatis; vel etiam qualitatis, quę immediate attingat ipsam quantitatem: sed quatenus a tali progenitore efficitur compositum, cuius tũ formam, tum materiam,

teriam, vt in 1. huiusce Operis diximus, vtramque suo modo, naturali consecutione quantitas sequitur. Ad posteriorē respondendum, esto nullum agens creatum possit materiam primam efficere, (quia, vt alias rationes omittamus, cum materia prima sit primum subiectum; necessario ante se ipsam deberet supponi ad agentis creati actionem in se recipiendam) posse tamen quātitatem producere; quia in ipso generationis momēto habet subiectū, in quod agat, nimirum materiam primā, in qua, veteri quantitate cum reliquis accidentibus pereunte, noua quantitas gignitur, vt commune omnium materialiū accidentium receptaculum, atque adeo prius natura, seu origine, quam illa omnia: ac cum toto tempore ante instās corruptionis perseueret quantitas rei, quæ interit, eius interuentu dabitur inter agens & patiens mutuus ille contactus, sine quo actio physica non procederet.

Cap. 4. q. 1. art. 1.

Ad secundum, quod alterationis continuitatem demoliri nitebatur, reiecta sententia quorundā D. Th. sectatorū, qui soli motui locali continuitatem dant, qui alibi ex professo refutabūtur, dicendū, & si qualitas continuo motu acquiratur, non proinde ī fine motus dandā esse in subiecto qualitatē infinite intensā, quia esto pertierint infinitę partes motus, q.b. infinitæ partes qualitatis acquisitæ fuerūt, eæ tū partes non efficiunt actu infinitū, cum non sint ęquales vni certæ, & non cōicantes. Licet ēt infinita sint instantia in tempore, v. g. vnius horę, quo durat alteratio; quia tū transeunt per modum vnius finiti temporis, fit vt qualitas non euadat infinite intensa. Quod vberius explicauimus lib. 3. ad c. 8. q. 1 art. 5. ad 3. Intellige etiam in instanti alterationis cōtinuæ nihil acquiri, sed in acquisito esse dari, quod immediate antea acquirebatur. Ad locum Aristot. dicendum, mentem institutumq. Philosophi ibi vt Greci, aliiq. graues interpretes exponunt, solum esse, res non perpetuo alterari, sed ab eo motu interdum quiescere.

Sol. 2. Capr. in 1. d. 17. q. 2. artic. 2. Sonc. 8. metap. q. 33. Ianel li. 8. hui⁹ oper. q. 7. cur in fine alterationis nō euadat qualitas infinita.

Illud autem hic obiter aduertimus; & si qualitates ſm partes ꝓportionales suæ intentionis in infinitum diuidi queant, tū quia infinita sub nulla arte sunt, redegisse Philosophos quasi ex pacto ob suas dispütationes eiusmodi partes seu gradus in numerum quendam certum. Vnde ponunt octo gradus caloris, octo frigoris, similiterq. aliarū eiusmodi qualitatum. Et vero possent plures vel pauciores gradus numerare, si prædictas qualitates in minutiores, vel maiores partes secuissent.

Vnde ortū sit apud Philosophos diuisio qualitatum in certū numerū graduum.

Ad tertium, negandā est maior, & ad eius probationem cōcedendum id, quod ea concluditur, videlicet vbi & situm nō distingui inter se realiter, sed modo tantum. Verum non recte ex eo colligitur situm, & vbi non distingui prędicamētis; cum figura non differat a quantitate, nisi vt modus rei a re, & tamen ad diuersa prædicamenta pertineant. Vtrum autem situs & vbi, vsu duntaxat populari an philosophice, duo prędicamenta re vera constituant, suo loco expendemus.

Solut. 3.

ARTICVLVS V.

Respondetur ad argumenta secundi articuli.

AD primum vero argumentum eorum, quæ ostendere nitebantur motum terminari per se ad plures, quā tres Categorias, cōcedenda est maior, negānda minor. Etenim generatio pro momentanea formę introductione est positiua & vera actio vt sentit Scotus in 2. dist. 2. q. 4. & 9. & in 3. dist. 4. q. vnica Duran. in 1. dist. 4. q. 1. & in 2. dist. 1. q. 2. Capr. in 2. d. 13 q. vnic. ar. 3. ad argum. cōtra 1. cōcl. Ferr. 2. cont. gent. c. 17. Sonc. 7. Metap. q. 22. Masil. 1. de gener. q. 2. art. 2. Auerr. 4. huius operis cōm. 129. Simplic. hoc ī lib. comm. 8. Quā sniam Peripateticā esse in 1. de ortu & interitu, vbi hac de re ex professo disputari solet, ostendemus. Quare ad cōfirmationē minoris dicendū, nō accepisse eo loco Aristo. generationem pro sola introductione substantialis formæ in materiam, quam vbique docet terminari ad substantiam, sed pro alteratione præuia simul cum introductione talis formæ, vt interdum vsurpat: quod annotarūt, præter alios Auerroes tum alibi, tum 8. libri huius operis comm. 55. & M. Albertus 1. de generat. tract. 1. ca. 21. porro aliquem admodum generationis ſm posteriorem sensum

Dil. 1.

Gnatio sumpta pro momētanea introductione est vera actio.

Duplex vsurpatio gnationis

sensum spectatæ, non conuenit tarditas A & velocitas, nisi ratione alterationis; ita nec competit ad substantiam terminari, nisi ratione momētaneę introductionis.

Dilut. 2. Ad secundum dicito, vt motus ad substantiam non detur, sufficere defectum contrarietatis, non quidem perfectę; nec enim ea requiritur ad motum, sed qualis fuit a nobis superius explicata. Itaq. non sat est oppositio priuatiua, quæ substantiæ competit, quęque in ortu, & generatione cuiusq. rei interuenit, vt substantia B per motum acquiratur.

Dilut. 3. Duplex mutationis acceptio. Ad tertium respondendum est, mutationem quod ad præsens institutum attinet, bifariam sumi. Vno modo late, sicque mutari dicuntur quęcunque in se varietatem aliquam recipiunt, qualiscunq. ea sit: & hoc pacto fatendum est mutari quicquid nouam relationem realem acquirit vt prior pars propositi argumenti concludit: & si ab huiuscemodi etiam mutatione, aliqua natura longe absit. Alio modo C presse, ac proprie pro ea mutatione, quæ est vera actio, & passio. De hac vero loquitur Aristoteles cum ait relationem acquiri absque subiecti mutatione, vti superius exposuimus. Ad posteriorem igitur partem argumenti; qua ostendi videbatur hanc quoque mutationem subire ea, quibus noua relatio aduenit, respondemus cum D. Thom. de potentia Dei q.7. art. 8. ad 6. relationem habere effectricē A causam; sed hanc esse id, quod producit fundamentum, v.c. albedinem, quæ fundamentum est similitudinis inter duo alba, eandemq; actionem terminari ad fundamentum per se ac primo; secundario ad relationem, quatenus hęc ab illa tanquā ab radice pullulat. Adde etiam nonnunquam relationē aduenire subiecto absq. vlla actione, quæ tunc ad illud terminetur, vt patet in relatione similitudinis, quā Socrates iam antea candidus sortitur, B cum aliud subiectum denuo fit album.

Quæ nā sit relationis cā efficiens.

Consule et D. Th. ī 3.d.2.q. 2.art.2.c. 3. Capr. i 1.d.30.q. 1.art.1.& ī 3.d.5.q. 1.artic.3. Sonc. l.5. Met. q.25 arti. 6 M. Albe. hoc loc. tract. 1. c. 5. q.

Dilut. 4. Ad ea q̄ vltimo obiecta sunt, dicimus motus, quo alteratrices qualitates, calor, frigus, humor, siccitas comparantur, suapte natura ordinari ad generationem, in eamq. sæpe desinere; non tamen vt in terminum intrinsecum, sed tanquam in id, quod alterationi succedit. Quod ad durationem spectat, omissis alijs solutionibus, quæ afferri etiam possent, respondemus, & si motus eodem actu in terminum, C & in eius durationem contendunt, non ferri tamen per se in durationē, sed quatenus duratio idem re ipsa est cum termino. Quod asserendum quoque est de situ, qui non per se comparatur, sed acquisitione vbi, ad quod motus localis fertur; non autem ad modum, illum, in quo rō situs posita est. Idemq. existimandum de ratione formali prædicamenti Habitus; quæ ad motum localem, quo sibi quisq. vestes applicat, non per se spectat.

Situs non comparatē per se, sed acquisitione vbi.

CAP. III.

Post a hæc autem dicamus quid sit simul, & quid separatim, & quid tangere, & quid intermedium, & quid deinceps, & quid hærens, & quid continuum, & quib. singula hæc congruere apta sunt. Loco igitur simul esse ea dicuntur, quæ in vno primo sunt loco, separatim autem quæ in alio: b tāgere ea, Tex. 22. *quorum extrema sunt simul. Intermedium id quo res, quæ mutatur, prius peruenire apta est, quam ad id in quod vltimo mutatur, cum natura continenter mutatur. Ad minimum autem in tribus est intermedium, quandoquidem contrarium mutationis extremum est. c Continenter autem mouetur quod nihil aut minimum intermittit non quidem temporis (nihil enim prohibet eum, qui nihil intermittit, atq. etiam continuo post summam chordam infimam sonare) sed rei in qua mouetur. hoc autem in mutationibus locorum, atq. alijs etiam perspicuum est. d* Tex. 23. *Contrarium vero in loco, quod recta linea plurimum distat. Minima enim terminis clausa est, mensura autem quod terminatum est. e Deinceps vero id sequitur, inter quod (cum aut natura, aut situ, aut aliquo alio sic definitum post principium* Tex. 24. Tex. 25.

pium tantum sit) & rem eam, quam deinceps sequitur, nihil earum, quæ in eodem sunt genere, intermedium est. Dico autem vt linea, si lineæ, inter lineam, aut inter vnitatem vnitas, seu vnitates, aut inter domum domus. At aliud intermedium esse nihil prohibet. Nam quod deinceps est, aliquid deinceps sequitur, & posterius quiddam est. Non enim vnum duo deinceps sequitur, neque secundam diem calendæ deinceps sequuntur, sed hæc illas. Id autem hæret, quod cum deinceps sequatur, tangit. Quoniam autem mutatio omnis in oppositis est, oppositaq; sunt & contraria, & contradicentia, & nullum contradicentium est medium, perspicuum est in contrarijs medium esse: f *Continuum autem est, quod cohærentis alicuius habet rationem. Dico uero tum esse continuum, cum vtriusque termini, quibus se contingunt, vnum & idem facti fuerint, atque (vt nomen significat) contineantur quod esse non potest, si extrema sunt duo. Hoc autem definito, manifestum est continuum in his esse, ex quibus vnum aliquid contactu aptum est existere. Atque vt vnum est id quod continet, sic totum vnum erit, vt aut clauo, aut glutine, aut tactu, aut re rei adnascente. Manifestum autem est primum esse id, quod deinceps est.*

Nam quod tangit, necesse est esse deinceps, quod vero deinceps, non omne tangere. Quamobrem deinceps esse his conuenit, quæ ratione sunt priora, vt numeris tactus autem minimè. At si huid continuum est, necesse est tangat, si autem tangat, continuum nondum est. Non enim si simul sint, vnum esse eorum extrema necesse est, sed si vnum, necesse est etiam simul esse. Ita ortu copulatio postrema est. Tangant enim se necesse est extrema si copulari debeant. Quæ autem tangunt non omnia copulantur. At in quibus tactus non est, copulationem non esse constat. h *Quare si punctum est & vnitas, qualia ponunt separata, idem esse non*

Tex.11. *possunt. Illis enim tangere congruit, vnitatibus autem deinceps esse. Ac illorum medium aliquod esse potest (nam omnis linea inter puncta media est) harum non est necesse. Nullum enim inter binarium, & vnitatem medium est. Quid igitur*

Tex. 12. *est simul esse, & quid separatim, & quid tangere, & quid intermedium, & quid deinceps sequi, & quid cohærens, & continuum, & quibus vnumquodq; horum conueniat, dictum est.*

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Postea hæc autem.] Hæc est altera huius libri pars, in qua de unitate, & diuersitate motus Arist. disserit. Ad uberiorem uero intelligentiam eorum, quæ pertractanda sunt, quædam sibi explicanda proponit, quæ Simplicius congruere ait cum iis, quæ de motu in tertio libro tradita sunt. Declarare ergo in primis quæ dicatur esse simul, nõ q. dẽ spectata tota vocabuli amplitudine; latè. n. patet, ut cõstat ex lib. Categoriarũ in capite de modis simul, sed q̃ duntaxat loco simul esse dicatur. Ea igitur loco simul esse perhibẽtur, q̃ in uno primo, seu adæquato loco sũt: quo pacto se hẽrẽt duo corpora si se mutuo penetrarẽt, q̃ tñ naturæ uiribus fieri nequit, separatim. uero sunt quæ diuersis cõtinẽtis locis. Vel aliter, & ad Arist. mẽtẽ apposite, ea dicũtur simul, & in uno primo loco. esse, quæ locũ nulli alteri cõicãt, sed per se tantum occupant, quo pacto sphæræ cælestes in cælesti mundo insunt. Nec. n. in illo alia sunt corpora, præter sphæras ipsas.

Quid sit esse simul. prior explicatio. posterior explicatio. Quę se tãgunt.

b Tangere ea.] Docet ea se tangere, quorum extremo sunt simul, id est, ita ut inter ipsa nihil sit interiectum. Intermedium autem dicit esse illud, in quod necesse est id

quod

quod continenter cietur, prius deuenire, quam extremum attingat, quo pacto aer inter medius est inter ignem, & aquam.

Intermedium qd.

e Continenter autem.] Ex ijs quæ proxime docuit, occasionem arripit explicandi quidnam sit continenter moueri; atque idem esse, ac nihil, vel minimum intermittere; non quidem temporis, sed rei in qua motus fit, id est, magnitudinis. Quæ verba in diuersos sensus ab interpretibus accipiuntur. Quidam inquiunt, sententiam esse Aristotelis ad prædictam continuationem nihil referre si intercedat quies media, dummodo nihil, aut prope nihil medij spacij relinquatur. Vt in hunc modum singula intelligantur: Id continue mouetur, quod nihil, aut parum magnitudinis decursu præterit, siue tempus intermittat, siue non. Nihil enim, inquit, prohibet eū qui intermittit, videlicet aliquid temporis, continue moueri. Nihil item vetat nullam quietem interponi & tamen motum non esse contiuuum; vti accidit, cum quis in musico instrumento post summam chordam, quam Græci ὑπάτην vocant, nō pulsatis medijs imam quatit, quæ νεάτη dicitur.

Quid sit cōtinēter moueri. *Prior interpretatio.*

Alij volunt docere Aristotelem id tantum moueri continue, quod nihil intermittit temporis, licet spacij aliquid prætereat, vt is qui prædicto modo citharam pulsat, eritque tunc verborum sensus: Id continue mouetur, quod nihil intermittit, nisi id minimum quiddam sit. Minimum, inquam, non temporis, hoc enim omni ex parte continuū esse oportet, sed rei, id est, magnitudinis. Fit enim interdum, vt is qui non intermittit, id est, qui nullam interponit temporis quietem, saltuatim ab vna chorda ad aliam transeat, qui tamen motu continuus censetur.

Posterior interpretatio.

Hanc posteriorem explicationem secutus est D. Thomas. Verum cum motus absolute continuus vtranque continuitatem & spacij & temporis requirat, vt progressu dicemus, videtur Arist. hoc loco de ea tantum continuitate agere, quā communis hominum sermo motum continuum vocat, cuiusmodi est is, quem nulla quietis intercapedo rumpit. Atque hoc pacto insilientium equorum motus continuos appellamus.

Germanꝰ sensus.

d Contrarium vero.] Quoniam extrema cuiusque motus contraria esse docuerat, Arist. in exponit, quo pacto se habeat contrarietas in lationibus. Ait ergo ea loca esse cōtraria, quæ recta linea plurimum inter se distant. Maximam vero distantiam idcirco a recta linea, non autem a curua sumendam esse: quia oportet mensuram certum quid esse, ac definitum, cuiusmodi est linea recta. quæ inter duo puncta ex æquo producitur. Est enim omnium breuissima, cum tamen inter eadem duo puncta, infinitę obliquæ dispari magnitudine duci possint. Qua de re Euclides initio elementorum, & ibidem Clauius.

Extrema motus cōtraria. *Maxima distantia cur a recta linea sumi debeat.*

e Deinceps vero.] Ea deinceps sequuntur, inter quę nihil eorum quæ in eodem genere sunt, medium cadit, vt vna linea aliā deinceps sequitur, quia inter eas non est alia linea. Multis tamen vero accidit unum sequi aliud deinceps; nempe situ natura, aut alijs etiam modis, v.g. tempore, perfectione. Situ deinceps se quint domus domū; natura ternarius binariū; tempore calēdas nonæ; pfectione humana natura mētes a materia liberas. Explicat itē qd nā dicat hæres, scilicet cōtiguū; itēq hærēs esse q̄ ita deinceps sequitur, ut tangat id qd sequitur. Quia uero de intermedio egit, subdit in cōtrarijs dari itermedia, ut ceruleū inter albū & nigrū: non tamen inter contradicentia. Qua de re fusius in c. de oppositis & li. 4 Met. c. 7.

Quid sit sequi deinceps. *multis modis dicitur sequi deinceps.* *Hærens quid sit.*

f Continuum autem est.] Continuum dicit habere rationem cohærentis; quia continua esse non possunt, nisi quæ cohærent sibi mutuo, non quouis tamen modo; sed ita ut in unum coalescant. Quod uel ipsa inquit, notatio nominis ostendit. Dicitur enim συνεχὲς, id est, continuū, quasi συνέχοντα, id est quasi ea, ex quib. est, re aliqua contineantur, ita ut sint unum. Definit igitur continua ea, quorum extrema unum sunt: quo pacto se habent duæ partes eiusdem lineæ, quæ ad unum commune punctum copulantur. Verum si continuum non ita presse sumatur, tribus modis poterunt aliqua dici continua. Primo admodum improprie ea, quæ clauo aut glutine inter se iunguntur. Deinde minus improprie duo extrema, quæ absq. alio uinculo sibi mutuo cohærent, ut uidere est in stirpibus, quæ inseruntur. Tertio proprie ac simpliciter, quæ in unum communem terminum coeunt, seu quorum extrema unum sunt. Primam continuitatem uocat Auerroes artificiosam, secundam naturalem, tertiam Mathematicam.

Quid sit continuū. *Trib. modis dici continuū.*

g Manifestum autem est.] Comparat inter se, esse deinceps, tangere, & cōtinuū proprie

prie ſumptum:docetq; eſſe deinceps latius patere, quam reliqua. Nam omne, quod tangit, deinceps eſt, non contra, ſiquidem numeri ſunt deinceps, nec tamen vna ſpés numerorum aliam contingit. Deinde aſſerit tangere cõius quid eſſe, quam continuum: nam quidquid continuum eſt, tangit, nec tñ retro commeant; contigua.n. tangunt ſe, nec sūt continua, quia eorum extrema non ſunt vnum, ſed multa; euadent tamen continua, ſi eorum extrema vnum fiant. Hinc colligit, continuum & natura, & ortu poſtremum eſſe.

Diſcrimẽ inter vnitatem, & punctum. h Quare ſi punctum]Docet punctum & vnitatem ſiue ſeparata ſint, vt quidam finxere, ſiue nõ, haud quaq̃ idem eſſe:ponitq. inter illa diſcrimen, quod vnitatib. cõueniat deinceps eſſe, non vero tactus, qui tamen punctis competit, quatenus per ipſa ſeſe lineę cõtingunt. præterea quod inter puncta eiuſdem lineæ ſemper aliquid interiectum ſit, nimirum linea: in vnitatibus vero aliter res habeat, nec enim inter vnũ & duo cadit aliquid.

CAP. IV.

Tex. 31. *MOtus a autem multis modis vnus dicitur, quippe cum vnum multis modis dicamus. Ac vnus quidem genere eſt ex Categoriæ figuris. Lationes enim omnes genere vnum ſunt. Alteratio autem a latione genere diuerſa eſt. At ſpecie vnus eſt, ſi cum genere vnus ſit in indiuidua quoq. fuerit ſpecie, veluti cum ſint coloris differentiæ, diuerſæ ſpeciei ſunt de albatio, & denigratio.*

Omnes.n. dealbationes ſpecie eadem continentur, oẽs item denigrationes; ſed non denigrationes, & dealbationes. Oẽs itaq. dealbationes ſpẽ vnum ſunt. Quod ſi quædã ſpẽs ſimul, & genera ſunt, manifeſtũ eſt ſpẽ vnũ eſſe quodammodo, at ſimpliciter ſpecie vnũ non eſſe: Vt diſcendi actus, ſi ſcientia ſpecies quidẽ ſit exi-
Tex. 32. *ſtimationis, & ſcientiarũ genus.* b *Sed dubitare aliquis poteſt, ſit ne ſpecie motus vnus, ſi idem ex eodem in idem mutetur; vt punctum vnum ex hoc loco in hunc locum ſemel atque iterum. At ſi ita eſt conuerſio, idem erit atque relatio &*
Tex. 33. *voluta:io idem atque ambulatio. An definitum motum diuerſum eſſe, ſi id,*
Tex. 34. *in quo ſpecie diuerſum ſit? quod autem in orbem eſt, ſpecie a recto differt. Genere itaque, ac ſpecie motus vnus, ita ſe habet.* c *Simpliciter autem vnus eſt motus, qui eſſentia vnus eſt, & numero. Is vero quis ſit ſi diuiſerimus, manifeſtum fiet. Tria enim numero ſunt ex quibus vnum motum eſſe dicimus: id quod, & id in quo, & quando. Dico autem id quod, quoniam aliquid quod moueatur; vt hominem, aut aurum eſſe neceſſe eſt. Et hoc in aliquo moueri, vt in loco, aut in affectionibus. Et quando: in tempore enim res omnis mouetur. Quorum, in re, in*
Tex. 35. *qua res mouetur, poſitum eſt, vt genere quidem aut ſpecie ſit vnus, ut autem cohæreat, in tempore. At vt ſimpliciter vnus in his omnibus. Nam & id, in quo, vnum & indiuiduum; veluti ſpeciem eſſe oportet: rurſus, quando, vt tempus vnũ, & non intermitti: & id, quod mouetur, vnum eſſe non ex accidenti, vt album nigreſcere, & Coriſcum ambulare: vnum autem eſt Coriſcus, & album ſed ex acci-*
Tex. 36. *denti. Neque commune. Nam ſimul poſſunt homines duo eadem curari curatione, vt ea, quæ eſt lippitudinis: at non vna eſt niſi ſpecie.* d *Verum ſi Socrates eadem alterationis ſpecie, ſed in alio, atq. alio tempore alteretur ſi id quod interijt, vnum numero fieri rurſus poteſt, erit vna & eadem: ſin minus, eadem quidem, ſed non vna erit.*

Tex. 37. e *Sed dubitatio huic ſimilis exiſtit, vtrum ſanitas vnius eſſentiæ ſit in corporibus, & omnino habitus, atque affectiones. Ea enim, in quibus eſt, moueri,*

& fluere

& fluere videntur. Quod si vna & eadem est ea, quæ mane, & quæ nunc sani-
tas inest, cur eam intermissam rursus sanitatem receperit, hæc & illa vna nume-
ro non erunt? Eadem enim ratio est, f sed hoc differunt, quod si duo, propter hoc Tex.38.
ipsum vt si numero vnus etiã habitus necesse est. Vnus.n. actus numero vnius nu
mero est. At si habitus vnus est, non etiã actus vnus esse alicui fortasse videbitur.
Nam cum ambulare desierit, amplius non est ambulatio, sed erit si rursus ambu
let. Itaq; si vnus & idem est, posse vnum & idẽ sæpius interire, & esse. Atque
hæ quidẽ dubitationes a præsenti consideratione sunt alienæ. g Quoniam autẽ Tex.39.
continuus est motus omnis, siquidem oẽs potest diuidi, eum etiam, qui simpliciter
vnus est necesse est continuum esse, & si continuus, vnum. Non enim omni con
tinuari omnis potest, vt nec aliud quod vis cuiuis, sed quorũ extrema vnũ sunt.
Extrema autem aliquorũ quidẽ non sunt, aliorum vero sunt specie diuersa, & ho
mœnyma. Quo enim modo se tangerent aut vnum fierent lineæ & ambulationis
extrema. h Cohærebunt quidem & qui nõ iidem sunt specie, neq; genere, aliquis Tex.40.
.n. mox ac cocurrit febricitabit: & vt fax ex successione, latio cohæret, non autem
est continua. Positum.n. est ea esse continua, quorum extrema vnum sunt, quare
cohærent, & deinceps sequitur, quod continuatum sit tẽps, continui autem quod
motus: quod tum est cum vtriusque extremum vnum fit. i Ideo motus, qui sim-
pliciter continuus, vnusque est specie, idẽ sit, & vnius, & in vno tẽpore est. Vno qui Tex.41.
dẽ in tẽpore, ne motionis vacuitas sit media. Nã in interuallo quiescere necesse est.
Multi igitur, & non vnus motus sunt, quorum quies media est. Quare si aliquis
motus statu intercipitur, is neque vnus, neq; continuus est. Intercipitur autem si
tempus est intermediũ. Nec vero qui specie vnus non est, quanquam tẽps non in-
termittatur. Nam tẽps quidem vnum est, specie autem motus alius. Vnum.n. mo
tum specie quoque vnum esse necesse. Hunc autem vt simpliciter vnus sit necesse
non est. Quis igitur vnus sit simpliciter motus, dictum est. k Is item qui perfe- Tex.42.
ctus est, vnus dicitur, seu genere sit seu specie seu essentia perinde atque in cæte-
ris, perfectum & totum vnius est. Fit autem interdum vt imperfectus quanquã
sit, vnus dicatur modo continuus fuerit. l Aliter etiam præter eos, qui dicti sunt Tex.43.
motus vnus dicitur, qui est æquabilis, nam is qui non est æquabilis, quodammo-
do vnus non videtur, sed is magis, qui est æquabilis, vt recta linea. Inæquabilis
enim sectilis est. Videntur autem differre intensione, & remissione. At vero in
omni motu æquabilitas inest, & inæquabilitas inest, & inæquabilitas. Nam &
alteratio æquabilis esse potest, & latio super æquabili, vel in circulo, aut recta Tex.44.
linea: ac in accretione, & diminutione similiter. m Inæquabilitatis autem diffe-
rentia ex eo interdum est in quo mouetur. Motus namque æquabilis, nisi in
magnitudine æquabili esse non potest, vt motus, qui in flexa linea, aut anfra-
ctu fiunt, aut aliam magnitudine, cuius partes omnes inter se aptæ non sunt. Alia
est non loci ratione, nec temporis, nec eius ad quod est, sed modi. Nam celeritate,
& tarditate interdum desinitur. Cuius enim eadem est celeritas, is æquabilis
est, cuius non est, inæquabilis. n Ideo celeritas, & tarditas nec species Tex.45.
sunt motus, nec differentiæ, cum species omnes comitentur. o Quare nec

grauitas, nec leuitas, quæ ad idem, vt terra ad se, aut ignis ad se. p Inæquabilis igitur, quia continuus, vnus est, sed minus; vt lationi flexæ accidit. Quod autem minus est, ob mistionem contrarij semper est. At si potest fieri vt omnis motus æquabilis sit & non æquabilis, qui diuersæ speciei inter se cohærent, vnus & cõtinuus non erunt. Quomodo enim æquabilis fuerit is qui ex alteratione, & latione coalescit? congruere namque inter se deberent.

CAPITIS IIII. EXPLANATIO.

De unitate & distinctiõe motuum.

MOtus a autem multis modis.] Accedit iam ad vnitatem, diuersitatemq; motus explicandam. Ac primum statuit motum totidem modis dici, quot vnum: nempe vnum genere, vnum specie, vnum numero. Ij motus sunt vnum genere, qui ad formas eiusdem Categoriæ proficiscuntur, vt oẽs alterationes: ij vnum specie qui speciesqui in formas eiusdem speciei desinunt, vt omnes dealbationes. Quod si aliqua detur forma quæ simul species & genus sit, idest, quæ sit species subalterna, tunc motus quibus ad eam pergitur, non vnum quid specie absolute dicentur, hoc est, eiusdem speciei infimæ, sed subalternæ. Ponit autem exemplum speciei subalternæ (madisin,) idest, discendi, existimandi assentiendive actum, sub quo, tanquam sub genere continetur actus sciendi in commune, sub hoc vero similiter varij actus sciendi specie distincti.

Lationes unde accipiant distinctionem.

b Sed dubitare aliquis.] Prius quam statuat qui motus vnus numero censeri debeat, diligentius expendit an id, quod de vnitate specifica motus asseruit, cum veritate consentiat, argumentaturque in contrariam partem. Nam si vnitas specifica termini sufficeret ad constituendum motum specie vnum, sequeretur motum circularem, & rectum cum vterque ab eodem puncto ad idem punctum per diuersas lineas fit, eiusdem esse speciei, sequeretur item volutationem, & ambulationem ad eandem speciem infimam pertinere, si ab eodem loco ad eundem contendant. Quod absurdum videtur. Hanc quæstionem dissoluens ait, Lationes non solum a terminis, sed etiam a medio recto, & circulari, siue obliquo distinctionem capere. Quare cum rectum & obliquum, circulareve specie differant, etiam conuersionem, & motum rectum inter se specie distingui.

Qui motus sit absolute vnus.

c Simpliciter autem vnus.] Declarat quinã motus absolute vnus sit, hoc est, vnus numero. Porro cum in quolibet motu tria concurrant, res mota: forma quæ acquiritur: tempus, quod consumitur: statuit tria hæc ad vnitatem numeralem motus simul requiri: ita vt forma, ad quam acceditur, sit vnã numero, & vt tempus vnum, sit hoc est, vt nulla fiat temporis intermissio, quæ fit interiecta quiete. Itaq; si Coriscus albescat ad duos gradus alboris; ibique subsistat; postea vero repetito motu alios duos gradus comparet, non erit vna numero dealbatio. Præterea necesse est, vt res mota, siue subiectum; sit vnũ non ex accidente, sed per se; non commune, sed singulare. Sicut enim communis natura ratione subiectarum partium, in quibus continetur, diuersas vno tempore mutationes subire potest quandoquidem albescente Socrate fit homo albus, nigrescente simul Platone, fit niger: ita vt motus vnus numero habeatur, non sat est communis naturæ identitas; sed oportet vt ad eandem rem singularem pertineat.

Dub.

d Verum si Socrates.] Rogaret fortasse quispiam, si Socrates eandem alterationem alio atque alio tpe subeat, num eadem numero alteratio censenda sit, an non. Huic re-

Responſ.

spondet, si fieri possit, vt quod semel euanuit, redeat, eiusmodi alterationem posse eandem numero esse: quasi dicat specie tantummodo eandem futuram, non autem numero; quia quod semel interijt, idem numero reuiuiscere impossibile est.

e Sed dubitatio huic.] Aliam mouet quæstionem superiori non absimilem videlicet, vt (D. Thomas interpretatur) sit ne eadem numero valetudo, vel quæuis alia affectio, qua quis diu potitus est, an non. Videbitur enim alicui non posse eandem esse: quia cum subiecta quibus accidentia inhærent, perpetuo labantur, & fluant, vt Heraclitus, alijq; antiquitatis philosophi tradidere, utiq; si eadẽ numero valetudo diu integra & incolumis perseuerat, nihil est causæ esse, cur & si intereat, non eadem numero regeneretur.

f Sed hoc differunt.] Tanta obscuritate is locus tenetur, ut quibusdam corruptus, &

mutilus

mutatus videatur. Simplicius verba quædã de suo abijcit; Auerroes in eius sensu eruẽdo laborat, ac tribus allatis explicationibus, nihil proficit. Videtur tamen Aristotelis mens esse, licet ex formarum, quæ acquiruntur multitudine, actionum motuumque diuersitatem arguere possimus, quia ad actionis motusque vnitatem, vnitas formæ exigitur; ex formæ tamen, quæ acquiritur vnitate, non licere actionis motusve vnitatem colligere: quia ad vnitatem numeralem motus, non solum formæ, sed temporis quoq; vnitas necessaria est. Quare esto eadem forma rediret, non iccirco eundem numero motum redintegrandum: re tamen veram formam, quæ semel abolita est reparari non posse. Hinc responsio ad propositam controuersiam, vtcunque ducenda erit: videlicet continuatam valetudinem eandem numero esse; cum non ponamus eam intercidere, sed in eo lumen seruari, quemadmodum & subiectum idem manet, quantumuis Heraclitus, alijque instabilitatis rerum auctores contradicant. Solutio propositæ dubitationis.

g Quoniam autem continuum.] Vberius exponit quæ ad numeralem vnitatem motus concurrunt docetq; licet omnis motus continuus sit, quandoquidem & diuiduus, nullus tamen partes vno communi termino copulati, præterquam eius, qui vnus numero dicitur. Non enim, inquit, quælibet res continuari possunt, sed ea solum, quorum extrema inter se coalescere aptæ sunt, & in vnũ euadere. Nimirum quædam terminos siue extrema non obtinent: alia & si habeant, eiusmodi tamen sunt vt coire nequeant, veluti linea & deambulatio, cæteraque id genus specie differentia. Quod & de motibus inter se comparatis asserendum est. Nam qui naturam specie dissidentem sortiuntur, continuari inter se non possunt, vt cursus & febricitatio. Quæ non res inter se continuari possint.

h Cohærebunt tamen.] Etsi motus genere aut specie differentes inter se continuari nequeant, nihilominus cohærentes dici posse admonet; si tamen vnus alterum subsequatur, nec media quiete intercipiantur, Minus enim ad cohæsionem, quam ad continuitatem exigitur. Quod Simplicius hoc loco non animaduertit, putans omnes motus qui inter se cohærent in vnum coagmentari posse, & continuos reddi. Cui Themistius alijque interpretes, imo & Aristoteles palam repugnat. Mot⁹ specie distincti possũt cohærentes dici.

i Id motus.] Tria inquit necessaria esse vt motus rite continuus dicatur, in primis vt sit idem motus specie. Secundo, vt sit idem mobile. Tertio, vt sit idem tempus, nec vlla quietis mora intercedat. Ex his sit vnum desideretur, non erit motus continuus: sicuti non erant cursus illi & recursus, quos equites obibant Athenis in Piræo tædam candentem alij alijs vicissim dantes accipientesque in certaminibus. Nam quanquam hi motus, siue facium, quæ deferebantur. siue equitum deferentium, nec interstitio naturæ, & specie, nec intermissione temporis abiuncti erant, subiecto tamen distinguebantur. Ad continuitatem motus q requirantur.

K Is item qui perfectus.] Omissa Auerrois interpretatione, quæ verum sensum nõ attigit: docet plane Aristoteles, alia quoque rõne motum dici vnum, videlicet quatenus perfectionem suæ naturæ debitam & congruentem habet. Nam bonum siue perfectum, & vnum, imo & motum, perpetuo sese, in his, alijsque id genus rebus comitantur. Quod videtur Aristoteles ex Pythagoræ & Platonis disciplina arripuisse, vt annotauit Alexander, Simplicio referente. Lege, si placet, quæ hac de re in commentarijs librorũ de cœlo ad primum c. lib. 1. scripsimus. Quia vero interdum motus terminorum, ad quos proficiscuntur, ad solutionem non obtineant, vt si Plato albescere incipiat, nec tamen ad perfectum candorem euadat, commonefacit, nihil obstare hinc imperfectionem, quo minus quilibet absolute vnus numero appelletur, si modo continuus sit. Bonum, vnum totum.

l Aliter etiam præter.] Alium vnitatis modum subijcit, quo motus vnus dicitur, qui æquabilitatem seruat. Vt enim is, qui modo tardior est, modo celerior, ob hanc partim dissimilitudinem minus est vnus: ita qui toto decursu sibi consentit, & vniformitatem habet, magis vnus censetur, sicuti linea recta magis videtur vna quam obtorta, at varijs flexibus sinuata, quodammodo plurium linearum rationem obtinet. Hanc autẽ vnitatis intensionem remissioneue, in omnes motus conuenire posse ait Aristoteles: non quod motus cœlestiũ sphærarum velocitatis incrementa aut decrementa subire queãt: id enim in libris de cęlo negat, sed quia non alijs tantum motibus, sed etiam ei, qui circulo fit, ex se non repugnet eiusmodi varietas. Lege Auerroem hoc loco. De æqualitate motus.

G 2 m Inæ-

Motuum inæquabilitatis duæ caussæ.

m Inæquabilitati autem.] Duas affert causas inæquabilitatis motuum. Alteram, quod magnitudo, super quam res mouetur, inæquabilis sit, cuiusmodi est via tortuosa, & anfractibus impedita. Alteram, quæ ab ipso modo sumitur; quod, vt Themistius exponit, motor ipse modo acrius modo pigrius rem motam incitet.

Celeritatē & tarditatē nō esse motū differentias.

n Ideo celeritas.] Ex ijs, quæ hactenus docuit, nonnulla infert consectaria. primum est celeritatem & tarditatem nec species motuum esse, nec eorum differentias: quod ex eo concludit, quia in omni motu promiscue reperiri queunt, cum tamen nullius speciei, aut differentiæ ratio incerta & vaga esse possit.

o Quare nec grauitas.] Hoc est alterum consectarium; quod varie intelligitur ab interpretibus D. Thomas ait sententiam illius esse, grauitatem & leuitatem non idem valere, quod tarditas & velocitas: quia hæ in omnes omnium corporum motus indiscriminatim competunt, illæ vero minime, quandoquidem grauitas ijs tantum, qui deorsum: leuitas ijs, qui sursum vergunt, accommodatur. Hæc expositio videtur vim afferre verbis Aristotelis. Germanior est, quam alij afferunt, vt sit sensus: quemadmodum tarditas & celeritas non sunt species motuum, aut differentiæ motuum specie diuersorum, ita nec specie distingui grauitatem, qua aliquid in locum infimum celeriter tendit, a grauitate, qua ad eundem locum aliquid tarde mouetur, qualis grauitas inest duabus terræ portionibus, quarum vna plus habet ponderis, quam altera. atque hoc significant verba illa, terræ ad se. Quod de ignis leuitate similiter explicandum est.

Inæquabilitas non impedit cōtinuitatē motus.

p Inæquabilis igitur.] Docet inæquabilitatem non impedire quominus motus possit censeri vnus, si continuus sit, licet minus participet vnitatem, quam æquabilis & sibi vndique similis: ille enim ratione disparitatis in diuersas partes quodammodo contrarias secari potest, quia id quod minus est admistionem habet contrarij, vt minus albū admistionem nigri. Tum quædam repetit ad vnitatem & continuationem spectantia, quæ iam ex dictis liquent. Obserua in hoc Capit. ad tex. 41. pronunciatum illud Aristotelis, differentia specie non posse inter se continuari. Quod verum est non in motibus solum, de quibus hoc loco agitur, sed et in temporibus. Respondet enim sibi mutuo continuitas motus & tēporis in eadem re. Nec obest quod in primo mobili continuantur tempus præteritum, præsens, & futurū. Non. n. hæc differunt inter se specie, sed accidentario illo tantum discrimine, (non secus ac duæ partes eiusdem motus, quarum alia velox est, alia tarda) alioqui tempus primi mobilis non diceretur a philosophis vnum numero, cum ea, quæ specie differunt, numero etiam differre oporteat. Diximus, in eadem re, quia perseuerante continuitate temporis primi mobilis, interfluunt plurimi motus inter se disereti, & disiuncti. Quid vero de continuatione aliarum rerum, quæ in fluxu non consistunt, pronunciandum sit, non est huius loci explicare.

Differentia specie non continuari.

QVÆSTIO I.

Vtrum motus distinguantur specie per terminos, in quos feruntur, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

1. arg. ꝑ parte negat.

NOn distingui motus ꝑ terminos hūc in modū uidetur probari. motus refertur ad terminos ut ad fines in quos tendunt, & quorū gratia sunt, sicuti, & actus omnes: sed a fine nequeunt speciē sortiri: ergo nō distinguuntur specie per suos terminos. Assumptio probatur, quia specifica distinctio cū pertineat ad rei quidditatē, absoluta ē ab existētia: at caussalitas finis sicuti & efficiētis, iportat ordinē ad existentiā, nt alibi diximus: ergo, &c. A

2. arg.

Secundo. Actiones nō distinguuntur ꝑ terminos; ergo neq; motus; cū in utrisq. eadē sit ratio. Probatur antecedens, q̄a si ꝑ terminos distinguerentur, cum actio in cōmune nō habeat formam unam quam respiciat, nō esset quia uniuocum, sicuti nec motus, qui ob eam caussam analogum est.

3. arg.

Tertio. Termini a quib. motus proficiscuntur, faciūnt per se ad uariandos, & distinguendos motus: ergo ab ijs et motuū distinctio sumeda erit. Antecedens ostenditur; quia alioquin nullum foret discrimē inter motum, simplicemq; mutationem: cum nō aliter hęc a philosophis inter se B

distin-

A distinguantur, nisi quia terminus a quo motuum, est aliquid positiuum simplicis vero mutationis negatiuum quidpiam. Nam, exẽpli gratia, motus dealbationis est progressio a nigro vel cæruleo in album, mutatio vero ad albedinem, ex se tm̃ est progressio a non albo in album. Confirmaturq; idẽ assumptum ex Arist. lib. 7. huius operis c. 2. tex. 5. ubi tripartitam motus varietatem explicans, eum motum censet specie vnum, quo ab eodem ad idem specie tenditur. B

ARTICVLVS II.

Prima assertio, qua propositæ quæstioni respondetur.

SIt tamen prima assertio. Motus distinguunt̃ inter se specie per terminos ad quos tendunt, non aũt per terminos a q bus proficiscunt̃. Prior huiusce assertionis pars non solum est Aristotelis hoc in lib. c. 4. tex. 31. sed vt cõe axioma in philosophorum scholis celebrat̃. C Potest autem illustrari ex eo, quia termino comparatur ad motum, vt actus seu forma ad potentiam. Quare sicuti forma lapidis propriam differentiam, & speciem lapidi indit; ita & terminus motui, qui in ipsum fertur; nisi quod forma lapidis, (sicuti & aliæ formæ physicæ) lapidem intrinsece componit, terminus vero non ita sese ad motum habet; licet hic in ordine ad illũ tanquam ad suum obiectum, & causam formalem externam; intimam differentiã D speciemque sortiatur.

Cõmune effatũ in philosophia mot' distingui per terminos, ad quos tendunt.

Termin' est causa formalis externa comparatione motuum.

Præterea, a quo res accipit nomen & definitionem, ab eodẽ ẽt speciem sumit: at motus, teste Arist. hoc in lib. c. 1. tex. 4. & c. 5. tex. 48. nomen accipiunt a terminis, in quos tendunt; vocatur enim refrigeratio a frigore, dealbatio ad albedine; itemque refrigeratio non nisi per frigus dealbatio non nisi per albedinem definitur, similiterque res habet in cæteris: ergo motus distinguuntur specie per ter- E minos, in quos feruntur.

Posterior pars assertionis, q̃ statuit D. Tho. 1. p. q. 25. ar. 1. & q. 45. ar. 1. & alij, facile suadetur. Primum quia fieri non põt, vt vnus motus specie a duobus specie distinctis, & inter se contrarijs vnitatem capiat, at terminus a quo & terminus ad quem specie differunt, vt docet

Motus nõ distingui per terminos a quibus proficiscitur.

A Aristo. 1. de cœlo c. 8. tex. 86. & inter se contrarij sunt, vt idem ait hoc in li. c. 5. tex. 49. & li. 8. c. 7. tex. 62. Quod ẽt cõfirmatur testimonio eiusdem Arist. c. 4. huius lib. tex. 31. vbi asserit motum eũdem specie esse eum, quoad formam eiusdem spec ei pergitur, ideoque omnes dealbationes in speciem vnam conuenire.

ARTICVLVS III.

Secunda assertio, & argumentorum, B quæ initio adducta sunt explicatio.

ANtequam secundã assertionem statuamus, prænotandum est mutationem, quod ad hunc locum spectat, dupliciter sumi. Interdum late & in cõmune, nonnunquam stricte. Mutatio priori modo sumpta, vt colligit̃ ex doctrina Arist. 1. huius lib. tex. 7. est qua res aliter se habet nunc, ac prius, siue ea mutatio versetur inter terminos positiuos, cuiusmodi est progressio ab albo in nigrum; siue cõ C meet a termino positiuo in negatiuum, vt ab albo in non album, siue a negatiuo in positiuum, vt a non albo in album. Mutatio posteriori modo accepta, eas tantũ mutationes comprehendit, quæ progrediuntur a termino a quo negatiuo in terminum ad quem positiuum. Quo pacto locutus est Aristoteles de mutatione hoc in lib. cap. 5. tex. 51.

Duplex vsurpatio mutationis.

Igitur si mutatio prioris cõsideratione spectet̃, planũ est q d inter eã & motum D sit discriminis. Differt .n. a motu vt cõe analogum a suo membro, cum mutatio ita accepta sit cõe quid multiplicis naturæ suo amplexu coercens motum, generationem, cæterasque mutationes. Si autem posteriori modo expendatur, dubium controuersumque est num specie differat a motu. Et quidem parti affirmatiuę probabilitatem affert diuisio illa, cuius paulo ante mentionem fecimus, inculcata ab Aristotele cap. 1. huius libri E tex. 7. vbi inter cæteras mutationes enumeratur tanquam species ab alijs distincta ea mutatio, quæ est a termino negatiuo ad positiuum.

Discrimẽ inter motũ & mutationem priori modo sumptam.

Nihilominus sit sc̃da assertio. Motus nõ differt spẽ a mutatione posteriori modo sumpta, cum ambo in eundẽ terminũ feruntur. Probatur, quia cum Socrates ẽ candido fit niger, abiectio illa candoris,

2. Asser.

Probat̃.

 quæ,

quæ motum ad nigredinem comitatur, distinguitur re ipsa a tali motu. Quare poterat hic sine illa, saltem diuinitus; dari: & tñ non foret alterius speciei, nec enim ideo propriã ammitteret naturã. Igitur ex eo, q motus a termino positiuo. vel negatiuo progrediatur, nõ sortitur diuersam speciẽ. Idemq; patet in generatione. Nec.n. generatio equi alterius esset speciei ac modo est, si immediate ante equinæ formæ introductionẽ nulla in materia extitisset forma, cui intereũti recẽs forma succederet. Illud tñ in confesso est, si mutatio soluens a termino negatiuo momẽtanea sit, esto ad eundem terminũ feratur, ad quem motus; distingui inter se specie nõ quidẽ ob differentiam termini a quo sed quia altera progressio cõtinua est, altera momentanea. Quin vero sit si rẽ ad amussim rõnis exigamus, prædictæ mutationes haud dicẽdæ sunt simpliciter eundem terminum ad quẽ vendicare, sed eũdem quoad realitatẽ, non quoad modũ. Nam idem candor aliũ modum sortitur cum motũ, alium cum momentaneã terminat mutationẽ; hãc enim terminat vt quid raptim, & momento acquisitũ; illũ vt qd successiue, & tpis fluxu cõparatũ.

Dubit.

Quæ res igitur, qñquidẽ motus & mutatio ita sumpta non differunt essentia, qdnã inter ea est discriminis? Rñdemus, distingui inter se accidentario, ac penes cõnotata: quia motus sni suã propriã notionẽ, saltẽ ordinarie cõprehendit abiectionẽ termini a quo positiui; nõ quidẽ primo aut tanq̃ significatũ, sed secũdaria rõne, & vt qdpiã connotatũ, mutatio aũt, v.g. dealbatio ex se importat solã nudã ac simplicẽ progressionẽ a nõalbo ad albũ.

Respon.

Explicatur locus Aristotelis.

Neque huic nostræ sententiæ officit, q Aristoteles loco superius citato, mutationẽ profectum a termino a quo positiuo, quasi speciẽ a cæteris diuersã recensuit. Non enim cõsilium ei fuit tripartita illa diuisione, ea duntaxat q̃ inter se proprie specie dissident, complecti. Adde cũ sub illo membro, ẽ non sub ecto in subiectũ, non paucæ momẽtaneæ mutationes, quæ a motu, vti diximus, specie differunt, cõtineantur; neutiquam hac etiã ex parte id membrum vacare, sed ad prædictã diuisionem absoluendam necessario adhibendum fuisse. Si quis autẽ quærat num abiectio prioris formę, & acquisitio nouæ sint duo motus. Occurrẽdum erit esse duos; cum habeant distinctos terminos. Verum formæ abiectionem non esse motum realem & positiuum, sed negatiuum duntaxat, vt proxima quæstione ostendemus.

Dubit.

Solut.

Diluuntur argumẽta initio qõnis proposita.

Reliquum est vt argumẽtis initio propositis occurramus. Ad primum, cõcessa maiori propositione; quod ad minorẽ attinet, respondendum est motus accipere speciem a terminis, nõ prout causalitatẽ finis exercent, qd recte probat argumentum; sed vt habent rationẽ causæ formalis extrinsecæ; modo superius a nobis explicato in confirmanda prima assertione.

Dil. 1.

Dil. 2. Cur actio in cõe sit vniuocũ, non autẽ motus.

Ad secundum dicendum actionem tendere ad formam in commune, non absolute; sic enim non esse quid vniuocũ, sed vt sortitur vnum quendam peculiarem modum, quem declaramus per esse ab agente: quod in motu non cernitur.

Dil. 3. Non oẽs eiusdẽ speciei mot. exigũt terminum a quo eiusdem speciei.

Ad tertium quid respondendũ sit, cõstat ex dictis. Fatemur enim differre motum a simplici mutatione, q illa a termino negatiuo; hic a positiuo proficiscatur; non ita tamen vt hæc distinctio ad constituendam differẽtiam specificam inter motum & inter mutationem successiuam: cum circa eundem omnino terminũ versentur, satis sit. Quod vero attinet ad locum in argumento citatum, dic Aristotelem inibi non vniuersim de motu eiusdẽ speciei locutũ fuisse. Namque licet pronunciarit motus omnes, quibus ab eodẽ ad idem specie pergitur, sub eadem specie concludi, non proinde censuit omnes eiusdem speciei motus requirere terminum quo eiusdem speciei.

QVAESTIO II.

Quo pacto motus, qui in quantitate versantur, a terminis, in quos tendunt, speciem accipiant.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium accretionẽ & decretionem esse duos motus positiuos distinctos specie.

NVnc sigillatim scrutemur qua rõne tres illæ motuũ spẽs in Peripatetica doctrina peruulgatæ, nempe motus ad

ad quãtitatem, alteratio, & latio a termi-A nis, in quos tendunt, spẽ sortiãtur. Atq; vt ordiamur ab eo, quoad quantiatẽ itur consueuit is in accretionem, & decretionem seu diminutionẽ diuidi: sed est inter philosophos disceptatio num decretio vera species mot⁹ sit. Quippe Socrates, exẽpli gratia, interim dum viuit, ac nutritur, nouas materiæ partes sibi copulat; simul que ob actionem tũ circunflui aeris, alia rumq; causarũ occursantium, tum maxime caloris humidũ depascentis, continẽ-B ter ab eo materia dilabitur, & cum ea simul quãtitas; atq; ita perpetuo acquirit nouã quantitatem, veteremq; deperdit. Hinc orta dubitatio est, vtrũ illac alijsq, id genus imminutionib. interueniat motus aliquis realis & positiuus, qui decretio vocetur, cuius terminus sit quantitas Sortis; quæ antea rõnem habebat partis, nunc vero rationem totius (videlicet quia prius sub decẽ digitis erat, nũc sub octo duntaxat.) an vero talis motus posi-C tiuus non detur, sed pura tñ corruptio abeuntis quantitatis. Multi prædictum motum positiuum tuentur. In primis ob authoritatem Aristotelis, cuius ea sñia esse videtur, Namq; ad initiũ huius libri, cum in primo capite mutationum varietatẽ explicuisset, numerassetque mutationes terminatas ad negationem substãtiæ quãtitatis, qualitatis, & loci, quas corruptiones nuncupauit, alias quidem simpliciter, alias secundum quid, nihilominus D decretionem non in hanc turbam negatiuam coniecit, sed separatim inter motus positiuos recensuit, tum alibi, tum textu 18. sequentis capitis, adeo perspicue, & ex professo, vt contrarię opinioni nequa quam locus relinqui videatur.

Materia continenter a re uiuente dilabitur.

Primum argumentum propositę opinionis.

Deinde corroboratur eadem sñia ex eo, quia, vt præter alios edisserit S. Tho. in 1. d. 17. q. vlt. ar. 2. ad 2. & in 1. 2. q. 52. art. 2. & in 2. 2. q. 24. art. 3. ad veram motus rõnem non oportet nouã realitatem per eum acquiri, satisq; est eandemmet-E rem sub modo cõparari: si n. talis acquisitio per successionem fiat, nihil ei deerit, quo minus actus entis in potentia, vt in potẽtia, rite dicat, atq; adeo vt vere motus sit, & q dem positiuus ac realis, vt porte ad modum illũ positiuũ tendens. Nec debet in re proposita mirum videri, qd' quantitas remanens, vi defluxus nouum acquirat modum sub quo positiuum decretionis motum terminet: Cum videamus diflecto ligno, detractaq; ab eo portione aliqua, id quod in ipso antea pars erat, adipisci nouum modum, cuius merito e non supposito fit suppositum, & ex ente incompleto completum.

Secundũ argumentum.

Iuxta hanc opinionem dicendum est, motum ad quantitatem distribui ab Aristotele in duo membra, seu duas species veras & positiuas, nimirum in accretionem, & decretionem. Et hanc q dem sumere speciem a quantitate prout molem corporis ampliorem facit; illã ab eadem, quatenus molem corporis cõtractiorem reddit. Vbi aduertes accretionem, q̃ in toto viuente administratur, non esse vnũ aliquem motum per se, sed eam, quæ in quolibet poro fit. Idemque similiter suo modo de decretione dicendum esse, qd' in libris de ortu & interitu exponet.

ARTICVLVS II.

Verioris sententiæ explicatio.

ITa se habet sñia de positiuo decretionis motu: quæ licet probabilis sit: oppositã nihilominus magis verisimilem iudicamus, videlicet tã decretionem quantitatis, quam qualitatis remissionem esse motus essentialiter negatiuos. Vt enim accretio essentialiter est acquisitio quãtitatis, & intensio qualitatis, ita decretio & remissio essentialiter sunt abiectiones, seu corruptiones quædam earundem formarũ intrinsece terminatæ ad ipsum nõ esse illarũ. Quod autem peracto motu decretionis seu remissionis, forma q̃ antea habebat rationem partis, sortiat rõnem totius, id oio extrinsecum est, & ex accidente se habens ad tales motus. Qd' manifestius deprehenditur in ea remissione, qua vsque ad non gradum qualitas remittitur, vt cum aqua sese ad natiuum frigus reducens, omnem prorsus calorem abijcit: ea en. m remissio ipso non gradu terminatur. Quare essentialiter remissionis terminus non est minor qualitas, sed non qualitas, siue ex parte, vt accidit qñ peracto motu remissionis, manet aliquid

Decretio & remissio sunt abiectiões terminatę ad non esse quantitatis & qualitatis

Terminus remissionis nõ est minor qualitas.

 formę,

QVAESTIO III.

Qua ratione motus ad qualitatem pertinentes, a terminis, in quos pergunt ſpeciem ſortiantur.

ARTICVLVS I.

Quorundam ſententia de diſtinctione horum motum ex parte qualitatis mediæ.

A

Tot eſſe motus ſpecie diſtinctos quot qualitate ſpecie differentes quæ per ſe motū terminant.

Nihil opus eſt omnium hac diſceptatione referre ſententias: ſed pro certo habendum, totidē eſſe motus ad qualitatem ſpecie diſtinctos, quot ſunt ſpecies qualitatum quæ per ſe motu acquiri poſſunt, id quod ex ſuperius dictis, & ex doctrina Ariſt. c. 4. huius libri facile deprehenditur. Non eſt tamē prætereunda ea controuerſia, quæ hoc loco agitari ſolet, uidelicet num uarietas qualitatis mediæ ſpecie diſtinctæ ſpecificam diſtinctionem alterationis arguat; hoc eſt, num eadem ſit ſpecie alteratio, qua, v. g. per cæruleum, & ea qua per uiridem ad nigrum colorem itur; an potius utrobique duo inſint motus ſpecie diuerſi: in priori tendentia unus ad cæruleum colorem; alter ad nigrum: in poſteriori unus ad uiridem, ad nigrum alter.

B

Opinio nō diſtinguens alteratiōes ex medijs qualitatibus.

Sunt qui exiſtiment in hiſce motibus nullam mediæ qualitatis rationem habēdam eſſe, ſed extremæ duntaxat: ideoq. licet cæruleus color, per quem ad nigrū pergitur, a nigrore ſpecie differat, Socratem tamen non plures quam unum ſpeciei motum decurrere, cum ex albo per uiride nigreſcit. Occurrunt uero pro hac ſententia hæ potiſſimum rationes.

1. Argum.

Primum, quia per quacunq. qualitatem Soc. ad nigrorem contendat, a principio motus dicitur nigreſcere, omnes autem nigrefactiones ſunt einſdem ſpeciei, ut docuit Ariſt. c. 4. huius libri, t. 31. Secundo,

2. argum.

quia motus, quo lapis a concauo lunæ per omnia interiecta loca ad cētrum uergit, eſt unius ſpeciei, ut pote lapidi naturalis, & ab eadem grauitate oriundus: ſed eadem ratio eſt in hoc motu, & in eo, quo ad extremum colorem proceditur: ergo ſicut illic acquiſitio medij non eſt motus ſpeciei diuerſus, ita neque hic erit.

C

D

E

ARTICVLVS II.

Aduerſaria ſententia, quæ veriſimilior habetur.

Contrariam opinionē ſecutus eſt Auicēna, Albertus Magnus, Burleus, aliiq. nōnulli, quibus ſuffragatur Auerr. lib. 10. Metaph. comm. 23. ubi ait, qualitates mediæ ſpecie differēnt ab extremis, ſiquidem ut non eſſet mutatio una ſpecie, qua ſubiectum ab uno extremo ad aliud per interiecta media fertur. Licet autem prior ſententia admodum probabilis ſit; hæc tamen ueriſimilior eſt, probaturq. in hunc modum.

1. Ratio. Colorem mediū eſſe unum quid per ſe.

Acquiſitio cuiuslibet coloris medij (quem hoc loco ſupponimus eſſe unum quid per ſe) ſi ſeorſim ſpectetur pertinet ad aliquam ſpeciem motus ab ijs, quibus extremi colores comparantur, diuerſam: ergo ſiue illam extremi coloris acquiſitio ſubſequatur, ſiue non, adhuc ſpeciem propriam retinebit, eritq. motus alius ſpecie diſtinctus: alioqui a natura propria decideret, quod fieri nequit. Antecedens ſuadetur, quia illa medij coloris acquiſitio per ſe ſumpta non haberet ſpeciem ſibi peculiarem: ſed tantummodo ad ſpeciem extremorum referēda eſſet, pertineret ad ſpeciem alterius extremi tantum, uel ad ſpeciem utriuſque. Non alterius tantum: cum ad utrunq. parem obtineat rationē: non utriuſque; quia non eſſet unum per ſe, ſed bicipitis naturæ, quod nec aduerſarij uidentur admittere, ergo, &c.

2. Ratio.

Deinde eſto acquiſitio medij coloris ad extremū aſſequendū uia ſit, quod tamen id haudquaquā impediat ne motus qui circa extremum uerſatur ſpecie differat ab eo, qui in mediūm incumbit: probatur ſubiecto exemplo. Namq. introductio formæ embryonis uia eſt ad introductionem animæ rationalis: at quis dubitet introductionem illam ab hac ſpecie diſtingui? ergo cum ſimiliter medius, & extremus color diſtinctam ſpecie natura uēdicent: quantūuis illius aſſecutio ad huius acquiſitionem ordinetur: utraq. ſuæ ſpeciei gradum diſtinctionemque ſeruabit.

Rationes uero in aduerſam partem adductæ, hunc in modum explicandæ erunt. Prima ſi dicamus dealbationem bifa-

riam

Dilutio primi argum. pro cōtraria opin.

riam fumi, vel aliquantulum ſtrictè, quo pacto non dicitur Socrates albeſcere à medio colore imbuitur, & ſic eo acquiſito ad acquirendam albedinem progrediatur, ſed cum alium duntaxat, atque alium albedinis gradum comparat, vel minus ſtrictè, pro qualibet progreſſione ad albedinem, ita vt comprehendat etiam antecedentem motum ad calorem medium, quē albedinis acquiſitio ſubſequitur. priori igitur cōſideratione omnes dealbationes ſunt eiuſdem ſpeciei; poſteri non ita. Ariſtot. autem loco citato ſecundum priorem ſenſum dealbationem vſurpauit. Secunda item obiecto diluitur, negādo a globo lunæ vſque ad centrum mundi interiici plura loca, ſiue ubi ſpecie diſtincta, ſiue Logice, ſiue phyſice; ſi quidem omnia ſunt loca circunſcripta, & reſpectu lapidis deſcendentis eandem rationem naturalitatis induunt, vt ex iis quæ proxime explicanda ſunt, conſtabit, ideoque nihil mirum ſi motus lapidis totum illud ſublunaris mundi interſtitium decurrentis, ſit vnus ſpeciei; & tamen motus ad medium & extremum colorem non ita ſe habeat.

QVAESTIO IV.

Quonam modo lationes a terminis in quos feruntur ſpeciem capiant.

ARTICVLVS I.

Celebris quorundam ſententia in propoſita quæſtione.

IN explicanda ſpecifica lationum differētia, magna eſt varietas ſententiarum. Nobis tamen conſilium fuit duas duntaxat, quæ in ſcholis celebriores habentur, in medium proferre. Occurrit ergo in primis eorum opinio, qui arbitrantur prædictam differētiam ſumi a terminis ad quos: id eſt, a loco ſiue ubi, non materialiter, ſed formaliter ſpectato, hoc eſt, non ab ipſo loco, vt ſuperficies eſt corporis ambientis ſumpta, ſed prout habet diuerſos modos terminandi ſecundum naturalem, aut non naturalem conuenientiam, quos modos appellant naturalitates. Adduntq. ea ſimul eam diſtinctionem a uirtute motrici eorundem corporum, grauitate nimirū, & leuitate, quaſi impulſu corpora in

Diuerſi modi terminandi motū, q locis conueniunt.

A loca ſua deferuntur, ita ut motus, quo terra in ſublime tendit, ſpecie differat ab eo, quo ignis ſurſum euolat, tum quia locus ſuperior naturalis eſt igni, contra naturā verò terræ, tum quia huius grauitas ab illius leuitate ſpecie diſtinguitur.

Argum. pro hac opinione

Poteſt autem hęc ſententia hūc in modum comprobari. Ita ſe habent motus ad loca, vt actus ad ſua obiecta, & ad fines, ſed actus, vt eſt communis Philoſophorū ſnīa accipiunt unitatem & diſtinctionē a ſuis B obiectis & finibus ſpectatis ſm formales rationes terminandi, ergo & motus. Probatur maior, quia motus eſt actus quidam, vt patet ex illius definitione tradita initio libri tertii, locus uero eſt obiectum in quod motus reſpicit, & finis, in quem tendit, & quo adepto mobile quieſcit.

Naturale aduerſat uiolento.

Secundo, Naturale & uiolentum inferunt diſtinctionem ſpecificam lationibus, cum naturale, vt Ariſto. 1. de cœlo cap. 2. docet, contrarietur uiolento, contraria uero teſte eodem in 8. huius operis capit. 8. C text. 64. ſpecie inter ſe differant, atqui naturale, & violentum dicuntur per reſpectum ad diuerſos terminos ſpectatos ſecūdum rationes illas terminandi, itemq. ſecundum principia a quib. motus oriuntur igitur lationum diſtinctio ab hiſce duob. petenda eſt.

ARTICVLVS II.

D *Præfertur altera opinio & argumenta quæ pro contraria adducta ſunt, diluuntur.*

1. cōcluſ.

ALtera ſententia, quam magis probamus, duabus concluſionibus explicatur. Prima concluſio ſit. Lationes non diſtinguuntur inter ſe ſpecie penes rationes naturalis, & non naturalis, ſi de propria diſtinctione ſpecifica loquamur. Hanc concluſionem ſtatuit Toletus quæſt. 2. huius libri, Albertus Saxonia, quæſt. 6. E Sotus quæſt. 2. aliique nonnulli, probaturq. ex eo, quia ſi lationes differrent ſpecie ſecundum prædictas rationes, æquo iure calefactio, qua ignis calefit, cum a ſe ipſo, uel ab alio igni ad perfectum gradum caloris, quē amiſerat, reducitur, ſpecie diſſideret ab ea calefactione, qua aqua incaleſcit, quod tamen nec aduerſarij concedūt, nec verita-

Eiusaſſertores. Probatur

veritati consonat, vt ex superiori disputatione liquet. Assumptum probatur; quia illa calefactio est naturalis; haec violenta.

Aduersariorum responsio.

Sunt qui huic argumento satisfacere se putent, aientes diuersam esse rōnem in alterationibus, & in motu locali, propterea quod qualitates e quibus alterationes oriuntur, indiscriminatim se habeant ad progignendam naturalem, vel non naturalem qualitatem: principia vero motus localis determinata sint ad alterum tm̄, nempe ad certum terminum. Verum minime satisfaciunt, quia discrimen illud, quod inter alterandi, & loco mouendi principia statuunt, non ita se habet, vt in quiunt. Etenim quemadmodum lationis principium non ex se indefinitum, sed omnino determinatum, vt subiectum cui a natura insidet, ad naturum duntaxat locum promouet; alienum autem ad non natiuum, vt patet in leuitate quae aerem in locum sibi naturalem ducit, exhalationē vero, quae terreae naturae, ac substātię est, ad non naturalem defert: ita principium calefaciendi, v. g. determinatum est, vt ignem aliaq. subiecta, quibus a natura inest, non nisi ad statum naturae congruentem promoueat, aliena autem subiecta & ad statum non naturalem. Atq. id quod de leuitate diximus, videre etiam est in impulsu qui e terrae forma promanat. Is enim terram ipsam ad centrum mundi vehit; aerem vero sibi obuium deorsum trudit; sed illam naturaliter, hunc contra naturam, ac per vim.

Refellit.

Diuersa rō naturalis vel nō naturalis distinguit motus locales spē Physica, non logica.

Adiecimus in cōclusione, si de propria distinctione specifica loquamur, quia naturalitates illae, quemadmodum differentias quasdam physicas & adiectitias pariunt ita dici possunt diuersas lationum species constituere, non log cas, id est, ex simplicibus differentijs essentialiter compositas, quae solae in Philosophia verae species habentur; sed physicas, id est, ex ipsa natura motus, & ex diuersis conditionibus illi accidentarijs constitutas, quo pacto hō albus, & homo niger accidentaria specie inter se distinqui perhibētur.

Linea recta & circularis, & ex his mista non fa

Quod de predictis naturalitatib. asserimus, pari quoque ratione intelligendum volumus de alijs eiusmodi; quae lationi accidunt; siue aliunde, siue ex parte spacij, vt fieri supra lineam rectam, circu

A larem; aut ex his, mistam: oēs. n. hae accidentaria tantummodo inuehunt discrimina. Ac de huiusmodi physicis speciebus interpretandus est Arist. tam in hoc opere, quam in libris de cœlo, & alibi; cum vnicuiq. corpori simplici motum vnum specie distinctum attribuit.

ciunt essētiales discrimen ī lationib.

2. conclu.

Secunda conclusio sit. Lationes accipiunt speciem a terminis ad quos, materialiter sumptis. Hanc astruit Scot. in 2. d. 2. q. 7. & e iunioribus Philosophis non

probatur.

B pauci: potestq. ex eo ostendi, quia conditiones & quasi rationes formales, cū quibus termini lationum coniungi possunt, non terminant eiusmodi motus per se, ac ſm suam essentiam precise spectatos, sed secundum respectus illos physicos, & accidentarios, de quibus paulo ante diximus. Deindę si calefactiones omnes sunt eiusdem speciei, quia tendunt ad calorē, qui est vnum quid specie, cur non omnes lationes physicae cum ferantur in vbi vnū

C secundum speciem, non conueniunt in vnam speciem infimam? Itaq. statuimus quemadmodum vbi, qui est terminus lationis in commune sumptae, in duas spēs infimas diuiditur, videlicet in vbi definitiuum quod proprium est substantiarum materiae expertium, & in vbi circunscriptiuum, quod conuenit substantijs materia praeditis; ita lationem in duas infimas species distribui, nimirum in eam quae ad ubi definitiuum, & in eam quae ad ubi

D circumscriptiuum tendit.

Respondeamus nunc argumentis contrariae opinionis, quam probabilem esse non inficiamur. Ad primum, concedimus motum localem habere se ad suum terminum ut ad obiectum; negamus tamen cōuenire eiusmodi termino aliquas formales rationes specie distinctas, quae per se possint attingi a lationibus, eisq. specificam distinctionem tribuere. Ad secundū respondendum est, naturale & uiolen-

sol. 1. arg. pro aduersariaopin.

Solu 2.

E tum non constituere aut inferre ueras; sed physicas tantum species, & composita per accidens. Nec secundum Arist. motum naturalem aduersari uiolento contrarietate logica, cuiusmodi in capite de oppositis definitur; sed physica; ex qua similiter non logica, sed physica tantum distinctio specifica colligi possit.

Vtrum

QVAESTIO V.

Vtrum ad vnitatem numeralem motus exigatur, sufficiatq; vnitas numeralis rei motæ, temporis, & formæ, quæ motu acquiritur.

ARTICVLVS I.

Argumenta pro parte negatiua.

Arg. qđ nō requiratur unitas rei motę. AD excutiendum singulas partes pro positæ dubitationis sita occurrunt argumenta. Ac primum quod ad vnitatē numeralem motus necessaria non sit vnitas mobilis, videtur ostendi posse in ligno partim viridi, partim arido, quod vnico motu cietur; & tamen non est subiectum vnum numero, quandoquidem ea pars, q̃ viret, specie distinguitur ab ea, q̃ aruit, cum illa formam viuentis cohibeat, hæc non viuentis. Accedit ad id Arist. testimonium hoc in lib. cap. 3. text. 23. vbi ait, si quis musico ludēs instrumento, cum primum summam chordam, quam Græci (vpatlun) vocāt pulsauit; mox ad infimā, quæ (neaty) dicitur, transeat medijs non pulsatis, eum motum si eodem fiat tempore continuum esse, & tamen chordæ non sunt vnum subiectum, sed plura.

Arg. qđ nō requiratur unitas formæ. Deinde quod nō requiratur vnitas formæ probatur, quia motus lapidis a lunę globo vsq. ad terram est vnus numero; cū nihilominus loca intermedia plura sint, vtpote superficies ignis, aeris & aquæ. Itē, quia si terra secundum totam diametrum esset ab vna vsq. ad alteram superficiem perforata, lapis, qui eo foramine descēderet, aliquantulum progrederetur extra centrum, delatus vi impulsus, qui longo viæ tractu magnum incrementū cepisset. tum deinde ad centrum repedaret nulla interposita quiete. Quare is motus foret continuus, atque vnus numero; & tamen forma per eum comparata non esset vna, sed plures: aliud enim vbi omnino diuersum acquireret descēdendo ad centrum, aliud ascendendo, ergo, &c.

Arg. qđ nō sit necessaria unitas tēporis. Item quod nō recte exigatur vnitas tēporis, suadetur. Nam vel hic temporis nōmine cupatione intelligitur tempus quod est propria mensura motus primi mobilis, & communis oīum motū regula, vel intelligitur ipsū, quod est propria atq. insita mēsura cuiusq. motus. Si primum, ridiculū A videtur, eum eiusmodi tempus necessario sit vnum singulare in tota vniuersitate motuum. Si posterius, nihil opus fuerat ad singularitatem motus plura exigere, quam istius modi vnitatem numeralē. Nam vbicunq. hæc vnitas conspicitur, necessarium est concurrere idem mobile, eandemque formam, atque ita eundem motum singularem.

B Deniq. q̧ pter tria illa aliqd amplius requirendum sit, conuinci pōt ex eo, qa cum effectus ab vna causa productus, ab alia causa naturali idem numero produci nequeat, vt in 5. metaph. lib. ostēditur, nō poterit idem singularis motus non eundē numero motorem flagitare. Quod certe Arist. 8. huius operis lib. c. 6. t. 49. perspicuis verbis testatur: vnus, inquit, motus a monente proficiscitur vno, & vnius mobilis est. Nam si aliud atq. mouebit, totus ipse motus non continuus, sed deinceps erit. Quod iterum inculcat 10. eiusdem C libri cap. tex. 82. Itaque non videtur negandum in disciplina peripatetica ad vnitatem numeralem motus exigi numeralem vnitatem motoris. Arg. qđ plura sint exigenda.

ARTICVLVS II.

Explicatio controuersiæ & dilutio argumentorum superioris articuli.

IN hac disceptatione asserendū in primis cum Arist. est, ad vnitatem numeralē motus, requiri tria illa, nimirū vnitatē mobilis, formæ, & temporis, ita vt si D vel mobilia diuersa sint, vel formæ, q̃ acquiritur varietur, vel post inchoationem motus ulla quietis mora intercedat, non iam idem numero motus maneat. Cæterum quod ad motoris vnitatem spectat, bifariam intelligi potest eā requiri. Vno modo vt nō possit esse idem numero motus qui non habuerit motorem simpliciter vnum numero. Altero, vt motus qui ab hoc motore editur, siue is sit unus nu E mero simpliciter, vt Socrates, siue duo subeuntes vicem unius, ut inquam, eiusmodi motus non possit idem numero ab alio motore effici. Si igitur secundum priorem sensum loquamur, dicendum est non requiri ad unitatem numeralem motus unitatem numeralem motoris. Nam motus, quo duo homines funem trahunt, est simpliciter unus numero

Conclus. D.Thom. & Comm. hoc loco. Saxon. q. 5. Sotus & Toletus q. 3.

De unitate motoris.

ro: cum tamē motor non simpliciter vnus
sit, sed plures habentes vicem vnius. Si au
tem res secundum posteriorem sensum ex
pendatur, asserendum erit requiri etiam
vnitatem motoris, vt vltimum superioris
articuli argumētum concludit. Nec mirū
quod Arist. hoc in libro nō fecerit expres
sam huiusce vnitatis mentionem: nimirū
quia id de industria reseruabat ad septi-
mum, & octauum librum, vbi accurate cō
monstrare decreuerat nihil a se ipso mo-
ueri posse, & omnem motum proprio moto
re indigere.

Sol. argu. pro aduersaria parte.

Argumenta vero, quæ superius proposi
ta sunt, ita dissoluentur. Ad primum dicē-
dum erit, lignum ex parte viride & ex par
te aridū, non esse vnum quid continuum,
sed contiguū duntaxat, atq. adeo nec esse
vnum numero subiectum, vt probat argu
mentum, ideoq. non posse vnum numero
motum subire, sed plures, quantumlibet
sensus eorum distinctionem & varietatē
non dignoscat. Ad testimonium Arist. de
motu fidiū, omissis interpretū controuer-
sis circa lectionem explicationemq; eius
loci, dicendum cum citharædus post sum
mam chordam relictis intermedijs trāsit
ad infimam, posse considerari vel motum
ipsum manus, quæ ab anima mouetur, uel
motum chordarum, quæ manu quatiun-
tur, & illum quidem motum esse unū nu-
mero, posteriorem uero non item, Aristo
telemq. nō de hoc, sed de illo tantū loqui.

Mot[9] lapidis a lunę cōcauo id cētrū un[9] numero.

Ad aliud circa formam, quæ motu acq
ritur, respondemus ex nostra opinione, q̄
statuit motum non terminari per se ad su
perficiem corporis ambientis, sed ad ubi,
q̄ est idem cum quantitate rei motæ nihil
referre quod lapis a concauo lunę descen
dens aliam atq. aliam induat superficiem.
Etenim in toto eo spacio vnum continuū
ubi acquirit. Quod spectat ad motum lapi
dis per terræ medium descendentis, sunt
qui dicant totum lapidem perrecturū ali

A quantulum ultra cētrum donec uanescat
impulsus quo recta fertur, deinde rediturum ad centrum, ut in argumēto sumitur.

De motu lapidis p trāseuntis centrum.

Alij ad quos libentius accedimus, affir-
mant non egressurum lapidem secundum
se totum e centro, sed secundum aliquam
portionem, quantum uidelicet opus fue-
rit, ut se quoad sui ponderis æquilibrium
in centro componat. Nam cum totus ille
impulsus eo spectet, ut lapidē in meditul
lio totius uniuersi cōstituat (nō enim hic
B de impetu a proiectore īpresso sermo est)
ubi primū lapis eo fine potius fuerit, cessa
bit cōfestim impetus: nec ulterius promo
bit. Verū esto cōcedamus totū lapidē a cē
tro recessurū, nec cū redierit, in pūcto re-
ciprocationis quieturū esse, (qua de re in
octauo libro disseremus) non iccirco ascē
sus ille a centro, & descensus, unus nume
ro motus erit, sed interrumpetur in eo in
stanti, quo descensus inchoabitur: dum.n.
mobile secundum eandem lineam rectam
C pergit, idem spatium ideinq. ubi cōtinua
tione quadam acquirit: non ita uero dum
rursus per eandē lineam regreditur, cum
in partes spacij oppositas tendat. Itaq. idē
censendus erit numero motus, quo lapis
ēt extra centrū excurrit, nō tamē quo ad
centrum regreditur, cessabitq; cōtinuitas
in instanti, quo ascensus ille a cētro termi
nabitur, siue per se, siue ex accidente ascē
sus appellari debeat. Nec uero ad discon
D tinuādos motus, intermedia quiete opus
est, vt in 6. lib. dicemus.

Ad id, quod de unitate numerali tem-
poris quærit, dicendum est, appellatione
tēporis nec intelligi tempus primi mobi
lis, nec expresse designari tēpus quod mo
tum illum singularem priuatim dimētur,
sed tantum significari eum motum, qui
unus numero censendus sit, ita affectum
esse debere, ut nulla medię quietis mora
interponatur. Ad ultimum quid respondē
dum sit, patet ex dictis.

C A P. V.

Text. 46

*Definiendum autem est qui motus sint contrarij, eodemq. modo qui sta-
tus, sed primum diuidendum est, vtrum motus qui ex eodem ei, qui ad idē,
contrarius sit, vt qui è sanitate ei, qui in sanitatem, quales etiam generatio et
interitus uidentur esse, an is, qui ex contrarijs, vt qui è sanitate ei, qui ex morbo,*

an qui in contraria, vt qui in sanitatem ei, qui in morbum, an is, qui ex contrario ei, qui in contrarium, vt qui e sanitate ei, qui in morbum, an qui ex contrario in contrarium ei, qui ex contrario in contrarium, vt qui ex sanitate in morbum ei, qui ex morbo in sanitatem. Aut enim horum modorum vnum, aut plures esse nē cesse est. Nam aliter opponi non possunt.

Tex.47. b *Non est aūt ei, qui in contrariū contrarius is, qui ex contrario, vt qui ex sanitate ei, qui in morbū. Vnus n. atque idem est, quanquā ratio eorū non eadem, perinde atque nec ratione idem est, ex sanitate mutari, & in ægritudinē.* c *Nec*

Tex.48. *is qui ex contrario ei, qui ex contrario. Nā simul accidit ex contrario, & in contrariū, aut mediū. Sed de hoc post dicemus. In contrariū autē mutari contrarietatis causa magis videtur, quā ex contrario. Nā hoc quidē liberatio est a contrarietate, illud vero assumptio. At vero etiā quæque mutatio ex eo magis dicitur, in quod mutatur, qui ex eo, ex quo, vt sanatio, ea, quæ in sanitatē: ægrotatio, ea,*

Tex.49. *quæ in ægritudinē.* d *Restat igitur is, qui in contraria, & is, qui in contraria, ex contrarijs. Fortasse quidē accidit, ut qui sunt in contraria, ex contrarijs etiā sint, sed ratio fortassis non eadē. Dico aūt vt is, qui in sanitatē est, & is, qui ex morbo, Itē is, qui ex sanitate, & is, qui in morbū.* e *Cū autem mutatio a motu differat (ea n. mutatio mutatio motus est, quæ ex subiecto aliquo est in aliquod subiectū) is motus, qui è contrario est in contrariū, ei contrarius est, qui e contrario est in*

Tex.50. *contrariū, vt qui e sanitate in ægritudinē, ei, qui ex ægritudine in sanitatē.* f *Inductione autē etiā constat quæ contraria esse videantur. Morbo n. corripi, & sanari, contraria. Itē discere, & in errorē trahi non a se. Sunt. n. in contraria. Nam vt scientiā & per se, & per aliū licet nancisci, ita & scientia aberrare, ac decipi. Latio etiā, quæ in superū locū, ei, quæ in inferū. Hæc. n. in longitudine sunt contraria. Itē ea, quæ dextrā versus, ei, quæ sinistrā, cū hæc in latitudinem contraria habeantur. Rursus quæ in locū anteriorem, ei, quæ in posteriorem. Nāq. & hæc in altitudine contraria sunt. Quæ aūt mutatio in contrariū solum est, vt a'bū fieri,*

Tex.51. *non ex aliquo, motus non est, sed mutatio.* g *In quibus aūt contrarium non est, ea mutatio, quæ ex eodem, ei, quæ ad idem, contraria est. Ideo generatio interitui contraria est, & abiectio assumptioni. Hæ vero mutationes sunt, non motus. At*

Tex.52. *motus, qui non sunt ad mediū (in quibus contrarijs medium est) vt ad contraria esse ponendum est. Medio. n. vt contrario motus vtitur, ad vtrum fiat mutatio, veluti e fusco quidem ad album perinde est, vt è nigro, & ex albo in fuscum, vt in nigrum: ex nigro autem in fuscum, vt in album. Nam medium ad extremorum vtrūq. ut antea quoq. est traditū, quodāmodo dicitur. Motus igitur motui hoc mō cōtrarius est is, qui è cōtrario in contrariū, ei, qui e contrario in contrariū.*

CAPITIS V. EXPLANATIO.

De contrarietate motuū inter se. Definiendum a autem.] In extrema parte huius libri disputat Aristot. de motuum inter se contrarietate & quiete eisdem opposita, ac primum quinque modos enumerat, quibus motus inter se contrarij videri possint, vt ex ijs veram contrarietatem eligat.

b Non est autem.] Docet eos, quos quarto loco recensuit, qui nimirum ita affecti sunt,

sunt, vt terminus a quo vnius, termino ad quem alterius aduersetur, (quo pacto se habent motus a sanitate, & motus in morbum) non esse inter se contrarios, cum idem sit motus, quo Socrates ægritudine liberatur, & quo sanitatem comparat.

c Nec is qui ex contrario.] Motus, quos secundo loco recensuerat excludit, non quod vere contrarij non sint, sed quia non iccirco contrarij censeri debent, quod ex contrarijs proficiscantur, sed potius quod in contraria tendant, idq. ex eo confirmat, quia a contrarijs terminis progressus dari potest, & ad terminos inter se contrarios, & ad medium, qui autem ex contrarijs ad idem medium proficiscuntur, contrarij non sunt, vt perspicuum est. Deinde quia soluere a contrarijs, est contraria abijcere; ad ea vero terminari, est ea assumere; contrarietas autem ex ijs, quæ assumuntur, pensanda est. Deniq; quia motus sicut a terminis in quos desinunt, nomen accipiunt; ita vt ex ijsdem contrarij, vel non contrarij iudicentur, consentaneum est.

d Restat igitur.] Acturus paulo post de prima contrariorum coniugatione, supererat nunc ait motus tertio & quinto loco dispositos, nimirum eos qui in contraria desinunt, & qui ex contrarijs in contraria tendunt; doceq. istha:c membra ad vnum duci quatenus motus, qui in contraria desinunt, a contrarijs etiam oriuntur, siquidem hoc interest inter motum & mutationem, quod motus a contrario, mutatio a contradicente inchoetur. Quod a nobis in progressu enucleatius declarandum erit. Motus accipiunt nomen a terminis, in quos tendunt.

e Cum autem mutatio.] Affirmat eos duntaxat motus contrarios esse, qui ex contrarijs terminis in contrarios tendunt, vt ægrotatio, & sanatio. Aegrotatio nanq. ex sanitate in ægritudinẽ, sanatio ex ægritudine in sanitatẽ abit. Cuius rei causam, vt annotauit Simplicius, ab ipso fonte accersit. Nã cum motus sit mutatio e subiecto in subiectum, hoc est ex termino affirmato in affirmatũ, qui sibi mutuo aduersentur; consequẽs est, vt ij motus inter se contrarij habeantur, qui ex cõtrarijs in contraria proficiscũtur. Qui motus inter se contrarij sint.

f Inductione autem.] Exemplis illustrat cuiusmodi sint contraria, quæ contrarios motus constituunt. Inter quæ numerat scientiam & errorem: licet hæc ad motum physi cum non pertineant. Cum autem scientia & error bifariam comparentur; aut traditione aliorum, aut inuentione propria; errorem ex nobis, scientiæ ex nobis: errorẽ ab alio, scientiæ ab alio aduersari inquit. Sumit vero errorẽ non pro negatione, aut priuatione scientiæ, sed pro eo quem vocant prauæ affectionis. qua de rẽ in lib. posterior. analyt.

g In quibus autem.] Docet licet prima oppositionum coniugatio non contineat eam contrarietatem, quæ motus contrarios reddat, sufficere tamen ad constituendas mutationes contrarias. Itaq. cum duæ mutationes ita se habeant, vt terminus a quo vnius sit terminus ad quem alterius, contrariæ sunt, vt interitus & generatio hominis, hæc enim tendit ex non homine in hominem, ille ex homine in non hominem. Postremo subijt in quibuscunq. contrarijs inueniuntur media, ita dijudicando esse motus contrarios sicuti ij qui ad extrema proficiscuntur; quandoquidem, vt superius dictum fuit, medium ad vtrumlibet extremum comparatum, subit vicem alterius extremi. Medium cõparatũ cũ vno extremo subit vicem alterius.

CAP. VI.

Sed a *cum motui non solum motus contrarius esse, verum etiam quies videatur, hoc ipsum definiendum est. Contrarius enim simpliciter est motus motui; sed & quies opponitur. Priuatio enim est. Fit autem, vt & priuatio quodammodo contraria dicatur, sed talis talis vt ei, qui est ad locum, ei, quæ in loco. At hoc simpliciter nunc dicitur. Vtrum.n quieti, quæ in hoc est, motus opponitur, qui ex hoc ipso, an is, qui ad ipsum? Cum igitur motus in duobus subiectis versetur, perspicuũ est quietem eam, quæ in hoc est, ei, qui ex hoc in contrarium est, aduersam esse; et autem qui ex contrario ad hoc est, eã quæ in contrario. Sunt vero & ipsæ simul inter se contrariæ. Nam si cum motus sint contrarij, quietes quoque non opponantur, absurdum est.* b *Sunt autem eæ, quæ in contrarijs, vt* Tex. 53. Tex. 54.

quæ

*quæ in sanitate est quies ei, quæ in morbo, & motui, qui e sanitate in morbum: ei
enim, qui ex morbo est ad sanitatem, a ratione abest, cum motus ad id, in quo ste-
tit, quietis potius sit generatio, aut simul cum motu fieri contingit. Hunc autem
aut illam esse necesse est, siquidem quæ in albedine est quies, ei non aduersatur
Tex. 55. quæ in sanitate.* c *Quibus autem non sunt contraria, in his mutatio, quæ ex ali-
quo est, ei opponitur, quæ ad idem est: motus vero nō est, vt ea, quæ ex ente ei, quæ
ad ens. Ac status quidem horum non est, sed mutationis vacuitas. Et quidem si
non ens subiectū aliquod sit, mutationis vacuitas, quæ in ente est, ei cōtraria erit,
quæ in non ente. Quod si non ens non sit aliquid, dubitauerit aliquis cui aduerse-
tur ea, quæ in ente est, mutationis vacuitas, & an sit quies. At vero si hoc sit, aut
non; omnis quies motui contraria est, aut generatio, & interitus sunt motus.*

*Constat igitur si hæc motus non sunt, quietem dicendam non esse. Simile au-
Tex. 56. tem quiddam est & mutationis vacuitas.* d *Contraria vero aut nulli aut ei, quę
in non ente, aut interitui. Nam hic ex ea est, cum generatio sit ad eam.* e *Sed
dubitauerit aliquis cur in mutatione, quæ ad locum pertinet, tam status, quam
motus & natura sunt, & præter naturam: in cæteris vero minime, vt alteratio
alia sit natura, alia pręter naturam, nihilo enim magis natura, aut præter natu-
ram sanatio est, quam ęgrotatio, nec dealbatio, quam denigratio. Similisque ratio
accretionis est, & imminutionis. Nam neque inter sese contrariæ sunt, neque ac-
cretio accretioni, quasi vna sit naturalis, alia præter naturam. Eadem vero est ge
nerationis, & interitus ratio: neque enim generatio natura est, interitus autem
præter naturam, cum senescere sit naturale: nec generationem vnam naturalem
Tex. 57. cernimus aliam præter naturam.* f *At si quod vi est pręter naturam est, interi
tus quoque interitui erit contrarius, ei videlicet, qui natura est, is qui vi, vt pote
pręter naturam. Sunt igitur & generationis violentæ & non fatales, quibus na
turales aduersantur.* g *Atque etiam accretiones, & imminutiones violentæ, vt
eorum accretiones, qui ob delitias celeriter pubescunt, & ea frumenta, quæ cito
Tex. 58. adolescunt, quanquam non compressa.* h *At quomodo res habet in alteratione?
An similiter? quædam enim violentæ quædam naturales esse possunt. Vt cum
in diebus non iudicantibus alij liberentur, alij in dijudicantibus, illi præter na-
turam alterantur, ij natura.* i *Erunt autem interitus inter se, non solum gene-
rationi contrarii. Et quid sane prohibeat? aliquo enim sunt modo. Etenim sunt, si
alter quidem sit iucundus, alter molestus.*

Tex. 59. *Quare non simpliciter interitus interitui contrarius, sed vt alter eorum talis
est alter talis.* k *Omnino igitur motus & quies eo, qui dictus est, modo aduer-
santur, vt qui in superum est locum ei, qui in inferum, cū loci cōtrarietates hę sint.
Natura autē in superū fertur ignis, in inferū terra: & ipsorum lationes sunt con-
trariæ. At vero ignis naturaliter in superū, præter naturā in inferum. Et quę na-
Tex. 60. turalis eius est motio ei contraria est, quæ est præter naturā. Similisq. rō quietis
est: nā quę in supero loco est quies, motui in inferū contraria est. Ac terrę quidē
quies illa est præter naturā, cum motus sit naturalis. Quamobrē motui status con
trarius si qui est pręter naturā, ei qui est natura: nāq. & motus eiusdē hoc modo*

est contrarius. Alter enim natura est, seu in superum locum, seu in inferum, alter præter naturam. l *Est autem dubitatio an omnis quietis, quæ non semper est, generatio sit, & an hæc ipsa, via sit ad statum. Eius igitur, quod præter naturam quiescit, vt terræ in loco supero, quietis erit generatio. Itaque cum vi sursum ferebatur, in statum ibat, sed quod ad statum tendit, celerius perpetuo videtur ferri: quod autem vi, contrario modo; quod igitur ad quietem venit, quiescit. Præterea ad statum ire, proprie dici, aut omnino esse videtur ad locum proprium naturaliter ferri aut certe id simul cum illo euenire.* m *Dubium vero est, an status, qui hic est, motui, qui hinc, aduersetur. Nam cum ex hoc mouetur, aut etiam abijcit, adhuc habere id, quod abijcitur, videtur. Ita si hæc quies ei motui, qui in contrarium est, aduersetur, simul erunt contraria. An aliqua ex parte quiescit, si adhuc manet? Omnino autem ea res, quæ mouetur, partim illic est, partim in eo, ad quod mutatur. Itaque motus motus magis contrarius est, quam quies. Et de motu quidem & quiete, & quomodo vtrunque vnum sit, & quæ inter se aduersantur,* n *dictum est.* o *Dubitarit autem aliquis de eo, quod est, tendere in statum, si ijs motionibus, quæ sunt præter naturam, quies opponatur. Et quidem si non opponatur, absurdum est, manet enim, sed vi. Quare aliquid non semper quiescit, sine quietis generatione. Sed constat aliquid fore. Nam vt præter naturam aliquid mouetur, sic præter naturam poterit quiescere. Quoniam autem aliquibus motus conuenit natura, & præter naturam, vt igni, is, qui sursum est, natura qui deorsum, præter naturam, vtrum hic contrarius est, an qui est terræ? Ipsa enim naturaliter fertur deorsum. An constat vtrumque, sed non eodem modo? Verum hunc, vt qui natura est ei qui natura. Qui autem est ipsius ignis in superum locum ei, qui in inferum, vt qui naturalis est, ei, qui præter naturam? Similiter autem & in statibus. At fortasse quies aliqua ex parte motui opponitur. Cum enim ex hoc mouetur, & abijcit, id habere adhuc videtur, quod abijcitur. Quare si hæc quies motui, qui hinc est in contrariorum, aduersetur, simul erunt contraria. An aliqua ex parte quiescit, si adhuc manet. Omnino autem eius, quod mouetur, pars alia ibi est, alia in eo, ad quod mouetur. Quocirca motus motui est magis contrarius, quam quies. Quis igitur motus simpliciter, & de quiete, & motu, quomodo vtrumque vnum sit, & quæ aduersentur, dictum est.*

Tex. 61.

Tex. 62.

Tex. 63

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

SEd a cum motui.] Differit de contrarietate inter quietem & motum, & quietes ipsas inter se, atque in primis admonet alia ratione quietem motui, alia motum motui aduersari. Quies enim cum sit priuatio motus, non nisi priuatiue motui opponitur; motus autem perfecta contrarietate tenetur. Igitur aliquot assertiones statuit. prima est, Non quæuis quies cuilibet motui contraria est, sed motui ad vnum aliquod genus pertinenti quies, quæ in eodem genere est, vt lationi quies a latione. Secunda assertio, Motus, inquit, cum in duobus subiectis versetur, hoc est, subiecto in subiectum siue è termino contrario in contrarium tendat, non aduersatur motus quieti, quæ est in termino ad quem, sed quæ est in termino a quo, vt motus, quo ignis in sublime fertur, contrarius est quieti, qua in loco infimo tenebatur, non quam in loco supero obtinet, & motus, quo aqua incalescit, quieti, quæ est sub frigore, non quæ est sub calore.

De oppositione motus & quietis.

1. Assertio

2. Assertio

3. Assertio

b Sunt autem ea.] Tertia assertio, Quietes in locis contrarijs sunt contrariæ inter se; similiterque motus, quibus ab eis, vel ad eas itur, inter se contrarij sunt. Est enim iniquit a ratione alienum, vt quietes, quarum motus contrarij sunt, non inter se quoque mutuo depugnent.

De contrarietate quietum.

c Quibus autem non est contrarium.] Agit de contrarietate quietum, quæ est vbi non cernitur vera ratio motus, sed mutationis duntaxat: repetitque id, quod supra docuerat de contrarietate earum mutationum quæ fiunt in terminos, quibus nihil est contrarium. Monet vero, non dari proprie statum, siue quietem mutationum sed (amœtablis ias,) idest, mutationum vacuitates. Nam si illiusmodi cessatio a mutatione dicenda esset quies, non omnis quies motui aduersaretur: quod a communibus philosophorum placitis abhorret, qui id quiescere dicunt, quod moueri aptum est. Vel certe generatio in motibus numerari deberet, quod superius confutatum fuit. Non est tamen negandum præ dictam vacuitatem quieti similem esse.

d Contraria vero aut nulli] Docet illam vacuitatem mutationis aut nulli esse contrariam, vt si non ens, quod enti, in quo ipsa est, contrarium est, subiectum aliquod non sit, aut si aliquod subiectum sit, mutationis vacuitati aduersari quæ ipso est non ente, aut si hoc non videatur concedendum, certe aduersari interitui, qui ex ipsa est, & illi perinde contrariatur, vt motus qui ex aliquo, quieti quæ est in illo. Atque vt interitus est ex talis mutationis vacuitate, ita generatio est in illam.

Quæstio.

e Sed dubitauerit.] Vt aliam motuum contrarietatem quæ ex ratione naturalis & violenti ortum habet, aperiat, in quæstionem vocat, vtrum sicuti in lationibus quædam naturales sunt, vt cum ignis sursum euolat, aliæ contra naturam, vt cum idem in infimum locum truditur, ita idem quoque in cæteris motibus, atque etiam in generationibus accidat. Ac primum disputat in partem negatiuam singulatim expendendo mutationum genera, in quibus nullam videtur inuenire rationem cur non omnes secundum naturam existimari debeant.

Quid sit violentũ.

f At si quod ui est.] Vt propositam controuersiam diluat, sumit quidquid per vim fit, id preter seu contra naturam esse. Nam quod per vim fit, habet principium mouens extra se. Quod vero eiusmodi est, violentum dicitur. Hoc posito, respondet dari etiam in reliquis mutationibus alias naturæ consentaneas, alias contra naturã, ac violentas, qđ exemplis patefacit. Primumque in generationibus ait fatales, idest, in quibus ordo a natura constitutus seruatur, naturales esse: Quæ vero aliter fiunt, esse violentas. Huiusmodi esset, inquit Diuus Thomas, productio ranarum, aut serpentum, qui artificio aliquo procreantur, vel intempestiuus rosarum, aut fructuum ortus, qualem perhibent fuisse in hortis Adonidis, quos aqua calida ad eum finem cultores irrigabant. De quibus hortis meminit Plato in Phædro, & Plutarchus in libro de sera numinis vindicta.

Corruptio naturalis quæ. Obiectio. Dilutio.

Naturalem vero corruptionem vocat Aristoteles verbi gratia in homine eam, quæ absque externa vi accidit; vt cum quis senio confectus interit. Quod si quis obijciat Aristotelem 2. lib. de cœlo cap 6. tex. 37. affirmare senectutem, aliasque affectiones quæ ducunt ad interitum, esse contra naturam, quare nullum interitum esse naturalem. Occurrendum erit dici quidem eiusmodi affectiones contra naturam, quatenus perniciem moliuntur subiecto, quod ad se tuendum & perpetuandum ingenitam propensionem habet. Verum id non impedire, quominus secundum eam considerationem, quam diximus, quamque hic pertractat Aristoteles, corruptiones quædam naturales vocari possint.

Incrementi, & decrementi leges.

g Atque etiam accretiones] Natura has incrementi, & decrementi leges homini statuit (quod cæteris etiam viuentibus suo modo conuenit) primo augescit, non tamen subito, sed pedetentim, & per gradus vsque ad floridam ætatem, in qua statum obtinet, hoc est, defluentis materiæ iacturam ex æquo resarcit, deinde in ætate extrema succumbente iam calore minus reparat, quam dilabatur, sicque paulatim arescit corpus, & imminuitur. Igitur cum hic naturæ ordo, ac modus seruatur, accretio & decretio naturales appellantur, cum vero secus accidit, non naturales. Euenit autem secus, v.g. grassante morbo, qui nutricis facultatis munia impediat seu retardet, uel etiam nimio

cibo & deliciarum affluentia, ob quam homines citius pubeſcunt, & ad corporis magnitudinem nondum ætati congruentem excidunt, Conſule Galenum in aphoris Hippocratis lib. 3. aphor. 27. & lib. 11. de uſu partium a fine.

h At quomodo res habet] Docet dari etiam alterationes naturales, & violentas naturales cum, v. g. ægroti diebus criticis conualeſcunt, violentas autem cum extraordinario valetudinem recipiunt. Dicuntur autem dies critici ſeu diiudicantes, in quibus morbi febriſis ſiue iudicium vt ſeptimus, quartus decimus, & alij in quibus diſceptantibus quodammodo inter ſe morbo & natura, cui nam his adiudicanda videatur, medici decernunt. qua de re Hippocr. in 1. Epidemiarum, & Galenum libro de criſibus.

Alteratio naturalis quæ.

Vt ea quæ hoc loco de motu naturali & violento Ariſtoteles docuit, apertiora ſiant, nonnulla aduertenda erunt, Primum ſit, violentum, vt traditum eſt in 3. lib. Eth. cap. 1. ſi proprie ſumatur, eſſe id cuius principium eſt extra, eo, quod patitur, non conferente vim, adde, ſed renitente. Secundum, propriam rationem motus violenti non in lationibus duntaxat, ſed in alterationibus quoque cerni; quanquam in lationibus magis ſit conſpicua; quandoquidem cum lapis externa vi ſurſum propellitur, reluctatur aſcenſui eius forma naturali conatu, & impulſu, quo deorſum nititur, ſed enim etiam cum aqua ab igne calefit, eius forma calefactioni actiue repugnat, per ingenitam ad frigus inclinationem, & quantum poteſt frigus ſuum, actiue conſeruando, & in ignem agendo. Tertium. Ariſtotelem hoc loco nomen violenti laxiori ſignificatu vſurpaſſe, cum appellet violentam eam accretionem, qua quis alimento vberiori vltra modum excreſcit, ad quam tamen conſtat eundem propriam conferre vim, dum opera altricis facultatis cibum coquit, & in ſe conuertit.

De modo violento.

i Erunt autem interitus] Docet corruptiones duas, quarum altera naturalis ſit, altera violenta, inter ſe contrarias eſſe, non quidem perfecta contrarietate, ſed quatenus vna iucunda eſt, vel ſaltem minus moleſta, quam altera. Itemque has contrarias eſſe generationi, quandoquidem omnis generatio fertur in eſſe, & omnis interitus tendit ad non eſſe, qui termini inter ſe repugnantes ſunt.

K Omnino igitur motus] Quo pacto contrarietas in motu & quiete ſecundum rationem naturalis & violenti inſideat, diſerte explanat, aiens motum in ſuperum locum eſſe aduerſarium motui in locum infimum, quia ſurſum & deorſum ſunt locorum differentiæ inter ſe repugnantes, & vterque eorum motuum alicui corpori naturalis eſt. Ignis enim ſuo impetu aſcendit, terra etiam naturaliter ad imum vergit. Proindeque vt ille per vim deorſum agitur, ita hæc per vim ſurſum appellitur. Itaque motus naturalis & violentus contrarij ſunt inter ſe, & quietes ſimiliter. Nam quies in loco ſupero eſt contraria motui ad locum infimum, & conſentanea motui ad locum ſuperum, itē vero quies in loco ſupero aduerſaria eſt quieti in loco infimo, & ē conuerſo.

l Eſt autem dubitatio] Dubitationem proponit num quies quæ non ſemper eſt, ſed modo conuenit rei, modo non conuenit, generetur, eiuſque generatio via ad ſtatum dici debeat. Primum igitur negatiuam partem controuerſiæ ex eo oſtendit, quia alioqui ſequeretur cum lapis in ſublimi loco tenetur & quieſcit, dari eius quietis generationem, ac cum idem lapis ſurſum tendit, in ſtatum ire, quod abſurdum eſt, quandoquidē omnia quæ ad ſtatum eunt, quanto ad illum magis appropinquant, tanto maiori impetu feruntur, & quanto ab eo longius recedunt, tanto eunt tardius. Quod ſi quis fateatur nullam dari talis quietis generationem, in aliud abſurdum non minus graue incidet, nimirum potiri quiete aliquid, quod tamen ad quietem non venit.

Motus naturalis & violentus contrarij.
Dubita.

Præterea ad ſtatum] Rurſus in contrarium diſputat, quia ad ſtatum ire, aut eſt in proprium locum natiuo impetu contendere, aut cum eo iungitur. Quo fit, vt quietis violentæ generatio, ſi proprie loquamur, via ad ſtatum appellari non poſſit. Hunc in modum Ariſtoteles adductis vtriuſque argumentis quæſtionem pertractauit, cuius ſolutionem Auerroes dilatam ab eo putat. Simplicius vero datam credit cum docuit (τὸ ἱστάσθαι,) hoc eſt, ire ad ſtatum, iis tantum proprie conuenire, quæ naturaliter cienter cientur. Itaque ſententia Ariſtotelis eſt, id quod moueri poteſt, & a motu ceſſat, re vera quietem habere, & cum ad locum in quo a motu ceſſare debeat, contendit, re ve-

Responsio ta ad quietem ire. Verum nulli competere (istastai,) idest, ad statum seu quietem ire, si nis & proprietas Graeci uocabuli spectetur, nisi tendat ad locum, in quo tranquille, & ad naturam suam congruenter consistat. Quod quidem tunc solum corpora obtinent, cum proprio, sibique a natura designato loco potiuntur.

Dubita. m Dubium uero est.] Ex ijs quae paulo ante sunt tradita, dubium exoritur. Enimuero si quies in loco aliquo motui quo ex eo disceditur, aduersaria est, utique uidebuntur duo contraria eidem simul conuenire, quandoquidem id quod albescit, non confestim totam albedinem accipit, aut totam nigredinem pellit, sed sensim & gradatim, sicque interim dum mouetur, utriusque extremi partem obtinet. Quare etiam id quod locum mutat, partim mouebitur, partim quiescet. Respondet Aristoteles ita esse, non quasi in eodem simul insit motus & quies simpliciter, sed quies ex parte, quatenus dum mobile ab aliquo loco recedit, adhuc partim in illo est.

n Dictum est.] In quibusdam graecis exemplaribus hic est huius libri finis, quamobrem ea quae sequuntur, nec ab Argyropolo uersa fuere, nec a Porphyrio, aut Themistio explicata. Ea tamen enarrat Simplicius, non ut ab Aristotele scripta, sed ut a Theophrasto, aliove eius interprete in commentarijs tradita, quae deinde librariorum incuria in textum irrepserunt.

o Dubitarit autem.] Quoniam duae paulo antea explicatae controuersiae ijsdem fere uerbis hoc loco repetuntur, nec in eis noua occurrit difficultas; hic libri explanatio finem habeat.

FINIS LIBRI QVINTI.

IN SEXTVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS,

Proœmium.

VEteres Peripatetici, vt in proœmio huius,& superioris libri testatur Simplicius, totum Ausculationis Physicæ opus in duas partes distruebãt, asserentes ĩ primis quinq;, vel, vt Porphyrio & quibusdã alijs placuit, in primis quatuor libris, cõia rebus oĩbus naturæ pronunciata contineri;in reliquis vero agi de motu. Non ꝙ in alijs ẽt,excepto primo & secũdo, nõ fuerit de motu disputatũ;sed quia in illis infiniti,loci,vacui, & tpis tractatio maiorẽ partẽ vindicarint;in his aũt ea,quæ ad motũ spectant,seorsim & vberius tradantur. Igitur in prima huius libri parte demonstrat Aristoteles motum ex partibus diuiduis cõstare, nõ ex indiuiduis,vt Philosophi quidã opinati sũt,qui atomos, hoc est,insectilia corpuscula inuexere. In scda parte docet quot modis secari motꝰ queat. In tertia, ꝙ sit ẽt quietis diuisio. In postrema Zenonẽ insectatur, & quædam eius,atque aliorum Philosophorũ argumẽta dissolui.

C A P. I.

QVoniã a aũt continuũ & qđ tangit,& qđ deinceps est,sunt vt prius definitũ est,cõtinua q̃ sũt quorũ extrema vnũ sunt, tangentia quorũ simul, deinceps quorũ nihil eiusdẽ generis mediũ est, fieri non põt vt ex indiuiduis aliquid cõstet, vt linea ex punctis.si linea cõtinuũ est,punctũ aũt indiuiduũ. Neq;.n. punctorũ extrema vnũ sunt, cũ indiuidui nõ sit hoc q̃ sit vltimũ, illud vero alia q̃dã pars,neq; ẽt simul,cũ rei, ꝙ partibus vacat, nullũ sit extremũ:extremũ nãq;, & id cuius est extremũ, diuersa sũt. b Præterea necesse est puncta ea,è quibus est continuũ,aut cõtinua esse, aut se vicissim tãgere. Eadem aũt in oĩbus indiuiduis est rõ. Ac continua quidẽ esse nõ possunt ꝑ rõnem,quę iã dicta est. Tangit aũt res quæq; aut tota totã, aut pars partẽ,aut totũ partem. Sed cum indiuiduũ partibus vacet, vt totũ totũ tangat, necesse est. Continuum vero nõ fit,cũ totũ totum tangit. Al ã namq; atq; aliã partem habet continuũ, & id ea diuiditur,quæ hoc modo sunt diuersa,atque loco abiuncta. c At nec punctum punctum,nec momentum momentum deinceps sequitur, vt longitudo ex eis,aut tps constet. Nam ea deinceps sequuntur,quibus nihil est generis eiusdem interiectum. Inter puncta autem semper est medium, videlicet linea, & inter Tex.1. Tex.2.

Tex.3. momenta tempus. d In indiuidua etiam diuiderentur, si quidem in ea diuiduntur, ex quibus vtrunque est. Sed nullum continuum in ea potest diuidi, quæ partibus vacant: aliud autem inter puncta, & momenta genus nullum esse potest. Nam si erit, aut diuiduum fore, aut in indiuiduum palam est. Et si diuiduũ, aut in indiuidua, aut in semper diuidua; hoc vero est continuum. Perspicuum vero etiam est continuum omne in semper diuidua diuiduum esse. Nam si in indiuidua, indiuiduum tanget indiuiduum. Etenim continuorum extremum v-
Tex.4. num est, & tangit. e Eiusdem autem rationis est & magnitudinem & tempus, & motum ex indiuiduis coalescere, & in indiuidua diuidi, vel nullum. Quod
Tex.5. ex his patet. Nam si magnitudo ex indiuiduis componitur, etiam motus, qui per eam fit, è paribus indiuiduis motibus constabit. Vt si A, B, C, magnitudo ex A, B, C, indiuiduis sit; motus quoque D, E, F. quo mobile, G, super A, B, C. mo-
Tex.6. uetur, vnamquamque partem habet indiuiduam. f Quod si præsente motu, necesse est aliquid moueri, & si aliquid mouetur, necesse est motum adesse, ipsum quoque moueri, ex indiuiduis constabit. Igitur, G, per, A, motu, D, est motum,
Tex.7. per, B, motu, E, per C, motu F. g Si igitur necesse est id, quod è loco aliquo ad aliquem locum mouetur, ad eum locum ad quem mouetur, cum mouetur, non simul moueri, & motum esse (vt si Thebas quispiam proficiscitur, non potest hic Thebas proficisci simul & profectus esse) per A, quod partibus vacat, cui D, motus aderat, ipsum G, mouebatur. Quare, si post transiit, quam transiret, diuiduus erit. Tum enim cum transibat, nec quiescebat, nec transierat, sed erat in medio. Sin vero simul transit, & transiuit id, quod proficiscitur, tum, cum pro-
Tex.8. ficiscitur, illud profectum, motumque erit, quo mouetur. h Quod si per totam A.B.C. aliquid mouetur, & motus, quo mouetur, est D, E.F. atque per partem A. quæ partibus vacat, minime mouetur, sed motum est, motus profecto non ex motibus constabit, sed ex terminis motus, & motum quippiam erit, quod non mouebatur, quippe cum A. partem transiuerit, non transeundo. i Quare fiet, vt ad profectionis finem aliquid peruenerit, quod tamen nunquam profectum est. Nam per hanc partem profectum est, non proficiscendo. k Quod si neces-
Tex.9. se est rem quacunque aut quiescere, aut moueri in singulis autem A. B. C. partibus quiescit, aliquid erit, quod continue quiescet, simulque mouebitur. Nam per totam A. B. C. mouebatur, & in singulis eiusdem partibus quiescebat, quamobrem & in tota. l Atque etiam si indiuiduæ partes motus D. B. F. sint motus fiet, vt præsente motu non moueatur, sed quiescat. Sed si non sint motus, ex non
Tex. 10. motibus motus constabit. m Vt autem longitudinem & motum, sic tempus indiuiduum esse, & ex indiuiduis momentis constare necesse erit. Nam si omnis possit diuidi, & quod æque est velox in minori minus transit, diuiduum quoque erit tempus. n At si tempus, in quo per longitudinem, quæ est A. aliquid fertur, diuiduum fuerit, ipsa quoque, A longitudo erit diuidua.

CAP.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Quoniam autem.] a Probat nullum continuum ex indiuiduis partibus coalescere, vt perspicuum euadat, motum qui continuum quoddam est, ex indiuiduis non componi. Ac primum a magnitudine exorditur, hunc in modum. Si linea. v.g. ex indiuiduis, idest, ex punctis conficeretur, aut puncta essent cōtinua in linea, aut contigua, aut deinceps, sed nullo horum modo rum affecta esse possunt; igitur continuum non conficitur ex indiuiduis. Assumptionē probat, primum, quoad priores duas partes. Etenim continua dñr, quorum extrema sunt vnum; contigua vero, quorum extrema sunt simul: cū ergo indiuidua non habeant extrema, siquidem vacant partibus, certe neq; continua esse poterunt, nec contigua. Cōtinuū non cōstare ex indiuisibilib.

b Præterea necesse est.] Suadet rursus indiuidua non esse cōtigua. Nam cum ea, quæ contigua sunt, sese tangant, vel puncta se contingerent secundū se tota, vel pars vnius partem alterius, vel vnum totum alterius partem, atqui huiusmodi contactus non potest effici posterioribus modis, quia indiuidua carent partibus, nec etiam primo modo, quia ex omnibus punctis vnum tantum punctum emergeret, cum tamen continuum multis partibus, quarum vna extra aliam sit, constare debeat. Nullo igitur pacto indiuidua contigua esse queunt.

c At nec punctum punctum.] Probat tertiam partem, nimirum puncta non sequi deinceps, quia ea deinceps sequi dicuntur, inter quæ nihil eiusdem generis intercedit, at inter quælibet duo puncta cadit linea, in qua necessario insunt puncta. Pūcta nō sequi deinceps.

d In indiuidua etiam diuiderentur.] Alia ratione concludit continuum non coalescere ex indiuiduis partibus. Nā vnum quodq; ex ijs constat, in quæ diuiditur, continuū aūt nō in partes indiuiduas, sed diuiduas secari potest. Quoniam vero sumpserat inter quæcunq; duo puncta esse lineam, & omne continuum secari in ea quæ infinite diuidi possunt, vtrumque ratione confirmat. Primum, quia cum ostensum sit, puncta in linea neque continua esse neque contigua, oportet inter ipsa aliquid cadere, quod aliud esse quam linea non potest. Posterius, quia si continuum diuideretur in partes indiuiduas, vnum indiuiduum tangeret aliud in continuo, quod fieri non posse ex dictis constat. Assumptum probat, quia partes continui sunt sibi cohærentes & continuatæ, proindeque necesse est earum extrema vnum esse.

e Eiusdem autem rationis.] Docet magnitudinem, motum & tempus reciprocari inter se quoad compositionem ex diuiduis vel indiuiduis, & quoad sectionem in hęc ipsa. Itaque vel omnia vel nullum horum ex indiuiduis confici, & in indiuidua secari posse. Nam quod magnitudo, super qua fertur mobile, non possit constare ex indiuiduis, quin similiter ex ijs motus coalescat, ex eo demonstrat, quia partes motus & magnitudinis respondent sibi mutuo seque vicissim adæquant, quod probat sumpta magnitudine A.B.C. & D.E.F. vt partibus motus. Magnitudinē motū, & tps qua consideratione reciprocētur inter se.

f Quod si præsente.] Cum impossibile sit dari motum, quin aliquid moueatur, vel aliquid moueri, quin detur motus, probat similiter fieri non posse, vt magnitudo quæ mouetur ex indiuiduis sit composita, quia sequeretur ipsum quoque moueri ex indiuiduis conflari. Quod ex eo planum est: quia motus, & moueri, vna eademque res sunt, nec nisi ratione inter se differunt, vt alio loco declaratum fuit. Quare si motus ex indiuiduis coalescat, oportebit etiam vt moueri re ipsa ex eisdem constet. Motus & moueri vt differūt.

g Si igitur necesse est.] Probat motum, seu moueri non constitui ex indiuisibilibus: neque partes motus D. E. F. esse indiuisibiles, præmissa tamen hypothesi, quod impossibile sit aliquid moueri simul, & motum esse ad aliquem locum. Deinde sumit priorem partem motus, qui fit super magnitudine A.B.C. quæ pars dicitur D. respondetque A. parti magnitudinis indiuisibili. Tum moueatur, inquit, mobile. G. motu D. super A. aut cum mouetur, nondum motum est, partemque transijt, aut simul mouetur, & motum est. Hoc posterius dari non potest, quia repugnat. Igitur prius mouebitur, quam sit motum, atque adeo motus D. non erat indiuisibilis. Motum & moueri nō constitui ex indiuisibilibus.

h Quod si per totam] Quod demonstrauit in parte motus, demonstrat in toto motu constante partibus D E.F. diceret enim fortasse quispiã mobile G. per singulas partes magnitudinis A.B.C.motum esse, & non moueri, sed toto motu, & per totam magnitudinem primo moueri, deinde esse motum. Hoc refellit, quia sequeretur motum non constitui ex motibus, sed ex terminis motus, quæ dicuntur mutata esse, quod tam est impossibile, quam tempus constitui ex momentis, aut lineam ex punctis. Quod vero id consequatur planum est, quia si mobile G.motum est per partes A.B.C. & per nullam earum mouetur, cum motus non sit nisi aliquid moueatur, vtique partes motus D. E. F quæ partibus magnitudinis adæquantur, nullo pacto erunt motus, quare constabit motus ex non motibus.

Termini motus mutata esse.

i Quare fiet vt ad profectionis] Aliud incommodum est, quod profectum quidpiam erit ad aliquem locum, non proficiscendo, sequetur enim declatum esse mobile G.per partes A B.C. quod tamen per eas nunquam potuit dici moueri.

K Quod si necesse est] Tertiũ incõmodum est, q aliquid simul mouebitur, & qescet. Nã si G.p partes.A.B.C.nõ mouetu, ergo quiescet, cum oẽ corpus aptum moueri, aut moueatur aut quiescat, & tñ illud ipsũ mouebitur, quia p totã magnitudinem cietur.

l Atq ẽt si indiuiduæ] Quartũ incommodũ est, quod præsente motu non moueatur res, aut motus ex non motibus conficiatur. Etenim erit præsens motus, quia motum est indiuiduum, & per totam magnitudinem res mouetur, at si in partibus non mouetur, in toto ẽt magnitudine non mouetur, proindeque motu præsente non mouebitur.

m Vt autem longitudinem] Demonstrat eandem esse rationem temporis, quæ est magnitudinis & motus, quoad eorum constitutionem ex indiuiduis. Sit enim magnitudo A.B.C.cuius omnes partes diuiduę sint, parteinque, A, mobile G, in tempore, A, decurrat Cum igitur, A, diuiduum sit, prius mobile, G, eius partem conficiet, quam totum, atque adeo in parte temporis, H, quãdoquidem minus spacium minori tempore æqua velocitate decurritur. Ex quo iam sequitur, A, diuiduum esse.

Tempus, magnitudinem & motum reciprocari quoad cõpositionem.

n At si tempus] Eadem ratione si tempus diuiduum ponatur, probari etiam poterit magnitudinem ipsam, super qua motus fit, diuiduam esse. Nam si mobile certo tempore aliquam partem spacij conficiat, æqua velocitate breuiori tempore portionem aliquam partis illius traijciet, atque ita iam eiusmodi pars diuidua erit.

C A P. II.

Tex.11. *CVm a autem magnitudo omnes in magnitudines diuidua sit: (ostensum est .n.nullum continuum ex indiuiduis constare) estque oĩs magnitudo, continuũ, necesse est, vt qđ velocius est, vt quidẽ ipsum definiunt, maiorẽ magnitudinem in tpe æquali, & æqualẽ in minori, atque ẽt in minori ampliorẽ conficiat. b Sit.n.A. mobile celerius mobili B. cum igitur velocius id sit, qđ prius mutatur quo in tpe (sitq; illud F.G.) A.ex G.in D.motũ est.in eo mobile B.ad D.nondum accessit, sed citra est. Quare in tpe æquali id, qđ est velocius, plus conficit. c Atqui & in minori plus transit, q̃ hoc ipsum. Nã quo in tpe A, in D, peruenit,*

Tex.12. *B, qđ tardius est, perueniat in E. Igitur cũ A, in D, in toto tpe F, G, peruenerit, certe in minori, quam hoc sit veluti in F, K, perueniet in H. Ita C, H, magnitudo quã, A, conficit, magnitudine C, E, maior est, & tps F.K.tempore F, G, minus maiorẽ itaque in minori.*

Tex.13. *d Perspicuum aũt ex his ẽt est, id, qđ celerius est, in minori tpe æquale conficere. Cum.n. magnitudinem maiorem in minori tpe quam tardius trãseat, idemq; per se sumptum in maiori tpe maiorẽ q̃ minorem, vt magnitudinẽ, L, M, quã magnitudinẽ L, N. maius profecto erit tps P.S. in quo, L, N, transit, q̃ tps P, R, in quo L, M. Quare si tps P, S, tempore P, T. sit minus, in quo id qđ tardius est magnitudinem L, M, conficit, ẽt tps P, R, tempore P, T, minus*

erit:

*erit: est enim minus, quã P, S, quod aũt minore est minus, ipsũ quoq. est minus.
Quare in minori per ęquale mouebitur. Praterea sit oẽ, quod mouetur, neceße est* Tex. 14.
*vt in tp̃e aut ęquali, aut minori, aut mai ri moueatur, & id quidem, qđ in maiori
tardius est, qđ i ęquali aque velox, qđ aũt est velocius. neq. est aque velox, neq.
tardius, id ꝑfecto quod velocius est, neq. in ęquali tpe põt moueri, neq. in maiori.
Restat igitur vt in minori. Quãobrẽ neceße est vt qđ velocius est, in minori tẽ-
pore ęqualẽ transeat magnitudinẽ.* e *Cũ aũt oĩs in tpe sit, & in oĩ tpe possit mo* Tex. 15.
*tus fieri, celeriusq. & tardius quidquid mouetur, moueri, in oĩ tempore celerius
& tardius licet moueri. Hac aũt cum sint, tp̃s quoq. continuũ esse necesse est. Di-
tõ continuũ id, quod in semper diuidua est diuiduũ.* f *Hoc nãq. posito, cõtinuo,
tp̃s necessario continuũ est. Nam cum demonstratũ sit id, quod celerius est, in mi* Tex. 16.
*nori tpe aquale transire, sit, A, magis velox, B, aũt magis tardũ, quod in tpe F,
G, magnitudinẽ C, D, conficiat, manifestũ est quod velocius est, eandẽ magnitudi
nẽ in minori, q̃ id sit, tpe transiturũ. Transeat aũt in tpe F, K. Rursus cum magis
velox in tpe F, K, totã C, D, magnitudinẽ transierit, id quod tardius est, in eodem
tpe minorẽ transibit, sitq. illa, C, E, cum B, quod est tardius in tẽpore F, K, magni
tudinẽ C, E, transierit, id quod velocius est, in minori transiuit. Quare tempus F,
K, rursus diuidetur. Eo aũt diuiso magnitudo quoq. C, E, eadẽ proportione diui-
detur. Quod si magnitudo, ẽt tp̃s, & hoc semper erit, si post id, quod celerius est,
tardius sumamus, & post id, quod tardius, id quod celerius, atq. eo, quod demon-
stratũ est, vtamur. Nã quod celerius est, tẽpus diuidet, quod tardius, longitudi-
nẽ. Si igitur reciprocatio perpetuo vere fit, atque cum fit semper diuisio efficitur,
oẽ tp̃s continuũ esse manifestũ est. Simul aũt constat magnitudinem oẽm esse cõ* Tex. 17.
*tinuum. Namq. iisdem, & aequalibus diuisionibus tempus & magnitudo diui-
duntur.* g *Praterea ex rationibus, quę afferri solent, constat, si tempus continuũ
sit, magnitudinem quoque esse continuam, siquidem in tẽporis dimidio dimidiũ
transit, & simpliciter in minori minus. Eędem.n. erunt temporis, & magnitudi-
nis diuisiones.* h *Et si alterutrum infinitũ alterum quoq. & vt alterum, alterũ.* Tex. 18.
*Vt si extremis infinitũ tp̃s est, longitudo quoque extremis est. At si diuisione,
etiã longitudo diuisione: si tẽpus vtroq. est, magnitudo etiam vtroque.* i *Qua-
propter & Zenonis ratio falsum sumit, in tẽpore finito transiri infinitũ non pos-* Tex. 19.
*se, aut infinitorũ vnumquodque tangi. Nã & longitudo, & tp̃s, & non omnino
omne continuũ infinita bifariã dicuntur; aut diuisione, aut extremis. Quę igitur
quantitate infinita sunt in tpe finito tangi non possunt; qua aũt diuisione, possũt*
K *Namq. & tempus hoc modo est infinitũ: quare in infinito infinitũ transire,* Tex. 20.
*non infinito, & infinitis infinita tangere, non finitis contingit. Neq. igitur tempo
re finito, infinitum licet transire, neq. infinito finitum, sed si tempus sit infinitũ,
magnitudo quoq. erit infinita, & si magnitudo, tp̃s. Sit.n. finita magnitudo A.
B. tp̃s infinitũ, C. Sumatur itaque temporis aliqua pars finita C. D. In hac partẽ
aliquã magnitudinis transibit. Transeat partem B. E. Hęc autem metietur magni
tudinem A. B. aut deficiet, aut excedet; nam nihil refert: si enim ęqualem magni-
tudini B. E. in tpe ęquali transit, hęc autem totam metitur, totum tempus, in quo*

tran-

Tex. 21. *transibit finitum erit. Nam in æqualia diuidetur, perinde atque magnitudo.*
l *Præterea si non omnem magnitudinem tempore infinito transit, sed finito etiã partem aliq̃ põt transire, veluti B.E. hæc aũt totã magnitudinẽ metietur, & æqualem in æquali transit, finitũ profectò tp̃s erit. Magnitudinẽ aũt B.E. infinito tpe non transire, manifestum est, si tempus altera ex parte finitũ sumptũ sit. Nã si in minori partem transit, hoc finitũ esse necesse est, cum altera ex parte sit terminatum. Eadem autem demonstratio est si longitudo fuerit infinita, tp̃s autem finitũ.*

Tex. 22. m *Ex his igitur, quæ dicta sunt, perspicuum est, nec lineam, nec superficiem, nec omnino continuũ vllum indiuiduum esse, non ob id solum, quod nunc traditum est, sed etiã, quod fiat, vt res indiuidua diuidatur. Cum enim in omni tempore velocius & tardius sit, quod autem velocius est in tempore æquali maius conficiat,*

Tex. 23. *potest & duplicem, & sesquialteram longitudinem conficere, cum hæc esse possit velocitatis proportio. Quod igitur velocius est, eodem tempore per sesquialteram delatum sit, & magnitudines diuidantur, velocioris quidem in tria indiuidua, A.B.C.C.D. tardioris autem in duo, E.F.F.G. diuidetur itaque & tempus in tria indiuidua, cũ æquale in tẽpore æquali cõficiat. Igitur in K.L.L.M.M.N. diuidatur. Rursus cũ id q̃d tardius est, E.F.F.G. transierit tp̃s quoq. in duas partes æque secabitur. Indiuiduũ itaq. diuidetur, & quod partibus vacat, non in diuiduo cõficit, sed in maiori. Quare manifestum est nullum continuum partibus vacare.*

CAPITIS II. EXPLANATIO.

CVm. a autem.] Persequitur institutum demonstrans eandem esse rationem in tẽpore, quæ est in motu, & magnitudine quod compositionem ex diuiduis vel indiuiduis partibus. Desumit autem argumentum a lege velocioris & tardioris; sed.n. tria quædam ad id præmittit, ostenditque. Quorum primum est, velocius æquali tempore maius spacium transmittere. Secundum, velocius in minori tempore transire spacium æquale ei, quod tardius in maiori decurrit. tertium, velocius in minori tẽpore maius spacium conficere, quam tardius in maiori. Has hypoteses vniuersim ex eo veras esse probat, quia omnis magnitudo, quæ motu percurritur, potest in alias atque alias magnitudines diuidi, cum nullum continuum ex indiuiduis coalescat.

Leges velocitatis & tarditatis in motu.

b Sit enim, A, mobile.] Superiora particulatim ostendit, in primis, id quod primo loco proposuerat, hunc in modum. Sit mobile velocius A. mobile tardius B. feraturque A. super magnitudine G.D. tempore F.G. quod sit vnius horæ. Cum ergo B. tardius feratur, quam A. non decurret toto eo tempore eandem magnitudinem, cum id, quod tardius est, metam serius attingat, quare non accedet ad D. quod est extremum: sicque velocius eodem tempore maius spacium transierit.

c Atqui in minori.] Ostendit id, quod tertio loco proposuerat, nempe velocius minori tẽpore maiorem magnitudinem, quam quod tardius est, conficere. Sumit vero eandem magnitudinem C.D. supponitq. dum A. quod est velocius, totam eam decurrit B. quod tardius mouetur, ad E. tantummodo pertingere. Itemq. tempore breuiori, quam illud sit, v.g in tribus quadrantibus horæ quæ sint. F.K. minus quam F. G. quod unam horam ponebamus in ea magnitudine transire, & peruenire ad H. C.E H.D. quod inter C. & D. est constitutum. Vnde colligit cum magnitudo C. H. quam confecit A. maior sit magnitudine C.E. quam transiuit mobile, B. & tempus. F.C minus sit F.G. maiorum magnitudinem minori tempore transire id, quod est velocius.

De velocitate motuum.

d Perspicuum autem est.] Demonstrat quod secundo loco proposuerat, nimirum id quod velocius est, æquale spacium decurrere minori tempore, quã mobile tardius. præsumit autem duo, quorum alterum probatum iam est nempe velocius transire maius

spacium

spacium minori tempore, quam tardius. Alterum, mobile velocius per se sumptum, etiam nulla facta collatione cum tardiori, maius spacium in maiori tempore transire, quam in minori: tum accipit pro maiore magnitudine. L.M. pro minori. L.N.P. o maiori vero tempore, in quo maiorem transit sumit, P. S. pro minori, in quo minorem P R. ita ut P.S. sit v.g. vnius horæ, P.R. horæ dimidiatæ, &c.

e Cum autem omnis motus in tempore.] Propositum fuerat Aristoteli ostendere tempus esse continuum, constareq; ex partibus infinite diuiduis, vt ad id deducat, ostendit tempus, & motum secundum rationem diuidui, & indiuidui inter se reciprocari, sibiq. respondere. Ac primum aliquot hypotheses præmittit, nimirum motum non in in stanti, sed tempore effici, item in quouis tempore motum dari posse. Et quidquid mouetur, tum celerius tum tardius moueri posse.

Motũ non momẽto, sed in tẽpore fieri.

f Hoc namque posito.] His constitutis, suadet propositum hac ratione: Omne id (mittamus literas, quæ rem turbant) in quo qualibet parte data, potest dari minor, continuum est, & infinite diuiduum: atqui magnitudo, & tempus sunt huiusmodi; sunt igitur cõtinua & in infinitũ diuidua. Secundo, idẽ confirmat, qa si vnũ & idẽ mobile equabiliter motũ toto aliquo tpe pertranseat totũ spacium, & mediate temporis medium, & in minori minus, consequens est, vt tps & magnitudo easdem sortiantur diuisiones.

g præterea ex rationibus.] Tertio, idem concludit testimonis eorum, qui de hac temporis & magnitudinis sectione disputant: idem enim sentiunt, idque comprobant argumento ab ijs quæ æque celeriter mouentur: quæ ita sunt affecta, vt magnitudinis quã in toto aliquo tempore decurrunt, medietatem, in temporis illius dimidio pertranseãt, ac semper in minori tempore minorem partem magnitudinis. Quod nequaquam accideret nisi tempus & magnitudo easdem diuisiones subiret.

Tẽpus & magnitudinẽ easdem diuisiones subire.

h Etsi alterutrum infinitum.] Docet tempus & magnitudinẽ ita se haberet, vt si alterũ infinitũ sit, alterũ quoq. infinitum esse deprehendatur, ponitq. duos modos infiniti, infinitum diuisiõne, & infinitum extremis. Infinitum diuisione, quod etiam infinitum potestate dr, est id quod in infinitum diuidi potest. Infinitum extremis, quod item infinitũ actu appellatur, est quod extremis, seu terminis caret; atq. adeo pertransiri non potest.

Duplex ĩfinitum. potestate. Actu.

i Quapropter & Zenonis ratio.] Nitebatur Zeno motum tollere: quia si motus super aliqua magnitudine fieret, cum in ea infinitæ partes insint, sequeretur tempore finito infinita pertransiri & tangi, quod fieri nequit. Huic argumentationi respondet Aristoteles, cum ijsdem diuisionibus tempus & magnitudo diuidantur, idemq. sit in vtroque infinitatis modus, non esse incommodum, id quod ita est infinitum vt extrema habeat, ad quæ perueniatur, hoc est, infinitum non actu, sed potestate, percurri alio simili infinito, cuiusmodi est tempus. Certe hæc Zenonis tam absurda opinio nullo melius quam experientiæ ipsius argumento refellitur. Quod Diogenes Cynicus fecit, ut refert Simplicius hoc in libro commento 53. & lib. 8. commento 25. Nam cum Zenonis rationes aliquando audisset, surrexit, nec aliter quam coram ambulando respondit.

Ratio Zenonis ad tollẽdum motum. Resp. Diogenes vt Zenoni morũ tollẽti respõderit.

K Neque igitur tempore.] Colligit ex dictis, nec finito tempore infinitam magnitudinem, nec finitam infinito transiri posse, sed vtrinque vel finitatem vel infinitatem requiri. Sit inquit magnitudo finita, verbi causa, decem cubitorum, & tempus, quod in ea consumitur, vt aduersarius concedit, infinitum. Sed ab huiusmodi tempore pars aliqua adimatur; nempe hora, in qua mobile partem aliquam magnitudinis conficiat, hæc pars magnitudinis habet finitam proportionem ad totam magnitudinem; ergo & hora finitam habebit proportionem ad tempus, quod in tota magnitudine consumitur. Quare non erat tempus infinitum, vt dicebatur.

Theorema de motu. Si spaciũ sit infinitum, necessariotẽpus fore ĩfinitum.

l præterea si non omnem.] Eadem fere ratione propositum confirmat, nisi quod non totam magnitudinem, sed quandam eius partem sumit. Non posse igitur partem infinito tempore decurri, hunc in modum ostendit. Tempus quod consumitur circa initium magnitudinis, negari non potest finitum esse, cum inde incipiat, cumque breuiori tempore pars, quam totum conficiatur, ergo in fine eius partis decursum erit tempus finitum, ac certum, non autem infinitum. Pari facilitate ait demonstrari, si spacium infinitum fuerit, necessario tempus fore infinitum, quod consideranti patet.

Nullũ cõtinuũ cõstare ex ĩ diuisibilibus.

Nullũ cõtinuũ idi uisibil ib

in Ex

m Ex his igitur.] In extrema parte capitis vniuerse ostendit, nullum continuum indiuisibile esse, aut ex indiuiduis partibus constare. Summa rat onis hec est. Sit magnitudo ex tribus indiuiduis partibus composita; sit tempus ex tribus partibus similiter indiuiduis; sintq. duo mobilia alterum altero velocius proportione sesquialtera, id est, proportione, quæ est trium ad duo: si mobile velocius in tempore ex tribus indiuiduis partibus constante totam prædictam magnitudinem transit, vtique mobile tardius eodem tempore duas partes, hoc est, duo indiuidua eiusdem magnitudinis conficiet. Cum autem partes temporis debeant partibus magnitudinis respondere, tempus in quo mobile velocius mouetur, necessario diuidetur in tres partes indiuiduas magnitudinis partibus respondentes, rursusq. idem tempus secabitur in duas partes æquales, quæ respondeant duabus partibus, ex quibus constat magnitudo, per quam mobile tardum mouetur. Quare cum tempus ex tribus tantum indiuiduis partibus compositum diuidi non possit in duas partes æquales, nisi indiuidua pars diuidatur, aut fatendum erit indiuiduum posse diuidi, quod repugnantiam inuoluit, aut continuum nec esse indiuiduum, nec ex indiuiduis partibus confici, quod erat probandum.

QVAESTIO I.

Vtrum indiuisibilia sint entia positiua, & realia in continuo, an non.

ARTICVLVS I.

Opinio eorum, qui eiusmodi indiuisibilia uniuersim negant.

Hæc quæstio in utramque partē assertores habet. Ad negantem deflexere Durādus in 2.d.2.q.4. Ochamus in tract. de sacra Eucharistia capit. 1. & 2. & quodlibet. 1.q 9. & in sua logica capi. de quantitate, aliique nonnulli præsertim de Nominalium schola, & è recentiorib. Philosophis, qui nec in medio, nec in fine continui indiuisibilia positiua & realia ponunt; sed totam indiuisibilium rationē metas negationes faciunt affirmantque nihil aliud esse punctum, quam negationem ulterioris longitudinis, lineam ulterioris latitudinis, superficiē ulterioris profunditatis, dariq; extremum punctum in linea idē esse, ac nullo iam modo ulterius lineam protendi, dari in media linea idē ualere, ac neutram medietatum lineę longius procedere. Ita demum, quod erat huiusce opinionis consectarium, admittunt unam tantum esse speciem infimam quantitatis continuæ permanentis, nempe corpus. Additque Ochamus nec per diuinam potentiā prędicta indiuisibilia, uti uera ac positiua entia, dari posse: Aristotelem uero non ex sua; sed ex aliorum sententia, quæ ipsius ætate in Philosophorū gymnasiis percrebuerat, ea posuisse.

Opinio Durandi & aliorū.

Qui negant indiuisibilia esse quid positiuū.

Vnā tantum statuunt speciem quātitatis permanentis.

A Quod ergo ita sentire oporteat, hunc in modum suadetur. Primum, Nihil cogit eiusmodi indiuisibilia, ut quid reale & positiuum in natura rerum constituere: non sunt igitur eo pacto admittenda. Probatur assumptum, quia si quid cogeret, maxime esset, quod sine illis nō uidētur partes cōtineri inter se cohærere & terminari posse, atqui possunt, nō ergo ob id ponenda sunt. Probatur Minor, quia partes candoris, v.g. & aliarum qualitatū habentiū gradualem latitudinem uniuntur B mutuo inter sese, & termino diffiniūtur, nec. n. aut dissipatæ sunt, aut in infinitū abeunt, at neq; candor, neq; vlla qualitas indiuisibilib. constat. Adde q, si Deus pūctū extremum a linea separaret, uel linea maneret finita, uel infinita: nō infinita, ut luce clarius est; si finita, sequitur lineam se ipsa finiri. Non ergo linea puncto eget ut terminetur. 1. Arg.

Secundo. Si darētur indiuisibilia q cōtinui partes copularent, & finirent: cū in C quolibet continuo infinitæ partes insint, darētur in linea infinita pūcta clausa duob. pūctis extremis, atq; adeo existeret aliqd infinitū utrinq; terminatū: qd tamen fieri nequit, tū qa nō datur infinitum in rebus creatis; tum quia claudi terminis est contra rationem infiniti, cuius quacūque parte sumpta restat alia sumenda. 2. Arg.

Tertio, Si in linea essent puncta infinita, sequeretur datis duobus circulis, uno maiori, altero minori, qui intra peripheriam maioris includatur, tot puncta esse ī D minori, quot in maiori, quod absurdum & ridiculum uidetur. Probatur cōsecutio 3. Arg.

tunc

tunc nam a singulis punctis maioris circuli vsq. ad centrū vtriusq. procederent singulæ lineę, q traijcerent circulū minorē, eumq. secarent in pūcto. Quare cū oporteret cuilibet puncto maioris circuli respondere aliud in minori, vtrisq. totidem in vtroq. circulo puncta contineretur.

4.Argu. Quarto, Si in continuo esset linea, vel esset vna tantum, vel plures. Nō plures, cum necesse sit omnes lineas copulari inter se, siue mediate, siue immediate. Nam in quolibet triangulo, v.g. punctum angulare, quod claudit lineā vnius lateris, copulat eandem cum linea alterius lateris: siquidem ambæ in idem punctum concurrunt, quod ceteris lineis pari modo accidit. Contra vero non esse vnam duntaxat lineam in quolibet continuo, probatur ex eo: quia talis linea esset infinita: efficeret enim in corpore infinitos circulos, vel æquales inter se, vel alios alijs maiores, vt cōspicuū erit ponēti ante oculos colūnā rotundam, & lineam, quam gyratiuā vocant, quæ omnes partes illius colūnæ circūdet. Nō datur ergo linea i cōtinuo.

5.Argu. Quinto, Nullum accidens reale absolutum per solum motum localem gignitur: (licet enim motus causa caloris dicatur, re vera tamen non sua vi calorem parit, sed per accidens, & quasi ex occasione, vt alibi diximus.) Atqui per corporis sectionem, quę motus quidam localis est, nulla alia causa interueniente, incipiunt esse noua puncta, nouæ lineæ, nouæ superficies. Ergo hæc non sunt entia realia absoluta.

6.Argu. Sexto, Omne accidēs verum ac positiuum requirit subiectum adæquatum & proprium, quo sustineatur, sed indiuisibilia non habent propria & adæquata subiecta: cum in substātia nulla detur pars insectilis, quæ ipsis respōdeat. Ergo indiuisibilia nō sūt, vera ac positiua accidētia.

7. Ex dictis philosophi. Tandem ad hanc sententiam corroborandam accedunt Aristotelis testimonia. Nā 8. lib. huius operis ca. 8. te. 68. & 69. videtur docere indiuisibilia non actu, sed potestate in continuo reperiri & libr. 3. Metaphys. cap. 5. tex. 17. disertis verbis ait, superficies esse in solido sicut Mercurius in rudi lapide. Cū igitur Mercurius in rudi lapide non actu, sed potētia insit: fit vt neque superficies actu sint in con-

A tinuo. Item lib. de animalium motione cap. 2. docet sphæras cœlestes non posse (quod quidam aiebant) a virtute motrice polis insidente circumuolui, quia poli indiuisibilia quædam sunt, nec est ulla eorum substantia. Præterea 3. de anima cap. 6. tex. 25. docet punctum priuatione cognosci. Sentit igitur punctum non esse positiuum aliquid, sed meram negationē. Astipulatur quoq. huic opinioni D. Augustin. lib. de quantitate animæ c. 11. vbi ait longitudinem non in corpore inueniri, sed sola mente concipi. Quibus similia reperit 7. super Gen. ad lit. cap. 21. — Poli sunt indiuisibilia q̄dam.

B

ARTICVLVS II.

Quæstionis enodatio.

Contrariam sententiam amplexi sunt nobilissimi quique antiquitatis philosophi Pythagoras, Democritus, Leucippus, Xenocrates, Zeno, eiusq. disciplinæ alumni. Ex posterioribus vero Philoponus 1. posteriorum Analyt. c. 4. Themistius & Simplicius 8. huius operis lib. c. 8. D. Thom. cum alijs in locis, tum præsertim opusc. 36. cap. 2. Scotus in 2. dist. 2. quæst. 3. & dist. 2. quæst. 9. Capr. ibid. q. 1. artic. 3. Hispalensis q. 2. artic. 4. Soncinas lib. 5. Metaph. q. 20. Alensis lib. 2. eiusdē oper. cap. 5. Theolophylus 3. de anima ad text. 25. Burlæus 1. lib. huius operis ad text. 15. Sotus in prædicam. capit de quantitate. Iulius Scaliger exercit. 65. aduersus Cardanū. Est tū inter hos etiam philosophos non parū dissidij. Alij n. sola extrema indiuisibilia concedunt, ut pūctum in fine lineæ, lineam in fine superficiei, superficiem in fine corporis. Qui rursus in diuersam abiere sententiam. Nam quidam prædicta indiuisibilia per naturam in corporib. reipsa dari putant: quidam puncta & lineas sola diuina virtute existere posse autumāt, videlicet superficie aut linea ab omni corpore diuinitus abiunctis & suo termino definitis. Alij tam extrema quam media indiuisibilia corporibus actu inesse tuētur, hoc est non solum puncta & lineā terminantia, sed copulantia eius partes, eodemque modo medias lineas, ac superficies actu existentes. Præterea sunt qui indiuisibilia tū inter se, tū a mole corporea realiter distinguunt:

C — Aduersæ opinionis assertores.

Vt D. Th. Capreol. Scot. Alensis. Soncin. Burlæus, Sotus & alij.

D — Dissidia inter auctores huius sententiæ.

E

guant, sunt qui contra opinentur asserentes punctum nõ esse realitatem aliquam a linea distinctam, sed modum quendam lineæ: similiterq; lineam modum superficiei, superficiem corporis.

Ex oĩbus opinionibus, quas in hac disceptatione retulimus, nulla est quæ suã pro habeat probabilitatẽ, nulla quã non multæ vrgeant difficultates. Nos in tãta varietate aliquot admodũ probabiles assertiones in primis statuemus, quarũ doctrina facilior est ad explicandos & tuendos alios in philosophia locos, præsertim de actione vniformiter difformi, de inceptione & definitione qualitatũ in parte certa & incerta, de terminis alterantium facultatũ, de continuitate accretionis & generationis. In quibus controuersijs explicandis, multa ex cõi philosophantium voce tradunt, quæ, vt inibi planum fiet, realibus indiuisibilibus e continuo sublatis, vix integra & salua esse queunt.

1. Assertio. Sit igitur prima assertio. Superficies, lineæ, puncta sunt vera & positiua entia realiter existentia in magnitudine. Hæc

1. Eius ratio. assertio hisce argumentis probatur. Vt constat ex doctrina Aristo. in Categorijs c. de quãtitate, & 5 huius operis c. 3. tex. 26. Continua dicũtur ea, quorum partes eodem cõi termino copulantur, is aũt terminus non potest esse aliquid diuisibile, sic enim non simpliciter ac secundum idem, sed secundum aliam & aliam sui portionem vtriq; parti continui cõis esset, est igitur quidpiam insectile. Esse vero positiuum, quod aduersarij negant, ex eo ostenditur, quia si punctum existens in media linea sit sola negatio vlterioris tẽdentiæ, iã eiusmodi punctum continuans inuicẽ duas partes lineæ non vnum erit, sed plura: sicut n. hæc pars re ipsa ab alia distinguitur, ita aliam habet negationem vlterioris tẽdentiæ distinctam ab ea quę alteri parti conuenit. Ex quo fit vt prædictę partes lineæ non possint esse continuæ, cũ interuentu unius eiusdemque cõis termini nequaquam sibi mutuo cohæreant.

Quod punctum non sit negatio ulterioris extensionis.

2. Ratio. Secundo, Multæ qualitates in sola superficie insunt, ergo superficies est ens positiuum ac reale. Consecutio negari non potest, cum fieri nequeat, ut in eo, quod ens reale non est, reale accidẽs sustenteẽ. Antecedens ostenditur, primum quia figura, teste Aristo. libro 5. metaph. cap. 5. tex. 17. est in sola superficie, cum sit eius terminus. Item quia corpora perfecte opaca in extima tantum superficie lucem recipiunt, si enim eorum profunditatem lux peruaderet, non iam opaca, sed diaphana essent.

Figura in sola inest superficie

3. Ratio. Tertio, Ex Aristotelis sententia lib. 4. huiusce operis, cap. 4. tex. 41. locus est finis primus continentis corporis, sed progredientibus a corpore contento nihil in cõtinente occurrit, quod finis primus sit præter insectilem superficiem ipsius cõtinentis: danda est ergo talis superficies. Probatur minor, quia si quid occurreret, maxime esset moles corporea trinam habens dimẽsionẽ, at qd hæc non possit esse primus terminus, ex eo patet, quia cum versus omnes partes in infinitum diuidi possit, nequit in ea sumi aliqua portio, cuius medietas non sit prior versus contentum, itemq; medietas alitis medietatis, absq; vllo termino. Adde quod si locus non esset superficies, sed profunditas continentis, cum necessario ea profunditas sit amplior maiorq; corpore contẽto, iam locus excederet locatum, quod negat Aristot. eodem cap. text. 30.

Locus nõ excedit rẽ locatam.

4. Ratio. Quarto, Vt constat ex cap. 3. superioris lib. tex. 22. illa dicuntur se tãgere, quorum extrema sunt simul, hoc est, in eodem situ sed in duobus corporibus se tangentibus extrema, quæ simul existunt, non sunt ipsæ profunditates corporum, cum ex sese mutuo penetrare nequeant. Sunt ergo extimæ superficies eorundem corporum. Quare negandum non est dari ipsas in rerum natura.

5. Ratio. Quinto Geometræ demonstrant de lineis & superficiebus veras ac reales affectiones, vt passim videre est apud Euclidem; ergo linea & superficies sunt vera ac positiua entia in continuo.

6. Ratio. Sexto, Non potest dari actio vniformiter difformis, nisi dẽtur indiuisibilia realiter in continuo existentia, quibus qualitates excipiantur; danda igitur sunt. Antecedens probatur, quia cum, verbi gratia, lucidum corpus aerem illuminat, si lux certo gradu intensa non recipitur in aliqua parte indiuisibili aeris, iã ea pars secari poterit in duas æquales portiones, quarũ vtraq; æqualem lucis intensionem habeat,

Actio uniformiter difformis non patitur in parte diuisibili certam intensionem.

habeat; quod repugnat actioni vniformiter difformi, vt planum est.

7. Ratio.

Septimo, Globus, seu corpus perfecte sphæricum tangit perfecte planum in puncto, dantur igitur puncta in continuo. Antecedens præterquam quod asseritur ab Arist. 1. de anim. c. 1. tex. 13. & 3. de cœlo c. 8. t. 69 demonstratur etiam a Mathematicis ex ijs, quæ tradit Euclides lib. 3. proposit. 16. Postq. id breuiter ostendi ex eo, quia si globus non in indiuisibili, sed in corpore ipsum planum contingeret, cum planum non nisi plano adæquetur, iam globus non haberet figuram perfecte sphæricam, sed planum; quod globi naturæ repugnat. Huic argumento conantur sic obuiam aduersarij. Quidam negando contactum globi & plani realem esse. Alij asserendo globum tangere planum indiuisibiliter, sed tamen in parte diuisibili: ita nimirum vt designari non possit certa pars, quin per minorem ea tangat, facta in infinitum sectione per partes proportionales versus planum. Neutra tamen harum responsionum satisfacit. Non prima, quis enim putet globum ingentis magnitudinis, qui planum suo pondere realiter deorsum fert, non illud realiter tangere? Non secunda, quia aduersatur Aristoteli aienti locis paulo ante citatis globum tangere planum in puncto. Item quia mathematicæ rationes, præsertim ea, quam retulimus, non solum demonstrant globum tangere planum indiuisibiliter sed in indiuisibili: alioqui simpliciter ac re ipsa globus adæquaretur plano. Simile argumentum duci potest a contactu cylindri ad probandum dari lineam: sicut enim globus non tangit planum nisi in puncto, ita neque cylindrus nisi in linea.

Globus con[tingit] pla[num] nisi in indi[ui]sibili.

Responsio aduersariorum.

Confutatio.

Vltima ratio ex testimonijs Arist.

Postremo, quod hæc fuerit Aristotelis sententia, multa eius loca testantur. Nam in Categorijs cap. de quantitate, & lib. 5. Metaphys. c. 13. tex. 18. diuidit magnitudinem in lineam, superficiem, & corpus, vt in veras species quantitatis, & lib. 13. c. 2. asserit in corpore naturali inesse solida, superficies, lineas, atque puncta: & hoc lib. c. 9. t. 86. indiuisibilia moueri ex accidente eo modo, quo partes motione totius agitantur: & 1. de anima c. 4. tex. 70. atque alibi sæpe ait puncta habere positionem in continuo; quæ omnia de indi-

A uisibilibus negatiuis non vere dicuntur.

Sit secunda assertio: Indiuisibilia positiua, & realia dantur actu non in fine continui tantum; sed etiam in medio. Huius assertionis veritatem suadet in primis ea ratio, quod indiuisibilia non solum ad terminandum continuum; sed etiam, ac multo magis ad eius partes copulandas, necessaria sunt: siquidem continuum definitur id, cuius partes communi termino copulantur. Deinde quia argumentum illud ab actione B vniformiter difformi; & item illud a contactu plani, & globi, ac cylindri, euincunt eiusmodi indiuisibilia ponenda actu in medio continui. Vnde Aristo. 1. de anim. c. 4 tex. 71, in omnibus, inquit, corporib. puncta esse videntur, etiam infinita. & 1. de gen. c. 2. tex. 9. punctum vbiuis, atque omni in parte est. Quin vero quod naturaliter nulla detur linea, nullumve punctum in fine continui tantum, patet ex eo quod nullam corporibus inuenitur linea, quæ C solum terminet aliquam superficiem, nec eam cum altera parte eiusdem inuicem copulet: similiterq. nullum punctum, quod aliquam lineam claudat, nec eam pari modo cum altera parte lineæ continuet: siue ponamus id corpus esse perfecte cubicum, siue pyramidale, aut alterius cuiuslibet figuræ. Itaque ex omnibus indiuisibilib. soli externæ superficiei, quæ vndique corpus ambit, & claudit, conuenit esse re ipsa in fine continui tantum; quia ita D terminat continuum, vt aliam eius vlteriorem partem cum priori non copulet; siquidem corpus post vltimam superficiem non vlterius protenditur.

2. Assert. Confirmatio.

Non dari lineas, aut puncta solummodo terminantia.

Sit tertia assertio: Superficies non est idem realiter cum corpore, nec linea cum superficie, nec punctus cum linea. Hæc suadetur, quia si corpus & superficies essent idem re, sequeretur quodammodo dum duo corpora naturaliter sese contingunt, ac simul sunt, interuentu superficierum; ita non repugnare quominus na- E turaliter simul essent secundum ipsam molem corpoream; atque ita naturaliter daretur corporum penetratio. Consecutio ex eo ostenditur; quia cum aliqua duo sunt idem re, vbi alterum naturæ viribus inuenitur, alterum quoq. inueniri nihil vetat.

3. Assert. Probatur.

Quæ sunt idem re possunt simul esse.

Secundo, Si superficies copulans hinc inde duas eiusdem corporis medietates,

esset

esset idem cum corpore, vel esset idẽ cũ altera tantum medietate, vel cum vtraq. non cum altera, siquidem par atque eadẽ est vtriusque ratio: non cum utraque; iã enim duæ partes corporis essent inter se idem realiter, iuxta illud philosophicũ pronunciatum, Quæ sunt idem realiter in vno tertio, inter se quoque idem sunt; Nullo igitur pacto superficies, & corpus in eandem realitatem conueniunt. Hoc idem argumentum fieri potest in lineis & punctis: vel enim linea copulans partes superficiei esset idem realiter cum vtraque parte illius, vel cũ altera tãtum, &c.

Quæ sũt idẽ in vno tertio, sunt iter se idem.

ARTICVLVS III.

Solutio argumẽtorum primi articuli.

Sol. 1. arg. 1. Art.

Reliquum est vt argumenta, quæ initio quæstionis proposita sunt, diluamus. Ad primum negandum est quod assumit, dicendumque indiuisibilia necessaria esse ob eas causas, quæ articulo superiori explicatæ sunt. Nec obest quod corpus, superficies, & linea ex se continua sunt: non enim id haberent nisi ex se, ac natura sua includerent indiuisibili, quibus vt terminis communibus copularentur. Ad id vero, quod de partibus qualitatum obijcitur, respondendum indiuisibilia non requiri vt terminent, & copulent præcise, aut quolibet modo, sed vt id præstent situando, id est, causando ordinem partium, quod non habent partes graduales qualitatum, sed quantitatis duntaxat, cui id proprium ac naturale est. Quod item opponitur de separatione puncti extremi a linea, dicendũ in primis nullum dari in corpore naturali punctum, quod lineam terminet, & cum altera lineę parte non simul copulet, vti superius ostendimus: posse tamen id dari in linea diuinitus a corpore separata. Deinde respõdendum. si ab istiusmodi linea extremum punctum diuina virtute tollatur, mensuram eam infinitam, non positiue, quasi in immensum fluxu a sit; sed negatiue, quia nimirum termino intrinseco circumscripta non erit: non vlterius tamen sese porriget.

Quõ requirantur indiuisibilia ad terminãdum & copulãdum.

Linea sine extremo pũcto īfinita negatiue.

Solut. 2.

Ad secundum, in quolibet continuo reperiri infinita puncta, absurdumq. non esse duobus pũctis ea claudi (siue ea duo solum terminent, & non copulent, vt in linea diuinitus separata a corpore; siue vtrumque munus exhibeant: nam etiam inter quælibet duo puncta simul copulãtia & terminantia, infinitudo punctorum continetur) id inquam absurdum non esse, quia genus hoc infiniti non proprie ac simpliciter infinitum est: cum omnia illa puncta finitum quid, videlicet vnam finitam lineam componant. Responderi etiam potest, non repugnare infinitum claudi primo & vltimo, negatiue, id est, primo, ante quod non sit aliud, dummodo vltra illud designari non possit secundum, & vltimo, vltra quod aliud non sit, modo tamen designari nequeat penultimum: sicque in punctis lineæ sese rem habere. Vel aliter: primum & vltimum punctum in linea non pertinere ad punctorum infinitatem, sed esse quodammodo extra illius sortem: quia eiusmodi infinita, non cernitur nisi vltra primum & citra vltimum: intra quæ nullum sumi potest, vltra quod & ante quod infinita non sint.

Altera solut. eiusdem.

Sol. 3. Inter infinita nõ cadit maioris, aut minoris comparatio.

Ad tertium, id quod tanquam absurdũ infertur, reuera absurdum non esse, nempe non plura esse puncta in maiori & in minori circulo: id enim infinito peculiare est, vt in eo maius & minus nõ habeat locum, vt ex Scoto in 2. d. 1. q. 3. & alijs in tertio huius operis libro diximus.

Cap. 8. q. 2. artic. 4.

Sol. 4.

Ad quartum, In quolibet continuo esse vnam tantum lineam, vt probat argumentum. Neque tamen lineam gyratiuam columnæ esse actu infinitam. Nam esto infinitis partibus eo modo æqualibus, vel etiam maioribus constet: omnes tamen sunt in continuo per modũ vnius, & vnum quid finitum componunt, vt in quæstione de infinito diximus.

Sol. 5. Resultare noua indiuisibilia sectione continua.

Ad quintum, Explicanda est maior: si enim significet nullũ accidẽs reale effici motu locali, quasi ipse motus sit eius productio, cõcedẽda est: si cõtendat nullũ accidẽs reale posse motu locali resultare, neganda. Secta.n. linea, resultãt in extremitatib. duo puncta quæ prius non actu, sed potestate existebãt: peritq. illud punctũ quod vtramq. partem inuicem iungebat. Nec mirum quod indiuisibilia ita gignantur & intereant. Etenim cũ sint termini q̃titatis, necesse ẽ vt quoties illa p

diui-

diuisionem partium terminationē variat ipsa quoq; secundum suum esse varient.

Sol. 6.

Ad sextum, Indiuisibilia non esse in subiecto adæquate, quasi eis respondeat subiectum indiuisibile, cui inhæreant: sed inadæquate, hoc est, recipi in substantia, merito corporis, cuius partes formales sunt. Itaque negandum est omne accidens requirere subiectum adæquatum, ac sibi proprium.

Explicantur testimonia Arist.

Ad testimonia Aristotelis dicendum est, haberi quidem loco illo octaui libri Physicorum in cōtinuo inesse dimidia infinita, non actu sed potentia: verum ꝑ hæc dimidia nō intelligi ab Aristotele indiuisibilia, sed partes materiales cōtinui, quas patet in continuo esse, non vt entia infinita actu, sed potestate, quatenus cōtinuum secari potest in infinitas partes absq; vllo termino. Pro explicatione vero alterius loci ex lib. 3. Metaph. aliorumque similium animaduertendum est quædam puncta esse actu in linea, nimirum quæ lineæ partes actu copulant & terminant; quædam potestate, videlicet quæ si linea diuidātur in ea resultabunt, vt paulo ante asseruimus; similiterque dicendum de lineis respectu superficiei, & de superficiebus respectu corporis. Hoc posito respondemus cum Aristot. ait puncta, lineas, & superficies, esse potestate in continuo, de ijs tantum posteriori modo sumptis agere, hoc est, de illis, quę per sectionem resultare queunt. In libro vero de motione animalium ait polos, qui puncta sunt indiuisibilia, non habere substantiam, id est, non esse de genere substantiæ, cui duntaxat motus per se conuenit: fuerunt enim, qui illa inter substantias reponerent vt ex lib. 13. & 14 Metaph. colligitur. Ad aliud ex. 3. de anima dicito licet punctū priuatione cognoscatur, nō idcirco tamē purā priuationē esse, alioqui etiam nigrum foret priuatio qa ꝑ cādidi priuationē intelligit, explicaturque, vt ibidē admonet Aristoteles.

Nō recte ab aduersarijs citatum locū istum.

Quædā indiuisibilia esse actu in cōtinuo, alia potestate.

Quo sensu dixerit Aristoteles indiuisibilia nō hīe substantiam.

ARTICVLVS IV.

Proponitur alia sententia, quæ indiuisibilia positiua & realia partim admittit, partim negat.

His ita pertractatis, licet ea opinio ꝑ qua supra disseruimus, admodū ꝓ-

A habilis sit, & inprimis accommodata ad modos loquendi in scholis receptos, sacrē liero; ad eos quos ante retulimus ī philosophia locos expediēdos: alia tn̄ sñia est non minus probabilis, q̄ Fonseca tuetur lib. 5. suorū com. in Metaphys c. 13. q. 6. vbi statuit, licet superficies verè ac physico more, idest, secundum entitatem positiuam ac realem, sit actu in quolibet corpore, vt illius extremitas, eaque vna duntaxat, tn̄ lineam & punctum non esse actu

B in corpore vllo, nisi Mathematico more spectata. Primam partem huiusce assertionis probant secūdum, tertium, & quartum secundi articuli argumentum. Altera pars de vnitate superficiei ex eo ostenditur, quia ad corpus vndique claudendū, circunscribēdumq; superficies vna requiritur, nec est cur alia ꝑterea exigat.

Lineā, & punctum non dari actu ī corpore nisi considera tione Mathematica.

Tertia vero pars, quatenus asserit lineas, & puncta non esse actu, ac secundū reales entitates in medijs magnitudini-

C bus, inde suadetur, quia istiusmodi indiuisibilia neque ad copulandum, neq; ad continuandum necessaria sunt, vt articulo primo disputabamus. Quæ rō ē t confi cit nō dari in medio corpore actu, & more physico realem superficiem. Qd autē lineæ & superficies Mathematico more sumptæ dentur actu in corpore, ex eo patet, quia Mathematici faciunt in corpore superficies plures eas, quæ continent ꝑfectos angulos; vt in tessera sex, in pyra-

D mide quinque. Secundum hanc vero notionem oportet aliquo modo dari actu lineas, quibus actu terminentur, & aliquo modo puncta actu, quæ lineas actu terminetur, & distinguant.

Non dari in medio corpore actu physico superficiem realem.

Itaque, vt summatim cōplectamur, statuit hæc sñia è tribus indiuisibilibus, superficie, linea, puncto, solam superficiem, vti verum & positiuum ens dari actu in corporibus, lineam vero realem & positiuam, item puncta realia ac positiua (si tn̄

E puncta vllā vēdicant positiuam entitatē) nō dari corpore, neque actu, neque ptāte physica, sed potētia logica duntaxit. Qd ex ijs, quæ mox subijciemus planū erit.

Solam superficiem tanq̄ ens positiuū dari actu in corporibus.

Legitur apud graues auctores indiuisibilia non actu, sed potestate in media quantitate continua esse, quod ita intelligendum est, vt eiusmodi potentia trifariam ad actum proueharur: nimirum diuisione

Quot modis reducantur ad actū indiuisibilia in media

quantitate. Reali diuisione.

uisione reali, figuræ conformatione, & designatione. Ac reali quidem diuisione, sola superficies quæ p̄ têtua in medio est in corpore, virib. naturæ ad actum peruenit, cum corpus secatur: semper enim eam sectionem sequitur resultantia nouæ superficiei. Similiter etiam cum nulla sit implicatio contradictionis, quominus superficies diuinitus a corpore abiuncta diuidatur, licebit affirmare lineam contineri potentia loca in superficie secundum realem diuisionem; Item cum non repugnet secari lineam diuinitus separatam a superficie; vere dicemus potentia logica contineri secundũ realem diuisionem in linea punctum, quod facta sectione resultabit.

Cōformatione figuræ.

Conformatione figuræ, ducuntur ad actum lineæ, & puncta, cum corpus omni carens angulo figuram perfecte angularē accipit; vt si ex corpore sphærico fiat cubicum. Quandoquidem erunt tunc in eo corpore prædicta indiuisibilia; non tamē secundum positiuam & realem entitatem; sed tāquam negationes: lineæ, vt negationes vlterioris protēsionis superficierum: puncta, vt negationes vlterioris protensionis linearum. Quo pacto non vere & realiter, sed consideratione Mathematica inesse dicuntur in continuo.

Designatione.

Denique designatione ducũtur ad actum lineæ, & puncta, cum magnitudo omni angulo carens, mente concipitur vt diuisa. Sic enim apprehenditur linea vt terminans superficiem diuisam, & puncta, vt lineam terminantia. Sed cum hoc totum cogitatione fiat, patet hoc etiam modo nō statui in magnitudine lineas & puncta tanquam entia, ac realia, positiua sed vt negationes, sicuti paulo ante de reductione ad actum per figuræ conformationem diximus.

Responde tur ad argumenta partis oppositæ.

Nec vero contrariæ partis rōnes multum exhibēt negocij huic sententiæ. Ad primam, quam pro confirmatione primę assertionis adduximus, dicendum erit definitionem illam continui, videlicet continuum est, cuius partes communi termino copulantur, ab antiquis Geometris manasse, qui ad demonstrationes conficiendas indiuisibilia, non tamen realia & positiua, sed qualia proxime statuimus, in medio continui posuere, tanquam

A signa ad sectiones magnitudinis in infinitum protrahendas. Itaque ea definitio sic erit intelligenda, vt partes continui dicātur communi termino copulari, uel actu, uel potestate, quæ potestas modis paulo ante explicatis ad actum reducitur. Nec positiua indiuisibilia ad copulandum necessaria sunt, cum partes extensionis absque ulla tertia entitate per se inuicem coeant, & vniant. Nec itē imaginaria indiuisibilia cōstituunt in medio, vt nega-

B tiones vlterioris tēdentię, sed vt signa.

Secunda uero, tertia, & quarta ratio nihil aduersus hanc sententiam probant, cum solummodo cōcludant dari actu; ac more physico in corporibus superficies exterius ambientes.

Ad quintā respondemus, affectiones, quas de lineis incōtinuo existentibus Mathematici demonstrat, prout de ijs lineis perse dicūtur, nō esse ueras entitates; sed eiusdē cōdǒnis ac naturæ cũ ipsis lineis.

C Ad sextam, absque medijs indiuisibilibus posit i uis seruari posse legē actionis uniformiter difformis, si dicamus ad eam tuendam sat esse in prima superficie, v.g. aeris illuminati tantum esse lucis, quantum in superficie corporis illuminantis; cum eæ superficies sint simul; deinde progrediendo a prima illa superficie aeris uersus finem, quamcuq; partem signatam minus lucis obtinere.

Vt seruet ex actiōis vniformiter difformis absq. indiuisibilibus realibus in medio cōtinui.

D Ad septimam, omissis alijs solutionibus, dicendum globum & cylindrum tangere planum in puncto & linea; non positiuis & realib⁹, sed sola designatione existentibus in magnitudine: atq; adeo eiusmodi contactum esse negatiuum, quia fit non per extrema realia, sed negatiua duntaxat, eodemque extenus prædicta corpora dicentur se tangere; quatenus a se mutuo non distant. Quapropter interuentu illius nullus impulsus plano corpori īprimetur, quantumlibet magnus globus,

De tactu globi & plani.

E aut cylindrus descendant; imprimetur tamen interuentu circumfusi corporis, v.g. aeris, quem globus & cylindrus deorsum trudent. Ad vltimam respondendum erit, quæcunque apud Aristot. de lieis, & punctis tanquam de entibus positiuis actus existentibus in rerum natura leguntur, ea non vt ex proprio, sed vt ex aliorum sensu dicta accipi debere.

QVAE-

QVÆSTIO II.

Vtrum continuum ex solis indiuisibilibus coalescat, an non.

ARTICVLVS I.

Rationes pro parte affirmatiua.

Qui partem affirmuentur.

SVperiori disputatione probabile statuimus dari, etiam in medio continui indiuisibilia, positiua & realia; proximum est, vt an ex ijs solis continuum componatur, disquiramus. Affirmatiuam, par tem secuti sunt olim Stoici Philosophi duce Zenone, itemque Pythagoras, Democritus, Leucippus, & plerique eorum qui Aristotelis ætate floruerunt. Nec desunt argumenta quibus eorum sententia comprobari videatur. Primum sit:

1. argum. Inter punctum, quod est initium lineę, cæteraq; omnia eiusdem lineæ nihil cadit. Igitur puncta proxime sibi cohærent, atque adeo linea ex solis punctis conficitur. Probatur assumptum: Nam si est aliquid interiectum, vel est punctum, vel linea: non punctum, cum extra omnium punctorum collectionem nullum sit punctum: nec etiā linea, quia necessario in ea dantur puncta. Igitur inter primum punctum, cæteraque omnia nihil inter iacet; ex quo sequitur nihil reperiri in linea nisi puncta.

2. Secundum, Immediate post hoc instans existet aliquid temporis, sed id nihil esse potest nisi instans: ergo post vnum instans: proxime sequitur aliud. Probatur assumptio, quia e tempore nihil existit præter instans.

3. Tertium, Ex doctrina Aristot. 1. Top. cap. 14. ita se habet punctum ad lineam, sicuti vnitas ad numerum: sed numerus ex solis vnitatib. conficitur: ergo & linea ex solis punctis.

4. Quartum, Indiuisibilia includuntur ī cōtinuo; & vt Aristot. 1. lib. Poster. cap. 4. docet, comparatione illius sunt prędicata per se primo modo: pertinet igitur ad eius essentiam; non vt forma, cum vna res vnam tantum formam habeat; ergo vt partes integrantes, ex quibus duntaxat conficiatur.

5. Quintum, Lignū, quod partim ī aqua est, partim in aere, contingitur a duabus extremis lineis circularibus aquæ & ae-

A ris sese tangentibus: sed necesse est ī ipso ligno duas quoq; esse lineas immediatas, quę illis duabus respondeāt. Ergo lineæ sunt immediatæ in continuo.

Sextum, Tempus quod plures Angeli intellectiones metitur, cōstat ex solis instantibus: cum intellectio Angeli momē to fiat. Ergo nihil obstat; quominus etiā nostrum tempus ex instātibus, atq; adeo ex solis indiuisibilibus componatur. 6.

B Septimum, Si continuum diuina virtute in omnem sui partem secari posset, dissolueretur in ind uisibilia: ergo constat ex indiuisibilibus. Probatur consecutio, quia vnumquodque ex ijs conficitur, in quæ dissolui potest. 7.

Octauum, Geometræ supponunt punctum cum mo etur lineam gignere; lineam superficiem; hanc corpus. At ex motu, seu vestigio indiuisibilium, non nisi ex indiuisibilibus constitutum relinqui potest. Igitur linea, superficies, & C corpus ex indiuisibilibus tantū constant. 8.

ARTICVLVS II.

Concluditur pars negatiua.

VErum qui continuum ex solis indiuisibilibus cōposuere, multis locis ab Aristotele confutantur, vt hoc ī libro, & alio q ddā libello īscripto de lineis insectilibus, qui videtur esse nō quidem ab Aristotele separatim editus, sed ex ...ius Exotericis collectus. Eandem sententiam D improbat D. Augustin. 11. de Trinit. cap. 10. M. Alb. in lib. de lineis indiuisibilibus cap. 5. D. Thom. Aegid. Burleus. Themist. Simplic. alijq; interpretes hoc loco, Scotus in 2. d. 2. q. 9. Dur. q. 4. Greg. q. 2. Algazellus tract. 1. suæ Metaph. au. c. 6. Naturalium par. 5. cap. 2. solet vero huius sententiæ falsitas multis rōnibu, d.mō strari, e qbus aliquo ī med. ū proferemus.

Cōtinuū non constitui ex soli indiuisibilib.

E Prima sic, Si linea constaret ex solis pūctis, sequeretur contra primam propositionem Euclid. 1. Elem. non posse supra quamlibet lineam rectam describi triangulum ęquilaterum. Sit enim linea trium punctorum A. C. super quam describatur triangulus æquilaterus A. B. C. Deinde signentur puncta media laterū. D. F. Hoc posito aut illa puncta ab se distāt, aut nō distant: si non distant; ergo in illis finitur triangulus. Quare latera non erunt nisi

Prima cō fusionis demonstrat.

I 2 duorum

duorũ punctorũ, qđ repugnat hypotesi. Si vero distant, aut p aliquid minus pun cto, aut per pũctũ, aut per aliquid maius puncto. Primũ dari non põt; alioqui pun ctum diuiduum esset. Nec ſm, quia tũ distarent puncta D. E. quãm ſi A.C. proindeq; lineæ A.D. & C.E. essent paralle læ, nec vnq̃ concurrerent. Nec tertiũ, sic .n. magis distarent puncta D. E. q̃ puncta A.C. Quare lineæ A.D. & C.E. non con currerent versus puncta D. E. quod item hypothesi repugnat.

Demonstratio 2. Secunda, Sequeretur non posse lineam quantumcumq; minimam diuidi in tot partes eiusdẽ proportionis, ĩ qđ secta est linea maxima. Cuius oppositum demonstrat Euclides 6. Elem. proprio. Nam si li nea magna sit verbi gratia, quinq; punctorum, & minor trium maior diuidi poterit ĩ quinq; partes æquales: minor vero nõ nisi ĩ tres: alioqui pũcta diuidua esset.

Demonstratio 3. Tertia, Sequeretur lineam intra latera trianguli æquilateri supra basim descriptam ipsa basi maiorem esse, cuius oppositum & per se patet & demonstratur ab Euclide prop. 21. lib. 1. Cõsecutio probatur, sit enim basis. N. O. quatuor tantum constans indiuisibilibus, supra quã descri bantur duo latera N. A. & O. A. qualia inter se, ita vt efficiant triangulum. Du catur deinde linea inter pũcta B. C. quæ quandoquidem diuidua est, vt sensu patet, duobus saltem indiuisibilibus constabit; infra hanc ducantur aliæ quatuor, vt in superiori figura. Tunc secunda linea népe D. E. quia maior est, quam pri ma, habebit saltem tria indiuisibilia. Ter tia vero ob eandem causam continebit quatuor quarta quinque, quinta deniq; sex. Iam igitur linea descripta supra ba sim intra latera trianguli erit maior.

Demonstratio 4. Quarta, Sequeretur diametrum esse commensurabilem lateri, esseq; ei æqua lem, aut habere ad illud proportionem duplam, cuius oppositum cõstat apud Eu clidem lib. 10 propos. vltim. Prior pars consecutionis probatur. Nã cum diame ter & latus sint lineæ finitæ, necessario ex indiuisibilibus finito numero comprehẽ sis sient. Quare cum quilibet numerus cuilibet numero cõmensurabilis sit, diameter commensurabilis erit lateri. Præterea aliquid esse lateri commẽsura

B bile, nihil aliud est quam dari aliquid, qđ sit pars aliquota vtriusque. At si cõti nuum ex indiuisibilibus constaret, vnum indiuisibile esset pars aliquota tũ diametri tũ lateris. Ex quo sequitur diamentrũ cõmensurari lateri. Posterior consecutio nis pars sic ostenditur. Describatur quadratũ, & a quouis pũcto vnius lateris du catur recta linea ad pũctũ e regione põsitum. Tũ ducatur diameter, vt in hac figu ra patet. Si igiť continuũ ex indiuisibili-

B bus sit, vel diametro inter quæuis duo in diuisibilia duarũ linearũ, quę ducantur a punctis immediatis vnius lateris ad puncta immediata alterius, interiectũ est ali qđ indiuisibile, aut nullum. Si nullum, iam diameter nõ pluribus cõstat indiuĩ sibilibus, quam latus; atq; adeo lateri æqualis est: si aliquod, cum eadem ratio sit, vt inter quaslibet alias duas lineas in terpositum sit vnum indiuisibile, erit dia meter duplo maior latere, quod erat pro

C bandum. Plures ad hanc rem stabiliendã rationes habes ĩ libello de lineis insecabilibus, quem M. Albertus ad finem huius paraphrastice exponit; pluresq; affert Ale xander. lib. 2. nat. q. & Scotus in 2. d. 2. q. 9. Gregorius Arim. ibid. q. 2.

ARTICVLVS III.

Respondetur argumentis ĩ contrariã partem adductis.

D Ad argumenta vero, quibus contraria sententia probari videbatur, re spondendum est. Ad 1. quidem, inter pun ctum quod initium est lineæ, & extera omnia diuisim sumpta interiectam esse li neam, & ex consequenti infinita puncta, quibus illa constat: at inter illud, & om nia alia collectiue accepta, nihil esse iter positum, vt probat argumentum. Verum non inde recte colligi cõsici lineam ex so lis punctis, vel aliquo punctum esse alte ri immediatum ĩ eadem linea, quia tota

E illa punctorum collectio nullum habet, quod sit immediatum primo, & inter q & aliud non cadat linea.

Inter omnia pũcta collectiue accepta nihil esse medium.

Ad 2. id, quod immediate post hos mo mentum existet, debere esse tempus non momentum. Nam licet nihil temporis si mul existat præter momentum: successi ue tamen aliquod existit, quod momen tum non est, nimirum tempus.

Post instans non instãs sub sequi, sed tempus.

Ad

A Ad 3. non eodem prorsus modo se habere punctum ad lineam, quo vnitas ad numerum: alioqui sicuti punctum, ita & vnitas positionem haberet in continuo quod negat Aristoteles in Categorijs c. de quantitate & 1. post ca. 23. Dicuntur igitur eodem modo se habere, quia sicut vnitas numeri, ita punctum principium est lineæ.

Indiuisibilia ptinẽt ad essentialem definitionem continui.

Ad 4. indiuisibilia dici p se primo modo de continuo, pertinereq; ad essentialẽ illius definitionem & hæc se vt formas respectu partiũ integrantiũ, quas copulãt: quatenus interuentu indiuisibilium, ea quæ alioqui essent multa simpliciter entia, efficiunt vnum quid per se. Nec esse incommodum ex huiusmodi formis, quæ propriæ formæ non sunt, dari simul in vno continuo multas, imo infinitas.

Ad 5. duabus lineis circumfusi aeris & aquæ respondere in ligno vnam duntaxat. Nam cum duæ illæ simul in codéq; situ maneant, vtriq; vna respondere potest. Nec absurdum est duo indiuisibilia in diuersis subiectis immediate hærere; cum inde non sequatur continuum ex solis indiuisibilibus confici.

Ad 6. tẽpus mensurans intellectiones Angeli non esse continuum, sed discretum, q proinde nihil vetat quominus ex indiuisibilibus confletur, sicuti ex vnitatibus numerus. Ita Aegidius in tract. de mensura angelorum q. 9.

Nihil vetus tps discretũ cõstare ex solis indiuisibilib.

Ad 7. Greg. in 1. dist. 36. q. 1. & in 2. d. 2. q. 2. concedit posse continuum diuina virtute in omnẽ sui partem diuidi. Sed non rectè sentit, includitur enim in eo contradictio: siquidem tale continuum esset, ac non esset cõtinuum: esset, quia ita ponimus: non esset, quia ex solis indiuiduis cõtinuum ac diuiduum constare nequit. Occurrẽdum est igitur argumento, ex hypotesi impossibili, qualis est ea, quæ in illa cõditionali propositione sumitur, cõsequi id, qđ fieri non potest. Quare nihil mirum q ex diuisione cõtinui in omnem sui partem, si daretur, colligatur cõtinuum cõstitui ex solis indiuisibilibus.

Reijcitur opi. Gregorij Ari.

B

C Ad 8. nõ esse Mathematicorũ sñiam ex fluxu indiuisibiliũ effici re vera aliqd cõtinuũ, sed vti eos eiusmodi fictione ad significãdã diuisibilitatẽ lineæ fm longitudinẽ dũtaxat, similiterq; ad explicãdas dimẽsiones aliarũ quãtitatũ continuarũ.

C A P. V.

NEcesse a aũt & punctum tp s præsens, quod nõ per aliud, sed per se, & primo dicitur indiuiduũ esse, ac in oĩ tempore tale inesse. Est. n. præteriti extremũ quiddã citra qđ nihil est futuri, & rursus futuri, vltra qđ nihil est præteriti, qđ quidẽ vtriusq; terminũ esse tradidimus. Hoc si tale p se, & idẽ demonstratũ fuerit, indiuiduũ quoq; esse simul constabit. b Necesse esse aũt vtriusq; tp s extremum idem pũctum esse, nã si aliud sit, alterum quidẽ alteri consequens non erit, cum ex his, quæ partibus vacant, continuũ non constet. Sed si vtrunq; separatim fuerit, tps erit inter mediũ. Oẽ. n. continuum eiusmodi est, vt eius extremis interiectum aliquid sit, qđ eiusdẽ nominis sit, & rationis. At si tps, intercedet, diuiduum erit, quandoquidem tempus omne diuiduum esse, demonstratum est. Ita temporis punctum præsens diuiduum erit, quod si diuiduum sit, aliquid præteriti in futuro erit, & aliquid futuri in præterito. Id. n. quo diuisum fuerit, præteritum tempus atq; futurũ determinabit. Nec vero per se præsens momentum erit, sed per aliud; eius enim quod per se est, diuisio nõ est. A d hæc momẽti præsentis aliud præteritũ, aliud futurũ erit, nec idẽ semp præteritũ aut futurũ; neque igitur præsens momentũ idẽ, cũ multis modis diuidi tps possit. Quapropter si hæc in præsens momentũ cadere non possunt, in vtroq; idem momentũ sit necesse est. Atqui si idem sit, perspicuum etiam est diuidi non posse. Nam si diuiduum sit, eadem rursus, quæ in priori euenient. In tempore igitur aliquid esse indiuiduum

Tex. 24. Tex. 25. Tex. 26. Tex. 27. Tex. 28. Tex. 29.

quod νῦν, hoc est momentum præsens esse dicimus, ex his quæ dicta sunt, constat. c *Nihil autem momento moueri, ex his est manifestum. Nam si liceat, poterit & celerius in eo, & tardius moueri. Sit igitur N. temporis momentum, id autem, quod velocius est, in eo spacium A.B. conficiat, quod tardius est, minus quam A.B. sit, in eodem conficiet: vt exempli gratia A.C.*

Text. 30. *Quoniam autem id, quod tardius est, in toto momento per spacium, A.C. motum est, in minori quam illud sit id quod est celerius, mouebitur. Quare momentum diuidetur. At est indiuiduum. Fieri itaq; non potest vt temporis momento moueatur.* d *Sed neque etiam vt quiescat. Nam quiescere id dicebamus, quod aptum moueri, tum cum aptum est, & vbi, & quemadmodum non mouetur. Igitur cum momento nihil moueri aptum sit, nec item quiescere aptum esse manifestum est.*

Text. 31. *Præterea si momentum in vtroque tempore idem est, fierique potest vt in horum altero toto motus fiat, in altero quiescat, atque id quod in toto mouetur tempore, in quouis ipsius, in quo moueri aptum est, mouebitur, et id quod quiescit, simili modo quiescet, fiet vt idem quiescat simul, & moueatur. Ipsum enim momentum amborum temporum extremũ est. Quiescere etiam id dicimus, quod nunc & prius, & ipsum, & partes eodem modo se habent.*

At in momento prius non est, quare nec quiescere. Nec esse est itaq; id quod mouetur, & quiescit, in tempore moueri, atque quiescere e *Id autem omne quod mutatur, diuiduum sit necesse est. Quoniam enim ex aliquo in aliquid mutatio omnis est, cum id quod mutatur, in eo fuerit, in quod mutatur, non vlterius mutabitur: cum verò in eo est, ex mutatur, tum nec ipsum mutatur, nec partes. Eius itaque quod mutatur, aliquid necessario in hoc est, aliquid in altero. Nam neque vtroque, neque in neutro esse potest. Dico autem id, in quod in mutatione primum*
Text. 32. *mutatur, vt ex albo fuscum non nigrum. Non enim necesse est id, quod mutatur in alterutro extremorum esse. Constat itaque omne quod mutatur diuiduum esse.*

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Theoremata ad motum spectātia.

NEcesse est autem. a]Vt alia, quæ ad sectionem motus spectant prosequatur, subijcit in hoc capite quædam Theoremata. Primum est, Nũc, seu momentum, est quid indiuiduum. Quod vt intelligas aduerte, nunc, siue momentum, bifariam vsurpari.

Τὸ νοῦς id est momentum dupliciter sumi.

Vno modo pro eo, quod per se a primo tale dicitur, quòd quidem præteriti temporis, & futuri extremum est. Altero, pro eo, quod non per se tale est, sed beneficio illius, quod per se tale, quod quidem est tempus præsens cõtinens in se prædictum momentum. Hoc igitur loco agit Aristoteles de momento secundum priorem notionem sumpto. Declarat verò quonam pacto præteriti, & futuri temporis extremũ sit, aiens præteriti aliquid esse, citra quod nihil sit futuri, & rursus futuri, vltra quod nihil sit præteriti, idque esse, quod momentum propriè vocamus.

Idem momentum esse extremum præteriti, & futuri.

b Necesse est autem vtrique.]Probat idem momentum præteriti & futuri extremum esse, vnde planum relinquetur, esse diuisionis expers. Probat autem hoc modo. Nũ si non esset vnum, sed plura: cùm duo indiuidua quantitatis immediata esse non possint, quia continuum non constat ex indiuiduis. necessario inter illa tempus caderet: hoc autem fieri non posse inde liquet, quia cùm illud tempus tum ad præteritum, tum ad futurum spectet iam aliquid præteriti esset in futuro & aliquid futuri in præterito: quod ab

surdum

surdum est. Licet enim idem instans ad vtrumque pertinere possit, vt communis terminus, tamen fieri nequit vt idem tempus, quod diuiduum necessario est, ad vtrunque pertineat.

c Nihil autem momento.] Secundum Theorema, temporis momento nihil moueri potest, aut quiescere. Priorem partem suadet, quia si mobile aliquod tardius pedalem lineam momento conficiat, eandem mobile aliud celerius breuiori spatio decurret, qua re iam momentum in duas partes secabitur, quod tamen insectile esse ostensum fuit. Momēto nihil moueri.

d Sed neque et vt quiescat.] Confirmat posteriorem partem eiusdem Theorematis, quia vt constat ex ijs quæ superiori libro sub finem quarti capitis dicta sunt, id tantū quiescere dr, quod cum aptum est moueri, non mouetur. Probatum est autem nihil posse momento moueri, quare neque momento quiescere. Deinde quia si quid quiescere, ac proinde etiam moueri momento posset, sequeretur idem mobile simul quiescere & moueri, qđ proculdubio a vero abest. Probatur sequi. Nam si idem mobile primo quadrante huius horę cieatur, & in secundo quiescat, cum idē punctū vtrumq; quadrātē copulet & id q̃ in toto mouetur tpe, in quouis ipsius, in quo moueri aptū est, moueaт, & id, quod quiescit, simili modo quiescat: fiet vt idē simul quiescere possit, & moueri. Quid dicatur quiescere.

e Id autem omne.] Tertium theorema. Oē q̃ mouetur diuiduum esse oportet. Hoc ex eo probat, quia quidquid mouetur partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, qđ autem ita se habet, sectile est. Assumptum vero ostdit, quia cum totum mobile est in termino ad quē, non iā ad illum mutatur, sed mutatum est, cum vero totū est in termino a quo, nondū mutaт. Quare necesse est, vt dum moueт, vtroque participet. Oē quod mouetur diuiduū esse.

Hæc Aristotelis ratio magnam fecit difficultatē inprimis Theophrasto, deinde Alexandro, Themistio, Simplicio, Auerroi, Auempace, & alijs. Tum quia ex eo, quod mobile vnam partem formæ obtinet, alteram non obtinet, haud recte concluditur ipsum mobile esse diuiduum, sed potius formam, quam comparat diuiduam esse, partibusque constare. Tum quia multæ sunt mutationes momentaneæ, vt generatio, & illuminatio. Auerroes, vt hunc nondum soluat, tres affert sententias, Alexandri, Themistij, & Auempace, quibus impugnatis suam probat. Verum tā illi q̃ ipse videntur nobis a vera sententia deflexisse. Sed neque etiam placet expositio D. Th. Quibus ob breuitatem prætermissis vno verbo rñdemus, Aristotelem hac demonstratione non omnes in vniuersū mutationes, aut etiam motus fuisse complexum, sed lationem duntaxat, in qua citra vllam difficultatem apte colligitur mobile esse diuidnum, quia partim est in termino a quo partim in termino ad quem; siquidem dum successione spatium decurrit, partes suas illius partibus adæquat. Nec obstant exempla qualitatum nempe album, fuscum, nigrum, quæ non ad veritatem, sed ad rem illustrandam afferuntur. Dubita. Respon.

C A P. I I I I.

Motus autem bifariam diuiduus est. vno modo tempore: alio ex partiū eius, quod mouetur, motibus. Vt si, A. C. totum moueatur, etiam, A. B. & B. C. mouebuntur. Sit igitur partibus, A. B. motus, D. E. & partis, B. C. motus, E. F. necesse est totum, D. F. ipsius, A. C. esse motum, hoc enim mouebitur. Nam cum vtraque pars vtroque motu moueatur, alteriusque motu nihil cieatur, totus motus totius erit magnitudinis. Præterea si omnis motus alicuius est, totius autem D. F. motus nec alterius partis est (vtriusque enim est) nec vllus alius (cuius namque totius motus est, eius quoque partium etiam partes sunt.) partes autem, D. F. partium, A. B. C. sunt, non aliorum (plurium enim vnus motus esse non potest) totus profecto motus magnitudinis, A. B. C. erit. Insuper si totius alius motus esset, vt G. K. ab eo auferentur vtriusque partis motus, qui motibus, D. E. & E. F. æquales erunt, cum vnius vnus sit motus. Quare si totus, H K. in partium motus diuidetur, motus, G. K. motui, D. F. æqualis erit. Quod si aliquid restabit, Tex. 33. Tex. 34. Tex. 35.

vt, H. K. id nullius erit motus: nam nec totius, nec partium propterea quod vnius vnus sit neq; cuiuspiā alterius, cum motus continuus aliquorum sit continuorum. Quod etiam eueniet, si ex diuisione superabit, quod fieri non potest idem & aequalis sit necesse est. Haec igitur diuisio ex partium motibus est, reiq; omnis diuiduae eum esse necesse est. b *Alia est ex tempore. Nam cum motus omnis in tēpore sit, tempusque omne possit diuidi, & in minori minor motus fiat, necesse est omnem motum ex tempore esse diuiduum.* c *Quoniam autem omne quod mouetur, in aliquo mouetur, & in aliquo tempore, & omnis rei, quae mouetur, motus est, eędem & temporis, & motus, & ipsius moueri, & eius quod mouetur, & eius in quo est motus, diuisiones sint necesse est, nisi quòd non omnium, in quibus est motus, similiter, sed quantitatis per se, qualitatis ex accidenti. Sumatur enim, A, tempus, in quo mouetur, & motus B. Si igitur toto in toto tempore motum est, certe minori in dimidio. Et rursus eo diuiso, minori quam ille sit, & ita perpetuo. Similiter si motus diuiduus est, tempus etiam diuiduum est. Nam si toto in toto, etiam dimidio in dimidio: & rursus minori in minori. Eodem modo & ipsum moueri diuidetur. Sit enim, C. ipsum moueri, in dimidio igitur motu, minus erit toto, & in dimidio rursus dimidij & ita perpetuo. Licet autem etiam ipsum moueri, quod est in vtroque motu, C. D, & C. E, designando, totum in toto esse dicere.*

Nam si aliud, plura moueri in eodem motu erunt, perinde atque antea in motus partium motum diuiduum esse ostendimus. Nam sumpto moueri in vtroq; toto erit continuum. Nec secus longitudinem, & omnino id omne, in quo est mutatio diuiduum esse monstrabitur, nisi quod quędam ex accidenti, quia id quod mutatur, diuiduum est. Vno enim diuiso omnia diuidentur, similisque ratio in omnibus erit quod ad id attinet, vt finita sint, aut infinita. d *Hoc autem omnia diuidi, & infinita esse, ex eo quod mutatur, consequutum est. Id enim quod mutatur statim id habet, vt diuiduum sit, & infinitum, ac diuiduum quidem esse antea monstratum est, infinitum autem esse in progressu innotescet.*

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

Motū bifariam diuidi.

MOtus a autem bifariam.] In hoc capite duae continentur assertiones. Prima est. Motus bifariam diuidi potest, nempe diuisione mobilis, & temporis. Prior pars suadetur. Nam motus quo Socrates mouetur, diuiditur in eam partem qua caput, & in eam qua pectus, & denique in alias quibus caetera eius membra cientur, cum enim motus sic in toto insit mobili, vt partes vnius alterius partibus mutuo respondeant, consequens sit, vt motus diuisione mobilis secari debeat.

Omne tēpus diuiduū esse.

b Alia est ex tempore.] Posterior pars assertionis ita probatur. Tempus omne diuiduum est in partes fluentes seu successiuas, quarum vna aliam antecedit: omnis autem motus in tempore fit: motus igitur diuisione temporis diuiduus est.

Nō oīa q motu cōparantur esse p se diuidua.

c Quoniam autem omne quod mouetur.] Secunda assertio. Magnitudo, supra quam motus fit, motus, ipse, moueri, forma ad quam tenditur, tempus & mobile eadem sectione diuidi possunt, eandemque finitatis & infinitatis rationem sortiuntur. Monet tamen non omnia, quae motu acquiruntur, per se diuidua esse. quaedam enim ratione moblium duntaxat diuidi queunt, vt qualitates quoad ipsarum extensionem spectatae. Probat vero assertionem primum ex eo, quia motus, & moueri non nisi in tempore fiunt, & in minori tempore minor pars, rursusque in minori pars illius partis, atque ita in infinitum. Secundo quia si certo aliquo tempore forma acquiratur, eius dimidium,

midium, temporis medietate acquiretur. Item quia si totum mobile certo tempore aliquod punctum in spacio defixum pertranseat, dimidiata parte eiusdem temporis dimidium mobilis dimidiatam partem eiusdem spacij decurret.

d Hoc autem omnia diuidi.] Licet ea, quae ante proposuit, diuidua sint, id tamen quod mouetur, eo pacto diuiduum esse inquit, vt reliqua eius merito, hoc est, illius diuisibilitate prius constituta ac supposita, diuisionem accipiant.

CAPVT V.

Quoniam a autem omne quod mutatur, ex aliquo in aliquod mutatur, necesse est id quod mutatum est, cum primum mutatum est, in eo esse, in quod mutatum est. Nam quod mutatur, ab eo exit, ex quo mutatur, aut ipsum deserit. Et aut idem sunt mutari, & deserere, aut id quod est deserere, ex eo quod est mutari, & id quod est deseruisse, ex eo quod mutatum esse consequens est, cum vtrinque ad vtrunq; similiter affectum sit. Quoniam igitur vna mutationum ea est, quae est in contradictione, cum ex non ente in ens mutatum aliquid est, non ens deseruit. Quare in ente erit, cum rem omnem esse, aut non esse, necesse sit. Tex. 40. Text. 41.

In mutatione igitur, quae in contradictione est, id quod mutatum est, in eo erit, in quod mutatum est: quod si in hac, etiam in alijs; quandoquidem similis vnius ratio est, & aliarum. Quod etiam manifestũ erit si singulas sumpserimus, siquidem necesse est id, quod ex aliquo mutatum est, alicubi esse aut in aliquo. Quoniam.n. id, ẽ quo mutatum est deseruit, necesse est aũt alicubi esse, aut in hoc erit, aut in alio. Si igitur in alio, vt in C. id sit, quod in B. mutatum est, rursus ex C. in B. mutabitur. Nec enim cum ipso B. cohaerebat, namq; mutatio continua est. Ita id quod mutatum est, tum cum mutatum est, quod fieri non potest. Itaq; necesse est quod mutatum est in hoc esse, in quod mutatum est. Patet igitur id quoque quod factum est, tum esse cum factum est, & quod interijt non esse. Tex. 42. Tex. 43.

De omni enim mutatione vniuersim dictum est, sed maxime in ea perspectũ est, quae est in contradictione. Quod igitur mutatum est, cum primum mutatum est, in eo esse manifestum est. b *In quo autem primo id quod mutatum est, mutatum est, indiuiduum sit, necesse est. Dico autem primum, quod non ex eo tale est, quia aliud quiddã eius primũ sit tale. Sit.n. diuiduum, A.C. & in B. diuidatur. Si igitur in A.B. mutatum, est, aut rursus in B.C. certè in A.C. mutatũ primo non fuit. Quod si in vtroq; mutatur (necesse est.n. in vtroq; aut mutari, aut mutatũ esse) ẽt in toto mutaretur, at erat mutatũ. Eadem quoq; ratio est, si in altero quidẽ mutatur, in altero mutatum est. Nam prius primo aliquid erit. Quare primũ, in quo mutatũ est, diuiduũ non erit. Constat igitur & quod interijt, & quod genitũ est, in indiuiduo hoc quidem interijsse, illud genitum esse.* c *Id aũt, in quo aliquid primũ mutatũ est, bifariam dicitur, aliud quidem in quo primo perfecta est mutatio: nam tum mutatum esse vere affirmatur. Aliud, in quo primo mutari incepit. Illud igitur primũ, quod de fine mutationis dicimus, est. pfici.n. põt mutatio, finisq. est mutationis, quẽ indiuiduum esse, ꝙ terminus sit, mõstratum est.* Tex. 44. Tex. 45. Tex. 46.

Quod autem de principio omnino non est, cum mutationis principium non sit, nec temporis primum, in quo mutabatur. Sit.n. primum A.D. hoc igitur indiuiduum

duũ non est. Namq; accidet, vt tẽporis puncta inter se cohæreant. Præterea si in toto tẽpore C.A. quiescit (quiescere. n. ponatur) etiã in A. quiescet. Quare si, A.
Tex.47. *D. partibus vacat, simul quiescet & mutatũ erit, nã que in A. quiescit, in D. autẽ mutatum est. Cum autẽ partibus non vacet, necesse est, vt sit diuiduum, & in quouis ipsius mutatum sit. Diuiso. n. A.D. si in neutra parte mutatũ est, nec ẽt in toto, Si autem in vtraque mutatur, etiam in toto. At si in altero mutatum est, non in toto primo. Quare in quouis mutatum sit necesse est. Constat igitur, non id esse, in quo primum mutatum est, cum diuisiones sint infinitæ.*
Tex.48. *d Nec igitur eius quod mutatum, est aliquid primum est, quod si mutatum. Sit enim, D.F. ipsius D.E. quod primum mutatum sit (omne. n. quod mutatur, diuiduum esse monstratum est) tẽpus autem, in quo D.F. mutatum est sit H.K. si igitur D.F. in toto tempore mutatum est, in dimidio minus erit mutatum, & prius quam D.F. & hoc rursus aliud prius, & illo aliud, & ita perpetuo. Quare eius,*
Tex.49. *quod mutatur, nihil erit, quod primo mutatum sit. Nec igitur eius, quod mutatur, nec eius tẽporis, in quo mutatur, primum aliquid esse ex his, quæ dicta sunt, constat. e Id autẽ quod mutatur, seu quo mutatur, non similiter se habebit. Tria enim sunt, quæ ad mutationem attinent, id quod mutatur, id in quo, & id quo mutatur. Vt homo & tempus, & album. Homo quidem & tempus diuidua. Albi autem alia est ratio, nisi quod ex accidenti omnia sunt diuidua. Id enim diuiduum est, cui, vt quale, aut album sit, accidit. Nam neque in his erit primum, quæ per se non ex accidenti diuidua dicuntur, vt in magnitudinibus. Sit enim A.B. & ex B. in C. primũ moueatur. Igitur si B.C. erit indiuiduum, ea, quæ partibus vacant, inter se cohærebunt, si a diuiduum, aliquid, in quod mutatum est, so C. erit prius, & illa rursus aliud, & ita perpetuo, quod diuisio nunquam deficiat. Quare primum non erit, in quo i mutatum sit. Similiter vero res habet & in quantitatis mutatione, cum ea quoque sit in continuo. Perspicuum ita que est, in solo qualitatis motu, indiuiduum per se esse posse.*

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Theorema de ordine partium motus. QVoniam a autem omne quod mutatur] Differit de ordine partium motus, quæ disputatio cum priori cohæret, statuit igitur tria quædam theoremata, quorũ primũ ita habet. Id qđ mutatum est in aliquid, cum mutatum est, necessario est in eo in qđ mutatum est. Hoc probat in omnibus mutationum generibus. Etenim semper id quod mutatur, deserit id ex quo progreditur, & assumit id ad quod tendit. Nam quod gignitur acquirit esse, & deserit non esse, & quod corrumpitur, deserit esse, & est in non esse. Quæ vero alias mutationes subeunt, in quibus medium datur paulatim incedunt, & quantum abijciunt de termino a quo, tantum assequuntur de termino ad quem.

Theorema de mutato esse. Duratione, in qua qđ primo est mutatum, diuiduã non b In quo autem primo] Alterum theorema est. Id in quo primo mutatum est, id q. est mutatum, indiuiduum esse oporteret. Huius veritatẽ vt ostẽdat, sumit id vocari primo tale cui aliquid conuenit, nõ ex eo qđ quidpiam ipsius talẽ fit, sed ratione sui adæquate. Tum argumẽto ducente ad incõmodum ita disputat. Si talis duratio diuidua esset, partibusq; constaret, aut mobile in singulis eius partibus esset mutatũ, aut in singulis mutaretur, & non esset mutatum, aut in altera mutaretur, & in altera mutatum esset. Si detur primum, sequitur mobile non fuisse in tota duratione primo mutatum, prius enim mutatum fuisset in priori eius medietate, quæ est versus initium. Secundum autẽ

dici

dici non potest, siquidem loquimur de mutatione in qua mobile mutatum est. Nec vero tertium: quia mobile solum diceretur mutatum in tota illa duratione ratione partis, atque adeo non primo. Fieri igitur non potest, vt ea duratio, in qua primo res ad certum terminum mutata esse dicitur, diuidua sit.

c Id autem, in quo aliquid] Tertium theorema. In fine motus datur primum mutatum esse, quod videlicet sit terminus, in quo totus motus finiatur, ex parte autem principij impossibile est dari primum mutatum esse. Huius assertionis prior pars liquet ex eo, quia necessario dabitur primum non esse, quo motus successio claudatur, quod nihil aliud est, quam primum mutatum esse ex parte finis. Posteriorem autem probat, primo, quia nihil dicitur mutatum esse, quin præcesserit motus: quare si daretur primum mutatum esse, oporteret illud terminare primam motus partem. Hanc autem non dari inde suadet, quia neq; datur prima pars temporis.

Theoremade mutato esse. Nisi antecedat motus nihil dici mutatum esse.

d Nec igitur eius.] Probat rursum non dari primum mutatum esse ratione sumpta à mobili. Omne quod mouetur, sectile est. Sit igitur prima pars motus in parte mobilis. D.F. tempus verò, quod in ea consumitur, H.K. Tunc, si tota illa pars tanto tempore confecta est, dimidio illius temporis conficietur medietas, & rursus in dimidio dimidij illius temporis medietas medietatis prædictæ partis mobilis, & ita in infinitum. Igitur ante quamcunq; partem mobilis fuit alia prior; & ex consequenti ante quodlibet mutatum esse præcessit aliud.

Omne quod mouetur diuiduum esse.

e Id autem quod mutatur.] Probat nec ex parte formæ quæ acquiritur, dari aliquid primum, in quod res primo mutata est. Sed cum in quolibet motu tria reperiantur, subiectum tempus, forma quæ acquiritur, & eiusmodi forma, aut sit qualitas, aut quantitas, aut locus, licet hæc tria in eo conueniant, quod omnia diuisionem subeunt, siue per se, siue ex accidente: ait tamen quædam eorum id per se vendicare, vtpote quantitatem, & locum, quæ per se sunt quanta: alia per accidens, nimirum qualitates. Tum probat in institutum in motu locali hoc modo. Sit mobile globus A. B. sit spacium & locus ad quem moueatur, linea B.C. Aut igitur B.C. diuiduum est, aut indiuiduum; si indiuiduum, igitur indiuidua erunt immediata. Nam qua ratione hæc pars indiuidua est eadem & quæ sequuntur, indiuiduæ erunt. Quod si B.C. diuiduũ sit, dabitur aliquid ante C. ad quod prius deueniat mobile, quam ad ipsum C. rursusq. ob eandem causam in eo ipso aliquid prius inuenietur, & ita in infinitum. Quare fieri non potest vt ex parte spacij, vel loci, detur primũ, in quod res primo mutata sit. Idem similiter in accremento, & decremento ostendi potest, & in qualitate; nisi quod hæc non per se, sed ex accidente diuidua est; idq; significant verba illa, in solo qualitatis motu indiuiduum per se esse posse, nõ enim eorum sententia est quam nonnulli putant, videlicet in qualitatibus quæ alteratione acquiruntur, dari minimum quoad extensionem, quasi cum primum ignis in aquam agit, primo aggressu producat calorē in certa extēsione, ita vt in minori producere nequeat, quod alibi a nobis confutatum fuit sed qualitatem, quæ alterationis est terminus, esse indiuiduam per se, id est, non per se, esse diuiduam, sicuti non per se continua est, sed ex accidente.

Non dari aliqd primum, in quo res primo mutata est.

Quo pacto in solo qualitatis motu dicatur esse indiuisibile per se.

Obserua ad textum 45. generationem & interitum fieri in instanti, Quo, vt Alexander apud Simplicium ait, facile diluetur sophystica ratio quorundam nitentium suadere Dionem, aut alium quempiam interire nunquam posse. Nam si interit, aiebant illi, aut interit cum viuit, aut cum iam est mortuus. Non cum uiuit, quia tunc superstes est: non cum fuit mortuus, quia toto illo tempore mortuus dicitur. Nunquam igitur. Occurrendum nec interire eo tempore, quo viuit, nec eo, quo iam mortuus fuisse dicitur; sed in instanti medio inter vtrunque tempus, quod est finis præteriti & initium futuri. In quo instanti non viuit, quia desinit in eo viuere per primum sui non esse.

Generationem & iteritum de in instanti. Quo instanti dicatur res interire.

QVAESTIO

QVAESTIO I.

Deturne primum mutatum esse, et prima pars motus, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta in eam partem, quę affirmat.

1. Argu. De hac re M. Alber. hoc i lib. tract. 2. á ca. 3. Iauellus q. 9. Sot. q. 3. Tol. q. 4. Vene t' ad tex tu 40. — DAri in motu primum mutatum esse, hisce rationib. conabitur quispiam suadere. In primis, cum vnumquodque corpus loco agitari incipit datur primum B vbi, siue primus locus, quem acquirit, ergo & primum mutatum esse. Consecutio patet, quia forma ad quam mobile proficisc tur ex æquo respondet motui, atque ita si datur primum acquisitum esse, datur & primum mutatum esse. Assumptum ostenditur, quia si mobile sit vnius palmi, locus quem primo acquirit, necessario vnius etiam palmi erit.

2. Arg. Deinde, si initio motus non daretur primum mutatum esse; cum motus nihil C aliud habeat, quo finiri terminarive possit, præter mutatum esse; sequeretur motum versus principium esse infinitum, quod non est admittendum: datur igitur aliquod mutatum esse a quo totus motus inchoetur.

3. Arg. Præterea, cum canis è turri decidēs in medio lapsu moritur, datur primum mutatum esse motus cadaueris, nempe illud in quo cadauer generatur: ergo in aliquo motu datur primum mutatum esse. Ante D cedens suadetur, tum quia in eodem illo instanti datur vnum mutatum esse terminans motum canis, quod debet etiam motum cadaueris inchoare, cum ibi nulla quies intersit, tum quia cuilibet instanti rei quæ mouetur, respondet unum mutatum esse, sicuti cuilibet parti temporis pars motus. Quare oportebit instanti, quo forma cadaueris inducitur, responde re aliquod mutatum esse.

4. Arg. Quod vero spectat ad alteram contro E uersię difficultatē, qua de partib. motus quæritur; quod detur prima motus pars hunc in modū videtur cōcludi. In spacio, quo motus fit, datur prima pars pedalis, v.g. ante q̄ alia non fit: ergo & in motu dabitur prima pars, qu.m alia non præeat.

Cap. 14. q. 3. ar. 2. — Rursus in motu discreto datur prima pars; ergo & in motu cōtinuo, cum i vtro A que par ratio uideatur. Antecedēs ostenditur, quia si Angelus hac hora mille intelligēdi actus eliciat, eorū collectio erit motus discretus, vt constat ex ijs, quæ libro 4. disseruimus, & tamen in ea collectione erit prima pars, hoc est, prima intellectio, quam Angelus hac hora edidit.

ARTICVLVS II.

Quæstionis dissolutio.

Quid sit mutatum esse. — PRo explicatione controuersię haud ignorabis mutatum esse, si proprie su B matur, significare existentiam subiecti in tali statu formæ quæ acquiritur, vt eam prægressa fuerit aliqua pars motus, ratione cuius subiectum mutatum esse perhibeatur: quo fit, vt ea duntaxat indiuisibilia, quibus partes motus vtrinque inter se mutuo cohærent, vel quæ totum motum claudunt, proprie mutata esse cēsenda sint. Hoc posito sit prima cōclusio: Motus versus initium nō habet primum mutatum esse; ex parte verò finis plerunque C hēt, interdum non habet. 1. Concl. Prima huiusce conclusionis pars liquet, tum ex ipsa definitione mutati esse, tum ex argumentis, quibus eam Aristot. superius commōstrauit. Secunda facile suadetur, quia plerunque mobile in fine motus adhuc viget, idemque numero perseuerat; atque ita in eo temporis momento, quo moueri desijt, vltimo mutatum esse dicitur. Tertia inde probatur, quia nonnunquam mobile, in eo momento, quo deberet ultimo D mutatum esse, occidit, atque ita non terminatur in eo motus intrinsece. 2. Concl.

Dilutio primi argum. — Secunda conclusio: In motu nec datur prima pars versus initium, nec vltima versus finem, quasi data qualibet parte versus initiū nō possit in ea assignari alia minor, quæ ante illā fuerit; & data alia versus finem non queat in ea similiter designari alia minor, quæ vlterior sit. Hęc perspicua est, cum quælibet pars motus sit E continua, & quodlibet continuum infinite secari possit, nec diuidēdo, absoluatur.

Argumenta vero, quę initio proposuimus, sic diluentur. Ad primum explicabitur antecedēs. Si enim intelligatur de loco nullam continente partem eius, á quo mobile abscedit, qui dicitur locus nō cōmunicās, admittendum erit dari in motu locum primum, vti probat argumentum,

sed

sed tunc negabitur conclusio, nempe dari primũ mutatum esse. Etenim antequam mobile vnius pedis occupet spacium pedale, quod proxime sequitur post pedalem magnitudinem, quam occupabat, necessario prius decurret infinita loca inter se cõicantia. Si aũt sermo sit de loco cõicante cum eo vnde mobile profectũ est, negandum erit antecedens. Nec id quod ad eius confirmationem assumitur, momentum habet, vt iam ex dictis constat. A

Dilut. 2. Ad 2m, negandum est motum ex parte principij nihil habere, quo claudi possit præter mutatum esse. Circunscribitur.n. extrinsecus statu illo, quem mobile in vltimo non esse motus possidebat. B

Dilut. 3. Ad tertium, etsi recẽtium Philosophorum nonnulli contra sentiant, negari tamen debet in proposito euentu dari primũ mutatũ esse motus cadaueris. Ad eã vero rationẽ, qua id probari videbatur, dicendum est in eo temporis puncto quo cadauer gignitur, dari non posse mutatũ esse terminans motum canis: sicut.n. cane intereunte non potest iã idem numero motus esse deficiente vnitate numerica mobilis, ita nec iã dari potest aliquod mutatum esse, quod ad eum motum pertineat. C Ad posteriorem confirmationem respondendum est, vnicuiq. instanti ad motum per se attinenti respondere unũ mutatum esse; instans autem, quo cadauer generatur, non attinere per se ad motũ; sed esse durationem quandam momentaneam completam alterius rationis ab instanti temporis; quia neque partes temporis copulat nec terminat, sed generationem cadaueris seorsim dimetitur. D Itaque huiusmodi instans neque ad motum canis, neque ad motum cadaueris intrinsece pertinet, sed alterum terminat, alterum inchoat, vtrumque extrinsece.

Instans, quo cadauer generatur, est duratio momentanea completa.

Sic vero statuimus eodem modo se habere mutatum esse ad motũ, quo instans ipsis ad tempus: indiuisibilia enim temporis indiuisibilia motus sequuntur, & instans temporis est mensura mutati esse. Vnde sicuti non datur primum mutatum esse in motu, ita neque primum instans. At quod attinet ad punctum, cæteraq. indiuisibilia quantitatis continuæ permanentis, non eadem in ijs est ratio, que in indiuisibilibus quãtitatis successiuę. Nã que, vt ex dictis, patet, fieri non põt, vt subiectum quod nondum motum subijt, mutatum esse dicatur, proindeq. nec potest motus a mutato esse incipere. Ad pũcti uero rationem non requiritur, vt ipsum aliqua lineę pars antecedat: quãuis re ipsa nullum detur punctum in linea, quod solum inchoet lineam, quasi nõ simul etiam terminet, vt alibi diximus.

Vt in motu non datur primũ mutatum esse, ita nec primum instans.

Cap. 2. huius lib. q. 1.

Dilut. 4. Ad primũ eorũ, quæ proposita sunt circa partes, e quibus motus integratur, respõdendũ est, dari quidẽ in motu primã partẽ designatã, vt pedalem, aut alterius mensuræ, non tñ primã absolute; cũ quæuis designata contineat versus initiũ infinitas priores, tũ ipsa designata, tum inter se; ita vt ad aliquã oĩno primam deueniri nequeat. Ad aliud respondemus propositam a nobis assertionem non intelligi de motu discreto, sed de continuo duntaxat, quod vt constat ex partibus in infinitum diuiduis; ita nullam exhibet sui portionem, qua non alia prior, ac minor sit.

Dilut. 5.

CAP. VI.

QVoniam a autem quidquid mutatur, in tempore mutatur, mutari vero in tempore dicitur, & vt in primo, & vt per aliud, vt in anno, quod in die mutetur, id sane quod mutatur, quo in tempore primo mutatur, in quacunque eius parte mutetur necesse est. Tex. 50. *b Et hoc quidem ita esse ex definitione constat. Nam primum ita definiebamus. Quod etiam ex his perspicitur. Sit enim A. C. in quo primo id quod mouetur, moueatur, & diuiditur in B. diuiduum enim est omne tempus: certe in tempore A. B. aut mouetur, aut non mouetur, & similiter in B. C. si itaque in neutro moueatur, in toto perfecto quiescet, Moueri enim non potest quod in nulla eius mouetur parte. At si in altero duntaxat mouetur, non in toto A. C. primo mouebitur. cum* Tex. 51.

per

per aliud motus sit. In quacunque igitur ipsius A. C. parte motum sit necesse est.
Tex. 52. c *Hoc autem ostenso manifestum est, quidquid mouetur prius necessario motum esse. Nam si in tempore A. C. primo per magnitudinem K. L. motum sit, id quod aeque celeriter mouetur, & simul incipit, per dimidium in dimidio moue bitur. Iam si aeque velox per spacium aliquod eodem tempore motum sit necesse est. Id*
Tex. 53. *itaq. quod mouetur, motum erit.* d *Praeterea si in A. C. toto tempore, aut omnino in quocunq. motum esse quidpiam dicemus, quod ipsius vltimum punctum sumatur (id enim est quod terminat, et inter temporis puncta semper est tempus) in caeteris etiam motum esse similiter dicetur.*

Dimidij autem extremum est diuisio. Quare & in dimidio motum erit, & omnino in partium quacunque. Perpetuo enim vna cum diuisione tempus est ab ipsis temporis punctis terminatum. Si igitur tempus omne diuiduum est, & inter
Tex. 54. *temporis puncta est tempus, quidquid mutatur per infinita erit mutatum.* e *Praeterea si id quod cõtinue mutatur, & nec interijt, nec a mutatione cessauit, aut mutatione cessauit, aut mutari, aut mutatum esse in quodcunque necesse est, vt autẽ in puncto temporis mutetur, fieri nequit, in singulis punctis tẽporis necessario mu*
Tex. 55. *tatũ est. Quare temporis puncta infinita sint, omne quod mutatur in finities erit mutatum.* f *Non solum autem id quod mutatur, necesse est mutatum esse, sed id quod mutatũ est, antea mutetur necesse est. Quidquid enim ex aliquo in aliquid mutatum est, in tempore mutatum est. Sit nanque in momento ex in A. in B. mutatum, in eo igitur momento, in quo est in A. mutatum non est. in A. enim & in B. simul esset. Quod enim mutatũ est, cum mutatũ est, in hoc non esse; prius ostensum est. At si in alio, tempus est intermediũ, quod momenta minime cohaereant.*
Tex. 56. *Quoniam itaque in tempore mutatum est, tempus autem in omne diuiduum, est, in dimidio per aliud erit mutatum, & in illius rursus dimidio per aliud, atque ita perpetuo, ita vt antea mutaretur.* g *Praeterea in magnitudine dilucidius erit*
Tex. 57. *id, quod dictum est, quod magnitudo in qua id mutatur, quod mutatur, sit continua. Id enim quod mutatum est ex C. in D. mutatum ponatur. Igitur si C. D. indiuiduũ sit, ea, quae partibus carent, inter se cohaerebunt. Cum autem fieri hoc non possit, necesse est id, quod intercedit, magnitudinem esse, & infinite diuiduũ; quare in illa prius mutatur. Quidquid igitur mutatum est, antea mutetur necesse. Ea*
Tex. 58. *dem enim & in continuis demonstratio est, vt in contrarijs & in contradictione. Nam id tempus, in quo mutatum est, sumemus, & eadem rursus dicemus.*

Itaque necesse est id quod mutatũ est, mutari & quod mutatur, mutatũ esse. Atque id quod est mutatũ esse, prius est eo quod est mutari, et mutari eo prius est, quod est mutatũ esse, ac nunquã primũ sumetur. Cuius causa est quod quae partibus vacant, alterũ cũ altero non cohaereat. In infinitũ enim diuisio est: vt in augescentibus lineis, & quibus fit detractio. h *Constat igitur necesse esse, vt id quoq.*
Tex. 59. *quod factũ est, prius fiat, & q fit factũ sit, (si diuidua fuerint & continua) non tamen sẽper id q fit, sed aliud interdũ, vt ipsius aliquid, veluti domus fundamẽtum. Eius aũt, quod interit, atq. interijt similis ratio est: et enim q gignitur & interit, ĩfinitũ quoddã statim inest, quippe q sit cõtinuũ. Nec fieri potest vt aut ali*

quid

quid fiat, quod nõ prius factum sit, aut factum sit, quod non fiat. Eadem ratio est eius quod est interire, & interijsse: quamobrem constat id quod pactum est, necessario antea fieri, & quod fit factum esse. Omnis enim magnitudo & omne tempus, diuidua semper sunt; quare in quocunque fit, non erit vt in primo.

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

QVoniam a autem quicquid.] declarat quem ordinem habeant inter se partes motus. Ac primum statuit huiusmodi theorema. Id quod in aliquo tempore mutatur primo, in qualibet parte illius temporis necessario mutatur. Ad quod illustrandum duplicem hypothesim præmittit. Prima est, omnem motum fieri in tẽpore. Secunda est, dupliciter dici quidpiam moueri in tempore: vel primo & per se, vel per aliud: quo pacto qui vno die albescit, eo mense cuius ille dies est, albescere dicitur: sed tñ per aliud. Theoremata de ordine partium motus. Omnem motũ fieri in tpe. Quid dicatur esse primũ in aliquo.

b Et hoc quidem ita esse.] Demonstrat propositum, ẽ ex definitione primi, quæ superius tradita fuit. Id. n. censetur fieri primum in aliquo, quod fit in eo secundum se, non sm aliquam eius partem. Tum hac ratione. Sumatur tempus, in quo mobile dicitur moueri, diuidaturq. in duas partes, vel mobile in neutra mouetur, vel in vna tñ, velim vtraque. Si in neutra, certe in toto tpe quiescit, si in vna duntaxat, iam non mouetur primum, cum ratione vnius tm partis motum sit, si in vtraque, habetur institutum.

c Hoc autem ostenso.] Ex ijs quæ proxime conclusa sunt, manifestum esse ait, ante quamlibet motus partem præcedere mutatum esse facta sectione a fine versus principium motus. Quod theorema inde concludit, quia si mobile fertur per totam magnitudinem in toto tempore, vtique in dimidio illius temporis & magnitudinis mutatum est; rursusq. si in dimidio mutatum est, in medietate illius dimidij etiam est mutatum, atque ita infinite progrediendo. Theorema.

d Præterea si in A.] Probat idem theorema, quia id in quo aliquid motum esse dicitur, est momentum: quandoquidem, vt motus in tempore est, ita motum esse in indiuisibili temporis, quod est momentum. Quare cum tempus momentis diuidatur, vt linea punctis, quoties tempus in quo motus fit, secari poterit, toties mobile dicetur motum: atque adeo vt ante quamlibet partem temporis præcessit alia, ita aliud indiuisibile temporis, aliudque mutatum esse. Vt linea pũctis, ita tps momentis diuidi.

e Præterea si id.] Tertia est eiusdem theorematis confirmatio. In qua sumit, quidquid continue mouetur in quocunq. eius temporis quo mouetur, aut moueri, aut mutatum esse, nisi intereat, vel a motu cesset. Quare cum res momento cieri non possit, quia omnis motus requirit tempus, consequens est, vt momento mutata esse dicatur.

f Non solum autem id.] probauit ante quamlibet partem motus præcedere mutatum esse. Demonstrat nunc ante quodlibet mutatum esse præire motum. Prius tamen ostendit, quidquid ex vno contrario in aliud mutatur, vt ex albo in nigrum, tempore in illud mutari. Tum ita differit. Omne tempus infinite diuiduum est in minores partes, ita vt nullum sit momentum, cui non prçeat pars temporis. Igitur & in motu, qui tempore fit, idem accidet, ita vt quodlibet mutatum esse terminet aliquam partem motus, & partem illius partis terminet aliud, sicque in infinitum abeundo. Ante qđlibet mutatum esse perire motum.

g Præterea in magnitudine.] Quod paulo ante demonstratum fuit licet in cæteris mutationibus plane constet, tamen in ijs, quæ magnitudine fiunt, hoc est, in lationibus, multo euidentius esse ait, propterea quod magnitudinem & continuam, & in semper diuidua sectilem esse, in confesso sit. Moueatur aliquid a C. in D. hæc cum sint partes magnitudinis non possunt indiuidua esse, quia duo indiuidua forent immediata, proindeque necessario inter illa cadit magnitudo, quę sit infinite diuidua: atqui mobile prius decurrit partem magnitudinis, quam totam magnitudinem: oportet igitur quod mutatum est a C. in D. prius moueri quam mutatum sit. Magnitudinẽ esse cõtinuã, & sectilẽ in semper diuiduã. Ante mutatũ esse necessario dari motum.

h Constat igitur necesse.] Quod detur motus ante mutatum esse, & mutatum esse ante motum, procedendo a fine versus initium modo ante explicato locum habere inquit non in solis lationibus, sed etiam in mutatione, quæ est inter contraria, hoc est, in alteratione,

alteratione, & quæ inter contradicentia versatur, id est, in generatione & interitu: q̄d similiter ex diuisione temporis, quo hæc fiunt, cōcluditur. Accipit aūt generationem & interitū simul cum antecedentib. alterationibus; alioqui non tpe, sed momento fiunt.

QVÆSTIO I.

Vtrumne aliquid in instanti moueri possit, an non.

ARTICVLVS I.

Videri posse.

1. Argu. quod possint corpora moueri in instāti.

INter alia proximi capitis theoremata statuit Arist. motū pūcto tpis fieri nequaquam posse. Verū offerunt se argumēta, q̄b. id oppugnetur. Ac primū q̄d corpora possint, hæc suadet. Id quod in instanti cernitur, in instanti est: sed cū videmus corpus aliq̄d loco moueri, cernimus motū in instanti; siquidē visio est momētanea actio. Igitur motus est in instanti. Secundo: Cū

2. res nouā relationē distātiæ acquirit actu mouetur: sed in quolibet momēto corpus acquirit nouā relationē distantiæ: cum in quolibet instanti magis distet a termino a quo & minus a termino ad quem. Ergo, &c. Tertio: Corpora gloriosa agilitatis

3. dote affecta, vtraq. interualla pari celeritate pertingēt, vt docet D. August. in q̄stionib. & de resurrectione; mouebunt ergo in instāti. Probatur cōsecutio; q̄a alioqui si ipsi consumerent; longiorē moram traherent in ampliori, q̄ in minori spacio transmittendo. Deinde planius idem cōfirmatur testimonio eiusdem D. August. lib. 22. de Ciuit. Dei c. vlt. aientis, vbi volet spiritus, illic protinus futura corpora.

Argu. q̄d substātiæ immateriales in instanti moueri q̄ant.

Præterea: Immateriales substantię possunt in instāti moueri. Ergo saltē earum motus momēto fiet. Probat assūptū. Primū, q̄a ideo sol vbi primū sese exerit supra horizonta, totū hæmisphæriū momē to illustrat, q̄a lumē nō hēt cōtrarium a quo retardetur: at substātijs immaterialib. nihil cōtrariū datur. Item, q̄a ppterea videntur corpora nō posse in instāti locū mutare; q̄a cōstāt partibus, quarū vna non nisi successione tpis alterius locum subit; at substātię materię expertes carēt partibus.

Argu. q̄d saltem diuinitus possit effici motus in instanti.

Ad hæc, q̄ saltem diuina virtute quoduis mobile in instanti moueri queat, pbatur. Primum, quia potest Deus in instanti transferre quoduis corpus hinc Romam; cum ex eo nulla sequatur cōtradictio. Secundo, quia in resurrectione corporū, ex communi Theologorum doctrina, momēto est efformandū corpus Petri, v.g. suisque organis distinguendum, atq. inferēda in ipsum anima, in qua mēbrorū coagmentatione necessario dabitur motus in instanti. Si n. cineres fuerunt in materia rariori, ad idoneā & congruentem cōpositionem addensandi erunt; similiterq. si ī materia densiori sint, erunt extenuandi: addensatio autem, & extenuatio, præter quam quod per se motus sunt ad qualitatem, coniunguntur etiā cū motu ad locū, vt patet. Quare erunt ij motus in instāti. Postremo, q̄a quo motrix virtus maior & efficacior, eo celerius mouet; cū igitur virtus diuina īfinita sit īfinita celeritate, atq. adeo nō tpe, sed pūcto tpis mouebit.

ARTICVLVS II.

Cōstituitur pars negatiua quæstionis, & argumentis in contrariam partem adductis satisfit.

ASserendum tamen est cum Arist. c. 3. huius lib. tex. 29. alijsq. in locis, & communi Peripateticæ scholæ assensu, nullum motum in instāti posse fieri; & si aliter visum fuerit nonnullis quos refert, impugnatq. Durand. in 4. dist. 45. quæst. vlt. Richardus in 2. dist. 37. q. 3. circa 3. Principale. Probatur autem nostra hæc assertio hunc in modum. Motus, cum sit actus entis in potentia, est continuus, habetque prius & posterius, & ex sua natura successionē vendicat: atqui successio non potest dari in instanti; ergo neq. motus. Secūdo, sicut se habet mutatum esse ad instās, ita motus ad tempus; ergo a cōmutata proportione, sicut se habet mutatum esse ad tempus, ita motus ad instās: sed mutatum esse necessario mensuratur instanti; nec potest mensurari tēpore: ergo motus necessario mensurabitur tempore; nec poterit instanti mēsurari; atq. adeo nec in instanti esse. Et hę quidem rationes cōcludūt nō solū nō posse facultate naturæ, sed nec diuina virtute motū ī instāti dari, cū nec motus essētia absq. successiōe, nec successio absq. motū eē possit.

Conclus. Probatio. Leg. och. quodl. 4. q. 14. Capreol. ī 2. d. 6. quæst. vnic. Sōc. 12.

Dilua-

Metaphy. quæst. 43. De hoc dub. Maironius in 2. d. 8 q. 2

Visio rei motæ nō fiat in instanti.

Di Juamus igitur aduersæ partis argumenta; ac primũ ea, quæ ostendere nicebantur posse corpora in instanti moueri. Ad primũ dic mus, id quod ĩ instãti cernitur, in instanti esse. Nos aũt non cernere motũ rei, seu potius rem prout motni subest, in instãti. Nec eiusmodi visionem actionẽ momentaneam esse: quemadmodum nec eam, qua fixis oculis immotũ lapidem aliquãdiu intuemur. Si momentaneũ proprie sumatur, videlicet ꝓ eo, B quod puncto tpis vel instanti durat, & immediate post euanescit. Itaq; qđ dici solet visionem in instanti fieri, eatenus verũ est, quatenus ex natura earum visilium imaginũ, quæ in instãti ad oculum perferuntur, & ex parte etiã ipsius potentiæ, nihil repugnat actione vidẽdi in instãti elici. Diximus, Earũ visilium imaginũ, quia vt motus in instanti non est; ita fieri nequit, vt species modificata a motu, quæ ab ipso quoad sui productionem conseruationemq; dependet, in instanti gignatur, quod tamen secus euenit in ortu traiectuq; aliarũ specierum, quas res fixæ & immotæ ad aspectũ iaculantur. hæ namq; vno & eodem momento a rebus exeunt, & oculo inuruntur. Porro aũt ad quem mensuræ, seu durationis speciem pertineat ea duratio, qua motus, & item ea, qua immotus lapis eodem obtutu aliquandiu retento cernitur, ex ijs, quæ octauo huius operis disquirenda sunt, planum erit.

Quæ imagines rerũ visiliũ momento ad oculũ trãsmittãtur.

C

Quo modo acquiratur relatio distantiæ.

Ad ſm respõdemus, sicuti mobile nõ magis recedit a termino a quo, nec magis accedit termino ad quẽ, nisi in tpe; ita nec relationem maioris, minorisve distantiæ, nisi tempore comparari; licet eam in instãti acquiri asseruerit Capreolus in 1. sentent. dist. 30. quæst. 1. art. 1.

D

Reijcitur opin. Gregorij, & aliorum.

Ad tertium, reiecta opinione Gregorij Arimi. in 2. d. 6. q. 3. ar. 2. Maior. in 4. dist. 49. q. 8. & aliorũ existimantiũ corpora gloriosa commeatura ab vno loco ad quẽuis aliũ in instãti: dicẽdũ est, D. Aug. verbis in argumẽto adductis tm̃ significare corpora gloriosa incredibili celeritate versus oẽm locorũ diiã sese motura: etsi nõ defuerint ẽt qui ex loco illo 22. lib. de ciui. Dei ꝑperã collegerint, in potestate beatorũ fore sua corpora ad loca dissita sine medio transferre, eo mõ quo

E

Coll. Con. in Phys. Pars. II.

B quisq; nostrũ cogitationẽ ẽ terra ad cœlũ iõ transeundo interiectũ spaciũ libere traducit. Quorũ suiæ refragaĩ in primis ipsa corporũ natura, q̃ ad spũs nobilitatẽ nunquã euadit: deinde quia nec si ad illã euaderet momento cieretur, cum ipsi quoq; spũs motu tempus cõsumant. Item, quia dum intellectus cogitatione, aut voluntas affectu ad res locorũ interuallis disiunctas mutatur, neutiquã ſm se ab vno loco in alium trãsmigrat. Nec B enim rebus de quibus meditatus, aut quas appetit, re ipsa continetur, sed eatenus transire dicitur, quatenus actiones suas dirigit applicatve, a rebus vno in loco positis ad eas, quæ alibi existũt.

Ratio autem, qua probari videbatur immateriale substantias puncto temporis cieri posse, explicabiẽ negatione antecedentis, ad cuius priorem confirmationem, relicta eorum sententia, qui putant illuminationem non momento, sed C tempore quam breuissimo fieri, dicendum erit traiectionem luminis non ob id solum momento effici, quod lux contrarium non habet: (nam & substantiæ nihil est contrarium) sed etiam quia ita effunditur, vt nõ eadem lucis portio ab vna parte ad aliam transeat, sicuti accidit rei locum mutanti, quæ vna atque eadem singulas partes spacij decurrit, eisque secundum se respondet. Quo fit vt nunc has, nunc illas successione de- D currendo moram trahat, & tempus consumat. Ad posteriorem similiter respondendum, corpora nõ ob eam solum causam ad motum obeundũ tempus requirere, quia constant partibus, sed quia secundum suam substantiam respondent spacio, quod non nisi vnam partem post aliam transmittendo, conficit.

Ea vere quæ suadebant saltem diuina virtute posse motũ in instãti fieri, ita solues: Ad primũ dicito posse Petrũ q Cõ- E imbricæ est, Romæ, imo & in tota medij spacij intercapedine simul diuina virtute ĩ instãti collocari; ita vt totũ id spaciũ simul occupet accipiẽdo in his oĩb⁹ locis à Deo per peculiarẽ influxũ idem esse, quod conimbricæ habet, vt in 4. huius operis disseruim s. Verum id non fiet per motum, quo ab vna parte spacij ad alia subinde trãseat; sed per momen-

Cap. 5. 4. art. 2.

X taneam

taneam actionem, qua Petro esse, vti diximus, conferatur.

Resurrectio corporũ momẽtanea.

Ad secundum dicendæ in resurrectione corporum illam cinerũ extenuationem addensationemq; exhibendam esse diuinitus in instãti, absq; vllo tamen motu, aut trãsitu ab vna parte loci siue spacij in aliam, sed eo tantum ꝙ Deus vel partibus cineris antea dilatatis conferet esse in spacio contractiori, definendo illud conferre, vbi ante conferebat; vel è cõuerso, quod partibus antea addensatis tribuet esse in maiori earũ ab se mutuo distantiæ. Vrgebit tamen quispiam, necessario in illa addensatione ob quam cineres minorem locum occupabũt, vicinum corpus in instãti accursurum, ne detur vacuum. Ad hanc difficultatem, quam Scotus in 4. d. 43. q. 2. art. 3. molestissimam vocat, respondet Scotus ibid. q. 5. cõcedendo id, quod intulimus. Sed non recte; nec enim corpus vi propria locum in instanti mutare potest. Occurrendum potius diuina virtute prouidendum esse, vt prædictum spacium confestim alio corpore occupetur. Non quod aliunde trãseat, id enim nõ nisi tpe fieri potest: sed cui Deus conferat ibi esse in eodem instanti addensationis cinerum.

Ad tertium, etsi virtus motiua diuina infinita sit, non posse tamen efficere infinitum impulsum, quia repugnat dari infinitum in rebus creatis, vel si id non repugnet, vt quibusdam videtur, repugnare tamen cõcurrere Deum cum illo (intellige secũdũ eius infinitatem: nam secundum aliquam finitam portionem, nihil obstat) ad ciẽdum lapidem. Quod vt plane intelligas, aduerte quæstionem esse, si Deus infinitum impulsum lapidi imprimeret, & cum eo concurrere, num oporteret lapidem vi illius impulsus ab vno loco ad alium momentanea mutatione transire? Quidam ad negãtem partem deflexere, eo potissimum argumento, quod quantuscunque impulsus extiterit, semper lapidi occursura sit ea repungnãtia, quæ ex intercapedine spacij oritur, quã vocant incompossibilitatem terminorum; siquidem vis motiua tantũmodo efficax est ad transferendũ mobile ab vno loco ad alium; non vero ad ipsum maiori spacio, ꝙ eius quãtitas postulet, exequandũ. At si lapis vnius palmi spacium decem palmorum in instanti conficeret, oporteret eum, vt alibi ratiocinati sumus, in totis decẽ palmis simul existere, eisq; ex æquo cõmensurari; qđ neutiquã videtur admittendũ. Quod si quis roget quantum tpis debeat lapis in traijciendo spacio cõsumere, respondẽt consumpturũ minimũ tps, ad hunc enim, vt moueatur, nonnihil tpis requirit ob rationem ante explicatam. Requiret tamen minimum, quia necesse erit tempus ab eo consumptum, nullam habere proportionem cum eo quo cętera mobilia finitam habẽtia grauitatem, deferuntur: quod minimum quia non datur; siquidem quantitas caret minimo, inde esse inquiunt, quod nullum mobile infinito impulsu agitari potest.

Quæstio.

Quorundã respõsio.

Lib. 4. huius opt. e. 9. q. 6. 5. ar. 5.

Cæterum pleriq; omnes Philosophis & interpretes Aristo. aduersam opinionem tuẽtur ea innixi ratione, quia si virtus quo maior, eo celerius mouet, vtiq; infinita virtus celeritate ĩ infinitum maiori, atq; adeo momentanea ciebit. Quæ est ratio Aristot. 8. huius operis cap. 10. tex. 79. sic enim probat non dari in magnitudine virtutẽ infinitam; quod item repetit primo de Cœlo cap. 6. tex. 52.

Legitima explicatio propositæ quæstionis.

Ex his duabus opinionibus neutram absolute amplectimur, neutrã oĩno improbam, sed media ingressi via, ex vtraque aliquid decerpimus. Videlicet arbitramus, si diuina potestate infinitus produceretur impulsus, isq; ſm totam suam vim ad transferendũ mobile ab vna parte in aliam concurreret, futurum ex ea hypothesi, vt mobile traijceret, ac non traijceret spacium in instanti: non traijceret, vt prioris sententiæ argumentum persuadet: traijceret, vt posterioris ratio concludit. Quæ implicatio & repugnantia ex hypothesi impossibili sequeretur. Licet enim demus posse a Deo infinitam vim motricem produci; non proinde tamen dabimus posse eam ex toto ad mouendũ applicari, vt etiã in tertio huius operis libro statuimus. Accõmodaretur enim ad motum, ac non ad motũ: ad motum, quia est vis motiua, nõ ad motum, quia citra oẽm proportionem ad alias vires motiuas mobile deferret, ꝓindeq; in instanti. Ex quo fieret vt magnitudo

cap. 8. q. 2. cur nõ possit infinitus impulsus applicari mobili ad motum.

vnius

vnius palmi, vi ac merito solius impulsus æquaretur, & non æquaretur magnitudini decem palmorum, vinceretq; ac non vinceret repugnantiã ex intercapedine spacij oriũdam, & deniq; cieretur, & non cieretur in instanti. Nec refert, qđ Arist. ad tollendam è natura rerũ infinitam grauitatem, alterã dũtaxat prædictæ repugnantiæ partem intulit, videlicet fore in instanti motum: id enim ad propositum concludendum sat illi erat. Cui tamen si obijceres ex infinita grauitate nõ sequi rem motam, sed mutatam fore in instanti, absurdum uero nullum esse momẽto mutationem fieri: haud dubie responderet, per vim motiuam non quouis modo mutari rem, sed mutari cũ motu, rursumq; per vim motiuam infi- A nitam necessario deferri sine motu: sicq; traduci, & non traduci rem in instanti, quæ sunt duo implicationis membra à nobis tradita.

Nec verum est quod prioris sntæ auctores aiebãt, uidelicet ex išinito impulsu tãtũ sequi moueri rem minimo tpe; non aũt in instanti. Sicut enim impulsus infinitus nullam habet ad finitũ propositionem, ita neq; duratio, quæ dimetitẽ motum profectum ex infinito impulsu, B ullã proportionem hre debet ad eã moram, quam trahit mobile finito impulsu agitatum. Quare cum quodlibet tps finitum aliquã seruet proportionẽ ad aliud finitum tps, sequitur non recte ab eis dici motum, qui infinito impulsu fit, minimo tempore duntaxat per actum iri.

C A P. V I I.

Voniam a autem quidquid mouetur, in tempore mouetur, & in maiori per maiorem magnitudinem, fieri non potest vt tempore infinito finitum aliquid transeat, modo non per eandem semper, aut per aliquid ipsius, sed toto & per totam moueatur. Ac illud quidem constat si æqua celeritate quidpiam moueatur, necessario finitam finito transire. Nam sumpta parte, quæ totum metiatur, in tot æquabilibus temporibus, quot magnitudinis sunt partes totam transibit: quare cum hæ finitæ sint, & singulæ quantæ, & omnes numero conclusæ. & tempus quoque erit finitum. Tantum.n. toties erit, quantum est tempus partis multitudine partium multiplicatum. Atqui & nihil interest, si æqua celeritate non fuerit. Sit enim A B. Interuallum finitum, quod infinito tempore transiuit, quod tempus infinitum sit C D. Si igitur necesse est, id per vnam partem antequam per aliam motum esse perspicuum est, in priori posteriori ve temporis parte, aliam atque aliam transiuisse. In maiorem enim tempore, per aliam semper motum erit. b Idque non minus fiet, seu æque celeriter mutetur, seu non æque, & siue intendatur motus, siue idem persistat. Spacij itaque A B. sumatur A E. quod totum A B. metiatur. Hoc igitur aliqua infiniti temporis parte transiuit. Nam infinito non potest quoniam totum infinito. Rursus si aliud tantum sumpsero, quantum est A E. tempore finito necesse est transisse, totum enim infinito. Ita igitur sumẽs, cum infiniti nulla pars sit, quę ipsum metiatur; (ex finitis enim tam ęqualibus, quam inæqualibus infinitum constare non potest, quod finita tam multitudine, quam magnitudine vnum quidpiam metiatur, idque nihil minus, seu sint ęqualia, seu inæqualia, modo magnitudine finita, spacium autem finitum partes quantæ A E. metiantur) tempore profecto finito ipsum A B. transit. Tex.60. Tex.61.

c *Eadem autem motus est, qui ad quietem est, ratio. Ita nec generari, nec interire aliquid vnum semper potest.* d *Eadem ratione demonstratur finito* Tex.62.

tempore per infinitum moueri, aut ad quietem tendere non posse, seu æquabiliter, seu inæquabiliter moueatur. Nam sumpta aliqua parte, quæ totum tempus metiatur, magnitudinis quantitatem quandam, non totam in ea transibit: nam totam in toto. Et rursus in æquali, alia, & in singulis similiter, seu æqualem, seu inæqualem ei, quæ a principio: nihil enim refert, modo quæque finita sit. Nam tẽpore consumpto, infinitum non consumptum fore, manifestum est, quod & magnitudine, & numero detractio fiat finita. Tempore igitur finito infinitum non transit. Ac nihil refert, vtrum altera parte, an vtraque magnitudo sit infinita. Eadem enim ratio est. e His autem demonstratis perspicuum est nec magnitudinem infinitam tempore finito id, quod infinitum est, ob eandem causam posse decurrere. In parte enim temporis finitum transit, & in quacũque similiter; quare in toto finitum. f Cum igitur quod finitum, est, tempore finito infinitum non transeat, nec infinitũ infinitũ constat: nã si infinitũ finitũ, & finitum quoque infinitum transire necesse est. Nihil enim refert vtrum id sit, quod mouetur, cum vtroque modo id quod finitum est infinitum trãseat. Cum enim A. infinitum mouetur, aliqua ipsius pars finita, vt C D. erit in B. & rursus alia, atque alia, & ita perpetuò. Quare simul fiet, vt infinitum per finitum motum sit, & finitum, infinitum transierit. Nec enim fortasse fieri potest, vt infinitum aliter per finitũ moueatur, quam quod finitum transeat infinitam, aut latione, aut metiendo. Quare cum hoc fieri non possit, profecto infinitum finitum transit. g At neque infinitum tempore finito infinitum transit. Nam si infinitum, etiam finitum, cum in infinito infinitum insit. Eadem etiam erit tempore sumpto demonstratio. h Cum autem nec quod finitum est, infinitum transeat, nec quod infinitum finitum, nec infinitum finito tempore moueatur, constat nec motum infinitum tempore finito fieri posse. Quid enim refert motum, an magnitudinem facere infinitam? Nam cum latio omnis in loco sit, si vtrumuis infinitum sit; alterum quoque esse necesse est.

Tex. 63. Tex. 64. Tex. 65.

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

Theoremata spectantia ad finitatem & infinitatẽ motus.

Voniam a autem quidquid.] Hactenus de sectione motus disseruit, nunc de eiusdem finitate, & infinitate theoremata quædam subijcit. Enim vero quemadmodum diuisio ad rationem continui pertinet, ita finitum & infinitum. Vt autem supra docuit diuisionem in motu, magnitudine, tempore, & mobili inueniri, ita nunc infinitatem eisdem inesse ostendit Primum theorema est. Infinito tempore finitum spacium pertransiri non potest. Intellige nisi finitum spacium identidem repetatur, vt in cœlestium globorum conuersione contingit. Quod Aristot. comprobat primum in eo, quod æquabili celeritate mouetur. Quæ demonstratio superius tradita fuit, ideoque eam Themistius in sua paraphrasi præterit: nec vero nostram explicationem iam desiderat.

Finitum spaciũ nõ decurri tempore infinito.

b Idque non minus,] Probat idem in vniuersum, siue res æquabili motu cieatur, siue non. Supponit vero, id quod mouetur, priorem magnitudinis partem prius

transire, quam posteriorem, & longiori tempore maiorem decurrere magnitudinem, quam breuiori. Item finitum ab infinito mensurari non posse, & quodlibet finitum post se a finito absolui, atque adeo infinitum ex finitis, siue æqualia siue inæqualia sint, minime coalescere. Ex quibus positis, demonstrationem adhibet a superiori non admodum dissimile. Finitum non potest mensurari ab infinito.

c Eadem autem motus est] Duplex est horum verborum sensus. Aut enim vult superiorem demonstrationem parem vim habere in motu, qui ad quietem tendit, & in eo, qui non tendit ad quietem, de quo motuum discrimine superius disputauit, aut indicat eandem esse rationem in quiete, quæ est in motu quo ad finitudinem vel infinitudinem; cum motus & quies sub eandem mensuram cadant. Addit fieri non posse vt aliquid vnum semper gignatur, aut intereat, quia alioqui finita generatio, qualis cuiusque rei certæ est, infinito tempore duraret. Motum, & quietem sub eandē mensuram cadere.

d Eadem ratione demonstratur] Demonstrat non posse mobile tempore finito infinitam magnitudinem pertransire, & quietem assequi, siue æquabili siue inæquabili motu agitetur. Sumatur enim aliqua pars temporis, quæ totum tempus, in quo mobile aliquam partem magnitudinis transmittit, metiatur: Tum cum eodem modo se habeat pars temporis ad totum tempus, quo pars magnitudinis ad totam magnitudinē, si pars temporis quod consumitur in conficienda magnitudine infinita, totum tempus metitur, certe pars magnitudinis totam magnitudinem absoluet. Quod a vero abest, cum infinitum ablatione finiti absolui non possit. Infinitam magnitudinem nō posse tempore finito pertrāsiri.

e His autem demonstratis] Proponit alia theoremata, quibus mobile cum spacio, seu magnitudine, & tempore potissimum confert. Statuit ergo fieri non posse, vt tempore finito, res finita magnitudinem infinitam, vel res infinita finitam magnitudinē, vel res infinita infinitam magnitudinem conficiat. Horum primum ex eo suadet, quia diuisio in partes æquales tempore, cum mobile in qualibet parte finitum spacium decurrat, in toto tempore non nisi finitum absoluet. Infinitum ablatione finiti non posse absolui.

f Cum igitur quod finitum est] Ex superiori ratione sequitur secundi theorematis cōfirmatio. Etenim fieri nequit vt infinitum mobile spacium finitum decurrat, nisi mobile finitum spacium infinitum transeat. proindeque necesse est si finitum pertransire debeat, vt ipsummet finitum eius partes decurrat, & absoluat, quod fieri nequit, cum infinitum nunquam absoluatur. Infinitum nunquam confici.

g At neque infinitum tempore finito] Probat tertium theorema, quia infinitum non potest spacium vllum transmittere, nisi aliqua finita pars ex ijs, quæ infinito insunt, illud pertranseat. At finitum mobile non decurrit infinitum finito tempore. Mobile finitū cōficere infinitum finito tempore.

h Cum autem nec quod] Theorema aliud constituit, videlicet non posse dari motum infinitum tempore finito. Quod ex ijs, quæ paulo ante comprobata sunt, colligit. Eadem namque magnitudinis, & motus ratio est, cum hæc mutuo sibi respōdeant. Quare si infinita magnitudo finito tempore confici nequit, nec motus infinitus tempore finito esse poterit. Non posse dari motum infinitum tēpore finito.

C A P V T V I I I.

CVm a aūt id omne, quod moueri aptum est, tum cum aptum est, & vbi, & quemadmodum, aut moueatur, aut quiescat, id quod ad statum tendit, tum cum tendit, necessario mouetur. Nam si non moueatur, quiescet: fieri autem non potest, vt ad quietem id proficiscatur, quod quiescit. Quo sane demonstrato, manifestum est necesse esse, vt in tempore ad statum eatur. Tex. 67. Tex. 68.

b Nam quod mouetur, in tempore mouetur, quod vero it ad statum, moueri ostensum est, quamobrem in tempore ad statum eat necesse est. Celerius item & tardius in tempore dicimus. Contingit autem vt ad statum celerius & tardius proficiscatur. c *Quod vero ad statum tendit, in tem-* Tex. 69. Tex. 70.

pore ad statum primo tendit, in quocunque illius ad statum tendat necesse est. Nam tempore diuiso, si in neutra parte ad statum tendat, neque etiam in toto. Quare quod ad statum tendit, ad statum non tendit. Quod si in altera, non in toto primo ad statum tenderet, cum in hoc per vtranque partem ad illum tendat,

Tex.72. *vt de eo quod mouetur antea dictum est.* d *Vt autem non est in quo primo id, qđ mouetur, moueatur, ita nec in quo ad statum tendat id quod ad statum tendit. Nam nec ipsius moueri, nec ipsius stare aliquid est primum. Sit enim primū A. B. in quo ad statum tendat. Hec sane partibus non vacare non potest, cum motus in eo nō sit, quod partibus caret, propterea ꝙ ipsius aliquid est motum. Quod vero ad statum proficiscitur, moueri monstratum est. At vero si diuiduum sit, in quacunque eius parte ad statum proficiscitur, cum prius monstratum sit in quo primo ad statum aliquid proficiscitur, in quocunque illius proficisci. Cum autem tempus sit in quo primo ad statum proficiscitur, & non indiuiduum, tempus omne infinite possit diuidi, in quo primo ad statum proficiscitur, non erit.* e *Nec igi*

Tex.73. *tur primum est in quo id quod quiescit, quieuerit. In indiuiduo enim non quieuit, propterea quod motus in indiuiduo non fiat. In quo autem est quiescere, in eodem est moueri, cum quiescere dicamus, cum id quod moueri aptum est, tum cum aptum est, & in quo, nō mouetur. Rursus quiescere dicimus cum eodem modo nunc habet, atque prius, vt non vno quodam iudicantes, sed duobus ad minimum. Quare partibus non carebit id, in quo quiescit. Quod si partibus constet, tempus erit, & in quacunque eius parte quiescit. Eodem enim modo, quo & in prioribus demonstrabitur: quare nihil erit primum. Cuius causa est ꝙ in tempore res omnis quiescit, & mouetur. Tempus autem primum non est, nec magnitudo, nec omnino vllum continuum, cum omne in infinita diuidi aptum sit.* f *Cum au*

Tex.74. *tem quidquid mouetur, in tempore moueatur, & ex aliquo in aliquid mutetur, fieri non potest vt in eo tempore, in quo per se, & non in aliquo illius quidpiam mouetur, ipsum in aliquo sit primo. Quiescere enim est aliquid, & vnamquamque eius partem tempore aliquo in eodem esse. Nam quiescere ita dicimus cum in alio, atque alio temporis momento, & ipsum & partes in eodem esse vere affirmatur. Quod si hoc quiescere est, non potest profecto id quod mutatur, in aliquo totum esse in primo tempore. Nam tēpus omne diuiduum est, quare in alia, atque alia eius parte, & ipsum & partes in eodem esse vere dicere licebit. Si.n. hoc modo non erit, sed in vno tantum temporis momento, nullo tempore erit in aliquo, sed in temporis duntaxat extremo.* g *In ipso vero momento semper quidem in aliquo manet, non tamen quiescit, cum nec quiescere momento liceat, nec moueri. Sed verum quidem est in ipso momento non moueri, atque item esse in aliquo. In tempore autem per quietem esse non potest: accidet enim vt quod fertur, quiescat.*

CAPI-

CAPITIS VIII. EXPLANATIO.

CVm a autem id] (ἱστάσθαι,) quod Boetius vertit stare*, est moueri non quoli bet motu, sed eo quo ad statum itur. Quod ergo Aristoteles de motu] indiscriminatim ostenderat, id nunc de eo, quo mobile perg t ad quietem, que priuato nomine status di citur demonstrare aggreditur. Primumque suadet, omne quod ad statum tendit, moueri. Nam omne id quod moueri aptum est, tum cum est aptum & pront aptum est, aut mouetur, aut quiescit. Cum gitur id, quod ad statum tendit, non quiescat, nec stet, ut planum est, (non enim ad quietem iret) consequens est, ut moueatur.

De motu, quoad statum itur.

b Nam quod mouetur] probat quidquid ad statum abit, in tempore abire, tum quia motus omn s in tempore fit, tum quia motus, aut velox est, aut tardus, uelocitas autem & tarditas importanr secum tempus. Quin uero quilibet eorum motum, quibus mobile ad statum pergit, initio tardior est, in fine velocior, vt videre licet in motibus elemẽtorum ad proprias, natiuasque sedes adeuntium.

Motum aut velocem, aut tardum esse.

c Quod vero ad statum.] Probauit superius, id quod primum in aliquo tempore mouetur, in qualibet illius temporis parte necessario moueri. Id etiam nunc de motu, quo status petitur, eadem ratione demonstrat, quæ quia satis explicata iam fuit, non est cur actum agamus.

d Vi autem non est.] Similiter concludit non dari primum in motu ad statum contendente. Vel enim id, in quo daretur, esset indiuiduum temporis, vel diuiduum, quorum neutrum esse potest. Non indiuiduum, quia non esset motus. Nec diuiduum, quia tunc prius existeret in dimidio illius medietatis, proindeque non esset primum in illo. ergo, &c.

e Nec igitur primum est.] Non dari primam quietis partem*, seu primum in quo id quod quiescit, quieuerit, ex eo ostendit, quia omnis quies in tempore est, non in puncto temporis. Quare vt non est prima pars temporis, ita nec quietis. Non dari uero quietem nisi in tempore, bifariam probat Primum, quia nihil momento cieri potest: eadem vero quoad hoc in motu, & quiete ratio inuenitur. Secundo, quia id testatur vel ipsa quietis definitio; tunc enim rem obtinere quietem dicimus, cum ita sese habet modo, atque antea, quę duo temporis differentias inuehunt.

Non dari primã partem quietis.

Non dari quietẽ nisi in tempore.

f Cum autem quidquid mouetur] Vt se præparet ad ineundum certamen cum Zenone Eleate Parmenidis discipulo, qui motũ e medio tollebat, hoc theorema statuit. Id quod in aliquo primo tempore mouetur, ita ut per se, non quia in aliquo illius, in eo moueatur eo tempore in quo primo mouetur, non est in aliquo, seu in aliqua parte eius, per quod primo mouetur. Prius tamen sumit duo illa in hac disputatione sæpe inculcata, videlicet quidquid mouetur, in tempore moueri, vt ex vno in aliud mutari. Tum ita differit. Si id quod mouetur, in quo primo tempore mouetur, in aliquo primo esset, vt in spacio, vel qualitate; cum eiusmodi tempus necessario foret diuiduum, utique tam ipsum mobile, quam eius partes in quacunque parte illius temporis in tali spacio vel qualitate existeret, vt constat ex definitione eius, quod est, esse primum aliquo. cum igitur aliquo tempore in ali quo esse nihil aliud sit, quam in eo quiescere, iam mobile in quo primo tempore mouetur, quiesceret, quod repugnat. Fieri ergo non potest vt id quod mouetur, in quo primo tempore mouetur, in aliquo primo sit.

Theorema.

Quicquid mouetur, ex uno in aliud mutari.

g In ipso uero momento.] Commonefacit nihil obstare id, quod proxime docuit, quominus id, quod mouetur, in momento quod partium temporis est terminus, necessario fit in aliquo, hoc est partem aliquam magnitudinis, uel alterius formæ, ad quam motus est, in se cohibeat. Tametsi admittendum non sit in eo momento quiescere, quãdoquidem ut motus, ita & quies tempus exigit.

CAPVT IX.

Tex.75. Zeno a autem male ratiocinatur. Si.n.inquit, quidquid est in sibi æquali, aut quiescit, a ut mouetur, id autem quod fertur, in eo, quod sibi æquale est, in mo
Tex.76. mento est semper, immobilis certe erit ea, quæ fertur, sagitta. b Hoc vero est fal sum, cum tempus ex momentis indiuiduis non constet, vt neque alia vlla magni tudo. c Quatuor autem Zenonis de motu sunt rationes, quæ difficultatem mouē
Tex.77. tibus præbent. Prima quidem, quæ motum ob id tollit, quod prius ad medium, quam ad finem id, quod fertur, peruenire oporteat, quam rationem antea distinxi
Tex.78. mus. d Secunda vero est, quæ Achilles nuncupatur, quæ eiusmodi est, quod res, quę celerrima est, id nunquam assequetur, quod tardissimo rapitur cursu. Id.n. quod persequitur, necessario eo ante venire, vnde id, quod fugit, discessit. Ita fie ri vt id, quo tardius est, reliquum aliquo spacio necessario perueniat. e Est autē hæc ratio eadem, atque ea, quæ ex sectione in dimidio ducitur. Sed differt, quod
Tex.79. magnitudinem quæ sumitur, non in dimidia diuidit. Vt igitur tardius non attin gatur, ex ratione accidit. Ob idem aūt euenit atq; in diuisione in dimidia. Nam in vtraque accidit, vt ad finem non perueniatur, quoquomodo magnitudine di uisa. Sed in hac additur ne illud quidē, quod celerrimū est, (quod tragice prolatū est, id quod tardissimū est) persequendo. f Quamobrem solutio eadem sit necesse est. Quod aūt censet, nunquā id attingi quod prævenit, falsum est. Nam cū præ uenit quidē non attingitur: attamen attingitur si dabit, id quod mouetur, magni
Tex.80. tudinem finitā transire. Hæ igitur rōnes duæ sunt. g Tertia est quæ nunc dicta est, ꝙ sagitta, quę fertur, stabit: idque ex eo efficitur, ꝙ sumatur tempus ex mo mentis constare. Quo non concesso, syllogismus non erit. Quarta vero est, quæ de
Tex.81. ijs æqualibus mobilibus est, quæ in stadio æquali celeritate iuxta æquales contra mouentur, alia quidem a calce stadij, aliæ a medio. In qua effici arbitratur, vt du plo tempori dimidium æquū sit. Sed rationis fallacia in eo posita est, ꝙ putet al
Tex.82. terū quidem iuxta id, quod mouetur, alterū vero iuxta id quod quiescit, ęquali celeritate in tēpore æquali æqualem magnitudinem transire. Quod quidem fal sum est. Vt exempli gratia, quiescentes sint moles a a a a, ex quorum medio in cipiant moles b, numero & magnitudine eis ęquales. Ab extremo autem mo les c, ipsis b, pares numero, magnitudine, & celeritate. Fit igitur vt primum b, primumq; c, iuxta se mota ad extremū simul perueniat. Itaque c, moles, omnes a, transierit: b, aut, dimidium. Quamobrem etiam fit, vt dimidium tempus sit. Nam tempore æquali vtraque vnamquamque transiuit. Simul autem fit vt b, iuxta omnia c transierit, quod primum o, primumque, b, in contrarijs extremis simul erunt æquali tempore (vt ait,) in singulis b, atque etiam in ipsis a, transeū dis consumpto, quod tam b, quam c, ęquali tempore iuxta a, transierint. Hæc igi
Tex.83. tur ratio est. Falsum autem ob id, quod dictum est, consequitur. h At neque in ea mutatione, quæ in contradictione est aliquid, quod fieri non possit, nos con sequetur. Vt si è non albo in album mutatur, atque in neutro est, nec album, nec non album esse.

Non

Non enim si totum in vtrouis non sit, album aut non album esse non dicetur. Namque album dicimus, aut non album, non quia totum tale sit, sed quod plurimæ aut principes partes. Idem autem non est, non esse in hoc, & non esse in hoc totum. Similiter res sese habet in eo, quod est, & in eo quod non est, & in aiijs, quæ sunt in contradictione. Non enim necessario in altero est positorum, sed in neutro semper ipsum totum. i Rursus in circulo, & sphæra, & omnino in Tex. 84. *his, quæ in se ipsis mouentur, propterea quod efficietur vt quiescant. Nam tempore aliquo in eodem loco ipsa & partes esse, quiescere itaque & simul moueri. K Primum enim nullo tempore in eodem loco partes sunt, deinde & totum ad* Tex. 85. *alium semper mouetur. Non enim eadem circumferentia est, quę ab A. sumitur & quæ a B. & quæ a C. & cæterorum quouis puncto, nisi vt musicus homo & homo, propterea quod accidit. Quare in aliam alia semper mutatur, & nunquam quiescet. Eodem modo, & in sphæra, & his quę in se ipsis mouentur.*

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

Rationes quib. Zeno motū tollebat.

ZEno a autem.] Ne Zenonem, qui motum sustulit, indicta causa damnasse videatur, rationes, quibus in eam sententiam adductus fuit, in medium profert. Nec abs re, huiusmodi controuersiam hoc loco suscepit, cum eius profligatio pendeat ab ijs, quæ hoc libro pertractantur, videlicet a compositione, diuisione, & finitate, vel infinitate magnitudinis, temporis, aliorumque ad motum concurrentium. Porro autem prima ratio Zenonis hunc in modum conclusa erat. Si daretur motus, sequeretur id quod rapidissimo cursu fertur, vt iaculum intortum, moueri simul & stare; sed hoc repugnantiam inuoluit. Nullus igitur motus datur. Maiorem ostendebat, quia omne mobile, cū est in spacio sibi æquali, aut mouetur, aut quiescit. Quod autem fertur singulis momentis est in spacio æquali sibi. Quare iaculum dum fertur, quia singulis momentis moueri non potest, necessario in ijs quiescet; atque adeo si in aliquo mouetur, simul mouetur, & quiescit.

Respōsio ad rōnem Zenonis.

b Hoc vero est falsum.] Propositam rationem paucis diluit, negans tempus ex solis momentis constare, quo fundamento ea potissimum innititur, sumit enim si iaculum in quolibet momento non moueatur, nec in tempore moueri. Neganda est ergo maior propositio, & ad eius probationem inficiandum, mobile dum est in spacio sibi æquali quiescere. Namque singulis momentis est in spacio æquali sibi, & tamen in ijs non mouetur, aut quiescit. Nec vero simul, aut respectu eiusdem mouetur, & non mouetur: mouetur enim in partibus temporis, quæ per instantia copulantur: in ipsis autem instantibus neutiquam mouetur.

Ratio Zenonis.

c Quatuor autem] Zenonis rationes, quæ plus negotij exhibebant, quatuor sunt. E quibus eam, quæ proxime soluta est, paulo post tertio loco numerat Aristoteles. Nunc primam affert, quæ huiusmodi est. Cum in qualibet magnitudine infinitæ insint partes si quid motum subeat finito tempore infinita pertransibit: hoc autem fieri non potest, quia infiniti naturæ repugnat. Igitur nullum corpus uere motum subit. Huic rationi satisfactum ab se iam ante Aristoteles ait, videlicet cum hoc libro docuit infinitum sectione, quod non actu, sed potestate infinitum est, tempore finito decurri posse, Enim vero cum tempus continuum sit, parique modo infinitum, eodem infinitatis iure, eisdēque partium diuisionibus sibi mutuo respondebunt tempus & magnitudo. Nec contra naturam talis infiniti est hoc modo pertransiri.

Tp̄s & magnitudo eisdē partiū diuisionib⁹ sibi rn̄dēt.

Ratio Zenonis, q̄ Achilles dicta est.

d Secunda vero est.] Sequitur secunda ratio Zenonis, quam ipse Achillem uocabat, idest, acerrimam ac fortissimam, qualis Achilles fuit. Veteres enim fortissimos quosque Achilles appellabant. Vnde Lucius Siccius Dentatus, Romanus Achilles dictus fuit, qđ centum & viginti prælijs cum hoste congressus, nullam haberet aduerso

pectore

pectore cicatricē. Hinc & apud Peripateticos vsus obtinuit, vt ea ratio, quā maxime aduersarius fidit, Achilles vocetur. Alij tñ, & vt nobis videtur rectius, hac rōnem Achillem appellatā inquiunt, quod Achillis exemplo vtatur, qui ob celeritatem cursus ab Homero (podarcys) dicitur. Argumentabatur ergo in hunc modum Zeno. Si vllus foret motus, id quod pernicissimum est, vt Achilles, rem tardissima vt testudinem fugiētem assequi non posset; hoc autem ridiculum est; nullus ergo motus dari potest Propositionem ostēdebat, quia si Achilles decuplo velocior sit, quam testudo, & cum illā perseq incipit, vno stadio ab ea distet, interim dum stadium illud Achilles decurret, decimam alterius stadij portionem testudo conficiet, cuius decimæ portionis metam priusquam Achilles pertingat, rursus testudo aliam decimam eiusdem decimę portionis transmittet, atq. ita in infinitum. Quo patet nunquā Achillem testudinem comprehensurum.

Quo differat proxima rō a superiori.

e Est autem hæc ratio eadem.] propositam rationem ait Arist. eandem cum superiori esse, quatenus vtraq. procedit a sectione magnitudinis in semper diuidua; vtraq. concludit nunquam ad finem magnitudinis perueniendum: differre tamen, quod in illa magnitudo in dimidia perpetuo secaretur; in hac vero non semper in dimidia, sed in decimam partem, verbi gratia. Item quod in hac tragicum quid, ac stupendum inferatur, videlicet tardissimum a celerrimo superari non posse.

Respōsio ad proximam rationem.

f Quam ob rem solutio.] Quoniam hæc ratio a diuisione magnitudinis in infinitum ducta est, eandem, quam prior, explicationem habet, videlicet huiusmodi infinita segmenta non actu, sed potestate magnitudini competere, atque adeo vinci posse. Nec verum est celerrimum non comprehensurum id, quod testudineo gradu incedit, cum spacium quod tardum longiori tempore decurrit, velox breuiori conficiat.

Aliæ rōnes Zenonis.

g Tertia est.] Subijciet tertiā & quartam rōnem Zenonis; omissa vero tertia, quæ iā soluta fuit, superest quarta ac postrema, qua assertores motus ad incommodum adducere nititur, vt videlicet concedant e duabus magnitudinibus inter se æqualibus, & quæ pari celeritate ferātur, vnam spacium duplo maius eodem tempore conficere: atq. adeo duplum, & dimidium tempus, vt horam, & eius medietatem inter se ęqualia esse. Disputabat aūt Zeno in hunc modū Designetur spaciū quatuor palmorum, A. A. A A. porrectum ab oriente occidentem versus. Sumantur deinde duo mobilia, vnum B B B. B. alteruum C. C. C. C. vnumquodq. quatuor etiam palmorum, & æqualis oīno velocitatis, alterumq. eorū, quod sit lapideum, ineat motū a principio spacij ab oriente versus occidentem; alterum, quod sit ferreū ſm priores duos palmos sit intra prædictum spaciū, ſm alios duos extra, ita collocatū vt alterius cursum non impediat, contingat tamen illud extima superficie, quiescatq. opperiens occursum mobilis lapidei, sic vt in eo temporis puncto, in quo mobile lapideum ad ipsum peruenerit, incipiat moueri versus orientem. ponamus autem mobile lapideum horam consumere in percurrendo toto spacio quatuor palmorum, atque adeo mediam horam consumpsisse in medietate spacij transeunda, semperq. motum versus occidentem vsque ad finem horæ continuasse.

His positis sic ratio concluditur. Quandocunq duo mobilia pari velocitate æqualia spacia decurrunt, æquali tempore ea conficiunt, sed mobile lapideum, & mobile ferreū, quæ sunt æque velocia, transmisere æqualia spacia; & tamen vnum integra hora, alterum medietate horæ: ergo integra hora est æqualis dimidiatæ, atque adeo tempus duplum, est æquale dimidio. Assumptio probatur, quoniam mobile lapideum confecit spacium quatuor palmorum, vt ex hypothesi liquet; mobile etiam ferreum, quia transmisit totum mobile lapideum, confecit etiam spacium quatuor palmorum, siquidem hac longitudine illud esse posuimus: absoluit autem illud dimidiata hora: ergo dimidiata hora absoluit mobile lapideum reliquam partem spacij, proindeque tempus duplum manet æquale dimidio.

Hanc ratiocinationem ait Aristoteles esse captiosam, latereque fallaciam in spacio, quod decurritur: quia mobile lapideum pertransit spacium quiescens; mobile ferreum traiecit spacium quod ciebatur, nimirum ipsum mobile lapideum. At effatum illud, Quæcunque duo mobilia, &c. intelligi debet quando vtrunque mobile cum spacio quiescente confertur: hunc autem plus spacij decurrit mobile lapideum.

h At

h At neque in ea.] Subijcit rationes alias non quidem Zenonis, ſed aliorum, vt Pſellus annotauit, quibus illi motum a rebus auferre nitebãtur. Ac primum, quod nulla detur mutatio inter contradicentia, ita ſuadebant: Si ſubiectum mutatur, intellige mutatione ſucceſſiua. nec eſt in termino a quo, vt in non albo, nec in termino ad quẽ, vt in albo: vtiq. nec erit album, nec non album; cum tamen de quolibet affirmare, vel negare liceat. Solutio eſt, cum res pergit a termino a quo ad terminum ad quem, vt cũ Socratem pedetentim albeſcit, ſemper alteram contradictionis partem veram eſſe, alteram falſam. Quia licet interim Socrates nec ſit ex toto albus, nec ex toto non albus: vera tamen eſt altera pars aliarum enunciationum, quæ rite contradicentes ſunt, præpoſita ſemel negatione etiam particulæ ex toto, nimirum Socrates eſt ex toto albus, Socrates non eſt ex toto albus. Eſt inquam vera poſterior, quæ negat Socratem omnes gradus albedinis aſſecutum, quod prior affirmat.

Alia rō ad tollendũ motũ.

Diluitio proximæ rationis.

i Rurſus in circulo.] Omiſſa interpretatione Alexandri apud Simplicium, quæ nobis minus probatur, videtur Ariſtoteles proponere aliud argumentum tollentium motum: propterea quod ſi motus ſit, fateri debeamus ſphæram, & quæcunque in orbem aguntur, moueri ſimul & quieſcere: quandoquidem ea quieſcunt, quæ in eodem loco aliquandiu manent, quod certe huiuſmodi corporibus conuenit. cum molem ad locum alium non traducunt.

Alia ratio.

K Primum enim.] Reſpondet in primis partes corporis, quæ torquentur in gyrum, mutare locum dum aliæ alijs ſuccedunt. Deinde ipſum etiam totum aliquo modo locum mutare, quia ſphæra v.g. non eandem ſemper circumferentiam, ſed ratione diuerſam obtinet. Nec.n. eadem prorſus eſt, quæ incipit ab A. & in idem finitur, & quæ inchoatur a B. in idemque definit. Itaque licet ſphæræ circumferentia ſubiecto vna ſit, vt album & muſicum in Socrate, differt tamen conſideratione, quia poſſumus in ea, vbi libuerit, initia, terminoſque diſtinguere. Vnde concludit, ſphæram, & quæcunq. in ſe ipſis mouentur, eſto mole tota locum non mutent, non tamen quieſcere.

Reſpõſio.

C A P. X.

HIs a demonſtratis dicimus id, quod partib. vocat, moueri nõ
poſſe, niſi ex accidenti, vt ſi corpus, aut magnitudo in quo in- Tex. 86.
eſt, moueatur, quemadmodũ ſi id, quod eſt in nauigio, nauigij
latione, vel totius motu pars moueatur. Vacare aũt paribus id
dico, quod quantitate eſt indididuum. b *Nã partiũ motus,*
qui ipſarum per ſe eſt partiũ, & qui ex totius eſt motu diuerſi
ſunt. Ac differentiã quidẽ ipſam in ſphæra maxime intueri aliquis poſſit. Earum
enim partium, quæ ad centrum ſunt, & quæ extra, totiuſq. eadem celeritas non
erit, quippe cũ vnus motus non eſt. c *Vt igitur diximus, id quod partes nõ ha-*
bet, ita contingit, vt moueatur, atq. is, qui in nauigio ſedet, nauigio ipſo currente,
per ſe aũt non põt. d *Mouetur.n. ex A.B. in B.C. ſeu ex magnitudine in magni* Tex. 87.
tudinẽ, ſeu ex forma in formã ſeu in contradictionem: tempus aũt, in quo primo
mutatur ſit D. certe neceſſe eſt, illud, quo tpe mutatur, aut in A.B. eſſe, aut in B.
C. aut aliquid eius in hoc, aliquid in altero, quidquid enim mutatur, ita ſe habet.
In utroq. ſane aliquid eius non erit, partibus enim conſtaret. Nec vero in B. C.
Mutatum enim erit, ſed mutari ponebatur. Quo igitur tempore mutatur, vt in Tex. 88.
A.B ſit, reliquum eſt. Quamobrem quieſcit. Nam tempore aliquo in eodem eſſe
quieſcere eſt. Id itaque, quod partibus vacat; moueri non poteſt, nec omnino mu-
tari. Vnico enim tantum hoc modo moueri poßet, ſi ex momentis tempus conſta-
ret. Nam ſemper in momento motum eßet, & mutatum, ita, vt nunquam mo-
ueretur,

ueretur, sed semper esset motum. Hoc aũt esse non posse antea monstratũ est. Hoc enim tps ex momentis est, nec linea ex punctis, nec motus ex eius diuisionibus, quas κινήματα appellant. Nec.n.qui hoc ait, aliud facit quam motũ, ex his, quæ partibus earent, constare, quemadmodũ si tps ex momentis, aut magnitudinem
Tex.89. *ex punctis.* e *Ex his vero ẽt manifestũ est, nec punctum, nec aliud vllum indiuiduum moueri posse. Etenim fieri non potest, vt quod mouetur, maius se prius transeat, q̃ æquale aut minus. Quod si ita res habet, constat & pũctum, aut æquale, aut minus prius transire. Cum aũt indiuiduum sit, fieri non potest, vt per minus antea moueatur. Quare per sibi æquale. Erit igitur linea ex punctis. Aequale.n. semper transeundo, lineam totam punctum metietur. At si hoc esse non po-*
Tex.90. *test, ne id quidem esse poterit, vt indiuiduum moueatur.* f *Rursus si res oĩs in tpe, & nihil in momento moueatur, omne aũt tps diuiduum sit, erit vtiq. tẽpus eo minus, in quo id, quod mouetur, æquale sibi spacium conficit. Id.n.in quo mouetur, tempus erit, quod in tpe res oĩs moueatur, tempusq. omne diuiduum esse antea fuerit monstratum. Si igitur punctũ mouetur, erit aliquod tẽpus eo minus, in quo est motum. Sed esse non potest, quod in minori minus necessario conficiatur Quare indiuiduum, in id, quod minus est, diuiduum erit, perinde ac tempus in tempus; vnico.n.tantummodo moueri posse id, quod partibus vacat, & diuidi*
Tex.91. *non potest, si in temporis momento indiuiduo liceat moueri. Perinde.n.est in momento moueri, & indiuiduum aliquod moueri.* g *Atqui & mutatio infinita nulla est. Etenim è quopiam in quidpiam omnis est, tam ea quæ in contradictione, quam ea quæ in contrarijs. Quare earum, quæ in contradictione, affirmatio & negatio, terminus est, generationis quidem ens, interitus non ens. Earum aũt, quæ in contrarijs, contraria; hæc enim sunt mutationis extrema. Ideo & omnis alterationis, cum ex contrarijs quibusdam alteratio fit. Similiter accretionis, & imminutionis: accretionis quidem terminis, eius est magnitudinis perfectæ, quæ*
Tex.92. *cuiusq. naturæ propria est, immutationis autem ab eadem recessus.* h *At vero latio hoc quidem modo terminata non erit, propterea quod omnis in contrarijs non est. Sed quoniam id, quod diuisum esse ita non potest, vt diuisum esse non possit (multipliciter enim id, quod non potest, dicitur) non potest id inquã, quod ita non potest, secari, nec omnino id generari, quod genitum esse non potest: nec profecto id quod mutatum esse non potest, mutari in id continget, in quod non potest mutatum esse. Si igitur quod fertur, in aliquid mutatur, in id quoque potest*
Text.93. *mutatum esse. Ideo motus infinitus non est, nec per infinitum feretur, quod fieri non possit, vt transeatur. Nullam igitur mutationem ita esse infinitam, vt terminis non sit finita, manifestum est.* i *Verum dispiciendum est, an sic esse possit, vt*
Tex.94. *vna eademq. tempore sit infinita: Nam si vna non fiat, nihil forsitan probibet: vt si post lationem alteratio sit, & post alterationem accretio, & rursus generatio. Ita enim perpetuo tempore motus erit, sed non vnus, quod ex vniuersis vnus non fiat. Vt autem vnus tempore infinitus sit, præter vnum, fieri non potest. Atque hic quidem vnus est ipsa conuersio.*

CAPI-

CAPITIS X. EXPLANATIO.

problema
Solutio.

His a demonstratis.] Pertractat in hoc extremo capite, quod ab hoc loco cum Perionio inchoamus, problema quoddam ad indiuisibilia pertinens, nimirum vtrumne indiuisibile moueri queat? Declarat vero loqui se de indiuisibili quantitatis, quale est punctum aut linea: moxq. respondet nullum eiusmodi indiuisibile posse moueri per se, sed tantum ex accidente, videlicet ad motum magnitudinis, in qua inest.

Dubitat.
Partib. firia conuenit motum.

b Nam partium motus.] Ambigeret quis, num indiuisibilia moueantur, vt partes in toto. Hanc dubitationem vt diluat, inserit explicationem modi, quo partes mouentur, docens partibus bifariam conuenire motum, nimirum aut per se, aut ratione totius; atque hanc diuersitatem palam conspici in motu sphæræ, quæ etsi æquabiliter in orbem agitetur, eius tamen partes aliæ tardius, aliæ citius feruntur. Nam quæ centro vicinio res sunt, cum circulum breuiorem æquali tempore conficiant, tardius mouentur, quã quæ ab eo longius absunt, quæ eodem tempore circulum maiorem peragunt. Hic ergo motus ipsis partibus proprius est, eisq. per se conuenit, & tamen eisdem ex accidente competit motus totius, quatenus in eo continentur.

Respōsio ad propositam dubitationē

c Vt igitur diximus.] Cum indiuisibilia non sint partes magnitudinis, quasi magnitudo ex ipsis tanquam ex materia coalescat, admonet non posse illa moueri eo modo, quo partes: maxime cum partibus non repugnet abiungi a toto, atque extra per se moueri. Itaq. indiuisibilia tantum mouentur, vt is qui est in nauigio, motu nauis, hoc est, ex accidente, & beneficio totius. Vbi aduerte non negare Arist. posse indiuisibilia in magnitudine existentia, in se alterationem partiatim accipere, sed tantum eis denegare alterationem, eo modo quo eam subeunt partes integrantes, quæ ita affectæ sunt, vt a toto abiunctæ proprium, ac non iam toti communem motum obtinere queant. De qua partium motione credit D. Tho. loqui Aristotelem hoc loco.

Nō posse indiuisibile per se moueri.

d Mouetur enim ex A.B.] Probat, iam non posse indiuisibile per se moueri, hunc in modum: Si indiuisibile lationem, aliumve motum subiret, vel interim esset omnino in termino a quo, vel omnino in termino ad quem, aut partim in vno partim in altero. Si detur primum, nondum mouetur, si secundum, iam non mouetur, si tertium, necessario diuiduum erit; si quidem eius quod per se locum mutat, semper vna pars respondet vni parti magnitudinis, super quam fertur alteri, & quod alteratione afficitur, potest secũdum vnam partem prius, secundum aliam posterius alterari, quod item in accremẽto, & decremẽto perspicue cernitur: quandoquidem indiuisibile, qua tale, nec minuitur nec augescit. Quare fieri nequit vt indiuisibile aliquem per se motum subeat.

Indiuisibile non moueri loco.

e Ex his vero etiam.] Demonstrat idem theorema priuatim in motu locali hunc in modũ. Id quod mouetur loco, prius decurrit spaciũ æquale sibi, aut ẽt minus, quã maius. Igitur si punctus supra lineã per se ferretur, prius trãsiret aliqd sibi æquale, aut minus, quod fieri neqt. Vel. n. cõstaret linea ex solis punct.s, quib. sese adæquaret punctũ eã traijciendo, vel aliquid minus puncto in linea daretur, qđ non minus est absurdum.

Omne tẽpus secari posse in semper diuidua.

f Rursus si res omnis.] Idem probat ratione sumpta a diuisione tpis. Nam cũ motus oĩs in tpe fit, & omne tempus in semper diuidua secari possit, licebit in quouis motu designare tempus minus eo, in quo mobile peragit spacium sibi æquale. Quare cum minori tempori respondeat minus mobile, vel minor eiusdem mobilis pars, iam indiuisibile diuiduum erit, quod fieri non põt. Vnde concludit Arist. ea tantum ratione potuisse indiuisibile moueri, si motus puncto temporis fieret. Tunc enim non oporteret partem temporis parti motus, aut partem motus parti magnitudinis respondere.

Nullam mutationem ppetuam, aut infinitam.

g Atqui & mutatio infinita.] Demonstrauit contra Democritum, nullum indiuisibile per se moueri posse, nunc contra Heraclitum, qui omnia iugi motu versari aiebat, hoc theorema cõstituit. Nulla mutatio perpetua aut infinita est. Quod ita probat. Nulla mutatio extremis contenta, potest esse infinita: atqui omnis mutatio extremis cõtinetur: nulla igitur infinita esse põt. Minorẽ suadet. Nãque generatio est inter non ens, & ens; corruptio inter ens & non ens: alteratio est inter qualitates contrarias,

vt inter album & nigrum; accretio est inter quantitatem imperfectam & perfectam, tanquam progressio ab illa ad hanc; decretio vero est ab hac ad illam discessus; item latio recta est inter superum & inferum, aliasque locorum differentias. Fieri vero nequit, vt id quod extremis clauditur, infinitudinem obtineat.

Quo pacto oĩs latio fit inter cõtraria. h At vero latio.] posset quis dubitare, quonam pacto latio oĩs inter cõtraria fit & extremis coerceatur, præsertim cum id non videatur motui circulari cõpetere. Hoc vt explicet, hypothesim quandã præmittit; nimirũ, id tm̃ mutari, quod pôt mutatũ esse, v.g. id posse albescere, qđ albũ effectũ esse pôt. Hinc declarat quot modis aduuaton, id est, impossibile sumatur, aitq. sumi pro eo, qđ vix, aut difficile, aut non recte, aut nullo mõ esse pôt. Tum affirmat, si latio corporis alicuius nullũ finẽ habere queat, oĩno accidere nõ posse, vt eiusmodi corpus mutatũ sit, quia id tm̃ deferri pôt, quod delatum esse pôt. quemadmodũ impossibile est diuidi, quod impossibile est esse diuisum, & generari, quod impossibile est esse genitum. At.n. cum nihil mutetur, quod subinde non sit mutatum, necessario motus omnis inter extrema, eaque repugnantia continebitur. — Quot modis dicat impossibile.

Questio. i Verum dispiciendum est.] Quæstionem excitat, num motus ita extremis claudantur, vt infinitudinem obtinere possint. Respondet, si loquamur de motibus specie diuersis, cuiusmodi sunt latio, alteratio, accretio & decretio, nihil obstare quominus eis infinitudo insit, posita videlicet mundi æternitate. Potest.n. alteratio lationem subsequi; accretio alterationem; accretionem decretio; rursusq. possunt iidem motus in orbem regredi, seq. alternis vicibus excipere. Si autem de motu, qui secundum numerum vnus appellatur, agamus, censet Arist. dari quidem in singulis sphæris cælestibus motum vnum perpetuum ac nunq̃ deficientem, qui ita vnus numero sit, vt ex multis circuitionibus constet. Qua de re 8. huius operis libro vberius disputandum erit, vbi dogma Aristot. de mundi, & generationum, motuumq. sempiternitate confutabimus. — Respõsio.

QVÆSTIO I.

Vtrum indiuisibile per se moueri possit, an non.

ARTICVLVS I.

Opinio Scoti, & aliorum existimantium posse.

CVm indiuisibile duplex sit, alterum positionem habens in continuo, vt punctum; alterũ nõ habens, vt Angelus; proposita quæstio de priori duntaxat in diuisibili intelligẽda est. Neq. vero in cõtrouersiã vocatur, possit ne eiusmodi indiuisibile ex accidente seu ad motũ cõtinui, in quo est, moueri; perspicuum est.n. posse. Tm̃ igitur quærimus nũ puncta, lineæ, & superficies, si a subiecto separata cohærerẽt, per se lationem subire possẽt Scot. in 2. d. 2. q. 9. eiusq. nõnulli sectatores affirmatiuã tuentur partẽ. Neaũt Aristot. qui c. 10. huius libri oppositũ ex professo docuit, repugnare videantur, aiunt successionẽ continuitatemq. lationis duplici ex cã prouenire, quarũ vtramuis, vt aliquid continue moueatur, sufficere cõtendunt: nempe aut ex parte spacij; quia continuum diuiduumq. est; aut ex parte

(Margin: De quo indiuisibili sit quæst. — Snĩa Scoti, & aliorum. — Lichetus in 2. d. 2. q. 9. Bassolius ibid. q. 4. art. 2. Maironi q. 12.)

A mobilis, quia scilicet res mota ex partibus sibi cohærentibus, & continuis constat. Etenim propterea q̃ mobile siue diuisibile, siue indiuisibile sit, prius vnam spacij partem, q̃ aliam conficit, iccirco in latione rõne spacij successio & continuitas visitur, quia rursus mobile diuiduum prius secundum vnam sui partem transmittit punctum aliquod fixum, quã secundum alias, ideo ex parte mobilis in motu ad locum successio & continuitas

B inest. Aiunt igitur Arist. tantum negasse indiuisibile posse per se continue moueri ea continuitate, & successione, quę a mobili desumitur: secundum hanc enim mobile partim in termino a quo, partim in termino ad quem esse oportet, vti idẽ Aristot. superius ostendebat. Verum nihil obstare quominus indiuisibile eam motus continuitatem quæ ab spacio petitur, obtinere queat. — Vi sibi Arist. conciliant.

C Videtur autẽ hæc snĩa probari posse. Primum ita, si corpus perfecte sphæricũ supra aliud perfecte planum moueatur, indiuisibile illud, quo sphæricum tangit planum, ciebitur continue per totam lineam plani, sicuti & ipsum corpus sphæricum, in quo inest: sed eadem videtur — Cap. 10. huius li. t. 87. Eorum argumenta. A motu globi per planum.

esse

esse ratio in puncto separato, si virtute, A diuina vel ab Angelo per eandẽ lineam deferatur. Potest igitur indiuisibile per se moueri, & quidem motu continuo.

A motu puncti separati. Secundo, Si fieri nõ posset vt punctũ separatum per se moueretur, ex eo esset, quia deberet post vnum punctum spacij aliud ipsi immediatum contingere; proindeq; cõtinuum ex solis indiuisibilib⁹ constare. Atqui hęc ratio si vim haberet, etiam concluderet punctũ corporis perfecte sphærici non posse ex accidẽte mo B ueri: si quidem post vnum punctum spacij aliud priori immediatũ cõtingere deberet. Nihil ergo impedit quomin⁹ punctum separatum possit per se moueri.

Tertio, Immediate post hoc instans, quo punctus globi tangit planum, punctus globi mouetur; nec enim vlla quietis moram interponit. Igitur immediate post cietur continue. Nec satis faciet qui dixerit moueri continue ratione temporis, non rationem spacij. Nam partes tem C poris, & partes spacij, vt docet Aristoteles ca. 2. huius libri, mutuo sibi respondent. Quare si immediate post punctus globi mouetur tempore continuo; vtiq; partibus temporis cõtinui oportebit respondere in plano partes continuas lineæ, quas punctus decurrat.

A motu angeli ad indiuisibile collectũ. Quarto, Si Angelus sese ad punctum colligat, poterit continuo motu ad locum alium demigrare. Ergo pari ratione D indiuisibile quantitatis continuo motu agitari poterit.

ARTICVLVS II.

Veræ opinionis explicatio.

Assertores partis negatiuę. EA tamen sententia, quę negat indiuisibile posse per se moueri, Aristotelica est, & verior, quam sequitur Auerroes 4. huius operis cõmen. 32. & hoc in lib. cõmen. 86. Aegydius ad tex. 87 Alb. Ar:st. testimonia. Mag. tract. 2. ca. 1. Iandunus q. 13. Capr. in 2. dist. 2. q. 1. & pleriq; alij. Ac primũ E quod ita senserit Aristo. inde patet, quia ad calcẽ tertij capitis docuit omne mobile diuiduum esse, & cap. 4. tex. 33. oẽm motum sectione rei motę secari, & 8. lib. cap. 5. tex. 40. quidquid mouetur, continuum esse, ac proinde ĩ semper diuidua dispertiri posse. Quare non videtur dubitandum quin apud Aristo. omnis motus tam ex parte spacij, quã ex parte rei motæ cõtinuitatem requirat. Accedit q̃ si dum Aristo. ait indiuisibile non posse cõtinuo motu cieri, de sola continuitate mobilis, vt Scotus putat, loqueretur, certe nõ tot rõnes ad rẽ adeo notã & pspicuam cumulasses. Quis enim motum rei indiuisibilis ex parte mobilis indiuisibilem esse ignorat?

Quid sit agitari continuo motu sup magnitudine. Deinde huius snīæ veritatis ſm se ita probatur. Rem quãpiã per se ac rõne sui super tota aliqua magnitudine cieri, nihil aliud est, q̃ per se ac rõne sui singulis ipsius partibus successiue adæquari commẽsurarive, cũ igitur indiuisibile nõ nisi indiuisibilis exequari valeat, ea duntaxat rõne defendi posset (ut Arist. ad tex. 88. argumentabat) indiuisibile per se moueri, si magnitudinẽ ex indiuiduis tm̃ partibus coalescere, & indiuisibilia in cõtinuo immediata esse admitterem⁹, at neutrũ horũ admitti debet. Nõ igit̃ indiuisibile continuo motu cieri põt. Atq, hoc fundamento Aristotelica opinio potissimum niti stabiliriq; vr̃. Etenim q̃n id so lũ qđ̃ est diuisibile, partibus magnitudinis adę quat, opus est, vt oẽ qđ per se mouet, dũ mouet, partim sit in terminõ a quo, partim in termino ad quẽ: oportet itẽ ut oẽ qđ per se mouetur, prius spaciũ minus, aut æquale sibi, q̃ spaciũ maius conficiat. Quæ erat ratio Aristotelis.

Fundamẽtũ Aristotelicæ opinionis.

Dubita. Addubitant hoc loco iuniores Philosophi, num saltẽ diuina virtute fieri possit, vt indiuisibile cõtinue per se moueatur. Respõdent plerique, nec sine probabilitate, posse. Nulla enim implicatio cõtradictionis uidetur esse, ut Deus puncto diuisibilitatem quandã uirtualẽ cõferat æmulam eius, quã substantiæ materiæ expertes vendicant; ita nimirum vt quemadmodũ Angelus, v. g. etsi impartibilis sit, spacio tamen diuiduo coexistit; ita punctus licet in se partibus careat nihilominus lineæ respõdeat. Sane vero si hæc diuisibilitas pũcto diuinitus tribuatur, clarum est ex continuo illius motu non sequi lineam ex solis indiuisibilibus confici: quia tunc punctus non soli puncto, sed lineæ cõmensurabitur. Si aũt petas, quid nam id esse debeat, cuius beneficio punctus ea ratione sectilis efficiendus sit: Occurrendũ, esse modum

Respons. Posse punctum diui na virtute respondere magnitudini.

quendam

quendam supra illius ingenium, & natu- A
ram, quem i npossibilem nõ esse, suade-
ri potest exemplo diuinæ Eucharistiæ, in
qua corpus Christi modum quendam su-
pra omnẽ naturæ vim a Deo accipit, per
quem modũ cuius parti specierum, quan
tumlibet exiguæ, totum respondet Itaq;
vt corpus Christi sacramentaliter exi-
stens, parti specierum multo minori se re
spondet; ita fieri posse vr, vt punctũ, quo-
ad situ, parti se maiori (, etsi diuisibile cõ
paratione īdiuisibilis nõ rite maius dici B
cõsuenit) hoc est, indiuisibili cõmesuret.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum primi articuli.

NVnc ea soluamus argumẽta, quibus
ꝓbari videbatur posse indiuisibile
Dilut. 1. per se moueri. Ad primum dicendũ, est,
punctum globi non per se continuũ mo-
tum subire, sed per accidens secundo mo C
do, ratione globi, qui quidem respectu
aeris ambientis quem decurrit, continuè
mouetur; non autẽ comparatione plani
supra quod fertur, quia non tangit in eo
puncta continuè, quæ continua esse ne-
queunt, sed quemadmodum post quod-
libet punctum sequuntur infinita puncta
discrete, ita post quodlibet tangit discre
te infinita.

Dilut. 2. Ad secundũ, concessa maiori proposi-
tione, neganda est minor, dicendumq;, si D
punctum per se continue moueretur, fu-
turum vt per se æquaretur magnitudini,
quę tunc non posset nõ confici ex indiui-
duis partibus: at cum ratione globi conti
nue cietur, non requiri eiusmodi adęqua
tionem, proindeq; non sequi vnum pun-
Dilut. 3. ctum aliud sibi proximum contingere.

Lege Auerroẽ 1. de cœlo cõmu 32. Ochamũ in 1. q. 10. q. 9 Gre. in 2. d 2. q. 1. Aegy. 1. de gen. quæst. 8.

Ad tertium respondendum est, imme-
diate post instans, quo punctus globi tan-
git planum moueri punctum continue,
vt paulo ante dicebamus, nõ ratione sui, E
sed globi, qui licet non ex parte plani,
quod tactu discreto attingit, tamen secũ
dum proprium ipsius vbi, & circumiectã
superficiem cõtinue fertur. Non oportet
aũt ipsi puncto aliqua pars continua re-
spondeat: quia tunc solum partes tẽporis,
& spacij sese mutuo dimetiuntur, cũ id,
Obiectio. quod mouetur, per se motum subit. Sed

A obijcies. Globus ex parte inferiori, qua
planum tãgit, nõ cessat a motu. Igitur nõ
solum cõparatione vbi, & superficiei cir-
cumfusæ; sed etiam respectu plani, quod
tamen per indiuisibile duntaxat contin-
git, continuo motu fertur. Ex quo sequi-
tur, ipsum etiam punctum per se cõtinue
moueri, cum globus non nisi illius inter-
uentu tangat planũ. Huic obiectioni, quę
in hac controuersia præcipui momenti
videtur, occurrẽdum: etsi globus ex parte Solutio.
B inferiori, qua interiectu solius puncti pla
num tangit, nõ cesset pergere, haud tamẽ
iccirco respectu eiusdẽ partis, & compa-
ratione plani continue moueri. Ideo. n. di
citur non cessare, q͂a non intermittit cõta
ctus discretos: nec vllũ præterit t͞pis mo-
mentum, cui suus cõtactus nõ respõdeat.

Ad quartum, Aegydius in 1 d. 37. q. 2. Dilut. 4.
Gregorius in 2. d. 2. artic. 2. D. Bonauen.
qu. 3 Alensis 2. p. q. 32. num. 3. Heruæus
tract. de motu Angelorum, alijq; nõnulli
C hypothesim non admittunt, negantque
posse Angelum sese ad punctum colligе-
re. Verisimilior tñ est opposita sententia, q̄
tuetur D. Tho. 1. p. q. 52. art. 2. & Scotus
in 2. d. 2. q. 6. & cõplures alij cum Magi-
stro in 1. d. 37. Nã cum Angelus materiæ
expers sit, neq; a corpore locove pẽdeat,
nihil efficiet quominus sese ad punctum
contrahere possit. Hypothesi ergo con-
cessa, inficiãdum est posse tunc Angelum
per spacium continue moueri, cum eadẽ
D absurda ex continuo illius motu, quæ ex
motu continuo puncti sequuntur. Quare
qui concedunt posse ab Angelo punctum
separatum continue deferri, debent id, si
modo recte sentiant, intelligere de Ange
lo, qui per virtualem suã extesionem di-
uisibili spacio coexistat. Quo in euentu
eodem pacto, quoad rõnem continui, &
discreti, mouebitur punctum, quo moue-
tur dum in globo insidet, nimirum discre
tẽ, si comparetur ad puncta, quæ tãgit, &
E continue per accidẽs, quatenus defertur
ab Angelo, qui per planum continue mo-
uetur. Licet hoc præter alia, inter eum
motum, quo Angelus, & eum, quo glob⁹
planum percurrit, discrimen sit, q̄ Ange-
lus tactu virtutis tangat continuum: glo-
bus vero tactu quantitatis sola puncta.

Marsilius in 2. d. 2. q. 2. art. 1. Richar. in 1. d. 37. in 2. p 1. q. 2. Ochamus quodlib. 1. q. 4. Gabr. in 2. d. 2. q 2. a. 3.

Posse Angelũ colligere se ad punctum.

FINIS SEXTI LIBRI.

IN SEPTIMVM LIBRVM
PHYSICORVM ARISTOTELIS.

Proœmium.

NONNVLLI Aristotelis interpretes hunc librum tã quam subdititium, aut superuacaneum reiecerunt. Sed enim & stylus ipse, & ratio doctrinæ, cum reliquo opere planè cõsentiens, Aristotelicum esse probant, vt ait Simplicius, Auerroes, D. Thomas, & alij. Neque officit quod huius, & octaui libri idem pene argumentũ, & institutum sit. Videtur namque Aristoteles in hoc libro pictorum more futurum opus rudioribus lineis adumbrasse, vt eorũ, quæ in octauo exquisitius tractanda erant, prænotione aliqua instructi, singula postea facilius comprehenderemus. Est autẽ hic liber in duas partes distributus. Prior continet theoremata quædam de principio motus, atque in id præcipuè incumbit, vt ostendat dari in rerum natura vnum primum motum, primumq; motorem. Posterior mouentia, & mobilia quoad velocitatem, & tarditatem motus inter se confert. Non debet autem alicui mirum videri, quod hoc loco sermonem habet Aristoteles de Deo, primoq; rerum principio, cuius contemplatio, ac scientia primi Philosophi, qui supremas rerum causas, & communissima principia scrutatur, propria esse videtur. Etenim aliter Metaphysicus, aliter Physiologus de prima causa disputat. Ille enim primæ causæ naturam, & attributa sine respectu motus considerat; hic eiusdem contemplationem eatenus attingit; quatenus cœlestem efficit motionem, & omnium naturalium causarum analysim in se terminat.

ARISTOTELIS PHYSICORVM,

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Tex.1. *QVidquid a mouetur, ab aliquo necesse est moueatur. Nã si in se motionis principiũ non hẽt, ab alio moueri manifestũ est, sin in se, sumatur A.B. qđ moueatur, non ex eo, q2 aliquid suĩ mouetur. Primũ igitur censere A.B. a se moueri, qa & totũ & à nullo, qđ extra sit, moueatur, simile est ac si quis cũ D. E. mouet E.F. & ipsum vna mouetur, ipsum D.E. F. a se ipso moueri existimaret, quia non perspiciat, vtrũ ab vtro moueatur, vtrũ*
Tex.2. *in quã D.E. ab E.F. an E.F. ab ipso D.E.* b *Præterea qđ a se mouetur, ex eo, qđ aliud a motione desinat, moueri nunquã cessabit. Si igitur, qđ aliud stet, moueri aliquid desinet ab alio id moueatur necesse est. Hoc declarato, id, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri. Cum .n. sum ptũ sit A. B. moueri diuiduũ erit: diuiduum nãque est quidquid mouetur. Diuidatur igitur in C. certe C.B. quiescente, A.B. necessario quiescet. Quod si non quiescat, sumatur moueri. Igitur C.B. quiescenti, mouebitur A.C. Quamobrẽ A.B. non per se mouetur, qđ per se primo positũ est moueri. Patet igitur B.C. quiescente, etiã A.B. quiescere, & tunc moueri desinere. At si quid, ꝙ aliud stet, quiescat, et moueri desinat, ab alio illud mouetur.*
Tex.3. *Manifestũ itaq; est, cur ab aliquo moueatur quidquid mouetur. Diuiduũ enim est quid quid mouetur, & parte quiescẽte totũ quiescet.* c *Quoniã aũt quidquid mouetur ab aliquo mouetur, necesse est etiã quidquid mouetur in loco, ab alio mo*
Tex.4. *ueatur: itaq; & qđ mouet, ab alio, quãdoquidem & ipsum moueatur, & rursus id ab alio. Nõ tamen in infinitũ res abit, sed alicubi stabitur, & aliquid erit, ꝙ motionis princeps causa erit. Nã si non sit, sed in infinitũ progressio sit, moueatur A. a B. & hoc a C. rursus C. a D. atque hoc modo in infinitũ res abeat. Cum igitur id qđ mouet, simul moueatur, constat A. & B. simul moueri. Nam cum B. mouetur, ipsum quoque A. mouebitur. Igitur & C. cum B. mouetur, & D cum C. Ipsorũ itaq; A.B.C. & cæterorũ cuiusq; simul erit motio, & eorum vnũquodque sumere poterimus. Nã etsi a singulis singula moueantur, nihilominus numero vniuscuiusque est motus, & non infinitus extremis, quia quidquid mouetur, ex aliquo ad aliquid mouetur. Fit .n. vt aut numero sit idẽ motus, aut genere, aut*
Tex.5. *specie. Ac numero quidẽ eundẽ motũ eũ dico, qui in eodẽ tpe ex eodẽ numero in idẽ efficitur, vt ex hac albedine, q̃ est numero vna, in hanc albedinẽ hoc in tpe, quod numero est vnum; nã si in alio non numero vnus erit, sed specie. Genere aũt idẽ est motus, qui in eadẽ categoria aut substantię, aut alterius generis. Specie vero, qui ex eodẽ specie ad idẽ specie est, vt ex albo ad nigrũ, aut ex bono ad malũ specie non differens. Hęc aũt, antea quoque sunt tradita.* d *Sumatur igitur ipsius A. motus, qui sit E. & motus ipsius B. qui sit F. itẽ motus ipsius C. qui sit. G. demum motus ipsius qui sit, H. sumatur & tps, in quo A. mouetur, & sit K. Eius igitur motus terminatus cũ sit, terminatũ erit & tps K. & non infinitum.*

At

At in eodem tpe & A. & B. & cęterorũ vnumquodq; mouebatur. Accidit igitur vt motus E.F.G.H. infinitus finito K. tp̃e fiat, cum ea in tp̃e in quo A. mouebatur, oĩa ẽt, quę deinceps posita sunt, q̃ quidem sunt infinita, mouerentur. Quãobrem eodem tpe mouentur. Motus.n. ipsius A motui ipsius B. & aliorum aut æqualis erit, aut eo maior, nihil aũt refert. Oĩno.n. infinitã motionem tp̃e finito accidit fieri, quod esse non põt. Ita igitur id, quod a principio demonstrari videbitur, quod nullum tamen incõmodum accidat, haudquaquã demonstratur. Finito enim tp̃e infinitus motus esse potest, non idem tamen, sed alius & alius, si quę mouentur multa sint, ac infinita qđ in his euenit, quæ nunc sumpsimus. Tex.6.

c *At si, quod primo in loco, & motione corporea cietur, tangere id, quod mouet, aut ei esse continuum necesse est, vt in oĩbus fieri conspicimus, vnum nãque ex oĩbus, aut continuum erit. Quod igitur esse põt sumatur, & sit magnitudo, aut continuum A B C D. eius autem motus E F G H. Ac nihil quidem refert, vtrum finitum sit an infinitum. Similiter.n. finito tempore K aut finitum aut infinitum mouebitur, quorum vtrunque ex his est, quæ esse non possunt. Constat igitur statum tandem esse & id, quod est ab alio moueri, in infinitum nõ progredi, sed aliquid esse, qđ primum mouebitur. Nihil autem intersit, aliquo posito, hoc demonstrari. Eo namq; quod esse potest, posito, nullũ euenire incommodum oportebat.* Tex.7. Tex.8.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Quicquid a mouetur] Aduertendũ primo est, in quibusdã exẽplaribus hunc librũ non ab hoc loco inchoari. Verũ nostra lectio, quã Simplicius sequitur, ꝓbatior est, & in vetustis codicibus inuenitur. Porro Arist. vt ad id, quod instituit, rem deducat, statuit in fronte huius libri illustre quoddã theorema, quo, vt ait Simplicius, reliqua physiologiæ theoremata ad rem mouentem spectantia innituntur: videlicet, Quidquid mouet, ab alio moueatur necesse est. Loquitur aũt Arist. de eo, qđ per se & primo mouetur, non q̃a aliqđ eius cieatur. Disputat ergo in hunc modum. Quæ extrinsecus agitant, vt pulsa, siue, piecta, pspicuũ est ab alijs moueri. Qđ vero etiam illa, q̃ ab intrinseco mouentur principio, ab alio incitari non repugnet, ostendi põt, primum q̃a etsi motor oblitescat, non continuo asserendũ est idem esse mouens, & motũ. Neque id impedimento esse debet, quo minus assentiamur rationi, quę oppositum astruit. Theorema in physiologia illustre.

Accipit ergo mobile A.B. ꝙ primo, ac per se moueatur. Deinde mobile D.E.F. cuius pars D.E. moueat partẽ E F. & dum mouet moueatur, sic vt totum D.E.F. moueatur, & tñ lateat vtrum D.E. moueat. E.F. an è conuerso. His positis, si quis, inquit, A.B. a se moueri putat, quia totũ mouetur, & nullus externus motor apparet, perinde erit, ac si existimet totum D.E.F. cuius vna pars alteram mouet, se ipsum primo, ac per se mouere, quia non cernitur vtra partium alteram moueat. Atqui hoc existimare ignorantiæ est: ergo & illud. Quare A.B. se ipso primum, ac per se nequaquam mouetur.

b Præterea quod] Idem theorema apertius demonstrat præmissa hac hypothesi; Nihil quod a se ipso mouetur ideo cessat a motu, quia aliud quid moueri definit (siquidẽ eius motus ab alio non pendet) & quod inde consequens est, quidquid altero quiescente a motu desistit, id neutiquam a se ipso mouetur. Deinde ita demonstrationem concludit: Sit A.B. quod per se primum mouetur, huiusmodi mobile, quoniam necessario diuiduum erit, nec enim insect le motum physicum subit, diuidatur in se. Deinde ponamus quiescere primam eius partem, nimirum, A. C. aut igitur quiescente, A.C. totum A.B. monetur, aut quiescit. Si mouetur, vtique non a se primum mouetur quandoquidem vna parte quiescente, & altera duntaxat mota, moueri dicitur. Si quiescit, facile ẽt conuincitur non moueri a se primum, quia quod a se primum mouetur, non quiescit, propterea quod alterum moueri desinat, vt ex hypothesi liquet.

QVAESTIO I.

Num omne quod mouetur, ab alio moueatur.

ARTICVLVS I.

Videri multa a se ipsis moueri.

1. argum. De hac re Scot. in 2. d. 2. q. 1. & in 4. d. 12. q. 4. Ægy dius quod libet 6. q. 12.

NEgatiuã partem quæstionis hæc argumenta suadẽt: Intellectus & voluntas manant à substãtia animæ rationalis tanquam a causa sua efficatrice, atq; est multorum Philosophorum sententia; B & in eandemet animæ substantiam recipiuntur. Ergo idem omnino agit & patitur; mouetur.

2. argum. Secundo: Intellectus mouet se ipsum actu intelligẽdi, & eundẽ actum sustinet; itemq; cum Angelus se ac vim suam intellectricem cõcipit, tam eius substantia, (quod multi primi nominis Philosophi sentiunt) quam intellectus ipse eiusmodi notionem efficienter edunt, & eandem recipiunt: ergo in huiusmodi actionibus causa agens nõ differt a patiente.

3. argum. Tertio; Multæ qualitates se ipsas intendũt; ergo idẽ a se ipso alteratur, atq; adeo non omne quod alterationis motũ subit, ab alio motum accipit. Antecedẽs probatur; quia calor ventriculi hyeme angescit, vt testatur non solum Hippoc. aphor. 15. sed experiẽtia ipsa; ideo enim tempore hyemali melior fit decoctio, & acrior viget cibi appetentia. Nec satis faciet, qui dixerit calorem nõ a seipso augeri, sed per antiperistasim a frigore circumiacente. Nõ enim ver simile videtur posse calorẽ a qualitate sibi aduersa intendi; cum ea sit contrariorum natura, vt se potius demoliantur & interimant. Præterea suadetur adhuc idem antecedens exemplo radiorum solarium, qui cum per flexionem in se reciprocant, se ipsos intendunt: inde enim est, quod aer terræ vicinus a sole magis incalescit, & plus æstate, quam hyeme; nimirum quia radij solares uerno tempore per lineas magis accedentes, ad perpẽdiculum retorquentur, & arctius coeunt, atq; ita in eo flexu maiora lucis incrementa sibi afferũt, proindeq; aerem calidiorem reddunt. Deniq. cõe est axioma Philosophorum, traditum in lib. de causis, quãlibet uim se ipsam colligentem atq. unientẽ,

Cur hyeme decoctio melior, & acrior cibi appetentia.

cur aer æstate sole plus incalescit.

Lege Aristotelẽ in pble. sec. 15. pbl. 4.

A fortiorẽ, q̃ diffusam esse. Quod non alia ratione videtur accidere, nisi quia vna eademq; qualitas se ipsam auget.

Quarto: Aqua calida semotis impedimentis spõte redit ad natiuũ frigus, idq; successiua, & paria mutatiõe; atq; adeo motu ꝑprie dicto: ergo aqua se ipsam refrigerat, & eadẽmet frigefactione recipit. 4. argum.

Postremo: Idem ostẽditur in motu locali, quo mouetur cor; nõ. n. id externa vi cieri põt: cum omnis motionis fons, ac principium fit. Quare etiam motu ad locum potest aliquid a se ipso moueri. 5. argum.

ARTICVLVS II.

Explicatio quæstionis, & primi, secundi, ac tertij argumenti enodatio.

AD huiusce cõtrouersiæ explicationẽ, hæc nulla prenotada sunt, quorum primũ hoc est. motionum aliæ inhærent in reb⁹ materia vacãtibus, vt actiones C voluntatis & intellectus.

Duo motionũ genera.

Secundum, Cum Arist. hoc loco probandum suscepit, quicquid mouetur, ab alio moueri, de motione priori modo sumpta, quæ phsiyca nuncupatur, locutus est, siquidem fumit infinita corpora, quæ in vnam infinitam molem possint concrescere, & de illorum motu differit.

Ex quo genere Arist. hoc loco disseruemus.

Tertium, Non hic disquirimus, num aliqu d a se ipso ex accidente moueri D possit, constat, enim posse; quandoquidem animantinm formæ, motu quem ipsæ edunt, pariter agitantur, vt Aristot. docet lib. seq. cap. 6. tex. 51.

Quartum, Neq; in qõnem vocamus, vtrũ id, quod mouet, ab eo, quod motũ excipit, supposito distingui oporteat. Nã quis nesciat, cum arbor haulto alimento increscit, moueri a sua forma, a qua supposito non differt; Tantum igitur petimus, an ne omne, qnod per se mouetur, ab eo, quod mouet, re ipsa distinguatur.

Sensus q̃stionis.

E Sit prima conclusio: Omne quod motione physica mouetur, ab alio moueatur necesse est. Hac conclusionem ꝑbat Arist. 8. lib. huius operis c. 4. hunc in modum. Fieri neq t, vt idem respectu eiusdẽ formæ, simul in actu & in potentia existat, v. g. vt sit actu calidum & potentia calidum; alioqui simul esset, & nõ esse calidum; sed id quod ad aliquã formam

1. Cõclusio. Eius 1. ratio.

mouet,

A mouet, habet eam actu, (nulla enim res educit aliam de potentia ad actum, quo ipsa caret) & quod mouetur, habet eam potentia, igitur non potest esse idem, qđ mouet, & quod mouetur.

2 Ratio.

Iterum idē confirmat partim hoc lib. partim sequenti, hoc cit. hac rōne. Corporū quædā facultate ꝓpria cientur, vt q̄ aĩa pollent, quædā ab externo motore, veluti aqua cum deorsum vergit, aut lapis cum in sublime pellitur, sed tam hęc quā illa non a se, sed ab alio agitatur. Quicquid igitur mouetur, ab alio mouetur. B Probatur assumptio, namque viuētia mouentur a suis formis, aqua & alia elementa cum naturalia loca petunt, ab ijs a quibus ꝓgenita sunt; cętera deniq; ab externis motoribus, a quibus impulsum accipiunt, ergo, &c. Tertio, ostēditur eadē conclusio, quia oĩs motio physica excipitur ī materia, quæ cum sit pura potentia, nullamq. habeat efficiendi vim, non pōt ad motionē elicienda concurrere. Quare aliud est qđ eam immediate elicit, nempe forma, aliud qđ immediate recipit, (intellige, vt quo) i. materia, ac proinde nō idē prorsus est, quod mouet & mouetur. C

3. Ratio. Ex Themistio, Simplicio, & Alexandro.

Arist. placitum de distinctione rei momenti, & motę.

Illud hoc loco circa hanc cōclusionem haud ignorabis, videlicet q̄uis ad veritatem illius theorematis, Oē qđ mouetur, necesse est ab alio moueri, sufficiat dari distinctionem inter formam & materiam, quarum illa motum exequatur, hæc recipiat: Aristotelem tñ amplius requisiisse, vt constat ex ijs, q̄ ab eo 8. huius operis lib. c. 4. tex. 28. disputata sunt. D Vbi admonet, oportere semper in rebus physicis rē mouentem esse quid cōpositum ex materia & forma, distinctum re ab eo, qđ mouetur. Re, inq̄, distinctū, vel oĩno, quo pacto differt iaculator a sagitta, vel non oĩno, sed ea saltē reali distinctione, quæ inter qualibet partem integrantē, suumq; totū intercedit. Et hac quidem ratione videre est in animali partem vna ex materia & forma concretam, a qua motus omnes in corpus influunt, nempe cor. E

Idem annotauit D. Th. in q. de ueritate q. 6. 22. art. 3.

Illud quoq; aduertes, etsi prima ratio earum quas ad ꝓpositam conclusionē stabilienda ex Aristotele retulimus, tantūmodo vim habeat ad demonstraudum, id q̄ actione vniuoca mouetur, ab alio necessario moueri, alias tñ rōnes de oĩ actione A et æquiuoca concludere. Quare minime nobis probatur snĩa Auerrois 3. de Cęlo com. 28. & quorūdā aliorum existimantium fieri posse, vt idem actione æquiuoca a se ipso moueãt, nisi intelligant de eodem supposito ratione partium diuersarū quo pacto aqua a se ipsa (non tñ vt a principali causa) ad natiuum frigus reduciĩ, ut progressu dicemus. Sed neque æquiuoca actione potest quiduis sine discrimine, ratione diuersarum partium, formæ sed licet & materiæ, a se pati. B Piper. n. licet uētriculum calefaciendi uim obtineat, seipsum tñ minime calefacit, non quia idem s̄m eadem formam esset in actu & potentia, aut per eundem actum formalem ageret & pateretur, sed propter naturę legē, qua cautum est, ne quid sibi ipsi interitū, aut incommodum per se afferat.

Lege Scotum in 2. d. 2. q. 10. & 9. Met. q. 14. in 1. d. 3. q. 7.

Reijcitur sententia Auerrois

Piper uētriculum, non seipsum calefacit.

Sic secunda Conclusio: Emanatione, qua spiritales potentiæ, vt intellectus, & voluntas a subiecto oriuntur, idem re est agens & patiens. C Hanc suadet primū argumentum initio quæstionis adductum, eamque approbat Ferrariensis ad c. 23. libri primi contra gentes, addens etsi anima rationalis, dum intellectum aut volūtatem ex se ꝓfundit, eademmet sit, quæ ꝓducit & recipit, apparere ibi tñ nonnihil discriminis, quia nimirum producit, vt est actu, recipit uero, ut in potētia est. Sed hoc discrimen, vt patet, non ex natura rei prouenit, sed ad solā rōnem cogitātem pertinent. D Porro cum dicimus immateriales potētias ꝓduci, gignive ab aĩa, ne puta effici illas ab aĩa, vti a cā integra aut principali, sed tanq̄ a causa minus principuas, ac uelut instru generantis, qđ generans ut primaria, ac pręcellentior causa, eiusmodi potentiarum quasi partum edit. Quo fit, ut si de solo principali agente loqui velimus, adhuc ratum, firmumq; maneat, nihil a se ipso pati, ne his quidē emanationibus, quæ minus proprie actionis nomen uendicarunt. E

2. Conclusio.

Emanationes minus ꝓprie actiones dicuntur.

Sit tertia conclusio. cum potentiæ immateriales, vt intellectus & uolūtas suas eliciunt actiones, non idem re est, quod agit, & quod recipit. Probatur. Namq; ut Ægidius quodlib. 3. q. 16. & quodlib. 5. q. 15. Capreo. in d. 3. q. 3. & Ferrariensis loco cit. aiaduertunt, actu intelligendi producitur ab intellectu & specie, recipi

tur

tur vero intellectū: p se, ac unde sumptum; at intellectus absq; specie distinguitur re a ipso cū specie. Non dicitur aūt intellectio recipi in speciē, quia species non est principiū passiuū, sed actiuū duntaxat. Praeterea actus volēdi efficitur a notitia, & a volūtate, & recipitur in solam voluntatem: voluntas aūt per se, & voluntas vna cum notitia intellectus, re ipsa distinguuntur. Itaq; etsi in his agentib⁹ aliud agit, aliud recipit. Licet id q̄d ad intellectū attinet, in ordinarijs duntaxat intellectionib⁹ perpetuo verum sit. Nā si de actu itelligendi, quo intellect⁹ Angeli se suāq; substantiā percipit, loqui velimus; is non recipitur in aliquo, quod re ipsa, sed quod rōne tantū ab efficiente distinguatur. Siquidem intellectus Angeli & eius substantia, vti obiectum quoddā intelligibile (quod tñ non per imaginem sui, vt caetera obiecta, sed per se ipsum ad intellectionē cōcurrit) eiusmodi actu eliciunt, eundemq; recipiūt, non iam vt obiectū, sed vt subiectū, sunt; substantia quidem Angeli, vt singulare quoddā per se subsistens, cuius est actiones recipere & sustinere, atque adeo vt quod, intellectus vero vt quo. Hanc aūt distinctionem non realē esse liquido cōstat. Alijs tñ verisimilius videtur Angelum neq; sui ipsius cognitionē sine imagine intelligibili elicere posse. E quorū numero sunt Henr. Gandau. quodlib. 5. q. 4. & quodlib. 15. q. 8. Marsilius in 2. q. 7. art. 1. & vt videtur, Alensis 2. p. q. 23.

Quod sit subiectū intellectionis quo ĩtellectus Angeli se & suā substantiam intelligit.

Ex dictis patet solutio primi & secūdi argumenti, quae initio ꝓposuimus. Pro solutione tertij, statuendū inprimis est nullā qualitatē per se, vel motu directo ab se ipsa posse intendi, alioqui idē respectu eiusdē per se in actu ac potestate foret, quod superius refutauimus. Deinde ad id q̄d ex Hippoc. obiectū est, respondemus, calorē ventriculi hyeme vberiorem esse, non quia calor in aliqua parte insidens, in eadem semetipsum per se intendat, sed (vt explicat Galen. lib. 1. cōm. in Aphorisf. Hippoc. & Fernelius in lib. de spiritu & innato calido ca. 9. colligiturq; ex doctrina Arist. multis in locis) quia circūiecti aeris frigus cutis spiracula restringit, & spūs, qui caloris vehicula sunt, intus adigit & coercet, nec foras egredi finit. Quo fit, vt tunc maior & spūum, & caloris copia intus afferuetur. Contra vero aestatē, q̄a calor, ambiens, spiramenta laxat, & spūs foras elicit, ac plurimū substantiae dissipat, minus eiusmodi caloris intra corpus relinquitur.

Solutio. 1 & 2. argu. ex dictis. Sol. 3. arg. Cur stomachus hyeme calidior. Spiritus a frigore repercussi retro cōmeant.

Vnde patet calorem nec a se sm eādem partē intendi, nec vero a contrario, nisi per accidens, videlicet, vt ab impediente spirituū vitaliū dispendia. Est aūt haec solutio diligenter obseruāda ad alia naturae cōsimilia exēpla, vbi calor introrsum adactus, praedicto modo augescit; sic. n. pruina, stirpium vaporē alioqui egressurū detinet, qui collectus inardescit, ac noua germina exurit. Sic aceruū tritici nō ventilati vapor cohibitus putrefacit. Sic deniq; Pernlones enascūtur, aliaq; id genus cōplura. Quod vero ad lucis intensionē spectat, dicendū lucem per radium in se redeuntē, atq; ita ex accidēte intendi a se, quatenus ea portio luminis quae in rectum porrigi deberet, impedita a corpore opaco per radium reflexū cōpēsat vlteriorē ꝓgressum. Quo etiā modo fieri solet vocis repercussio, siue echo, videlicet corporibus ob soliditatē vocis traiectioni renitentibus, eundemq; sonum renuntiātibus. Deniq; quod postremo additur, virtute vnitā se ipsa dispersa acriorem esse, id nō ita accipiendū est, quasi qualitas se ipsam directo ac per se intendat; sed q̄a quo partes subiecti, in quo qualitas actiua inest, arctius vniuntur & coeunt, eo partes extēsionis ipsius qualitatis, ꝓpinquius ad se inuicem accedunt, suasq; partiales actiuitates magis cōiungunt, & cōferunt; ideoq; fortior ꝓuenit actio. Quod in libris de ortu, & interitu copiosius explicatur.

Lux ĩ corpus opacū incidens cur reciprocet. Virtus vnita cur sit actior se dispersa.

ARTICVLVS III.

Dissoluitur quartum argumentum, agiturque de causa reducente aquam ad natiuum frigus.

POstulat quarti argumēti difficultas, vt explicemus quanā vi aqua calida, semotis impedimentis, natiuā frigiditatem recuperet. Versantur aūt ea de re septem, aut eo plures inter Philosophos sententiae, e quibus nos quatuor duntaxat in medium afferemus. Prima est Burlaei ad initium libri 2 huius operis, qui

Has legito apud Forliuiensem ĩ tracta. de intens. & remiss. formarum p. 2. q. 6. 1. & Scotū 2.

fuiaft o- | eiusmodi reductionē a corpore ambiente fieri opinatur. Verum non recte sentit, cū experientia testetur, amoto calefaciente, & cōseruante calorem, aquā plus frigoris recipere, quā in corpore ambiente insit. Neq; huius argumenti uim eludit Burlæus autumans circumfusum corpus posse in uberiorem frigiditatem, q̄ in se possideat, aquam uindicare, quia aqua ad algorē recipiendum insitā habet a natura pensionem. Non inquam eludit, quia quātumlibet patiens habile ac promptū sit, semper actio a uincente esse debet, nec quicquam aut ultra uires suas, aut in sibi simile actionem transfundit.
(margin: ueris q. 1. Opinio Burlæi. Improbatur. Ois actio est a uincente.)

Secundo, quia nequaquam uerisimile est, aquam in uacuo ad suum frigus non esse redituram, cum ea reditio fiat gratia propriæ conseruationis, quam etiam in uacuo expeteret, procuraretque.

Opinio Auerrois. Secunda opinio, q̄ nonnulli Auerroi 2. de ani. com. 1. attribuunt, nec improbabilem censet Caiet. ad art. 3. q. 54. primæ partis, est aliorum existimantiū, cū aqua incalescit, semp in ea relinqui partes aliquas frigidiores, q̄ se interius abdiderūt, quarū postea beneficio tota aqua natiuū frigus recipiat. Sed hi ēt perspicue fallun- tur. Nam uel partes illæ frigidiores retinent frigiditatē summā, uel refractā, ac depressam. Primum dici nō pt, q̄a & rōni & experientiæ aduersat. Rōni, tum q̄a calor ignis in oēs partes aquæ pt puadere, easq. a summo frigiditatis gradu deijcere, tum q̄a non posset alioqui materia aquæ ad ignis generationem disponi, cū ifi docente Arist. 2. de ortu & interitu c. 4. tex. 24. & 28. oīa elementa in se ultro citroq; cōmeent, & ex igni aqua, ex aqua ignis proxime generetur. Experientiæ, quia si quis in feruentem aquā manum iniiciat, nequaq̄ eiusmodi frigiditatem sentiet. Occurrunt tñ aduersarij frigus illud in aqua oblitescens, sensu non percipi ob nimij caloris permixtionem, præsertim cum calor multo sit actuosior, & efficacior in agendo, q̄ frigus. Hæc tñ solutio non satisfacit. Nā neq; caloris abundantia, neq. efficacitas impediet quo minus aqua ex cōsortio, & societate partiū summū frigus retinentiū aliquantū tepefcat. Quare si ita res hīet, uti inquiunt, nunq̄ aqua sensuum iuidicio calida, sed ad summā tepida æstimaret. Qd' si denr ēm uidelicet illas aquæ particulas frigidiores nō summum, sed depressum frigus seruare, sequēt aqua, q̄ semel incaluit, & si nihil iā exterius obstet, nunq̄ ad natiuū frigus redituram, qd' absurdū est. Consecutio probatur, q̄a illæ aquæ particulæ calore aliquo occupatæ, nequibunt cæteras partes in intensiorē frigiditatē, q̄ ipsæ obtineat vindicare, non obtinent aūt summe intensam, sed refractam, vt fatentur.
(margin: fallū. Repugnat experientiæ.)

Tertia snia est aliorum, qui putant, quemadmodū piperi insidet calor quidā uirtualis, quo uentriculum excalefacit; ita aquæ, cæterisq; elementis inesse quatuor eiusdem nois qualitates, que uim habeant restituendum igni calorem, aeri humiditatem, aquæ frigus, terræ siccitatem. Vnde eas ab hoc munere, seu uirtute appellant uirtuales. Itaq. ab ijs putāt reuocari elemēta ad natiuum statum suarum qualitatum, cum ab ea deijciuntur. Horum quoque snia non uidetur uera, refellitur que in lib. de ortu, & interitu. ubi ostenditur superuacaneum, esse eiusmodi qualitates virtuales elementis attribuere, quod ipsorum substantiales formæ per se obire queant id, cuius gratia illæ a suis authoribus excogitantur.
(margin: 3. opinio. In his sūt Iauell. 8. huius ope ris q. 9. Non placet.)

Alij dixere aquā proxime reuocari ad natiuum frigus a sua forma substantiali. Quæ sententia uera est, & tum ex aliorū confutatione, tum per se fidem obtinet. Eamque amplectitur Auicen. lib. 1. sufficientiæ c. 5. Henricus Gandau. quodlib. 11. q. 6. Ægid. q. 16. quodlib. 2. Capr. in 2. d. 6. q. 1. art. 3. Maior. 2. generat. q. 1. & 2. d. 17. q. 12. caiet. loco cit. Soncinas 9. Metaph. q. 8. & alij. Probatur aūt paucis hunc in modum. calefactio illa non oritur a materia, siquidem hæc nullam in se efficiendi uim cohibet, ergo ab aliqua forma. Non a forma accidentaria, cum ea nō detur, ut ex dictis constat; ergo a forma substantiali ipsius aquæ. Porro id qd' de aqua asserimus, statuendum quoq. est de cæteris rebus naturalibus, cum qualitates naturæ suæ consentaneas, quas ingruente contrariorum ui amiserat, per se quasi postliminio recuperat. Sed illud iā hic admonemus, qd' in progressu fusius explicabimus, licet prædicta refrigeratio, aliæque id genus emanationes a formis proxime sub-
(margin: 4. opi. quæ uera est. Vt Ferra. q. 1. huius lib. Fonse. lib. 5. Metaphys. c. 2. quæs. 6. sect. 5. Probatur. Emanationes proxime)

a formis subalib. proficiscũtur. substantialib. proxime oriantur, nihilominus ad ipsarũ formarũ progenitores tanquam ad principem cãm referendas esse.

Obiectio. Dilutio. Quod si quis obijciat, nullam substantiã creatam posse esse immediatũ agendi principiũ. Occurrendũ erit, id non intelligi de illis qualibuscũq. actionibus, qb. proprietates a subiectis emanant, sicuti articulo superiori in secunda assertione diximus, facultates aiæ proxime ab ea fluere. Eodem igitur modo frigus, tanquam propria aquæ affectio ab ipsa imme diate oritur, tum quando primo aqua gignitur, tum quoties postea frigus amissum suapte vi recuperat. In qua tñ actione principale agens est ipsum generans.

Cur aqua ab igni se mota non sũma frigescat. Quæret itẽ aliquis, quid causæ sit, cur aqua ab igni seiuncta, non se in frigidita tem summam vendicet. Cui respõdemus haud dubie vendicaturam, si oĩa prorsus tam externa, quã interna impedimenta remoueantur. Interna, cuiusmodi sunt calidi vapores, qui in ea ex præterita calefactione remanent: externa, vt aer tepens, & exhalationes, quę in eã recidũt. Vnde aqua, profundis puteis & terræ cauernis cõtenta, per æstatẽ frigidissima est, quod eo loco, sæpe nihil fere eius ad naturalem statum reditionem interturbet.

ARTICVLVS IV.

Quinti argumenti explicatio.

Digressio de motu cordis.

Imago ciuitatis in corporis humani fabrica. AD vberiorem quinti argumenti explicationem libet de motu cordis pauca disserere. Annotandum igitur 1. cũ diuina solertiam in partium humani corporis distributione imaginem quandam politiæ, ac ciuitatis singulari artificio expressisse. Naniq. vti princeps in bene constitute ciuitate diligenter prouidet, vt ciuibus alimenta suppetant; vt ab iniusta vi tuti & incolumes seruentur, vt honestarum rerum cognitione instituantur: ita tres sunt in corpore humano præcipuæ partes, quibus hæc munia perficiuntur; iecur, cor, caput. Etenim in iecore quasi in colina, cibi e ventriculi promptuario, in quo ex parte decocti fuerant, transmissi instruuntur, perfectaque coctione elaborati, cæteris membris pro rata portione dispertiuntur.

A At in corde stationem obtinet appetitus iræ, qui quasi belli dux hostilẽ vim repellit (quanq̃ nonnulli in corde affectũ pauoris, iræ in felle constituunt: quo pertinet illud poetæ: exarserat atro felle dolor: id est, ira in felle efferbuerat.) Itaque iræ appetitus in corde inest ex communiori Philosophorum sententia, cui adstipulatur vulgata iræ definitio, ira est cõmotio sanguinis circa cor, est autem ibi vt thesaurum vitæ seruet, & ab aduersariorum incursu tueatur, sicq. totum animal defendat. Denique in regia capitis, B tanq̃ in cœlo Deus, præsidet ratio, ac sapientia. Licet.n. hæc in ipsa anima insint: dicuntur tñ in capite insidere, propterea quod illic excubent sensus omnes externi, rerum cognoscendarum nuncij, & internę sentiendi facultates vtriusq. intellectus famulæ, & adiutrices. Vnde platonici caput aiæ rationalis sedẽ nũcuparũt. Appetit irę dux belli. Cor focus irę. Virg. 8. Æneid. Iræ appetitũ ĩ cor d' esse sta tuit Hippocrates, Plato, Arist. Theophrastus. Cur ratio dicatur in capite præsidere.

Sed vt ad institutũ veniamus, esse q dẽ motum cordis iugẽ, ac perennem nemo C non experitur. Aduertit aũt D. Thom. in opusc. 35. esse illum celestium sphærarũ conuersioni persimilem Nimirũ quia & circularis, & cõtinuus quodammodo est. Circularis, pro vt ab eodem ad eundem terminum reciproca vicissitudine cõuertitur. Cõtinuus, quatenus dum aĩal viuit, neutiq̃ interrumpitur. Sed.n.a simplicitate conuersionis deficit, quia ex pulsu, tractuq. cõponitur: a continuitate vero, quia inter pulsum & tractum, aliquam D interijci morã necesse est. Porro aũt quæ nam sit huiusce motus finalis causa, constat inter Medicos, ac Philosophos. Constringitur enim, ac dilatatur cor, vt aer e vicino pulmone per respirationem attractus, & in ciuitates adm.ssus e ius calorem ventilet, ac temperet, ne inflammetur & ignescat, atque vt vna sanguinem expurget, & excrementitiam fuliginem, siue igneum fumum e spiritibus concalefactis prodeuntem foras euocet. Mot cor dis imitatur cœli cõuersionem. Quo pacto deficiat a simplicitate motus circularis. Lege D. Gregoriũ Niss. in l. d homin. opif. c. 30

E Quod tamen ad efficiente huius motionis cãm spectat, non parua contentio est. Sunt qui eã fieri putent ab aliqua diuiniori causa, vt ab intelligentia. Decipiuntur tñ. Nam cum hic motus maxime vitalis sit, vtiq. in ipso viuente cãm habeat oportet, sicuti & cæteræ rerũ viuentiũ functiones. Quod etiam confirmat testimonium Aristotelis in libro de motu anima- A quonã efficiatur mot cordis, prima opinio.

animalium prope finem, aſſerentis animal habere ſeſe, vt bene adminiſtratam legibus ciuitatem, in qua poſtquam ſemel ordo conſtiterit, nihil opus eſt externo duce, aut monarcha, ſed vnuſquiſque ea, quæ ſuarum partiū ſunt, ſtrenue obit. Quibus verbis indicat, animantes non aliunde petentem habere motus ſui rationem; ſed vbi ſemel progenitæ fuerint, ſuis ex ſe motibus cieri.

2. opinio.

Alij opinati ſunt cor ab innato calore agitari. Non recte. Siquidē calor non lationis, ſed alterationis duntaxat principium habetur; motus aūt cordis, latio eſt.

3. opinio.

Alij ſe quæſtioni ſatisfacere putant, aſſerendo vnam cordis particulam ceteras concitare; ſed non ſatisfaciunt: adhuc.n. explicandum ſupereſt, a quonam particula illa cieatur, a ſe, an ab alio; atq. ita controuerſiam integram relinquunt.

Quarta & vera ſententia. Eius confirmatio.

Aſſerendū igitur eſt cum D. Th. loco cit. & cōmuni Scola Peripateticorū, cor ab anima ipſa moueri. Mouetur aūt interuentu facultatis motricis, quæ in ipſo hæret. Nam cum is motus maxime vitalis ſit, vt paulo antea dicebamus, neceſſe eſt, vt a principio vitæ, id eſt, ab anima proficiſcatur. Deinde cum anima non ſit proximum ſuarum functionum principium, vtiq. aliqua indiget potentia, qua vt inſtrumento eū motū exequatur; hæc autē alia eſſe non poteſt, q̄ illa, quæ ab hoc ipſo effectu nomē accepit; id eſt motrix facultas.

Cor vitæ fons.

Quod autem ea motio ab aliqua parte aīalis ad cor nequaquā deriuetur, ex eo patet, quia cor cum vitæ fons ſit, eſt id, quod in quouis aīali primum mouetur; ab eiuſq; motu cæterarum partium functiones dependent; quare & animalis medium obtinet, non ſolum, quia vt natiui caloris theſaurus in abditiori, & tutiori loco, ac tanquam in centro corporis reponi debuit a natura; ſed etiam q̄a vti princeps, e regni medio cætera membra ſuo motu excitat & impellit. Num autē motus cordis a generante, vt a principe cauſa, ab anima vero, vt ab inſtrumento ipſius generātis, oriatur, in quæſtione de motu grauium & leuium diſquiremus.

Natiui caloris theſaurus.
De ſede cordis lege Ariſt. 1 de hiſtor. aīal. c. 17. & li. 3. de part. animal. c. 4. Gal. l. 3. de vſu partium c. 7.

Vtrumuis tñ dicatur, rata manet diſtinctio inter mouens & motū. Namq. ſi ponatur a generante moueri, liquido id conſtat. Si anima, eius quoque opinionis A facilis defenſio eſt; quandoquidem beneficio, ac vi vnius partis motum edit: ratione vero alterius, nēpe materiæ, eundē recipiet, more aīantium. Nam & ipſum, teſte Ariſto. in lib. de motione animalium, quaſi quoddam ſeparatum animal eſt. Atque ita ſiue hoc, ſiue illud aſſeramus, neutiquam ſm ſe totum mouere, aut moueri dicetur.

Cor quaſi quoddam ſeparatū animal.

Quanquam in animali datur vna pars integrans, a qua motus ad reliquas dimanat, nempe ipſum cor: in eodē B autem corde, non neceſſe eſt diſtinguere alteram partem integrantem, quæ moueat, alteram, quæ moueatur; nec in eo locum habet pronunciatum illud Ariſtotelis, cum non ſit mobile perfectum, ſed ipſa pars integrans a qua motus, in eiuſmodi mobili deriuatur: in qua proinde neceſſe eſt ea diuiſio terminetur, alioqui in infinitum res abiret.

Hac de re Zimara in theorematis pp. 12
Quē gradū animæ mot⁹ cordis ſequatur.

Eſt etiam non praua diſceptatio, num prædicta cordis motio attribuenda ſit animæ ſm gradum vegetandi, an ſentiendi. C Auerroes 2. Collect. 7. & recentium medicorum nonnulli, eam ad vegetandi gradum referunt; videlicet, quod omnis ſentientis animæ motio antecedentem cognitionem requirat; quam tamen nō exigi a motu cordis palam eſt. Alij & quidē probabilius aſſeuerant, eiuſmodi motum conſequi animam ſecundum gradum ſenſitiuum, primum, quia ſolis animantibus communis eſt: deinde, quia exercetur miniſterio potentiæ loco motricis, quę ab D anima ſenſitiua primo exoritur.

Cur nulla præeunte notitia cor moueatur.

Nec obſtat quod præeuntem notitiam non deſideret. Id enim propterea eſt, quia vt paulo ante diximus, cor eſt veluti animal quoddam ſeparatum, quod aliunde non dependet. Atque etiam cum non ad reliquos ſolum motus, ſed ad ipſas quoque ſenſitiuarum virium functiones obeundas vim & ſpiritus impertiat: vtique opus fuit, vt directrici notitia minime indigeret. Secus E tamen res habet in progreſſione animalium. Hanc enim perſpicuum eſt requirere phantaſiæ apprehenſionem, quæ appetitum excitet, vt interuentu motricis facultatis, in muſculis potiſſimum reſidentis, membra impellat. Ex dictis plana relinquitur quarti argumenti diſſolutio. Non enim cor a ſe ipſo, ſed ab anima cietur.

CAP.

CAP. II.

Primum a autem mouens non vt id, cuius gratia, sed vnde est, motionis principium cum eo, quod mouetur, simul est. Dico autem simul quod nihil inter ea intercedat. Hoc.n. rei omnis quæ mouetur, & eius, quæ mouet, cōe est. Cum autem tres sint motus, is qui in loco, & is qui in qualitate, & is qui in quantitate, ea etiam, quæ mouentur, tria sint necesse est. Qui igitur est in loco, latio est, qui in qualitate, alteratio, qui in quantitate, accretio, & imminutio. Primum itaq. de latione dicamus quod ipsa motuum sit primus. Quidquid itaq. fertur aut a se mouetur, aut ab alio: quæ a se mouentur perspicuum est in eis id, quod mouetur, & id, quod mouet; simul esse, in eis.n. primus mouens inest, quare nihil est intermedium. Quæ autem ab alio mouentur, quatuor modis motione cieantur necesse est. Nam lationis, quæ ab alio est, quatuor sunt genera, tractus, pulsus, vectio, volutatio, ad quę omnes, quæ in loco fiunt motiones reducuntur. b Etenim impulsio pulsus quidem est, cum mouens rem sequitur, quam a se pellit, expulsio autem cum mouendo non sequitur. At iactus cum rem, quæ iacitur, vehementiori ciet motione, quā illius naturalis motio fit, & illa vsque fertur, quoad motio euicerit. Rursus dispulsio & compulsio, expulsiones sunt & tractus. Namque dispulsio expulsiō est, cum vel a se, vel ab alio expulsio fit: compulsio autem tractus est, quod & ad se, & ad aliud tractus fit. Quare & quæcunque horum sunt species, vt motiones, quorum altera telam arctant & densant textores, altera radio eandem texunt: illa enim compulsio est, hæc dispulsio. Similiter & aliæ concretiones & discretiones. Nam illis demptis, quæ in generatione sunt, & interitu, omnes dispulsiones erunt, aut compulsiones. Simul autem constat concretionem & secretionem aliud quoddam motionis genus non esse. Nam in eorum, quę dictæ sunt, aliquas, omnes distribuuntur. Præterea inspiratio, attractio est: expiratio pulsus. Similiter & excretio, & quicunque alij motus, quibus per corpus excernitur, aut sumitur aliquid. Alij enim sunt tractus. alij expulsiones. Reducendi sunt autem & alij, qui in loco fiunt, cum omnes in hos quatuor incidant. Harum autem rursus vectio & volutatio, ad tractum & pulsum. Trium enim horum modorum aliquo vectio fit. Namq. quod vehitur, ex accidenti mouetur, quia in aliquo, aut super aliquo fit, quod mouetur. Quod autem vehit, aut quod trahatur, aut quod pellatur, aut quod voluatur vehit. Ita fit vt trium communis omnium vectio sit. Volutatio autem ex tractu & pulsu constat. Necesse est enim id, quod voluit, aliud quidem trahere aliud pellere; siquidem aliud a se abducit, aliud ad se adducit. Quare si quod pellit, & quod trahit cum re quę pellitur, & trahitur, simul est, perspicuum est medium nullum esse inter id, quod motu qui in loco fit, cietur, & id quod ciet. Quod ex definitionibus quoque manifestum est. Namque pulsus motus est, aut a se, aut ab alio ad aliud. Tractus autem ab alio ad se, aut ad aliud, cum trahentis motio, quæ res continuas inter se distrahit, velociter fuerit. Ita enim reliquum simul attrahitur. Fortasse autem & alius quidam tractus esse videbitur. Tex. 10.

videbitur. Nam lignum trahit ignem, sed non hoc modo. Cum autem fit tractus, nihil interest, vtrum is, qui trahit, moueatur, an maneat. Interdum enim trahit eo vbi est, interdum eo vbi erat. At fieri non potest, vt vel a se ad aliud, vel ab alio ad se non tangendo moueat. Illud igitur perspicuum est, inter id quod mo-

Tex. 11. *tu, qui in loco fit, ciet, & id quod cietur, nihil intercedere.* c *Nec vero inter id, quod alteratur, & id, quod alterat. Quod ex inductione manifestum est. In omnibus enim ex his, quæ dicta sunt, euenit, vt quod postremo alterat, & quod alteratur, sint simul. Hæc sunt affectiones subiectæ qualitatis. Id enim dicimus alterari, quod aut calescit, aut dulcescit, aut densatur, aut siccescit, aut albescit.* d *Perinde autem de animato hoc dicimus, atque de inanimato, & in animatis tam de sensibus quam de partibus non sentientibus. Alterantur enim & sensus quodammodo: sensus enim qui actu est, motio est, per corpus sensu ipso aliquid patiente.*

Tex. 12. e *Et omnibus quidem, quibus inanimata, iisdem animata alterantur: at quibus animatum, non hisce omnibus id, quod est inanimatum. Nam sensibus non alteratur, ipsumq. latet, cum afficitur, cum animatum non lateat. Nihil autem prohibet animatum quoque latere, vt cum sensibus non alteratur.* f *Si ergo quod alteratur, a rebus sensilibus alteratur, certe perspicuum est, id, quod postremo alterat, & quod primum alteratur, in his omnibus simul esse. Nam huic quidem aer continuus est, aeri autem corpus. Rursus color lumini, lumen autem aspectui. Eodem modo & auditus & olfactus. Etenim mouens primum, rei quæ mouetur, habita ratione, aer est. Similiter res habet in gustu, simul enim cum eo est sapor. Nec secus in rebus inanimatis & in sensilibus. Quare intermedium inter*

Tex. 13. *id, quod alterat, & id quod alteratur, nullum erit.* g *At neque inter id, quod augetur, & id quod auget. Nam quod primam auget, appositum auget, ita vt totum vnum euadat. Rursus imminuitur, quod imminuitur aliqua eius parte abscedente. Id igitur quod auget, & id quod imminuit, continuatum esse necesse est. Continuorum autem nullum est medium. Constat itaq. inter id, quod mouetur, & primum postremumq. eius, quod mouetur, ratione habita, mouentem nullum medium intercedere.*

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Quod mouet primo, immediate esse remotæ. PRimum a autem mouens. Probat theorema aliud, quod superius attigerat; nempe id quod primo, id est, absq. interuentu alterius, & non vt finis, sed actiue mouet, simul esse oportere cum eo quod mouetur. Cum autem motuum species variæ sint; a locali, qui omnium primus est, exorditur hunc in modum. Quæcunq. loco mouentur, aut a seipsis, aut ab alijs, hoc est, a principio interno, vel externo mouentur; atqui siue hoc, siue illo pacto motus fiat, semper id quod motum edit, cum re mota cohæret: igitur semper mouēs, & quod mouetur simul sunt. Prio-

Quot modis possit quidpiam externa vi ad locum ferri. rem partem assumptionis, nimirum, semper id quod ab interno principio cietur, motori esse coniunctum, satis apertam esse ait. Vt autem posteriorem illustret ac probet; ostendit quadrifariam posse quidpiam externa vi ad locum moueri, scilicet tractu, pulsu, vectione, voluntatione. Nam cæteri modi facile ad hos reuocari possunt.

b Etenim

b Etenim impulsio.] Quatuor illos modos sigillatim explanat, simulq. omnes ad duos reducit, videlicet ad pulsum & tractum. Deinde ita ratiocinatur. Omnis latio, quę ab externo oritur principio, ad pulsum, tractumq. reuocatur: sed tam quod pellit, quam quod trahit, proximum est ei quod mouet, vt ex definitione pulsus, & tractus constat: quidquid igitur loco mouet, rei motæ proximum est.

c Nec vero inter.] Idem ostendit in motu alterationis, nimirum semper id quod proxime alterat, coniunctum esse ei quod alteratur, idq. inductione planum esse inquit. Ac priusquam rem apertius declaret, exponit ad quasnam qualitates spectet alteratio, & quænam res alterationem subeant. Porro qualitates ad quas alteratio pertinet, sunt calor, frigus, humor, siccitas, raritas, densitas, aliæq. id genus, quæ in tertia qualitatis specie constituuntur, idq. significant verba illa. Hæ sunt affectiones qualitatis subiectæ, id est, vt Simplicius interpretatur, qualitatis sensibus obnoxiæ. Alterat in quibus qualitatibus versetur.

d Perinde autem de animato.] Docet quęnam sint corpora alterationem subeuntia, aitq. esse tam animata; quam inanimata; tam partes sensu præditas & sensus ipsos; quam quæ sensu carent. Verum quia sensus haud proprie alterantur, non simpliciter, sed quodammodo eos alterari pronunciat, videlicet quia eorum functiones veram germanamq. alterationem imitantur. Id quod ex eo ostendit, quia sensio, siue sensus operatio, est motio per corpus, id est, actio organo corporeo exhibita; secundum quam sensus patitur, dum rei quam sentit, imaginem sensionemq. ipsam in se recipit: siquidem omnis receptio passio quædam est, & quæcunq. aliquid recipiunt, patiunturve, alterari ea dicimus, etsi quædam eorum non nisi translatitia alteratione immitentur.

Hic aduerte nomen Græcum (αἴσθησις) latine sensus, tam actum sentiendi, quam facultatem a qua is proficiscitur, significare, ideoq. Aristotelem, vt eam tolleret ambiguitatem, apposuisse particulam, actu, aiens, sensus.n. qui actu est, vt nimirum intelligeremus, loqui ipsum de actu operationeve ipsius potentię sensitricis.

e Et omnibus quidem.] Res alterationi subiectas eo inter se, quod ad præsens institutum attinet, discrepare inquit, quod quæcunq. alterationes inanimatis competunt, eędem animatis conueniant, non contra: (siquidem res animæ expertes non afficiuntur sensuum alterationibus.) Item quod inanimatæ alterari se non sentiant, animatę vero, si sensu præditæ sint, alterationes suas dignoscant, nisi forte eiusmodi alterationes ad sensus non pertineant, vt cum albescunt, has enim latere non repugnat.

f Si ergo quod alteratur.] Probat iam id, quod proxime, ac primo alterat, cum eo quod alteratur, coniunctum esse. Ac primum id ostendit in alterationibus, quæ ad sensus pertinent. Nam cum, v.g. manus ab igne distante calefit, id quod proxime aerem alterat est ignis, quod proxime alterat manum, aer: at igni hæret aer, & aer manui. Item cum aspectus rei imaginem accipit, id quod primo aerem alterat, est color lumine affusus, id quod primo aspectum alterat, est aer oculo contiguus; similiterque res habet in cæteris sensibus, & in rebus etiam inanimis. Id, quod alterat, cōiunctū esse alterato.

g At neque inter id.] Idem perspicuum est in ijs, quæ accrementum, & decrementum suscipiunt. Nam id quod auget, & quod imminuit, simul sunt cum eo, quod auctionem & diminutionem subit; cum auctio fiat apponendo, diminutio vero detrahendo; quorum vtrunque ei quod augescit, & quod imminuitur, cohæreat oportet. Ita demum colligit Aristoteles, id quod demonstrandum propofuerat, nimirum inter id quod primo mouet, & primo mouetur, nihil interiectum esse. Id, quod auget, & id, quod diminuit, cōiunctū esse cū augente, & diminuente.

QVAESTIO

QVÆSTIO I.

Num omne, quod primo mouet, simul esse oporteat cum eo, quod mouetur, nec ne.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis negatiua pars quæstionis probari videatur.

A Aristo. 2. hist. anima. ca. 14. Plin. lib. 9. cap. 25. B Albert. lib. 25. de animal. C Plin. li. 8. c. 21. Solin. c. 43. D Plin. li. 8. c. 22. Albertus li. 22. de animal. Leninus lib. 4. de occul. tis naturæ mir. c. 12. E Aristo. libr. 9. de nat. aïal. cap. 37. Plin. lib. 32. c. 1. Albertus li. 4. de aïal.

A Controuersiam excitamus de eo, q̃d vt efficiens, siue corporea, siue non corporea rõne, motum edit; non autẽ de eo, quod vt finis mouet: palam est enim non oportere finem attiguum, aut præsentem esse rei, quæ mouetur. Est autem sensus, vtrũ id, quod primo, id est absque alio agente intermedio mouet, proximum esse debeat ei, quod mouetur.

Pars negatiua hũc in modum videtur posse ostendi. Multa sunt in natura rerũ, quæ absq. medio actionem trãsmittunt ĩ rem distantem, igitur nõ omne, quod primo mouet, coniunctum est ei, quod mo- C uetur. Assumptum multi modis probatur. Nam magnes trahit ad se dissitum ferrũ. Fascinantes solo oculorum coniectu nocent. A Echeneis piscis prætereuntem nauem detinet, ac remoratur, vnde & Remoræ nomen accepit; B Basiliscus visu & sibilo; C Catoblepas, seu vt alij vocant Cathophepa etiam intuitu vsq. ad mille passus hominem interimit. D Lupi conspectus raucedinem inducit, vnde est illud Poetæ, Lupi, Merin videre priores. D E Torpedo manũ eius, qui se arundine, vel reti attigerit, stupefacit, adeo vt piscatores laxare arundines & retia cogantur, atque ita diffugium ipsi patefacere.

2. Argu. Secundo. Idem ostendi potest exemplo lebetis, cuius fundus friget, aqua in ipso feruescẽte. Deinde q̃a si chartæ papyraceæ oleũ cohibẽti ignis subijciatur, charta integra, oleũ ita incalescet, & ẽbullit, vt etiam oua in eo frigantur, quod argumento est ignẽ in aquam, & in oleum sine E medio vim caloris traijcere. Eodem etiã pertinet, quod A naphtha (bituminus id genus est) ex aliquando spacio ignem corripit, quod item accidit radici herbæ cuiusdam, quæ Aproxis appellatur.

A Plin. li. 2. nat. hist. 1. c. 105. & l. 24. c. 17.

3. Argu. Præterea, Phantasia residens in capite mouet appetitum sensitiuum, qui quoad vim irascendi in corde: quoad vim appetendi in iecore sedem hẽt. Imo res etiam externas & distantes sola imaginatio permutat, atque aliena qualitate imbuit, vt proditum est ab Auicenna in lib. de anima sect. 4. c. 4. a qua sententia non alienum fuisse perhibent Hippoc. Medicinæ principem: ergo saltem facultates cognoscentes possunt in remota primo agere.

Postremo. Id ipsum probare licebit in ijs, quę proiectionis motũ subeunt, quib. proiectores in pgressu motus nõ adsũt, B & in corporib. grauibus, ac leuibus, quæ vt 8. lib. patebit, ad naturalia loca a suis genitorib. deferuntur, quos tñ dũ ea mouentur, iam interijsse non raro accidit. 4. Argu.

ARTICVLVS II.

Diuersæ autorum sententiæ, & affirmatiuæ partis comprobatio.

Multi optimæ notæ Philosophi ad negantem propositę qõnis partem deflexere. Vt Auicenna loco superius ci- C tato, Alexan. 1. Metaph. cõm. 18. Scot. in 1. d. 37. q. 1. Ochamus ibi Priscianus Lydus apud Theophilũ 2. de aïa ad tex. 37. alijq. nonnulli. Scotus igitur (vt cæteros omittamus) contendit solẽ ex putri materia mures, aliaque id genus imperfecta aïalia sine instrumento medio progignere, atq. ita agere primo in remotum. Nã & si fateatur prius solem per intermedia corpora qualitates demittere, quib. materia ad excipiendam formam paretur, ne- D gat tamen eiusmodi qualitates, vllumve accidens instrumẽtarium vim habere posse, qua sol formã subalem e materiæ gremio efficienter excitet. Itaq. totam prędictorum aïantium effectionem ad solẽ, vt ad causam effectricem immediatam refert, additq. (quod huius sententię consectarium erat) ex eo, quod causa agens primo, seu proxime alicubi operetur, non posse eius contactum aut præsentiam argui, vt ex eo, q̃ Deus intelligentias, cor- E pora cœlestia, & materiam primã per se creet, conseruetq. non continuo sequi diuinam subam vbiq. esse: licet id alio ex fonte, id est, ex ipsius immensitate colligatur. Quod si Scoto Arist. doctrinã contrarium hoc in loco asserentis objicias, respondet Aristotelem intelligendũ esse de causis physicis agentibus per qualitates, formasve naturales actiuas, quę non

Gabr. in 1. d. 37. q. 1. Bassol', Maironi', & Lichetus ibid. Opinio Scoti.

non sunt principia agendi in remotum, nisi prius, vel ipsæ, vel aliquid in ipsis, existens, in propinquum agat.

Aliorum sententia Aristotelica & vera. Eius cōfirmatio. Argent. in 1.d.37.q. prima. Sot. hoc in li. q.1.

Altera est sententia plane vera, & Aristotelica, asserens nihil oīno posse in rem distantem primo agere. Hanc amplexus est D. Thomas 1.p.q.8.ar.1. & lib 3. contra gent. cap.68. Caietanus, & Ferrariensis eisdem locis. Dur. in 1.d.17.q.1. Capr. in 1.d.37.q.1. Aegidius hoc loco, & com plures alij. Probatur aūt primo, quia si quidpiam in rem distantem immediate operari posset, nulla ratio esset, cur vnicuique agenti certa virtutis sphæra præscripta esse a Philosophis diceretur; cur enim non posset agens in quacunq; distātiam actionem fundere, si ei nō necessariò decurrendū sit mediū, in quo vim suā impendat, paulatimq; debilitet? Secūdo, quia cum lux solis (vt aduersariæ partis authores fatentur) corporea defuncta nō nisi per intermedia attingat, consentaneū est, vt idem quoq; de ipso sole dicamus, nimirum nō posse illum in sublunari mūdo per suā substantiam quicquā immediate gignere, sed necessario exposcere actiuas qualitates, quarum instrumentaria, & effectrici vi ad gignendum vtatur. Tertio, q. hæc præcipua videtur esse ratio, cur natura tantopere vacuum horreat ac corpora omnia tā sollicite sese alijs agglutinent, nimirum quia inferiora nō nisi per intermedia influentē è celo vim excipiunt, nec dissita corpora nisi per infusa operari queunt. Deniq; idem confirmat D. Anselmi testimonium in Monologio c. 22. vbi docet, ex eo, qd Deus vbiq; agat, colligi vbiq; Deum esse, quod docet ēr D. Ambrosius lib. 1. de Spiritu Santo, D. Hilarius 8. Trin. D. Aug. 8. super Genes. cap. 26. Imo id haud obscure docuit diuinus vates Psal. 138. vbi cum dixisset, si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernū, ades, quibus verbis Deū vbiq; per essentiam esse indicarat, quasi huiusce rei argumentum afferēs, adiecit; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Quo etiam spectat illud D. Pauli Act. 17. quamuis non longe sit ab vnoquoque nostrum; in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus.

Testimonijs patrū Anselmi Ambrosij Hilarij Augustini. Et sacræ paginæ Psal. ac. Apos.

Neq; vero dubitandum, quin nostra hæc sententia peripatetica sit, cum eam Aristot. tum in hoc libro tum in octauo tam multis rōnibus ex instituto confirmarit. Illa vero Scoti interpretatio nequaquam admittenda est. perinde enim habet, ac si quis dicat, ea, quæ prius quam agant in remotum, agunt in medium, debere prius in medium, quam in remotum agere. Quod sane nugatorium est.

ARTICVLVS III.

Diluitur prima pars primi argumenti, agiturq; de occulta vi magnetis.

De magnete Plato ī dialogo q. dicitur Ioan. Theophrastus de lapidib. Ci. 1. de diui nat. Lucret. li.6. plin. lib 26. ca pit.16.

NVnc argumenta in contrariam partem adducta diluemus, quorum occasione, iucundæ eruditionis gratia, aliquot scitu dignas controuersias pertractabimus. Ac primum de occulta vi magnetis. Rapi quidem ab illo ferrum constat, queādmodum & a Theamede ferrum omne abigi, respuiq;, vt testatur Plin. li. 36. histor. natur. cap. 16. Vnde magnes iccirco Herculeus dici, à quibusdā creditur, quod domitricem illam rerum oīum materiam sibi obtemperantem faciat. Sed illud magis admirationi est, quod ferrum non solum alliciat; sed in medio etiam aere detineat. Ferunt enim simulachrum ferreum Arsioes reginæ diu in Aegypto paribus momentis libratum pependisse in medio tholo ex magnetibus proportione magnitudinis constructo Dimocratis artificio, eademq; vi signum Solis Aleandriæ in tēplo Serapidis suspensum fuisse scribit Ruffinus lib. 11. Ecclesiasticæ historiæ. Quin & vires ab hoc lapide ferrum accipit, retinetque longo tractu aliud apprehēdēs ferrum, vt annulorum catena spectetur interdum, quod testatur Philo Iudæus in lib. de mundi opificio, & D. August. lib. 21. de ciuit. Dei cap. 4. Nō absimili virtute præditum esse aiunt Chrysocollam, nisi quod hunc lapidem aurum quoq. ad se trahere memorant.

De magnete mira.

Chrysocolla aurum rapit.

Porro quonam modo hæc attractio a magnete fiat, perātiqua est inter philosophos disceptatio. Thales, referente Arist. 1. de a̅a c. 2. tex. 32. pnunciauit magnetē propterea, q animatus esset, ferrum allicere, imperita ei videlicet uita, quē uidetur secutus fuisse porphyrius in lib. de abstinentia ab aīalibus. Sed hi perspicue errant. Nam neq; magnes animo pollet, eum

Variashae de reopiniones refert. Auic. lib. de virib. cordis, & picus lib. 6. de Exam. c.18.

Maurolycus in 2. dialogo Cosmographię. 2. opinio.

cum neq. augeſcat, aut aliud vitalis functionis ſpecimen dēt. Nec ſi anima polleret, id ad impertiendam vitam, & corripiendum ferrum ſat eſse. Alexand. l. 2. q. natur. c. 3. putat huiuſmodi attractionem eſſe a magnete, vt a fine, ad quem ferrum ingenita naturæ propēſione ducatur. Hæc etiam opinio a vero abeſt, vt ex ijs quę mox dicemus conſpicuum fiet. D. Th. hoc in lib. ad tex. 10. Magnus Alb. alijq. cōplures affirmant magnetem, non vt finē, ſed vt efficiētem cauſam, fertū trahere. Quæ opinio oīno vera eſt. Primum quia, vt D. Th. loc. citat. argumentatur, cauſalitatem finis nulla locorum intercapedo inhibet; at ferrum non e quauis diſtantia trahitur a magnete. Deinde, quia ſi magnes cæpæ, aut alij ſucco, aut hircino perungatur sāguine, neutiquam ferrum allicit. Quod argumento eſt hebeſcere in magnete vim aliq̄ effectricem illius attractionis. Tertio, quia annuli ferrei, vt paulo ſupra diximus, ex contactu magnetis mutuo ſeſe trahunt, & longa ſerie concatenant, vtiq. vi attractoria efficienter cōicata. Vocat a ſit magnes ad ſe ferrum pp ſympathiā, ſiue occultum naturæ conſenſum, ſicuti ſuccinum, lychnites, & Adamas paleas trahunt; ſicuti argentum viuum auri particulas, ſicuti epythymium atram bilem, agaricum pituitam euocat.

Reijcitur

Tertia & vera ſnīa.

Quib. rebus vis attractoria magnetis impediať.

Verum hæc attractio quoniam à re diſtanti fit, quæri illud a Philoſophis ſolet, quo inſtrumento perficiatur. Antiquorum nonnulli, quorum ſententiam luculenter pertractat Lucretius lib. ſexto, opinati ſunt fieri per effluxionem corporū; aiebāt enim dimitti a magnete quaſdam atomos, quę ferrum tangerent, & in illud ſeſe inſinuarent, atque ita demum allicerent. Sed hæc corpuſcula olim ex Democriti & Epicuri ſchola egreſſa, iamdiu a Philoſophis in exilium naturæ compulſa ſunt. Ea igitur opinione reiecta, dicendum, emitti ab his corporibus non atomos, ſed qualitatem, quæ vim habeat ad pelliciendum, non quidem omnia, ſed ea quæ analogiam quandam, & cognationē cum attrahente obtinent: quam ſententiam, præter alios confirmat Gal. lib. 1. de Naturalibus facultatibus, eademq. Hippocraticam eſſe oſtendit.

Aduerſus hanc opinionē Democritidi ſputat Ariſt. 1. de gener. at. 77. vſq. ad 76. & D. Th. 1. p. q. 115. ar. 1. Leg. Leuinū li. 3. de occul nat. mir. c. 4. Scalig. cō tra Car.

Illud quoq. magnum in re propoſita

A dubitationem habet: quid nimirum cauſæ ſit, cur acus magnetis attritu exterſa, & attemperata, Septentrioni ſeſe obuertat: & vbi hinc inde in æquilibrio conquieuit, polum arcticum commonſtret, vt videre eſt tum in pixide nauigatoria, cu ius vſu nautæ maris ſpacia, ſitumque locorum, & diſtantiam dimetiuntur, atque omnes per ambitum, ventorum tractus, & cœli cardines deprehendunt: tum etiā in ſolarijs minutis, quibus ad ſolem ho-

exercit. 431. corpuſcu la Democriti, & Epicuri ī exiliū naturæ eiecta.

B ras exploramus. Porro duæ ſunt hac de re celebriores Philoſophorum ſententiæ. Prima, quorundam huius rei cauſam referentium ad montes quoſdam Septentrioni ſubiectos, quos aiunt in omnes partes qualitatem attractoriam fundere, qua intinctus & excitatus magnes, cognati ſibi lapidis natale ſolum, quaſi communem patriam quærit, eiq. vt poteſt appropinquat. Hæc opinio non placet. Primū, quia compertum eſt in multis alijs locis

Dubitatio alia de ui magnetis in pixide nauigatoria.

Vt Fracaſtorius in lib. de antipathia c. 7. & vlt. 1. ſentēt.

Eius confutatio.

C montes eſſe feraces magnetum, ad quos tamen acus magnete illita non reſpicit, vt in Magneſia, quæ vt ait Lucretius lib. 6. ſui poematis, lapidi nomen dedit.

Quem magneta vocant patrio de nomine Graij,

Magnetum quia ſit patrijs in finibus ortus.

Item in Illua inſula, & in Aethiopia. Ad quæ loca naues ſi propius accedant, niſi ligneis clauis ad id periculum decli

Quib. in locis vi magnetū euellatur ferrū naui bus.

D nandum compactæ fint, euulſo ut magnetum ferro diſſolui dicuntur. Præterea impugnatur eadem ſententia, quia ueriſimile non eſt ad tantam maris, terræque diſtantiam diffundi ab illis mōtibus, qui etiam fortaſse non ſunt, eiuſmodi qualitatem: tametſi eum modum influendi in remotiſſimas mundi oras, corporibus cœleſtibus & ſtellis, ob earum magnitudinem, & maiorem agendi uim Philoſophi concedant. Deinde, quia ferunt ge-

E nus quoddam eſſe lapidis, qui acum ad polum Antarcticum conuertit, fingant igitur alios eſſe mōtes ſideriticos ſub altero polo, quibus prædictum conuerſionis motum attribuant. Deinde (quod multo acrius vrget) quia vnus idéq. magnes, vt experti ipſi fuimus, vna ex parte vim habet conuertendi mucronē pyxidem acus verſus ſeptentrionem: ex altera, eundem

Lapis obuertēs acū ad polum Antarcticum.

Lege Fernelĩ li. 2. de abditis rerũ causis. Scaligerum, Leuinũ loc. cit. Probabilis ratio ad dub.

eundem versus polũ Antarcticũ dirigẽdi.

Alia respõsio.

Alij igitur statuunt hãc vim cõuertendi ad polum acum a magnete tactam vnũ esse ex ijs, quæ nos mirari natura voluit, scire noluit. probabiliter tamen dici põt, partes cœli utrique polo uicinas, ob occultam naturæ consensionem & sympathiam, id per qualitatem aliquam attractoriam prestare, ad eum modum, quo sol herbas quasdam, ut Heliotropion, Tragopogum, & Onithogalum secum uertit.

Deinde existimare ẽt licet, hosce mirabiles effectus solum prouenire a qualitate aliqua propria, & insita ipsi magneti, ut sicuti per qualitatem quandam ferrũ ad se trahit, ita per aliã occulta ui illud dirigat ad polos mundi. Sed utrumlibet dicatur, manet peculiaris illa difficultas, unde nam oriatur uarietas & inconstantia, qua diuersis in locis nautica pixis polum respicit. Deprehẽsum est enim a nautis, præsertim Lusitanis, & ijs qui in Ferdinandi Magalianis admirabili nauigatione fuere, cuspidem pixidis nauticæ quibusdam in locis Arcticum recta aspicere, ut in freto, quo ab Æthiopico mari ad mare Australe noui orbis penetratur, alibi ad sinistram, alibi ad dextram uergere. Cuius rei causa a multis inuestigata, incertũ an ab ullo inuenta sit. At.n. conuenienter ijs, q̃ superius dicta fuere, coniectari possumus, uel attractoriam cœli uim, uel insitam ipsi magneti diuersis in locis alio, & alio modo attemperari ex uario syderum influxu, aut elementariæ regionis proprietatibus ibi dominantibus.

Inconstantiæ cuspidis nauticæ obseruata a Lusitanis.

Sol. principalis argumenti.

Ex dictis patet solutio dubitationis, cuius gratia hæc disseruimus. Dicendum quippe est, magnetem non primo agere in remotum, nec ab eo immediate ferrum trahi, sed communicata corpori medio attrahente qualitate. Neq. refert, quod aerem, lignum, aliave corpora non etiam ad se alliciat. Vt enim annotarunt Alexander 1. meteor. commẽ. 17. Themistius apud Auerroem lib. 2. de cœlo com. 34. D. Thomas in 2. d. 15. q. 1. art. 2 cum aliquid in rem ab se distantem per medium agit, non opus est, ut qualitas cuius interuentu operatur, eosdem effectus in corporibus interiectis indiscriminatim edat, sed pro subiectæ rei natura, & conditione. Quod tum alijs exemplis conspicuum

A est, tum in luce, quæ sublunaria corpora calefacit, non autem cœlestia, in quæ primo recipitur.

ARTICVLVS IV.

Explicatur altera pars primi argumenti, dissériturq; de fascinatione.

Qd de uera fascinatio detur.

Postulat altera pars eiusdem argumenti, ut explicemus, soleat ne re uera fascinium inferri, an non. Sunt qui nihil B eiusmodi in natura existere, eamque opinionem inanem, & vulgi errore introductam putent. Sed certe illa & uera est, & multis experimentis conspicua, eamque approbat Aristot. in problem. sect. 20. problem. 34. Alexander lib. 2. problematum, problemate 50. Plutarchus decade 1. sermonem conuiualium problemate 7. Magister sent. ad cap. 3. epistolæ ad Galatas, D. Thomas ibid. & 1. p. q. 117 art. 3. & 3. contra gent. cap. 103. mag. Albertus libro 22. de animalibus cap. 5. Richardus quod C lib. 3. quæst. 13 Aegydius Romanus in lib. contra errores philosophorum. Abulensis paradoxo. 4. cap. 16. eandemque sequuntur periciores medici. Vt autem fasciniũ illud omittamus, quod (ut D. Thomas ad locum illum epist. ad Galatas animaduertit) nonnulli diris imprecationibus, & fœdere cum demonibus inito interdum moliuntur, contingit uulgaris fascinatio hũc in modum. Sunt quibus natura ex insito, D uel aduentitio corporis habitu uim maleficam, noxiamue qualitatem instar ueneni inseuit, sicuti & quibusdam alijs uim beneficam elargita est, ut rupici auiculæ, quæ inspectantes curat. Qua de re lege, si placet, Albertum loc. cit. & Ficinum libro 13. de immortal. anim. cap. quarto. Illi ergo ex oculis & tota facie eiusmodi noxiam qualitatem quasi iaculum ueneno illitum exterius uibrant, & cum E ambientem aerem afflatu suo primum uitiarint, tum longius diffundunt, & eos quos attigerint, haud raro lędunt. Inest autem hoc uirus potissimum fœminis, & inter eas ijs, quæ duplices habent pupillas, uel effœta iam sunt ætate. Cuius rei causam explicat Diuus Thomas loco citato primæ partis. atque interdum non in uno tantum alicuius familiæ homine, sed in tota familia hoc mali deprehenditur. Tradidit enim Isogonus, & Nympho-

Itẽ Ferrariensis 3. cont. gẽt. ad c. 103. Dion. carth. ad c. 3. epistol. ad Galat. Sixtus Senensis lib. 6. bibliothecæ annot. 236. Landun. hoc in lib. q. 5. Ficinus lib. 13. de immortal. anim. c. 4. alia naturalis.

Quomodo cõtingat.

Aliquando toti familiæ uis fascinandi insita.

M

Nymphodorus, referente Plinio lib.5.c. A 2.& lib.33.c.10. Natural. historiar. fuisse in Africas familias quasdam effascinantium, quarum laudatione emorerentur pecudes, arescerent arbores, probata interirent. Quemadmodum & e contrario Crates Pergamenus in Hellesponto genus hominum fuisse scripsit, qui manu imposita venena corpori extrahebāt, & serpentum ictus contactu leuabant.

Malefici afflatus fascinantis, cur potissimum oculis exeant.

Porro huiusmodi malefici afflatus, oculis egredi potissimum solent duabus de B caussis. Primum, quia ea quę venenum habent, id magna ex parte in extremis gerunt, vt Scorpius in cauda, & quæ morsu lædunt, in capite, vt vipera, murena, & myrus. Deinde quia fascinantes, cum in re quapiam videnda intensius diutiusq; occupātur, (maxime vero si felle inidię aut nocendi studio cōcitentur) tunc eiusmodi perniciosum vaporem ductu spirituum ad oculos euocant, eumq; propterea, quod oculi cute nudati sint, facile C inde eiaculantur.

Cur pueri fascinationi magis sint expositi.

Læduntur autem sępius fascinio, eoq; nonnunquam sensim extabescūt tenelli infantes & pueri, quibus id malum ob corporis imbecillitatem facilius inhærere scit, vt aduertit Aphrodisæus loco quem antea indicauimus. Sed & id nonnunquā grandiores etiā peruadit. Nam Thybios olim Ponti accolas refert Plutarchus loco citato ex Phylarcho, non modo pueris, sed adultis quoque hoc malo exitio D sos fuisse. Vniuersim autem eos, qui venustiores sunt, hoc virtus corripit, vel quia ijs magis effascinantes inuident; vel quia eos laudāt, qui ob id lętitia perfusi, cor, spiritus, totam faciem, ac præcipue oculos dilatant, fascinijq; veneno viam aperiunt. Nec defuere, qui sibimet ipsis fascinio lethale virus, ac perniciem intulerint. Vnde illud de Eutelida iuuene.

> Qui miser in rapido dum spectat flumine vultus,
> Fascinat heu sese, ac subiti per viscera morbi,
> Sæua lues peruasit.

Ex dictis liquet eos qui fascinant, sicuti de magnete dicebamus, non immediate in rem distantem, sed in ambientem aerē actionem fundere; sicq; obuios effluxu & contagione inuadere ac ferire.

ARTICVLVS V.

Dissoluitur alia pars eiusdem argumenti, & qua vi Echeneis nauigia detineat, inquiritur.

Detineri ab Echeneide nauigia probatum experientia. Itē Adamus Lonicerus in lib. de Aquatilib. Vincētius in spec. natur. li. 17. c.149. Rōdeliti' li. 15. de pisc. c. 18. Cardan' de rer. uariar. li. 7. c.37.

IN eodem argumento explicandum se offert, quæ vi Echeneis piscis nauigia retardet. Quod enim id verum sit, & experimento compertum, testantur grauissimi auctores, D. Ambrosius lib. 5. Hexameron, c. 10. D. Basilius homil. 7. Hexameron, Aelianus lib. 12. c. 45. Plutarchus in problem. Symposi. decad. 2. problem. 7. Plinius lib. 32. histor. Natural. c. 1. his verbis: Echeneis, ruant venti licet, & sæuiant procellæ, imperat furori, viresq; tantas compescit, & cogit stare nauigia: quod non vincula vlla; nō anchoræ pondere irreuocabili iactę, & paulo inferius. Fertur Actiaco marte tenuisse prætoriam nauem Antonij properantis circumire, & exhortari suos, donec trāsiret in aliā. Ideoq; Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & nostra memoria Caij principis ab Astura Antium remigantis. Hactenus Plinius. Itaque huiusce remorationis certa experientia est, de cuius caussa Philos. disceptant.

Qua ui id accidat, prima opinio.

Fracastorius in libro de Sympathia & Antipathia cap. 8. statuit eius rei nullam causam esse posse, quam partim vim attrahendi, partim vacuum. Modum vero duplicem. Vnum vt piscis ille non caussa sit eius retentionis, sed signum alterius, quod retinet; alterum vt etiam causa sit. Nam primum inquit nihil prohibet saxa & scopulos, vbi Echeneides degunt, consimilem speciē vsque ad nauigia mittere, qualem & mōtes magnetum ad ferrum in nauigijs fixum, atque ita naues ad se rapere, vel retinere sicut & magnetes. Quare inuentus illic pisciculus ille, signum dat subesse scopulos eo, qui firmare nauigium possint. Si vero non signum est Echeneis, sed causa eius detentionis, oportet existimare ipsam primo arctissime affigi nauigio, vt euelli non inde possit, nisi vi multa; ab ipsa vero ad certos scopulos, & ab ijs ad ipsam mutuo demitti vel speciem, vel etiam corpuscula more torpedinis, quæ consuetam teneant attractionem similium. Nec

ipsa

Ipsa igitur nauis attrahi in fundum potest propter resistentiam sui, nec ab ipsa auelli Echeneis propter fortem affixionem ob vacuum, vnde fit, vt firmetur tantum nauis, aut tardetur saltem. Hæc Fracastorius.

Impugnatio superioribus sententię.

Iulius Scaliger exercitatione 218. aduersus Cardanum, & alij huiusceemodi philosophiā merito reijciunt. Nam quod nauem non remoretur vis aliqua è subiectis scopulis emissa inde constat, quia cum multæ naues eadem iter fecerint, vna aliquando immobilis stetit; idque interim dum ab ea Echeneis auulsa non est, ut loco citato narrat Plinius. Cum enim è tota classe Caij principis sola quinqueremis non proficeret, exilientibus protinus, qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo piscem, ostenderuntque Caio indignanti hoc fuisse, quod se reuocaret, quadringentorumque remigum obsequio contra se intercederet. Deinde secundus etiam modus impugnatur, quia præter alia incredibilia, & libere afferta, quæ innoluit, illud plane falsum assumit, non posse Echeneidem tanta illa ui duelli a naui, ut uacuum detur: siquidem nullo uacui periculo facile aqua, vel aere subeunte diuelli posset, ut re ipsa diuellitur a nautis, qui eam deprehendunt.

Quid 1re proposita verisimilius videatur.

Dicendum igitur videtur, Echeneida qualitatem aliquam occultam ex se pare re, qua nauigiorum impulsum haberet, extinguatque, atque ita inhibita vt eiusmodi impulsus, qui motum efficit, inhibe ri motum ipsum, sicque nauigia sisti. Nec debet incredibile existimari tributam esse pisci hanc uirtutem, sicuti torpedini obtorpefaciendi manum: sicuti e contrario, magneti insidet uis effectrix impulsus permouendique ad se ferrum.

Refellunt qui occultas qualitates insciciæ asylū vocant. Nō omnia naturaliū rerū effecta, ad vim primarum qualitatū esse referēda.

Atque hic semel dixerimus curandam non esse quorundam recentium philosophorum calumniam, qui occultas proprietates, inscitiæ asylum uocant. Namque vt Aphrodisæus in proœmio suorum problematum ait, non solum medicę artis auctores, sed etiam philosophi eas statuere coguntur in multis effectis, quorum abditæ, delitescentesque causæ habētur: Nec enim semper effecta ad quatuor primas qualitates, vt falso quidam opinantur, referri queunt. Quocirca veteres philosophiæ proceres non oīum, quæ in natura sunt, sed quorundam duntaxat rationes ab elementis petierunt. Ac dum in abstrusas, & inexplicabiles huiusmodi quęstiones incidunt, earum certa definitione se abstinent, ad naturę latebram & occultæ alicuius qualitatis uim confugientes. Recteque Theophrastus lib. 1. metaph. c. 5. (si eius est illud opus) asseruit eos, qui de omnibus rationem quæritant, & apertam, ac conspicuam causam reddere nituntur, rationem tollere. Qua de re lege si placet, Fornelium c. 2. lib. 2. de abditis rerum causis.

Theofrastus.

His ita disputatis, diluitur proposita difficultas de actione Remorę nauigia detinentis, aiendo Remoram non transmittere actionem immediate in rem distantem, sed nauigio mordicus affigi & inhærere, vt experientia compertum est, tum uero inde prædictam qualitatem effundere. Reliqua etiam, quę in eodem argumento adducuntur, non nisi internentu qualitatum, quas per media corpora traijciunt, agerent solent.

ARTICVLVS VI.

Respondetur secundo argumento, simulque causa redditur, cur lebetis ad ignem fundus non vrat.

Duplex dubitatio.

Circa lebetem, in quo feruet aqua, qua de re agitur in secundo argumēto, duo occurrunt explicanda. Alterum, quamobrem fundus lebetis tandiu calidior sit, dum aqua ipsa frigidiuscula est. Alterum, quod institutæ disputationis est proprium, cur postea eiusdem lebetis fundus, aqua iam esset vescente, non vrat.

Responsio.

Vtrique quæstioni occurrit Aristoteles in problematibus sectione 24. problem. aiens id ita accidere, quod aqua adhuc frigente calor concluditur circum, obsistatque intus, cum ei exitus omnis denegetur: At uero aqua calefacta, quia iam calor libere respirat, diminuiturque, fundum frigidiorem reddi; non secus ac balneas, has enim hyeme, quam a state calidiores experimur, quoniam calor hyberno potius, quam æstiuo tempore aeris se circunfundentis frigore intercluditur.

Vberior disceptatio circa posteriorē dubitationem.

A Sed vt posterior quæstio quę difficilior est, & præsentis instituti, vberius explicetur, liquet in primis imū aquæ frigidius esse, quam medium, vel summum: videlicet, quia quæ pars aquæ calorem corripit, tenuior & leuior fit, atque adeo summum petit. Id vero, quod magis friget, quia grauius, descendit, ac subsidet. Cur autem fundus lebetis feruentissimam aquam continentis, non vrat, id putant quidā ascribendū naturæ humidi, quod ignis cum occupat, multo fit potentius, B quam cum siccum inuadit, quale est ahenum: id quod tum alijs in rebus videre est, tum in carbonibus, qui humentibus scopis subinde irrigati, inflammescunt ardentius, & in aqua vitæ, quam ardētem, seu sublimatam appellant. Alij causam esse inquiunt, quia natura sua frigidum æs, eam, quam potest, frigiditatem retinet, adiutum frigiore aquæ in ipsos poros sese induentis. Vnde postquam totum corpus aquæ feruidum est, etiam C fundus vasis calescit. Atque hæc ratio est ad mentem Arist. in problematibus sect. cit problem. 5. vbi ait fundum non vrere, quia calor in eum contractus extingui ab aqua potest. Quo fit etiam vt addita aqua non liquescant vasa plumbea igni imposita.

Quorundam solutio.

Thomas a Vega li. 2. de loc. aff. sect. 2. com. 2.

Aqua sublimata.

Solutio aliorum.

Verum sint hæc ita vt dicūtur, adhuc explicandum superest, quo pacto tanta vis caloris, fundo frigente in aquā transmeet, aut enim ignis immediate aquam D calefacit, aut per fundum vasis. Si immediate, iam aliquid agit per se primo in rem distantem. Si per fundum, sequitur traijci calorem intēsum per aliquod intermedium corpus; nec tamen illud intense calefieri, quod non minus absurdum est. Quidam memoriæ nostræ Philosophus, affirmat ignem prius in aerem poris fundi inclusum, calorem immittere; deinde per eum duntaxat maiorem il E lam caloris vim in aquam traducere. Verisimile tamen non videtur, eam transmissionem vel tantum, vel maiori ex parte per poros fieri. Cum enim ij tantū minuti contractiq; sint, per eos vix longo tempore aqua incalesceret. Dicendum igitur erit, ignem initio in vasis fundum agere, eumq; sibi similem ex parte reddere, vt experientia testatur: deinde eo

Fracastorius libro de sympath. c. vlt.

A quasi in amicitiam & belli societatem assumpto, tam ignem, quam ipsum fundum vice vnius efficientis causæ totam suam vim in aquam intendere, iuxta ipsum tamen fundum non ita procedere calefaciendi actionem, quia resistentia aquæ eo maxime confertur, & conglobatur, vt hosti sese ex aduerso opponat. Quod fit etiam descendentibus ad imum ipsis partibus frigidioribus, & in poros fundi sese inducentibus, aut modo alio simili. At B que ita ea parte non posse tam cito vinci aquæ resistētiam. Nihilominus per alias remotiores lebetis partes, secundū quas non ita resistit aqua, & per aerem circunstantem penetrare actionem ignis, præualereq; ad inducendum calorem intensum in aquam fere totam, quousque tandem ipso etiā fundo calefacto aqua omnino delletur. Atque ita semper actionem exerceri in passum agenti immediatum. Idem dicendum de igne calefacien- C te in charta papyracea affusum oleum, quod ipsi ratione humoris nonnihil aduersatur, atque adeo eius vim aliquantulum obtundit, & detinet. Quod vero de naphtha obijcitur, dicendum naphtham (idem intellige de approxe) ignescere calore per medium aerem trāsmisso, qui aerem prius inflammat; etsi id ob illius raritatem non ita conspicuum sit.

Cur ignis videatur naphtham è loco remoto immediate corripere.

ARTICVLVS VII.

D *Enodatur quartum argumentum, discutitur modus, quo phantasia mouet appetitum.*

QVartum argumentum duas potissimum attingit difficultates. Prima est, vtrum imaginatio se sola frigus, aliamve qualitatem in corpus imprimat. Altera, num primo in remota agere possit. Priori vero difficultate alium in locum in quo ex instituto perpenden- E da erit, reiecta; quod ad posteriorem attinet, illud constat, imaginationem obiectis rerum simulachris ciere cum motu cordis appetitum, agitatisque humoribus, & spiritibus, ex vario eorum motu & coitione alterationem efficere. Nam in timore corpus frigescit, ac pallet: in verecundia, rubore perfunditur: in ira, sanguis ignescit: in mœrore floridus

D. Tho. in qōnib. de veri. q. 26 artic. 3. in sol. arg. 11.

color

color obscurat. Nimirum vti in libro de aialiũ motione Arist. ait parua mutatio ĩ ipso facta principio, v.g. in corde, multiplices etiam in extremo efficit varietatũ differentias, ut temone paululũ translato, magna prore mutatio existit.

Quæstio, qũo imaginatio moueat.
1. opinio.
Sensum cõem posuit Arist. in corde.

At.n. quo pacto hęc motio ab imaginatrici facultate ad appetitũ pertingat, incertũ est ac ualde controuersum. Erit forsitan, q hunc nondũ expedire se putet, asserendo vtrunq. appetitũ sensitiuũ in corde sedem hře, moueriq; a sensu cõi ibidem existẽte. Nam qđ sensus cõis in corde resideat, credit Arist. in lib. de iuuent. & senect. c. 2. & in lib. de somno & uigilia c. 2. & 3. de partibus animalium c. 10. & lib. 3. eiusdem operis c. 4. Item Alexãder Aphrodisiensis t. de anima c. vlt. & Auer. 2. collect. c. 7. Themistius in lib. de memoria & reminisc. alijq; nonnulli. Hæc tamen responsio falso innititur fundamento. Non enim sensus cõmunis in corde, sed in capite insidet, vt docet Plato in dialogo de natura; Auicenna 6. naturalium par. 4. c. 1. Albertus in lib. de apprehensione c. 3. Galenus lib. 8 de usu partium c. 3. & 4. ac cæteri fere Medici; quæ opinio suo loco, hoc est, in 3. de anima non leuibus argumentis astruetur.

2. opinio.

Alij propositæ dubitationi respõdẽt: cum sensitiua cognitio ab interno sensu elicitur, inuehi a cerebro per neruos, quibus spiritus animales in potentias dispertiuntur, ac pertingere ad sedẽ vsque appetitus quasdam rerum notitias & simulachra, quæ appetẽrem vim immediate lacessant. Sed neque hi recte Philosophãtur. Non enim cognitio sensitiua extra potentiam a qua gignitur, oberrat: præsertim cum omnis notitia, vt est communis philosophantium vox, inter actiones immanentes connumeretur. Quod si velint, non cognitionẽ ipsam, sed duntaxat rei cognitæ speciem ad appetitum demitti: adhuc nihilominus coarguẽtur. Namque licet sensibiles rerum imagines ab vna potentia ad aliam excurrant; vt ab oculo per neruum opticum ad sensum communem: tamen ad appetentes non videntur effundi, cum non nisi cognitricibus, ut earũ principia cognoscendi obseruiant. Præterea si huius sententiæ authores ideo species mittunt ad appetitũ,

Species nõ excurrunt a potentijs cognoscentibus ad appetitum.

A vt per eas illi res obiecta, in quã feratur, proponi ac repræsentari queat, falluntur. Nulla.n. species impressa, appetitui in actu rẽ obijcit, sed virtute, quatenus imago quędam est, ẽ qua expressa rei notitia educi potest, at repræsentatio, quę appetitũ mouet, actualis, & exercita esse dẽt: alioqui si virtualis per se appetentẽ vim cieret, vtique cessante omni intellectus actione, tenderet voluntas in ea, quorum imaginem intellectus patiens in se cchi-

B ber, quod omnino falsum est.

Non minus etiam a uero abest eorum sñia, qui dicunt phantasiam non notitiã, neque speciem ad appetitum transmittere, sed aliam occultam qualitatem excitatriẽ appetitus ad re prosecutionem, vel fugam. Hi enim libere fingunt, gigni eam qualitatem per actum phantasiæ, siue imaginatricis facultatis, qui certe actus præter speciem, quam in se, vel in alia potentia cognoscente imprimit; ad

C summum, si quam præterea qualitatem producit, etiam apud eos, qui imaginationi multum attribuunt, est ea, quam ipse apprehendit, qũo ex utroque parente albo nigri partus prodierunt: Et Pauo (ut scribit Fernelius in libro de homini procreatione c. 22.) si dum ouis incubat, linteis albis circumtegatur, albos omnino pullos; non gemmantis coloris edet: videlicet, quia imaginatio, (saltem supposito motu appetitus) virtutẽ ad expri-

D mendas eas notas, & colorem, aliaq; eius modi, in quæ vehementius intendit, primo quidẽ spiritibus, quibus celebrin eatus referti sunt; deinde per spiritus semini, ac fætui inurit. Præterea eo etiã hæc opinio displicet, quod prædictam qualitatem nulla cogente necessitate confingat, vt mox patebit.

3. opinio. Virtus imaginatricis facultatis. August. 3. de Trin. c. 8. & lib. 12. de Ciuit. Dei c. 25. Isido. lib. 11. Etym. Abulens. Gen. 30. q. 9. heliodorus li. 1. histo. Æth.

Itaque superioribus sentẽtijs omissis, amplectimur id, quod multi nostræ ætatis optimæ notæ Philosophi in hac dubi-

E tatione statuerunt, videlicet nihil incommodi esse vnam potentiam in aliam abs se dissitam primo agere, modo vtraq; in eodem hæreat subiecto, & ab eadem anima oriatur, alteraq; ad alteram suopte ingenio ordinetur, vt in re proposita accidit. Sufficit enim principem prædictæ motionis causam vtrique potentiæ præsentem esse: maxime quia influxus ille

potentiæ cognoscentis in appetentẽ non transmittitur, quasi directo,& immediate, sed velut circuitu quodam per ipsam animam,& suppositum: siquidem vis appetens cæca est, nec potest videre quid cognoscens proponat, vt inde moueatur; sed anima,ac præcipue etiam suppositum postquam vi cognoscente percipit obiectum ex impressione talis notitiæ, fertur in illud per appetitum, atque ita notitia obiecti non concurrit ad appetitionem, nisi vt afficiens animam, & suppositum, quę per vim appetitiuam appetẽd actum eliciunt, anima quidem vt principium, quo; suppositum vero vt principale agens. Quare non mirum fit per animam, & suppositum possit influxus phantasiæ distantis ab appetitu in ipsum peruadere. Quod si adhunc difficile videtur, causam principalem, quæ interuentu instrumenti operatur, posse quicquam facere vbi instrumentum non sit; respondemus, non posse quidem, si nullum aliud habeat instrumẽtum, quo vtatur ad eiusmodi effectum: at in proposito secus rem habere. Nam anima & suppositum vtuntur facultate appetitiua tanquam instrumento proprio ad eliciendam appetitionem; ipsa vero notitia est instrumentum remotum, & prænie disponens animam, ac suppositum, vt per appetitum operetur, sicuti declaratum est. Atque hæc tota explicatio, & defensio locum habet, posita illa sententia, quæ asserit notitiam obiecti concurrere affectiue ad actum appetitus. Nam in contraria, quæ talem concursum notitiæ effectiuum denegat, nec minus probabilis est, cessit omnis respondendi labor hic susceptus, sed quia statuere omnino de ratione, qua notitia obiecti concurrit ad actum appetitus, non est huius loci, visum est propositi argumenti solutionem tractare, admissa etiam illa sententia, in qua difficultatem ingerebat. Ad posteriorem vero dicendum, nec imaginatricem vim externa corpora immutare, vt Auicenna alijq; nonnulli voluerunt; nec si ea immutaret, id ab ea primo, sed explicata per medium qualitate perficiendum fuisse.

Vis appetendi est cæca.

Explicatio difficilis dubij.

ARTICVLVS VIII.

Refutatur quintum argumentum: traditur causa motus proiectorum.

CIrca vltimum argumentum non leuis occurrit dubitatio de motu proiectorum, sit ne eius causa corpus, quod a tergo instat, & vrget, an impulsus in eis a iacente impressus. Huic quæstioni ita occurrit Themistius in sua paraphrasi capitis noni in librum de insomnijs; simul atque telum de manu iaculantis recessit, longius quasi suo motu fertur, propterea quod ille, qui mittit, primorem aerem commouet, qui collisus subinde alium aerẽ propellit atque hic deinceps alium continenti serie, donec vires senescant, atque ita telum quiescat. Eandem sententiam amplexi sunt, Simplicius 8. huius operis ad text. 82. Auerroes ibidẽ in digressione de motu proiectorum D. Tho. 3. de cœlo ad tex. 28 Maior in 2. d. 13. q 7. alijq; nonnulli, qui ita fere concludunt. Proiectis, vt testatur experientia, docetq; Aristoteles 2. de cœlo c. 6. tex. 35. maior inest celeritas paulo post motus initium, quam in principio, vel fine; si autem mouerentur a uirtute impressa, necessum foret eorum motum initio maxime velocem esse; deinde segniorem; cum eiusmodi virtus post initium languescat, ac debilior fiat. Non ergo ab ea virtute proiecta deferuntur. Secundo. Eadem iaculatoris manus, nunc sursum, nunc deorsum vibrat iaculum, ergo cum vis deferens sursum, sit leuitas; deferens vero deorsum sit grauitas; sequitur eandem numero vim motricem nunc leuitatem, nunc grauitatem gignare; quod non est admittendum, cum grauitas, & leuitas inter se specie distinguitur. Tertio, Aristoteles proxime sequẽti lib. c. 10. tex. 82. tractans hanc controuersiam de motu proiectorum, eius causam esse ait medium, in quo fit motus, idemq; reperit 3. l b de cœlo c. 2. tex. 28. & in libello de insomnijs c. 2. & de diuinatione per somnium c. 1. & in problematis sect. 11. proble. 6. & in quæstionib. Mechanicis q. 33. Igitur secundum Peripateticam doctrinã nulla alia prædicti motus causa admittenda est.

Vt Burleus 8 huius operis ad textum 76. Maironi in 2. d. 13. q. 7.

Eius argumenta. Primum.

Secũdum

Tertium.

Côn-

Veteræ sententiæ explicatio. pro hac sñia lege Scaligerũ exerci. 28 aduersus Cardanũ. Toletũ 8. huius op. ca. 9. ad t. 86. Saxoneñ 3. de cœlo q. 12

Contraria tñ sñia arbitrantium principem causam eius motus esse proiectorem ipsum, institariam vero non esse medium corpus, etsi ad id aliquantulum adiumenti conferat, sed vim quandam, seu impetum a iaciente rei motæ impressum, eique inhærentem, verisimilior est. Comprobatur autem primum ex eo, quia non vſ negandum, dari in rebus hmói virtutem, siue impulsum, qui non sit motus ipse, sed qualitas realis, qua motus proxime administretur. Nam cum Angelus cœlestem sphæram mouet, non nisi iniecto illiusmodi impulsu mouet. Item cum leuia corpora in superiorem, vel grauia in inferiorem locum tendunt, ideo in fine concitatus aguntur, quia progressum motus, augescit id ijs impulsus a natiua eorum leuitate, seu grauitate oriundus, vt in 3. de cœlo explicatius dř. propterea item motus proiectorum in fine tardior est, qui impetus, quo feruntur, paulatim euanescit. Denique hac ratione vñr Angeli in hunc, aut illum locum dęmonas per vim impellere, inijciendo eis spiritalem impulsum, quem certum est in corpore medio non recipi, si autem datur spiritalis impuls°, nõ est cur materialis negeť.

confutatio responsionis.

Quod si quis respondeat, dari quidem istiusmodi qualitatem motiuam, sed eam in corpus ambiens, non autem in lapidẽ iactum aut sagittam infundi, is coarguetur ex eo, quia absque probabili ratione dicitur non posse etiam corpus quod iacitur, in se impetum accipere, præsertim cum id quod alias medium, siue ambiẽs corpus erat, possit esse id ipsum, quod iacitur, vt si quis aquam sursum propellat. Deinde cur pluma iacti, nec tam vehementer, nec tam longe dimouetur, quã lapis, cum illa multo minus, quam hic insequenti aeri obsistat? Certe, quia lapis habilior est ad excipiendum & conseruandum in se impetum. Itaque non aerem duntaxat, sed multo magis in ipsum lapidẽ uis motiua a proiectore transfunditur. Adde quod non uidetur negandum, posse Angelum in vacuo iaculum contorquere, & tamen iaculum non tunc ab aere, sed ab impetu sibi inhærente raperetur. Denique incredibile est rotam, aut trochum, qui in gyrum citissime agitur, moueri a solo aere, cum ipsa potius

Angelus per vacuũ posset iaculum intorquere.

aerem moueant tormentarios globos, qui mœnia, & vrbes demoliuntur, a tam leui, raro, & fluido corpore ad certum scopum tanta vi appelli. Quare aliquid est præter aerem, quod iacta corpora deuehit, nempe ea, quam diximus, virtus in eis hærens.

ad 1. arg. Lege Fracastorium li. de sympat. & antipat. c. 4.

Ad primum igitur argumentum aduersariæ partis dicendum erit ex D. Thoma 2. de cœlo ad tex. 35. alijsque nonnullis, motum proiectorum paulo post initium velociorem esse, quia tunc concitatæ sunt plures partes aeris (qui etiã vti diximus suo appulsu rem iactam promouet) postea vero quia motrix virtus a iaciente impressa perpeto debilitatur, lentescit motus, & tardius proiecta semper donec quiescant, feruntur.

ad 2. arg.

Ad secundum dicendum est, impetum a iacente productum, nec proprie leuitatem esse, nec grauitatem, sed esse qualitatem, quæ ex se indiscriminatim potest quoquo versum rẽ iactam deferre. Sed enim prout regitur, & modificatur a iaciente, ita in hanc, aut illam partem mobile rapit.

ad 3. arg.

Quod ad tertium argumentũ spectat, non imus inficias videri Aristotelem aduersariæ parti nimium fauisse. Respõderi tñ potest Aristotelem dixisse proiecta vehi a corpore medio, non vt ab integra, sed ut a partiali causa suæ motionis.

Sol. principalis argumenti. Duo genera mouentium.

His ita explicatis, ut ad solutionem eius argumenti, cuius occasione hæc a nobis disputata sunt, ueniamus, aduertendum est, duo esse mouentiũ genera. Vnum eorum, quę nisi ipsa rei motæ continenter adsint; illico motus cessat, cuiusmodi est sol dum aerem illustrat. Alterum eorum, quæ etiam in absentia mouent, quia nimirum patiẽti virtutem motricem communicant, quæ mobili impressa, ad continuandum per se motum sufficit. Et hæc quidem dicuntur per instrumentum separatum agere, cuiusmodi sunt animantes, quæ per vim semini inhęrentem fœtus suos educunt. Priora igitur mouentia necesse est rei, quæ mouetur, perpetuo assistere: posteriora uero non item, sed dũtaxat cum qualitatem effectricem motus, quasi substantiæ suæ vicariam substituunt. Ex hoc autem numero est is, qui lapidem sursum iacit, impresso videlicet in eum impetu, quo per se deinceps

feratur, itemq; corporum granium, & leuium progenitores, qui mobilibus in ipsorum ortu coniuncti fuere, atque eis tunc grauitatem & leuitatē, quibus naturalia loca adeunt, impertiti sunt. Ita vero patet nullum ex hisce motoribus per se primo agere in distans; cum vel per se proxime, vel per suam virtutem rem motam attingant.

QVAESTIO II.

Possit ne aliquid assumi a Deo vt instrumentum ad agendum in rem distantem.

ARTICVLVS I.

Concluditur pars affirmatiua.

Qui authores affirmatiuā partē tueantur.

TAmetsi ex superiori disputatione constet, non posse quicquam viribus naturæ in rem ab se dissitam primo agere; ad huc tamen exquirendum superest, num id saltem diuina virtute fieri queat. Partem affirmātem amplexi sunt non solum Scotus in 1. d. 37. qui id etiā vi naturæ fieri autumat; sed Paludanus in 4. d. 1. q. 1. Caietanus 3. p. ad art. 2. q. 13 Vega lib 7. in Conc. Trid. c. 14. Bellarminus de sacramentis in genere lib. 2. c. 11. Soarius 3. par. q. 13. art. 1 disput. 31. sect. 6. aliq; de mente D. Thomæ in 2. 2. q. 177. artic. 2. ad 1. & 3. par. q. 48. Atque hanc sententiam, vt magis consonam sacræ paginæ, & patrum testimonijs, quæ apud hos authores videre est, amplectendam censemus. Probatur autem primum ex eo, quia sicuti virtus principalis agentis potest agere virtute instrumenti, etiā vbi principale agens nō est: (vt patet in cœlestium corporū influxu, qui animalia ex putrescente materia apud nos gignit, cum tamen corpora cœlestia, quæ eiusmodi animantium principes causæ sunt, tanta locorum intercapedine distent) ita verisimile videtur posse instrumentum operari, vbi non adest virtute principalis agentis, quod sit immediatū passo, hoc est, virtute Dei, qui vbique præsens est, ita videlicet vt tale instrumētum ad eam actionem vltra naturæ suæ modum diuinitus promoueatur.

Corpora cœlestia vi principes causæ generant animātes ex putri materia.

Secundo, Ducitur ad idem non leuis momenti confirmatio ex illa probabili doctrina, quā supra defendimus de concursu effectiuo phantasiæ ad actum appetitus. Si enim phantasia in capite residens, vt instrumentum animæ, & totius compositi mouet efficiēter appetitum in corde existentem; non incongrue ascendemus ad colligendum posse aliquid vt Dei instrumentum, in rem distantem primo agere: quamuis instrumentum non eodem prorsus modo se habeat ad Deū, quo phantasia ad suum subiectum.

Tertio, Quia probabile est inferum ignem, vt diuinæ iustitiæ instrumentum, in Dæmonas, qui hoc crasso, concretoq; aere diuagātur, more causæ physicæ agere, eorum mentes ui cohibendo, ne ab eius consideratione auerti queant, & in eis vehementem dolorem cruciatumq; excitando. Quare, &c.

De cruciatu dæmonum, qui apud nos versantur.

Quarto, Quia humanitas Christi erat diuinitatis organum, quo Deus, vt communi consensu patres docent, miracula efficiebat. Nec videtur excipienda illa, quæ Christus edebat in locis ab humanitate disiunctis, vt doctores quos paulo ante citauimus iure contendunt. Asserēdum ergo est, posse aliquid diuina virtute assumi, vt instrumētū ad agendum primo in rem distantem.

D. Damascē. lib. 3. fidei ort. c. 19. Athanas. ser. 4. cōt. Arri. Euseb. li. 4. de demonst. Euang. c. 13 Theodoretus in dialogo immutabilis.

ARTICVLVS II.

Dilutio eorum, quæ in contrariam partem offeruntur.

VErum contra hanc sententiam hæc sunt argumenta. Id quod nullibi existit, non potest tanquam instrumentum assumi ad aliquid efficiendum, cum vnumquodque operetur, vt est, omnisq; actus secūdus supponat primum, atque adeo omnis actio existentiā; sed vnumquodque respectu loci vbi nullo modo existit, perinde se habet, ac si non esset, cum illuc nec eius essentia, nec existētia pertingat. Igitur nihil vbi non existit, agere potest. Item si Deus non esset vbique, non posset vbique operari; ergo neque per instrumentum, vbi instrumentū non est, agere ualebit. Antecedens probatur; quia si Deus posset vbique operari, etsi vbique non esset; non recte D. Paulus Actor. 17. ex actione, siue concursu Dei in quo viuimus, mouemur, & sumus, diuini numinis p̄sentiā astruxisset.

1. arg.

2. arg.

Ad pri-

resp. ad 1. Ad primum horum respõdendum est, A cum existentia sit fundamẽtum omnium actuum secundorum, nihil posse ex se vllam edere actionem nisi existat. Negari item debet, rem comparatam ad locum in quo non est, perinde se habere, ac si non esset; cum enim re uera existat, etsi eo nõ pertingat secundum suam substantiam, pertingit tamen secundum actionem, nõ quidem propria ui, sed efficacitate diuini concursus dantis illi esse dependenter a tali instrumento remoto, & imprimentis eam immediate in subiectum distans, quod efficacitati concursus, & voluntati diuinæ non est negandum, licet difficile percipiatur.

Ad secundũ, concesso antecedente negãda est consecutio: quia Deus agit virtute propria, quę alteri rei denegari non potest, ideoq. si eius substantia ubiq. pręsens non esset, ubique agere non ualeret: nos uero nequaquam admittimus posse aliquid in rem disiunctam operari virtute propria, sed ut instrumentum Dei tanquam præcipui agentis, quod omni passo immediatum est. Respon. ad 2. De hac re Ochamus 12. d. 37.

CAP. III.

Qvidquid a *autem alteratur, a sensilibus alterari, & eorum duntaxat, quæ ab illis afficiuntur, alterationem esse, ex his dispiciendum est. Aliorum namque maxime in figuris & formis, & habitibus, eorumq. sumptionibus & depositionibus alterationem esse quispiã existimarit. At in nullo est. Nam quod figuratur, cum perfectum fuerit, non id dicimus esse ex qui est, vt statuam æs, aut pyramidem ceram, aut lecticam lignũ sed denominantes aliud æneum, aliud cereum, aliud ligneum. At id, quod affectum est, atque alteratum, nuncupamus. Aes enim humidum & siccum, & durum & calidum dicimus, item ceram. Et non solum hoc modo, sed ipsum quoque humidum, & calidum, æs dicimus, eodem nomine atque affectionem materiam nuncupantes. Quare si quod factum est, in quo est figura, ipsius figuræ aut forma nomine non dicitur, affectionem autem & alterationum nomine dicitur, perspicuum est has generationes, alterationes non esse.* b *Absurdum item hoc modo dicere videri possit hominem aut domum, aut ex his quæ genita sunt, aliud quidpiam alteratum esse. Sed vnumquodque aliquo quidem alterato genitum esse fortasse necesse est, veluti materia densata, aut rarefacta aut calida frigiditate reddita. Sed tamen quæ oriuntur, non alterantur, nec eorum ortus alteratio est.* c *Atqui nec habitus, nec corporis virtutes. Habituum enim alij quidem virtutes: alij vero vitia sed nec virtus, vitiorum alteratio est. Verum virtus perfectio quædam est. Nam vnum quodq. perfectum tunc dicitur, cum suam ipsius virtutem nactum est, quippe cum maxime secundũ naturam tunc habeat, vt circulus perfectus, cum maxime circulus optimus factus fuerit. Vitium vero huius interitus est, & remotio ab eo, vt igitur nec perfectionem domus alterationem dicimus, (absurdum.n.est si domus fastigium & tectum alteratio est, aut si eum tegitur domus, fastigiumq. accipit, alteratur, & non potius perficitur) ita in virtutibus & vitijs, & his qui habent aut accipiunt, res habet. Aliæ enim perfectiones sunt, aliæ remotiones: quare non alterationes.* d *Preterea dicimus virtutes omnes in his quodammodo esse, quæ ad aliquid referuntur. Namque eas quæ sunt corporis, vt sanitatem & bonum corporis habitum, in calidorum & frigidorum*

Tex. 14. Tex. 15. Tex. 16. Tex. 17.

aut internorum inter se, aut ad continens temperamento & commensuratione ponimus. Similiter pulchritudinem & robur, & alias virtutes atque etiam vitia. Vnaquæque enim & vnumquodque quodammodo ad aliud refertur, & ad proprias affectiones aut bene aut male eum qui eis præditus est disponit. Propria autem sunt, a quibus gigni atque corrumpi aptus est. Cum igitur quæ ad aliquid referuntur, nec sint alterationes, nec eorum sit alteratio, nec generatio, nec vlla omnino mutatio, perspicuum est neque habitus, neque habituum abiectiones & sumptiones alterationes esse. Sed generari quidem fortasse, & interire eos quibusdam alteratis necesse est, quomodo & speciem, ac formam veluti calidis & frigidis, aut humidis & siccis, aut ijs, in quibus primis insunt. In his enim quodcunque vitium & virtus esse dicitur, a quibus id quod habet, alterari est aptum. Namque impatibile, vel vt oportet, patibile virtus efficit, vitium

Tex.18. *autem contrario modo patibile atque impatibile.* e *Similiter res habet in habitibus animæ, cum & ipsi ex eorum sint numero, quæ ad aliquid referuntur. Ac virtutes quidem sunt perfectiones: vitia vero amotiones. Præterea virtus*

Tex.19. *ad proprias affectiones recte disponit, vitium non recte. Quare nec ipsæ erunt alterationes; nec igitur abiectiones aßumptionesque eorum. Oriantur autem, cum ea pars quę sentit, alteratur, necesse est. A sensilibus vero alterabitur. Omnis namque moralis virtus in voluptatibus corporis, & doloribus versatur. Hę vero aut in actione, aut in memoria, aut in spe. Ac illa quidem quæ in actione sensu habentur, qui ab aliquo sensili mouetur. Quæ autem in memoria & spe, ab hac proficiscuntur. Aut enim recordantes quibus affecti sunt, aut quæ expectant sperantes, delectantur. Quare neceße est eiusmodi omnem voluptatem e sensilibus oriri. Quoniam autem voluptate aut dolore excitato vitium & virtus insunt, (in illis enim versantur) voluptates autem & dolores partis sentientis sunt alterationes, perspicuum est necessariũ esse aliquo alterato hæc abijciantur & comparentur. Præterea ipsorum generatio cum alteratione est, ipsa autem non est alteratio.* f *At neque eius partis animæ, quæ intelligendi*

Tex.20. *vim habet, alteratio est, sciens enim maxime in his est, quæ ad aliquid dicuntur. Hoc autem eo constat, quod nullius facultatis motu antegreßo, scientia in nobis oritur, sed aliquo suppetente. Etenim ex singulorum experientia, vniuersam scientiam nanciscimur.* g *Nec sane actio generatio est, nisi aspectum & tactum generationes esse quispiam inquiat, eiusmodi enim est actio. Rursus vsus & actionis generatio non est, nisi aspectus & tactus generationem esse aliquis existimet. Atque agere simile est his.* h *Scientia autem a principio acquisitio, generatio non est, nec alteratio. Cogitationem enim ἠρεμῆσαι καὶ στῆναι hoc est in quiete & statu poni, id demum ἐπίστασθαι hoc est scire & sapere dicimus. Ad mutationem autem, quæ est ad statum, generatio non est, cum omnino nullius sit mutationis, vt antea est dictum.* i *Præterea quemadmodum cum ab ebrietate aut somno, aut morbo in contraria quispiam mutatur, non iterum scientem factum esse eum dicimus, quamq̃ antea scientia vti non poßet, sic nec tum quidẽ, cum a principio habitum comparauerit. Quod enim anima ob moralem*

lem virtutum sedetur, prudens aliquis fit & sciens. Quocirca infantes nec discere possunt, nec sensibus per inde diiudicare, atque seniores, cum multa in eis perturbatio sit, & motus. K Sedantur autem & ad statum a natura perducuntur, in quibusdam vero ab alijs, at in vtrisq. aliquo eorum, quę sunt in corpore alterato, veluti in vsu & actione cum experrectus sit & sobrius factus. Hoc igitur quod est alterari, & alterationem in rebus esse sensilibus, & in parte animę sentiente, in nullaq. alia ex his, quę dicta sunt, manifestum est.

CAPITIS III. EXPLANATIO.

Quidquid a autem.] Quod superiori capite posuerat, videlicet propriam alterationem in patibilibus duntaxat qualitatibus & passionibus versari, id hoc capite demonstrat. Nam si in alijs præterea versaretur, maxime in figuris & habitibus, eorumq; acquisitione & amissione. At quod in his nō versetur, ostendit. Primum, quòd non in figuris, quia id quod figuratū est, non iam eo dicitur nomine, quo antequam figurā accipere; at quod alterationem subit, eandem retinet appellationem. Assumptum ostendit. Nam cum æs in statuam, cera in pyramidem, lignum in lecticam efformatur; non iam æs, non ceram, non lignum dicimus: at si æs, cera, lignumve humectetur, durescat, siccitatem acquirat; æs humidum, ceram duram, lignum siccum vocamus: & contra, ipsum etiam frigidum æs nuncupamus, quæ tamen reciprocatio in figuris esse nequit.

Alteratiō nē versari in patibilib. qualitatibus.

Cur non fit ad figuras alteratio.

b Absurdum item.] Secundo idem confirmat, quia id quod figuram, formamve accipit, vt statua, dicitur fieri, non secus atq. homo cum gignitur: absurdum vero est dicere id quod fit, alterari. Quare figurari alterari non est. Monet vero licet generatio non sit alteratio, esse tñ hanc comitē illius; siquidē ante rei ortum nunc addensatur, nunc rarescit materia, nuc alijs id genus qualitatibus afficitur. Circa illud Aristotelis, quod effigiē accipit dici generari, aduerte ex D. Thoma hoc loco effigiem, siue figuram peculiariter mōstrare cuiusq. rei spēm. Quia nimirū vt quantitas, inter cętera materialia accidētia ad subam propius accedit, vtpote quę eorū stabilimentū est: ita & figura, quę est modus quātitatis, subam propius attingit. Quo ēt fit vt imago, quę est expressa rei repræsētatio, magis s̄m figurā, quā s̄m colorē, aut aliquid aliud spectetur. Et quia ars æmula est, imitatrixq. naturæ, & arte factū, imago quædā est rei naturalis, artificialium formæ aut sunt figuræ, aut aliquid his cognatū. Ideo ergo negauit Arist. in figuris alterationē esse, sicuti & in formis substantialibus, quib. rei natura potissimum continetur: non qd figurarū productio sit proprie generatio; sed quia ad eā similitudinē proxime accedit.

Alteratiō comes generationis.

Effigies ī dex naturæ.

Figura modus q̄titatis.

c Atqui nec habitus.] Probat nō cōparari habitus alteratione, qa habitus, aut virtutū sunt, aut vitiorū. Si virtutū, eis perficimur: nihil vero alterari dicitur cum perfectionē assequitur, vt domus, cum fastigiū accipit. Si vitiorū, cum vitia sint virtuti contraria, & contrariorum eadē ratio sit, nihil alterari censendum erit, cum in vitia labitur. Perfici aūt vnūquodque cum virtute informatur, ex eo ostēdit, quia virtus est propria cuiusque rei perfectio, q̄ vnumquodq cum obtinet, s̄m naturam bene habet, & in suo genere bonum dicitur. Sumit aūt Arist. hoc loco virtutis nomē laxiori significato, pro ea qualitate, qua res ad suas functiones rite obeundas idonea redditur, quod genus virtutis etiā plantis conuenit, imo & artefactis, vt circulo, cum formam naturæ sūe debitam habet.

Habitus non cōparari alteratione.

Ad virtutes, & vitia nō dari alterationem.

d Præterea dicimus.] Persequitur institutum, ostendens non versari alterationem circa vitia & virtutes, quæ ad corpus pertinent. Rationis vis ac momentum in eo consistit, quod corporis virtutes, similiterq. vitia sint relata quæ non posse alterationem terminare lib. 5. demonstratū fuit. Numerat aūt tres corporis virtutes, nimirum sanitatē, pulchritudinē & robur, quæ omnia ex ijs esse, quæ ad aliquid sunt ex eo probat, qa cōsistunt in cōmensuratione quadā. Nā sanitas posita est in commensuratione elementorū, & proportione primarū qualitatum tam inter se, q̄ in ordine ad continens. Quid autē appellatione continentis significet Aristoteles, controuersum est. D. Thom. putat

indicare

Tempera mētorum diuersitas

indicare corpus, ita vt velit Philosophus humorum temperiem, quæ sanitatem continet, spectandum esse secundum naturam continentis, id est, corporis, in quo sanitas insidet, quia compositio qualitatum, & humorum, quæ in leone, v.g. est sanitas, in homine morbus est: diuersas enim formas diuersa temperamenta bene aut male afficiunt, & ad omnia apte vel inepte obeunda disponunt. Commentator vero Simplicius & Magnus Albertus, nomine continentis intelligunt circumiectam aerem, quia elementorum temperatio ad illum comparari debet, ita vt ea valetudo solida firmaque habeatur, quæ ab aere, alijsq. eiusmodi rebus non facile expugnetur; habet enim ad euertendam, tuendamq. sanitatem multum momenti cœli ac soli natura, vt docuit Hippocrates in lib. de locis, aere, & aqua Arist. in problemat. sect. 14. & lib. 7. Politicorum c. 11. Vitruuius lib. 1. de architect. c. 4. Quod vero aliæ duę corporis virtutes, pulchritudo, & robur, etiam relata sint, ex eo ostendit, quia pulchritudo consistit in proportione membrorum cum quadam coloris suauitate: robur vero in neruorum, & ossium commensuratione, vnde firmitas corporis existit.

Cœli ac soli natura quātū cōfert ad valetudinem.

e Similiter res habet.] Probauit non tendere alterationem in virtutes, & vitia corporum, id ipsum nunc de moralibus virtutibus & vitijs haud dissimilibus argumentis comprobat. In primis quia cum virtutes recte, vitia praue animum afficiant, necessario inter ea computari debent quæ ad aliud referuntur, quorum, vt iam dictum fuit, alteratio non est. Deinde quia animus virtutibus excolitur, vitijs degenerat: nihil vero alteratur: cum perfectionē cōparat, amittitve. Conueniet ergo his non alteratio; sed generatio potius & interitus, id est, mutatio quædam cum generatione & interitu similitudinem habens. Quæ mutatio non absq. sentientis partis alteratione contingit. Nā moralis virtus circa voluptates corporis, doloresq. versatur. Hęc vero sine motu appetitus, & transmutatione corporea esse nequeunt. Quod ex eo suadet, quia voluptates omnes, vel ad actionem pertinent, vel ad memoriā, vel ad spem, siquidem aut reb. pręsentibus, & quæ actu sensus mouent, oblectamur; aut iucunda præteritarum recordatione fruimur; aut futurarum expectatione delinimur. Qui affectus in partib. sentientib. alterationem commouent. Id quod de voluptate dicimus, suo etiam modo de dolore, & quod de virtutibus, similiter de vitijs pronunciandum erit. Habent. n. vitia omnia sua oblectamenta, etsi fallacia & inania, quibus eodem pacto immutari corpus solet.

Moralis virtus circa voluptates & dolores.

f At neq. eius.] Probat non alterari animam cum scientias acquirit, eadem, qua supe rius, vtens confirmatione, quia scientia inquit relatum est. Cuius rei illud affert argumentum, quod sit quispiam sciens nulla facta mutatione in intellectrice facultate, sed sola præeunte experientia, quæ ex collecta singulorum notione oritur. Lege Aristotelem 1. Priorum Analyt. c. 23. & 1. post. c. 14. & lib. 2. c. vlt. & 1. Metaph. c. 1. vbi ex professo de experientia, artiumque, & scientiarum ortu differit.

Alteratio circa sciētias non versatur.

g Nec sane actio generatio est.] Duo circa habitum scientiæ consideranda occurrunt. Alterum est prima eius adeptio, alterum vsus. Ostendit ergo hoc loco vsum scientiæ non esse generationem, quia non est cur hic magis generari censeatur, quam tangendi, aut vidend. functiones: siquidem vt tactio facultatis tangendi actus est, & visio actus potentiæ videndi: sic contemplatio est actus facultatis intellectricis. Quare vt nemo illas operationes sensuum, generationes vocat, ita nec contemplationem generationem appellabit.

h Scientiæ autem a principio.] Non accipit Aristoteles hoc loco scientiam pro habitu, actiuve scientiæ alicuius, vt Physicæ, vel Geometriæ, sed pro perfecto vsu iudicij, & rationis, quo adepto, ad disciplinas acquirendas apti idoneiq. reddimur. Porro huius scientiæ nec alterationem, nec generationem esse inde suadet, quia non eam assequimur, nisi exacta iam infantia, & pueritia post quietem & sedationem, tranquillitatemq. sensuum. Quod vt intelligas, aduerte in tenera ætate ob nutrimenti affluentiam, & vberiorem humoris copiam, internorum sensuum officinas perenni motu agitari, & diffluere. Quæ causa est, vt rerum imagines, quæ per externos sensus in internos illabuntur, in organis asseruari nequeant, (sicuti nec in aqua, aut cera liquefacta eæ, quas sigillum exprimit) & vt debitus earum vsus non existat. Hinc ergo fit, vt.

In tenera ętate perenni motu agitantur internorū sensuum officinæ.

per

per id tempus nō elaceat lumen rationis, sed quasi nebula obtectum sit, proindeq; nec addiscere possimus, donec humore illo paulatim ad mediocritatem consumpto, & fluxu cohibito, iniustæ imagines permaneant, & imaginatio suo munere rite defungatur. Pendet enim intellectus operatio a phantasia, vt docet Aristot. lib. 3. de anima, cap. 8. tex. 9. — *Quidnam vsum rationis demoretur.*

i Præterea quemadmodum.] Confert primum ademptionem scientiæ, quæ pueris conuenit, cum dormientium, ægrotantium, & ebriorum regressu, ad vsum scientiæ, quam antea comparauerant, quod vt hi sublato impedimento, quo tenebantur, scientiam exercent, ita pueri sedatis etiam sensibus, intelligendi vi ac facultate potiuntur. Fortasse autem, vt annotauit hoc loco D. Thomas, cum Aristoteles de puerorum scientia agit, non de solo vsu rationis loquitur, sed de vsu veræ scientiæ secundum sententiā Platonis, qui putauit nostris animis inditas esse a principio rerum notiones, & sciētias, quæ tamen propter coniunctionem cum corpore, initio quidem obliteratæ, & quam sopitæ sint, postea vero proficiente paulatim phantasia reuiuiscant, & in lucem prodeant. — *Platonica reminiscentia.*

K Sedantur autem.] Quæ tranquillitatem scientiæ necessariam afferre solent, sunt natura ipsa: & alia quædam, id est, educatio, consuetudo, & virtus moralis. Natura enim progressu ætatis phantasiæ motum coercet, & internorum sensuum officinas componit. Reliqua vero tria plurimum habent momenti ad cohibendas animi appetitiones, & voluptates rationi inimicas, quæ comparandæ exercendæque scientiæ impedimento sunt. Quocunque autem modo sedatio illa fiat, semper aliqua in corpore alteratio interuenit, vt in ijs, qui è somno, vel ebrietate excitantur, esto scientia ipsa nequaquam alteratione comparetur. — *Voluptatis illecebra scientiæ inimica.*

QVAESTIO I.

Sit ne ad solas tertiæ speciei qualitates per se alteratio, an non.

ARTICVLVS I.

Constituitur pars affirmatiua.

Pro hisce acceptionib. I. Henricū Gād. quodli. 9. quæst. 7. D. Thom. quæst. vni ca de virtutibus in commune artic. 11. Simplici 2. de anima ad tex tus 58.

VT propositam quæstionem expediamus aduertendum primo est alterationem interdum generali, fusoque nomine, interdum presse, magisque secundum consuetudinem, & vsum Philosophorum sumi. Priori modo alteratio omnem motum, quo ad qualitatem itur, comprehendit. Quo sensu scribit Aristot. hoc in lib. cap. 2. text. 12. sensus alterari cum ab obiectis patiuntur, eorum videlicet imagines ab ijsdem expressas in se recipiendo; similiterque 5. huius operis libro, cap. 4. text. 31. docuit ad disciplinam in commune esse motum genere vnum, & lib. 8. c. 3. tex. 26. opinionem, & imaginationem motum quendam videri; loquebatur autem de motu alterationis. Posteriori modo vsurpatur alteratio pro eo duntaxat motu, qui inter duas sensiles qualitates cernitur, non quaslibet, sed eiusmodi, vt secundum eas peculiari ratione subiectum alterum fieri dicatur. Atque hoc significatu accepit Aristo. alterationem proxime superioribus capitubus.

Alteratio bifariam sumitur.

A Secundo, obseruandū est ad alterationem hoc secūdo modo sumptam, duas requiri conditiones, de quibus legenda ēt sunt, quæ lib. 5. huius operis tradidimus. Prima est, vt qualitas, quę eiusmodi alterationem terminat, non ita fit idem re cū aliquo, vt illius duntaxat acquisitione, quasi eius consectarium, comparetur. Secunda, vt eadem qualitas aliam habeat sibi cōtrariam, quæ in subiecto præexistat, ita videlicet, vt vnius acquisitio ab altera, tāquam a termino a quo proficiscatur. — *Alteratio presse sūpta, quas conditiones exigat.*

B Defectu prioris conditionis, non est per se alteratio in figuris, quia ita sunt idem re cum quantitate, vt non alia, quam ipsius quātitatis acquisitione in subiectum inferantur. Defectu secundæ neque ad scientias & virtutes, nec ad alias primæ speciei qualitates alteratio per se tendit: propterea quod hæc nullo contrario in subiecto præexistente sæpe acquiruntur. — *Cur in figuris non versetur alteratio.*

C Neque enim necesse est, vt qui virtute, vel scientia animum excolit, vitio aut errore inquinatus fuerit. Hinc etiam fit, vt nec omnes tertię speciei qualitates alteratione comparentur: sicuti patet in lumine, & in odore, quorum illud contrarium non habet: hic etsi habeat, non id tamen necessario in subiecto præexigit.

Ex his perspicuum relinquitur quę nā esse debeat propositæ quæstionis conclusio;

nõ ad omnes tertię speciei qualitates est alteratio.

sio; nimirum alterationem, si pressè, magisq; ad vsum Philosophicum accipiatur, in solis, non omnibus tamen, tertiæ speciei qualitatibus versari. Etenim si quis attendat, in his duntaxat, licet non in omnibus, prędictas duas conditiones inueniet.

Conclusio quæstionis.

ARTICVLVS II.

Obiectio earumque refutatio.

Obiectio prima.

SEd objiciat aliquis. Sanitas & ægritudo sunt idem re cum quatuor primis qualitatibus, calore, frigore, siccitate, humore, nec comparantur actione distincta ab ea, qua huiusmodi qualitates acquiruntur: & tamen is qui sanatur aut ægrescit, vere, proprieque dicitur à Philosophis alterationem subire. Ergo ad alterationem, de qua in præsenti agitur, non requiritur prima conditio.

secunda. Obiectio

Deinde candor nõ semper supponit in subiecto contrarium; & tamen is qui candore afficitur; omnium consensu alterari perhibetur; igitur nec secunda conditio rectè tradita est. Probatur Maior. nã cum nubes in niuem concrescit, datur candoris acquisitio vt 1. Topico. c. 9. sentire videtur Aristoteles, & tamen in nube nullus color candori contrarius antecessit.

Obiectio tertia.

Tertio, cum superius Aristoteles probauit ad virtutes, & vitia non esse alterationem: quia sunt relata; vel intellexit esse relata secundum esse; vel secundum dici: non secundum esse, cum pertineant ad Categoriam qualitatis: si secundum dici, pleræque omnes tertiæ speciei qualitates sunt relata secundum dici: ergo ad illas non potest esse alteratio.

Dilut. 1. ob. Temperamentũ statuit Auic. simplicẽ qualitatem, nõ rectè.

Hæc argumenta hunc in modum explicãda sunt. Ad primum concedenda est maior propositio, etsi eam negarit Auicenna Fen. prima primi, doctrina 4. & 1. sufficientię cap. 1. arbitratus temperamentum esse quintam quandam, camq. simplicem qualitatem, diuersam a quatuor primis, ex earum tamen actione, & perpessione ortam. Cuius placitum lib. 2. de ortu, & interitu ex professo impugnabitur. Sed obiter hic aduertimus quemadmodum sanitas, & ægritudo non vna qualitas est, ita neq; vna simplici alteratione acquiri, nisi (quod interdum accidit) ęgrotare quis incipiat eo quod ad vnam distaxat qualitatem secundum excedentem gradũ, verbi causa, moueatur; vt cum Socrates, seruata inter siccitatem, & humiditatem temperie, vltra modum incalescit; tunc enim vna tantum realis, & positiua mutatio interuenit, quę primo & intrinsece ad calorem terminatur; secundaria vero ratione ad ægritudinem, quatenus ex ea mutatione sequitur, vt quatuor primæ qualitates sub ea proportione, quæ ad sanitatem requiritur, non maneant. Quæ proportio quasi harmonia quædam est & concentus. Vt enim in cantu & fidibus soni pro rata portione distincti, atque ita compositi vt primi vltimis, & medij vtriusque respondeant, concentum pariunt: ita primæ qualitates dum moderata, & concordi quadam mediocritate sese mutuo complectuntur, & coeunt, temperamenti corporis efficiunt. Quo autem modo ad sanitatem, quæ in insectili posita esse videtur, alteratio esse queat, 2. de Generatione loco citato declarabitur. Vt igitur argumenti explicationem absoluamus; dicimus, ad sanitatem, & ægritudinem dari alterationem: sed enim eas non consequi acquisitionem alterius rei; cum primarum qualitatum productio fit primo & per se ipsamet sanitatis, siue ęgritudinis effectio in animali.

Sanitas quasi harmonia.

Dilut. 2. Ad candorem niuis alteratio.

Ad secundum dicendum, acquisitionem illam candoris in niue non proficisci à contrario proprio ipsius candoris; esse tamen propriam alterationem: quia consequitur alium, aliosve motus secundum primas qualitates, ex quarum varia permistione, & temperamẽto colores existunt. Qui motus necessario progrediuntur a contrario præexistente in subiecto. Illa autem secunda conditio, videlicet debere qualitatis acquisitionem procedere à contrario præexistente in subiecto, intelligenda est cum primario qualitas comparatur: non autem cum eius adeptio secundaria ratione consequitur alterationem factam secundum aliam, aliasve qualitates, à quibus re ipsa distinguitur, vt in coloribus accidit (quod de saporibus, odoribusque similiter pronunciandum est.) Vnde quamuis successiua acquisitio, eiusmodi qualitatum interdum non proficiscatur à proprijs contrarijs, quæ alioqui habent, non proinde alteratio propria esse desinit.

Dilut. 3.

Ad tertium, omissis aliorum interpretationibus,

tationibus, quas afferunt Scotus in 1. d. 17. q. 2. Argentinas in 1. d. 23. q. 1. & Aegidius hoc loco, respondemus Aristotelem in eo argumento intelligere virtutes & vitia esse relata secundum esse, non tamen ex propria, sed aliorum sententia.

CAP. IV.

Dubitauerit a autem aliquis an omnis motus omni comparari possit necne. Nam si comparari omnis possit, & id aeque velox sit, quod tempore aequali per aequale mouetur, circumferentia aliqua lineae rectae aequalis erit, & maior quoque & minor. Praeterea alteratio & latio aliqua aequales erunt, eorum videlicet, quorum vnum alteratum est, alterum pari tempore delatum. Affectio itaq. longitudini par erit, quod esse non potest. At aeque velox id dicitur, cum tempore aequali per equale motum fuerit. Par autem longitudini affectio non est. Lationi itaque alteratio nec par erit, nec minor. Quare comparari non omnis potest. b In circulo autẽ rectaq. linea quonam modo accidet? Absurdum enim est, nisi liceat, hoc super circulo, & id super recta similiter moueri, sed illico necesse sit, vt vel celerius vel tardius, perinde atque si alterum decliue esset, alterum accliue. c Praeterea nihil refert, quod attinet ad rationem, si quispiam dixerit tardius continuo aut celerius necessario moueri. Circumferentia enim aut maior aut minor erit, quam recta, quare & aequalis. Nam si in A. tempore alterum quidem lineam B. alterum lineam C. confecit, linea B. maior erit quam C. hoc etenim modo, quod celerius est, definiebatur. Igitur si in minori quoque, aequale celerius erit. Ipsius itaque A. pars aliqua erit, in qua ipsum B. aequalem transit circuli partem, ipso C. in toto A. lineam C. transeunte. d At si comparari possunt, rectam circulo aequalem esse id quod modo dictum est, consequitur, sed comparari non possunt, quare nec motus. Verum comparari possunt omnia, quae non sunt aequiuoca, vt conferri cur non liceat, quod nam acutius sit stylus, vinum, an nete? Quod enim sint aequiuoca non conferuntur. Nete autem, & quae illi proxima est conferri possunt, quod acutum in vtraq. significationem habeat eandem. An igitur velox hic & ibi, idem non est? Multo vero etiam minus in alteratione & latione. e An primum quidem hoc verum non est, si aequiuoca non sint, conferri posse. Nam multum idem significat tam in aere, quam in aqua, quae comparari non possunt. Quod si non sit duplum, certe est idem (duo enim ad vnum) nec tamen possunt conferri. f An & in his eadem est ratio, cum & ipsum multum aequiuocum sit, sed nonnullorum rationes quoque aequiuocae. Vt si quispiam dicat multum id esse, quod est tantum & vltra, tantum equiuocum est, atque etiam aequale: praeterea & vnum fortaße illico est aequiuocum. Quod si hoc, etiam duo. g Nam cur cõparari alia possunt, alia non possunt, si est vna natura? An quia in alio primo sunt receptaculo? Equus igitur & canis vter albior sit conferri possunt. cum id, in quo primo, sit idem, videlicet superficies. Et de magnitudine eodem modo. At vox & aqua conferri non possunt: in alio enim. An hoc modo licebit vnum omnia facere, vnumquodque autem in alio esse dicere, idemque erit aequale, & dulce

Tex. 21. Tex. 22. Tex. 23. Tex. 24. Tex. 25. Tex. 26. Tex. 27. Tex. 28.

Tex.29. *dulce & album, sed in alio. Praeterea & receptaculum non quoduis est, sed vnum vnius primum.* h *Non igitur quae comparantur non solum non aequiuoca esse necesse est, sed neque id quod, neque id in quo, habere diuersitatem, vt (exempli gratia) color differentiam habet, non igitur in eo fit comparatio, (veluti colore, vt color est non vt aliquis color, vtrum magis infectum est) sed in ali*

Tex.30. *quo colore.* i *Sic & in motu aeque celere illud est quod aequali tempore per ęquale est motum. Si igitur in hoc longitudinis aliud quidem alteratum est, aliud delatum, erit relationi alteratio hęc ęqualis eiusdemque celeritatis? At absurdum est. Causa vero est, quoniam motus species habet:* x *Quare si quae aequali tempore per ęqualem longitudinem delata sunt, ęqualis sint celeritatis, recta linea & circumferentia erunt aequales. Vtrum igitur causa est, an quia latio genus sit, an quia linea? Nam tempus idem & indiuiduum specie semper est. An simul illa differunt specie? Latio enim habet species si id, in quo mouetur, habeat. Pręterea si id, per quod, vt si pedes, ambulatio: si alę, volatio An non hoc, sed figuris alia est latio?* l *Quare quae aequali tempore per magnitudinem eandem mouentur, aeque sunt celeritatis. Eadem autem non differens species, motione quoque specie non differt. Quare hoc considerandum est, quaenam motionis sit diffe-*

Tex.31. *rentia.* m *Atque hęc oratio indicat vnum quiddam genus non esse, ob eamq. causam multam latent. Aequiuocationem autem aliae multum distant, aliae similitudinem quandam habent, aliae propinquę sunt aut genere, aut proportione. Quapropter etsi sunt aequiuocationes, non esse tamen videntur.* n *Quando igitur species diuersa est? vtrum cum eadem in alio, an cum alia in alio? quis item terminus est, aut quo album & dulce, idem, an aliud esse deijudicabimus? an*

Tex.32. *aliud, quia in alio aliud conspiciatur, an quod omnino non idem?* o *Alteratio autem quonam pacto altera alteri ęque est velox? certe si sanari est alterari, fitq. vt alius celerius, alius tardius, aliqui etiam simul saneentur, alteratio erit paris celeritatis: tempore namque ęquali alterati sunt. At quo alterati sunt? ęquale enim hic non dicitur, sed vt ęqualitas in quantitate, ita hic similitudo. At si ęque velox id, quod per idem aequali tempore mutatur. Vtrum igitur id, in quo est affectio, an ipsa affectio conferenda est? hic sane eandem sanitatem esse, quae nec magis, nec minus, sed similiter inest, licet sumere. At si affectio alia fuerit, quo pacto id alteratur, quod albescit, & id quod sanatur, his nihil est idem, nec ęquale, nec simile, vt alterationis species haec faciunt, nec vna est, quemadmodũ nec latio.* p *Quare quod alterationis, quod item lationis species sint, sumendum est. Si igitur quae mouentur, quorum per se non ex accidenti motiones sunt, specie differunt, motiones quoque differunt specie: si autem genere, genere; si numero, nu-*

Tex.33. *mero.* q *At si alterationes ęque sint celeres, vtrum ad affectionem eadem ne sit, vel similis, respiciendum, an ad id, quod alteratur, vt si huius quidem tantũ album factum est, illius vero tantum. An ad vtrumque: ac eadem quidem aut*

Tex.34. *alia, si affectio sit eadem: ęqualis aũt, aut inęqualis, si illud inęquale.* r *Atqui in generatione et interitu idem considerandũ, quonã modo ęque velox generatio est. An si tẽpore ęquali idem & indiuiduũ, vt homo, non autem animal, celerior*

autem

autem si in aquali diuersum? Non enim habemus aliqua duo, in quibus sit diuersitas, vt in quibus est dissimilitudo. ¶ Quod si substantia numerus sit maior aut minor, numerus speciei eiusdem erit. Sed id qđ cōe est, nomen non habet. Et vtrūque velut affectionis plus, aut ea qua excidit, magis quantum, aut maius.

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

Dubitauerit a autem.] Quia superius effata quædam ad rem mouentem & rem motam spectantia explicauit, quęstionem proponit, num omnis motus cum quouis motu quoad velocitatem & tarditatem conferri queat. Ac primum negatiuam partem duobus incommodis allatis confirmat. Nam si quęuis latio possit esse alteri æqualis, vt latio recta conuersioni, & recta linea circulo æquari poterit, qđ absurdū vř. Itē si alteratio & latio ęquali tpe fint, certe qualitas, ad quā est alteratio, vt calor & magnitudo, seu linea, super quam latio fit, inter sese æqualitatem obtinebunt. Ridiculum uero est asserere calorem, & lineam ęquales esse. Quęstio de comparatione motuum quoad velocitatē, & tarditatem.

b In circulo autem] Nunc in contrariam partem differit, probans motum rectū quoad velocitatem, & tarditatem cum circulari comparari posse. cur enim, inquit, super circulo, & super recta linea non poterunt duo mobilia similiter, idest, pari velocitate ferri? quasi vero alterum decliui, alterum accliui itinere grassetur. Argumenta, quibus ostēditur, posse motū rectū conferri cū circulari.

c Præterea nihil] Secundo idem concludit, quia si quis concedat motū circularē tardiorem aut uełociorem esse, facile probabitur posse circularem & rectū æqua celeritate confici, cum dari queat recta linea circulo æqualis. Qđ' ita demonstrat. Si mobile celerius in tpe A. lineam circularem B. decurrat: mobile vero tardius lineam C. maior erit linea B. quam linea C. quia id, quod velocius mouetur, eodem tempore maius spacium conficit: sed id, quod celerius fertur, potest minori tpe æqualem lineam traijcere. Igitur in aliqua parte temporis A. transibit portionem lineę B. circularis, quæ toti lineæ C ęqualis sit. Ac proinde recta & circularis linea, erunt inter se æquales.

d At si comparari possunt.] Iterum pro negatiua parte objicit idem incommodum, quod antea. Nā si motus circularis & rectus inter se quo ad uelocitatē conferri queāt, sequitur lineam rectam esse æqualem circulo, quod qua ratione dici possit, non apparet. Deinde canones, seu regulas quasdā tradit, quibus intelligamus quinam motus inter se rite comparandi sint. Prima regula est. Ea possunt in comparationē uenire, quæ ęquiuoca non sunt. Nam cum ęquiuoca diuersam habeant naturam, minimè consentur apta vt inter se conferantur. Quod uidere licet in acuto, quatenus de stylo, uino, & sonis dicitur. Namque in stylo ad magnitudinem pertinet, in uino ad saporem, in sono ad musica, quæ nemo inter se apte compararit. Quis enim aut stylum uino acutiorem, aut uinum sono acutius dicat? Hinc colligit non posse motum rectum & circularem, quoad tarditatem & velocitatem inter se conferri, ac multo etiam minus lationem & alterationem, cum eorum tarditas & celeritas alia atque alia ratione dicatur. Prima regula ad comparationē motuum. Motū rectū, & circularem non posse inter se cōparari.

e An primum quidem] Objicit contra id, quod proxime asseruerat, quę non sunt ęquiuoca, posse inter se comparari. Nam multum respectu aeris, & aquę, uniuocum est, nec tamen aerem cum aqua multitudine comparamus. Quod si quis neget multum eadem ratione aeri & aquę conuenire, occurrit, saltem duplum uniuoce eis competere, cum in vtroque duplum sit duorum ad vnum proportio, & vt se habet duplum aeris ad suum dimidium, ita & duplum aquę ad suum. Obiectio. Preoccupatio.

f An & in his.] persistit nihilominus in regula tradita, aiens omnia quę ęquiuoca non sunt, collationē inter se inire posse. Nec exempla illa petita a multo, & a proportione dupli quicquam obstare. Non enim hęc in aere, & aqua eandem obtinent rationem, sed diuersam, quoniam multum dicitur continens tantum & ultra, atque ita aer ratione molis dicitur multus, respectu aquę, quatenus in maiori quantitate parum habet materię. Aqua vero contra comparatione aeris multa dicitur, quia in Dilu. obi.

mole exigua plus materiæ cohibet. Vnde etiam fit, vt eorum proportiones ſm quantitatem prædicto modo ſumptã, non eadem ratione ſe habeant, ſicuti nec æqualitas, aut vnitas, ſeu conuenientia in multitudine. Aduertit autem Commentator hæc non pura æquiuoca eſſe, ſed ambigua, in quæ tamen propria comparatio non cadat.

Multum & pauců non eſſe vniuoca.

g Nam cur comparari alia poſſunt] Stabilire conatur, quod paulo ante dixerat, multum & duplum non eſſe vniuoca, rogans cur ſi vniuoca ſint, non apte aerem cum aqua, ſed aerem cũ aere, vel aquam cũ aqua cõparemus? Quod ſi quis reſpondeat, diuerſitatis cauſam eſſe, quia quædam habent idem receptaculum, vt albedo canis, & equi, quæ in ſuperficie recipiuntur, vnde fit vt apte in comparationem veniant. Alia vero non habent, vt vox & aqua, ob idque conferri inter ſe non poſſunt, ſimiliterque multum & duplum non ſortiri in aqua & in aere eadem recipientia, quæ tñ ſortiuntur in hac aqua, & illa inter ſe collatis, itemq; in hoc & illo aere, & iccirco has duas poſteriores coniugationes recte comparari, non aũt aeris, & aquæ. Hanc reſponſionem confutat. Primum quia ſi ita ſit, licebit dicere quæuis æquiuoca in vnam conuenire naturam, ſed ob recipientis diuerſitatem non apte inter ſe conferri. Deinde quia non ſat eſt vnum eſſe primum receptaculum, niſi natura vna ſit, qñquidem oẽs rerum intereuntium formæ quãtumlibet naturæ diſtinctione abiungantur, vnum idemque materiæ commune gremiũ habent, quæ tamen non omnes inter ſe collationem ſubire queunt.

Secunda regula. Quæ inter ſe comparantur debere ſpecie conuenire.

h Non igitur quæ comparantur] Aliam tradit regulam ad dignoſcenda ea, quæ inter ſe comparantur. Videlicet talia eſſe debere, vt non ſolum æquiuoca non ſint, ſed nec ſpecie differant. Itaque non poterunt comparari candor & nigror, quatenus colores, quia naturæ ſunt ſpecie diſſidentes; poterunt tamẽ duo candores, quia ſub eadem ſpecie ſunt. Adijcit vero, neque id quod, neque id in quo, debere eſſe diuerſa, hoc eſt, non ſolum colores, verbi gratia, qui inter ſe conferuntur, ſed etiam id, in quo conferuntur, debere eandem ſpecificæ naturæ communionem vendicare.

i Sic & in motu] Poſtq̃ generatim explicuit, qualia eſſe oporteat ea quæ inter ſe comparari debent, nũc id ad inſtitutã de motu diſputationẽ accõmodat, vultq; motus eoſdem ſpecie, qui æquali tpe æqualem conficiunt magnitudinẽ, poſſit inter ſe quoad celeritatem conferri, cæteros vero ſpecie differentes non poſſe. Quare ſi linea alteretur, eodemque tpe aliquod mobile lineam tranſeat, non dicentur hi motus celeritate æquales, tametſi idem tempus conſumant, propterea quod inter ſe ſpecie diſcrepant.

Alteratio nõ rite venit in cõparationẽ cũ motu ad locũ. Quæſtio. Solutio quæſt.

K Quare ſi quæ æquali tempore] Non ſolum inquit alteratio cum latione non recte cõparatur, ſed nec conuerſio cum motu recto, tum quia admittendum foret rectã lineã, & circumferentiã inter ſe æquales eſſe, qd' eſt abſurdum, tum quia motus circularis, & rectus diſtinguuntur ſpecie. Quærit aũt vnde nam hoc ſpecificum diſcrimen oriatur, maxime cum eius cauſa ad ipſ, quod vnũ, idemq; ſemper eſt, referri non poſſit: an ex eo proueniat, qd' latio genus ſit, cõprehendens ſub ſe rectũ & circularem motũ, vt ſpecies diuerſas, an qa linea genus eſt, ſub quo recta & circularis, vt ſpecies diſtinctæ continẽtur. Tum r̃ndet eam dñam a linearum diuerſitate primo naſci, ita tamen vt in quibuſdam motibus ab eo etiam quo fiunt, ideſt, ab inſtrumentorum varietate petatur. Quo pacto ambulatio, & volatus, quia hic alis, ille pedum greſſu fit, diuerſæ ſunt ſpecies.

In collatione motuũ quid poriſſimũ ſpectãdũ ſit.

l Quare quæ æquali] Toties Ariſtoteles eadem hoc in libro repetit, vt non ſine cauſa extremam ei manum haudquaquam adhibuiſſe credatur. Hic iterum docet, ea quæ æquali tempore eandem, ideſt, non diuerſæ ſpeciei conficiunt magnitudinem, æqua celeritate moueri, proindeque in comparationem adduci poſſe. Siquidem ad conferendos, vel non conferendos inter ſe motus, eorum ſecundum ſpeciem conuenientiam & diſcrimen ſpectare maxime oportet.

Sub genere latere æquiuocationes.

m Atque hæc oratio] Ad collationem non ſat eſſe ait cuiuſuis, ſed infimæ ſpeciei cõuenientiam, quia natura generis non eſt una, hoc eſt, non tantam habet unitatẽ, quantam comparatio requirit. Sub genere enim naturæ admodum inter ſe diſſimiles continentur, vt ſub animali ſpecies hominis, equi, leonis: adeo ut genus æquiuocum habeatur, non tamen proprie æquiuocum, quale eſt quod æquiuocum a caſu dicitur, uel etiã analogum, ſed ſimilitudine quadam ob naturarum inter ſe diſcrepantiam.

n Quando

n Qñ igitur species] Dubitationem proponit, vtrum albedo & nigredo, v.g. censeantur diuersæ species, quia in diuersis subiectis insident, vt in niue, & coruo: an quia ipsæ in se diuersam obtinent naturã, nulla habita subiecti ratione. Quærit item, quis sit terminus, idest, vt D. Tho. interpretatur, quæ sit definitio speciem declarans. Et quia ea quæ sunt idem definitione, simpliciter idem sunt, ideo quasi controuersiam explicans, subijcit eam esse propriam cuiusque rei definitionem, qua discernere valemus, verum ne id de quo agitur, idem sit, an aliud, vt albumine, an dulce, an aliud quid, non quia in altero insit, sed quia re vera in se diuersam naturam habeat. Vnde perspicua relinquitur vtriusque dubitationis solutio, videlicet specierum distinctionem non subiectorũ, sed naturarum in se ipsis dissimilitudine, & discrepantia æstimandam esse. Dubit. Solut.

o Alteratio autem quonam pacto] Egit de lationum comparatione: nunc explicaturus quonam modo alterationes inter se conferendæ sint, ambigit qui fieri possit, vt hæ æquales dicantur, cum qualitatibus ad quas tendunt, non æqualitas, quæ quantitatum propria est, sed similitudo conueniat. Respondet posse nihilominus alterationes inter se comparari quoad velocitatem, si circa eandem qualitatem versentur, & tempore æquali fiant. Nec mirum, cum hæc comparationem non in qualitates per se sumptas, sed in motus, qui continui, & quanti sunt, recidat. Quæstio. Respons.

p Quare qđ alterationis] Ne aliqua deceptio in comparando existat, monet particulatim sumendas esse species alterationũ, & lationũ, & ad harũ internotionẽ regulã trãdit, cuinitũ ppendẽda est mobiliũ inter se discrimina. Namq; eæ differunt genere, quarũ mobilia p se & nõ ex accidẽte genere distinguũtur: eæ specie, vel numero, quarũ mobilia similiter specie aut numero sunt diuersa. Qđ intellige de mobilibus quatenus mouent, seu put ad hanc aut illã formã tendunt. Quo pacto id qđ albescit, specie differt ab eo quod nigrescit, quia albedo & nigredo sunt species distinctæ. Idemq; de cæteris motibus pro diuersitate formarum, in quibus versantur, pronunciandum est. Tertia regula.

q At si alterationes] Quærit vtrum ad cõparationem faciendã spectandæ sint formæ ipsæ, an subiecta, in quibus recipiuntur, ita ut si, v.g. tanta pars huiusce corporis, & alia pars alterius æque magnitudinis eodẽ tpe incaluerint, earũ motus æque uelox censendus sit. Rñdet, ad vtrumque respiciendum esse, ad formam, & ad subiectum; alia tñ, & alia ratione. Ad formã, cum eadem ne alteratio, an diuersa sit, quærimus: siquidẽ ex formarum diuersitate motuum distinctionem arguimus, vt paulo ante traditum fuit. Ad subiectũ uero cum de æqualitate aut inæqualitate quæstio exoritur: eæ namq; alterationes pares dici consueuerunt, quibus subiecta ẽm æquas partes alterantur. Dubit. Respons.

r Atqui & in generatione] Quo pacto generationes comparandæ sint explicat. Omisit uero accretiones, & decretiones, qa ex ijs, q hactenus dicta sunt, facile erat de illis iudicare. Sumit aũt generationes non per se (nã sic enim cum momento fiant) veloces, aut tardæ esse nequesit, sed vna cũ puijs alterationibus. Sentit ergo eas generationes, & interitus æque ueloces dici debere, qbus res eædẽ specie, æquali tpe gignunt, vel occidunt: celeriores aũt uocari, qbus æquali diuersum quid oritur, vel interit. Diuersum aũt se appellare inquit, ppea quod non suppetunt propria uocabula, quibus eius rei, q celerius aut tardius gignitur, diuersitatẽ notemus, vt in alteratione, latione & accretione. In alteratione. n. dicimus magis & minus, in latione, & accretione maius & minus. Cum ergo Aristoteles ait, eã generationẽ velociorẽ esse, qua æquali tpe diuersum exoritur, non intelligit diuersum specie, siquidẽ in ea, quæ specie differunt, non cadit comparatio, sed diuersum quid, idest absolutius in eadem specie, vt si eodem tpe alicuius infantis membra ad maiorem perfectionem in vtero ducantur, quam alterius. De cõparatione generationum. Quo sensu generationes ueloces aut tardæ vocari possunt.

s Quod si substantiam] Pythagorici rerum substantias numeros faciebant, in quibus maius & minus inuenitur, dicimus n. quaternarium maiorem binario, binarium minorẽ quaternario. Horum si dogma probandũ esset, maius & minus in substantijs ad designandas species pertinerent, haberemusq; vocabula ad notandam diuersitatem eorũ, q tardiorem, aut celeriorẽ ortũ subeunt; videlicet maius, siue plus, & minus, quæ eandem in numeris uim habent, quam magis & minus in qualitate, maius, & minus in quantitate, at cum multo secus de numeris iudicandum sit, uocabulorum penuria laboramus. Numeri Pythagorici essentiæ.

CAP. V.

Tex.35. *CVm a autem id qđ mouet aliquid, semper moueat, & in aliquo & vsq; ad*
aliquid. In aliquo aũt dico q̃a in tpe: vsque ad aliquid, quoniã per quantã
aliquã longitudinem, qđ.n. simul semper moueat & mouerit quantitas quædam
est, per quã est motum & in quanto. b *Cum hęc inquam ita sint, si A. sit id quod*
mouet; B. vero quod mouetur C. sit tota longitudo, p quã est motum, & D. tẽpus
totum in quo, in tpe profecto ęquali æqualis virtus, aut ipsum A. dimidium ip-
sius B. per duplum ipsius C. mouebit, per ipsum aũt C. in dimidio tẽporis D. sic
Tex.36. *enim erit proportio.* c *Atque si potentia eadem, idem hoc tpe per tantum spa-*
ciũ moueat, per dimidium quoq; in dimidio. Atque ẽt dimidium virtutis ęquali
tempore per ęquale, dimidium mouebit. Ipsius.n. virtutis A. dimidium sit E. &
ipsius B. dimidium sit F. vires sane ad pondera eandem habent proportionem,
quare per æquale in tpe æquali mouebunt. d *At si F. per C. tpe D. mouet F. ne-*
Tex.37. *cesse non est, vt æquali tpe ipsum E. per dimidium C. duplum ipsius E. moueat.*
e *Si igitur A per C. spacium, tpe D. ipsum B. mouebit, dimidium ipsius A. qđ*
est E ipsum B. tempore D. non mouebit, nec aliquo quidem ipsius D. per aliquã
ipsius C. partem, quę rõnem eandem ad totum C. habeat, quam ipsum A. ad E.
Omnino enim fortasse per nullam mouebit partem. Non.n. si tota virtus per to
tum spaciũ mouit, dimidiũ eius per quantũ spacij quouis in tpe mouebit. Vnus
namque nauim traheret, si trahentium vires in numerum & longitudinem, per
quam omnes mouerunt, diuiderentur. f *Quapropter Zenonis ratio vera non est,*
quamcunq; milij partem sonum facere. Nihil enim probibet, vt nullum tempo-
re cum moueat aerem, quem totus modius cum caderet, mouit. g *Nec si per se*
fuerit, partem eã mouebit, quã vna cum toto mouere põt. Namque in toto nulla
pars inest, nisi potestate. h *Si vero sint duo, quorũ vtrunque per tantum spacium*
Tex.38. *tanto tpe seorsim aliqd moueat, vires quoq; coagmentat id, quod ex ponderibus*
coaluit. Per æqualẽ longitudinem æquali tpe mouebunt. Proportione.n. respon
det. i *Nã quid igitur & in altercatione atq; accretione ita res habet? Aliquid*
Tex.39. *quidem est qđ auget, aliquid qđ augetur, atque tanto tpe tantum aliud auget,*
aliud augetur. Et id qđ alterat, & qđ alteratur. Similiter & aliquid & tantum
& tãto tpe magis & minus alteratũ est, duplo duplũ, & duplum duplo, atque
dimidiũ dimidio, & dimidio dimidiũ, aut æquali duplũ. At si qđ alterat aut au
get, tãtũ tãto tpe alterat aut auget, necesse nõ est, vt eius dimidiũ dimidio dimi
diũ augeat, sed nihil fortasse alterabit aut augebit, quẽadmodum & in põdere.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

CVm a autem id quod mouet] Hactenus docuit qui nam motus inter se comparari
De mo- possent; nunc quo pacto, & quam nam proportione comparandi sint, explicat. Ac
tuum pro- primum de lationibus disserit, in quibus quatuor inueniri ait, id quod mouet, qđ mo-
portioni- uetur, tempus, & spacium. Nam quod hæc duo, nimirum tempus, & spacium, lationi cõ
bus. petant inde suadet, quia vt ex ijs, quæ in sexto libro tradita sunt, patet, res quæ mo-
uet, simul mouet, & mouit, quod nec momento, nec in puncto magnitudinis fit, atque
Primum adeo ad id tempus, spaciumque exigitur.
theo- b Cum hæc inquã ita sint] Aggreditur ad tradenda aliqua theoremata, quibus rem
propo-

propositam declaret, duoq; hoc loco subijcit, in quibus id quod mouet appellat A. id quod mouetur B spacium C. tempus D. Est aūt primum theorema huiusmodi. Si A. mouet B. per spacium C. in tpē D. virtus æqualis A. aut ipsummet A mouebit, dimidium ipsius B. per duplum ipsius C. æquali tempore. Secundum theorema est. Virtus A. seu æqualis mouet dimidium ipsius B. per totum spacium C. dimidio temporis D. rema circa proportiões motuum. 2. Theor.

c Atque si potentia] Subijcit tertium, quartumque theorema. Tertium est. Si aliqua virtus tantum pondus definito quodam tpē per certum spacium mouet, eadem uirtus idem pondus dimidio temporis per dimidium spacij mouebit. Quartum. Si aliqua uirtus tm̄ pondus mouet certo quodam tpē per definitum spacium dimidium eius virtutis mouebit dimidium eiusdem ponderis æqualem tempore per æquale spacium. Hoc probat, quia eadem est proportio totius virtutis, ad eorum pondus, reliquis eodem modo se habentibus, quæ est dimidiatæ virtutis ad dimidiatum pondus. Igitur per æquale spacium temporo æquali tota virtus mouebit totum, & dimidiata dimidium. 3. 4.

d At si E per C] Quintum theorema. Si aliqua virtus tanto tempore per aliquod spacium certum pondus mouet, non necesse est vt eadem virtus duplo maius pondus eodem tempore per dimidium illius spacij moueat, siquidem fieri potest, vt eadem virtus pondus duplum nullo modo ciere valeat. 5. Theor.

e Si igitur] Sextum theorema. Si dimidium alicuius uirtutis certo tempore per aliquod spacium moueat dimidium eius ponderis, qđ tota uirtus mouet, non oportet vt idem virtutis dimidium, totum moueat pōdus aliqua parte illius temporis, aut aliqua parte illius spacij, quæ eandem ad totum spacium proportionem seruet, quam uirtus ad uirtutem. Quod ex eo probatur, quia alioqui posset nauis, quam trahunt multi homines, trahi ab vno eorum per aliquam partem spacij, quæ obtineret ad totum spaciū eandem proportionem, quam illius hominis virtus ad omnium virtutem, si nimirū omnium trahentium virtus, & spacium eadem proportione diuidatur. 6. Theor.

f Quapropter Zenonis] Ex ijs quæ proxime docuit, conspicuū esse vult solutionem eius argumēti, quo Zeno Protagoræ suadere nitebatur, granū milij In terrā cadentis, debere per se sonum efficere, si eū modius cadens efficit, propterea qđ eadem sit ꝓportio inter sonū grani, & sonū modij, q̄ est inter modū, & granum. Negat igit̄ Aristoteles rōnem similitudinis, q̄a quemadmodum ex eo, qđ tota aliqua uirtus certum pondus uehat aliquo tpē per aliqđ spacium, non sequit̄ partem eius uirtutis posse idem pondus per aliq̄ partem illius spacij uehere, ita neque recte colligit̄. si modius milij aerem concitet ad efficiēdum sonum, posse granum commouere eundem ad sonum edendum. Diluitur Zenonis cauillatio

g Nec p se fuerit] Addit nō posse granū separatū sumptū partē illā aeris mouere, q̄ antea vnā cū toto mouebat. Cuius rei eā affert cām, q̄a partes non sunt actu, sed ꝓpt̄e q̄a pñt ab illo seiungi, ita dū in ipso cōtinent̄, nō p se mouēt, sed ope aliarū, q̄a oēs cōiunctæ sese mutuo adiuuāt, ita vt q̄dq̄d vna mouet, ab alia ēt moueat̄. Sic demū sæpe cōtingit, ut pōdus qđ a triginta hoīb. uehit̄, si in partes 30. diuidat̄, non possint a singulis partes singulæ vehi, deficiēte cōi illo auxilio, qđ singuli uniuersis, uniuersi singulis ꝓstabāt. Hæc tñ regula non in oīb. absolute uera est, cū liquido cōstet posse aliqñ eosdē hoīes separatim deferre pondus totum singulis pro rata portionē distributum.

h Si uero fint duo] Septimum theorema. Cum duæ uirtutes ita sunt affectæ, ut unaquæque per se aliqđ pōdus certo tpē per aliqđ spacium moueat, si ambæ coniungant̄ poterūnt duo illa pondera in unum coeuntia simul per æquale spacium eodem tēpore mouere, quandoquidem eadem est proportio unius ad unum, quæ duorum ad duo. 7. Theor.

i Numq̄d igit̄] Tradit nunc theoremata ad alterationē, & accretionē spectantia, repetitisq. q̄ in quolibet horū motuū reperiunt̄, primū theorema constituit, qđ est hmōi. Si aliqua uirtus tāto tpē augeat, aut alteret, duplo longiori tpē duplum augebit, uel alterabit. Secundū est. Eadē uirtus dimidio tpis augebit, alterabitq. dimidiū Tertium est. Si aliqua uirtus certo tpē tm̄ alteret, uel augeat, non oportet, ut dimidium eius uirtutis eodem tēpore dimidium alteret, augeatve. Fieri enim potest, ut dimidium uirtutis, nullo modo patientis contumaciam uincat, atque ita nulla motio detur. Theoremata ad alte. & accret. pertinentia. 1. 2. 3.

 Finis Septimi Libri.

IN OCTAVVM LIBRVM PHYSICORVM ARISTOTELIS,

Proœmium.

OCTAVVS hic liber, vt est omnium Physicæ Auscultationis postremus, ita doctrinam continet admodum accuratam, & Philosopho dignissimam. In eo enim Aristoteles a caducarum & materialium rerum varietate & inconstantia, ad Dei contemplationem, cognitionemque ascendit. Porrò vt D. Dionysius capite secundo de mystica Theologia, & septimo capite de diuinis nominibus docet, noster intellectus triplici via a rebus creatis ad Dei notionem prouehitur; nimirum via eminentiæ, negationis, causalitatis. Quam triplicem viam tria, quæ in qualibet creatura conspiciuntur, nobis aperiunt. Creatura enim est ens; ex nihilo; ab alio. Ens, designat perfectionem, ac quantum ad hoc, cognoscimus Deum via eminentiæ, dum ei quicquid in rebus eminet, & excellit, dempta omni imperfectionis nota, attribuimus, vt vitam, sapientiam, bonitatem. Ex nihilo, importat defectum, quem dum a natura diuina penitus remouemus, ad notitiam Dei accedere dicimur via negationis. Ab alio, notat causalitatem, secundum quam ex efficientia, alijsque modis causandi Deum cognoscimus. Hac autem tertia via progreditur hoc in libro Aristoteles: siquidem ex motu & ordine causarum subordinate mouentium, ostendit deueniendum esse ad vnam primam causam, primumque motorem Deum, qui omnis mutationis, corporeæque molis expers sit: conaturque ostendere effici ab illo cœli conuersionem, quæ principio careat, nec vllis seculorum ætatibus finem sit habitura.

Lege D. Damasc. li. 1 fidei orth. c. 4. D. Tho. in 1. d. 35. q. 1. ar. 1. Hen. Gand. 1. p. sum. ar. 24 Dur. in 1. d. 3. q. 1.

ARI-

ARISTOTELIS PHYSICORVM, LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

a Ortus autem ne est interdum motus, cum antea non esset, rursve ita ne peribit vt nihil moueatur, an nec ortus est, nec peribit, sed semper fuit & semper erit, hocque immortale & requietem non habens rebus inest, quasi his omnibus quæ natura constant, vita sit quædam? b Omnes sane, qui de natura aliquid dicunt, motũ esse inquiunt, tum quia mundum faciunt, tum quia omnis de generatione & interitu contemplatio eorum est, quæ esse non possunt, nisi sit motus. Sed quotquot infinitos mundos esse aiunt, & ipsorum alios fieri, alios perire, ij sempiternum statuunt motum, quod generationes interitusque eorum cum motu esse necesse sit: quicumque autem vnum; aut non sempiternum; de motu quoque id ponunt, quod rationi est accommodatum. c Si igitur fieri potest, vt aliquando nihil moueatur, dupliciter id accidere necesse est. Aut enim vt ait Anaxagoras, quandoquidem inquiat, cum omnia simul essent, & tempore infinito quiescerent, mentem motu ea cieuisse, atque secreuisse: aut vt Empedocles, vicissim mouere & rursus quiescere: moueri quidem cum aut vnum ex multis facit concordia, aut multa ex vno discordia: quiescere autem temporibus intermedijs, hoc modo inquiens: Tex. 1. Tex. 2.

Nam quæ de multis vnum consueuit oriri
Et plura ex vno rursum constantur eodem,
Hæc fiunt, æuumq; ipsis mutabile fertur.
Verum qua solitum seruant mutata tenorem
Hac si immota æternum voluuntur in orbem.

Quod enim ait, verum qua mutata, hinc illuc dicere ipsum putandum est. d Hæc igitur quonam modo se habent considerand a sunt. Nam veritatem perspicere conducibile est non ad eam solum, quæ est de natura contemplationem, sed ad eam quoque doctrinam, quæ de principio est primo. Ex his autem ordiamur quæ antea in physicis a nobis sunt definita. Motum itaque rei mobilis, quatenus est mobilis, actum esse affirmamus. Quamobrem res esse, quæ vnoquoque motu possint moueri necesse est. Atque etiam præter motus definitionem nemo necessarium esse non fatebitur id moueri, quod singulis motibus potest moueri, ceu alterari id quod est alterabile, ferri quod loco potest mutari. Quare necesse est, vt antea vstile sit quam vratur, & vrendi vim habeat antequam vrat. e Igitur & hæc necesse est, aut si non erant, facta esse, aut esse sempiterna. Ac vnumquodque quidem mobile, & quod mouendi vim habet, si factum est, necesse est ante motum, qui sumptus est, alium mutationem motumque fuisse, quo illud est ortum, quod aut moueri, aut mouere pōt. At si cum motus non esset, semper fuerũt, absurdum quidẽ, etiamsi per se animaduertatur, videtur: magis tamen, si vlterius proficiscamur, euenire hoc necesse est. Nam si quædã sunt, quæ moueri, alia, Tex. 3. Tex. 4. Tex. 5. Tex. 6. Tex. 7.

quæ mouere possunt, atque interdum erit quidpiam primum mouens & aliud quod moueatur, interdum nihil, hoc prius mutari necesse est. Erat.n. aliquid causa profecto quietis, cum motus priuatio quies sit. Quare ante primam mutationē prior erit mutatio. f *Nam vnico quidem modo aliqua mouent, quædā contrariis*
Tex. 8. *motibus, vt ignis calefacit, sed non frigefacit. At scientia vna est contrariorum vi detur, sed & ibi simile quiddam apparet. Frigidum.n. quando quodammodo cōuersum est & remotum, calefacit sicut & sciens sua sponte peccat, cum scientia, contra quam debeat, vtitur. Verum quæcunque aut facere & mouere, aut pati, & moueri possunt, non omnino hoc possunt, sed si sic afficiantur, & ad se vicis-*
Tex. 9. *sim accedant. Quare cum appropinquauerint, idque euenerit, vt hoc moueri, illud mouere possit, aliud mouebit, aliud mouebitur. Si igitur non semper mouebatur, manifestum est non ita se habuisse, vt moueri alterum posset, alterum mouere, sed alterum ipsorū mutari oportebat. In his enim, quæ sunt ad aliquid, accidere id necesse est, vt si duplum non erat, & duplum nunc factum est, si non vtrumque*
Tex. 10. *alterum mutatum sit necesse est. Prima itaque mutatione prior aliqua erit.* g *Ad hec quonam modo prius & posterius erunt, si tempus non sit, aut tempus, si non sit motus. Quod si tempus numerus est motus, aut motus quidam, si tempus est semper, & motum sempiternum esse necesse est.* h *At de tempore vniuersi, præter vnum, eiusdem sententiæ videntur. Ingenitum enim inquiunt, ob eamque causam Democritus fieri non posse, vt omnia genita sint demonstrat; siquidem tempus ingenitum est, Plato autem solus ipsum generat. Nam vna cum cælo genitū*
Tex. 11. *ait, cælum autem esse genitum.* i *Iam si absque momento necesse, nec intelligi potest tempus, momentum autem medietas est quædam principium & finem simul continens, principium quidem temporis futuri, finem vero præteriti, tempus semper sit necesse est. Nam temporis postremo accepti, extremum in aliquo erit momento, cum temporis ipsius præter momentum nihil accipere liceat. Quare cum principium & finis momentum sit, necesse est ad vtranque eius partem tempus esse. At vero si tempus, manifestum est etiam motum necessario esse, siquidē tēpus*
Tex. 12. *ipsius motus affectio est quædam.* K *Eadem autem ratio eius est, quod est motū non interiturum. Nam vt ex motus generatione priorem aliquam prima mutationem esse efficiebatur, sic hoc in loco posteriorem aliquam postrema. Non enim moueri simul & esse mobile desinit, aut vri & posse vri, cum vrībile esse possit & non vri. Nec mouere posse & mouere simul desinit. Et quod interire potest, interesse cū interit oportebit, & post hoc rursus id, quod huius interimendi vim habet. Interitus enim mutatio quædam est.*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Quæstio de sempiternitate motus.

ORtus a autem ne est.] Initio huius capitis vocat Aristoteles in controuersiam verumne motus ante, retroque æternus sit, & vt vita rebus viuentibus, sic ipse omnibus natura constantibus, perpetuo conueniat, an potius cœperit aliquando, at cessare tandem debeat. Non quærit autem de cœlesti, aliove motu particulatim sumpto, sed de quouis generatim, & definire, vt D. Thomas,

mas, Simplicius, Themistius, Psellus, & Auicenna, alijq. Arabes interpretantur, excepto Auerroe, cuius sententiam haud dubie improbarit, qui Aristotelicæ orationis contextum sedulo expendet. Nulla enim hoc loco cœlestis motus fit mentio, sed more suo a communioribus proludens Aristoteles, subinde ad cœlestem motum accedit, eiusque æternitatem suadere nititur.

b [Omnes sane.] Consueuit Aristoteles in præcipuis saltem controuersiis antequam suam statuat sententiam, quid ab alijs de eadem re traditum sit, in medium afferre. Id hoc loco præstat. Nam quid cæteri physiologi, qui ad naturam congruenter loquuti sunt, de æternitate motus senserint, paucis explicat. Primumq. ait eos omnes motum cōcessisse, tum quia mundum genitum fecere, tum quia tota fere eorum disciplina, & consideratio in ortum & interitū incubuit; quæ absque motu præeunte constare nequeūt. Inserit vero eorundem circa mundi vnitatem, vel multitudinem diuersa dogmata, de quibus nos in libris de cœlo cum ipso Aristotele ex professo differemus.

Oēs q ad naturā ac cōmodate locuti sunt, motum concessere.

c Si igitur fieri.] Etsi omnes physici, quos paulo ante retulit, in assertionem motus conspirarint, non eum tamen omnes perpetuum, & immortalem arbitrati sunt. Quia vero hos refellere instituit, docet prius bifariam accidere potuisse, vt motus exordium haberet, vel vt Anaxagoras putauit, qui res omnes post infiniti temporis quietem a mēte agitari mutuoq. abiungi incepisse, eaq. secretione mundum genitum, atque adornatum tradidit: vel certe vt Empedocli visum est, qui suis carminibus cecinit, res per definita temporum spacia nunc moueri, nunc quiescere perpetua vicissitudine, ac recursu hinc illuc, nunc videlicet cogente amicitia, nunc lite distrahente.

Dogma Anaxagoræ.

d Hæc igitur.] Accedit ad inuestigandam propositæ controuersiæ veritatem, cuius quanta futura sit vtilitas, primū exponit: tum motus definitionē ex lib. 3. huius operis repetit. Deinde præmittit; oē id quod mouetur potuisse ante moueri, & id tantummodo motui subijci, quod ad sustinendū motū potestatē habeat; vt tū ex ipsa motus definitione, tū ex vnanimi mortaliū cōsensu, & singulorum motuū inductione satis liquet.

e Igitur & hæc necesse est.] Probat nullum fuisse primum motum, sed ante quemcū que alium extitisse, ratiocinaturq. in hunc modum. Si exordium temporis motus habuisset, vel mouens & mobile, cuius esset ille primus motus, cœpissent aliquando, vel fuissent ab æterno; si aliquando cœpissent, igitur per aliquem motum: quare iam motus ille, qui antea primus dicebatur, primus non esset. Si aūt fuissent ab æterno, sequeretur mobile æternum infinitis seculorū ætatibus sine motu iacuisse, quod tū per se absurdum est, tum refelli non difficulter pōt. Primum, quia nulla assignabitur ratio, cur motor nunc potius q̄ antea mouerit. Deinde, quia si non semper mouisset, vtiq. eū aliquod impedimentum ab hmōi motione retardasset: ad huius uero impedimenti amotionē motu aliquo opus esset, quo ad agendū veniret, proindeq. iā primū motum alius anteisset, quod omnino repugnat. Itaq. fatendum erit, motum ex æterno tēpore fuisse.

prima rō Arist. pro motus æternitate.

f Nam vnico quidem.] Varia sunt genera mouēt.ū. quædam mouēt naturaliter, atq. ad vnum mouendi modū definita sunt, vt calidū, cuius est tm̄ calefacere; alia mouēt arbitratu suo, & ex delectu, quæ contrarias edūt motiones, videlicet ea, quæ scia, & arte pollēt. De hisce posteriorib. mouētib. putaret q̄s non recte pnunciatum oportere illis adimi causam quietis, motusq. impedimentū remoueri, cū spōte sua motū, & quietem ineant. Occurrit Arist. & hæc eadē illa cōi lege teneri, ita vt absq. præeunte mutatione a quiete ad motū non transeant. Semper.n. motu aliquo extrinsecus iniecto, aut accessu mobilis, aut alia re simili ad faciendū motū pelliciuntur. Monet quoq. ipsa etiam agentia naturalia, quib. natura unū agendi modū tribuit, motus, etsi nunus proprie cōtrarios, vicissim exercere. Nā calor, qui sua præsentia calefacit, p absentiā ex accidente refrigerat: sicuti & gubernator, dum adest, causa est salutis; dū abest, causa fit naufragij.

Diuersa gñera mouentium.

Agētia naturalia vt motus cōtrarios exerceant.

g Ad hæc quonam modo.] Pergit institutum confirmare ratione alia ab eo quod prius & posterius dicitur, sumpta. Prius & posterius inquit absq. tpe dari nequeunt, vtpote quæ temporis partes, seu differentiæ sint, ergo si motus exordium habuit, cum prius non esset, antequam ille esse inciperet, tempus iam erat: atqui sine motu tempus non est; quandoquidem tps definitur numerus motus, igitur antequā motus esset, iam erat tēpus motus:

2. Ratio. Sine motu nō esse tēpus.

motus: quod repugnat. Quare fatendum potius erit, tempus & motum sempiterna esse.

Plato tps cum mundo genuit — h At de tempore.] Temporis æternitatem comprobat testimonio aliorum philosophorum. Omnes enim tempus semper fuisse tradiderunt, excepto Platone, qui illud cum mundo genitum in Timæo docuit.

3. Ratio. — i Item si absque momento.] Rursus nullum tempori ortum, initiumve fuisse ita suadet. In quolibet tpe licet sumere momentum, quod unum præsens habemus, sed momentũ est confiniũ vtriusq. temporis, terminus præteriti & initium futuri, ergo ante quodlibet momentum tps fuit, & post quodlibet erit tps: sicq. tempus ante, & retro infinitum est. Hinc concludit Arist. etiam motum æternum esse oportere, cum tempus sit numerus motus, vt constat ex ijs, quæ in 4. huius operis libro tradita sunt.

4. Ratio. — K Eadem autem ratio est.] Ostendit immortalem fore motum. Nam quemadmodũ si is genitus foret, necesse erat aliquem motũ primo priorẽ exhibere: ita si occidat, aliquẽ posteriorẽ extremo dare oportebit. Non.n. motu intereunte, mobile simul interibit, sed permanebit, ac simul id q. motũ efficere potest, esto mouere desinat, adhuc pseuerabit Quare rursus mouentis & mobilis conuersus dabitur, & hoc ab illo motũ excipiet, cum in vtroq. potestas conseruetur, in vno ad agendum: in altero ad patiendum.

C A P. I I.

Tex. 13. Tex. 14. *Quod a si hæc esse non possunt, patet motũ sempiternum esse, & non aliquando esse, aliquando non esse. Etenim ita dicere figmento simile potius est. Similiter dicere sic natura esse comparatum, hocq. esse principium debere existimari quod quidem. Empedocles videtur dixisse, rebus videlicet ex necessitate conuenire, vt concordia & discordia vicissim vincant & moueãt, tpe aũt intermedio quiescant. Fortasse vero & qui vnum faciunt principium, vt*

Tex. 15. *Anaxagoras, hoc modo assererent. Atqui in his, quæ natura & secundũ naturã constant, nihil est inordinatum, cum natura ordinis omnium sit causa.* b *Infiniti autem ad infinitum nulla est ratio, ordo vero omnis ratio est. At vero tempore infinito quiescere, deinde aliquando moueri, huiusq. nullam haberi differentiam, cur videlicet nunc magis quam prius, nullum item esse ordinem, natura ipsius opus non est. Nam quod natura est, aut simpliciter sese habet necessario, & non interdum quidem hoc modo, interdum alio, veluti ignis sursum effertur natura, & non interdum fertur, interdum non fertur, aut rationem habet, quod simplex non est.* c *Quocirca præstat rem ita habere, vt Empedocles, etsi quispiam alius id dixit videlicet vicissim quiescere & moueri: ordinem.n. quoddam id habet. Verum & qui id dicit, non solum enunciare id debet, sed eius quoque causã reddere, & nihil ponere, nec vllam sententiam proferre sine ratione, sed aut inductionem, aut demonstrationem afferre.* d *Nam ea quæ posita sunt, causę nõ sunt, nec concordiæ aut discordiæ essentia hæc est, sed illius quidem munus est congregare, huius diuidere. Quod si id quod est vicissim assignet, in quibus etiam id fiat dicendum est, veluti aliquid esse quod homines congregat, videlicet amicitiam, inimicos autem vicissim se fugere. Hoc.n. & ipso vniuerso ponit, quod & in quibusdam videtur. Id vero quod est per æqualia temporum interualla, ratione etiam aliqua indiget.* e *Omnino autem æquum non est existimare hoc principium semper ita esse aut fieri sufficere, ad quod naturales causas. Democritus reducit, quod sic ante quoquo factum sit, principio cur semper non quæsito, quod in qui-*

in quibusdam recte tradidit, in omnibus non recte. Nam & triangulus duob. rectis equales semper habet, sed tamen huius æternitatis alia est causa. At vero principiorum, cum sint sempiterna, alia causa non est. Tot igitur de hoc dicta sint, nullum videlicet fuiße tempus, aut fore, cum motus aut non esset, aut non erit.

f Quæ autem hisce contraria sunt, non est difficile dissoluere. Videri vero considerantibus ex his potissimum possit motum aliquando ortum esse, cum ante omnino non fuisset. Ac primum quidem quia nulla est sempiterna mutatio, cum mutatio omnis sua apte natura ex aliquo sit in aliquod, vt necesse sit omnis mutationis finem, ea esse contraria, in quibus fit, nihilq. infinite moueri. g Deinde videmus id posse moueri, quod nec mouetur, nec vllum in se motum habet, vt inanimata, quorum pars nulla, nec item totum cum moueatur, sed quiescat, aliquando mouentur. At conueniebat aut semper moueri, aut nunquam, siquidem motus cum non est, non gignitur. h Longe autem magis in animatis hoc licet perspicere. Cum. n. nullus in nobis interdum motus sit, sed quietem agamus, tamen mouemur aliquando & fit in nobis interdum ex nobis ipsis principium motus, etiā si nihil extrinsecus mouerit. Hoc. n. in expertibus animæ non ęquè conspicimus, sed aliquid quod extra est, ea semper motu ciet. At animal se mouere dicimus, quare si aliquando omnino quiescat in immobili a se ipso motus fiet, & non ab eo, quod extra sit. Quodsi in animali fieri id potest, quid prohibet vt in vniuerso etiam idem fiat? Nam si in paruo fit mundo, in magno etiam esset, & si in mundo, in infinito quoq. si moueri infinitum possit, ac totum quiescere. i Atque horum quidem quod dictum est, non eundem semper vnumq. numero motum eum esse, qui est ad opposita, recte dicitur. Hoc. n. fortasse necessarium est, si fieri nequeat, vt semper vnus idemq. motus is sit, qui vnius & eiusdem est mobilis. Dico autem gratia exempli vtrum vnus, idemq. sonus vnius chordę sit, quę similiter sese habet & mouetur, an alius semper, quanquam vtrouis modo res habeat, nihil obstat vnum & eundem aliquem esse, quoniam continuus sit & sempiternus. Quod ex his, quæ sequuntur, magis patebit. K Moueri autem quidpiam, quod non mouebatur, absurdum non est si quod extrinsecus mouet, interdum nō adsit. Hoc tamen quonam sit pacto querēdum est, i tem inquam ab eodem, quod mouere apte est, nunc moueri. Nam qui id dicit, nihil aliud in dubium reuocat, quam propter quid non semper aliæ res quiescant, alię moueantur. Maxime vero tertium illud dubitationem habere videbitur, quod existat motus, qui antea non erat, id quod animantibus euenit. Nam prius quiescit, deinde ambulat nullo eorum, quæ extra sunt, vt videtur, mouente. Hoc autem falsum est. Eorum. n. quæ animali innata sunt, aliquid semper cernimus moueri. Cuius quidem motus caussa animal non est, sed continens fortasse. Ipsum aūt non omni motu se ciere dicimus, sed eo qui est ad locum. Nihil igitur prohibet, imo fortasse est necessarium, complures a continenti in corpore fieri motiones, & harum nonnullis mentē aut appetitum moueri: hęc vero totum animal mouere, quale accidit in somnis. Nam cum nullus sensus insit motus, insit tamen aliquis, animalia rursus excitantur. Sed ex his, quæ sequuntur, perspicua hæc fient.

Tex.16. Tex.17. Tex.18. Tex.19. Tex.20.

CAPI-

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Quod a si hæc.] Ex ijs, quę hactenus disputauit, concludit fictitium esse ac fabulæ similes affirmare motus initium fuisse, aut finem vllum futurũ. Deinde, quia non sat erat suam de æternitate motus confirmare sententiam, nisi etiam aliorum philosophorum placita sibi aduersa refelleret, id in hoc capite facere aggreditur, in quo Anaxagoram & Empedoclem motus æternitatem negantes insectatur. Coarguit igitur Empedoclem, qui cum diceret litem & amicitiam necessario vicissim res mouere, ac per quædam temporum interualla motionem quietemque interijci, tamen huius rei nullam aliam afferebat causam, quam quod ita oporteret fieri: sic rei natura postularet. Atque hoc ipsum ait fortasse dicturum Anaxagoram, qui vnum motus principium induxit, si quis ab eo sciscitaretur, cur mens nihil operis ab æternitate molita est, nec Chaos nisi certo tempore mouit, rerumq. secretionem effecit. Hos igitur ideo reprehendit, quod ad rerum naturam confugerint, quasi natura, quæ maxime est ordinis studiosa, sine ordine & ratione quicquam aggrediatur.

Carpit Empedoclem.

Natura maxime amica ordinis.

b Infiniti autem.] Alienum esse ab ordine, quem natura amat, vt res infinito tempore immotæ iacuerint, deinde moueri ceperint, ex eo probat, quia ibi duntaxat ordo cõstat, vbi ratio & proportio inuenitur, at infiniti ad infinitum nulla est proportio. Subijcit deinde ea, quæ a natura fiunt, duplicia esse. Nam quædam semper eodem modo se habent, vt ignis latio in superum locum, leonis a leone productio: alia vero non item, sed euariant, vt patet in viuentibus, quæ non semper increscunt, sed interdum imminuuntur, idque non sine causa, & instituto naturæ. Quare cum res infinito tẽpore quieuisse, postea vero fuisse motas, ad nullum horum modorum pertineat, satis liquet dogma hoc a naturæ legibus abhorrere.

Vbi rõ & proportio, ibi ordo.

c Quocirca.] Rectius philosophatum inquit Empedoclem, quam Anaxagoram, hic enim posita ante omnem motum infinita quiete, naturæ ordinem demolitus est: ille dũ vices illas mouendi, quiescendiq. statuit, aliquem ordinem adhibuit; quamquam in eo etiam peccauit, quod nullam tam insignis alternationis causam reddidit: cum minime deceat, indagatorem inspectoremque naturæ, quicquam absque experientia vel demonstratione rationeve aliqua pronunciare.

Empedoclem rectius Philosophatũ quã Anaxagoram.

d Nam ea quæ posita.] Diceret quis Empedoclem vicissitudinis illius causam attulisse, videlicet concordiam, & discordiam. Occurrit Aristoteles, huiuscemodi causam veram & idoneam haudquaquam esse. Licet enim, vt in Reipublicæ partibus videre est, concordia res aggregentur, discordia diuidantur; non tamen concordiæ, & discordiæ ratio, siue essentia in eo consistit, vt alterius vicibus moueant, & æqualibus temporum spacijs hæc regno cedat, illa succedat.

Præoccupatio. Rõ cõcordię, & discordiæ.

e Omnino autem.] Empedocles suam positionem æternitatis nomine tuebatur, nullam aliam reddens causam perpetuæ illius vicissitudinis, quam quod ita ab æterno fuisset, proindeq. rata lege ita euenire oporteret, quia æterna causam non habent. Hoc vt parum philosophice dictum incusat Aristoteles, simulq. reprehensionis aculeos infigit Democrito, qui similiter physicarum rerum causas æternitati ascribebat, aiens nullam aliam rationem vlterius disquirendam esse. Et vero fatetur Aristoteles, quædam esse æterna, quæ causam non habent, cuiusmodi sunt principia simpliciter prima: ea namque & sempiternæ veritatis sunt, & nullam causam obtinent. Vnde per se ipsa innotescunt, ac fidem faciunt, vt constat ex ijs, quæ 1. lib. Posteriorum disputata sunt. Verum nonnulla æterna inueniri ait, quæ causam habent, vt triangulum constare tribus angulis, qui duobus rectis pares sint: huius enim affectionis causa est ipsa trianguli definitio. Quo patet aliquid sempiternum causam habere; quod negabat Democritus.

Coarguit Democritũ. Quædã ex ęternis habere cãm: Alia non habere.

f Quæ autem hisce.]Proponit tres rationes, quibus motum non semper fuisse probati possit. Prima ita habet. Nulla mutatio clausa terminis perpetua est, sicuti nec infinita; sed omnis mutatio est clausa terminis, cum inter duo extrema contraria versetur: ergo nulla perpetua est, & ex consequenti nullus motus est sempiternus.

Prima rõ cõtra motus æternitatem.

g Deinde

g Deinde videmus.] Secũda 16 eſt. Aliquid mouetur, quod antea quieſcebat, vt eſt lapis, aut aer motum init. Ergo idem & in toto vniuerſo potuit contingere videlicet vt inciperet in illo eſſe motus, qui antea non erat. Nam ſi motus inchoari in aliquo non poſſet, ſequeretur quę mouentur, perpetuo agitari, & quæ quieſcunt, ſemper quieſcere. Quod veritati aperte repugnat. 2. Ratio.

h Longe autem.] Tertia ratio eſt, quod in animantib. fieri conſpicimus, præſertim in homine, qui quandam totius vniuerſi imaginem in ſe continet; vnde & paruus mundus appellatur, idipſum videtur fieri potuiſſe in mundo magno, & in natura vniuerſa; atqui animantes nonnunquã abſq. vllo authore nulloq. alio motu, quo incitentur præeunte, moueri incipiunt: ergo & in tota natura ante eius motũ potuit infinita quies pcedere. 3. Ratio. Hõ paruus mundus.

i Atque horum quidem.] Diluit ſuperiora argumenta. Et ad primum quidem reſpõdet, ex motibus, qui inter cõtraria verſantur, non poſſe vnum, eundemque ſingularem motum perpetuum eſſe, cum extremis contrarijs claudatur; ſicuti neq. inſtrumento muſico vnius chordæ idem ſonus eſt, qui primo, & qui ſecundo ictu redditur. Item quidquid de cæteris motib. pronunciandum ſit, nihil obſtare quo minus conuerſio immortali corpori conueniens infinitis ſeculis eadem abſq. intermiſſione duret: ſiquidem hæc non ea contrariorum repugnantia, quæ perennitatem inhibet, continetur. Reſpõſio ad 1. rationem.

K Moueri autem.] Soluit ſm argũ, concedens aliquid moueri, quod antea non mouebatur. Nã quod externum hẽt motorem, nihil mirum ſi eo præſente cieatur, abſente quieſcat. Itaq. vult, quoties denuo res inanimata moueri incipit, eum motum neceſſario antecedere aliũ, quo mouẽs afficiatur, & hunc aliũ, ſicq. in infinitũ abſq. termino. Ad tertiũ vero rñdet, imprimis cõſpicuũ eſſe quoſdã motus animantib. extrinſecus aduenire, nimirũ alterationes, quæ a circumfuſo corpore aut aliunde inferuntur, vt refrigeratio, & humectatio. Deinde ait ipſum ẽt motum, quo ab vno loco ad aliũ migrant, externam cãm plerumq. habere, quia videlicet mens, aut appetitus ad eũ motum edendum impellitur. Id quod exemplo aĩalium dormientium oſtendit, quæ cum aliqñ nullo antecedẽte motu a ſomno excitari videantur, reuera tñ eam excitationẽ aliquis motus anteuertit, nimirũ abſumptio, aut depreſſio vaporũ, qui cerebrum occupabant, vel concoctionis abſolutio, aut aliud quid, vnde vigilia ſequitur. Quin vero etſi nullã externorum ſenſuum functionem obeant, interius haudquaquam motu vacãt, cum ſine reſpirandi & nutriendi actu nõ viuant. Falſum eſt ergo quod in argumento aſſumebatur, nimirum animãtes interdum lationẽ inchoare abſq. alio motu in eis præeunte; cum eorum motum localem ſaltem nutritio antecedat. Porro ꝙ rationes ab Ariſtot. propoſitæ, motus aut temporis aut vllius rei creatæ æternitatem minime concludant, in progreſſu patebit. Ad 2. Ad 3.

Obſerua in hoc capite ad text. 15. præclarum naturæ elogium, quæ ordinem, rem ſane diuinam, & qua uniuerſi pulchritudo magna ex parte continetur, tantopere amat, vt nihil abſque eo moliatur. In quam ſententiam lege quæ ſcripſit etiam Ariſt. lib. 1. de partib. animal. c. 1. & in problem. ſect. 19. q. 38. Plato in Phædone, D. Auguſt. lib. de natura boni c. 3. & lib. 6. Muſicæ c. 14. & ex profeſso in libris de ordine. Vniuerſi pulchritudinẽ ordine maxime contineri.

Ad eundẽ text. 15. nota Ariſt. non ſolum concedere enunciationes ſempiternæ veritatis, ſed docere ẽt dari ſempiternam cauſam, ob quam eiuſmodi enunciationum pdicata ſubiectis cõueniãt. Quod nõ parũ hẽt momenti ad coarguẽdos eos, qui putant nihil ęternum in diſciplina Ariſt. cauſam vindicare: quod annotauit hoc loco D. Tho. In doctrina Ariſto. quædam ſempiterna habere cauſam.

QVAESTIO I.

Quid creatio ſit, & quo pacto a conſeruatione diſtinguatur.

ARTICVLVS I.

Creationem eſſe alicuius e nihilo productionem.

Definitio creationis.

CReationem hunc in modum Theologi Philoſophiq. definiunt, ex D. Damaſceno lib. 1. fidei orth. c. 8. & libr. 2. c. 2. D. Auguſtino 12. de ciuit. Dei c. 25. Creatio eſt alicuius e nihilo productio. Sciendũ vero eſt creationis nomẽ dupliciter accipi; nonnunquã proprie, interdũ fuſe. Priori modo, vt D. Th. 1. p. q. 45. art. 4. edocet, ea tantũ creari cenſentur, quæ per ſe cohærere poſſũt, vt Angeli, ut animę rõnis participes, vt corpora cęleſtia,

Etenim

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Quod a si hæc.] Ex ijs, quę hactenus disputauit, concludit fictitium esse ac fabulæ similes affirmare motus initium fuisse, aut finem vllum futurũ. Deinde, quia non sat erat suam de æternitate motus confirmare sententiam, nisi etiam aliorum philosophorum placita sibi aduersa refelleret, id in hoc capite facere aggreditur, in quo Anaxagoram & Empedoclem motus æternitatem negantes insectatur. Coarguit igitur Empedoclem, qui cum diceret litem & amicitiam necessario vicissim res mouere, ac per quædam temporum interualla motionem quietemque interijci, tamen huius rei nullam aliam afferebat causam, quam quod ita oporteret fieri: sic rei natura postularet. Atque hoc ipsum ait fortasse dicturum Anaxagoram, qui vnum motus principium induxit, si quis ab eo sciscitaretur, cur mens nihil operis ab æternitate molita est, nec Chaos nisi certo tempore monit, rerumq. secretionem effecit. Hos igitur ideo reprehendit, quod ad rerum naturam confugerint, quasi natura, quæ maxime est ordinis studiosa, sine ordine & ratione quicquam aggrediatur.

Carpit Empedoclem.

Natura maxime amica ordinis.

b Infiniti autem.] Alienum esse ab ordine, quem natura amat, vt res infinito tempore immotæ iacuerint, deinde moueri ceperint, ex eo probat, quia ibi duntaxat ordo cõstat, vbi ratio & proportio inuenitur, at infiniti ad infinitum nulla est proportio. Subijcit deinde ea, quæ a natura fiunt, duplicia esse. Nam quædam semper eodem modo se habent, vt ignis latio in superum locum, leonis a leone productio: alia vero non item, sed euariant, vt patet in viuentibus, quæ non semper increscunt, sed interdum imminuuntur, idque non sine causa, & instituto naturæ. Quare cum res infinito tẽpore quieuisse, postea vero fuisse motas, ad nullum horum modorum pertineat, satis liquet dogma hoc a naturæ legibus abhorrere.

Vbi rõ & ꝓportio, ibi ordo.

c Quocirca.] Rectius philosophatum inquit Empedoclem, quam Anaxagoram, hic enim posita ante omnem motum infinita quiete, naturæ ordinem demolitus est: ille dũ vices illas mouendi, quiescendiq. statuit, aliquem ordinem adhibuit; quamquam in eo etiam peccauit, quod nullam tam insignis alternationis causam reddidit: cum minime deceat, indagatorem inspectoremque naturæ, quicquam absque experientia vel demonstratione rationeve aliqua pronunciare.

Empedoclem rectius Philosophatũ quã Anaxagoram.

d Nam ea quæ posita.] Diceret quis Empedoclem vicissitudinis illius causam attulisse, videlicet concordiam, & discordiam. Occurrit Aristoteles, huiuscemodi causam veram & idoneam haudquaquam esse. Licet enim, vt in Reipublicæ partibus videre est, concordia res aggregentur, discordia diuidantur; non tamen concordiæ, & discordiæ ratio, siue essentia in eo consistit, vt alterius vicibus moueant, & æqualibus temporum spacijs hæc regno cedat, illa succedat.

Præoccupatio. Rõ cõcordię, & discordiæ.

e Omnino autem.] Empedocles suam positionem æternitatis nomine tuebatur, nullam aliam reddens causam perpetuæ illius vicissitudinis, quam quod ita ab æterno fuisset, proindeq. rata lege ita euenire oporteret, quia æterna causam non habent. Hoc vt parum philosophice dictum incusat Aristoteles, simulq. reprehensionis aculeos infigit Democrito, qui similiter physicarum rerum causas æternitati ascribebat, aiens nullam aliam rationem vlterius disquirendam esse. Et vero fatetur Aristoteles, quædam esse æterna, quæ causam non habent, cuiusmodi sunt principia simpliciter prima: ea namque & sempiternæ veritatis sunt, & nullam causam obtinent. Vnde per se ipsa innotescunt, ac fidem faciunt, vt constat ex ijs, quæ 2. lib. Posteriorum disputata sunt. Verum nonnulla æterna inueniri ait, quæ causam habent, vt triangulum constare tribus angulis, qui duobus rectis pares sint: huius enim affectionis causa est ipsa trianguli definitio. Quo patet aliquid sempiternum causam habere; quod negabat Democritus.

Coarguit Democritũ. Quædã ex æternis habere cãm: Alia non habere.

f Quæ autem hisce.] Proponit tres rationes, quibus motum non semper fuisse probari possit. Prima ita habet. Nulla mutatio clausa terminis perpetua est, sicuti nec infinita; sed omnis mutatio est clausa terminis, cum inter duo extrema contraria versetur: ergo nulla perpetua est, & ex consequenti nullus motus est sempiternus.

Prima rõ cõtra motus æternitatem.

g Deinde

g Deinde videmus.] Secũda rõ est. Aliquid mouetur, quod antea quiescebat, vt est lapis, aut aer motum init. Ergo idem & in toto vniuerso potuit contingere videlicet vt inciperet in illo esse motus, qui antea non erat. Nam si motus inchoari in aliquo non posset, sequeretur quę mouentur, perpetuo agitari, & quæ quiescunt, semper quiescere. Quod veritati aperte repugnat. 2. Ratio.

h Longe autem.] Tertia ratio est, quod in animantib. fieri conspicimus, præsertim in homine, qui quandam totius vniuersi imaginem in se continet; vnde & paruus mundus appellatur, idipsum videtur fieri potuisse in mundo magno, & in natura vniuersa; atqui animantes nonnunquã absq. vllo authore nulloq. alio motu, quo incitentur preeunte, moueri incipiunt: ergo & in tota natura ante eius motũ potuit infinita quies pcedere. 3. Ratio. Hõ paruus mundus.

i Atque horum quidem.] Diluit superiora argumenta. Et ad primum quidem respõdet, ex motibus, qui inter cõtraria versantur, non posse vnum, eundemque singularem motum perpetuum esse, cum extremis contrarijs claudatur; sicuti neq. instrumento musico vnius chordæ idem sonus est, qui primo, & qui secundo ictu redditur. Item quidquid de cæteris motib. pronunciandum sit, nihil obstare quo minus conuersio immortali corpori conueniens infinitis seculis eadem absq. intermissione duret: siquidem hæc non ea contrariorum repugnantia, quæ perennitatem inhibet, continetur. Respõsio ad 1. rationem.

K Moueri autem.] Soluit fm argm, concedens aliquid moueri, quod antea non mouebatur. Nã quod externum hẽt motorem, nihil mirum si eo præsente cieatur, absente quiescat. Itaq. vult, quoties denuo res inanimata moueri incipit, cum motum necessario antecedere aliũ, quo mouẽs afficiatur, & hunc aliũ, sicq. in infinitũ absq. termino. Ad tertiũ vero rñdet, imprimis cõspicuũ esse quosdã motus animantib. extrinsecus aduenire, nimirũ alterationes, quæ a circumfuso corpore aut aliunde inferuntur, vt refrigeratio, & humectatio. Deinde ait ipsum ẽt motum, quo ab vno loco ad aliũ migrant, externam cãm plerumq. habere, qua videlicet mens, aut appetitus ad eũ motum edendum impellitur. Id quod exemplo aĩalium dormientium ostendit, quæ cum aliqñ nullo antecedẽte motu a somno excitari videantur, reuera tñ eam excitationẽ aliquis motus anteuertit, nimirũ absumptio, aut depressio vaporũ, qui cerebrum occupabant, vel concoctionis absolutio, aut aliud quid, vnde vigilia sequitur. Quin vero etsi nullã externorum sensuum functionem obeant, interius haudquaquam motu vacãt, cum sine respirandi & nutriendi actu nõ viuant. Falsum est ergo quod in argumento assumebatur, nimirum animãtes interdum lationẽ inchoare absq. alio motu in eis præeunte; cum eorum motum localem saltem nutritio antecedat. Porro ꝙ rationes ab Aristot. propositæ, motus aut temporis aut vllius rei creatæ æternitatem minime concludant, in progressu patebit. Ad 2. Ad 3.

Obserua in hoc capite ad text. t. 5. præclarum naturæ elogium, quæ ordinem, rem sane diuinam, & qua uniuersi pulchritudo magna ex parte continetur, tantopere amat, vt nihil absq;ue eo moliatur. In quam sententiam lege quæ scripsit etiam Arist. lib. 1. de partib. animal. c. 1. & in problem. sect 19. q. 38. Plato in Phædone, D. August. lib. de natura boni c. 3. & lib. 6. Musicæ c. 14. & ex professo in libris de ordine. Vniuersi pulchritudinẽ ordinẽ maxime contineri.

Ad eundẽ text. 15. nota Arist. non solum concedere enunciationes sempiternæ veritatis, sed docere ẽt dari sempiternam caussam, ob quam eiusmodi enunciationum pdicata subiectis cõueniãt. Quod nõ parũ hẽt momenti ad coarguẽdos eos, qui putant nihil ęternum in disciplina Arist. caussam vindicare: quod annotauit hoc loco D. Tho. In doctrina Aristo. quædam sempiterna habere caussam.

QVAESTIO I.

Quid creatio sit, & quo pacto a conseruatione distinguatur.

ARTICVLVS I.

Creationem esse alicuius e nihilo productionem.

Definitio creationis.

CReationem hunc in modum Theologi Philosophiq. definiunt, ex D. A Damasceno lib. 1. fidei orth. c. 8. & libr. 2. c. 2. D. Augustino 12. de ciuit. Dei c. 25. Creatio est alicuius e nihilo productio. Sciendũ vero est creationis nomẽ dupliciter accipi; nonnunquã proprie, interdũ fuse. Priori modo, vt D. Th. 1. p. q. 45. art. 4. edocet, ea tantũ creari censentur, quæ per se cohærere possũt, vt Angeli, ut animę cõnis participes, vt corpora cęlestia,

Etenim

Etenim cum creatio effectio quædam sit; effectio autẽ ordinetur ad esse rei, id tantum dicetur: proprie creari, cui proprie conuenit esse; ei autem proprie esse conuenit, quod est subsistens in suo esse, seu quod per se valet consistere. Posteriori autem modo (qui tam ea, quæ proprie, quam quæ improprie creari censentur, comprehendit) etiam alia quædam, præter hæc, creari dicuntur, vt in progressu patebit. Si igitur iuxta priorem acceptionem creatio spectetur, hic erit propositæ definitionis sensus; creatio est actio, qua quippiam per se subsistẽs producitur ex nihilo: idest, ita vt nihil eius præcesserit. Sic vero nec materia, nec formę Physicæ, excepta rationali, creari dicuntur: quia nõ sunt res per se, ac propria vi subsistentes: nec item homo, qui ab alio gignitur; propterea quod licet is per se cohæreat, & materia ac forma, ex quibus coalescit, non nisi per creationẽ existant; tamen cum totum ipsum emergit, aliqua eius pars antecesserat, nempe materia initio mundi a Deo producta. Si autẽ creatio posteriori modo sumatur, amouenda erit ab eius definitione particula, per se subsistens, sicque censebuntur creari quæcunque nullo præiacente subiecto fiunt, siue per se cohæreant, siue non. Porro quadrifariam, quod ad propositum attinet, dicitur effici quippiam non præiacente subiecto. Primum id, cui nullum substerni subiectum potest, vt Angelus & materia prima. Secundo id, cuius productioni tametsi substerni queat subiectum, sic tamen producitur, vt tam subiectum, quam forma, e quibus per se componitur, ab eodem agente simul efficiantur: quo pacto diceretur creari Socrates, vel Bucephalus, si eorum forma & materia inter se coniunctæ, eodem puncto temporis producerentur. Tertio, id cuius ortu quantumlibet subiectum præiacet; ab eo tamen subiecto, neq; quoad suum esse, neque quoad productionem dependeat; vt forma hominis. Quarto denique, id quod licet a præiacente subiecto, & quoad suum esse, & quoad sui effectionem pendeat; subiectum tamen ad id recipiendum naturalem potentiam non habet, sed obedientiariam duntaxat, eamq. in ordine tantummodo ad diuinum agẽs.

Sẽsus definitionis.

Lege Capreol. ĩ 2. dis. 1. q. 1. art. 3.

A Hoc vero pacto gratia, cæteraq. dona supernaturalia, etsi improprie, creari tamẽ dicuntur; vt est cõis Theologorum sñia D. Th. in 1. 2. q. 110 art. 2. Scoti in 4. d. 1. q. 4 Capreoli, & Paludani ibid. q. 1. Gregorij in 2. d. 1. q. 6. Ferrariensis 4. contra gentes, c. 57. & aliorum. Adiecimus autem, in ordine tantummodo ad agens diuinum, propter formas artefactorum, quę licet in materia solam non repugnantiã, siue obedientiariam potentiam nanciscã-B tur; non eas tamen creari dicimus, propterea quod eiusmodi potentia non sit tantum in ordine ad agens diuinum, qua tale, sed in ordine ad quemcunque artificem Itaq. ex dictis ratum esse volumus, vt aliquid creari dicatur, sat esse produci non præiacente subiecto; aliquo saltem eorũ quatuor modorum, quos retulimus, seruato tñ discrimine illo inter ea, quę proprię, & q̃ improprie creari censentur.

Argẽtinatis in 4. d. 1. q. 1. artic. 3. Soti. q. 3. art. 1. Gabr. in 3. d. 1. q. vnic.

C

ARTICVLVS II.

Dilutio obiectorum aduersus definitionem creationis.

Erit tamen, qui contra superius dicta hunc in modum opponat. Anima rationalis proprie creatur, & tamen non est ens per se subsistens. Igitur non sola per se subsistentia proprie creantur. Maior asserta a nobis fuit proximo articulo, traditurq. a D. Thoma in quæstionib. D disputatis, quæstione de spiritualibus creaturis art. 2. ad 8 a Capreolo in 2. d 1. q. 3. art. 3. & alijs. Minor probatur. Primum, quia quod est in alio, non est per se, atque adeo non per se subsistit; at anima rationalis dum actu componit hominem, est in alio nempe in corpore, esset per se subsistens, proprie ac simpliciter il li attribuerentur idiomata, siue appellationes actionum, saltem earum quæ in ipsam recipiuntur; quod recte negat D. Th. E 1. p. q. 75. art 2. aiens, esto anima dici possit intelligere; melius tamen dici hominem intelligere per animam.

Obi. 1.

Item si Deus producat accidens extra omne subiectum, erit proprie creatio ex communi Theologorum sententia: & tamen in eo euentu accidens non dicetur existens per se, cum id eius naturæ repugnet, sitque proprium substantiæ. Igitur creatio 2. Obi.

creatio propriè sumpta etiam ijs, quę non per se existunt, accommodari potest.

Dilut. 1. obi. Lege D.Thom. in 1.di.8. q.5. ar.2 Ferrar. 2. cont.gen. c.68 Soto 1.Phy. q.3. Caie p.1.part. quæst.90. art.2.

Ad primum horum cōcessa maiori, neganda est minor, & ad priorem eius confirmationem dicendū, id quod est in aliquo ita vt illi inhæreat, quo pacto accidentia sunt in subiecto; vel ita vt ab eo quoad suum esse dependeat, quomodo formæ materiales sunt in materia; id inquam non posse dici per se subsistere. Verum animam rationalem neutro horum modorum esse in materia; quandoquidem nec more accidentium inhæret, nec quo ad suū esse dependet a corpore, cum immortalis sit. Ad posteriorem confirmationem respondendum, licet anima sit per se subsistens subsistentia paulo ante explicata, quę sufficit vt aliquid dicatur proprie creari; tamen quia dum est in corpore, est actu pars totius, quod iure dignitatis supposito cōuenientis omnium actionum appellationes sibi arrogat; inde esse quod non tam propriè dicimus animā intelligere, quam hominem intelligere per animam.

Subsisten tia animæ rationalis in corpore quomodo se habeat.

Dilut. 2. Ad secundum concedenda est propositio, ad assumptionem vero dicendum, accidens extra subiectum, esse per se existens, non quod tunc substantialem existentiam acquirat, & à propria natura decidat, cum adhuc suopte ingenio, & ex vi propria spectatum requirat subiectum, cui inhæreat, & adhuc respectu transcendenti, in quo eius quidditas consistit, ad illud subiectum referatur: sed quia dum ita diuina virtute producitur, conseruaturque, est actu independens ab alio, quatenus nec in aliquo, vel sub aliquo, à quo eius esse dependeat actu existit; qui modus existendi per se, sat est ad propriam creationem terminandam. Addidimus, sub aliquo, propter materiam, quæ dum producitur productione totius, quod creatur, (quo pacto materia terræ initio mundi producta fuit) nō dicitur proprie creari, quia est sub aliquo nempe sub forma, à qua eius esse dependet.

Qui modus existēdi per se sufficiat, vt aliquid dici possit proprie creari.

Obseruādum tamen erit, inter ea quæ proprie creantur, gradus quosdam inueniri, quorum primum obtinent substantiæ completæ, vt Angeli; secundum substantiæ incompletæ, vt animæ rationales, quæ omnes a Deo per creationē efficiuntur, itemq; materia prima si absque omni forma substantiali, & accidentia si extra omne subiectum diuinitus producantur.

Diuersi gradus eorum, quæ proprie creantur.

ARTICVLVS III.

Creationem esse actionem externam, & transeuntem Dei creantis.

VT creationis definitio planior euadat; sciendum controuersiam inter Theologos esse, num creatio actiua sit actio aliqua externa Dei, quæ re vera dicenda sit transiens nō solum productiue, quia habet terminū externum, sed etiam subiectiue, quia non manet in agente, sed transit in rem patientem, in eaque recipitur. D.Thom. 1.par.q.45.ar.3. aliisque in locis, M. Albertus in 2.dist.1.art.6. & de quatuor coæuis q.1.ar.2. Scotus in 2.dist. 1.q.5. Richar. ibidem q.2.& 3. in principio. Dur.q.1. Capr.q.2.art.1. aliique non pauci arbitrātur creationem actiuam esse actionem internam Dei, nempe ipsum intelligere & velle diuinum cum habitudine rationis ad creaturam: creationem vero passiuam esse relationem creaturæ, siue creaturam ipsam cum respectu ad Deum vt ad principium totius esse. Probatur autem hæc opinio, primum quia cum Deus solo intellectu & voluntate, quorum actio immanens est, efficaciter agat, superuacanea videtur alia externa actio ad creandum. Deinde, quia vt est apud Aristotelem 3.huius operis libro c.3.tex.22. omnis actio transiens est coniuncta cum motu, in creatione vero motus non datur; cum omnis motus supponat subiectum, in quo insit teste eodem Aristotele 1.huius operis, c.7.tex.64.& lib.5.c.2.tex.15.

Caietan. 1.p.q.25. Ferrar. 2. cont.gen. c.18. Bas. fol. in 2. di.1. q.6. artic. 1. Probatio.

Aliorum opinio verisimilior

Verum licet hæc sententia admodum probabilis sit: verisimilior tamen videtur opposita, quæ asserit creationem veram esse Dei actionem, externam, & transeuntem, qua rebus creatis esse tribuitur, quāquam ab eis reipsa nō distinguatur. Hanc tuetur Gregorius in 2.dist.1.q.6. Aureolus apud Capreolum eodem loco q.2.artic.2. Ægid. in libro de esse & essentia q. 7. & in 2.dist.1.q.3. Argentinas dist. 19. quæst.1.art.1. Ochamus in 1.dist.43.q.1. aliíq; complures. Primum quia cum creatio sit realis quidam influxus potentiæ diuinæ exequentis, & factio quædam, iuxta illud Psal.148. Ipse dixit, & facta sunt, & illud

Eius assertores.

1. Ratio.

2. Ratio.

illud symboli, Factorem, id est, creatorē cœli & terræ; item vero cum omnis executio & effectio externam actionem deposcat, nō videtur quo pacto creatio actiua sit solum intelligere, & velle diuinū cum relatione. Deinde, quia ea, quæ sunt relata ad Deum, non nisi cum mutatione eius, de quo dicuntur, existunt; docente

3. Ratio. D. August. lib. 5. lib. de Trin. c. vlt. Cum igitur creatura ad Deum referatur; non existet sine aliqua mutatione: hęc autem mutatio non est alia quam creatio: igitur creatio mutatio est, atq. adeo non est solū velle diuinum cum relatione. Postremo, relatio qua creatura Deum, vt causā suā effectricem respicit, est reali: (quod omnes pene aduersæ opinionis assertores fatentur) habet ergo aliquam rationē fundandi ex ijs, quas Aristot. 5. Metaphy. ca. 15. tex. 20. enumerat: sed non aliam habere potest, quam ipsam affectionem passiuam, qua creatura producitur: ergo effectio creatiove passiua est eius ratio fundandi, ac proinde creatio passiua non est ipsa relatio creaturæ, seu creatura prout habet ordinem ad Deum; alioqui idem omnino sibi ipsi ratio fundandi esset. Denique relatio creaturæ est quippiam posterius re creata, creatio vero cum sit via ad esse, saltem natura, rem creatam antecedit; non igitur creatio relatio est.

Solutio eorū, quę pro aduersa parte adducta sunt.

Ad id, quod pro contraria parte adducitur, scilicet internam Dei intelligentis & volentis actionem, quæ infinitā habet efficacitatem, per se sufficere ad creandum; respondendum est, sufficere quidē, sed cum actu potentiæ exequentis, & adhibita externa actione, sine qua Deū quicquam extra se producere, impossibile est: quemadmodum neque cum igni potest Deus concurrere ad calefaciendum absque externa actione, quæ non distinguitur re ipsa a calefactione ignis, vt alibi diximus. Ad testimonium Aristotelis ex 3. huius operis, dicendum actionem physicam, de qua inibi agit, coniunctam esse cum motu; creationem vero non esse actionem physicā; nec item proprie mutationem; cum ea proprie mutatio dicatur, qua subiectum, seu materia ab vno termino, sub quo prius iacuerat, ad alium transit. Quod item opponunt non dari subiectum, in quod externa actio creandi, quā

Subiectū, ī quo creatio recipitur.

A ponimus, recipiatur; haud ita est, potest enim actio, qua, v. g. anima creatur, in ipsammet animam recipi, quæ quidem in genere causæ subiectiuę prior natura est, q̄ sua productio. Lege Ægidium in libro de esse & essentia loco superius citato.

ARTICVLVS IV.

B *Statuitur discrimen inter creationem, & conseruationem.*

SEquitur altera propositæ quæstionis pars, de discrimine inter creationem, & conseruationem; Qua de re agit D. Thom. q. 104. 1. p. art. 1. & de potent. q. 5. art. 1. Herueus in tract. de æternitate mūdi, q. 1. Henric. Gandau. quodl. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 1. Ferrar. 3. cont. gent. c. 65. Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Ægidius in tractatu de esse, & essentia, q. C 7. alijq. nonnulli. Sed omissa opinionum confutatione, paucis rem expediemus. Aduertendum uero est, conseruationem bifariam sumi: vno modo pro actione, qua Deus rem creatam per se immediate conseruat: altero, pro conseruatione, qua causæ secundæ nōnulla entia a Deo creata, sed tamen ipsarum tutelæ commissa pro sua parte tuentur, vt v. g. forma materiam: hæc enim sic ab illius actu, perfectioneq. dependet, vt si ab ea omnino destitueretur, nec eius operam Deus nouo, D vehementiorіq. influxu compensaret, in nihilum esset recasura.

De eadem re differit Bachonus in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Bassolius d. 1. q. vlt.

Conseruationē duobus modis sumi.

Hoc posito, sit primum pronunciatum. Conseruatio priori modo sumpta, est idē re cū creatione. Probatur; Nam creatio, & huiusmodi conseruatio circa eundem terminum versantur; siquidem esse, quod Deus creando tribuit, identidem conseruando impertit. Quod vsque adeo verū est, vt D. August. c. 12. lib. 4. super Genes. E ad literā, dixerit, & nunc cęlestes orbes creari; videlicet, quia idem esse, quod initio temporis a Deo hauserunt, etiam nūc ab eodem continenter accipiunt.

1. Pronūciatum.

Etiā nūc creari cęlos D. August.

Sit 2m pronunciatū. Creatio & istiusmodi conseruatio non intrinseco, sed accidentario discrimine inter se diffident. Hoc pronunciatum inde suadetur, quia conseruatio ita sumpta, eo tantum differt

2. pronunciatum.

a crea-

a creatione, q. illa tendat in esse rei iam præhabitum, siue in esse, quatenus connotat præhabitam sui possessionem; vel, si magis placeat, prout cōnotat negationē nouitatis; at creatio fertur in esse ei prout è nihilo confertur, absolute sumptum. Hęc autē siue negatio, siue vt Aegidius loco citato vocat relatio connotata non intrinsecam, sed accidentariam dumtaxat differentiam constituit. A

3. pronunciatum. Tertium pronunciatum, Conseruatio posteriori modo sumpta, non est idem re cum creatione. Hoc ex eo patet; quia nullo conseruatio potest esse idem re cum creatione, præter eam, quia confertur esse ex nihilo, præhabitum tamen. At nullum agens creatum potest alicui rei esse ex nihilo conferre (intellige vt principale agens, & vi propria: quamquā possit a Deo tanquam instrumentum vltra naturę suæ vim ad eiusmodi actionem diuinitus excitari.) Illustratur quoque idē exemplo formæ respectu materiæ. Nam conseruatio, qua forma materiam cōseruat, & eiusdem materiæ creatio, non possunt inter se re ipsa non distingui. Quod ita probatur. Forma eatenus materiam cōseruare dicitur, quatenus eam actuat: hæc vero actuatio non est aliud, quam modus, quidam, quo forma sese in materiam insinuat, seq; illi donat, qui modus, vti in secūdo libro disseruimus, est idem re cum forma: & ex consequenti realiter a materia dissidet, cum alia res sit materia, alia forma. Quo patet conseruatione, qua forma materiam conseruat, distingui re tum a materia tum a creatione, quæ est idem re cum materia creata. Idem quoque exemplo alio patesit. Etenim Deus in prima rerum molitione terram creauit: hanc vero cœpit mox cęlum, vti & nunc facit, suo influxu conseruare: patet vero huiusmodi cooseruationem distinguit re ipsa a terra (atque adeo ab illius creatione) enm cœlum non aliter elementum terræ conseruet, quam beneficas in eo qualitates producendo; quæ productio vt est idem re cum ipsis qualitatibus; ita oportet a terræ elemento, quæ ab illis re ipsa differt, reāliter quoque distingui. B C D E

Forma quo pacto materiam conseruet.

Cœlestia corpora vt terrā conseruent.

QVAESTIO II.

Vtrum creatio naturæ lumine cognosci potuerit, & an eam Aristoteles cognouerit.

ARTICVLVS I.

Potuisse naturæ lumine cognosci, ac re ipsa cognitam fuisse.

NOn quærimus de creatione rerum initio tēporis exhibita, sed de creatione absolute sumpta; num videlicet hæc innato rationis lumine absque diuino afflatu cognosci quiuerit. Cui dubitationis affirmatiue spondendū est cum D. Thoma in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. Henrico Gandauensi quodlib. 8. quæst. 6. Alensi 2. par. q. 6. art. 6. Scoto quodlib. 7. alijsq; compluribus. Idem etiam magno consensu patres docent. Atque inprimis D. Augustinus 11. de ciuitate Dei cap. 4. Exceptis, inquit, propheticis vocibus, mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate, & mobilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus, & factum se esse, & non nisi a Deo fieri potuisse proclamat. Idem luculenta oratione ostendit D. Gregorius Nazianzenus oratione 2. de Theologia aiēs. Quēadmodum ille, qui citharam affabre constructam, & elaboratam conspicit, eiusq; concentum audit, ipsum citharæ artificem, ac citharædum mente reputat, licet sibi de facie ignotum; ita eum, qui mundi harmoniam percipit, mundum a diuino conditore, & architecto, quamuis ab eo nō videatur, creatū intelligere. Idem confirmat D. Athanasius in oratione contra idola, Theodoretus serm. 2. de prouidentia, D. Dionysius 7. capite de diuinis nominibus, D. Damascenus 1. lib. de fide orthod. D. Gregorius Nyssenus libro de vita Mosis, Origenes lib. 4. contra celsum, Eusebius lib. 7. de præparatione Euang. cap. 2. & alij.

Status quæstionis. Constituitur pars affirm.

Probatur consensu patrū Augu.

Gregorius Naz.

Athanas. Dionysius Damasc. Greg. Nyssenus. Orig. Euseb.

Id quoque indicant sacræ paginæ testimonia, vt illud Pauli ad Romanos. 1. Inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Et illud Sapiētiæ 13. a magnitudine speciei & creaturæ, poterat creator cognoscibiliter uideri.

Sacræ paginæ testimonia. D. Paul. Sapient.

O Pię-

Rationib. Præterea ſuaderi poteſt hæc aſſertio ex eo, quia multæ ſuppetunt phyſicæ rationes, quæ palam oſtendant habere Deum potentiam creandi: itemque mundũ non a ſe, ſed ab vno aliquo rerum principio & fonte habere eſſe. E quibus rationibus aliquot hoc loco in mediũ proferemus.

1. Ratio. Prima ſit. Vt quæque res eſt, ita agit; ſed Deus ita eſt, vt non aliunde pendeat, nec aliud quid ad ſuum eſſe præexigat, ergo ſimiliter in agendo, nec præiacentem materiam, nec quicquam aliud requiret, aut ſupponet. Poterit igitur quamlibet rem creare, ſi velit.

2. Ratio. Secunda. Quo cauſſa excellentior eſt, eo paucioribus eget adminiculis ad operandum; ſed natura eſt nobilior, q̃ ars, & Deus, q̃ natura. Igitur cum ars ſupponat rem compoſitam; natura vero materiam; Deus neutrum horũ præexiget, atque adeo poterit res è nihilo producere.

3. Ratio. Tertia. Eſſe diuinum, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur, eſt infinitum, cum non ſit ad aliquod genus entis limitatũ, ſed totius eſſe rationem omni ex parte completam in ſe cohibeat, igitur Dei potentia eſt infinita, atque adeo poteſt quidquid non implicat contradictionem. Cum hanc autem creatio non implicat, poteſt ergo Deus aliquid creare.

4. Ratio. Quarta. Cum nihil præter Deum habeat eſſe omnibus numeris perfectũ, ſed imperfectioni admiſtum, & participatũ, nulla creatura poteſt eſſe a ſe, ac proinde neceſsario ſuum eſse mutuabitur a ſuperiori cauſsa, ideſt, a primo & perfectiſſimo ente, in quo ipſum eſse, vt in primæua origine abſolute, & eſsentialiter ineſt: oportet igitur res omnes a Deo ortũ ducere. Præterea earum rerum nonnullæ, vt intelligentiæ, vt materia prima, ut anima rationalis, non niſi per creationem produci poſsunt, cum nequeant a cauſis ſecundis effici, nec fiant e præiacente ſubiecto: ergo, &c. Quare poteſt naturali lumine creatio deprehendi: ſiquidem hæ rationes, quibus eam dari aſtruximus, citra diuinam fidem ipſo ductu naturalis luminis inueſtigari, atque inueniri queunt, vt conſideranti planum erit.

Ac ſane, q̀ eam multi veterum philoſophorum re ipſa cognouerint & celebrarint, cõſtat ex ijs, quæ refert Iuſtinus philoſophus & martyr in ſua parænesi, D. August. 11. de ciuit. Dei, c. 4. & lib. 12. c. 17. Lactantius lib. 7. c. 3. Eugubinus 7. de perenni philoſophia c. 3.

ARTICVLVS II.

Quod veriſimilius ſit Ariſtotelem creationem agnouiſſe.

QVod tñ ad Ariſtotelem attinet, ſunt qui creationem ignotam ei oĩno fuiſse contẽdant, aſserantq; nihil eſse a peripatetica doctrina magis alienum, & abhorrens, quam exiſtimare potuiſse quicquam a Deo è nihilo fieri. Atque hanc fuiſse Ariſtotelis mentem arbitrati ſunt Eudemus, & Alexander teſte Simplicio ad initium huius operis, Pletho in libro de ijs, quibus Ariſtoteles a Platone diſſidet, cap. 1. Auerroes hoc in lib. comm. 4. Simplicius ad tex. 6. in digreſſione contra Philoponum. Henricus Gand. quodl. 8. q. 9 Beſsario lib 2. contra Calumm Plat. c. 6. Gregorius Ariminẽſis in 2. diſt. 1. q. 1. Marſilius q. 1. art. 3. & alij. Poteſt autem id inprimis ſuaderi; quia Ariſtoteles in 1. huius operis cap 4. tex. 33. & ſæpe alibi commendat ac tuetur tritum illud philoſophorum axioma, e nihilo nihil fit. Item, quia cum de actione diſſerit, ſemper ei ſubiectum aliquod ſubſternit, vnde 5. Metaphyſ. c. 12. tex. 17. potentiam actiuam definit potentiam tranſmutandi aliud, hoc eſt, varie afficiendi ſubiectum. Et de cauſa efficiente cũ agit, vbique eam definit per totum, quia haud dubie ſubiectum præiacens requirit. Denique quia 2. Metaphyſ. cap. 1. tex. 4 ait principia eorum, quæ ſemper ſunt, ideſt, materiam & formam, corporum cœleſtiũ non habere cauſam.

Aſſertores partis negatiuæ. Eudemus. Alexãder. Pletho. Auerroes. Henricus. Gregori⁹. itẽ Bacl nus ĩ 2. d. 1. q. 1. Abulẽſis ad c. 32. Deu. q. 3.

Alij tamen contra ſentiunt, nimirum Ariſtotelem creationem cognouiſſe, non eam quam vocant cum nouitate eſsendi, qua ſcilicet Deus a primis mundi originibus res produxit, ſed qua ex æternitate, vt ipſe putabat, vniuerſum condidit. In his ſunt Auicen. 9. ſuæ Metaph. c. 4 D. Tho. hoc in lib. ad tex. 4. Scot. quodlib. 7. & in 2. ſent. diſt. 1. q 3. Albertus de quatuor coæuis queſt. 1. artic. 1. Herueus in tract. de æternitate mundi, quæſt. 4. alijq; complures. Ad hanc uero partem, quam veriſi-

Pars affirmatiua ueriſimilior. Qui eam tuentur.

Loca, qui bus eã Aristoteles statuere videtur.

verisimiliorem iudicamus astruendam; multa loca ex Aristotele, eaque illustria adduci possunt. In primis namq; 2. Rhet. cap. 23. asserit dæmones esse opus Dei. & in 2. de generatione cap. 10. text. 58. ait Deum vniuersum omnibus suis numeris concinne, & elleganter perfecisse, veram æternitatem ijs, quæ habere illam poterant impertiendo. Et in 2. Metaphys. cap. 1. text. 4. docet primam causam esse cæteris causam, vt sint. Quo loco probe aduertit D. Thomas, Aristotelem Deum non solum motus, sed ipsarum etiam rerum quæ motu cientur, causam fecisse. Præterea eodem lib. cap. 2. probat Aristoteles non dari progressum in infinitum in causis agentibus, sed tandem perueniendum ad vnam omnium rerum effectricem causam, idest, Deum. Cursus 12. Metaphysc. cap. 7. text. 38. ait cœlum, & naturam pendere a Deo: & cap. 8. text. 43. Deum absolute principiũ, primamq; causam vocat. Ex quibus sane locis deduci uidetur, nõ latuisse Aristotelem rerum creationem. Deumq; efficienté mundi caussam esse.

Responsio ad rõnes aduersariæ partis

Quæ vero pro contraria parte citantur, vnam fere, eandemq; explicationem habent, nempe loqui inibi Aristotelem non de diuina, sed de nostrate, naturaliq; actione, quæ fit cum transmutatione, & tempore: hac enim ex nihilo nihil efficitur; hæc subiectum antea existens deposcit. Vnde Auerroes 1. de cœlo cap. 3. ex. 20. non dixit, inquit, Aristoteles, non esse cœlum generabile absolute, sed huc modo quem vulgo dicimus, quippe & e contrario & subiecto præexistente. Porro consueuit Aristoteles potẽtiæ actiuæ, & causæ efficientis vim more physico explicare, non quod nullam aliam potẽtiam, causamve præter physicas esse putarit, cum 9. Metaphys. cap. 1. text. 1. concedat aliam dari potentiã actiuam prætereeam, quæ per motum agit: sed quod aliæ ex physicis facile innotescant. Ille vero locus ex cap. 1. lib. 2. Metaphys. aliter est interpretandus, vt sensus sit; Eorum, quæ sempe. sunt, idest, corporum cœlestium, & intelligentiarum, quæ nunquam intereunt principia, hoc est, causam efficientem, finem, & exemplar, quod vtique est ipse Deus, non habere causam. Quo nihil verius: itaque hic locus: primæ opinioni magis obest, secundæ nihil omnino officit; quin ei potius suffragatur, cum nihil præter Deum a passiua causalitate excipiat.

QVÆSTIO III.

Fuerit ne mundus ex æternitate procreatus, an non.

ARTICVLVS I.

Quid veteres Philosophi in proposita quæstione senserint.

Omnes pene Philosophi, qui ante Aristotelis tempora fuere, in eam sententiã conspirarunt, vt crederẽ mundum sub ea saltem facie, rerum cõtextu, & absolutione, quam nunc habet, nõ ex æternitate, sed initio temporis constitisse. Ita nimirum sensit Trismegistus, e cuius fontibus vniuersa Græcia bibisse dicitur; ita Musæus, Linus, Epicharmus, Orpheus, Hesiodus, & Homerus, qui res diuinas poetice scripserunt; ita Anaxagoras, Zoroastes, Melissus, Empedocles, Pherecides, Philolaus, Democritus, & Zareta Chaldæus, quem Pythagoras audiuit, & secutus dicitur, tametsi Tertullianus in Apologetico mundum Pythagoræ ingentum dicat.

Lege Aristo. 1. de cœlo cap. 10. de Trismegisto Diod. lib. 1. rerũ antiq. c. 2. & li. 2. ca. 1. D. Aug. li. 18. c. 39. Genebra. li. 2. chronolog. qui eum min. antiquum facit.

Cæterum quid Plato hac in re senserit, nec apud eius sectatores, nec inter peripateticos omnino constat. Multi enim idem Platonem, & Aristotelem sensisse inquiunt, nec esse inter illos sententiæ, sed verborum dissidiũ; itaque Platonem sempiternum fecisse mundum. Quod si his obijcias, Platonem disertis verbis in Timæo mundi ortum asserentem; respondent Plotinus, & Proculus (vt Alcinoi, Simplicij & aliorum explicationẽ omittamus) mundũ ob id a Platone genitum dici, quod semper gignatur, fiatq; a Deo, seu lumẽ a sole. Alij, in quibus sunt Philo Iudæus Platonis simia, Laertius in vita Platonis, Cicero in Tuscul. quæst. Atticus, Seuerus, Plutarchus, Aphrod. sæus, & alij mũdi æternitatem prorsus negati a Platone arbitrantur. Quæ sane est germana Platonici dogmatis interpretatio vt eius Timæum, Critiam, & libros de Rep. accuratius intuenti patebit: quam

Vt Porphyrius, Iãblichus Plotinus, Proclus, Apuleius, Alcinous, Cranior, Simplici. Taurus, Bessario.

Vt D. Ambrosius, D. August. D. Iusti. mar. D. Damas.

Clemens Alex. Teodoretius, Eusebius cæs. Theophrastus, Septima*. proinde Aristoteles hoc in li.c.1.tex.10. de sui preceptoris mente esse, & ab ipsa Academia fluxisse nequaquã dubitauit. Licet q; ad mundi materiam spectat, eam Plato infinitis seculorum ętatibus vltro citroque temere discurrentem fecerit, tũ Deum ex confusione illa desormi ipsam in ... ordinem reuocasse, numeris que decentibus, & figuris eius partes vndique decorasse, atque ita demum mundum compegisse.

Libet vero, quę in hanc sententiam ab Heraclide platonis discipulo tradita sunt hic conscribere. Erat, inquit, olim mundus informis, & cœnosus nōdum discretis rerum notis integritatem suæ formę adeptus. Nam neque dum tellus centrum suum pro fundamento rerum omnium stabilierat, neque cœli perpetuus motus certa sede voluebatur, sed omnia sine solis vsu immota, tristiq; silentio depressa languebant, aliud extabat nihil, q̃ informis diffusę materię segnities, antequam principium illud, a quo producta, & constituta sunt omnia, salubrem vitę modum depromēs mundum mundo redderet, cęlumq; a terra, & pelagus a continente distingueret. Quo ipse primũ elementa quatuor, ex quibus ceu radice, ac generis principio nihil non gignitur, ordinem suum & formam propriam acceperunt. Hęc ille. Lege Basilium homil. 2. Hexam. vbi hunc Platonicorum errorem de materia ęternitate, quo ēt pythagorici & Stoici imbuti fuere, credit occasionem sumpsisse ex verbis illis Geneseos, Terra autem inanis erat, & vacua, &c. quem errorem cõfutat Tertullianus aduersus Hermogenem, & Lactantius lib. 2. c. 9. Hoc igitur modo sese habuerunt philosophantium placita de mundi creatione; etsi alia quoque inter eos fuerint certamina, dum hi vnum, illi plures, aut etiam infinitos mundos constituũt. Qua de re D. Aug. 18. de ciui. Dei c. 41. & in libro ad quod vult Deũ de hęresibus, Theodoretus in lib. de materia, & mundo, Cyrillus Alex. lib. 2. contra Iulianũ, Clemēs Alexan. 5. stromatum, alijq; complures.

Lege Alcin. in li. de doct. plat. c. 12.

D. clemēs lib. 8. recogni. D. ambr. 1. Hex. c. 1. plutar. 1 Sympos. Eugubin* li. 7. de perēni phil. Mirãdula 1. de Examine uanit. c. 11.

Porrò Aristoteles a Platone discedens totũ vniuersum ex omni æternitate fuisse palam docuit. Vnde apud Hierophontem sacerdotem duplici de causa accusa- A tus dicitur, & quod in Lyceo vnũ Deum docuisset contra patrios ritus de idolis & multitudine deorum, & quod mũdum sempiternum enunciasset, quem initio temporis conditum Græcia putabat. Nõ desunt tamen, qui dicant Aristotelē hãc sibi sententiam non vt demonstratam omnino persuasisse, sed vt probabilem dialecticis rationibus agitasse, ac presertim eos coarguere uoluisse, qui mundum physico motu genitum asserebant: Sic Aristotelis B mentem interpretatur D. Thom. 1. par. q. 46. art. 1. Albertus hoc lib. tract. 1. c. 1. Vdalricus in sua summa lib. 4. Argentinas in 2. dist. 1. q. 1. art. 1. adducuntur uero ut ita credant eo potissimum argumento, quod Aristo. 1. Topic. c. 9. problema dialecticum uocarit, Sit ne mundus ęternus, an non.

Non uidetur tamen hęc opinio cum Aristotelis mente congruere, qui in 4. & 8. huius operis t. de cœlo 2. de ortu & C interitu t 2. metaphys. ac denique ubicunque de mundi effectione disserit, eius ęternitatem pugnaciter defendit. Quin uero magna pars eius doctrinę, quę apud ipsum de primę causę efficientia est, in eam unam assertionem incumbit. Quapropter aphrodisæus rogatus quid Aristotelis ipsi magis placeret, respondit se sententiam de mundi ęternitate prę ceteris arripuisse, quod in ea sola uideretur Aristoteles sibi constare. Neque of- D ficit quod id Aristoteles inter problemata dialectica numeratit. Primum, quia sciebat complures sapientiæ nomine insignes uiros contrarię fuisse opinionis, quod ad rationem problematis sat erat. Deinde quia id non ex professo, sed exempli causa duntaxat pronuntiauit, in exemplis autem, ut 1. priorum c. 39. docet, non requiritur ueritas.

Aristoteles mundi æternitatē pugnaciter defendit.

ARTICVLVS II.

E *Quod mundus initio temporis a Deo productus sit, vt fides docet, & quo anni tempore productus fuisse videatur.*

QVidquid tamen Aristoteles alijue senserit, mundum non ex æternitate, sed initio temporis, Dei creantis imperio ac uoluntate productum fuisse, docet fides

Multis locis sacrarũ literarum & capit.

Primiter de sum. Trinit. & fide cath.

fides orthodoxa, quę a prima veritatis luce descendens, aduersantium sibi errores quasi nebulam discutit, omnemque altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei euertit.

Sententia existimãtium mũdum autumno ortum.

Vberioris autem doctrinæ gratia, duo hoc loco exponemus. Alterum, quo anni tempore videatur mundus a Deo fuisse conditus. Alterum, an noua mundi creatio physicis rõnibus demonstrari possit. Quod ad primum attinet, Abulensis q. 21. in 1. caput Geneseos, alijsq; in locis, Lyranus 1. & 7. Geneseos, & Exod. 12. prӕterea nonnulli ex Hebræis, & e recentioribus Theologis, arbitrant̃ mundum autumno conditum mense Septembri, Sole circiter in fine Virginis, vel in principio Libræ existente. Idẽ placuisse Ægyptijs inde conijci potest, quod tpe Mosis annum a Septembri inchoabant, vti refert Iosephus lib. 1. Iudaicarum antiquitatũ. Quę consuetudo non aliunde apud illos orta vr̃, nisi q᷑ persuasum haberent, eo mense mundi primordia fuisse. Vna e potissimis rõnibus, quibus prædicti authores nituntur (vt omittamus eas, quas è diuinis literis hausere) ea est, quia cõueniens fuit arbores in statu perfecto, atq; adeo cum fructibus iam maturis a Deo creari. Primum quia perfecta sunt opera. Deinde, quia eiusmodi fructus tũ primis nostri generis parentibus, q̃ brutis animantibus ad alimentum mox dati sunt, constat ex 1. c. Geneseos: cum igitur mẽse Septembri arborum fructus maturi, & ad esum apti esse soleãt: vr̃ sane Deus eo mense arbores, totumq; mundum produxisse. Adde qđ si in nostro hemisphæro creatæ essent arbores verno tpe sequeretur nec autumno eiusdẽ anni creationis mundi, nec aliorũ insequentiũ annorũ, debuisse arbores maturos fructus apud nos hr̃e, vtpote quos verno tpe maturos exhibuissent: cũ tñ secus accidere videamus.

Ægyptij annum a Septẽbri inchoabant.

Mundum verno tẽpore creatum affirmant Damascen. Athanas. Rabanus. Isidorus.

Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ c. 7. Leo Sermone 9. de passione. Athanasius in quęstionib. ad Antiochum q. 17. (si eius est illud opus) Rabanus ad caput 12. Exodi. Isidorus 5. Etymologiarũ, cap. de temporib. Augustinus in quęst. veteris & noui Testamenti quæst. 106. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 14. Beda in libro de ratione tẽporum c. 28. Ambrosius lib. 1. Hexameron c. 4. Theodoretus q. 72. in Exodum, atque omnes pene scholasticæ Theologiæ professores asserunt procreatum fuisse mũdum verno tempore, mense martio. Quod statuit et Synodus Palæstina coacta a Theophilo Episcopo cæsariensi ex mandato Victoris Papæ, eiusq; decreti meminit Beda li. cit. c. 40. Neque hoc tantum patribus visum fuit, sed antiquis etiã Astrologis, qui propterea Solarem motum a principio Arietis auspicabant̃: & poetis, quorum inter Latinos princeps ita cecinit.

Augu. Cyrillu. Beda. Ambros. Theodoretus. Synodus palæstina.

Non alios prima nascentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorẽ
Crediderim; Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Ex his partibus etsi nulla omnino certis & indubitatis argumẽtis nitatur, multo tamen verisimilior est ea, quæ mundum verno tempore ortum affirmat, maxime propter doctorum, qui illam tuentur, multitudinem & autoritatem. porro cum non superiori tantum, sed inferiori etiam hemisphærio, diuersis tamen anni mensibus, suum Ver sit, suusq; autumnus, ut luce clarius est, dum mundum verno tempore creatum dicimus, loquimur de uerno tempore nostri hemisphærij.

Quod vero ita res habuerit, ex eo ostẽditur, quia cõgruebat, vt mundo recens nato optimum anni tempus largiretur Deus in nostro hoc hemisphærio, quod nobilius est & illustrius, vt syderum, quę ad polum Arcticum fulgent, numerus, magnitudo, pulchritudoq; demonstrat. Tum maxime, quia sub eo cõdenda erat Hierosolyma, præsentia Christi domini & mysterijs redemptionis nostræ consecranda; itemq; sub eodem erat futurum mundi caput Roma, sanctitatis, fideiq; magistra, & Europa, vbi Christiana Respublica præcipua semper dignitate floruit; ad quod verisimile est, Deum in conditione mundi respexisse.

Excellentia superioris hemisphærij.

Esse autem verum tẽpus anni totius optimum, palam indicat eius amœnitas, temperies, & ad res gignendas, conseruãdas, atque ad incrementũ prouehẽdas com-

Verni tẽporis com...

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Carpit Empedoclem.

QVod a si hæc.] Ex ijs, quę hactenus disputauit, concludit fictitium esse ac fabulæ similes affirmare motus initium fuisse, aut finem vllum futurū. Deinde, quia non sat erat suam de æternitate motus confirmare sententiam, nisi etiam aliorum philosophorum placita sibi aduersa refelleret, id id in hoc capite facere aggreditur, in quo Anaxagoram & Empedoclem motus æternitatem negantes insectatur. Coarguit igitur Empedoclem, qui cum diceret litem & amicitiam necessario vicissim res mouere, ac per quædam temporum interualla motionem quietemque interijci, tamen huius rei nullam aliam afferebat causam, quam quod ita oporteret fieri: sic rei natura postularet. Atque hoc ipsum ait fortasse dicturum Anaxagoram, qui vnum motus principium induxit, si quis ab eo sciscitaretur, cur mens nihil operis ab æternitate molita est, nec Chaos nisi certo tempore mouit, rerumq. secretionem effecit. Hos igitur ideo reprehendit, quod ad rerum naturam confugerint, quasi natura, quæ maxime est ordinis studiosa, sine ordine & ratione quicquam aggrediatur.

Natura maxime amica ordinis.

Vbi rō & pportio, ibi ordo.

b Infiniti autem.] Alienum esse ab ordine, quem natura amat, vt res infinito tempore immotæ iacuerint, deinde moueri cęperint, ex eo probat, quia ibi duntaxat ordo cōstat, vbi ratio & proportio inuenitur, at infiniti ad infinitum nulla est proportio. Subijcit deinde ea, quæ a natura fiunt, duplicia esse. Nam quædam semper eodem modo se habent, vt ignis latio in superum locum, leonis a leone productio: alia vero non item, sed euariant, vt patet in viuentibus, quæ non semper increscunt, sed interdum imminuuntur, idque non sine causa, & instituto naturæ. Quare cum res infinito tēpore quieuisse, postea vero fuisse motas, ad nullum horum modorum pertineat, satis liquet dogma hoc a naturæ legibus abhorrere.

Empedoclem rectius Philosophatū quā Anaxagoram.

c Quocirca.] Rectius philosophatum inquit Empedoclem, quam Anaxagoram, hic enim posita ante omnem motum infinita quiete, naturæ ordinem demolitus est: ille dū vices illas mouendi, quiescendiq. statuit, aliquem ordinem adhibuit; quamquam in eo etiam peccauit, quod nullam tam insignis alternationis causam reddidit: cum minime deceat, indagatorem inspectoremque naturæ, quicquam absque experientia vel demonstratione rationeve aliqua pronunciare.

Præoccupatio.

Rō cōcordię, & discordiæ.

d Nam ea quæ posita.] Diceret quis Empedoclem vicissitudinis illius causam attulisse, videlicet concordiam, & discordiam. Occurrit Aristoteles, huiuscemodi causam veram & idoneam haudquaquam esse. Licet enim, vt in Reipublicæ partibus videre est, concordia res aggregentur, discordia diuidantur; non tamen concordiæ, & discordiæ ratio, siue essentia in eo consistit, vt alternis vicibus moueant, & æqualibus temporum spacijs hæc regno cedat, illa succedat.

Coarguit Democritū. Quædā ex ęternis habere cām: Alia non habere.

e Omnino autem.] Empedocles suam positionem æternitatis nomine tuebatur, nullam aliam reddens causam perpetuæ illius vicissitudinis, quam quod ita ab æterno fuisset, proindeq. rata lege ita euenire oporteret, quia æterna causam non habent. Hoc vt parum philosophice dictum incusat Aristoteles, simulq. reprehensionis aculeos infigit Democrito, qui similiter physicarum rerum causas æternitati ascribebat, aiens nullam aliam rationem vlterius disquirendam esse. Et vero fatetur Aristoteles, quædam esse æterna, quæ causam non habent, cuiusmodi sunt principia simpliciter prima: ea namque & sempiternæ veritatis sunt, & nullam causam obtinent. Vnde per se ipsa innotescunt, ac fidem faciunt, vt constat ex ijs, quæ 2. lib. Posteriorum disputata sunt. Verum nonnulla æterna inueniri ait, quæ causam habent, vt triangulum constare tribus angulis, qui duobus rectis pares sint: huius enim affectionis causa est ipsa trianguli definitio. Quo patet aliquid sempiternum causam habere; quod negabat Democritus.

Prima rō cōtra motus æternitatem.

f Quæ autem hisce.] Proponit tres rationes, quibus motum non semper fuisse probari possit. Prima ita habet. Nulla mutatio clausa terminis perpetua est, sicuti nec infinita; sed omnis mutatio est clausa terminis, cum inter duo extrema contraria versetur: ergo nulla perpetua est, & ex consequenti nullus motus est sempiternus.

g Deinde

g Deinde viden
lapis, aut aer motun
inciperet in illo eſſ
poſſet, ſequeretur q
te. Quod veritati a
h Longe autem.
homine, qui quandà
appellatur, idipſum
animantes nonnunc
moueri incipiunt: e
i Atque horum
det, ex motibus, qui
motum perpetuum
fico vnius chordæ to
quid de cæteris mo
li corpori conuenier
non ea contrariorum
K Moueri autem.
uebatur. Nā quod ex
quiescat Itaq. vult, q
antecedere aliū, quo
tiū vero rñdet, impri
nimirū alterationes,
& humectatio. Deind
cām plerumq. habere
litur. Id quod exemp
te motu a somno exc
tit, nimirū absumptio
absolutio, aut aliud
suum funct. onem ob
triendi actu nō viuan
mātes interdum latio
localem saltem nutrit
temporis aut vllius re
Obserua in hoc cap
ne diuinam, & quia un
vt nih l abs, ue eo mo
partib animal. c. 1. & 1
tura boni c. 3. & lib. 6.
Ad eundē text. 15. r
tatis, sed docere et da
cata subiectis cōueni
hil ęternum in discip

QVAES
Quid creatio sit, &
seruatione di
ARTIC
Creationem esse
producti

Definitio creationis.

CReationem hunc
logi Philosophi

e videmus.] Secũda rõ est. Aliquid mouetur, quod antea quiescebat, vt eſt r motum init. Ergo idem & in toto vniuerſo potuit contingere videlicet vt illo eſſe motus, qui antea non erat. Nam ſi motus inchoari in aliquo non eretur quę mouentur, perpetuo agitari, & quæ quiescunt, ſemper quieſce- eritati aperte repugnat. 2. Ratio.

autem.] Tertia ratio eſt, quod in animantib. fieri cõſpicimus, præſertim in i quandam totius vniuerſi imaginem in ſe continet; vnde & paruus mundus d ipſum videtur fieri potuiſſe in mundo magno, & in natura vniuerſa; atqui nonnunquã abſq. vllo authore nulloq. alio motu, quo incitentur preeunte, piunt: ergo & in tota natura ante eius motũ potuit infinita quies pcedere. 3. Ratio. Hõ paruus mundus.

horum quidem.] Diluit ſuperiora argumenta. Et ad primum quidem reſpõ ibus, qui inter cõtraria verſantur, non poſſe vnum, eundemque ſingularem petuum eſſe, cum extremis contrarijs claudatur; ſicuti neq. inſtrumento mu hordæ idem ſonus eſt, qui primo, & qui ſecundo ictu redditur. Item quid- teris motib. pronunciandum ſit, nihil obſtare quo minus conuerſio immorta onueniens infinitis ſeculis eadem abſq. intermiſſione duret: ſiquidem hæc rariorum repugnantia, quæ perennitatem inhibet, continetur. Reſpõſio ad 1. rationem.

ri autem.] Soluit ſm argũ, concedens aliquid moueri, quod antea non mo- ã quod externum hẽt motorem, nihil mirum ſi eo præſente cieatur, abſente aq. vult, quoties denuo res inanimata moueri incipit, eum motum neceſſario aliũ, quo mouẽ afficiatur, & hunc aliũ, ſicq. in infinitũ abſq. termino. Ad ter det, imprimis cõſpicuũ eſſe quoſdã motus animanrib. extrinſecus aduenire, rationes, quæ a circumfuſo corpore aut aliunde inferuntur, vt refrigeratio, tio. Deinde ait ipſum ẽt motum, quo ab vno loco ad aliũ nigrant, externam nq. habere, qua videlicet mens, aut appetitus ad eũ motum edendum impel od exemplo aīaliũ dormientium oſtendit, quæ cum aliqñ nullo antecedẽ omno excitari videantur, reuera tñ eam excitationẽ aliquis motus anteuer- abſumprio, aut depreſſio vaporũ, qui cerebrum occupabant, vel concoctionis unt aliud quid, vnde vigilia ſequitur. Quin vero etſi nullã externorum ſen- ionem obeant, interius haudquaquam motu vacãt, cum ſine reſpirandi & nu u nõ viuant. Falſum eſt ergo quod in argumento aſſumebatur, nimirum ani- rdum lationẽ inchoare abſq. alio motu in eis præcunte; cum eorum motum tem nutritio antecedat. Porro ꝙ rationes ab Ariſtot. propoſitæ, motus aut ut vllius rei creatæ æternitatem minime concludant, in progreſsu patebit. Ad 2. Ad 3.

in hoc capite ad text. 15. præclarum naturæ elogium, quæ ordinem, rem ſa- , & qua uniuerſi pulchritudo magna ex parte continetur, tantopere amat, ſ, ue eo moliatur. In quam ſententiam lege quæ ſcripſit etiam Ariſt. lib. 1. de nal. c. 1. & in problem. ſect 19. q. 38. Plato in Phædone, D. Auguſt. lib. de na- . 3. & lib. 6. Muſicæ c. 14. & ex profeſso in libris de ordine. Vniuerſi pulchritudinẽ ordĩne maxime conti neri.

lẽ text. 15. nota Ariſt. non ſolum concedere enunciationes ſempiternæ veri- ocere ẽt dari ſempiternam cauſam, ob quam eiuſmodi enunciationum pdi- ſtis cõueniãt. Quod nõ parũ hẽt momenti ad coarguẽdos eos, qui putant ni- m in diſciplina Ariſt. cauſam vindicare: quod annotau. r hoc loco D. Tho. In doctrĩna Ariſto. quædam ſempiterna habere cauſam.

VAESTIO I.

tio ſit, & quo pacto a con- atione diſtinguatur.

TICVLVS I.

nem eſſe alicuius enihilo productionem.

onem hunc in modum Theo- Philoſophiq. definiunt, ex D. A Damaſceno lib. 1. fidei orth. c. 8. & libr. 2. c. 2 D. Auguſtino 12. de ciuit. Dei c. 25. Creatio eſt alicuius e nihilo productio. Sciendũ vero eſt creationis nomẽ dupliciter accipi; nonnunquã pprie, interdũ fuſe Priori modo, vt D. Th. 1. p. q. 45. art. 4. edocet, ea tantũ creari cenſentur, quæ per ſe cohærere poſsũt, vt Angeli, ut aní mę rõnis participes, vt corpora cęleſtia,

Etenim

Etenim cum creatio effectio quædam ſit; effectio autẽ ordinetur ad eſſe rei, id tantum dicetur proprie creari, cui proprie conuenit eſſe; ei autem proprie eſſe conuenit, quod eſt ſubſiſtens in ſuo eſſe, ſeu quod per ſe valet conſiſtere. Poſteriori autem modo (qui tam ea, quæ proprie, quam quæ improprie creari cenſentur, comprehendit) etiam alia quædam, præter hæc, creari dicuntur, vt in progreſſu patebit. Si igitur iuxta priorem acceptionem creatio ſpectetur, hic erit propoſitæ definitionis ſenſus; creatio eſt actio, qua quippiam per ſe ſubſiſtẽs producitur ex nihilo: ideſt, ita vt nihil eius præceſſerit. Sic vero nec materia, nec formę Phyſicæ, excepta rationali, creari dicuntur: quia nõ ſunt res per ſe, ac propria vi ſubſiſtentes: nec item homo, qui ab alio gignitur; propterea quod licet is per ſe cohæreat, & materia ac forma, ex quibus coaleſcit, non niſi per creationẽ exiſtant; tamen cum totum ipſum emergit, aliqua eius pars anteceſſerat, nempe materia initio mundi a Deo producta. Si autẽ creatio poſteriori modo ſumatur, amouenda erit ab eius definitione particula, per ſe ſubſiſtens, ſicque cenſebuntur creari quæcunque nullo prȩiacente ſubiecto fiunt, ſiue per ſe cohæreant, ſiue non. Porro quadrifariam, quod ad propoſitum attinet, dicitur effici quippiam non prȩiacente ſubiecto. Primum id, cui nullum ſubſterni ſubiectum poteſt, vt Angelus & materia prima. Secundo id, cuius productioni tametſi ſubſterni queat ſubiectum, ſic tamen producitur, vt tam ſubiectum, quam forma, e quibus per ſe componitur, ab eodem agente ſimul efficiantur: quo pacto diceretur creari Socrates, vel Bucephalus, ſi eorum forma & materia inter ſe coniunctæ, eodem puncto temporis producerentur. Tertio, id cuius ortu quantumlibet ſubiectum præiacet; ab eo tamen ſubiecto, neq; quoad ſuum eſſe, neque quoad productionem dependeat; vt forma hominis. Quarto denique, id quod licet a præiacente ſubiecto, & quoad ſuum eſſe, & quoad ſui effectionem pendeat; ſubiectum tamen ad id recipiendum naturalem potentiam non habet, ſed obedientiariam duntaxat, eamq. in ordine tantummodo ad diuinum agẽs.

Sẽſus definitionis.

Lege Capreol. i 2. diſ. 1. q. 1. art. 3.

A Hoc vero pacto gratia, cæteraq. dona ſupernaturalia, etſi improprie, creari tamẽ dicuntur; vt eſt cõis Theologorum ſnĩa D. Th. in 1. 2. q. 110 art. 2. Scoti in 4. d. 1. q. 4 Capreoli, & Paludani ibid. q. 1. Gregorij in 2. d. 1. q. 6. Ferrarienſis 4. contra gentes, c. 57. & aliorum. Adiecimus autem, in ordine tantummodo ad agens diuinum, propter formas artefactorum, quę licet in materia ſolam non repugnantiã, ſiue obedientiariam potentiam nanciſcã- B tur; non eas tamen creari dicimus, propterea quod eiuſmodi potentia non ſit tantum in ordine ad agens diuinum, qua tale, ſed in ordine ad quemcunque artificem. Itaq. ex dictis ratum eſſe volumus, vt aliquid creari dicatur, ſat eſſe produci non præiacente ſubiecto; aliquo ſaltem eorũ quatuor modorum, quos retulimus, ſeruato tñ diſcrimine illo inter ea, quę proprię, & ꝙ improprie creari cenſentur.

Argẽtinatis in 4. d. 1. q. 1. artic. 3. Soti. q. 3. art. 1. Gabr. in 3. d. 1. q. vnic.

C

ARTICVLVS II.

Dilutio obiectorum aduerſus definitionem creationis.

Obl. 1.

ERit tamen, qui contra ſuperius dicta hunc in modum opponat. Anima rationalis proprie creatur, & tamen non eſt ens per ſe ſubſiſtens. Igitur non ſola per ſe ſubſiſtentia proprie creantur. Maior aſſerta a nobis fuit proximo articulo, traditurq. a D. Thoma in quæſtionib. D diſputatis, quæſtione de ſpiritualibus creaturis art. 2 ad 8 a Capreolo in 2. d 1. q. 3. art. 3. & alijs. Minor probatur. Primum, quia quod eſt in alio, non eſt per ſe, atque adeo non per ſe ſubſiſtit; at anima rationalis dum actu componit hominem, eſt in alio nempe in corpore, eſſet per ſe ſubſiſtens, proprie ac ſimpliciter illi attribuerentur idiomata, ſiue appellationes actionum, ſaltem earum quæ in ipſam recipiuntur; quod recte negat D. Th. E 1. p. q. 75. art 2. aiens, eſto anima dici poſſit intelligere; melius tamen dici hominem intelligere per animam.

2. Obl.

Item ſi Deus producat accidens extra omne ſubiectum, erit proprie creatio ex communi Theologorum ſententia: & tamen in eo euentu accidens non dicetur exiſtens per ſe, cum id eius naturæ repugnet, ſicque proprium ſubſtantiæ. Igitur creatio

ē sumpta etiam ijs, quę non
t, accommodari potest.
n horum cōcessa maiori, ne-
or, & ad priorem eius confir
endū, id quod est in aliquo
reat, quo pacto accidentia
to; vel ita vt ab eo quoad
endeat, quomodo formæ ma
n materia; id inquam non
se subsistere. Verum ani-
m neutro horum modorum
; quandoquidem nec more
nhæret, nec quo ad suū esse
rpore, cum immortalis sit.
m confirmationem respon-
t anima sit per se subsistens
ulo ante explicata, quę suf-
. dicatur proprie creari; ta-
est in corpore, est actu pars
ure dignitatis supposito cō-
ium actionum appellatio-
t; inde esse quod non tam
s animā intelligere, quam
lligere per animam.
m concedenda est proposi-
ionem vero dicendum, ac-
subiectum, esse per se exi-
od tunc substantialem exi-
rat, & à propria natura de-
uc suopte ingenio, & ex vi
itum requirat subiectum,
k adhuc respectu transcen-
eius quidditas consistit, ad
m referatur: sed quia dum
ute producitur, conserua-
u independens ab alio, qua
liquo, vel sub aliquo, à quo
ndeat actu existit; qui mo-
per se, sat est ad propriam
rminandam. Addidimus,
opter materiam, quæ dum
oductione totius, quod crea
o materia terræ initio mun
it) nō dicitur proprie crea-
b aliquo nempe sub forma,
dependet.
m tamen erit, inter ea quæ
tur, gradus quosdam inue-
primum obtinent substan-
, vt Angeli; secundum sub-
pletæ, vt animæ rationales,
Deo per creationē efficiun-
ateria prima si absque omni

A forma substantiali, & accidentia si extra omne subiectum diuinitus producantur.

ARTICVLVS III.

Creationem esse actionem externam, & transeuntem Dei creantis.

VT creationis definitio planior euadat; sciendum controuersiam inter Theologos esse, num creatio actiua sit actio aliqua externa Dei, quæ re vera di-
B cenda sit transiens nō solum productiue, quia habet terminū externum, sed etiam subiectiue, quia non manet in agente, sed transit in rem patientem, in eaque recipitur. D. Thom. 1. par. q. 45. ar. 3. aliisque in locis, M. Albertus in 2. dist. 1. art. 6. & de quatuor coæuis q. 1. ar. 2. Scotus in 2. dist. 1. q. 5. Richar. ibidem q. 2. & 3. in pri. principio. Dur. q. 1. Capr. q. 2. art. 1. aliique non pauci arbitrātur creationem actiuam esse actionem internam Dei, nempe ipsum in-
C telligere & velle diuinum cum habitudine rationis ad creaturam: creationem vero passiuam esse relationem creaturæ, siue creaturam ipsam cum respectu ad Deum vt ad principium totius esse. Probatur autem hæc opinio, primum quia cum Deus solo intellectu & voluntate, quorum actio immanens est, efficaciter agat, supernacanea videtur alia externa actio ad creandum. Deinde, quia vt est apud Aristotelem 3. huius operis libro c. 3. tex. 22. om-
D nis actio transiens est coniuncta cum motu, in creatione vero motus non datur; cum omnis motus supponat subiectum, in quo insit teste eodem Aristotele 1. huius operis, c. 7. tex. 64. & lib. 5. c. 2. tex. 15.

Caietan. 1. p. q. 25. Ferrar. 2. cont. gen. c. 18. Bas. fol. in 2. di. 1. q. 6. artic. 1. Probatio.

Aliorum opinio verisimilior

Verum licet hæc sententia admodum probabilis sit: verisimilior tamen videtur opposita, quæ asserit creationem veram esse Dei actionem, externam, & transeuntem, qua rebus creatis esse tribuitur, quāquam ab eis reipsa nō distinguatur. Hanc
E tuetur Gregorius in 2. dist. 1. q. 6. Aureolus apud Capreolum eodem loco q. 2. artic. 2. Ægid. in libro de esse & essentia q. 7. & in 2. dist. 1. q. 3. Argentinas dist. 19. quæst. 1. art. 1. Ochamus in 1. dist 43. q. 1. aliiq; complures. Primum quia cum creatio sit realis quidam influxus potentiæ diuinæ exequentis, & factio quædam, iuxta illud Psal. 148. Ipse dixit, & facta sunt, & illud

Eius assertores.

1. Ratio.

2. Ratio.

Etenim cum creatio effectio quædam sit; effectio autẽ ordinetur ad esse rei, id tantum dicetur: proprie creari, cui proprie conuenit esse; ei autem proprie esse conuenit, quod est subsistens in suo esse, seu quod per se valet consistere. Posteriori autem modo (qui tam ea, quæ proprie, quam quæ improprie creari censentur, comprehendit) etiam alia quædam, præter hæc, creari dicuntur, vt in progressu patebit. Si igitur iuxta priorem acceptionem creatio spectetur, hic erit propositæ definitionis sensus; creatio est actio, qua quippiam per se subsistẽs producitur ex nihilo: idest, ita vt nihil eius præcesserit. Sic vero nec materia, nec formę Physicæ, excepta rationali, creari dicuntur: quia nõ sunt res per se, ac propria vi subsistentes: nec item homo, qui ab alio gignitur; propterea quod licet is per se cohæreat, & materia ac forma, ex quibus coalescit, non nisi per creationẽ existant; tamen cum totum ipsum emergit, aliqua eius pars antecesserat, nempe materia initio mundi a Deo producta. Si autẽ creatio posteriori modo sumatur, amouenda erit ab eius definitione particula, per se subsistens, sicque censebuntur creari quæcunque nullo pręiacente subiecto fiunt, siue per se cohæreant, siue non. Porro quadrifariam, quod ad propositum attinet, dicitur effici quippiam non præiacente subiecto. Primum id, cui nullum substerni subiectum potest, vt Angelus & materia prima. Secundo id, cuius productioni tametsi substerni queat subiectum, sic tamen producitur, vt tam subiectum, quam forma, e quibus per se componitur, ab eodem agente simul efficiantur: quo pacto diceretur creari Socrates, vel Bucephalus, si eorum forma & materia inter se coniunctæ, eodem puncto temporis producerentur. Tertio, id cuius ortu quantumlibet subiectum præiacet; ab eo tamen subiecto, neq; quoad suum esse, neque quoad productionem dependeat; vt forma hominis. Quarto denique, id quod licet a præiacente subiecto, & quoad suum esse, & quoad sui effectionem pendeat; subiectum tamen ad id recipiendum naturalem potentiam non habet, sed obedientiariam duntaxat, eamq. in ordine tantummodo ad diuinum agẽs.

Sẽsus definitionis.

Lege Capreol. in 2. dist. 1. q. 1. art. 3.

A Hoc vero pacto gratia, cæteraq. dona supernaturalia, etsi improprie, creari tamẽ dicuntur; vt est cõis Theologorum sñia D.Th. in 1.2.q.110 art.2. Scoti in 4.d.1. q.4 Capreoli, & Paludani ibid. q.1. Gregorij in 2.d.1. q.6. Ferrariensis 4. contra gentes, c.57. & aliorum. Adiecimus antem, in ordine tantummodo ad agens diuinum, propter formas artefactorum, quę licet in materia solam non repugnantiã, siue obedientiariam potentiam nanciscã B tur; non eas tamen creari dicimus, propterea quod eiusmodi potentia non sit tantum in ordine ad agens diuinum, qua tale, sed in ordine ad quemcunque artificem. Itaq. ex dictis ratum esse volumus, vt aliquid creari dicatur, sat esse produci non præiacente subiecto; aliquo saltem eorũ quatuor modorum, quos retulimus, seruato tñ discrimine illo inter ea, quę proprię, & q̃ improprie creari censentur.

Argẽtinatis in 4.d. 1.q.1. artic.3. Soti.q.3. art.1. Gabr. in 3.d. 1.q. vnic.

C

ARTICVLVS II.

Dilutio obiectorum aduersus definitionem creationis.

Erit tamen, qui contra superius dicta hunc in modum opponat. Anima rationalis proprie creatur, & tamen non est ens per se subsistens. Igitur non sola per se subsistentia proprie creantur. Maior asserta a nobis fuit proximo articulo, traditurq. a D. Thoma in quæstionib. D disputatis, quæstione de spiritualibus creaturis art.2. ad 8 a Capreolo in 2.d 1. q.3.art. 3. & alijs. Minor probatur. Primum, quia quod est in alio, non est per se, atque adeo non per se subsistit: at anima rationalis dum actu componit hominem, est in alio nempe in corpore, esset per se subsistens, proprie ac simpliciter illi attribuerentur idiomata, siue appellationes actionum, saltem earum quæ in ipsam recipiuntur; quod recte negat D.Th. E 1.p.q.75.art 2. aiens, esto anima dici possit intelligere; melius tamen dici hominem intelligere per animam.

Obi. 1.

Item si Deus producat accidens extra omne subiectum, erit proprie creatio ex communi Theologorum sententia: & tamen in eo euentu accidens non dicetur existens per se, cum id eius naturæ repugnet, sicque proprium substantiæ. Igitur

2. Obi.

creatio

proprie sumpta etiam ijs,quę non
x:stunt,accommodari potest.
rimum horum cōcessa maiori,ne-
st minor,& ad priorem eius confir
em dicendū, id quod est in aliquo
inhæreat, quo pacto accidentia
subiecto; vel ita vt ab eo quoad
se dependeat,quomodo formæ ma
sunt in materia; id inquam non
ici per se subsistere. Verum ani-
ionalem neutro horum modorum
nateria;quandoquidem nec more
tium inhæret,nec quo ad suū esse
et a corpore, cum immortalis sit.
eriorem confirmationem respon-
, licet anima sit per se subsistens
ntia paulo ante explicata,quę suf-
liquid dicatur proprie creari; ta-
a dum est in corpore,est actu pars
quod iure dignitatis supposito cō-
s omnium actionum appellatio-
arrogat; inde esse quod non tam
dicimus animā intelligere,quam
m intelligere per animam.
ecundum concedenda est proposi-
sumptionem vero dicendum, ac-
extra subiectum, esse per se exi-
on quod tunc substantialem exi-
acquirat, & à propria natura de-
m adhuc suopte ingenio, & ex vi
spectatum requirat subiectum,
creat,& adhuc respectu transcen-
n quo eius quidditas consistit, ad
biectum referatur: sed quia dum
na virtute producitur, conserua-
est actu independens ab alio,qua
ec in aliquo,vel sub aliquo,à quo
dependeat actu existit; qui mo-
ttendi per se, sat est ad propriam
nem terminandam. Addidimus,
uo, propter materiam, quæ dum
itur productione totius,quod crea
o pacto materia terræ initio mun
ucta fuit)nō dicitur proprie crea-
a est sub aliquo nempe sub forma,
esse dependet.
eruādum tamen erit,inter ea quæ
creantur, gradus quosdam inue-
uorum primum obtinent substan-
npletæ,vt Angeli; secundum sub-
incompletæ,vt animæ rationales,
nnes a Deo per creationē efficiun-
mq; materia prima si absque omni

A forma substantiali, & accidentia si extra omne subiectum diuinitus producantur.

ARTICVLVS III.

Creationem esse actionem externam, & transeuntem Dei creantis.

VT creationis definitio planior euadat; sciendum controuersiam inter Theologos esse, num creatio actiua sit actio aliqua externa Dei,quæ re vera di-
B cenda sit transiens nō solum productiue, quia habet terminū externum,sed etiam subiectiue, quia non manet in agente,sed transit in rem patientem, in eaque recipitur.D.Thom.1.par.q.45.ar.3.aliisque in locis, M.Albertus in 2.dist.1.art.6. & de quatuor coæuis q.1.ar.2.Scotus in 2.dist. 1.q.5.Richar.ibidem q.2.& 3.in pri.principio.Dur.q.1.Capr.q.2.art.1. aliique non pauci arbitrātur creationem actiuam esse actionem internam Dei,nempe ipsum in-
C telligere & velle diuinum cum habitudine rationis ad creaturam:creationem vero passiuam esse relationem creaturæ,siue creaturam ipsam cum respectu ad Deum vt ad principium totius esse. Probatur autem hæc opinio, primum quia cum Deus solo intellectu & volūtate,quorum actio immanens est,efficaciter agat,superuacanea videtur alia externa actio ad creandum. Deinde, quia vt est apud Aristotelem 3.huius operis libro c.3.tex.22.om-
D nis actio transiens est coniuncta cum motu, in creatione vero motus non datur; cum omnis motus supponat subiectum, in quo insit teste eodem Aristotele 1.huius operis,c.7.tex.64.& lib.5.c.2.tex.15.

Caietan. 1.p.q.45. Ferrar.2. cont.gen. c.18. Bas. sol. in 2. di.1. q.6. artic.1.

Probatio.

Aliorum opinio verisimilior

Verum licet hæc sententia admodum probabilis sit: verisimilior tamen videtur opposita, quæ asserit creationem veram esse Dei actionem,externam,& transeuntem,qua rebus creatis esse tribuitur,quāquam ab eis reipsa nō distinguatur.Hanc
E tuetur Gregorius in 2.dist.1.q.6.Aureolus apud Capreolum eodem loco q.2.artic.2. Ægid. in libro de esse & essentia q. 7. & in 2.dist.1.q.3. Argentinas dist.19. quæst.1.art.1.Ockamus in 1.dist 43.q.1. aliiq; complures.Primum quia cum creatio sit realis quidam influxus potentiæ diuinæ exequentis,& factio quædam,iuxta illud Psal.148.Ipse dixit,& facta sunt,& illud

Eius assertores.

1.Ratio.

2.Ratio.

illud symboli, Factorem, id est, creatoré cœli & terræ; item vero cum omnis executio & effectio externam actionem deposcat, nó videtur quo pacto creatio acti ua sit solum intelligere, & velle diuinū cum relatione. Deinde, quia ea, quæ sunt relata ad Deum, non nisi cum mutatione eius, de quo dicuntur, existunt; docente D. August. lib. 5. lib. de Trin. c. vlt. Cum igitur creatura ad Deum referatur; non existet sine aliqua mutatione: hęc autem mutatio non est alia quam creatio: igitur creatio mutatio est, atq. adeo non est solū velle diuinum cum relatione. Postremo, relatio qua creatura Deum, vt causā suā effectricem respicit, est reali: (quod omnes pene aduersæ opinionis assertores fatentur) habet ergo aliquam rationé fundandi ex ijs, quas Aristot. 5. Metaphy. ca. 15. tex. 20. enumerat: sed non aliam habere potest, quam ipsam affectionem passiuam, qua creatura producitur: ergo effectio creatiove passiua est eius ratio fundandi, ac proinde creatio passiua non est ipsa relatio creaturæ, seu creatura prout habet ordinem ad Deum; alioqui idem omnino sibi ipsi ratio fundandi esset. Denique relatio creaturæ est quippiam posterius re creata, creatio vero cum sit via ad esse, saltem natura, rem creatam antecedit; non igitur creatio relatio est.

3 Ratio.

Solutio eorū, quę pro aduersa parte adducta sunt.

Ad id, quod pro contraria parte adducitur, scilicet internam Dei intelligentis & volentis actionem, quæ infinitā habet efficacitatem, per se sufficere ad creandum; respondendum est, sufficere quidé, sed cum actu potentiæ exequentis, & adhibita externa actione, sine qua Deū quicquam extra se producere, impossibile est: quemadmodum neque cum igni potest Deus concurrere ad calefaciendum absque externa actione, quæ non distinguitur re ipsa a calefactione ignis, vt alibi diximus. Ad testimonium Aristotelis ex 3. huius operis, dicendum actionem physicam, de qua inibi agit, coniunctam esse cum motu; creationem vero non esse actionem physicā; nec item proprie mutationem; cum ea proprie mutatio dicatur, qua subiectum, seu materia ab vno termino, sub quo prius iacuerat, ad alium transit. Quod item opponunt non dari subiectum, in quod externa actio creandi, quā ponimus, recipiatur; haud ita est, potest enim actio, qua, v.g. anima creatur, in ipsammet animam recipi, quæ quidem in genere causæ subiectiuę prior natura est, q̄ sua productio. Lege Ægidium in libro de esse & essentia loco superius citato.

Subiectū, in quo creatio recipitur.

ARTICVLVS IV.

Statuitur discrimen inter creationem, & conseruationem.

SEquitur altera propositæ quæstionis pars, de discrimine inter creationem, & conseruationem; Qua de re agit D. Thom. q. 104. 1. p. art. 1. & de potent. q. 5. art. 1. Heruæus in tract. de æternitate mūdi, q. 1. Henric. Gandau. quodl. 1. q. 7. & quodlib. 9 q. 1. Ferrar. 3. cont. gent. c. 65. Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Ægidius in tractatu de esse, & essentia, q. 7. alijq. nonnulli. Sed omissa opinionum conflictatione, paucis rem expediemus. Aduertendum uero est, conseruationem bifariam sumi: vno modo pro actione, qua Deus rem creatam per se immediate conseruat: altero, pro conseruatione, qua causæ secundæ nónulla entia a Deo creata, sed tamen ipsarum tutelæ commissa pro sua parte tuentur, vt v.g. forma materiam: hæc enim sic ab illius actu, perfectioneq. dependet, vt si ab ea omnino destitueretur, nec eius operam Deus nouo, vehementioriq. influxu compensaret, in nihilum esset recasura.

De eadem re disserit Bachonus in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Bassolius d. 1. q. vlt.

Conseruationé duobus modis sumi.

Hoc posito, sit primum pronunciatum. Conseruatio priori modo sumpta, est idé re cū creatione. Probatur; Nam creatio, & huiusmodi conseruatio circa eundem terminum versantur; siquidem esse, quod Deus creando tribuit, identidem conseruando impertit. Quod vsque adeo verū est, vt D. August. c. 12. lib. 4. super Genes. ad literā, dixerit, ét nunc cęlestes orbes creari; videlicet, quia idem esse, quod initio temporis a Deo hauserunt, etiam nūc ab eodem continenter accipiunt.

1. Pronūciatum.

Etiā nūc creari cęlos D. Augus.

Sit Ẽm pronunciatū. Creatio & istiusmodi conseruatio non intrinseco, sed accidentario discrimine inter se dissident. Hoc pronunciatum inde suadetur, quia conseruatio ita sumpta, eo tantum differt a crea-

2. pronunciatum.

ie, q illatendat in esse rei iam
im, siue in esse, quatenus con-
habitam sui possessionem; vel,
laceat, prout cõnotat negatio-
tis; at creatio fertur in esse ei
ihilo confertur, absolute sum-
c auté siue negatio, siue vt Aegi
citato vocat relatio connotata
nsecam, sed accidentariam dum
erentiam constituit.
m pronunciatum, Conseruatio
i modo sumpta, non est idem re
tione. Hoc ex eo patet; quia nul
uatio potest esse idem re cum
, præter eam, quia confertur esse
, præhabitum tamen. At nul-
is creatum potest alicui rei esse
conferre (intellige vt princi-
is, & vi propria: quamquã pos
tanquam instrumentum vltra
æ vim ad eiusmodi actionem di
xcitari.) Illustratur quoque idẽ
formæ respectu materiæ. Nam
tio, qua forma materiam cõser-
iusdem materiæ creatio, non pos
r se re ipsa non distingui. Quod
tur. Forma eatenus materiam
e dicitur, quatenus eam actuat:
actuatio non est aliud, quam
uidam, quo forma sese in mate-
uuat, seq; illi donat, qui modus,
sido libro differuimus, est idem
orma: & ex consequenti reali-
eria diffidet, cum alia res sit ma
ia forma. Quo patet conserua-
ua forma materiam conseruat,
i re tum a materia r tum a crea-
æ est idem re cum materia crea-
quoque exemplo alio patefit.
Deus in prima rerum molitione
reauit: hanc vero cœpit mox cõ-
& nunc facit, suo influxu con-
patet vero huiusmodi cooperua-
listinguit re ipsa a terra (atque
illius creatione) cum cœlum
er elementum terræ conseruet,
neficas in eo qualitates produ-
uæ productio vt est idem re cum
ualitatibus; ita oportet a ter-
lemento, quæ ab illis re
psa differt, realiter quo
que distin
gui.

A

QVAESTIO II.

Vtrum creatio naturæ lumine cognosci potuerit, & an eam Aristoteles cognouerit.

ARTICVLVS I.

Potuisse naturæ lumine cognosci, ac re ipsa cognitam fuisse.

B NOn quærimus de creatione rerum initio tẽporis exhibita, sed de creatione absolute sumpta; num videlicet hæc innato rationis lumine absque diuino afflatu cognosci quiuerit. Cui dubitationis affirmatiue spondendũ est cum D. Thoma in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. Henrico Gandauensi quodlib. 8. quæst. 6. Alensi 2. par. q. 6. art. 6. Scoto quodlib. 7. alijsq; compluribus. Idem etiam magno consensu patres docent. Atque inprimis D. Augustinus 11. de ciuitate Dei cap. 4. Ex C ceptis, inquit, propheticis vocibus, mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate, & mobilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus, & factum se esse, & non nisi a Deo fieri potuisse proclamat. Idem luculenta oratione ostendit D. Gregorius Nazianzenus oratione 2. de Theologia aiẽs. Quẽadmodum ille, qui citharam affabre constructam, & elaboratam conspicit, eiusq; concentum audit, ipsum citharæ artificem, ac citharædum mente reputat, licet D sibi de facie ignotum; ita eum, qui mundi harmoniam percipit, mundum a diuino conditore, & architecto, quamuis ab eo nõ videatur, creatũ intelligere. Idem confirmat D. Athanasius in oratione contra idola, Theodoretus serm. 2. de prouidentia, D. Dionysius 7. capite de diuinis nominibus, D. Damascenus 1. lib. de fide orthod. D. Gregorius Nyssenus libro de vita Mosis, Origenes lib. 4. contra Celsum, Eusebius lib. 7. de præparatione E E uang. cap. 2. & alij.

Status quæstionis. Constituitur pars affirm.

Probatur consensu patrũ August.

Gregorius Naz.

Athanas. Dionysius Damasc. Greg. Nyssenus. Orig. Euseb.

Id quoque indicant sacræ paginæ testimonia, vt illud Pauli ad Romanos. 1. Inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Et illud Sapiẽtiæ 13. a magnitudine speciei & creaturæ, poterat creator cognoscibiliter uideri.

Sacræ paginæ testimonijs. D. Paul. Sapien.

Rationib. Præterea suaderi potest hæc assertio ex eo, quia multæ suppetunt physicæ rationes, quæ palam ostendant habere Deum potentiam creandi: itemque mundū non a se, sed ab vno aliquo rerum principio & fonte habere esse. E quibus rationibus aliquot hoc loco in mediū proferemus.

1. Ratio. Prima sit. Vt quæque res est, ita agit; sed Deus ita est, vt non aliunde pendeat, nec aliud quid ad suum esse præexigat, ergo similiter in agendo, nec præiacentem materiam, nec quicquam aliud requiret, aut supponet. Poterit igitur quamlibet rem creare, si velit.

2. Ratio. Secunda. Quo caussa excellentior est, eo paucioribus eget adminiculis ad operandum; sed natura est nobilior, q̃ ars, & Deus, q̃ natura. Igitur cum ars supponat rem compositam; natura vero materiam; Deus neutrum horum præexiget, atque adeo poterit res è nihilo producere.

3. Ratio. Tertia. Esse diuinum, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur, est infinitum, cum non sit ad aliquod genus entis limitatū, sed totius esse rationem omni ex parte completam in se cohibeat, igitur Dei potentia est infinita, atque adeo potest quid quid non implicat contradictionem; hanc autem creatio non implicat, potest ergo Deus aliquid creare.

4. Ratio. Quarta. Cum nihil præter Deum habeat esse omnibus numeris perfectū, sed imperfectioni admistum, & participatū, nulla creatura potest esse a se, ac proinde necessario suum esse mutuabitur a superiori caussa, idest, a primo & perfectissimo ente, in quo ipsum esse, vt in primæua origine absolute, & essentialiter inest: oportet igitur res omnes a Deo ortū ducere. Præterea earum rerum nonnullæ, vt intelligentiæ, vt materia prima, ut anima rationalis, non nisi per creationem produci possunt, cum nequeant a causis secundis effici, nec fiant e præiacente subiecto: ergo, &c. Quare potest naturali lumine creatio deprehendi; siquidem hæ rationes, quibus eam dari astruximus, citra diuinam fidem ipso ductu naturalis luminis inuestigari, atque inueniri queunt, vt consideranti planum erit.

Ac sane, q̃ eam multi veterum philosophorum re ipsa cognouerint & celebrarint, cōstat ex ijs, quæ refert Iustinus phi- A losophus & martyr in sua parænesi, D. August. 11. de ciuit. Dei, c. 4. & lib. 12. c. 17. Lactantius lib. 7. c. 3. Eugubinus 7. de perenni philosophia c. 3.

ARTICVLVS II.

Quod verisimilius sit Aristotelem creationem agnouisse.

QVod tñ ad Aristotelem attinet, sunt qui creationem ignotam ei oīno B fuisse contēdant, asserantq; nihil esse a peripatetica doctrina magis alienum, & abhorrens, quam existimare potuisse quicquam a Deo è nihilo fieri. Atque hanc fuisse Aristotelis mentem arbitrati sunt Eudemus, & Alexander teste Simplicio ad initium huius operis, Pletho in libro de ijs, quibus Aristoteles a Platone dissidet, cap. 1. Auerroes libro in lib. comm. 4. Simplicius ad tex. 6. in digressione contra Philoponum. Henricus Gand. quodl. 8. q. 9 Bessario lib 2. contra C Calumn. Plat. c. 6. Gregorius Ariminēsis in 2. dist. 1. q. 1. Marsilius q. 1. art. 3. & alij. Potest autem id inprimus suaderi, quia Aristoteles in 1. huius operis cap 4. tex. 33. & sæpe alibi commendat ac tuetur tritum illud philosophorum axioma, è nihilo nihil fit. Item, quia cum de actione disserit, semper ei subiectum aliquod substernit, vnde 5. Metaphys. c. 12. tex. 17. potentiam actiuam definit potentiam transmutandi aliud, hoc est, varie afficiendi D subiectum. Et de causa efficiente cū agit, vbique eam definit per totum, quia haud dubie subiectum præiacens requirit. Denique quia 2. Metaphys. cap. 1. tex. 4 ait principia eorum, quæ semper sunt, idest, materiam & formam, corporum cœlestiū non habere causam.

Assertores partis negatiuæ. Eudemus. Alexāder. Pletho. Auerroes. Henricus. Gregori^o. icē Bacl nus i 2. d. 1. q. 1. Abulēsis ad c. 32. Deu. q. 3.

Alij tamen contra sentiunt, nimirum Aristotelem creationem cognouisse, non eam quam vocant cum nouitate essendi, E qua scilicet Deus a primis mundi originibus res produxit, sed qua ex æternitate, vt ipse putabat, vniuersum condidit. In his sunt Auicen. 9. suæ Metaph. c. 4 D. Tho. hoc in lib. ad tex. 4. Scot. quodlib. 7. & in 2. sent. dist. 1. q. 3. Albertus de quatuor coæuis quest. 1. artic. 1. Herueus in tract. de æternitate mundi, quæst. 4. alijq; complures. Ad hanc uero partem, quam veri-

Pars affirmatiua uerisimilior. Qui eam tuentur.

luditamus astruendam,
Aristotele, eaque illustria
.In primis namq; 2. Rhet.
dæmones esse opus Dei.&
tione cap. 10. text. 58. ait
um omnibus suis numeris
eganter perfecisse, veram
s, quæ habere illam po-
endo. Et in 2. Metaphys.
docet primam causam esse
, vtsint. Quo loco probe
omas, Aristotelem Deum
eus, sed ipsarum etiam re-
cientur, causam fecisse.
em lib. cap. 2. probat Ari-
ri progressum in infini-
gentibus, sed tandem per-
vnam omnium rerum ef-
am, idest, Deum. Cursus
.cap.7.text.38. ait cœlum,
ndere a Deo: & cap.8.text.
olute principiū, primamq;
Ex quibus sane locis de-
nō latuisse Aristotelem re-
n. Deumq; efficientē mun

oro contraria parte citan-
e,eandemq; explicationem
e loqui inibi Aristotelem
, sed de nostrate, natura-
uę fit cum transmutatione,
ac enim ex nihilo nihil ef-
biectum antea existens de
Auerroes 1.de cœlo cap.3.
it,inquit, Aristoteles, non
nerabile absolute, sed huc
lgo dicimus, quippe & e
biecto præexistente. Porro
stoteles potētiæ actiuæ, &
tis vim more physico expli
d nullam aliam potētiam,
ter physicas esse putarit,
ys.cap. 1. text. 1. concedat
entiā actiuam prætercam,
magit: sed quod aliæ ex
innotescant. Ille vero lo-
b.2.metaphys.aliter est in-
, vt sensus sit; Eorum, quæ
lest, corporum cœlestium,
iarum, quæ nunquam in-
ipia, hoc est, causam effi-
n, & exemplar, quod vti-
Deus, non habere causam.

Quo nihil verius: itaque hic locus: primæ opinioni magis obest, secundæ nihil omnino officit; quin ei potius suffragatur, cum nihil præter Deum a pasſiua causalitate excipiat.

QVÆSTIO III.

Fuerit ne mundus ex æternitate procreatus, an non.

ARTICVLVS I.

B *Quid veteres Philosophi in proposita quæstione senserint.*

OMnes pene Philosophi, qui ante Aristotelis tempora fuere, in eam sententiā conspirarunt, vt crederē mundum sub ea saltem facie, rerum cōtextu, & absolutione, quam nunc habet, nō ex æternitate, sed initio temporis constitisse. Ita nimirum sensit Trismegistus, e cuius fontibus vniuersa Græcia bibisse dicitur; ita Musæus, Linus, Epicharmus, C Orphæus, Hesiodus, & Homerus, qui res diuinas poetice scripserunt; ita Anaxagoras, Zoroastes, Melissus, Empedocles, Pherecides, Philolaus, Democritus, & Zareta Chaldæus, quem Pythagoras audiuit, & secutus dicitur, tametsi Tertullianus in Apologetico mundum Pythagoræ ingenium dicat.

Lege Ari sto. 1. de cœlo cap. 10.de Trismegisto Diod. lib. 1. rerū antiq.c.2. & li.2. ca. 1. D.Aug.li. 18. c. 39. Genebra. li.2.chronolog.qui eum min. antiquum facit.

Cæterum quid Plato hac in re senserit, nec apud eius sectatores, nec inter Peripateticos omnino constat. Multi enim D idem Platonem, & Aristotelem sensisse inquiunt, nec esse inter illos sententiæ, sed verborum dissidiū; itaque Platonem sempiternum fecisse mundum. Quod si his obijcias, Platonem disertis verbis in Timæo mundi ortum asserentem; respondent Plotinus, & Proculus (vt Alcinoi, Simplicij & aliorum explicationē omittamus) mundū ob id a Platone genitum dici, quod semper gignatur, fiatq; a Deo, E ceu lumē a sole. Alij, in quibus sunt Philo Iudæus Platonis simia, Laertius in vita Platonis, Cicero in Tuscul. quæst. Atticus, Seuerus, Plutarchus, Aphrod.ſeus, & alij mūdi æternitatem prorsus negati a Platone arbitrantur. Quæ sane est germana Platonici dogmatis interpretatio vt eius Timæum, Critiam, & libros de Rep. accuratius intuenti patebit: quam

Vt Porphyrius, Iāblichus Plotinus, Proclus, Apuleius, Alcinous, Cranior, Simplici. Taurus, Bessario.

Vt D. Ambrosius, D. August. D. Iusti.mar. D Damas.

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Carpit Empedoclem.

Natura maxime amica ordinis.

Vbi rō & pportio, ibi ordo.

Empedoclem rectius Philosophatū quā Anaxagoram.

Praeoccupatio.

Rō cōcordię,& discordiae.

Coarguit Democritū. Quaedā ex ęternis habere cām: Alia non habere.

Prima rō cōtra motus aeternitatem.

Quod a si haec.] Ex ijs, quę hactenus disputauit, concludit fictitium esse ac fabulae similes affirmare motus initium fuisse, aut finem vllum futurū. Deinde, quia non sat erat suam de aeternitate motus confirmare sententiam, nisi etiam aliorum philosophorum placita sibi aduersa refelleret, id in hoc capite facere aggreditur, in quo Anaxagoram & Empedoclem motus aeternitatem negantes insectatur. Coarguit igitur Empedoclem, qui cum diceret litem & amicitiam necessario vicissim res mouere, ac per quaedam temporum interualla motionem quietemque interijci, tamen huius rei nullam aliam afferebat causam, quam quod ita oporteret fieri: sic rei natura postularet. Atque hoc ipsum ait fortasse dicturum Anaxagoram, qui vnum motus principium induxit, si quis ab eo sciscitaretur, cur mens nihil operis ab aeternitate molita est, nec Chaos nisi certo tempore mouit, rerumq. secretionem effecit. Hos igitur ideo reprehendit, quod ad rerum naturam confugerint, quasi natura, quae maxime est ordinis studiosa, sine ordine & ratione quicquam aggrediatur.

b Infiniti autem.] Alienum esse ab ordine, quem natura amat, vt res infinito tempore immotae iacuerint, deinde moueri ceperint, ex eo probat, quia ibi duntaxat ordo cōstit, vbi ratio & proportio inuenitur, at infiniti ad infinitum nulla est proportio. Subijcit deinde ea, quae a natura fiunt, duplicia esse. Nam quaedam semper eodem modo se habent, vt ignis latio in superum locum, leonis a leone productio: alia vero non item, sed euariant, vt patet in viuentibus, quae non semper increscunt, sed interdum imminuuntur, idque non sine causa, & instituto naturae. Quare cum res infinito tēpore quieuisse, postea vero fuisse motas, ad nullum horum modorum pertineat, satis liquet dogma hoc a naturae legibus abhorrere.

c Quocirca.] Rectius philosophatum inquit Empedoclem, quam Anaxagoram, hic enim posita ante omnem motum infinita quiete, naturae ordinem demolitus est: ille dū vices illas mouendi, quiescendiq. statuit, aliquem ordinem adhibuit; quamquam in eo etiam peccauit, quòd nullam tam insignis alternationis causam reddidit: cum minime deceat, indagatorem inspectoremque naturae, quicquam absque experientia vel demonstratione rationeve aliqua pronunciare.

d Nam ea quae posita.] Diceret quis Empedoclem vicissitudinis illius causam attulisse, videlicet concordiam, & discordiam. Occurrit Aristoteles, huiuscemodi causam veram & idoneam haudquaquam esse. Licet enim, vt in Reipublicae partibus videre est, concordia res aggregentur, discordia diuidantur; non tamen concordiae, & discordiae ratio, sive essentia in eo consistit, vt alterius vicibus moueant, & aequalibus temporum spacijs haec regno cedat, illa succedat.

e Omnino autem.] Empedocles suam positionem aeternitatis nomine tuebatur, nullam aliam reddens causam perpetuae illius vicissitudinis, quam quod ita ab aeterno fuisset, proindeq. rata lege ita euenire oporteret, quia aeterna causam non habent. Hoc vt parum philosophice dictum incusat Aristoteles, simulq. reprehensionis aculeos infigit Democrito, qui similiter physicarum rerum causas aeternitati ascribebat, aiens nullam aliam rationem vlterius disquirendam esse. Et vero fatetur Aristoteles, quaedam esse aeterna, quae causam non habent, cuiusmodi sunt principia simpliciter prima: ea namque & sempiternae veritatis sunt, & nullam causam obtinent. Vnde per se ipsa innotescunt, ac fidem faciunt, vt constat ex ijs, quae 1. lib. Posteriorum disputata sunt. Verum nonnulla aeterna inueniri ait, quae causam habent, vt triangulum constare tribus angulis, qui duobus rectis pares sint: huius enim affectionis causa est ipsa trianguli definitio. Quo patet aliquid sempiternum causam habere; quod negabat Democritus.

f Quae autem hisce.] Proponit tres rationes, quibus motum non semper fuisse probari possit. Prima ita habet. Nulla mutatio clausa terminis perpetua est, sicuti nec infinita; sed omnis mutatio est clausa terminis, cum inter duo extrema contraria versetur: ergo nulla perpetua est, & ex consequenti nullus motus est sempiternus.

g Deinde

g Deinde videmus.] Secũda 16 eſt. Aliquid mouetur, quod antea quieſcebat, vt cũ lapis, aut aer motum init. Ergo idem & in toto vniuerſo potuit contingere videlicet vt inciperet in illo eſſe motus, qui antea non erat. Nam ſi motus inchoari in aliquo non poſſet, ſequeretur quę mouentur, perpetuo agitari, & quæ quieſcunt, ſemper quieſcere. Quod veritati aperte repugnat. — 2. Ratio.

h Longe autem.] Tertia ratio eſt, quod in animantib. fieri conſpicimus, præſertim in homine, qui quandam totius vniuerſi imaginem in ſe continet; vnde & paruus mundus appellatur, idipſum videtur fieri potuiſſe in mundo magno, & in natura vniuerſa; atqui animantes nonnunquã abſq. vllo authore nulloq. alio motu, quo incirentur pręeunte, moueri incipiunt: ergo & in tota natura ante eius motũ potuit infinita quies pcedere. — 3. Ratio. Hõ paruus mundus.

i Atque horum quidem.] Diluit ſuperiora argumenta. Et ad primum quidem reſpõdet, ex motibus, qui inter cõtraria verſantur, non poſse vnum, eundemque ſingularem motum perpetuum eſse, cum extremis contrarijs claudatur; ſicuti neq. inſtrumento muſico vnius chordæ idem ſonus eſt, qui primo, & qui ſecundo ictu redditur. Item quidquid de cæteris motib. pronunciandum ſit, nihil obſtare quo minus conuerſio immortali corpori conueniens infinitis ſeculis eadem abſq. intermiſſione duret: ſiquidem hæc non ea contrariorum repugnantia, quæ perennitatem inhibet, continetur. — Reſpõſio ad 1. rationem.

K Moueri autem.] Soluit ſm argũ, concedens aliquid moueri, quod antea non mouebatur. Nã quod externnm hẽt motorem, nihil mirum ſi eo præſente cieatur, abſente quieſcat. Itaq. vult, quoties denuo res inanimata moueri incipit, eum motum neceſſario antecedere aliũ, quo mouẽs afficiatnr, & hunc aliũ, ſicq. in infinitũ abſq. termino. Ad tertiũ vero rñdet, imprimis cõſpicuũ eſse quoſdã motus animantib. extrinſecus aduęnire, nimirũ alterationes, quæ a circumfuſo corpore aut aliunde inferuntur, vt refrigeratio, & humectatio. Deinde ait ipſum ẽt motum, quo ab vno loco ad aliũ migrant, externam cãm plerumq. habere, quia videlicet mens, aut appetitus ad eũ motum edendum impellitur. Id quod exemplo aĩalium dormientium oſtendit, quæ cum aliqñ nullo antecedẽte motu a ſomno excitari videantur, reuera tñ eam excitationẽ aliquis motus anteuertit, nimirũ abſumptio, aut depreſſio vaporũ, qui cerebrum occupabant, vel concoctionis abſolutio, aut aliud quid, vnde vigilia ſequitur. Quin vero etſi nullã externorum ſenſuum functionem obeant, interius haudquaquam motu vacãt, cum ſine reſpirandi & nutriendi actu nõ viuant. Falſum eſt ergo quod in argumento aſſumebatur, nimirum animãtes interdum lationẽ inchoare abſq. alio motu in eis præeunte; cum eorum motum localem ſaltem nutritio antecedat. Porro ꝙ rationes ab Ariſtot. propoſitæ, motus aut temporis aut vllius rei creatæ æternitatem minime concludant, in progreſsu patebit. — Ad 2. — Ad 3.

Obſerua in hoc capite ad text. 15. præclarum naturæ elogium, quæ ordinem, rem ſane diuinam, & qua vniuerſi pulchritudo magna ex parte continetur, tantopere amat, vt nihil abſque eo moliatur. In quam ſententiam lege quæ ſcripſit etiam Ariſt. lib. 1. de partib animal. c. 1. & in problem. ſect 19. q. 38. Plato in Phædone, D. Auguſt. lib. de natura boni c. 3. & lib. 6. Muſicæ c. 14. & ex profeſso in libris de ordine. — Vniuerſi pulchritudinẽ ordine maxime contineri.

Ad eundẽ text. 15. nota Ariſt. non ſolum concedere enunciationes ſempiternæ veritatis, ſed docere ẽt dari ſempiternam cauſsam, ob quam eiuſmodi enunciationum pdicata ſubiectis cõueniãt. Quod nõ parũ hẽt momenti ad coarguẽdos eos, qui putant nihil ęternum in diſciplina Ariſt. cauſsam vindicare: quod annotauit hoc loco D. Tho. — In doctrina Ariſto. quædam ſempiterna habere cauſam.

QVAESTIO I.

Quid creatio ſit, & quo pacto a conſeruatione diſtinguatur.

ARTICVLVS I.

Creationem eſſe alicuius e nihilo productionem.

Definitio creationis.

CReationem hunc in modum Theologi Philoſophiq. definiunt, ex D. A Damaſceno lib. 1. fidei orth. c. 8. & libr. 2. c. 2. D. Auguſtino 12. de ciuit. Dei c. 25. Creatio eſt alicuius e nihilo productio. Sciendũ vero eſt creationis nomẽ dupliciter accipi; nonnunquã proprie, interdũ fuſe. Priori modo, vt D. Th. 1. p. q. 45. art. 4. edocet, ea tantũ creari cenſentur, quæ per ſe cohærere poſſũt, vt Angeli, ut animę rõnis participes, vt corpora cęleſtia.

Etenim

Etenim cum creatio effectio quædam sit; effectio autẽ ordinetur ad esse rei, id tantum dicetur: proprie creari, cui proprie conuenit esse; ei autem proprie esse conuenir, quod est subsistens in suo esse, seu quod per se valet consistere. Posteriori autem modo (qui tam ea, quæ proprie, quam quæ improprie creari censentur, comprehendit) etiam alia quædam, præter hæc, creari dicuntur, vt in progressu patebit. Si igitur iuxta priorem acceptionem creatio spectetur, hic erit propositæ definitionis sensus; creatio est actio, qua quippiam per se subsistẽs producitur ex nihilo: id est, ita vt nihil eius præcesserit. Sic vero nec materia, nec formę Physicæ, excepta rationali, creari dicuntur: quia nõ sunt res per se, ac propria vi subsistentes: nec item homo, qui ab alio gignitur; propterea quod licet is per se cohæreat, & materia ac forma, ex quibus coalescit, non nisi per creationẽ existant; tamen cum totum ipsum emergit, aliqua eius pars antecesserat, nempe materia initio mundi a Deo producta. Si autẽ creatio posteriori modo sumatur, amouenda erit ab eius definitione particula, per se subsistens, sicque censebuntur creari quæcunque nullo pręiacente subiecto fiunt, siue per se cohæreant, siue non. Porro quadrifariam, quod ad propositum attinet, dicitur effici quippiam non pręiacente subiecto. Primum id, cui nullum substerni subiectum potest, vt Angelus & materia prima. Secundo id, cuius productioni tametsi substerni queat subiectum, sic tamen producitur, vt tam subiectum, quam forma, e quibus per se componitur, ab eodem agente simul efficiantur: quo pacto diceretur creari Socrates, vel Bucephalus, si eorum forma & materia inter se coniunctæ, eodem puncto temporis producerentur. Tertio, id cuius ortu quantumlibet subiectum præiacet; ab eo tamen subiecto, neq; quoad suum esse, neque quoad productionem dependeat; vt forma hominis. Quarto denique, id quod licet a præiacente subiecto, & quoad suum esse, & quoad sui effectionem pendeat; subiectum tamen ad id recipiendum naturalem potentiam non habet, sed obedientiariam duntaxar, eamq. in ordine tantummodo ad diuinum agẽs.

Sẽsus definitionis.

Lege Capreol. i 2. dis. 1. q. 1. art. 3.

Hoc vero pacto gratia, cæteraq. dona supernaturalia, etsi improprie, creari tamẽ dicuntur; vt est cõis Theologorum sñia D.Th. in 1.2. q.110 art.2. Scoti in 4.d.1. q.4 Capreoli, & Paludani ibid. q.1. Gregorij in 2.d.1. q.6. Ferrariensis 4. contra gentes, c.57. & aliorum. Adiecimus antem, in ordine tantummodo ad agens diuinum, propter formas artefactorum, quę licet in materia solam non repugnantiã, siue obedientiariam potentiam nanciscãtur; non eas tamen creari dicimus, propterea quod eiusmodi potentia non sit tantum in ordine ad agens diuinum, qua tale, sed in ordine ad quemcunque artificem Itaq. ex dictis ratum esse volumus, vt aliquid creari dicatur, sat esse produci non præiacente subiecto; aliquo saltem eorũ quatuor modorum, quos retulimus, seruato tñ discrimine illo inter ea, quę proprię, & q̃ improprie creari censentur.

Argẽtinatis in 4.d. 1.q.1. artic. 3. Soti. q. 3. art. 1. Gabr. in 3.d. 1.q. vnic.

ARTICVLVS II.

Dilutio obiectorum aduersus definitionem creationis.

Erit iamen, qui contra superius dicta hunc in modum opponat. Anima rationalis proprie creatur, & tamen non est ens per se subsistens. Igitur non sola per se subsistentia proprie creantur. Maior asserta a nobis fuit proximo articulo, traditurq. a D. Thoma in quæstionib. disputatis, quæstione de spiritualibus creaturis art. 2. ad 8 a Capreolo in 2.d 1. q.3. art. 3. & alijs. Minor probatur. Primum, quia quod est in alio, non est per se, atque adeo non per se subsistit: at anima rationalis dum actu componit hominem, est in alio nempe in corpore, esset per se subsistens, proprie ac simpliciter illi attribuerentur idiomata, siue appellationes actionum, saltem earum quæ in ipsam recipiuntur; quod recte negat D.Th. 1.p.q.75. art 2. aiens, esto anima dici possit intelligere; melius tamen dici hominem intelligere per animam.

Obi. 1.

Item si Deus producat accidens extra omne subiectum, erit proprie creatio ex communi Theologorum sententia: & tamen in eo euentu accidens non dicetur existens per se, cum id eius naturæ repugnet, sitque proprium substantiæ. Igitur creatio

2. Obi.

creatio propriè sumpta etiam ijs, quę non
per se existunt, accommodari potest.

Dilut. 1.

Ad primum horum cōcessa maiori, ne-
ganda est minor, & ad priorem eius confir
mationem dicendū, id quod est in aliquo
ita vt illi inhæreat, quo pacto accidentia
sunt in subiecto; vel ita vt ab eo quoad
suum esse dependeat, quomodo formæ ma
teriales sunt in materia; id inquam non
posse dici per se subsistere. Verum ani-
mam rationalem neutro horum modorum
B esse in materia; quandoquidem nec more
accidentium inhæret, nec quo ad suū esse
dependet a corpore, cum immortalis sit.
Ad posteriorem confirmationem respon-
dendum, licet anima sit per se subsistens
subsistentia paulo ante explicata, quę suf-
ficit vt aliquid dicatur proprie creari; ta-
men quia dum est in corpore, est actu pars
totius, quod iure dignitatis supposito cō-
uenientis omnium actionum appellatio-
nes sibi arrogat; inde esse quod non tam
C propriè dicimus animā intelligere, quam
hominem intelligere per animam.

[…]bi. Lege D. Thom. in 1. di. 8. q. 5. ar. 2 Ferrar. 2. cont. gen. c. 68 Soto 1. Phy. q. 3. Caie 1. part. quæst. 90. art. 2.

Subsistentia animæ rationalis in corpore quomodo se habeat.

Dilut. 2.

Ad secundum concedenda est proposi-
tio, ad assumptionem vero dicendum, ac-
cidens extra subiectum, esse per se exi-
stens, non quod tunc substantialem exi-
stentiam acquirat, & à propria natura de-
cidat, cum adhuc suopte ingenio, & ex vi
propria spectatum requirat subiectum,
cui inhæreat, & adhuc respectu transcen-
denti, in quo eius quidditas consistit, ad
D illud subiectum referatur: sed quia dum
ita diuina virtute producitur, conserua-
turque, est actu independens ab alio, qua
tenus nec in aliquo, vel sub aliquo, à quo
eius esse dependeat actu existit; qui mo-
dus existendi per se, sat est ad propriam
creationem terminandam. Addidimus,
sub aliquo, propter materiam, quæ dum
producitur productione totius, quod crea
tur, (quo pacto materia terræ initio mun
di producta fuit) nō dicitur proprie crea-
E ri, quia est sub aliquo nempe sub forma,
à qua eius esse dependet.

Qui modus existēdi per se sufficiat, vt aliquid dici possit proprie creari.

Obseruādum tamen erit, inter ea quæ
proprie creantur, gradus quosdam inue-
niri, quorum primum obtinent substan-
tiæ completæ, vt Angeli; secundum sub-
stantiæ incompletæ, vt animæ rationales,
quæ omnes a Deo per creationē efficiun-
tur, itemq; materia prima si absque omni

Diuersi gradus eorum, quæ proprie creantur.

A forma substantiali, & accidentia si extra
omne subiectum diuinitus producantur.

ARTICVLVS III.

Creationem esse actionem externam, & transeuntem Dei creantis.

VT creationis definitio planior eua-
dat; sciendum controuersiam inter
Theologos esse, num creatio actiua sit
actio aliqua externa Dei, quæ re vera di-
B cenda sit transiens nō solum productiue,
quia habet terminū externum, sed etiam
subiectiue, quia non manet in agente, sed
transit in rem patientem, in eaque recipi
tur. D. Thom. 1. par. q. 45. ar. 3. aliisque in
locis, M. Albertus in 2. dist. 1. art. 6. & de
quatuor coæuis q. 1. ar. 2. Scotus in 2. dist.
1. q. 5. Richar. ibidem q. 2. & 3. in pri. prin
cip. Dur. q. 1. Capr. q. 2. art. 1. aliique non
pauci arbitrātur creationem actiuam esse
actionem internam Dei, nempe ipsum in-
C telligere & velle diuinum cum habitudi
ne rationis ad creaturam: creationem ve-
ro passiuam esse relationem creaturæ, siue
creaturam ipsam cum respectu ad Deum
vt ad principium totius esse. Probatur au
tem hæc opinio, primum quia cum Deus
solo intellectu & volūtate, quorum actio
immanens est, efficaciter agat, supernaca-
nea videtur alia externa actio ad crean-
dum. Deinde, quia vt est apud Aristote-
lem 3. huius operis libro c. 3. tex. 22. om-
D nis actio transiens est coniuncta cum mo
tu, in creatione vero motus non datur;
cum omnis motus supponat subiectum,
in quo insit teste eodem Aristotele 1. hu-
ius operis, c. 7. tex. 64. & lib. 5. c. 2. tex. 15.

Caietan' 1. p. q. 25. Ferrar. 2. cont. gen. c. 18. Bas. sol. in 2. di. 1. q. 6. artic. 1.

Probatio.

Aliorum opinio verisimilior

Verum licet hæc sententia admodum
probabilis sit: verisimilior tamen videtur
opposita, quæ asserit creationem veram
esse Dei actionem, externam, & transeun
tem, qua rebus creatis esse tribuitur, quā-
quam ab eis reipsa nō distinguatur. Hanc
E tuetur Gregorius in 2. dist. 1. q. 6. Aureo-
lus apud Capreolum eodem loco q. 2. ar-
tic. 2. Ægid. in libro de esse & essentia q.
7. & in 2. dist. 1. q. 3. Argentinas dist. 19.
quæst. 1. art. 1. Ochamus in 1. dist 43. q. 1.
aliją; complures. Primum quia cum crea
tio sit realis quidam influxus potentiæ di
uinæ exequentis, & factio quædam, iuxta
illud Psal. 148. Ipse dixit, & facta sunt, &
illud

Eius assertores.

1. Ratio.

2. Ratio.

illud symboli, Factorem, id est, creatorẽ cœli & terræ; item vero cum omnis executio & effectio externam actionem deposcat, nõ videtur quo pacto creatio actiua sit solum intelligere, & velle diuinũ cum relatione. Deinde, quia ea, quæ sunt relata ad Deum, non nisi cum mutatione eius, de quo dicuntur, existunt; docente

3. Ratio. D. August. lib. 5. lib. de Trin. c. vlt. Cum igitur creatura ad Deum referatur; non existet sine aliqua mutatione: hęc autem mutatio non est alia quam creatio: igitur creatio mutatio est, atq. adeo non est solũ velle diuinum cum relatione. postremo, relatio qua creatura Deum, vt causã suã effectricem respicit, est reali: (quod omnes pene aduersæ opinionis assertores fatentur) habet ergo aliquam rationẽ fundandi ex ijs, quas Aristot. 5. Metaphy. ca. 15. tex. 20. enumerat: sed non aliam habere potest, quam ipsam affectionem passiuam, qua creatura producitur: ergo effectio creatiove passiua est eius ratio fundandi, ac proinde creatio passiua non est ipsa relatio creaturæ, seu creatura prout habet ordinem ad Deum; alioqui idem omnino sibi ipsi ratio fundandi esset. Denique relatio creaturæ est quippiam posterius re creata, creatio vero cum sit via ad esse, saltem natura, rem creatam antecedit; non igitur creatio relatio est.

Solutio eorũ, quę pro aduersa parte adducta sunt.

Ad id, quod pro contraria parte adducitur, scilicet internam Dei intelligentis & volentis actionem, quæ infinitã habet efficacitatem, per se sufficere ad creandum; respondendum est, sufficere quidẽ, sed cum actu potentiæ exequentis, & adhibita externa actione, sine qua Deũ nihil quam extra se producere, impossibile est: quemadmodum neque cum igni potest Deus concurrere ad calefaciendum absque externa actione, quæ non distinguitur re ipsa a calefactione ignis, vt alibi diximus. Ad testimonium Aristotelis ex 3. huius operis, dicendum actionem physicam, de qua inibi agit, coniunctam esse cum motu; creationem vero non esse actionem physicã; nec item proprie mutationem; cum ea proprie mutatio dicatur, qua subiectum, seu materia ab vno termino, sub quo prius iacuerat, ad alium transit. Quod item opponunt non dari subiectum, in quod externa actio creandi, quã

Subiectũ, ĩ quo creatio recipitur.

A ponimus, recipiatur; haud ita est, potest enim actio, qua, v. g. anima creatur, in ipsammet animam recipi, quæ quidem in genere causæ subiectiuę prior natura est, q̃ sua productio. Lege Ægidium in libro de esse & essentia loco superius citato.

ARTICVLVS IV.

B *Statuitur discrimen inter creationem, & conseruationem.*

Sequitur altera propositæ quæstionis pars, de discrimine inter creationem, & conseruationem; Qua de re agit D. Thom. q. 104. 1. p. art. 1. & de potent. q. 5. art. 1. Heruæus in tract. de æternitate mũdi, q. 1. Henric. Gandau. quodl. 1. q. 7. & quodlib. 9. q. 1. Ferrar. 3. cont. gent. c. 65. Aureolus apud Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 2. Ægidius in tractatu de esse, & essentia, q. 7. alijq. nonnulli. Sed omissa opinionum

De eadem re disserit Bachonus in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Bassolius d. 1. q. vlt.

C confutatione, paucis rem expediemus. Aduertendum vero est, conseruationem bifariam sumi: vno modo pro actione, qua Deus rem creatam per se immediate conseruat: altero, pro conseruatione, qua causæ secundæ nõnulla entia a Deo creata, sed tamen ipsarum tutelæ commissa pro sua parte tuentur, vt v. g. forma materiam: hæc enim sic ab illius actu, perfectioneq. dependet, vt si ab ea omnino destitueretur, nec eius operam Deus nouo,

Conseruationẽ duobus modis sumi.

D vehementioriq. influxu compensaret, in nihilum esset recasura.

Hoc posito, sit primum pronunciatum. Conseruatio priori modo sumpta, est idẽ re cũ creatione. Probatur; Nam creatio, & huiusmodi conseruatio circa eundem terminum versantur; siquidem esse, quod Deus creando tribuit, identidem conseruando impertit. Quod vsque adeo verũ est, vt D. August. c. 12. lib. 4. super Genes.

1. Pronũciatum.

E ad literã, dixerit, et nunc cęlestes orbes creari; videlicet, quia idem esse, quod initio temporis a Deo hauserunt, etiam nũc ab eodem continenter accipiunt.

Etiã nũc creari cęlos D. August.

Sit ẽit pronunciatũ. Creatio & istiusmodi conseruatio non intrinseco, sed accidentario discrimine inter se dissident. Hoc pronunciatum inde suadetur, quia conseruatio ita sumpta, eo tantum differt

2. pronunciatum.

a crea-

a creatione, q. illa tendat in esse rei iam præhabitum, siue in esse, quatenus connotat præhabitam sui possessionem; vel, si magis placeat, prout cõnotat negationẽ nouitatis; at creatio fertur in esse ei prout è nihilo confertur, absolute sumptum. Hęc autẽ siue negatio, siue vt Aegidius loco citato vocat relatio connotata non intrinsecam, sed accidentariam dumtaxat differentiam constituit.

3. pronunciatum. Tertium pronunciatum, Conseruatio posteriori modo sumpta, non est idem re cum creatione. Hoc ex eo patet; quia nullo conseruatio potest esse idem re cum creatione, præter eam, quia confertur esse ex nihilo, præhabitum tamen. At nullum agens creatum potest alicui rei esse ex nihilo conferre (intellige vt principale agens, & vi propria: quamquã possit a Deo tanquam instrumentum vltra naturę suæ vim ad eiusmodi actionem diuinitus excitari.) Illustratur quoque idẽ exemplo formæ respectu materiæ. Nam conseruatio, qua forma materiam cõseruat, & eiusdem materiæ creatio, non possunt inter se re ipsa non distingui. Quod ita probatur. Forma eatenus materiam cõseruare dicitur, quatenus eam actuat: hæc vero actuatio non est aliud, quam modus, quidam, quo forma sese in materiam insinuat, seq; illi donat, qui modus, vti in secũdo libro disseruimus, est idem re cum forma: & ex consequenti realiter a materia dissidet, cum alia res sit materia, alia forma. Quo patet conseruatione, qua forma materiam conseruat, distingui re tum a materia tum a creatione, quæ est idem re cum materia creata. Idem quoque exemplo alio patefit. Etenim Deus in prima rerum molitione terram creauit: hanc vero cœpit mox cœlum, vti & nunc facit, suo influxu conseruare: patet vero huiusmodi conseruationem distinguit re ipsa a terra (atque adeo ab illius creatione) cum cœlum non aliter elementum terræ conseruet, quam beneficas in eo qualitates producendo; quæ productio vt est idem re cum ipsis qualitatibus; ita oportet a terræ elemento, quæ ab illis re ipsa differt, realiter quoque distingui.

Forma quo pacto materiam conseruet.

Cœlestia corpora vt terrã conseruent.

QVAESTIO II.

Vtrum creatio naturæ lumine cognosci potuerit, & an eam Aristoteles cognouerit.

ARTICVLVS I.

Potuisse naturæ lumine cognosci, ac re ipsa cognitam fuisse.

NOn quærimus de creatione rerum initio tẽporis exhibita, sed de creatione absolute sumpta; num videlicet hæc innato rationis lumine absque diuino afflatu cognosci quiuerit. Cui dubitationis affirmatiue spondendũ est cum D. Thoma in 2. dist. 1. q. 1. art. 2. Henrico Gandauensi quodlib. 8. quæst. 6. Alensi 2. par. q. 6. art. 6. Scoto quodlib. 7. alijsq; compluribus. Idem etiam magno consensu patres docent. Atque inprimis D. Augustinus 11. de ciuitate Dei cap. 4. Exceptis, inquit, propheticis vocibus, mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate, & mobilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus, & factum se esse, & non nisi a Deo fieri potuisse proclamat. Idem luculenta oratione ostendit D. Gregorius Nazianzenus oratione 2. de Theologia aiẽs. Quẽadmodum ille, qui citharam affabre constructam, & elaboratam conspicit, eiusq; concentum audit, ipsum citharæ artificem, ac citharædum mente reputat, licet sibi de facie ignotum; ita eum, qui mundi harmoniam percipit, mundum a diuino conditore, & architecto, quamuis ab eo nõ videatur, creatũ intelligere. Idem confirmat D. Athanasius in oratione contra idola, Theodoretus serm. 2. de prouidentia, D. Dionysius 7. capite de diuinis nominibus, D. Damascenus 1. lib. de fide orthod. D. Gregorius Nyssenus libro de vita Mosis, Origenes lib. 4. contra Celsum, Eusebius lib. 7. de præparatione Euang. cap. 2. & alij.

Status quæstionis. Constituitur pars affirm.

Probatur consensu patrũ August.

Gregorius Naz.

Athanas. Dionysius Damasc. Greg. Nyssenus. Orig. Euseb.

Id quoque indicant sacræ paginæ testimonia, vt illud Pauli ad Romanos. 1. Inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Et illud Sapiẽtiæ 13. a magnitudine speciei & creaturæ, poterat creator cognoscibiliter uideri.

Sacræ paginæ testimonia. D. Pauli. Sap. cap.

Rationib. Præterea suaderi potest hæc assertio ex eo, quia multæ suppetunt physicæ rationes, quæ palam ostendant habere Deum potentiam creandi: itemque mundū non a se, sed ab vno aliquo rerum principio & fonte habere esse. E quibus rationibus aliquot hoc loco in mediū proferemus.

1. Ratio. Prima sit. Vt quæque res est, ita agit; sed Deus ita est, vt non aliunde pendeat, nec aliud quid ad suum esse præexigat, ergo similiter in agendo, nec præiacentem materiam, nec quicquam aliud requiret, aut supponet. Poterit igitur quamlibet rem creare, si velit.

2. Ratio. Secunda. Quo caussa excellentior est, eo paucioribus eget adminiculis ad operandum; sed natura est nobilior, q̄ ars, & Deus, q̄ natura. Igitur cum ars supponat rem compositam; natura vero materiam; Deus neutrum horum præexiget, atque adeo poterit res è nihilo producere.

3. Ratio. Tertia. Esse diuinum, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur, est infinitum, cum non sit ad aliquod genus entis limitatū, sed totius esse rationem omni ex parte completam in se cohibeat, igitur Dei potentia est infinita, atque adeo potest quid quid non implicat contradictionem: hanc autem creatio non implicat, potest ergo Deus aliquid creare.

4. Ratio. Quarta. Cum nihil præter Deum habeat esse omnibus numeris perfectū, sed imperfectioni admixtum, & participatū, nulla creatura potest esse a se, ac proinde necessario suum esse mutuabitur a superiori caussa, idest, a primo & perfectissimo ente, in quo ipsum esse, vt in primæua origine absolute, & essentialiter inest: oportet igitur res omnes a Deo ortū ducere. Præterea earum rerum nonnullæ, vt intelligentiæ, vt materia prima, ut anima rationalis, non nisi per creationem produci possunt, cum nequeant a caussis secundis effici, nec fiant e præiacente subiecto: ergo, &c. Quare potest naturali lumine creatio deprehendi; siquidem hæ rationes, quibus eam dari astruximus, citra diuinam fidem ipso ductu naturalis luminis inuestigari, atque inueniri queunt, vt consideranti planum erit.

Ac sane, q eam multi veterum philosophorum re ipsa cognouerint & celebrarint, cōstat ex ijs, quæ refert Iustinus phi-
A losophus & martyr in sua parænesi, D. August. 11. de ciuit. Dei, c. 4. & lib. 12. c. 17. Lactantius lib. 7. c. 3. Eugubinus 7. de perenni philosophia c. 3.

ARTICVLVS II.

Quod verisimilius sit Aristotelem creationem agnouisse.

QVod tñ ad Aristotelem attinet, sunt qui creationem ignotam ei oīno
B fuisse contēdant, asserantq; nihil esse a peripatetica doctrina magis alienum, & abhorrens, quam existimare potuisse quicquam a Deo è nihilo fieri. Atque hanc fuisse Aristotelis mentem arbitrati sunt Eudemus, & Alexander teste Simplicio ad initium huius operis, Pletho in libro de ijs, quibus Aristoteles a Platone dissidet, cap. 1. Auerroes hoc in lib. comm. 4. Simplicius ad tex. 6. in digressione contra Philoponum. Henricus

Assertores partis negatiuæ. Eudemus. Alexāder. Pletho. Auerroes. Henricus. Gregorius. ice Bacl. nus i 2. d. 1. q. 1. Abulēsis ad c. 32. Deu. q. 3.

C Gand. quodl. 8. q. 9 Bessario lib 2. contra Calumn. Plat. c. 6. Gregorius Ariminēsis in 2. dist. 1. q. 1. Marsilius q. 1. art. 3. & alij: potest autem id inprimis suaderi, quia Aristoteles in 2. huius operis cap 4. tex. 33. & sæpe alibi commendat ac tuetur tritum illud philosophorum axioma, è nihilo nihil fit. Item, quia cum de actione disserit, semper ei subiectum aliquod substernit, vnde 5. Metaphys. c. 12. tex. 17. potentiam actiuam definit potentiam transmutandi aliud, hoc est, varie afficiendi
D subiectum. Et de causa efficiente cū agit, vbique eam definit per totum, quia haud dubie subiectum præiacens requirit. Denique quia 2. Metaphys. cap. 1. tex. 4 ait principia eorum, quæ semper sunt, idest, materiam & formam, corporum cœlestiū non habere causam.

Alij tamen contra sentiunt, nimirum Aristotelem creationem cognouisse, non eam quam vocant cum nouitate essendi, qua scilicet Deus a primis mundi origi-
E nibus res produxit, sed qua ex æternitate, vt ipse putabat, vniuersum condidit. In his sunt Auicen. 9. suæ Metaph. c. 4 D. Tho. hoc in lib. ad tex. 4 Scot. quodlib. 7. & in 2. sent. dist. 1. q. 3. Albertus de quatuor coæuis quæst. 1. artic. 1. Herueus in tract. de æternitate mundi, quæst. 4. alijq; complures. Ad hanc uero partem, quam veris-

Pars affirmatiua ue risimilior. Qui eam tuentur.

Loca, quibus eã Aristoteles statuere videtur.

verisimiliorem iudicamus astruendam, multa loca ex Aristotele, eaque illustria adduci possunt. In primis namq; 2. Rhet. cap. 23. asserit dæmones esse opus Dei. & in 2. de generatione cap. 10. text. 58. ait Deum vniuersum omnibus suis numeris concinne, & elleganter perfecisse, veram æternitatem ijs, quæ habere illam poterant impertiendo. Et in 2. Metaphys. cap. 1. text. 4. docet primam causam esse cæteris causam, vt sint. Quo loco probe aduertit D. Thomas, Aristotelem Deum non solum motus, sed ipsarum etiam rerum quæ motu cientur, causam fecisse. Præterea eodem lib. cap. 2. probat Aristoteles non dari progressum in infinitum in causis agentibus, sed tandem perueniendum ad vnam omnium rerum effectricem causam, idest, Deum. Cursus 12. Metaphysc. cap. 7. text. 38. ait cœlum, & naturam pendere a Deo: & cap. 8. text. 43. Deum absolute principiũ, primamq; causam vocat. Ex quibus sane locis deduci uidetur, nõ latuisse Aristotelem rerum creationem. Deumq; efficientẽ mundi caussam esse.

Responsio ad rõnes aduersariæ partis

Quæ vero pro contraria parte citantur, vnam fere, eandemq; explicationem habent, nempe loqui inibi Aristotelem non de diuina, sed de nostrate, naturaliq; actione, quę fit cum transmutatione, & tempore: hac enim ex nihilo nihil efficitur; hæc subiectum antea existens deposcit. Vnde Auerroes 1. de cœlo cap. 3. ex. 20. non dixit, inquit, Aristoteles, non esse cœlum generabile absolute, sed huc modo quem vulgo dicimus, quippe & e contrario & subiecto præexistente. Porro consueuit Aristoteles potẽtiæ actiuæ, & causæ efficientis vim more physico explicare, non quod nullam aliam potẽtiam, causamve præter physicas esse putarit, cum 9. Metaphys. cap. 1. text. 1. concedat aliam dari potentiã actiuam præteream, quæ per motum agit: sed quod aliæ ex physicis facile innotescant. Ille vero locus ex cap. 1. lib. 2. Metaphys. aliter est interpretandus, vt sensus sit; Eorum, quæ sempe. sunt, idest, corporum cœlestium, & intelligentiarum, quæ nunquam intereunt principia, hoc est, causam efficientem, finem, & exemplar, quod vtique est ipse Deus, non habere causam. Quo nihil verius: itaque hic locus: primæ opinioni magis obest, secundæ nihil omnino officit; quin ei potius suffragatur, cum nihil præter Deum a passiua causalitate excipiat.

QVÆSTIO III.

Fuerit ne mundus ex æternitate procreatus, an non.

ARTICVLVS I.

B *Quid veteres Philosophi in proposita quæstione senserint.*

Omnes pene Philosophi, qui ante Aristotelis tempora fuere, in eam sententiã conspirarunt, vt crederẽ mundum sub ea saltem facie, rerum cõtextu, & absolutione, quam nunc habet, nõ ex æternitate, sed initio temporis constitisse. Ita nimirum sensit Trismegistus, e cuius fontibus vniuersa Græcia bibisse dicitur; ita Musæus, Linus, Epicharmus, C Orphæus, Hesiodus, & Homerus, qui res diuinas poetice scripserunt; ita Anaxagoras, Zoroastes, Melissus, Empedocles, Pherecides, Philolaus, Democritus, & Zareta Chaldæus, quem Pythagoras audiuit, & secutus dicitur, tametsi Tertullianus in Apologetico mundum Pythagoræ ingenium dicat.

Lege Aristo. 1. de cœlo cap. 10. de Trismegisto Diod. lib. 1. rerũ antiq. c. 2. & li. 2. ca. 1. D. Aug. li. 18. c. 39. Genebra. li. 2. chronolog. qui eum min. antiquum facit.

Cæterum quid Plato hac in re senserit, nec apud eius sectatores, nec inter. peripateticos omnino constat. Multi enim D idem Platonem, & Aristotelem sensisse inquiunt, nec esse inter illos sententiæ, sed verborum dissidiũ; itaque Platonem sempiternum fecisse mundum. Quod si his obijcias, Platonem disertis verbis in Timæo mundi ortum asserentem; respondent Plotinus, & Proculus (vt Alcinoi, Simplicij & aliorum explicationẽ omittamus) mundũ ob id a Platone genitum dici, quod semper gignatur, fiatq; a Deo, E ceu lumẽ a sole. Alij, in quibus sunt Philo Iudæus Platonis simia, Laertius in vita Platonis, Cicero in Tuscul. quæst. Atticus, Seuerus, Plutarchus, Aphrod. Sæus, & alij mũdi æternitatem prorsus negati a Platone arbitrantur. Quæ sane est germana Platonici dogmatis interpretatio vt eius Timæum, Critiam, & libros de Rep. accuratius intuenti patebit: quam

Vt Porphyrius, Iãblichus Plotinus, Proclus, Apuleius, Alcinous, Cranior, Simplici. Taurus, Bessario.

Vt D. Ambrosius, D. August. D. Iusti. mar. D. Damas.

Clemens Alex. Theodoretus, Eusebius Caes. Theophrastus, Septuag.

proinde Aristoteles hoc in li. c. 1. tex. 10. de sui praeceptoris mente esse, & ab ipsa Academia fluxisse nequaquā dubitauit. Licet q. ad mundi materiam spectat, eam Plato infinitis seculorum aetatibus vltro citroque temere discurrentem fecerit, tū Deum ex confusione illa deformi ipsam in ... brem ordinem redegisse, numeris que decentibus, & figuris eius partes vndique decorasse, atque ita demum mundum compegisse.

Libet vero, quę in hanc sententiam ab Heraclide platonis discipulo tradita sunt hic conscribere. Erat, inquit, olim mundus informis, & coenosus nōdum discretis rerum notis integritatem suae formę adeptus. Nam neque dum tellus centrum suum pro fundamento rerum omnium stabilierat, neque coeli perpetuus motus certa sede voluebatur, sed omnia sine solis vsu immota, tristiq; silentio depressa languebant, aliud extabat nihil, q̄ informis diffusę materię segnities, antequam principium illud, a quo producta, & constituta sunt omnia, salubrem vitę modum depromēs mundum mundo redderet, coelumq; a terra, & pelagus a continente distingueret. Quo ipse primū elementa quatuor, ex quibus ceu radice, ac generis principio nihil non gignitur, ordinem suum & formam propriam acceperunt. Hęc ille. Lege Basilium homil. 2. Hexam. vbi hunc Platonicorum errorem de materia ęternitate, quo et pythagorici & Stoici imbuti fuere, credit occasionem sumpsisse ex verbis illis Geneseos, Terra autem inanis erat, & vacua, &c. quem errorem cōfutat Tertullianus aduersus Hermogenem, & Lactantius lib. 2. c. 9. Hoc igitur modo sese habuerunt philosophantium placita de mundi creatione; etsi alia quoque inter eos fuerint certamina, dum hi vnum, illi plures, aut etiam infinitos mundos constituūt. Qua de re D. Aug. 18. de ciui. Dei c. 41. & in libro ad quod vult Deū de hęresibus, Theodoretus in lib. de materia, & mundo, Cyrillus Alex. lib. 2. contra Iulianū, Clemēs Alexan. 5. stromatum, aliiq; complures.

Lege Alci. in li. de doct. plat. c. 12.

D. clemēs lib. 8. recogni. D. ambr. t. Hex. c. 1. plutar. i Sympos. Eugubin. li. 7. de perēni phil. Mirādula 1. de Examine uanit. c. 11.

porrò Aristoteles a Platone discedens totū vniuersum ex omni aeternitate fuisse palam docuit. Vnde apud Hierophontem sacerdotem duplici de causa accusatus dicitur, & quod in Lyceo vnū Deum docuisset contra patrios ritus de idolis & multitudine deorum, & quod mūdum sempiternum enunciasset, quem initio temporis conditum Graecia putabat. Nō desunt tamen, qui dicant Aristotelē hāc sibi sententiam non vt demonstratam omnino persuasisse, sed vt probabilem dialecticis rationibus agitasse, ac praesertim eos coarguere uoluisse, qui mundum physico motu genitum asserebant: Sic Aristotelis mentem interpretatur D. Thom. 1. par. q. 46. art. 1. Albertus hoc lib. tract. 1. c. 1. Vdalricus in sua summa lib. 4. Argentinas in 2. dist. 1. q. 1. art. 1. adducuntur uero ut ita credant eo potissimum argumento, quod Aristo. 1. Topic. c. 9. problema dialecticum uocarit, Sit ne mundus aeternus, an non.

Non uidetur tamen hęc opinio cum Aristotelis mente congruere, qui in 4. & 8. huius operis 1. de coelo 2. de ortu & interitu 12. metaphys. ac denique ubicunque de mundi effectione disserit, eius ęternitatem pugnaciter defendit. Quin uero magna pars eius doctrinę, quę apud ipsum de primę causę efficientia est, in eam unam assertionem incumbit. Quapropter aphrodisaeus rogatus quid Aristotelis ipsi magis placeret, respondit se sententiam de mundi eternitate prę ceteris arripuisse, quod in ea sola uideretur Aristoteles sibi constare. Neque officit quod id Aristoteles inter problemata dialectica numerarit. primum, quia sciebat complures sapientiae nomine insignes uiros contrarię fuisse opinionis, quod ad rationem problematis sat erat. Deinde quia id non ex professo, sed exēpli causa duntaxat pronuntiauit, in exemplis autem, ut 1. priorum c. 39. docet, non requiritur ueritas.

Aristoteles mundi aeternitatē pugnaciter defendit.

ARTICVLVS II.

Quod mundus initio temporis a Deo productus sit, vt fides docet, & quo anni tempore productus fuisse videatur.

Quidquid tamen Aristoteles aliiue senserit, mundum non ex aeternitate, sed initio temporis, Dei creantis imperio ac uoluntate productum fuisse, docet fides

Multis locis sacrarū literarum & capit.

Firmiter de sum. Trinit. & fide cath.

fides orthodoxa, quę a prima veritate lu ce descendens, aduersantium sibi errores quasi nebulam discutit, omnemque altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei euertit.

Sententia existimãtium mũdum autumno ortum.

Vberioris autem doctrinæ gratia, duo hoc loco exponemus. Alterum, quo anni tempore videatur mundus a Deo fuisse conditus. Alterum, an noua mundi creatio physicis rõnibus demonstrari possit. Quod ad primum attinet, Abulensis q. 21. in 1. caput Geneseos, alijsq; in locis, Lyranus 1. & 7. Geneseos, & Exod. 12. p̃terea nonnulli ex Hebræis, & è recentioribus Theologis, arbitrant̃ mundum autumno conditum mense Septembri, Sole circiter in fine Virginis, vel in principio Librę existente. Idẽ placuisse Ægyptijs inde conijci potest, quod tpe Mosis annum a Septembri inchoabant, vti refert Iosephus lib. 1. Iudaicarum antiquitatũ. Quę consuetudo non aliunde apud illos orta vĩ, nisi q̃ persuasum haberent, eo mense mundi primordia fuisse. Vna è potissimis rõnibus, quibus prædicti authores nituntur (vt omittamus eas, quas è diuinis literis hausere) ea est, quia cõueniens fuit arbores in statu perfecto, atq; adeo cum fructibus iam maturis a Deo creari. Primum quia perfecta sunt opera. Deinde, quia eiusmodi fructus tũ primis nostri generis parentibus, q̃ brutis animantibus ad alimentum mox dati sunt, constat ex 1. c. Geneseos: cum igitur mẽ se Septembri arborum fructus maturi, & ad esum apti esse soleãt: vĩ sane Deus eo mense arbores, totumq; mundum produxisse. Adde qđ si in nostro hemisphæro creatæ essent arbores verno tpe sequeretur nec autumno eiusdẽ anni creationis mundi, nec aliorũ insequentiũ annorũ, debuisse arbores maturos fructus apud nos hẽre, vtpote quos verno tpe maturos exhibuissent: cũ tñ secus accidere videamus. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ c. 7. Leo Sermone 9. de passione. Athanasius in quęstionib. ad Antiochum q. 17. (si eius est illud opus) Rabanus ad caput 12. Exodi. Isidorus 5. Etymologiarũ, cap. de temporib. Augustinus in quęst. veteris & noui Testamenti quæst. 106. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 14. Beda in libro de ratione tẽporum c. 28. Am-

Ægyptij annum a Septẽbri inchoabant.

Mundum verno tẽpore creatum affirmant Damascen. Athanas. Rabanus. Isidorus.

A brosius lib. 1. Hexameron c. 4. Theodoretus q. 72. in Exodum, atque omnes pę ne scholasticæ Theologiæ professores asserunt procreatum fuisse mũdum verno tempore, mense martio. Quod statuit ẽt Synodus Palestina coacta a Theophilo Episcopo cæsariensi ex mandato Victoris Papæ, eiusq; decreti meminit Beda li. cit. c. 40. Neque hoc tantum patribus visum fuit, sed antiquis etiã Astrologis, qui propterea Solarem motum a princi-

August. Cyrillus. Beda. Ambros. Theodoretus. Synodus palestina.

B po Arietis auspicabant̃: & poetis, quorum inter Latinos princeps ita cecinit.

> Non alios prima nascentis origine mundi
> Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorẽ crediderim; Ver illud erat, ver magnus agebat
> Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Ex his partibus etsi nulla omnino certis & indubitatis argumẽtis nitatur, mul-

C to tamen verisimilior est ea, quæ mundum verno tempore ortum affirmat, maxime propter doctorum, qui illam tuentur, multitudinem & authoritatem. Porro cum non superiori tantum, sed inferiori etiam hemisphęrio, diuersis tamen anni mensibus, suum Ver sit, suusq; autumnus, ut luce clarius est, dum mundum verno tempore creatum dicimus, loquimur de uerno tempore nostri hemisphęrij.

D Quod vero ita res habuerit, ex eo ostẽ ditur, quia cõgruebat, vt mundo recens nato optimum anni tempus largiretur Deus in nostro hoc hemisphærio, quod nobilius est & illustrius, vt syderum, quę ad polum Arcticum fulgent, numerus, magnitudo, pulchritudoq; demonstrat. Tum maxime, quia sub eo cõdenda erat Hierosolyma, præsentia Christi domini & mysterijs redemptionis nostræ consecrandaq; itemq; sub eodem erat futurum

Excellentia superioris hemisphærij.

E mundi caput Roma, sanctitatis, fideiq; magistra, & Europa, vbi Christiana Respublica præcipua semper dignitate floruit; ad quod verisimile est, Deum in conditione mundi respexisse.

Esse autem verum tẽpus anni totius optimum, palam indicat eius amœnitas, temperies, & ad res gignendas, conseruãdas, atque ad incrementũ prouehẽdas

Verni tẽporis e com...

O 3 com-

commoditas, cum tamen Autumno deflorescant paulatim omnia, & ad corruptionem tendant. In quam sententiam ita scripsit D. Ambrosius c. 4. libri primi Hexamer. Inde mundi capi oportebat exordium, vbi erat opportuna omnibus verna temperies. Vnde & annus mundi imaginem nascentis expressit, vt post hybernas glacies, atque hyemales caligines serenior solito verni tēporis splendor eluceat. Dedit ergo formam fructus annorū curriculis mundi primus exortus, vt ea lege annorum vices surgerent, atque initio cuiusque anni produceret terra noua seminum genera, quo primum dominus Deus dixerat, Germinet terra herbam. Et paulo inferius, Decebat enim principium anni, principium esse generationis, & ipsam generationem mollioribus auris foueri. Neque enim possent tenera rerum exordia aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æstus iniurias sustinere. Hæc D. Ambrosius. Quibus cōsentanea inuenies apud Theodoretum q. 72. in Exodum.

Ex D. Ambrosio.

Deinde creatum esse mundum mense Martio, quod scholasticæ historiæ magister in historia Geneseos Ecclesiæ dogma esse affirmat, illud est argumēto; quia Deus eo mense Israelitas a seruitutis Ægyptiacæ iugo in libertatem asseruit, eodemque in vtero Virginis nostram sibi copulauit naturam, & hominum scelera profuso in cruce sanguine expiauit. Quapropter congruere vi, vt eodem hominem atque adeo mundum produxerit.

Creatum mundum mēse Martio.

Martij mēsis prærogatiua.

Quod vero ad ipsum creationis mūdi diem attinet, Strabus, & Rabanus super c. 12. Exodi, aiunt fuisse decimum octauum diem Martij. D. Hieronymus in libro de Ecclesiasticis scriptoribus, & plerique alij asserunt fuisse diem vigesimum quintum eiusdē mēsis. Adduntq; eodem die creatum esse mundum, & Christum a mortuis resurrexisse, atque adeo die dominico; qd' ēt affirmat Leo Pontifex in Epistola noua ad Dioscorum. Idemq; canit Ecclesia in hymno diei dominicæ: Primo dierū omnium (idest dominico) quo mundus extat conditus, vel quo resurgēs conditor, nos morte victa liberat. Quare hæc sententia amplectenda est.

Natalitius mūdi dies

Respōsio

Ad ea, quibus ostendi videbatur mun-

A dum non uere, sed Autumno ortum; respondendum in primis Deum non in oībus arboribus toto orbe (nec enim id operis perfectio requirebat) maturos fructus produxisse: sed pulchra varietate, arborum alias floribus vernantes, alias maturis, alias immaturis fructibus onustas pro locorum diuersitate creasse. Quod si vbique arbores maturos fructus exhibuere, atque adeo in multis regionibus, vt in ijs, quæ pertinent ad nostrum hemisphæ-

ad argumenta cōtrariæ partis.

Variæ sententiæ de statu arborum, quas Deus initio mūdi pcreauit.

B rium, præter proprij soli, cælique naturā id summi parentis indulgentia in gratiā recens nati mundi effectum est. Et vero vbi id contigit, dicendum vt proximo Autumno eiusdem anni alijsque sequentibus maturos fructus arbores haberent, seruatas tūc diuinitus fuisse cum primis illis fructibus vsque ad Autumnum. Qd' mirandum non est, cum illos etiam supra naturæ ordinem diuino imperio extulissent. Vel dicendum, eiusmodi arbo-

C res a principio simul habuisse alios fructus maturos, qui ante autumnum deciderunt, alios immaturos, qui autūno maturitatem assecuti sunt, atque inde annis sequentibus, ordinariam germinandi & fructificandi legem toto orbe pro locorū ingenio, & varietate seruatam.

ARTICVLVS III.

D *Nouam mundi creationem non posse Physicis rationibus demonstrari; licet ad eam suadendam probabilia argumenta suppetant.*

Ad id vero, quod secundo loco explicandum proposuimus, videlicet vtrum seclusa fide, mundi nouitas physicis rationibus demonstrari possit, respondet D. Thomas 1. par. q. 46. art. 2. & lib. 2. contra gen. c. 38. & Capreolus in 2. d. 1. q. 1. art. 1. non posse. Quod item asseruit D. Gregorius homilia in Ezechielem pri-

E ma. Et recte quidem, cum spectato solo naturæ lumine, nulla ratio adduci queat, quæ id palam conuincat. Quod intellige de creatione mundi absolute sumpta. Nā mundum ab æterno fuisse eo modo, quo putauit Aristoteles, omnino improbabile est, videturque id firmis, ac perspicuis argumentis confutari. Qua de re in progressu.

Mūdum, vt putauit Aristoteles, non potuisse æternum esse.

Cæterum

Rationes ꝓbabiles ad mũdi nouitatẽ suadẽdã.

1. Ratio. a cõi hominũ consensu.

Cæterum ad quamlibet mundi creationem ab æterno, tam Aristotelicam, quàm aliam quamcunq; refellendam, nõnulli verisimiles quasdam rationes afferre solent. Primum quia, vt superius diximus, & Aristoteles tum hoc loco, tum 1. de cælo c. 10. text. 102. fatetur, omnes propemodum antiquitatis philosophi Vniuerso exordium debere; ita vt huiusmodi assertum a primis mũdi incolis per manus traditum, ac posteris cõmendatum fuisse videatur. Similia vero argumenta a tam graui, & vnanimi sapiẽtum auctoritate, quasi ab ipsa naturæ voce sensuq; veritatis ducta, ꝑ magnũ hr̃e solẽt in philosophia momentũ, vt Arist. in lib. de diuinatione per somnia & lib. 7. Ethic. fatetur.

2. Ratio. ab artiũ inuentione.

Secundo, Quia constat qui qua ætate floruerint artium inuentores; vt legere est apud D. Athanasium in oratione contra idola, Clementem Alexandrinum 1. Stromatum, Iosephum 1. antiquitatum c. 2. Heliodorum li. 2. Strabonem vltimo Geographiæ, Plinium li. 7. Natur. hist. c. 56. Polydorum in libro de inuẽtione rerum, Diodorum lib. 2. antiq. c. 2. & alios. Non est autem probabile infinita antecedentium annorum serie absque artibus vixisse genus hominũ, quod teste Aristotele 1. Metaph. c. 1. arte viuit & ratione.

3. Ratio. ab historijs antiquorum temporũ.

Tertio. Quia si antiquitatis memoriã excutiamus, omnia, quæ Gentiles historici prodiderunt, Noerico diluuio recentiora esse inueniemus. Nã Berosus Chaldæus, cuius historia vetustissima habita fuit, a diluuio exorsus est, vti Iosephus 1. libro contra Apionem obseruauit. M. Varro diligentissimus originum scrutator nihil cataclysmo Ogygis antiquius retulit: at Ogyges fuit synchronos Patriarchæ Iacob. Trogus pompeius sumpsit exordiũ a Nino, qui annis post mundi creationem nongentis & mille monarchiæ Assyriorum, quæ omnium prima fuit, iecit fundamẽta. Hinc ergo ad probandã mundi nouitatẽ rõ ducit, cũ rerũ, quas historici prodiderũt, initia inueniãtur. Vñ & Lucretius lib. 5. sui poematis:

Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terrarũ & cęli, sẽperq; æterna fuere;
Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ
Non alias alijs quoque res cecinere
poeræ?
Quo tot facta uirum toties cecidere,
nec vsquam
Aeternis famæ monumentis inclyta
florent?

Quorundã respõsio.

Hisce rationibus occurrunt assertores æternitatis, hominum memoriam, artes, & scripta vicissitudine quadam infinities vna cum hominibus aqua igniq; perijsse. Aiunt enim eluuiones, & deflagrationes terrarum, certis annorum curriculis accidere solere, eluuiones quidem planetarum humidorũ coniunctione in signis piuuialibus; deflagrationes cõniunctione calidorum in signis calidis: sicq; renouationes mundi identidem fieri, ac rerum per vices antiquum redire ornatum. Verum hæc responsio non satisfacit, quia licet aliquot prouinciales cataclysmi extiterint, vt Niliaca, Attica, Thessalica; licet etiam interdum excitato in materia sulphurea subterraneis locis incẽdio, aliqui terrarum tractus perierint; fictitium tamẽ est existimare vllam esse in natura vim, quæ toti terræ inundationem, aut incendium possit inuehere, vt lib. 1. Meteororũ c. 14. Aristoteles animaduertit.

Lege Senecam li. 6. Nat. q. cap. 27. & Tulliũ 2. de natur. deorum. Confutatur.

4. Ratio. A decremẽto corporum. D. Aug. D. Cypr. Plin. Homer.

Postremo quod mundus non fuerit ex æternitate, probare contendunt nõnulli indicio decremẽti humanorũ corporum. Etenim vt D. Augustinus 15. de ciui. Dei c. 9. D. Cyprianus aduersus Demetrianũ. Plini. li. 7. nat. hist. c. 16. Aulus Gellius li. 3. Noct. Atti. c. 10. alijq; scriptores testantur, quo magis ætatum decursus deterit, eo minora corpora fert natura. Qđ Homerus iã olim Iliados 6. conquestus est, & Iuuenalis satyr. 15. hisce versibus:

Terra malos homines nunc procreat,
atque pusillos;
Ergo Deus quicunque aspexit, ridet,
& odit.

Quare si homines ab ęterno extitissent; decrescẽre paulatim eorũ magnitudine, iã ad minimã quãtitatẽ deuenissẽt.

Hęc aliaq; eiusmodi argumẽta (quorũ nõnulla refert & dissoluit S. Tho. 1 p. q. 46. ar. 2. & Philo Iudęus in libro de incorruptibilitate mundi, si eis est illud opus) nõnihil ꝓbabilitatis cõciliãt sententię de nouitate mũdi, solius naturę lumine spectato, quãlioqui ꝑut Catholicę fidei testimonijs innititur, certissimi est.

QVAESTIO IV.

Quo pacto diluendę sint Philosophorum rationes pro mundi ęternitate.

ARTICVLVS I.

Rationes Aristotelis.

QVoniam tam Aristoteles, quam alij, qui mundi æternitatem astruere conati sunt, a veritate aberrarũt, potissimas eorum rationes colligemus, ac refutabimus hoc loco.

1. Ratio. a natura mobilis.

Primo ratio Aristotelis hoc in lib. c. 1. text. 4. ita se habet. Si motus non fuit ab æterno, sed aliquis primus motus extitit; vel mouens & mobile, a quibus ille fuit causatus, cœperunt esse; vel semper fuere: si cœperunt esse; ergo per aliquam generationẽ, & motum. Quare iam ille motus, qui antea primus dicebatur, non fuit primus. Si autem semper fuere, absurdum est sempiterno tempore neque vnum mouisse, neque alterum fuisse motum; pręsertim cum nulla ratio assignari queat, cur postea motum inierint. Semper igitur fuit motus, atque adeo & rerum vniuersitas.

2. Ratio. A ratione prioris & posterioris.

Secunda ratio ex eodem cap. text. 10. Tempus est æternũ: ergo & motus. Probatur assumptum. Nam si tempus habuit initium, prius non fuit, posterius deinde cępit esse: atqui ratio prioris & posterioris non datur absque tpe: ergo antequã esset tempus, iam tẽpus erat. Quare admitti debuit semper fuisse tempus.

3. Ratio. a natura momẽti.

Tertia ratio ex eodem capite text. 11. Nullum tempus est absque momẽto; sed omne momentum est finis præteriti, & exordium futuri: igitur nullum tempus fingi potest, ante quod non fit aliud, & post quod aliud non sequatur. Tempus igitur sempiternum est.

4. Ratio. A consequẽtia necessaria motuum.

Quarta ratio ex eodem cap. tex. 12. Si motus esse habiturus finem, daretur aliquis motus posterior vltimo, quod repugnat: ergo motus non retro solum, sed etiam ante infinitus est. Assumptum probat: quia adhuc post quemlibet motum manebit aliqđ mobile & mouens a quo moueatur; atque adeo eum motum, qui extremus dicebatur, alius subsequetur.

5. Ratio. a ratione ordinis.

Quinta ratio ex cap. 2. a tex. 15. Deus
A & natura in omnibus rebus ordinem amant; at infinito quasi tpe non fuisse motũ, deinde cœpisse esse, est præter ordinẽ; quia ordo consistit in Proportione, infiniti vero ad finitũ nulla est ꝓportio: ergo motus nũquã cœpit, sed ꝑpetuo fuit.

6. Ratio. ab immobilitate primi agẽtis.

Sexta ratio ex cap. 6 tex. 53. Idem eodem modo se habẽs semper idem efficit: cum igitur primus motor idem semper, atque immutabilis sit, vel semper motũ edidit, vel nunquam: sed hoc posterius
B est aperte falsum; prius igitur verum est. Simile argumẽtum legitur etiam lib. 12. Metaph. c. 6. tex. 30.

7. Ratio. A lege, q̃ Deus & natura ĩ operando seruant.

Septima ratio ex cap. 7. tex. 56. Deus & natura ex possibilibus efficiunt id, qđ est melius: atqui melius est motum cœli continuũ, & æternum esse; quia quemadmodum præstat esse, quam non esse, ita præstat semper fuisse, quam cœpisse esse. Sequitur igitur verum esse, quod motus cœli continuus sit & æternus.

C

ARTICVLVS II.

Aliorum argumenta.

QVoniam Proclus, Simplicius, Auicenna, & Auerroes, Aristoteles de mundi æternitate sententiã tuendam suscepere, præcipua eorum argumẽta proflig anda a nobis sunt. Sic igitur argumentabantur. Mundus Archetypus, idest exẽplar mũdi, quod in mente diuina existit,

1. argum. Mundus Archetypus. Plato.

D est vnum & æternum, sed Deus sicuti in Timæo nõ semel Plato dixit, efformauit mundum hunc, qui sub sensum cadit, tanquam diuini exemplaris perfectissimam imaginem; ergo sicuti ipsum & singularem & vnigenam fecit; ita sempiternum facere debuit; alioqui perfecta imago nõ esset; quia suum exemplar, nec perfecte, nec apposite exprimeret.

2. argum.

Secundo. Nihil bono magis proprium est, quam se diffundere, sed Deus ex sua essentia, atque infinite bonus est; ergo maxime decuit, vt alijs rebus sua bonitatem diffunderet, & cõmunicaret. Non videtur autem consentaneũ, vt hanc communicationem distulerit; semper igitur eam exhibuit, atque adeo ab æternitate res produxit. Corroboraturq; huiusce argumẽti vis; quia ignis si materia adsit, nec quicquã obsit, illico vim suã vrendo

promat

promit idq. in eius perfectionem cedit. A Quare par erat, vt Deus ab ipsa æternitate potentiam creatricem effectu explicaret; cum id, quod perfectionis in rebus creatis est, nequaquam ei denegandũ sit. Huc etiam pertinet, quod amplioris munificentiæ est, quoduis donum citius quã serius elargiri; & quod tarda gratia ingratum facit: & quod oĩs res, quæ dando non deficit; dum habetur & non datur, nõ videtur haberi quomodo habenda est.

3. argum. Tertio. Aut Deus voluit mundũ creare & non potuit: aut potuit & noluit: aut B neque potuit, neq. voluit: aut & voluit, & potuit. Si voluit & non potuit, imbecillis est: quod in Deum non cadit. Si potuit, & noluit, inuidus: quod æque alienum est a Deo. Si neque voluit neque potuit, & inuidus, & imbecillis est; ideoque nec Deus. Si voluit, & potuit, quod solum Deo competit, sequitur Deum ab æterno mundum creasse; ergo, &c.

4. argum. Quarto. Sicut se habet voluntas noua C ad actionem antiquam; ita voluntas antiqua ad actionem nouam: atqui voluntas noua non potest esse causa actionis antiquæ; ergo nec voluntas antiqua actionis nouæ causa erit; proindeque ab æterna Dei voluntate non nisi æternus effectus progredi potuit.

5. argum. Quinto. Vel Deus initio tẽporis creare cœpit, propterea quod ei præterita operis vacatio displicuit: vel quia fortuito, & improuida temeritate in mundi fabricam incurrit: sed in Deum neque sui di D splicentia, neq. fortuna, aut temeritas locum habent: non igitur creare aliquando cœpit; cum antea non crearet; atq. adeo ab æterno creauit.

6. argum. Sexto. Id quod semper fuit, & per suam essentiam causa est, vt aliquid fiat, non potest esse causa, vt fit actu id, quod antea potestate tantum erat; sed Deus semper fuit, & per suam essentiam est causa rerum; ergo non potuit efficere, vt quæ an- E tea non existebant, inciperent esse. Quare nisi res ab æterno creasset, creare eas postea nequisset.

7. argum. Septimo. Nulla idonea ratio afferri potest, cur cõditus fuerit. Cum igitur Deus absq. optima rõne nihil faciat, dicendum potius erit, mũdum ex oĩ æternitate fuisse ab eo conditũ, q̃ initio tẽporis cœpisse:

ARTICVLVS III.

Dissoluuntur rationes Aristotelis.

HÆc aliaq. eiusmodi, quæ homines cœlestis disciplinæ, & fidei lumine destitutos in eum errorem induxerunt, vt putarint mundum non potuisse non esse ab æterno, si humana ratio confutare nesciret, ad fidei regulam, vt ad tribunal veritatis prouocare deberet: sed potest ea humana ratio, & quidem facili negotio confutare, & diluere. Igitur ad primã rationem Aristotelis concessa maiori pro positione dicendum: mouens, quod non est Deus, v.g. intelligentiam, & mobile, vt orbem cœlestem, cœpisse esse, non tamen per generationem & motuum, sed per creationem, quæ nec motum, nec generationem prærequirit. Solut. 1. rationis.

Ad secundam negandum est antecedens, & ad eius probationem respondendum: cum dicimus prius, non fuisse tempus, sed postea cœpisse esse, illud, prius, non importare differentiam temporis veri, & realis, sed imaginarij tantum, quod suo modo semper fuit, sicuti & imaginarium spatium. Solut. 2.

Ad tertiam concessa maiori neganda est minor, quæ ab Aristotele non probatur, sed in ea, vt annotauit D. Thom. 1 p. quæst. 46 artic. 1. supponitur perpetua antecessio, & consecutio temporis, quæ pro banda erat. Solut. 3.

Ad quartam dicendum, in primis motum non omnino in natura rerum vnquam desiturum. Nam etiam post vniuersalis iudicij diem non solum Angeli, sed etiam homines beati loco moueri poterunt, si velint, & inferorum ignis corpora eorum, qui sempiterno supplicio addicti erunt, aduret, & denique circa intellectrices substantias aliquæ visentur mutationes: licet eæ omnes perire etiam omnino possent, denegante Deo communem concursum, sine quo creatura omnis in nihilum abiret. Dicendum prætterea, posse esse, reque ipsa futurum motum vltimum aliquorum corporum, vt elementorum, & sphærarum cœlestium, quæ post diem vniuersalis iudicij immortalitate, & quiete perpetua fruentur, inhibito videlicet eo, qui nunc est, naturæ cursu, Solut. 4. De hac re doctores 1 4. d. 48.

&

& sublunari natura ab interitu in poste-rũ vindicata eius beneficio, qui vt initio temporis nouum mundum condidit, ita in fine temporis noua faciet omnia. Neq. vero absurdum erit manere mobilia,& ea quæ mouere illa possent, nec tamen dari motum, ita vniuersitatis principe & au-ctore DEO disponente, propterea quod in illo mundi statu ita conueniat.

Apoc. 21.

Solut. 5. Ad quintam admissa propositione ne-ganda est assumptio, & ad eius confirma-tionem dicendum, esto finiti ad infinitum nulla sit proportio; & ordo rerum natura lium magna ex parte in proportione con sistat: Deum tamen qui naturæ legib. nõ astringitur, cum ab æterno motum esse noluit, spectasse aliam ordinis rationem, quam sciebat ipse, & ob quam mundum potius initio temporis, quam ex æterni-tate procreare conueniebat. Itaque non fuit præter diuinum ordinem, post infini tum tempus imaginarium cœpisse motũ. Qua de re in progressu plura.

Solut. 6. Ad sextam dicimus, idem eodẽ modo se habẽs semper facere idem, si operetur necessitate naturæ: quo pacto non opera-tur Deus sed omnino libere.

Leg. q. 5. hui' c. 2.

Solut. 7. Ad septimam dicendum, naturam face re optimum, quod potest; at motus sempi ternitatem non esse opus solius naturę, sed simul etiam mouentis libere. Deum vero non absolute facere optima, cum possit in infinitum meliora facere, licet semper faciat id, quod spectatis omnibus circumstantijs magis conuenit: fuisse aũt magis conueniens, vt mundi creationem initio tẽporis moliretur, vti mox dicemus.

ARTICVLVS IV.

Diluuntur aliorum argumenta.

ALiorum vero argumenta hunc in modum explicanda erunt. Primum ita. Mundus hic e diuinæ mentis Archety po depromptus fuit, suumque exemplar perfecta imitatione exprimit; perfecta in-quam, non simpliciter, vt D. Thom. 1. par. q. 47. art. 1. obseruat; sed quatenus talis est effectus, qualem se illum Deus produ cturum diuina arte conceperat. Neq. pro pterea æternus esse debuit, quia eius idea ab omni æternitate fuerat; cum illũ Deus non nisi initio temporis fabricare decre-uisset. Quemadmodum vt quoduis artefa A ctum creati artificis typum imitetur; nõ necesse est, vt typo coæuum sit, sed vt ip-sum referat, eiq. secundum formam respõ deat. Denique si proposita ratio momen-tum haberet, necessum foret mundi fabri cam, sicuti & diuinam eius ideam, corpo-reæ molis expertem esse, vt recte argu-mentatur Iustinus Philosophus in quæ-stionibus ad gentes, q 8.

Solutio secundi, Maxime propriũ sum mi boni est sese communicare; hæc tamẽ B communicatio erga creaturas, cum omni-no libera, & spontanea sit, potuit eã Deus quandiu voluit differre. Nec enim vlla necessaria ratio poscebat, vt æterna es-se: nec habet se ad creaturas Deus, quem admodum ignis ad stupam; qui propterea quod necessitate naturę agit, non potest non adhibita materia actionem edere. Ne que vero communicare se alijs rebus ita illas efficiendo, vt non possit non effice-re, est perfectio simpliciter; sed perfectio C quædam imperfectioni admixta: siquidẽ absque libertate & delectu operari im-perfectionem arguit, quę imperfectio in Deum cadere non potest. Neque diuinã liberalitatem dedecebat, creationis bene ficium differre. Etenim ad liberalem per-tinet ordinate dare, non autem cito da-re, si beneficium differre magis conueni-re: conueniebat autem, vti mox dicimus, differri mundi creationem.

D Solutio tertij. Potuit Deus ab omni æternitate mundum condere, eo modo quẽ progressu explicabimus: sed noluit, non quod eum aut potestas deficeret, aut inuidia retardaret, sed quia illum suæ di uinæ sapientiæ consilio non nisi in tempo re producere decreuerat. Possunt autem huius diuini consilij rationes aliquot a nobis afferri Primum, quia, vt D Thom. 2. contra gen. cap. 38. ait, ex noua mundi creatione conspicuum fit, Deum neque E naturæ necessitate agere, neq. vllius rei indigere, sed se ipso beatum esse. Deinde, quia sic facilius innotescit rerum de- Lege D. pendentia a Deo; id quidem id, quod non Tho. 1. p. semper exstitit, palam est habere causam, q 46. art. a qua fluxit, quod in re ab æterno pro- 1 d. 6. creata minus elucesceret.

Solutio quarti. Sicut voluntas noua, Quæ pa-idest, quæ nunc cœpit esse, non potest ede ctoęrerna re actionem antiquã, id est, quæ iam fuit; Dei volũ-

quia

tas potuit esse causa nouę procreation.s rerum.

quia omnis causa saltem natura antecedit effectum: ita volūtas antiqua, seu quæ iam esse desijt, non potest elicere actionē nouam, id est, actionem quę nunc esse incipit: quia id, quod nullo mō est, nequit per se efficere, quod nunc fit. Nihilominus voluntas Dei antiqua, fine, que ab ōt. æternitate semper fuit, semperq. est, potest esse causa nouæ actionis, siue nouæ procreationis Vniuersi. nec mirum, quod voluntas diuina producendi mūdum semper exstiterit, nec tamen semper mundus fuerit: sic enim Deus ab ęterno voluntatem habuit mundum procreandi, vt non habuerit voluntatem eum procreandi ab æterno. In quam sententiam ita scribit Hugo Victorius 1. de Sacramentis parte 2 c. 10. & 11. voluntas ęterna fuit, & opus voluntatis æternum non fuit: semper. n. voluit vt faceret, & non voluit vt semper faceret: sed vt aliquando faceret, qđ semper voluit, vt faceret al quādo. Itaq. æterna bonitate semper voluit, & ęterna sapiētia sēper disposuit, quod æterna potestatē aliquando facit. His similia leges apud D. Isidorum lib. 1. de summo bono.

Solutio quinti. Deus sua pręcellenti bonitate adductus initio temporis effectricem potentiam ad rerum procreationem applicuit: non quod eū sue absq. initio vacationis pœnituerit; nec quod casu, aut fortuita incōstantia in mundi structuram inciderit; sed quia cum ei sua æterna placuisset quies, placuit initio temporis mundi opificium, æterna mente conceptum, exterius efformare; idq. sine noua cogitationis mutatione. Nouit. n quiescēs agere, & agens quiescere, potestq. ad actionem nouam, non nouum, sed sempiternum adhibere consilium, vt proxime dicebamus, docetq. D. August. 12. de Ciuitat. Dei c. 16. Quem etiam lege lib. 11. confess. a c. 10. & D. Athanasium in oratione 2. contra Arianos.

De hac re disputat D. Bonau. in 1. d. 44. q. 3.

Solutio sexti. Deus per suam essentiā est causa rerum, non quasi existentiam diuinę essent ę aliarum rerum existētia necessario consequatur; verum, quia nō per aliquid sibi additum, sed per suam potentiam, quæ est idem re cum eius essentia, res producit; libere tamen, atq. interueniente externa actione, vt fuit a nobis fusius explicatum.

A Solutio septimi. Ridicula quæstio est, qua quæritur, cum Deus mundum initio temporis condere statuisset, cur eum non prius, posteriusve condiderit. Sicuti ridiculum est sciscitari, cur non plura, maiorave corpora fecerit. Nam cum illa quantacunq. fierent, oporteret esse finita, semper eadem quæstio in termino cogitationis hæebit, desiderio finis alterius, semperq rogandum superesset, cur Deus non ampliora fabricarit. Eodem ergo pacto futile ac vanum est, inquirere cur Deus

Futilis quæstio, cur Deus nō antea mūdum cōdiderit.

B tunc potius, quam antea, posteave mundum crearit; siquidem quocunq. vel tempore vel initio temporis creasset, eadem esset quæstio occursura. Dicendū igitur, ideo tunc Deum produxisse mundū, quia tunc voluit, tuncq. occulto suæ sapientiæ consilio, non sine optima ratione, licet nobis ignota, intra regios diuinæ Sapientię thesauros recondita, se illum producturum decreuerat. Quæ sane responsio terminat omnes controuersias quærentium

C mundi originem. Denique hoc argumentum luculenta oratione diluitur apud D. Clementem 8. lib. recognitionum, & a D. Aug. 11. de ciuit. Dei c. 5.

QVAESTIO V.

Vtrum Deus naturæ necessitate mundum procrearit.

ARTICVLVS I.

D *Negantem partem quęstionis omnino veram esse.*

PRo explicatione huiusce controuersiæ animaduertendū est: aliquid agere ex necessitate naturæ, esse ita agere, vt non possit con agere. Quod bifariam contingit: vno modo, quia agēs solo naturę impetu citra omnē intellectus & voluntatis actum, in rem fertur, vt ignis cum calefacit. Altero, quia etsi per intellectū

Dur. in 1. d. 43. q. 4.

E & voluntatem agat, non tamen ex delectu & libertate operatur, sed ita vt actionem suspēdere, aut inhibere neutiquam valeat: sicq. Pater in diuinis per actū intelligēdi generat Filium; Pater & Filius per actum amandi spirant Spiritum Sanctum. Hoc posito nemo unquam Philosophorum vsque adeo hallucinatus est, vt putauit Deum agere ex necessitate na-

turæ

turæ priori modo; cum omnes diuino numini intellectum & volũtatem attribuerint. De posteriori tamen nõ parua inter eos dissensio fuit, alijs opinantibus Deũ libere, alijs necessario mundum procreasse. Quæ controuersia profliganda hoc loco a nobis est. Ac primum pro hac secunda quæstionis parte ita licebit argumentari. Quicquid Deus agit, ex necessitate agit: igitur Deus necessario mundũ produxit. Antecedẽs probatur: quia si Deus non ageret ex necessitate, ageret ex contingenti: quod admittendum nõ est, cum contingentia mutabilitatẽ & inconstantiam importet, a qua omnis diuina operatio longe abest. Secundo, confirmatur idem antecedens hunc in modum. Quicquid Deus scit, necessario scit: ergo quicquid vult, necessario vult. Consecutio ostenditur, quia nõ minus Dei voluntas, quam Dei scientia, vna eademq; res sunt cum essentia diuina, in quam nulla prorsus mutatio, aut varietas cadere potest. Huc etiã pertinet, q̃ actus interior, quo Deus efficere extra se quidpiam vult, est pfectio diuina, quæ cum Deo abesse nequeat, necessum erit velle Deũ alia a se producere: proindeq; necessitate naturæ mundum creasse.

In hac quæstione primum quid sentiendũ sit; deinde quid in ea senserit Aristoteles explicabimus. Quod ad primum attinet, asserendũ omnino est: Deum nulla naturæ necessitate, sed libere mundum produxisse: id quod fides Catholica multis sacræ paginæ testimonijs docet, vt Psal. 134. Omnia quæcunq; voluit, Dominus fecit. Apocal. 4 Tu creasti omnia, & pp voluntatem tuam erant, & creata sunt. & c. 1. epistolę ad Ephesios: Qui operatur omnia ſm consiliũ voluntatis suæ. Quæ loca non solum iudicant, Deum voluntate & intellectu pollere; sed etiam libere, suoq; arbitratu operari.

Confirmatur vero idem a D. Thoma 1. contra gent. c. 23. & in q. de potentia q. 3. art. 15 hũc in modum. Inprimis Deũ agere per intellectum & voluntatem, de quo, vt supra diximus, nec Ethnici Philosophi dubitarũt (etsi inter eos omnium primus Anaxagoras pronũtiarit, diuinum intellectum esse causam efficientẽ rerum omnium, vt Aristoteles 1. Metap. c. 3. & Plato in Theæt. referũt) confirmatur inquam in hunc modum. Primo agẽti debetur prima, perfectissimaq; operatio, sicuti primo mobili primus ac nobilissimus motus, sed operatio ab intellectu & voluntate manans longe præstat actioni naturæ: ergo ea in primũ agens, proindeque in Deum competit. Præterea, ordinare, vt constat ex 1. Metaphy. c. 2. est munus & officiũ sapientis, q̃d certe exhiberi nõ põt, nisi ab eo, qui rerũ inter se proportionem & habitudinẽ norit, ametq;. Cũ igitur in rerum vniuersitate tanta ordinis elegantia & pulchritudo eluceat, plane sequitur, mundũ ex præscripto diuinę sapientię, & diuini amoris effectu, atq; adeo intellectu & voluntate fuisse creatum.

Deinde, q̃ Deus non necessario, sed oĩno libere mundum produxerit, & uniuersim, q̃ extra se nihil nisi sponte sua, ac libere agat, ita ostenditur. Cum Deus summe bonus, atque infinite perfectus sit, omnem boni & appetibilis rationem in sua essentia inuenit, & vt ẽt Aristoteles fateẽ 2. Magnor. moral. c. 15. & 7. Polit. c. 1. non indiget aliqua externa re, sed ex sua natura, ac per se ipsum felix est & beatus, ergo diuina voluntas nihil extra se necessario appeteret, proindeq; nullam creaturam ex necessitate produceret. Item: Deus propriã amando bonitatem vult alia a se, prout illa diuinum esse suo modo adumbrare, & participare valent: igitur cum diuinum esse infinitis modis participari queat, si Deus ex eo, q̃ suam bonitatẽ necessario amat, necessario vellet creaturas existere, cum nulla ratio sit, cur has potius, quã illas, cur plures, quam pauciores esse vellit, vtique totam suam vim infinitã ad eas procreandas funderet: sicq; essent actu in rerum natura infinitæ, quod tñ a uero lõge aberrare constat ex ijs, quæ 3. huius operis disputata sunt. Præterea, quicquid perfectionis est in rebus creatis, id totum necesse est in Deo excellentiori modo cõtineri, sed liberũ arbitrium est vna è maximis perfectionibus naturæ intellectiuæ: erit igitur in Deo, atque ita libere Deus eliciet omnes externas actiones, quibus sese creaturis communicat.

His ita constitutis, ad argumentum, quo oppositum huiusce assertionis ostendi videbatur, negandum est antecedens, &

Cõclusio. Probatur testimonijs diuinis. Psalm. Apocal. Paul. ad Ephes.

Rationibus.

Ordinare munus sapientis.

Cap. 8. q. 1. & 2.

Respõsio ad 1. arg. pro aduersaria parte.

& ad primam eius probationem, reiecta Scoti sententia, seu potius modo loquendi in 1.d.39. aientis Deum contingenter agere; dicendum potius cum D.Thom. in 1.dist 43.q.2.art.1.& in quæstionibus de potentia q.3.ar.15.aliisq; in locis Deum neque necessario operari, vt demonstratum fuit; neque contingenter, quia contingentia mutabilitatem & imperfectionem in operante innuit: sed ratione quadam inter necessitatem, mutabilitatem & contingentiam media; hoc est, ex libero arbitrio; qui agendi modus ex necessitate quidem constantiam accipit, ex contingentia vero possibilitatem aliter se habendi erga res, quas molitur.

Ad 2. Ad secundum dicito: tam intellectionem, quam volitionem diuinam, si in se & quoad suam substantiam spectetur, necessario Deo conuenire, vt argumentum concludit; si autem secundum respectus, quos sibi ad creaturas vendicant, sumantur, sic diuinam intellectionem necessariam ad illas habitudinem obtinere: non ita vero diuinam voluntatem. Cuius discriminis ea ratio est, quia Deus nequit potentiam suam comprehendere, nisi cognoscat omnia, quæ per eam potest producere, atque adeo creaturas omnes. Item quia, vt D Tho.1.par.q.19.art.3.aliisque in locis ait, cognitio fertur in res, quatenus in cognoscente insunt; volitio autem quatenus sunt in se ipsis. Quare cum omnia, prout in Deo sunt, necessario esse habeant, non autem prout sunt in se ipsis: inde est, q Deus non quæcunque vult, necessario vult: esto quæcunque scit, necessario sciat. Quod tamẽ intellige de scientia antecedente omnem actum diuinæ voluntatis, quæ a Theologis abstractiua, seu simplicis intelligentiæ dicitur, qua nimirum Deus res ſm suas essentias, seu ſm se præcise sumpta comprehendit. Nam si sermo sit de scientia visionis, seu de notitia intuitiua, quę tẽdit in res prout in aliqua temporum differentia existunt: sic Deus non necessitate absoluta, sed necessitate hypothesis eam nouit, hoc est, supposita libera sua volũtate, qua eis esse in rerum natura confert. Ad id quod vltimo obijciebatur, dicendum, internum actum, quo Deus aliquid extra se agere vult, esse quidem perfectionem diuinam, si quoad suam

Duplex modus diuinæ sciẽtiæ.

Lege Hẽrici Gandauensis quodlib. 9.q.11.

A substantiam, & id quod absolutum in eo est, spectetur, quo pacto abesse Deo nequit. non autem si expendatur, quoad respectum ad creaturam, quem connotat: sic enim nec perfectio, nec imperfectio est, & vt Deo ex arbitrij libertate conuenit: ita diuino actui inesse, & non inesse potuit. Ex quo intelliges, aliter sese habere in nobis, aliter in Deo arbitrij libertatem: nos enim ita libere volumus, vt nõ solum in hoc vel illud obiectum ferri, aut non

B ferri: sed ipsum volendi actũ, quoad suam positiuam entitatem mutare, aut inhibere valeamus: Deus vero licet vno simplicissimo & incommutabili actu in res feratur, eiusmodi tamen actus ad hanc vel illam habitudinem, quam erga creaturas habet, ex sua natura indifferens est, atque adeo liberitas vt nec ei libertas immutabilitatem, nec immutabilitas libertatem adimat. Sicque diuina voluntas nobiliori modo, quam nostra, arbitrij compos est.

C Nostra enim est in potestate ad hunc vel illum actum eliciendum, quod mutabilitatem, & imperfectionem importat: at diuina sub eodem actu perseuerans, indifferentiam quidem habet circa obiecta à se distincta, non tñ circa suum actum quoad substantiam consideratum. Neque ex tali indifferẽtia circa hoc vel illud obiectum potentialitas & imperfectio in Deo arguitur: cum per eam nec ex appetente non appetens, nec ex non appetente appetens

D fiat: nec ab ipsa re externa determinetur, sed a libera sua voluntate proponente ei intellectu id, in quod tendit.

Durandus in 1.d.39. quæst. 1. D. Tho. 3. cont.gen. cap.82.

ARTICVLVS II.
Quid Aristoteles in re proposita iudicarit.

Ita patet, quid in proposita controuersia sentire oporteat. Nunc, quæ in ea Aristotelis mens fuerit, expendamus. Pri

E mum satis constat, non eum sibi persuasisse, fuisse mundum a Deo procreatũ ex necessitate naturæ priori modo: cum multis locis testatum reliquerit Deum intelligendi, & volendi facultate pollere, vt lib.1.Metaph.c.2.& lib.12.c.9.tex.51. & 7.Ethico.c.4. Præterea, quia probabilius est cognitam ei fuisse diuinam prouidentiam, quæ cum sit ratio ordinis rerum in finem,

Quod Aristot. cognouerit prouidentiã, Theophilus Antiochenus

l.5. ad Antolicum. D. Thom. 3. de cœl. c. 10. Stapulēsis ad c. 3. lib. 1. Oecono. Theophilus Zimara ad tex. 34. l. 2. de ani. na.

finem, ijs tantum, quę finem intelligendo præcipiunt, atque amando expetunt, conuenire potest. Item quia lib. 2. huius operis luculenter ostendit, naturam non temere, aut fortuito, sed alicuius finis gratia operari; quod vt inibi exposuimus, eatenus verum esse deprehenditur, quatenus res naturales instituto & directione Dei, qui ipsius naturæ princeps, auctorque est, ad certum finem, quem ipse nouit, ac dirigit, quasi sagitta ad scopum collimantur.

Cæterum num Aristoteles crediderit, Deum ex necessitate naturæ secūdum posteriorem sensum, rerum vniuersitatem procreasse, non satis inter eius interpretes liquet. Auerroes enim in opere, quod inscribitur, Destructio destructionum, ait Deum apud Aristotelem non agere ex necessitate; sed eminentiori quodam alio modo, ipsi duntaxat conspicuo, mortalibus vero incognito. Alexander etiam in lib. de fato ad Antonium & Seuerum Imperatores, vbi se ex Aristotelis dogmate philosophari profitetur, admonet à Deo petenda esse beneficia, quod penes ipsum dandi, ac non dandi facultas sit.

Plerique tamen, è quorum numero est Scotus in quodli. q. 7. Heruæus quodl. 5. q. 4. & in tract. de æternit. mundi q. 4. Marsilius in 1. d. 42. & 44. Greg. d. 42. Gabr. d. 43. q. 2. Ferrariensis 2. contra gen. c. 23. censent, Aristo. operandi libertatem Deo ademisse. Quod certe non pauca eius testimonia dilucide ostendunt; præsertim si de ijs actionibus Dei loquamur, quę ad mundi opificium, cœlestium sphærarum motum, & conseruationem specierum, ac deniq. ad communem Vniuersi perfectionem & ornatum spectant. Etenim c. 1. huius li. t. 7. & 8. hunc in modum argumentatus est. Primum mouens non antea mouebat. Erat igitur aliquid, quod eū à motione retardabat. Quę consecutio sumit, primum motorem necessario agere. Nam alioqui facile quispiam responderet, primū motorem ante à motu abstinuisse, non ob aliquod impedimentum, sed quia libe rum illi erat, nō agere. Pręterea c. 6. t. 52. asserit, ex æternitate primi principij necessario concludi mundum semper fuisse.

Quo pacto Aristo-

Itaque non videtur dubitandum, quin putauit Aristoteles, Deum circa mundi

A creationem libere agendi facultate caruisse, licet eidem, vt quodammodo sententia est, ad nonnulla effecta libertatem dederit. Nam 4. Topic. c. 5. ait, Deum quædam facere posse, quæ non facit: & 8. Ethico. c. 7. Deum habere erga bonos amicitiam. Et 10. eiusdem operis c. 8. eos, qui vere Sapiētes sunt, & rationem ducem sequuntur, Deo charissimos esse. Quæ certe munera non necessitatis, sed libertatis esse videntur. Pro eodem etiam facit, q Aristo-

teles Deo necessitatem operandi imposuerit.

B teles, referente Laertio in eius vita, antequam diem obiret, Deum orasse perhibetur; ac religionis causa testamento quædam fieri commendasse. Quod eum facturum nō fuisse verisimile est, nisi crederet, diuinum numen precibus flecti, & honestis piisq; hominum actionibus ad benefaciendum allici, acq; adeo nonnulla esse, q Deus ex libertate & arbitrio suo moliť.

QVAESTIO VI.

C *Num aliquid à Deo ex æternitate procreari potuerit?*

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars negatiua quæstionis probari videatur.

OStensum à nobis superius est, nō fuisse aliquid ab æterno procreatum. Nunc non vt res habuerit, sed quo pacto sese habere potuerit, inquirimus. Sunt

D igitur qui negēt, potuisse ab ęterno quicquam à Deo effici. In his numerantur D. Bonauentura in 2. distin. 1. q. 2. Albertus Magnus ibidem & ad finem primi cap. huius lib. Henricus Gandauensis quodlib. 1. q. 7. & quodlibe. 9. q. 17. Richardus in 2. d. 1. q. 4. circa 3. princ Marsilius q. 1. ar. 2. Vdalricus in sua summa lib. 4. Gulielmus Parisiensis 1. lib. de vniuerso. Philoponus c. 3. eius li. quo respōdet argumentis Pro-

M. Albertus, Henricus, Richardus, Vdalric.

Vt Maior in 2. q. 1. art. 2.

E cli pro mundi æternitate, aliiq. nonnulli. Quæ opinio hunc in mundum suadetur.

Primum, Id, quod creatu producitur è nihilo, atque adeo procedit à non esse ad esse: sed quod ita procedit, antequam sit, non est: creatum vero ab æterno non potest non esse, antequam sit: ergo nihil potest esse creatum ab æterno. 1. Argum.

Item: Si quid fuisset ab æterno creatū, simul 2. Argum.

simul fieret, & factum esset; alioqui prius non esset q̄ esset: sed ea quæ simul fiũt & effecta sunt, momento fiunt, proindeque suæ durationis initiũ habent: ergo nihil, quod creatur, ab æterno esse potuit.

3. Argu. Tertio: In sempiternis nõ differũt esse & posse, vt Arist. ait tertio huius operis l. c.4.tex.32. ergo si quid ab æterno esse potuit, ab æterno fuit: atqui nihil fuit ab æterno: ergo nec potuit esse.

4. Argu. Quarto: Nulla creatura põt aut essentiam aut virtutem habere infinitam: ergo neq. infinitam durationem: si autem ab æterno extitisset, sortiretur durationem infinitã. Nulla igitur ab æterno esse potuit.

5. Argu. Quinto: Si Deus aliquid creasset ex æternitate, necessario id condidisset, nõ autem libere: sed impossibile est aliquid necessario, & non libere a Deo effici: ergo impossibile fuit Deum aliquid ab æterno creare. Probatur maior, primum, quia si Deus eam rem potuisset non creare, uel potuisset ante, vel post; vel dum crearet. Non ante; quia ante creationẽ æternam nulla potest esse duratio. Non post; quia ad præteritum reuocandum nulla datur potentia. Nec denique dum crearet; quia tũc res creata iam esset; res autem quæ est necessario est, vt patet ex cap. vltimo libri primi de interpretatione. Quare non libere Deus creasset, si ab æterno creasset. Secundo probatur eadẽ maior, quia vel ea duratio, in qua Deus potuisset nõ creare, esset æternitas ipsa, vt respondet nostræ durationi diuisibili; vel vt respondet durationi indiuisibili. Non respondet indiuisibili; quia iã daretur æternitatis initium. Nec ut diuisibili; quia uel ea esset finita, uel infinita: non finita, tũ q.a haberet principium, atq. ita daretur initium æternitatis; tum etiam quia in parte dimidia, quę est versus nos, non potuisset non creare, cum in priori parte iam creasset, & ad præteritum, vt diximus, non sit potentia: nec item esset infinita, quia in qualibet posteriori eius durationis parte non potuisset non creare, siquidem in alia priori iam creasset. Igitur si quid Deus ab ęterno produxisset, non libere, sed necessario produxisset.

6. Argu. Sexto: Si Socrates potuisset ab æterno creari, potuisset etiam ab æterno in nihilum redigi; cum in creatione, & in reduA ctione ad nihilum eadem ratio esse videatur: sed hoc non admittent aduersarij: ergo neque illud.

Postremo idẽ corroboratur multis Patrũ testimonijs. Inprimis.n. D. Damasc. li. 1. de fide Orthodoxa c.8. palam docet, id quod e nõ esse ad esse traducitur, nequire suo principio coæternũ esse. quod itẽ asseruit D. Ambros. l. 1. Hexam. c.3. Præterea D. August. l. 12. de Ciuit. Dei c.15. expresse ait, non potuisse Angelos coæternos esse creatori. B Et Hugo lib. 1. de sacramentis c.10. fugit, inquit, diuinam virtutem, vt aliquid sibi coæternum faciat. Vltimũ ex patrũ testimonijs. D. Damasc. D. Ambr. D. August. Hugonis.

ARTICVLVS II.

Constituitur pars affirmatiua controuersia.

ADuersa tamen opinio, quæ asserit, potuisse aliquid ab æterno creari, verisimilior est; eamque tuetur D. Th. 1. C par. q.46. art.2. & 2. contra gentes c.46. alijsq. in locis; Durandus, Argentinas, Gregorius, Ochamus, Gabriel, Hispalensis, Aegidius, Herueus, Capreolus in secundo dist. 1. Ferrariensis hoc in lib. q.3. Caietanus loco citato primæ partis, alijque sectatores D. Thomæ: quam etiam probabilem putat Scotus in 2. d. 1. q. 3. Conclus.

Omissis autẽ alijs rationibus, quibus hæc pars confirmari solet, hæc vna, quæ multarum uim habet, sufficiet. Quidquid D non inuoluit contradictionem, potuit a Deo fieri; sed aliquid ab ęterno creari, non inuoluit contradictionem: ergo &c. Probatur assumptio: quia neque ex parte Dei creantis, neque rei create, neque ipsius creationis ab ęterno, vlla repugnãtia est. Quod ita ostenditur: primum; q̧ non sit repugnantia ex parte Dei, quia non minor est Dei uirtus ad creandum, q̄ solis ad illuminandum: at si ex ęternitate sol esset, ex æternitate illuminasset, ut D. E August. 6. de Trinitate c.1. edocet: ergo cum Deus ęternus sit, ab ęterno creare potuit. Deinde q̧ nihil obstet ex parte rei quæ producitur, suadetur. Nam aliquid genitum est ab eterno, nempe Verbum diuinum, quod Deus Pater ex omni ęter nitate genuit: ergo nulla sequitur contradictio ex eo, q̧ aliquid ab ęterno producatur. Denique q̧ ex parte ipsius creationis Probatio. D. August. In definitione creatiõis quo pacto sumenda sit

particula, e nihilo. Lege D. Th.1.p.q. 45.arti.1. Herueum in tract. de æternitate mundi q.2.

tionis nihil impediat, inde concluditur: quia si quod esset impedimentum, ex eo maxime foret, quod creatio fit e nihilo productio; hinc.n.vr colligi, vt id quod creatur, obtineat esse post non esse; quod æternæ durationi aduersatur. Verum rõnem hanc nihil efficere inde patet; quia particula, e nihilo, in definitione creationis nõ sumitur positiue quasi notet ordinem termini, sub quo res prius fuerit; sed negatiue, vt docet D. Anselmus in Monologio c.8. prout nimirum idẽ valet, atq. nõ de aliquo, seu nullo præiacente subiecto.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum, quæ initio proposita fuerant.

A

Respondeamus nunc argumentis, quæ probare contendebant, non potuisse quicquam ab æterno creari. Ac primo quidem ex ijs, quę proxime statuimus, quid respondendum sit, constat. Ad secundum vero concessa maiori propositione, explicanda est minor. Si enim significet, ea, quæ simul fiũt & facta sunt, fieri momento temporis duntaxat, falsa est. Nam corpora cœlestia ẽt nunc a Deo creantur, cũ ab illo perenniter accipiant esse e nihilo, etsi nõ nouum, vt docet D. August. lib. 4. de Genesi ad lit. c.12. nec tamen momento solum temporis creantur; sed toto tẽporis progressu, & in quolibet eius instanti. Si autem sensus sit, ea quę simul fiunt & effecta sunt, etiam in quolibet momento e temporis accipere totũ suum esse; verum id quidem est: non tamen ex eo colligitur, dandum fuisse aliquod instans, aut certam vllam partem temporis, in qua res ab æterno creata suum esse primo accepisset.

Her. in tract. de ęternitat. mundi q. 1.ad 2.

Ad tertium dicendũ est; ex eo, q Deus aliquid ab æternitate creare potuerit, nõ sequi creasse id ab æterno; cũ non ex naturæ necessitate, sed libere operetur. Illud vero pronuntiatum, In æternis non differunt esse & posse, varie ab interpretibus accipitur. Burlæus, Simplicius, alijq. nonnulli putant, non afferri id ab Aristotele ex propria sententia, aut tanquã veritati consentaneũ: sed de mente Archytæ, & Epicureorum, cum quibus ei citato loco negotiũ erat. Alij secus opinant, asseruntq. id Peripateticum esse, cum 9. Metap. c.9 tex.17. ab Aristotele concedatur. Et hi ẽt diuersas illius interpretationes afferunt; quas lege apud D. Thom. de potentia Dei q.3. art.4. Iandunum lib.4. huius operis q. 9. ijs vero omissis breuiter respondemus, effatum hoc quodã in sensu uerum esse, in alio falsum: verum, quatenus significat, si quid ab æterno sit, vt simul & extitisse, & potuisse existere; nec.n. prius potuit esse, deinde fuit; alioqui nõ ab æterno extitisset: falsum, si ita accipiatur, vt asserat quicquid ex æternitate à Deo produci potuit, ex æternitate fuisse productum. Itaque tertium argumentum, si prædictum effatum in priori sensu vsurpet, non recte colligit: si in posteriori, non probe assumit.

De sensu eiusdẽ prof. capr. 1.d.1.q. 1.artic.3. D. Bon. in 2.dist.42. nũ.45.

B

Ad quartum, concesso priore pronuntiato, negandum est posterius. Nam ex eo q aliquid infinita duratione perseueret, nõ arguitur in eo infinita perfectio, quę tñ arguitur ex infinitate virtutis & essẽtię. Si quis vero obijciat, vnumquodq. tãto esse perfectius, quanto diuturnius, proindeq. si quid infinitis sæculorum ætatibus extitisset, infinitę perfectionis excellentiã habiturum: negandum erit antecedẽs, cuius falsitas deprehẽditur ex ẽplis multarum rerum, quæ cum deterioris notę sint, diutius perseuerãt. Nam ex brutis animantibus tum alia, tum certi & cornices: ex arborib. autem non paucæ, ut olea, cupressus, palma, ilex, platanus, homine viuaciores sunt. Quibus tñ homo naturæ dignitate longe præstat.

C

Consule Arist. l.1. Eth. c.7. & li.6. de histo. ani. cap. 29. Pliniũ li. 7 Nat. histor.c.48.

D

Ad quintum neganda est maior, & ad eius probationem dandum, potuisse Deũ non creare dũ creabat: quod uero in contrariam partem primo loco obijciunt, refellitur dicendo, id quod est, quãdiu est, necessario esse; nõ simpliciter, sed ex hypothesi: quatenus nimirum supponitur esse, quę necessitas nõ est absoluta, siue consequentis, vt loquuntur, sed consequentiæ tantum. Item ad id quod secũdo opponunt, respondemus in primis eam durationem esse æternitatẽ in se spectatam, non ut huic aut illi imaginarij temporis durationi respondet. Nãq. in ipso indiuiduo æternitatis puncto, quo Deus cœlũ creasset, potuisset nõ creare: quem admodũ & nos in instanti tẽporis, quod quid-

E

Lege Scotum in 1. dist.29. §. quantum ad primũ.

quidpiã volumus, simpliciter nolle possumus, si ita iubeat: non quidem in sensu composito, idest, si ponamus nos iã velle; sed in sensu diuiso, idest, spectata voluntate secundum se. Secundo dicimus, potuisse Deum non creare in æternitate, vt respondet tẽpori infinito imaginario, inadæquate tamen; quia nimirũ sumpta quacunq; parte temporis designata hinc versus æternitatem, in ea non posset non creasse: quia iam creasset tempore infinito, in quo tamen ita inadæquate sumpto poterat non creare. Lege capreolum in 2.dist.1.art.3.

Ad sextum respondendũ est, non eandem esse rationem in creatione Socratis ab æterno, & in reuocatione eiusdem ad nihilum: fieri enim non potest, vt aliquid in nihilum redigatur, quin prius esse habeat, vt luce clarius est. Quare si Socrates ab æterno in nihilum redactus esse, ante annihilationem extitisset: sicq; fuisset, & non fuisset æterna eius annihilatio; fuisset, quia ita ponitur: non fuisset, quia illam præcessisset creatio.

Ad septimum dicendum cum D. Thoma in opusculo de ęternitate mundi, & Durando in 2.d.1.q.2. Patres nõ de creatione absolute accepta fuisse locutos, sed de ea, qua rei denuo esse tribuitur post nõ esse, qualis ea fuit, quia Deus vniuersum condidit: hæc vero planum est non potuisse quicquam ab æterno creari. Præterea usurpasse æternitatem nõ pro qua libet infinita durationi, sed prout definitur, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio, quæ solius diuinæ naturæ propria est, vt patet ex ijs quæ li.4. huius operis tradidimus; ac præter alios docet Boetius lib.5. de consolat. Philosop. prosa 6. & D. Thomas loco citato.

Lege eundem D. T. de potentia Dei q. 8. arti. 14. Ca. loco cit.

Ca. 14, q. 3. ar. 1.

QVAESTIO VII.

Num res omnes sine discrimine ab æterno esse potuerint, nec ne.

ARTICVLVS I.

Quid de rebus permanentibus asserendum sit.

FVit a nobis quæstione proxima statutum, potuisse creationẽ ab æterno esse, nunc quæ nam illa sint, quæ creari ab æterno potuerint, sigillatim scrutabimur. Quoniam vero rerum quædam in fluxu & successione consistunt, quas successiuas appellant, nempe motus & tempus: aliæ simul cohærent ac permanent; quas permanẽtes vocant, vt Angeli, & homines: primum quid de permanẽtibus sentiendum sit, expediemus.

Prima assertio: Res permanẽtes, quæ interitu vacant, vt Angeli, & corpora cœlestia, potuerũt ex æternitate a Deo produci. Hæc assertio communi cõsensu defenditur ab ijs doctoribus, quos ad initium superioris articuli citauimus, potestq; ea ratione, qua inibi explicuimus, comprobari. Nimirum id non implicat cõtradictionẽ, neque ex parte Dei creantis, neque ex parte creaturæ, neq; ex parte creationis: igitur fieri a Deo potuit. *1. assertio*

Secunda assertio: Res ẽt permanentes corruptioni obnoxiæ, potuerunt ex æternitate produci a Deo, conseruante illas per infinitum tempus. Hæc eadem, qua superior, probatione fulcitur. Sed enim in ea peculiariter obseruãdum ocurrit, quoduis singulare corruptibile, si ab æterno produceretur, infinito tpe absque nouo miraculo duraturum fuisse. Nam hoc ipsum est ab æterno produci, videlicet tempore infinito accidere esse; atque adeo talis effectio siue creatio, idem est ac conseruatio per infinitum tempus; videlicet, quia repugnat, aliquid ab æterno esse, & per tempus finitum duntaxat durare; siquidem omne finitum tempus principio & fine clauditur; æternitas vero omne principiũ excludit. Rem autem dissolubilem posse a Deo per īfinitũ tps conseruari, pro certo habendum est. *2. assertio*

Effici ab æterno & cõseruari per infinitum tps idem recidunt.

ARTICVLVS II.

Nullum motum finitum, ac nullum omnino motum rectum, ab æterno esse potuisse.

VEniamus nunc ad motum, de quo id, quod a nobis dictũ fuerit, de qualibet alia re successiua dictum volumus, cũm in omnibus æqua ratio sit. Nemo igitur alicuius nominis auctor censuit, aliquem finitum motũ ab æternitate esse potuisse. Id enim contradictionem inuol

uere,'patet ex fiue proximi articuli. Et vero motum sectum infinitum absq; reflexione non potuisse,ad æterno fieri,cõmunis videtur philosophantiũ cõsensus: & quidem optima optione. Nam motus rectus ex sua propria natura poscit terminos in spatio, siue magnitudine,super qua fit, multo aliter ac circularis, qui absque fine, & principio facile intelligi potest,sicuti & ipse circulus, qui principij & finis expers est.

B Deinde, quia ex motu recto continuo ab æternitate, manifestæ contradictionis implicatio existit.Si enim ab eterno duo homines mouerentur ex Oriente per spatium magnitudinemve infinitã,alter duplo velocius altero, & cõcitatior hodierna die Conimbricam peruenisse, necessario antecederet tardiorem interuallo infinito. siquidẽ tardior gradu suo, quantumuis lento, infinitũ spatiũ peregisset, atque adeo qui duplo celerius mouebatur,spatiũ confecisset duplo maius, proindeq; seniorẽ interuallo infinito post se relinqueret. Quare daretur interuallum infinitũ inclusum vtriusq; terminis, quod proinde esset, & non esset infinitũ: hinc enim terminaretur Conimbrica; ex parte vero Orientis clauderetur loco, ad quã hodie tardior accessisset.Sequeretur præterea,hunc eundem peruenturũ fuisse hodie conimbricam, imo ad quemuis designatam locũ vltra Conimbricã versus Occidentẽ; siquidem iter peregisset infinito tpe, atque adeo tantum spatij transmisisset qui tardissimo, quantũ qui celerissimo gradu progrederetur.

Rursus si ex æternitate alter ab Oriente,alter ab Occidente moueretur, nulla maior esset ratio, cur hodie,q̃ mille abhinc annis sibi occurrerẽt;cur potius Conimbricæ,q̃ Romæ,aut alia mundi parte designata, vel extra cõplexum vniuersi in spatio, quod illi patere intelligimus; idq; siue pari, siue impari velocitate ferretur:quia nulla loci,seu temporis definita pars medium foret, nec magis minusve destaret ab vna parte infinitæ durationis,infinitiue spatij,q̃ ab alia. Maneat igitur, motum rectum absque reflexione non potuisse ab æterno esse. De motu vero recto cum reflexione reciprocatione ve,infinities repetita supra eandem

A finitam magnitudinẽm,idem quod de circulari,quod ad præsentem considerationem spectat,asserendum est.

ARTICVLVS III.

Diuersæ opiniones de motu circulari ab æterno.

QVod ad motũ circularem attinet, num, verbi gratia, cœlestium sphærarum cõuersio ab æterno esse quiuerit, res est omnino dubia, & dissidentiũ philosophorum argumentis in vtramq; partem agitata. Pars affirmatiua,quã præter B alios defendunt Capreolus, Ægidius,& Gregorius in 2.d.1.& Herueus quodl.6. q.3.ex eo probatur, *quia motũ, qui in circulum fit, ab æterno esse,nulla est contradictio, neque ex parte mobilis, aut motoris vt ex superius dictis colligi potest;nec vere ex parte motus, q̃a quemadmodum circulus principiũ nõ habet, ita neque motus, qui per eum fit, quod C vnum eius infinitati obstare fortassis videretur. Deinde quia si cœlum, & intelligentia motrix ab æterno extitisset, vel cœlum ab intelligentia moueretur; vel quiesceret. Si moueretur, habet institutum:si quiesceret; cum quies sit priuatio motus,neque rei, nisi eum ad motum ineundum apta est,conuenire queat; sicuti cœlũ ab æterno quiescerent,ita& moueri posset. Quod si quispiã dicat, non fuisse quieturum priuatiue,sed negatiue; quia D non habuisset aptitudinem ad subeundũ ab æterno motum: in contrariũ est illud, quia aptitudo ad motũ est affectio necessaria entis naturalis, neque tunc desideraretur vis actiua, qua ad actũ reduci posset, videlicet creata simul ab æterno intelligẽtia applicata cœlos vt ponimus. Quare potuit motus ex æternitate esse.

Contrariam sententiam amplexus est Durandus in 2.d.1.q.3 ac recentium philosophorum nonnulli. Potest uero illa E hanc in modum cõprobari. Vbicunq; datur primum, & vltimũ, ea finita sunt, sed in cœlestium corporum reuolutionibus oportet dari primam & vltimã, ergo necesse est eas omnes finitas esse, ac proinde non extitisse ab æterno. Maior perspicua est: minor suadetur, quia in primis datur vltima, nimirũ hodierna. Deinde q̃ detur prima, ostenditur, quia si non

daretur

In his sũt Ferrar. q. 3. huius lib. Auerroes hoc ĩ l.com. 76 Iandunus q. 18.

*1. argu.

2. argum.

Præoccupatio.

vt Scotus hoc loco q. 2. prima ratio,p aduersaria opin.

daretur prima, sed ante quælibet fuisset A alia; etiam ante omnes coniunctim acceptas aliqua fuisset, cum non plures in tota collectione, quam in omnibus diuisim sumptis contineantur.

2. Ratio. Secundo, posito cœlesti motu ex æternitate, intelligentiã motrix omnes prorsus circuitiones fuisset antegressa: præsertim cum ante peractam cuiusq; circuitionis periodum necessario anteire debuisset spatium duodecim horarum, quæ est vnius circuitionis medietas. Si igitur q̃libet pars vnius conuersionis integram B conuersionem præijsset, vtiq; intelligentia omnes omnino cõuersiones antegressa foret, atque adeo non fuissent cœli reuolutiones ab æterno.

3. Ratio. Tertio idem hac ratione confirmatur. Si motus ab æterno extitisset, iam in nostro hemisphærio ante hodiernum diem infiniti dies & infinitæ noctes trãsactæ essent, sed hoc implicat contradictionẽ: ergo motus non potuit esse ab æterno. Probatur minor. Sumatur ex illa dierum & C noctiũ infinitudine numerus infinitorũ dierũ; sumatur item infinitatũ noctium multitudo, vtraq; harũ collectionum est infinita, quia constat infinitis partibus æqualibus vni tertiæ, & non cõicantibus inter se, atqui si t̃pi infinito illud t̃ps infinitũ adijciatur, emerget t̃ps vtrinq; infinitum: ergo t̃ps quod ex dierũ & noctiũ multitudine coalescet, erit vtrinque, idest, tã versus anteriorem, q̃ versus posteriorem partem infinitũ. Quare t̃ps illud D infinitum non posset hodierna die terminari. Nec vero occurrat quispiam: haud posse in illa temporis infinitudine transponi dies, ita vt diebus dies, noctibus noctes immediatè copulentur. Nec enim id argumentum petit, nec in ea vim vllã facit, sed tantum contendit, illam infinitorum dierum & noctium collectionem, vtcunq; sumatur, non posse non versus omnem durationem infinitã esse. Nam q̃ E dies noctibus interserantur, non iccirco breuior duratio euadit, quam si noctes & dies similiter inter se proxime cohærerent. Stabiliturq; argumentum ex eo, q̃ nulla prior sit ratio, cur si lineæ hinc in infinitum porrectæ versus Orientem, adderetur altera versus Occidentẽ infinite producta, cur, inquam, linea vtrinq. infinite emergeret, nõ autem resultaret infinitũ temporis extensio, si tempus vnum infinitum alteri infinito interponeretur.

Confutatio respõsionis.

4. Ratio. Quarto: Si cœlum moueretur ab æterno, negari non põt, singulis reuolutionibus potuisse a Deo creari vnum angelũ, quo dato iam hodie essent actu infiniti, ergo sicuti infinitum actu admittendum non est, ita nec motus ab æterno.

ARTICVLVS IIII.

Vtraque pars controuersiæ, de motu circulari ab æterno, probabilis iudicatur, probabilior negatiua; vtriusque argumenta diluuntur.

QVemadmodum cũ in tertio huiusce operis libro, nũ infinitũ diuina virtute dari queat disputaremus, vtraq. partẽ qõnis probabilẽ iudicauimus, ita in hac de motus æternitate controuersia eadem viã sequi statuimus, ppea q̃ (vt præter alios aduertit princeps Auerroistarũ Bachonus in 2.d.1.q.6.) qui putant, motum & gñrationes rerũ ab æterno esse potuisse, consentaneũ est, vt credant posse infinitũ diuina uirtute dari, & e conuerso, cũ vtrobiq. consimiles difficultates, præsertim circa numerosum implicationẽ occurrant, nec defendi cõmode valeat, potuisse motum dari ab æterno, quin admittendũ sit, potuisse nunc existere infinitã multitudinem Angelorum, quos Deus singulis cœli reuolutionib. creare potuisset. Quare sicuti nos in cõtrouersia illa de infinito partẽ negantẽ magis probauimus, ita in hac de æternitate motus similiter cẽsemus. Vtriusque tamen sententiæ argumẽta dissoluere conabimur, ut, quam quisque partem uolet, tueri queat.

Sol. 1. argumenti pro æternitate motus. Igitur ad primum eorum, quæ initio proposita sunt, respondemus, causam cur motus ex æternitate dari nõ potuerit, esse eam repugnantiam, quę proxime adductis rationibus explicata est. Quod uero ad secundum argumentum attinet, dicẽdum inprimis, si recte concludat, pari ratione ostensum iri, motum aliquem finitum, v.c. ligni adustionem ab æterno esse potuisse. Sic.n. argumẽtari licebit: Creet Deus ignem, lignumq. ab æterno, vel ab æterno dabitur ligni adustio, uel quies ab eiusmodi adustione. Si primum, hr̃ ppositum, si s̃m, cum quies sit priuatio motus,

Sol. 2.

specierũ ab æterno excogitatus est a Philosophis, de quo non parua disceptatio est: nimirum si Deus matrem & fœminã, verbi gratia, leonem & leænam creasset ab æterno, suppeditato eis alimẽto, quo fætui materiam suggererẽt, & infinities generarent, num ex ijs potuerint generationes ab oĩ æternitate ꝓcedere. Quidã affirmatiuã partẽ defendunt, eoq; potissimũ innituntur fundamento, q̃ nulla in de repugnantia aut implicatio existat.

Vt Venetus hoc l. ad tex. 15 Cap. in 2. d. 1. qõ. 1. ar. 3.

Aduersa opinio.

Alij e contrario, huiusmodi assertionẽ multis absurdis implicari, & repugnãtia concedere opinantur, nempe æterno aliquid præire, dari primum & vltimum in infinito, aliaq; eiusmodi: quæ hunc in modum videntur cõcludi. Duo illi infinitorum leonum carentes a Deo immediate producti, priusquã vllam generationem perficerent, deberẽt materiã pro semina re, illamq; vtero conceptã disponi oporteret ad formæ introductionẽ: ergo quãlibet generationẽ antecederet materiæ dispositio: atq; adeo si generationes essent ab æterno, ante æternũ aliq d extitisset.

Prima eius confirmatio.

Item, q̃ ex ea colligatur, dari in infinito primum & vltimum, ostenditur: quia iam nunc prætertijssent infiniti leones; & ille, a quo cæteri genus ducerẽt, esset omnium primus, cum ante eum nullus fuisset; hodierna vero die natus, omnium vltimus foret, vtpote vltra quem nondum alius in lucem proijsset. Nec satisfaciet qui dixerit, nõ videri absurdũ, designari posse in infinito primum & vltimũ, cum in linea primum & vltimũ punctum detur; non inquam, satisfaciet: quia puncta non efficiunt infinitũ, de quo hic loquimur, constans ex infinitis partibus vnum quid infinitum actu cõponentibus, quod a Philosophis proprie finitum dicitur; quale esset quod ex infinitis leonibus ab æterno productis coalesceret. Nec item effugiunt, qui respondent, in ea leonum infinitudine dari primũ negatiue, idest, leonem vnum, ante quem alius non extiterit; non tamen primũ positiue, hoc est, post quẽ designari possit secũdus. Etenim cum infinitum sit id, cuius quãcunq; partẽ acceperis, alia restat sumenda: non minus contra rationem infiniti esse videtur, dari primum negatiue, q̃ positiue. Siquidem dato leone illo omnium pro-

Secunda cõfirmatio.

Refutatio solutionis.

genitore, quem negatiuẽ primum fatentur, iam licebit in eo infinito partem aliquã sumere (nempe eiusmodi leonem) vltra quã versus æternitatẽ progrediendo nõ superfit pars alia, quæ sumi possit; quod certe infiniti rationẽ demolitur.

Postremo; si generationes potuissent ab æterno esse, posset non solum per diuinã potentiam, sed & ex ordinaria lege dari actu infinitũ: hoc vero admittẽdum non est: ergo neque illud. Probatur maior: quia cur non posset Deus oẽs illos leones infinitas annorum seculis generatos conseruare; cui non magis promptum est, ea quæ nõ sunt efficere, q̃ effecta tueri, & ab internius noxa vindicare? Cur nunc infinitæ animæ rationis participes non simul existerent, post infinitorũ hominum generationem & interitum; aut cur teneretur Deus eas, vt quidam autumãt, in nihilum reducere; cuius bonitati vt est proprium sese cõmunicare, conferendo rebus esse; ita minime cõuenit, res ab ie productas in nihilum redigere.

Vltima confirmatio.

ARTICVLVS VI.

Dissoluuntur argumenta, quæ circa generationes ab æterno in vtramque partem adducta sunt.

IN hac disceptatione, sicuti in præcedenti, etsi magis veritati consentaneã putemus opinionem eorum, qui negant generationes (idem intellige de corruptionibus) vllo pacto ex æternitate esse potuisse: dilueimus tamen vtriusq; partis argumenta; vt appareat, vtranq; probabilibus, neutram certis aut necessarijs argumẽtis fulciri. Igitur ad id, ĩ quo prior sententia fundamentũ ponebat, respondendum est: ex infinitate generationum consequi eam repugnãtiam, quæ superiori articulo explicata est.

Solu. arg. pro parte affirmat.

Rationes vero pro altera opinione sit vtcunque diluentur. Ad primam dicendum erit: duos infinitorum leonum progenitores debuisse prius vnamquamque singularem materiam, ad quamlibet generationem subministrare & disponere, deinde formam introducere. Ex quo recte concluditur, nullam singularem generationem potuisse ab æterno esse, quia quamlibet necessario antecederet dispositio:

Solut. 1. rat. p parte negante.

ſpoſitio: non tamen ſequitur, collectionem generationum non potuiſſe eſſe ab æterno, ſiquidem omnes ſimul nulla materiæ præparatio anteiſſet.

Solut. 2. Lege Capr. in 2. d. 1. q. 1. ar. 3. Gregorii q. 3. art. 1. Heru. in tracta. de æternitate mundi. q. 5. ad 5.

Ad ſecundam, non eſſe alienum a ratione infiniti, etiam eius, quod proprie infinitum eſt, dari in eo primum negatiue: id enim, quod ita primum habetur, manet quodammodo extra ſortẽ illius infinitatis, vnde eo dẽpto nullus iã leo ſumetur, quẽ non infiniti anteceſſerint.

Sol. 3.

Ad poſtremam facile quis negauerit, infinitos leones ab æterno propagatos potuiſſe conſeruari a Deo, ob infiniti repugnantiam: ſimiliter propter eandem cauſam non admittet generationes hominũ ab æterno, aut ſi admittat, afferet debuiſſe Deum animas rationales ſucceſſiue ad nihilum reuocare, ne in infinitam excreſceret multitudinem, aut certe efficere, vt eædem circulo quodam in alia atque alia corpora immigrarent, iuxta Pythagoricam palingeneſiam, quod tam etſi facultate naturæ præſtari non poſſit, diuina virtute poteſt. Hæc tamen reſponſio, quã ad humanas generationes attinet, non omnino probabilis eſt. Nam brutorum generationes ab æterno admittere, humanas negare, nulla ratio conuincit, poſitis vero etiam humanis, effugia illa quærere a ratione alienum eſt, minimeque neceſſarium potius, non minus hominum, quam mortalium rerum generationes ab æterno eſſe potuiſſe, animaſque rationales ad multitudinem actu infinitam deuenturas: idque denorandum eſſe ei, qui conceſſerit potuiſſe dari generationes ab æterno.

Pro ſolu. huius ar. lege D. T. opuſ. 72. & lib. 2. cõtra gentes ca. 81. Sco. in 2. di. 1. q. 3. Ferrarienſẽ hoc loco q. 3. Beſſarionem li. 2. cõtra Calum. plat. c. 7.

CAP. III.

Tex. 21. *Principium autem conſiderationis id erit, quod etiam fuit dubitationis allata, curnam aliquæ res alias mouentur, alias quieſcunt. Neceſſe eſt itaque aut vniuerſa ſemper quieſcere, aut vniuerſa ſemper moueri, aut alia quidem moueri, alia vero quieſcere Et horum rurſus aut ea, quę mouentur, ſemper moueri, & quę quieſcunt quieſcere, aut omnia æque apta eſſe moueri & quieſcere, aut id quod reſtat & tertium eſt. Eorum enim quæ ſunt, alia immobilia eſſe ſemper contingit, alia ſemper moueri, alia vtroque participare, quod quidem nobis dicendum eſt. In hoc enim eorum omnium, quæ dubitantur, ſolutio poſita eſt, & huiuſce tractationis nobis eſt finis.* a *Omnia igitur in quiete eſſe exiſtimare, & ſenſu poſthabito rationem eius inueſtigare, cogitationis eſt*

Tex. 22. *bebetudo. Et de toto aliquo, non de parte, eſt controuerſia: nec ſolum eſt aduerſus philoſophum naturalem, ſed aduerſus omnes, vt ita dicam, ſcientias & opiniones, propterea quod omnes motu vtantur. Prȩterea vt inſtantiæ contra principia in diſputationibus mathematicis ad mathematicum nihil attinent, in cæteriſque ſimili modo, ita nec id, quod nunc dictum eſt, ad naturalem Hypotheſis enim eſt, naturam motionis eſſe principium.* b *Dicere autem, cuncta moueri, eſt quidem propemodum ȩque falſum, minus autem hoc a methodo alienum. Nam quamquam vt motus, ſic & quietis principium in naturalibus natura poſita eſt, attamen naturale eſt motus. Atque aiunt nonnulli, non alia quidem eorum quæ ſunt moueri, alia non: ſed omnia & ſemper, at noſtrum ſenſum id latere. Quibus, etſi non diſtinguant, quonam motu, an omnibus dicant, non eſt difficile occurrere. Nam nec accretio nec imminutio continenter fieri poteſt, ſed eſt & medium.* c *Eſt autem hic ſermo ei ſimilis, quo guttam conſumere, & quę è lapi-*

Tex. 23. *dibus pullulant, eos diuidere dicitur. Non enim ſi tantum abraſit, aut abſtulit gutta, antea etiam dimidium dimidio temporis, ſed vt in nauis tractu, ſic tantum tot guttę mouent, earum autem pars tempore nullo tãtum. At id quidẽ,*

quod

*quod ablatum est, in plura diuiditur, sed nihil ipsorum seorsum est motum, at to-
tum simul. Patet igitur, non necesse esse aliquid semper abire quod infinita decretio
diuidatur, sed totum interuallum abscedere.* d *Similiter autem & in quauis altera
tione. Non.n.si idem, quod alteratur, infinite potest diuidi, idcirco & alteratio,
sed simul fit sæpe, vt coagulatio. Præterea cum quispiam ægrotauerit, necesse est
tempus esse, in quo sanabitur, nec in temporis termino mutari. Ad sanitatem
autem, & non ad aliud, moueatur necesse est. Quare alterari continue dicere, re-
bus admodum perspicuis est contradicere. In contrarium enim est alteratio. At-
que etiam lapis nec durior fit, nec mollior. Ac in latione: admirabile est, cum la-
pis deorsum fertur, aut in terra manet latere. Præterea terra & aliorum vnum-* Tex. 24.
*quodque, in proprijs locis necessario manent, & violentia ex eis mouentur. Si igi-
tur ipsorum aliqua in proprijs sunt locis, ne loco quidem moueri omnia necesse est.
His itaque & alijs eiusmodi quis ductus, nõ posse aut semper omnia moueri, aut
semper omnia quiescere crediderit.* f *Nec vero quiescere aliqua semper possunt,
alia semper moueri, nihil autem alias quiescere & alias moueri. Dicendum vero
est, esse non posse, vt in his quæ ante sunt tradita. Eas.n. quæ dictæ sunt, mutatio
nes in ijsdem fieri conspicimus. Rebus præterea manifestis aduersatur, qui in con
trouersiam hoc reuocat. Nec.n. accretio, nec violenta erit motio, nisi quod antea
quiescebat præter naturam moueatur. Generationem sane hic sermo & interitum
tollit. Fere autem & ipsum moueri, fieri quoddam & interire omnibus videtur.
In quod.n. quidpiã mutatur, id fit, aut in eo: ex quo vero mutatur, id interit aut
hinc. Quare constat, alia quidem moueri aliquando, alia quiescere.* g *At vere om
nia aliquando quiescere, aliquando moueri existimare, ad olim dictas rationes* Tex. 25.
*adiungendum est. Idem aũt, qđ prius, principium rursus sumendũ est post hæc,
quæ nunc sunt definita. Aut.n. omnia quiescunt, aut omnia mouentur, aut alia* Tex. 26.
*quiescunt, aliqua mouentur. Et si eorum, quę sunt, alia quiescunt, alia mouentur,
necesse est aut oĩa aliquando quiescere, aliquando moueri, aut ex eis alia semper
quiescere, alia semper moueri, alia interdum quiescere, interdum moueri. Nõ pos
se igitur cuncta quiescere, dictum quidẽ & prius est, sed nunc et dicamus. Nam
etsi vere ita res habet, vt quidam aiunt, id qđ est, infinitum esse atque immobile,
non tamen sensus ita consequitur: sed eorum quæ sunt, multa mouentur.* h *Si igi-
tur opinio falsa, vel omnino opinio sit, motus quoque est. Atque etiam si imagi-
natio sit: etsi de quibusdam interdum hoc modo, interdum aliter videatur. Imagi
natio namque & opinio motus quidam esse videntur. Sed hæc considerare, &
eorum quærere rationem, circa quæ melius affecti sumus, quã vt ratione indigea
mus, eius est, qui quod melius deteriusq; est, & quod credibile est & non credi-
bile, principiumq; & non principium, male queat dijudicare. Aeque autem fie-
ri non potest, vt oĩa moueantur, aut alia quidem semper moueantur, alia semper
quiescant. Vno.n. argumento satis est, quod horum oĩum facias fidem. Nam ali-
qua videmus aliquando moueri, aliquando quiescere. Quamobrem constat, æque
fieri non posse, vt omnia quiescant, & omnia continenter moueantur, perinde at-
que vt aliqua semper moueantur, aliqua semper quiescant. Restat igitur con-*

Tex.27. *templandum, vtrum vniuersa eiusmodi sint, vt moueantur & quiescant, an alia quidem hoc modo, alia semper quiescant, & alia semper mouentur. Hoc enim demonstrandum est.* L.

CAPITIS III. EXPLANATIO

Profligatis ijs rationibus, quę ostendere videbantur, non posse motum sempiternũ esse, & plerique motus exordium finemque habeant, considerationem, quæ subsequitur, auspicandum sibi esse ait abeo, quod dubitandi occasionem paulo ante induxerat: nimirum quamobrem quædam mobilia nunc cieantur, nunc quiescant. Id vero vt accuratius explicet, tripartita quandam sectionem tradit, cuius tertium membrum rursus diuidit, eaque comprehendit statum omnem, qui rebus secundum motum & quietem spectatis contingere potest.

Absurda opi. Parmenidis, & Zenonis. a Omnia igitur] Vt quintum propositæ sectionis membrum statuat, cætera explodit, sumitque initium a sententia Parmenidis & Zenonis, qui vsque adeo hallucinati sũt, vt contra sensuum perspicuitatem, omniumque artium & scientiarum dogmata, & communem hominum existimationem, e tota natura motum sustulerint, imo & naturã ipsam, quæ principium est motus & quietis, demoliri sunt. Contra quos proinde disserere ad physiologum non attinet, vt qui omnia physicæ disciplinæ iura peruertant, sicuti in primo huius operis dictum fuit. Lege, si placet, hoc loco D. Thomam, explicantem quo pacto artes omnes & scientiæ motu vtantur.

Heracliti, & Cratyli paradoxa. b Dicere autem cuncta] Vt superiores philosophi & quiete & immobilitate, sic Heraclitus & Cratylus in perpetuo motu cuncta posuere. Itaque ille negabat, eundem fluuium transiri bis posse: hic ne semel quidem eundem transiri posse contendebat. Similiterque pronuntiabant res cæteras perenni fluxu & agitatu uolui, etsi id sensus nostros effugiat. Qua de re Plato in Cratylo, Aristoteles lib. 4. Metaphys. c. 5. Hanc verò assertionem in præsentia confutat, enumerando omnes motuum species, quibus nihil perpetuo effici posse demonstrat.

Motus accrementi & decrementi interrumpi. Guttę lapidem excauantes. c Est aũt hic sermo.] Probat, motum accrementi & decrementi non esse continuum, quasi quantitas, quæ accedit, diuidi possit ẽm ips, vt in hac temporis parte aliqua noua portio quantitatis accedat, & in subsequenti alia item recens portio priori mox agglutinetur, nec mora intercedat, dum recens illa pars alimenti congruis dispositionib. ad conuersionem præparatur. Non deberc autem hmõi accessus quantitatis continenter fieri, declarat exemplo guttarum lapidem excauantium, & stirpium quæ saxis innascuntur, & ex ijs pullulant. Non enim hmõi excauatio aut scissio continua est: siquidem non oportet singulas guttas aliquam particulam detrahere, ita vt detractio absque intermissione fiat, sed potest extrema gutta communi opera ac vi præcedentium, quæ lapidem emolliebant, eam remotionem exequi, sicuti mille homines nauem coniunctis uiribus per aliquod spatium trahunt, quam singuli per se trahere non possunt. Quod de aquæ guttis dictum fuit, afferendum est etiam de arbuscula: non enim necesse est,

Arbuscula saxa diffindens. ut toto aliquo tempore continenter saxum diffindat.

Ois alteratio est a contrario in contrarium. d Similiter ast & in quouis] Quod de accretione & imminutione demonstrauit, idẽ nunc de alteratione cõcludit, videlicet res non perpetuo alterari. Atque inprimis, docet, alterationẽ nõ diuidi in infinitũ rõne mobilis, quasi in una parte tpis oportet illius parte alterari, deinde aliam, sicq; infinite procedendo, cum opposi.ũ uidere liceat in eo, qđ coagulatur, vel congelascit, qđ totũ simul concrescit. Deinde probat instituťũ, qa cum oĩs alteratio a contrario soluat, & in cõtrariũ desinat, palam ueritati cõtra dicit, q res ppetuo alterari autumat, ac si alteratio deficientem naturam non haberet.

Conciliãtur loca Aristotelis. Aduerte, non pugnare hæc cum ijs, quæ libro sexto tradita sunt, uidelicet, motum, formam, mobile & tempus, eodem modo continua & diuidua esse ex eo enim, qđ aliquod subiectum ẽm omnes partes simul, hoc est, eodem tempore alteretur, & non alia atque alia pars infinite ante aliam, haudquaquam prædicta continuitas sectione impeditur,

perditur; cum adhuc alteratio recipiatur in subiecto, eiusq. diuisione secari, possit.

e Ac in latione.] Perpetui motus assertores aiebant, licet continenter omnia agitarentur, id tamen nostrum sensum effugere. Hos coarguit, propterea quod etsi fortasse alij motus oblitescere queant; de eo tamen, qui ad locum tendit, nequaquam id affirmari potest. Itē quia Physica ratio palam conuincit, elementa in natiuis ac proprijs sedibus suopte ingenio quiescere, nec inde nisi extrinsecus illata vi abduci. At si aduersariorū dogma veritati consentiret, oporteret ea in quouis loco indiscriminatum moueri.

Corporū naturaliū qes perēnitatē lationis cōfutat.

f Nec vero quiescere.] Explodit membrum aliud traditæ diuisionis, nimirum, omnia, quę mouentur, moueri semper, & quę quiescunt semper quiescere. Primum; quia experimur nonnulla esse, quæ per vices ex quiete ad motum, & ex motu ad quietē trāseunt. Deinde, quia dantur motus violenti, qui esse nequeunt, nisi eædem res nunc consistant, nunc cieantur. Tertio, quia nullus esset interitus aut generatio: quandoquidem moueri quoddam gigni & interire vocamus, quatenus id quod gignitur, mutatur in aliquid, & quod interit, mutatur ex aliquo.

g At vero omnia.] Excludit scdm mēbrū secundæ diuisionis, oīa interdū quiescere, interdū moueri: quod ait refelli posse rōnibus, quæ supra ad alia mēbra reijciēda adductæ fuere. Deinde repetita diuisione confutat primum mēbrum, quod iam improbarat; videlicet oīa quiescere. Etenim, si qs cōtendat verū esse quod Melissus aiebat, id quod est infinitum esse ac motus expers, id tamen sensui repugnat; cum palam experiamur multa moueri.

Coarguitur Melissi dogma.

h Si igitur opinio falsa.] Ex eo quod aduersarij motum negant, probari posse inqt, motum dari, sicq. non omnia quiescere. Nam si motus non est, certe opinio, qua motum esse apprehendimus, falsa erit: atqui opinio falsa, & omnino quæuis opinio siue imaginatio, motus quidam est (saltem late sumpto motus nomine) igitur dum motum negāt, motum inducunt. Deinde monet, rationem velle quærere in ijs, quæ sensu & experientia magis conspicua sunt, quam vt ratione comprobari queant, cuiusmodi est, dari in natura motum, hominum esse de rebus non recte iudicantium. Hanc perspicuis verbis refutat secundum membrum primæ diuisionis, & primum secundæ.

qui rōnē qrūt ī ijs quę sēsui patent.

C A P. I V.

MOuentium a igitur & eorum quæ mouentur, alia ex accidēti, alia per se mouent & mouentur: ex accidenti quidē, quęcunq. his insunt, quæ mouent & mouentur, & quęcunq. per partem. Per se autem, quæ non ex eo, quod mouenti, aut ei quod mouetur, insint, nec quod eorum vlla pars aut moueat, aut moueatur b Eorum sane quæ per se alia ab alio, & alia quidem natura, alia vi & præter naturam. Id.n. quod a se mouetur, natura mouetur, ut animaliū vnumquodque, cum ipsum a se animal moueatur. Ea vero natura dicimus moueri, quorū motionis principiū in ipsis est. Quare totū quidem animal natura se mouet: verum corpus tum natura, tū præter naturā pōt moueri. Interest.n. tali an tali cieatur motu, & ex quo constet elemento. c Eorū aūt quæ mouentur ab alio, alia mouentur natura, alia præter naturā: præter naturā quidem, vt terra in superū locū, & ignis in inferū. Partes ēt animaliū ob situs & modos motionis pleriiq; præter naturā mouentur. d Ac maxime quidē ab aliquo moueri, id quo mouent, in hisce manifestū est, quæ præter naturā mouentur, propterea quod constet ab alio moueri. At postea quæ præter naturam, ex his quæ natura, illa quæ a se ipsis, vt animalia. Non enim hoc absurdum est, si ab aliquo moueātur, sed quonā pacto id quod mouet & id quod mouetur, distinguere oporteat. Nā videtur, vt in nauibus, & his quæ natura non cōstāt, ita & in aīalibus, id quod mouet & id quod mouetur, diuisa esse, atq. hoc modo totū se ipsū mouere. e Maxime uero in dubiū reuocatur

Tex. 28.

uocatur eius, quæ tradita est, vltimæ diuisionis reliquũ membrum. Nam eorum quę ab alio mouentur, alia posuimus præter naturam moueri: alia vero opponenda restant, quoniam natura. Atque hęc sunt, quę afferunt dubitationem a quonam moveantur, ceu grauia & leuia. Hęc enim ad opposita loca vt mouentur, ad propria vero in superum naturaliter id quod leue, in inferum id quod graue. A

Tex.29. quo autem moueantur, nondum constat, perinde atque cum præter naturam mouentur. Ipsa enim a se ipsis dici non potest, cum sit vitale, & animantium proprium: atque etiam ex se stare possent, veluti si ambulandi sibi sit causa, erit etiã non ambulandi. Quare si in igne positum esset vt sursum ferretur, in eodem quoque esset positum vt deorsum. Absurdum quoq. est, si ipsa se mouent, vnica a se ipsis cieri motione. Qui etiam fieri potest, vt continuum quid copulatumve se ipsum moueat? Nam quo vnum est & continuum non tactu, hoc passione vacat.

Tex.30. Quæ vero separata sunt, ea ratione aliud agere aliud pati est aptum. Nec ergo horum quicquam se mouet, vt quæ sint copulata, nec aliud vllum continuum: sed quod mouet & quod mouetur in vno quoq. diuisum esse est necesse. Quod intue-

Tex.31. mur in animę expertibus, cum animatum quippiam illa mouet. F Verum fit vt hęc quoque ab aliquo semper moueantur, quod manifestum fiet diuidentib. causas. Licet vero & in mouentibus ea, quæ dicta sunt, sumere. Alia enim ex eis præter naturam possunt mouere, vt vectis, qui pondus mouere potest non natura. Alia natura, vt quod actu est calidum, mouere id potest, quod potestate calidũ est. Atque eodẽ modo in huius generis alijs. Similiter mobile natura, id est, quod potestate quale est, aut quantum, aut aliquo in loco, cum in se ipso tale habet principium, & non ex accidenti. Esse enim idem potest tum quantum, tum quale, sed alteri alterum accidit, nec competit per se. g Ignis igitur & terra ab aliquo mouentur, vi quidem, cum præter naturam: naturaliter vero, cum potestate existentia, ad suas ipsorum proprias actiones. h Quoniam vero potestate esse multis mo

Tex.32. dis dicitur, causa hæc est, cur manifestum non sit, a quonam talia moueantur, vt ignis sursum & terra deorsum. Est vero is qui discit aliter potestate sciens, aliter is qui iam habet, & non contemplatur. Semper autem cum actiuũ & passiuũ fuerint simul, id quod potestate est, interdum fit actu. Exempli gratia is qui discit, ex eo quod potestate est, aliud fit potestate. Nam qui scientia est præditus, nec contemplatur, quodammodo potestate est sciens, sed non vt erat antequã disceret. At cum ita affectus est, nisi quidpiam probibuerit, agit & contemplatur: vel in contradictione erit, atque ignoratione. Similiter se habent hęc & in ipsis naturalibus rebus: frigidum enim potestate calidum est: cum autem mutatum est, ignis est, comburit vero, nisi quidpiam prohibeat & obstet. i Non secus res se habet in graui & leui. Nam q. ex graui fit leue, vt ex aqua aer: hoc enim potestate erat primum, & iam est leue, protinusque aget, nisi aliquid impediat. Actus autem leuis est alicubi esse: & sursum: prohibetur vero cum est in loco contrario. Hocq. similiter sese habet in quanto & quali. K Atqui & hoc quæritur, cur grauia & leuia ad sua ipsorum loca moueantur? Causa autem est, quoniam alicubi apta sunt esse. Atque hoc leui & graui est esse, illud quidem supero loco, hoc infero

defini-

definitum. l *Multis autem, vt dictum est, modis graue & leue sunt potestate. Nam cum est aqua, potestate quodammodo est leue: & cum est aer, adhuc potestate. Fieri enim potest, vt impeditum in supero loco non sit. Sed si id, quod impedit, amotum fuerit, agit, semperq. sursum contendit: similiter & quale in actuale mutatur: nam qui scit protinus contemplatur, nisi quidpiam impediat: & quod quantum est extenditur, nisi quid obstiterit. Qui vero id, quod subest prohibetq. dimouit partim mouet, partim non mouet: vt qui columnam subtraxit, aut ab vtre, qui est in aqua, lapidem dimouit; ex accidenti enim mouet: quemadmodum & pila reflexa non a pariete mota est, sed ab eo proiecit. Nihil igitur horum ipsum se mouere, sed motus principium habere, non quidem mouendi, neque agendi, sed patiendi, manifestum est.* m *Si ergo, quæ mouentur, omnia aut præter naturam & vi mouentur: & quæ vi aut præter naturam mouentur, ea omnia ab alio atque ab alio: rursus eorum quæ natura, ea quæ a se ipsis mouentur, ab aliquo mouentur: item ea quæ non a se ipsis, vt grauia et leuia (aut enim ab eo quod genuit, & leue fecit & graue, aut ab eo quod prohibentia atque impedientia dimouit) omnia sane, quæ motu cientur, ab aliquo mouentur.* Tex. 33.

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

MOuentium a igitur.] Vt ostendat, dari vnum perpetuum motum, & vnum primum motorem motus omnis expertem; aliquanto altius ducto principio triplicem diuisionem mouentium & mobilium tradit hoc loco. Prima est: eorum quæ mouent aut mouentur, alia per accidens, alia per se, aut mouent aut mouentur. Ea inquit mouere aut moueri per accidens, quæ insunt in ijs, quæ mouent aut mouentur; vt candidum inhærens Socrati: sub quo membro comprehendit etiam id, quod ratione partis mouet vel mouetur: licet id initio libri tertij fecerit distinctum membrum, aiens trifariam aliquid mouere aut moueri, per se, ex accidente, & per partem. Ea vero per se mouent, aut mouentur, quæ opposito modo affecta sunt: hoc est, non quia in alijs insunt, nec quia secundum partem ita se habent.

b Eorum sane quæ per se.] Secunda diuisio est: Eorum quæ per se, & non ex accidente mouentur, alia mouentur a se, alia ab alio; alia ſm naturam, alia præter naturam. Ea vero, quæ a se mouentur, ſm naturā moueri inquit, quandoquidem suæ motionis principiū in se cohibent, vt animantes: sicuti ea quæ præter naturam cientur, ab externo motore aguntur. Docet tñ, licet animal beneficio motricis virtutis ipsi ingenitæ naturaliter moueatur; tamen si prædominantis elementi ratio habenda sit, posse tum naturaliter, tum præter naturam ferri. Naturaliter, si tendat quo eiusmodi elementū inclinat: præter naturā, si alio deducatur. Nam v. g. corpus humanum, quia in eo terræ pōdus præualet, naturali impetu deorsum vergit, violento sursum. Quod si aliqua essent aeria animalia, vt Platonici qdā ponebant, eorum ascensus naturalis esset, descēsus vero cōtra naturā. Quæ a se mouētur, ſm naturam moueri.

c Eorum autem, quæ mouentur ab alio.] Tertia diuisio est: ex ijs, quæ ab alio motū accipiunt, alia naturaliter, alia præter naturam mouentur: naturaliter mouentur inferiora deorsum, præter naturam, ac motu violento superiora in imum, inferiora in superum locum. Inter illa vero, quæ præter naturam mouentur, numerat partes animalium quatenus interdum ob præposterum situm, vel inordinatū mouendi modū, aliter q̄ natura postulat, feruntur, vt si quis manib. ambularet, aut tibias in anteriorē partem flecteret.

d Ac maxime quidem.] Accedit ad demonstrandum, omne, quod mouetur, ab alio moueri. Ac primum conspicuum esse ait, omne, quod præter naturā mouetur, moueri ab alio: quod enim ad eum modum cietur, ab aliquo æterno principio agitari solet. Hoc autem diuersum esse a re quæ mouetur, nemo ambigit. Sed idem quoque nonnulli Oē quod mouetur, ab alio moueri.

esse

esse inquit in ijs, quæ interno principio ſm naturam agitur, hoc eſt, in viuentibus, hæc enim ab alio moueri cõſtat; licet quonam modo ab eo quod mouet diſtinguantur, haud ſatis manifeſtum ſit. Videri tamen animal eo pacto ſe habere; quo nauis, quæ cieri à ſe dicitur, propterea quòd à natura, quam in ſe continet, mouetur: atque ita id, quod in animantibus motionem affert, & quod eandem recipit, diuerſa eſſe, vt nauem & nautam.

e Maxime vero.] Dubitationem eſſe ait circa membrum tertiæ diuiſionis, in quo continentur ea; quæ ab alio naturaliter moueri dicuntur, propter grauia & leuia, cum naturalia loca petunt. Etenim ꝙ ab interno principio nõ cieantur, ea ratio probat, quia ab ſe moueri, vitæ & animantium propriũ eſt: grauia autem & leuia, qua talia ſunt, non participant vitam. Deinde quia quod ab ſe mouetur, præſertim more animantiũ in ſua poteſtate habet quieſcere, & in contrarias partes ferri; quod grauibus & leuibus non conuenit. Poſtremo quia perfecte continua, & quæ conſtant partibus ſimilis naturæ & rationis, cuiuſmodi ſunt grauia & leuia, nõ habent partem vnam integram quæ motum edat, alteram quæ recipiat: quod in ijs, quæ ab ſe mouentur, requiritur. Hic aduerte, cum bruta animantia dicuntur poſſe per ſe in medio motu ſtare, id non ita accipiendũ, quaſi perſeuerante in eis eadem apprehenſione & iudicio quale in ipſis cernit, cæteriſq; circũſtantijs in eorum poteſtate ſit, curſum inhibere: hoc.n. ijs tm̃ conuenit, quæ libere & ex delectu operantur, ſed eatenus dici poſſe continere curſum, quatenus fieri pôt, vt ab apprehenſione & iudicio rei, q̃ appetebant, ceſſent, eoq; ceſſante non vlterius pergãt.

f Verum ſit.] Docuit proxime, corpora vitæ expertia à ſeipſis non moueri, & tñ moueri ab aliquo. Nunc vt a quo cieantur demonſtret, partitur mouentia in ea quæ vi, & in ea quæ natura mouent. Vi dicitur, exempli gratia, vectis mouere, cùm eius interuentu pondus, quod ſuopte ingenio deorſum it, alio defertur: calidum vero actu, vt ignis, naturaliter mouere dicitur id, quod poteſtatem habet vt caleſcat, veluti lignum. Diuidit quoque mobilia in ea, quæ natura talia ſunt, ideſt, quæ motionis ſuæ principium in ſe habent, non ex accidente, ſed per ſe: & in ea, quæ natura non ſunt talia: vt album Socratis, prout in maiorem tendit quãtitatem; accidit enim ei, quod augeſcit, album eſſe.

g Ignis igit.] Statuit, grauia & leuia ab alio agi: vi quidẽ, cũ pter naturã cieñt natura vero, cũ ob poteſtatem, qua pdita ſunt, in actiones ſuas feruñt, ſeu cũ actu fiunt id, ad quod in poteſtate erant, ineundo videlicet propriũ motũ, quo naturalia loca obtineant.

h Quoniam vero poteſtate.] Difficultatem cognoſcendi, à quonam grauia & leuia naturaliter mouentur, prouenire ait ex ignoratione modorum, quibus aliquid in poteſtate eſſe dicitur. Monet vero, biſariam dici quidpiam eſſe in poteſtate: vno modo ad actum primum, altero ad actum ſecundum. Eſt autem actus primus, vt habitus ſcientiæ, à quo contemplatio oritur: ſecundus, vt contemplatio ipſa, quæ ab habitu ſcientiæ proficiſcitur. Docet ergo, aliter ſe habere id, quod eſt in poteſtate, ad actum primum; vt qui nõdum habitum ſcientiæ poſſidet: aliter id, quod eſt tantum in poteſtate ad actum ſm, vt qui iam habitu ſcientiæ præditus eſt, ſed nihil contemplatur: hic.n. niſi eum, quominus agat, res aliqua impediat, pôt cum libuerit in actum prodire; ille non item, quod ẽo in naturalibus conſpicitur. Nam lignum frigidum, eſt in poteſtate ad duplicem actum: ad calorem, vt ad actum primum: ad comburendum vt ad actum ſecũdum. Vbi aduerte, priorem potentiam dici tum remotam, tum eſſentialem, quia eſt ad formam: actum vero illi rñdentem vocari actũ primũ: poſteriorem potentia dici tum propinquam, tum accidentariã, quia eſt ad operationem: actũ aũt qui ei respondet, nuncupari actum ſecundũ.

i Non ſecus res habet.] Ad diluendam controuerſiam de motu grauium & leuium, vtitur propoſita diſtinctione eius, quod in poteſtate eſt, aitq; biſariam ea dici in poteſtate eſſe, vno modo antequam ſint genita, altero poſteaquam genita ſunt. Nam terra, v g. antequam in aerem vertatur, eſt poteſtate aer, atque iſtiuſmodi poteſtas eſt ad habendum actum primum, hoc eſt, formam aeris. Poſtquam vero ex terra aer genitus fuit, eſt in poteſtate proxima ad motum ſurſum, quia ſi in infero loco ſit, confeſtim aſcendet, niſi quid aliunde obſtet, & hæc poteſtas eſt in ordine ad actum ſm, videlicet ad motum, ſimulq; ad naturalem ſedem eius beneficio obtinendã. Addit, vt ſe res habet ad motũ localem & locũ, ita ſe habere ad alteratioñe, & accretioñe, & ad qualitatẽ, & quãtitatem.

K Atqui

K Atqui & hoc.] Esto locus grauium & leuium sit ipsorum actus; quæri tñ à quibusdam solet, cur in ea tendant? Respondet, causam esse, quia vnumquodq. corpus habet aptitudinem, vt alicubi tanquam in natiua sede consistat, vt nimirum in ea sese melius tueatur: hæc vero respectu leuium est locus superus, respectu grauium infimus.

l Multis modis.] Inculcat rursus geminam illam potestatem, quam grauibus & leuibus inesse dixit. Tum docet, eum, qui remouet id quod impediebat, ne grauia aut leuia in suum locum tenderent, partim non mouere illa, partim mouere: non mouere quidem per se, mouere autem ex accidente; vt qui reuellit columnam, qua tectum fulciebatur, vel pondus quo vter aere plenus intra aquam detinebatur, per accidens ijs corporibus motum afferre dicitur: quo etiam modo pila per accidẽs mouetur a pariete, a quo reflectitur, per se vero a proiectore. Vult ergo Aristoteles, grauia & leuia, cum in propria loca feruntur, ab eodem deduci per se ad eiusmodi actum secundum, ex potestate proxima; a quo ex potestate remota ducuntur ad actum primum, hoc est, a suo generante; nec habere in se ipsis principem causam efficientem horum motuum.

m Si ergo quæ mouentur.] Ex superiori disceptatione colligit, omne quod mouetur ab alio moueri: siquidem non ea tantum, de quibus superius actum fuerat, sed etiã grauia, & leuia ab alio moueri constat: per accidens quidem ab eo, quod motus impedimenta remouet: per se vero ab eo, a quo genita fuere. Atq. hoc quidẽ theorema, nẽpe, Omne qđ mouetur ab alio moueri: demonstrauerat etiam Aristo. initio libri septimi, etsi hoc loco accuratius; quod ab eo pleræq. disputationes de motu Physico pendeant.

QVAESTIO VNICA.

A quo nam moueantur corpora grauia & leuia, cum in propria loca tendunt.

ARTICVLVS I.

Opinio existimantium moueri ab se, eorumq. argumenta.

DVæ sunt in proposita quæstione celebriores sententiæ: Altera Scoti in 2.d.2.q.10. Gregorij di.6.q.1.art.3. Ian dunni hoc in libro q.12. Saxon. q.6. Augustini Niphi in commentarijs super ca. 4. eiusdem libri. Achillini 3. de elem. q.2. Abulensis q.224. super cap.22. Matthæi, & aliorum, asserentium, grauia & leuia a se ipsis, vt a principe sui motus causa efficienter moueri: quæ sententia hîc in modum cõprobatur. * Primo: cum elemẽta ad propria loca tendũt, veluti cum ignis in sublime euolat, non mouetur, (vt opinati quidam sunt) a loco naturali eo modo, quo ferrũ a magnete: cum locus nullam habeat alliciendi vim, nullamve attractoriam qualitatem ex se fundat. Non a medio, vt alij putauere: siquidem medium æque se habet ad omnem motum, nec magis ad hanc, q̃ ad illã partem euocat. Sed neque a generante, vt mox patebit. Superest ergo, vt a se ipsis intrinsecus

(margin: Vt Clithouæi in commen. scholæ Parisiẽs. hoc in li. c. 4. Buridani. q.4. Maironij in 2 d.quę.14. q.6.)

(margin: * 1. Arg.)

(margin: Varias de hac re opiniones refert, & cõfutat Zimara 2. d)

A moueantur. Quod non a generante ostenditur. Primum, quia sæpe accidit, vt dum ignis, v.g. in suum fertur locum, iã ignis alius, a quo prognatus fuerat, interciderit. Cũ igitur effectus in actu cãm in actu deposcat, vt est apud Aristo. 2. huius operis: c.3.t.37. & 5. metaphys. c.2.t.3. fieri nequibit, vt ignis a generante moueatur. Accedit; quod mouentis relatio videtur realis esse, cum non pendeat a mentis notione, ac nullo cogitante insit: quæ proinde non nisi inter extrema actu existentia versabitur. Quo fiet, vt nihil possit actu, nisi ab eo, quod actu est, cieri.

(margin: aĩa ad te. 54. Greg. in 2. di.6. q.1.art.3. Rich. ĩ 2. d.14.q.4. circa 2. princ.)

B Secundo: Cum omnia elementa in se vicissim commeent, vt ex 2. de ortu & interitu c.2.tex.8. constat: vtiq. interdum grauia a leuibus, leuia a grauibus exoriri oportet: ergo si quodlibet a suo progenitore mouetur; nonnunq̃ leuib. descensus grauium, grauibus ascensus leuium, itemq; virtutes horum motuũ effectrices ascribentur: quod dictu absurdũ videtur; cum nihil id, quo caret, conferre queat.

(margin: 2. Arg.)

C Tertio: Motor corporea mole præditus nõ mouet, nisi moueatur: estq; primi mouentis proprium, mouere nõ motum; vt 7. huius operis c.1. a tex.3. Aristoteles docuit. Atqui dum corpora grauia & leuia motus suos ineunt, eorum progenitores plerumque nõ mouentur: non igitur

(margin: 3. Arg.)

tur illorum motum ab his efficiuntur.

4. argum. Quarto: Si motus grauium & leuium esset a generante, ab eodem esset motus, quo corpora ad impedimentum vacuum feruntur; cum natura non minorem ad hunc, quam ad illum motum rei genitæ propēsionem indiderit: sed hic non ascribitur generanti: ergo nec ille.

5. argum. Quinto: Si grauia & leuia mouerentur a generante, ab eo etiā moueretur argentum viuum, cum sit vnum e grauib. corporib⁹, vt pote aqua terrea, vel terra aquea: at quod non moueatur, ea ratio ostēdit, quia motus inditus a generante si vllus sit, eo videtur spectare, vt eius beneficio corpora locum acquirant, & in eo quiescant: at argentum viuū minime quiescit.

6. argum. Sexto: non minus naturalis est corpori graui & leui sua motio, quam igni calefactio, quam omnib. viuentib. functiones vitæ, quam animali motus cordis & respiratio, quam naturæ intellectrici appetito finis: atqui hęc non sunt a generante: ergo nec motio illa grauium & leuium.

7. argum. Postremo: Quicquid extrinsecus cietur; aut pellitur, aut trahitur, aut voluitur, aut vehitur: vt c. 2. lib. 7. huius operis tex. 10. Aristoteles docuit: sed nulla harum mouendi ratio conuenit grauib & leuibus, dum loca naturalia capessunt; cum eorum motus naturales sint, hi vero omnes contra naturam. Non videtur igitur admittendum, grauia & leuia a generantibus ad sua naturalia loca duci; sed potius motus sui causam intra se habere.

His ce argumētis, vt alia prætereamus, hæc sñia confirmari potest. Quod si quispiam Scoto & Gregorio, præcipuis eius assertoribus, Aristotelem opponat, cap. 4. huius lib. disertis verbis affirmantem, grauia & leuia non ab se moueri: occurrit Scotus, ideo Arist. dixisse, ea non moueri a se, quod non progrediantur more animalium, quæ cum ex apprehensione & appetitu agant, sistere se ipsa possunt in medio cursu, atque in oppositas locorum differentias mouere: quod grauibus & leuibus minime conuenit. Gregorius vero sentit, ea ratione dictum id ab Aristotele, quod oporteat eiusmodi corpora; antequam moueantur, extra natiuam sedem constitui, adimiq. eis motus impedimenta: quod præstare per se ipsa nequeunt.

A

ARTICVLVS II.

Grauia & leuia non a se ipsis, sed a generantibus, vt a principe causa moueri.

D. Thom. tum alijs in locis, tum in 1. p. q. 18. art. 1. & ibidem Caietanus, Magnus Albertus hoc loco tract. 2. cap. 4. Ferrariensis q. 9 & 1. cont. gen. c. 97. Ægidius quodl. 5. q. 16. Capr. in 2. d. 6. q. vnic. art. 3. alijq. complures existimant, grauia & leuia, cum naturalia loca petunt, effectiue & principaliter moueri a suis progenitoribus. Verum, qui hāc sequunt̄ partem, in varias sñias abiere. Quidam omnes grauium & leuium corporum motus (si tamen naturales sint, de his enim tantūmodo in hac disceptatione loquimur) generantib. ascribunt. Alij non omnes, sed primum duntaxat; si nimirum contigerit, prædicta corpora extra naturalē locum gigni, moxq. ad eum ferri. Præterea sunt qui putent, formam substantialem grauium & leuium passiue sese habere ad eum motum; grauitatem vero & leuitatē vt instrumenta. Denique alij, motū hunc & a forma substantiali grauiū & leuium, & ab eorū grauitate & leuitate oriri censent: diuersa tamen ratione, nempe a forma substantiali, vt a principali instrumento; a grauitate & leuitate, vt ab instrumento minus præcipuo.

B

C

D

Hæc controuersia tribus conclusionib. dirimenda est. Prima sit: Grauia & leuia, cum in naturalia loca tendunt, non mouentur ab se, vt a principe causa sui motus. Hæc ita probatur: Mouere se simpliciter, & vt principalem sui motus cām, est propriū munus vitę: atqui elementa non viuunt: nequeūt igitur eo pacto sese mouere. Maior est Aristo hoc in lib. c. 4. tex. 29. & 1. de anima c. 2 tex. 19. & lib. 2. eiusdem operis c. 2. t. 13. Itemq. Platonis 10. de legibus, & in phædro, vbi ita scripsit: ᾧ γὰρ ἔξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον· ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ, ἔμψυχον idest, cui forinsecus est moueri, id inanatū est; cui vero intrinsecus sibi ex se, animatū. Deniq. vt Philosophorū axioma habet: Moueri ab itrinseco, esse quasi notā & characterē, quo res vitæ participes digno-

1. concl.

Moueri ab se proprium videntium.

E

gnoſcantur, & a non viuẽtib. ſeparantur: adeoq. hoc cõi ſenſu receptũ eſt, vt (quod præter alios aduertit D. Tho. 1. lib. cont. gent c. 97.) res inanimas celeri aut perenni motu agitatas, quarũ motores vulgus neſcit, per ſimilitudinem viuas nuncupemus; vt argentum viuum, aquam viuam.

Lege etiã D. Th. 1. p. q. 18. ar. 1

Secundo, confirmatur eadem concluſio: quia ex Ariſtotelico dogmate hoc in lib. c. 4. tex. 28. in omni corpore, quod ab ſe mouetur (intellige vt a cauſa effectrici principali) præter formã, quæ eſt principium actiuũ a quo motus; & materiam, quæ eiuſmodi principium paſſiuum eſt; duas oportet ineſſe partes inter ſe diſtinctas, quarũ vnã mouens ſit, altera mota. Quod in animantibus patet, in quib. pars vna, nempe cor, reliquum corpus agitat, atq. inde exteræ partes motionem accipiunt. Cum igitur hoc in elementis minime viſatur, vtpote quorum partes homogeneę, atq. eiuſdem omnino ſunt rationis; nequibunt elemẽta ex ſe moueri. Ad hæc, cum Ariſt. cap. proxime citato probare inſtituiſſet, non omnia, q̃ naturæ mouẽtur, intrinſecus agi; ſed quędam ab externo motore: id oſtendit ex motu grauiũ & leuium: quin vero eo potiſſimũ diſcrimine viuẽtia ab ijs, q̃ vita carẽt, diſtinxit; ꝙ illa ab interno motore cieãtur, hęc nõ ite. Ex quo planũ vr̃, corpora grauia & leuia, ẽm Peripateticã diſciplinã, haudquaquam dici poſſe ab ſe moueri, nec ad rem eſſe Scoti & Gregorij interpretationem.

Secunda cõcluſio.

Sit ſecunda cõcluſio: Grauia & leuia, quoties naturalia loca petunt, mouentur a generante, vt a principe cauſa effectrice ſui motus. Huius cõcluſionis aſtruendæ præcipua momenta, ſita ſunt in explicanda ratione, ob quam grauia & leuia a generantib. moueri cenſenda ſint: in qua non parum interpretes laborant. Quidã huius rei cauſam putant, ꝙ generãtis ſit, ea tribuere, quæ ad perfectum ſtatum rei genitæ pertinent, e quibus vnum eſt; naturali ac proprio loco potiri. Verum, ſi ea cauſa eſt, cur non etiam viuentis accretio genitori tribuetur; cum ea quantitas, quam viuens per accretionem comparat, non minus ad naturalem eius perfectionem ſpectet, quam locus ad naturalem perfectionem grauium & leuium.

Quorũdã iõ, q̃ non ſufficit.

Ratio aliorum.

Occurrunt proinde alij, motus grauiũ & leuium, veluti natiuas eorum proprietates eſſe: vnde quemadmodũ proprietates, quę a natura rei genitæ in ipſo generationis momento neceſſaria emanatione fluunt, genitori tribuuntur (adeo vt ſi tũc riſibilitas, v.g. diuina virtute impedireť, ne dimanaret, poſtea vero ſublato impedimento flueret, adhuc a genitore tribui diceretur) ita prædictos motus effici aiunt a generantibus, vtpote qui & a forma grauium & leuium oriuntur, ſicuti riſibilitas a forma humana: & omnes primo generationis inſtanti, in ſua quaſi radice & fonte inchoantur; ita vt ſi eiuſmodi motus aliunde impediri contingat, ſummoto impedimento confeſtim ſequantur.

Sed neq. huiuſmodi explicatio rei propoſitæ difficultatem omnino adimit. quare addendum aliquid eſt; quo ratio ita cõpleatur, vt aduerſariorum calumniã prorſus effugiat. Erit igitur hunc in modum enodanda atque explicanda concluſio: Agens, quod corpus aliquod graue aut leue progignit, in inſtanti generationis tribuit illi eſſe: ergo eidem etiam conferat neceſſe eſt, quicquid ad naturalem illius diſpoſitionem in eodem inſtãti pertinet; cum id ſit velut eſſentię corollarium, ac generationis complementum: ſed ad naturalem diſpoſitionem grauium & leuium in eo puncto, quo generantur, ſicuti & reliquo inſequenti tempore, pertinet, eſſe in loco naturali, vt perſpicuum eſt: ergo hoc a generante contribuendum erit. Deinde agens, cui ex naturæ officio incumbit aliquid tribuere, debet (ne deficere in neceſſarijs videatur) conferre etiam, quicquid via mediumve ſit ad id obtinendum, & ad idem, ſi amitti contingat, recuperandum. Cum igitur ad genitorem attineat, grauia & leuia in naturalibus locis conſtituere, eiuſdem quoque erit, opem ac medium exhibere, quo in ea ferantur: tum immediate poſt generationem, ſi extra illa generentur; tum quotieſcunq. ab illis disiuncta fuerint, cum in omnibus æqua ſit ratio. atqui hoc medium, præter alia, eſt ipſe corporum grauium & leuiũ motus: ergo a generante efficiendus erit, eidemque attribuendus.

Vera ratio.

Hinc iam nõ difficile erit intelligere, cur motus viuentium genitori non aſcribantur, ſicuti motus grauium & leuium.

Cur motus viuentium non attribuantur generanti.

Nimirum

Nimirum, quia licet a forma, quam eis generans indidit, oriantur; non tñ sunt ad acquirendã naturalem dispositionem, aliquamve perfectionem, viuenti in instanti generationis debitam, ad quam proinde à generante duci deberent. Nam ea quantitas v.g. quæ per accretionem accidit, nō debebantur rei viuenti momento, quo genita est; nec item aquæ potio, ob quã animal ad fluuium contendit: quod similiter in aliis id genus motionibus consideranti facile apparebit. Itaq; rerum viuentium genitores suo munere absolute perfuncti cēsentur, vbi primum genitis, & formam, & quæ eam consequunt̄ perfectiones, elargiti sunt: moxq; viuentia sibi ipsis relinquunt, vt per se propria munia administrent. Ob eamque rem Arist. in libro de animalium motu, comparat animal ciuitati, quæ externo principe, a quo regatur, non eget: quia nimirum actiones vitales sic a viuente exhibentur, vt iã a nullo externo motore obiri dicantur. Deniq; corroboratur eadem conclusio ex eo; quia cū grauia & leuia, vt in prima conclusione ostēdimus, sui motus auctorem in se non habeant, oportet vt aliunde cieant̄. Quare cum non sit aliud, à quo cieri queant, præter generans; consequens est, vt ab illo moueri existimanda sint. Accedit locuples atque apertum Aristo. testimonium, qui vbicunque de grauium & leuium motu differit, ea non a se, sed a generantibus moueri palam edocet, vt hoc lib. text. 17. 29. 32. & lib. 5. c. 2. tex. 18. & 2. lib. de coel. c. 2. text. 9. & in lib de motu aïalium, c. 3.

Primum consectarium. Ex dictis nonnulla inferuntur consectaria. Primum est: Omnes facultates, potentias, & affectiones, quibus res in instanti suæ procreationis per se adornantur: vt vim alendi, sentiendi, loco mouēdi; item etiam quantitatem, temperamētum, aliaque eiusmodi; licet proxime a forma rei genitæ dimanent, attribuenda tamen esse, vt principali caussæ, ipsi generanti siue efficienti.

Consule D.Thom. 1. p. q. 77. art. 6.

Secūdum consect. Alterum est: minus recte sentire eos, qui non omnes grauium & leuium corporum motus; sed eum tantum, quo cientur, dum extra locum naturalem genita ad eum primo feruntur, genitoribus adscribunt: cum superiora argumenta de omnibus indiscriminatim idem iudicium ferendum esse concludant.

Tertium. Tertium est: Id, quod de leuium & grauium latione pronunciauimus, intelligi etiam debere de motu, quo mista ex elementi dominantis vi naturaliter feruntur: itemque de ijs motionibus, quibus natiuæ qualitates, quasi postliminio, corporibus sponte sua redeunt: vt cum aqua ad suum frigus, aer ad propriam humiditatem, amoto externo impedimento per se reducitur. Etenim in his omnibus eadem ratio est, vt iam consideranti erit perspicuum.

ARTICVLVS III.

Grauia & leuia moueri à sua forma, & à grauitate & leuitate, vt à causa minus præcipua, & tanquam ab instrumento generantium.

Egimus de principali causa motus grauium & leuium; superest vt de minus præcipua & instrumentaria causa disceptemus. Sit tertia conclusio: Grauia & leuia non habēt in se principium passiuum duntaxat suorum motuum, sed mouentur effectiue a propria forma, vt a principali instrumento generantis: itemque ab insita grauitate & leuitate, vt a minus præcipuo instrumento eiusdem. Hæc conclusio asseritur, tum a D. Thoma partim in 3. di. 22. q. 3. art. 2. quæstiuncula 1. & 3. contra gentes 2. cap. 23. partim in 1. q. 26. art. 2. etsi alibi oppositum censuisse videri posset, cuius tamen dicta conciliat Capreolus in 2. dist. 6. q. 1. ar. 3. Probaturque primum ex Aristotele: docente 4. lib. de cœlo, c. 3. text. 25. grauibus & leuibus inesse principium actiuum suorum motuum.

Tertia cōclusio.

Confirmatio.

Item quia, cum grauia & leuia absente generante in naturalia loca tendant, necessario dandum est aliquod instrumentum ab eo relictum: cuius vi moueantur: hoc autem aliud esse non potest, quàm eorum forma substantialis, & quæ ipsam consequuntur, grauitas ac leuitas.

Rursum, q; grauitas & leuitas ad suorum corporum motus effectiuè concurrant, ex eo priuatim suadetur: quia huiusmodi qualitates nihil aliud sunt, quã virtutes motrices, seu potentiæ a natura datæ ad exequendum motum: sicuti intellectus ad actum intelligendi, voluntas ad actum volendi. Vnde Aristote. 4. de cœlo c. 1. tex. 2. dixit, grauia & leuia (ζοπυρα,) hoc

Grauitas, & leuitas motrices facultates.

hoc est, incitamēta motus in se hēe, (cai tādiggeticā,) hoc est. fomites ad motus, hisce verbis grauitatem & leuitatem designans. Postremo, quod eundem motum ipsa forma substantialis grauium & leuium, interueniu tamen motricium facultatum, influat, ex eo ostenditur; quia cum ab illa grauitas & leuitas dimanent (ab illa, inquam, vt quo: suppositū namque est id, quod eiusmodi qualitates, vt agens quod immediatum, ex se profundit) consequens est, vt earum actus seu motus, ipsi quoque substantiali formæ ascribendi sint: mediate tamen, & vt causæ vniuersaliori. Manare autem grauitatem & leuitatem a forma grauium & leuium, probat ea ratio, qua D. Tho. 1. par. q. 77. art. 6 ostendit, animæ potentias ab eis essentia fluere. Nam cum forma substantialis sit id, per quod res composita substantialem & absolutum actum possidet: necesse est vt eadē forma ex se pariat atque efficiat actus omnes accidentarios natiuos, propriosq; subiecto, & qui naturæ ordine actum primū consequūtur.

Obiect. 1 At enim obijciet quispiam: cum generans ad pristinum frigus aquam reducit, non vtitur ad id medio aliquo instrumēto; sed eam reductionem per formam immediate exequitur: ergo pari ratione, cū grauia & leuia ad sua loca feruntur, eorum motus immediate a forma, non autem a grauitate & leuitate proficiscētur.

Obiect. 2 Item Aristoteles 4. cap. huius lib. tex. 31. aperte asseruit, grauia & leuia non habere in se principium agendi, sed patiendi: ergo nihil grauibus & leuibus inest, qd ipsorum motus efficienter administret.

Dilutio 1. obiect. Hisce obiectionibus hunc in modum occurrendū est. Priori quidem, ideo grauibus & leuibus indicam fuisse a natura motricem qualitatem, distinctā a forma; quia cum ferri debeant id naturalia loca, a quibus sæpe distant, quæq; ab alijs corporibus occupantur, oportuit ingenitam illis esse aliquā vim effectricem impulsus, qua medium perrumperent, difficultateq; in itinere occursantes superarent; ac denique corpora locum ipsis debitū occupātia pellerent. Qđ cū in motu, q ad qualitates tendit, minime contingat, nō oportuit vllā dari aquæ facultatē, qua se in pristinum frigus vindicaret.

A

Erit tamen, qui probare contendat, & aquā insita aliqua virtute, aliove medio ad prædictam reuocationem vti, similiterq; alia elementa, cum repetunt naturalem statum suarum qualitatū. Eadem namque in ijs ratio videtur esse, atque in compositis, cum natiuum temperamentum recuperāt. Ac q hæc tali virtute intermedia prædita sint, suadetur: quia cū hostia consecrata vltra suam temperiem a corpore circumfuso frigefit, deinde eo amoto per se ad natiuum calorem redit; ea reditio non oritur a forma panis, quæ iam ibi non est; nec vero a quantitate, quæ nullam habet efficientiam: superest ergo, vt oriatur ab aliqua virtute panis ibi relicta, dataq; ad id ministerium a natura. Huic dubitationi, omissis aliorum responsionibus, occurendum est, hostiam consecratam reuocari immediate diuina virtute ad prædictam temperiem, Deo id ita instituente ac præstante, vt eiusmodi actiones eo modo procedant, ac si ibi esset forma & materia panis. Neque id nouum omnino, aut distinctum miraculum reputandum est: cum id Deus ratione antecedētis, præcipuiq; miraculi, quo substantia panis in corpus Christi conuersa est, efficere decreuerit: sicut etiā, cum uermis ex speciebus cōsecratis gignitur, ex eodem decreto materiam ipse supponit, siue denuo creatam; siue eādem, quæ abolita fuerat, reproductam; siue ab alio corpore ascitam, ex qua vna cum substantiali forma, quam agēs naturale inducit, vermis coalescat: vti * primo huius operis libro diximus.

Oppugna solutionis.

B

Maironi in 2. dist. 13. q. 6.

Refutatio oppugnationis.

C

D

* Cap. 9. q. 5 ar. 3.

Posteriori obiectioni satisfit, dicendo; cum Aristoteles negat, inesse grauibus & leuibus principium mouendi; loqui de principio seu causa principali efficiente: concedere tamen, inesse eis principium patiendi, seu recipiendi motum principale; quod est ipsorum materia, prout habet actum formæ. Quod nostræ sententiæ minime aduersatur.

Solut. 2. obie.

E

ARTICVLVS IIII.

Diluuntur argumenta initio quæstionis proposita.

Accedamus nunc ad explicanda argumēta primi articuli; quæ tametsi probabilia sint, non tamen concludunt.

Q Ad

Rũsio ad 1. arg. Ad primum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor: ad cuius priorem confirmationem dicendum, vtcunq; ſe habeat generans, ſiue abſens ſit, ſiue præſens ſit, ſiue interierit, ſiue non, ſemper ab eo corpus graue, & leue moueri. Illud enim Ariſtotelis, Effectus in actu requirit cauſam in actu, non ita accipiendum eſt, quaſi oporteat, dum exiſtit effectus, exiſtere actũ cauſam. Id enim falsũ eſſe, patet in cauſa ẽi finali, cuius realem exiſtentiã præit effectus, vt deambulatio ſanitatem. Eſt ergo vera illius ſententia, quatenus ſignificat ı ſfectũ, dum actu editur, expoſcere cauſam actu cauſalitati m exercentem. Adde etiam, licet nõ exiſtat genitor, exiſtere tamen formã, & morticem virtutem, quam rei genitæ indidit: quarum interuentu, & quaſi vicaria opera motum exequitur. Nec id, quod de relatione mouentis adijcitur, quicquam efficit. Non enim omnis relatio mouentis ad rem motam realis eſt, aut nullo intellectu cogitante exiſtit, ſed ea tantũ, quæ inter extrema actu exiſtentia verſatur, ſeruatis cæteris, quæ ad id requiruntur, conditionibus, de quibus alibi.

Ad 2. Ad ſecundum dicendum eſt, omne generas principale grauis aut leuis, graue aut leue eſſe, vno è duobus modis: vel actu & formaliter, ſi ſit cauſa vniuoca, vt cum ignis ignem producit, vel poteſtate & virtute, ſi ſit cauſa æquiuoca, vt cum ſol radiorum coitione ignem efficit. Dicitur autem ſol virtute grauis, ſicuti & virtute calidus; quia vim habet producendi illud elementum ſiue nuſtum, cuius formam grauitas neceſſario conſequitur. Quod vero aiunt, nihil id quo caret tribuere, intelligitur de re, quæ id quod tribuẽdum eſt, neque actu, nec poteſtate in ſe cohibet. Quare abſurdũ erit, grauia moueri ab ijs, quæ non ſunt actu grauia, vel leuia ab ijs, quæ actu leuia non ſunt, dummodo id ſint virtute & poteſtate.

Ad 3. Pro explicatione tertij argumẽti ſciẽdum, propoſitionem illam, mouens corporeum non mouet niſi moueatur ſi abſolute, ac ſm eum ſenſum, quem præ ſe fert, ſnmatur, falſam eſſe, cum magnes immotus ferrũ ad ſe trahat. Eſt ergo ita intelligenda, vt nullum mouens corporeum moueat ſm locum, injiciendo immediate ac per ſe impulſum rei motæ, quin ipſum moueatur. Magnes aũt non eo pacto ferũ mouet, ſed alterãdo prius medium, eiq; imprimendo attractoriam qualitatem Vel, d agens corporeum nõ mouere immotum, id eſt, niſi actu vel potentia moueatur, quod pro certo habeſ. Quin vero ſolius primi ac ſupremi mouentis proprium eſt, nullum omnino motum aut mutationem ſubire poſſe, ſed ſic omnibus influere, vt ſtabilis manens det cuncta moueri. Hiſce modis explicata Ariſtotelis propoſitio firmam retinet veritatem, quantumlibet ei Theophraſtus reſtiterit, in eo opere, in quo locos ab Ariſtotele ante tractatos diſcuſſit. Cuius argumenta lege, ſi placet, apud Themiſtium in paraphraſi lib.1. de anima c.17. & apud Zimaram in theorematis, prop.94. Hinc perſpicua iã eſt noſtri argumẽti ſolutio. Inprimis enim generantia non mouent corpora grauia & leuia, imprimẽdo eis immediate impulſum: deinde non ita mouent, vt ſubire ipſa motũ nequeant.

Quo ſenſu verum ſit, nullũ corp⁹ mouere niſi moueaſ.

Ad 4. Ad quartum: non minus naturale eſſe grauibus & leuibus, ad impediendum vacuum accurere, q̃ in ſuum proprium locum ferri. Siquidem dũ vacui metu cientur, feruntur ad acquirendam diſpoſitionem propriam, ſibique naturalem, & inſtanti generationis debitam, nimirum cõiunctionem cum reliquis partibus vniuerſi, proindeque iſtiuſmodi etiam motio ad generans referri debet.

Ad 5. Ad quintum reſpondendum eſt, argentum viuum moueri a generante, non tamen loco conſiſtere, quia impeditur ob concurſum cauſarũ, perennem illam agitationem efficientium. Cuius quidẽ rei præcipua cauſa eſt grauitas, adiuta humiditate, fluxibilitate, & figura rotũda. Nã grauitas (quæ tanta argento viuo inſidet, ut omnia metalla, auro excepto, in eo ſupernatent) propellit globum deorſum, qui cum in plano ſtabilem ſitũ non inueniat, in hanc & illam partem uoluitur, uti accidit ſphæræ ligneæ in planum demiſſæ grauitatem aũt cohibet humiditas, quodammodo fugiens contactũ corporis ſicci, faciensq, ut partes colligant in globum: fluxibilitas uero & figura rotunda impediunt conſiſtentiam.

Ad 6. Ad ſextum dicendum, nõ magis natu-

rali

rali esse corpori graui & leui, in locum sibi a natura præscriptum contendere, quam igni calefacere id tamen non sufficere, vt calefactio generanti ascribit debeat; cum hæc non sit ad acquirendã dispositionem igni naturalem, modo ante explicato, quod de omnibus vitæ functionibus similiter dicendum erit. Dubitatio tamẽ de motu cordis, difficiliorem habet explicatum. Nam D Thom. opusc. 35 capr. in 2. di. 7. q. 2. art. 3 Ferrariensis ad c. 97. li. 1. contra gentes, alijq; nõnulli concedunt, eum a generante esse. Verum qui hunc sequuntur opinionem, non est cur non idem quoque de nutritione sentiant: quod tamen ijdem negant. Nam si cuti motus cordis, ita & nutricio animãti naturalis est, eiq; ad tuendam vitã necessaria. Quare dicẽdum potius videtur, motum cordis, cum non sit saltem per se primo ad natiuam, illa, quam diximus, dispositionem comparandam; non a generante, sed ab ipsa anima, vt a principe causa, proficisci. Quæ videtur esse expressa Aristotelis sententia, ad calcẽ libri de motu animalium, vbi de cordis motu disputans, ait cor esse quasi separatum animal, quod per se viuit ac mouetur: ibidemq; docet, animantiũ operatione (e quarum numero haud dubie est motus cordis) neutiquam ab externo motore pendere.

Nũ motus cordis fit a generante.

Quod vero ad appetitionem finis attinẽt, Ægidius in 2. d. 25. q. 5. Capreolus, & Hispalensis eadem di. q. vnica, Caietanus i commentarijs 1. 2. q. 9. art. 4. Ferrariensis 3. contra gentes ad c. 89 alijq; D. Tho. sectatores, concedunt, sicuti grauia & leuia suis genitoribus, ita voluntatem respectu finis ab auctore naturæ moueri. In qua opinione videtur esse D. Tho. 1. par. q. 105. art. 4. & q. 107. art 2. & loco citato contra gentes. Aduersaria tamẽ sententia, quã Henricus Gandauẽsis quodl. 9. q. 5. & Scotus in 2. di. 25. q. vnica, alijq; complures sequuntur, amplectenda est, dicendumq; , nullam voluntatis aut intellectus actionẽ ab externo auctore oriri eo pacto, quo motus grauium & leuiũ: tum quia functiones vitales non nisi a viuente sunt, vt ex Aristotele, & communi Philosophãtium placito docuimus, tum quia intelligendi & volendi actus non ordinantur ad obtinendam naturalem subiecti dispositionẽ & cõseruationem, modo iam sæpius explicato.

Ad vltimum dicendum, motus grauiũ & leuium posse reduci ad pulsionem; vt aduertit D. Tho. ad cap. 2. li. 7. huius operis: generãtia enim quodãmodo dicũtur pellere grauia & leuia, dũ eis grauitatẽ leuitatemq; conferunt, qua ad sua loca tendãt. Nec verum est, omnes motus, qui ab externo motorem fiunt, esse præter naturam, vt ex 4. c. huius libri constat. Non enim ad violentiam motus sufficit, illius principium externum esse; sed requiritur præterea, vt eidem res mota obnitatur.

Ad vlt. Motus grauiũ & leuiũ ad pulsionem reuocatur.

CAPVT V.

Hoc a autem dupliciter: aut enim non per ipsum mouentem, sed per aliud quid mouens mouet, aut per ipsum. b Atque hunc quidem, aut primum post vltimum, aut per plura: vt baculus lapidem mouet, & mouetur a manu, quæ ab homine mouetur, qui non vltra mouet, quod ab alio moueatur. Vtrumque sane dicimus mouere, videlicet vltimum mouentem & primum, sed magis primum, quippe qui vltimum moueat, non autem hic primum: quin etiam sine primo vltimus non mouetur, ille vero sine hoc, vt baculus non mouebit homine non mouente. c Si igitur necesse est, quicquid mouetur ab aliquo moueri, & aut ab eo quod ab alio mouetur, aut non ab eo: & quidem si ab eo quod ab alio mouetur, necess: est aliquid esse mouens, quod non ab alio primum, sed si tale primum fuerit, necesse non est alterum esse. Nam quod mouet, ipsumq; ab alio mouetur, in infinitum abire non potest, siquidem infinitorum nullum est primum. Si ergo quicquid mouetur, ab aliquo mouetur: primus autem mouens mouetur

Tex.35. *quidem sed non ab alio, ipse a se moueatur necesse est.* d *Hoc etiam modo hãc eandem rõnem licet cõcludere, quicquid mouet, tũ aliquid, tũ aliquo mouet. Aut.n. se ipso id quod mouet, aut alio mouet: veluti homo ipse, aut baculo. Et ventus deiecit aut ipse, aut lapis quem impulit. Fieri vero non põt, vt id qđ mouet absq; eo moueat, qđ se ipso mouet, sed si se ipso moueat, non est necesse aliud eße, quo mouet. Sin vero aliud sit qđ mouet, aliud ẽt est, qđ se ipso, non aliquo mouebit, aut in infinitũ abibitur. Si igitur quidpiã quod mouetur mouet, necesse est statũ esse, & non in infinitũ abire. Nã si baculus mouet, quia a manu moueatur, baculum mouet manus: si vero & hanc aliud mouet, hãc quoq; aliud quiddã erit mouens. Cũ igitur aliquo aliud semp. mouet, id qđ se ipso mouet prius sit necesse est. Hoc itaq; si mouetur, non est aũt aliud, qđ ipsum moueat, ipsum se mouere neceße est. Quare hac etiã rõne id qđ mouetur, aut protinus ab eo mouetur, qđ se ipsum mo-*
Tex.36. *uet, aut in id, qđ hmõi est, tãdem accedit.* c *Sed præter ea, quæ dicta sunt, si hoc quoque modo considerемus, hæc eadem efficientur. Nã si quidquid mouetur, ab eo, qđ mouetur, moueatur: aut hoc rebus ex accidenti conuenit, vt id quidem, qđ mouetur, moueat non tamen quia ipsum semper moueatur, aut nõ, sed per se. Ac primũ quidem si ex accidẽti, non necesse est moueri id, qđ mouet. Quod si hoc sit, perspicuũ est, fieri aliquãdo posse, vt nihil eorũ, q̃ sunt, moueatur, cũ id, qđ accidit, necessariũ non sit, sed possit non esse. Si ergo id, qđ esse põt, posuerimus, nihil, qđ esse non possit, efficietur, sed forsitã falsum. At fieri nõ põt, vt motus non sit,*
Tex.37. *cum antea monstratum sit, motũ necessario semper eße.* f *Atque ex rõne hoc euenit. Nam tria necesse est esse, id quod mouetur, id qđ mouet, & id quo mouet. Id igitur, qđ mouetur, necessariũ quidem est moueri, at mouere necessariũ non est. Id aũt quo mouet, & mouere & moueri. Cum.n. simul sit cũ eo qđ mouetur, una cũ ipso mutatur. Qđ in his, quę loco mouent, perspicuũ est, cũ vsq; ad aliquid necessario se tãgãt. At qđ sic mouet, vt id nõ sit, quo mouet, immobile est. Cũ igitur extremũ id intueamur, qđ moueri qdẽ põt, motionis aũt principiũ non habet, & id, ꝙ mouetur qdem ab alio aũt, nõ a se ipso: rõni cõsonũ est, (ne dicã neceßariũ) tertiũ quoq; esse, qđ immobile cũ sit, mouet. Quapropter & Anaxagoras recte dicit, mentẽ inquiens impatibilẽ eße, & nõ mistã, quippe cũ motus principiũ eã faciat. Hoc.n. solũ modo immobilis manens mouebit, & mistionis expers vincet.*
Tex.38. g *At si nõ ex accidenti, sed neceßario, id quod mouet mouetur, ita vt, si non moueatur, non moueat: neceße est, id, quod mouet, quatenus mouetur, aut eadẽ motus specie, aut alia cieri. Dico aũt vel calefieri id qđ calefacit, & ꝙ sanat sanari, & ꝙ fert ferri, aut qđ sanat ferri, & qđ fert augeri. Sed manifestũ est, fieri non posse. Dicere.n. oportet, vsque ad indiuidua diuidendo, ceu si quid geometriam doceat, id eãdem geometriã doceri, aut si iacit, eodem iaci iactus modo. Qđ si non hoc mõ, sed alio atque alio genere; veluti id qđ fert augeri, ꝙ aũt hoc auget, ab alio alterari, id vero qđ alterat, motu alio quopiã cieri: sistetur certe necesse est, quãdoquidẽ finiti sũt moti. Dicere aũt, fieri recursũ, & ꝙ alterat: ferri, perinde est, ac si ꝙ fert ferri, & ꝙ docet doceri statim dicatur.* h *Nã qcqd mouetur, a superiori ẽt mouẽte moueri, & magis ab eo ꝙ in mouentibus primũ locũ occupat, mani-*

festum

festum est, Sed fieri hoc nequit: cum eueniat vt id discat quod docet, quorum alterum scientiam habere, alterum non habere necessarium est. i Absurdius praeterea, quam haec sint accidit, videlicet, quicquid mouere aptum est mobile esse: si, quicquid mouetur, ab eo mouetur, quod mouetur. Erit enim mobile, perinde atque si aliquis dixerit, quicquid sanare potest, & sanat, sanari posse; & quicquid aedificare aptum est, aedificari posse; aut continuo, aut per plura. Ceu si quicquid mouere aptum est, ab alio mobile fit, non quidem eo motu, quo id mouet, quod sibi propinquum est, sed alio: vt si quod sanare aptum est, discere possit. At hoc ascendendo in eandem vt diximus speciem aliquando perueniet. Horum igitur alterũ fieri non potest; alterum figmentum est: cum absurdum sit, id quod alterandi vim habet, potestatem vt augeatur, necessario habere. K Non ergo necesse est, id, qđ mouetur, ab alio semper moueri, ꝙ & ipsum moueatur. Quamobrem status erit. Quare quod prima mouetur, aut ab eo mouebitur, quod quiescit, aut ipsum se mouebit. Quid etiam si considerare oporteat, vtrum motionis causa sit & principiũ idne, quod se mouet, an quod ab alio mouetur: illud profecto quiuis ponet. Nam quod per se causa est, eo est prius, quod est per aliud. l Quare alio sumpto principio hoc dispiciendum est, si quid se moueat, quonam modo se moueat. Sane necesse est, quicquid mouetur, in semper diuidua diuiduum esse. Hoc namque ante mõstratum est, in his, quae vniuersim de natura, videlicet, quicquid mouetur per se, continuum esse. m Fieri igitur nequit, vt quod se mouet, omni ex parte se moueat. Namque vnum eadem & indiuidua specie latione totum ferretur & ferret, alteraretur & alteraret. Quare doceret & doceretur simul. & eadem sanitatẽ sanaret & sanaretur. n Praeterea definitum est, id, quod mobile est moueri. Hoc vero cum mouetur potestate est, non actu. At quod potestate est, ad actum proficiscitur, rei aut in mobilis actus imperfectus est motus; quod vero mouet actu est, vt quod calidum est calefacit, & omnino id generat, qđ formã habet. Quare idem eodẽ calidũ simul erit, & non calidũ: similiter & aliorũ vnũquodq;, quorũ mouens habere id necesse est, ꝙ eiusdem nõis sit ac rõnis. o Eius igitur, quod se mouet, aliud mouet, aliud mouetur. Fieri aũt non posse, vt se quidpiã ita moueat, vt ab vtroq; vtrumq; moueatur, ex his manifestũ est. Nihil.n. primum mouens erit, si vtrumq; vtrũq; mouerit. Nã qđ est prius, magis causa est vt moueatur, q̃ id quod haeret, atque ẽt magis mouebit. Etenim bifariã erat mouere, aliud quidem qđ ab alio ipsum mouetur, aliud uero seipso. Qđ aũt magis a re, qua mouetur, distat, principio propinquus est, q̃ medium. p Praeterea necesse non est, id, quod mouet, moueri nisi a se ipso: reliquũ igitur ex accidenti contra mouet. Accipi igitur posse, non mouere. Quãobrem aliud erit, qđ mouetur, aliud qđ mouet immobile. q Ac neq; necesse est, id, quod mouet, contra moueri, quin potius necesse est, vt vel immobile aliquid moueat, vt quod a se mouetur, siquidem motũ esse semper oportet. Eo etiam, quo mouet, motu moueretur, quare calefaciens calefieret. r Atqui nec eius quid se primum mouet, aut pars vna, aut plures sese mouebunt. Nam si totum a se mouetur, aut ab aliquo ipsius, aut totum a toto mouebitur. Si igitur, quia eius pars aliqua a se moueatur, ea profecto id erit, quod

Tex.39. Tex.40. Tex.41. Tex.42.

quod primum se mouet, quia si separetur, ipsa se mouebit, totum autem minime. At si a toto totum moueatur, hæ ex accidenti se ipsas mouebunt. Quare si nō necessario sumantur, non moueri a se ipsis. [Ipsius ergo totius alia pars immobilis manens mouebit, alia mouebitur. Hoc enim tantum modo fieri potest, vt aliquid se moueat. Præterea si totum se mouet, aliud ipsius mouebit, aliud mouebitur. Ipsum igitur A B, tum a se ipso, tum ab ipso A mouebitur. t Cum autē aliud moueat, quod ab alio mouetur, aliud vero quod immobile est: & quod mouetur, aliud mouet, aliud nihil mouet: u id quod se mouet, ex immobili mouente, & eo quod mouetur (non mouet autem necessario, sed vt contingit) constare necesse est. Sit enim A mouens quidem, sed immobile, B autem & moueatur ab A, & moueat C: quod moueatur quidem ab ipso B, sed nihil moueat. Siquidem enim & per plura interdum in C veniat, sit per vnum solum. Totum igitur A B C ipsum se mouet, sed si C abstulero, A B se ipsum mouebit, cum A sit mouens, B id quod mouetur. At vero C non mouebit se ipsum, nec omnino mouebitur: sed nec B C se ipsum sine A mouebit: quandoquidem B mouet, quia ab alio moueatur, non quia a suiipsius parte vlla. Solum igitur A B ipsum se mouet. Necesse est itaque, id quod se mouens immobile habere, & id quod mouetur: nihil autem mouet necessario: x qua quidem aut sese mutuo contingant, aut alterum. y Quod si id, quod mouet, continuum sit (quod enim mouetur, necessario est continuum) constat, totum se mouere, non quia eius aliquid tale sit, vt ipsum se moueat, sed quod totum se mouet: mouetúrque & mouet, quod id quod mouet, & id quod mouetur, ipsius sit aliquid. Non enim totum mouet, nec totum mouetur, sed A quidem mouet, B autem tantum mouetur, ipsum autem C non vlterius a B, fieri enim non potest. z Dubium autem est, si aut ipsius B, quod mouetur, quispiam aliquid auferat, an reliquum ipsius A mouebit, aut quod sit perest ipsius B mouebitur. Nam si hoc fiat, non primum profecto a se ipso A mouebitur, cum facta ab A B detractione id, quod eius restat, adhuc se ipsum moueat. a An vtrumque, aut alterum, nempe id quod mouetur, potestate quidem diuiduum esse nihil probibet, actu autem indiuiduum, & si diuisum fuerit, non eandem vltra potestatem haberi? Quare nihil obstat, quominus in diuiduis potestate primum habeatur. b Ita primum mouens immobile esse, ex his, quæ diximus, manifestum est. Seu enim quod mouetur, ab aliquo autem mouetur, in immobili primo consistat, seu in eo, quod mouetur quidem, ipsum vero se mouet & consistit, vtroque sane modo euenit, vt quod primum mouet, in omnibus, quæ mouentur, sit immobile.

Tex. 43.

Tex. 44.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

HOc a autem] Ex eo theoremate, cuius confirmationem ad calcem superioris capitis conclusit, uidelicet, Omne quod mouetur, ab alio mouetur: ducit ad aliud, mirum. Necesse est quidquid mouetur, ab aliquo primo tandem moueri, quod ex se motum efficiat, nec moueatur, quod si moueatur, non ab alio externo, sed a se ipso motum accipiat. Hoc vero vt ostendat, sumit duo esse mouentium genera: alterum, quod ideo mouet, quia ab alio externo ipsum impellente mouetur; ut baculus, qui lapidem mouet, propterea quod manu cietur, alterum, quod se ex motionem efficit, non motum ab alio externo, ut animal, cum lapidem mouet.

Theorema philosophicū.

b Atque

b Atque nunc] Partitur rursus id, quod posteriori modo mouet; in id quod ita mouet, vt sit primum post vltimum, hoc est, quod per unum duntaxat medium mouet; & in id, quod mouet per plura media; quo pacto Socrates interuentu manus baculum, interuentu baculi lapidem ciet. Deinde ait, primu mouens & media, partim inter se conuenire, partim differre: cõuenire, quod omnia simul moueant: differre, quod primum primo moueat, atq. ita vt a nullo externo motore cieatur; deinde quod magis moueat, cum possit mouere absq. secundo, vt homo absq. baculo, non contra baculus absque homine.

c Si igitur] Theorematis, quod paulo ante assignauit, ueritatem comprobat, ostenditque, necessario in mouentibus deueniendum esse ad unum primum, quod non iam ulterius moueatur ab alio. Disputat autem in hunc modum: Quidquid mouetur, necesse est ab aliquo moueri: vel igitur id a quo mouetur, mouetur a se tantum, uel ab alio ipsum mouente: si a se tantum, iam datur unum primum mouens, cum ex se moueat, nec aliunde motum recipiat. Quod vero non possit ab alio mouente moueri, & rursus illud ab alio, ita ut detur progressus in infinitum, ex eo demonstrat: quia in mouentibus infinitis nullum est primum: si autem primum non est, neque postremum, cum hoc pendeat ab illo: si autem primum & extremum non sint, nullus erit motus.

d Hoc etiam] Quæ paulo ante dicta sunt, hoc loco repetuntur. Non desunt, qui putent ea non ab Aristotele scripta, sed in textum e margine fuisse inserta.

e Sed præter] Probat, non quidquid mouet moueri: vel enim ex accidente mouetur, ita scilicet ut ab eo, quod mouetur moueatur, sed tamen accidentario eueniat; ut id, quatenus mouet, moueatur: vel mouetur per se. Si ex accidente, certe non necessario mouetur; atque adeo si ponatur non moueri, nullum accidit impossibile: licet n. ex eo quod esse pôt, falsum interdum sequatur; nunq. tamen sequitur impossibile. At si ponamus id non moueri, tolletur omnis motus, siquidem (ut aduersarij uolunt) quidquid mouet, mouetur. Non igitur dicendum est, omne id quod mouet, aliunde moueri.

f Atque ex] Antequam posteriorem partem inchoatæ demonstrationis concludat: ostendit dari mouens immobile: sed enim prius sumit, tria esse in motu; mobile, id quo mouetur siue instrumentum, & mouens. Atque id quod mouetur, non necessario mouere inquit, cum possit non mouere: at instrumentum simul mouere & moueri: mouere, quia ad id assumitur; moueri, quia attingit rem motam, saltem vsque ad aliquem terminum (in motu enim locali non semper mouens toto motu coniunctum est mobili, vt in iactu videre est) cum igitur in motu detur aliquid, quod dum mouetur non necessario mouet, item aliquid, quod dum mouet necessario mouetur, consentaneum rationi est, vt detur etiam aliquid, quod moueat & non moueatur. Corroborat autem hoc Aristoteles testimonio Anaxagoræ, qui Mentem, quam dixit primo mouere & segregare omnia, mistionis motusque expertem fecit.

Tria, quæ in motu inueniuntur.

g At si non] Confirmat nunc posteriorem partem minoris, videlicet, non omne quod mouet, per se & necessario moueri. Vel enim moueretur eadem specie motus, qua moueret, vel alia: quorum neutrum dici potest. Non primum: quia alioqui sequeretur, eu, qui Geometriam, v.g. docet, debere simul ab alio Geometriam doceri, & eum, qui saxum voluit, debere etiam volui. Non secundum: quia species motus finitæ sunt, atque ita necessario dandus est status, veniendumque ad aliquod mouens, quod non iam alia specie motus cieatur.

h Nam quidquid] Quia vero diceret quispiam, non oportere dari infinitas species motus, sed easdem transpositas, ita nimirum, vt quod loco mouet aliquid, alteretur ab illo, & quod alterat, ab alio augeatur, & quod auget, rursus ab alio loco moueatur, sicque in infinitum transponendo. Occurrit Aristoteles, adhuc nihilominus sequi, rem moueri a mouente, affecto eadem specie motus. Vnumquodque enim magis mouetur a primo, quam ab intermedio motore. Quare si A mouetur a B, & hoc a C, & hoc a D, magis A mouetur a D, quam ab alijs, ut si motum localiter mouetur ab alterato, & alteratum ab eo, quod augescit, & hoc rursus a moto localiter, recte sequitur a primo ad ultimum, ut motum localiter moueatur a moto localiter.

Præoccupatio.

i Absurdius]. Repetitio est eiusdem rationis, qua posteriorem assumptionis partem

confirmat; etsi nunc magis vniuersum procedat. Ducit ergo ad illud incommodum, si omne quod mouet, per se mouetur: quia videlicet oporteat ea, quæ mouentur, aut alia & alia motus specie affici absque termino, quod figmentum est; aut semper id, quod mouet, eandem specie motionem subire; vt sanari id quod sanat, siue ab alio proxime sanitatem capiat, siue mediate, vt cum sit recursus ad eundem motum, propter specierum finitatem, vt paulo ante dictum fuit.

K Non ergo] Ex ijs, quæ hactenus disputata sunt, concludit: non oportere id, quod mouetur, moueri semper ab alio, quod aliunde motionem accipiat, nec dandam in infinitum progressionem, sed in aliquo tandem consistendum. Tum subdit, id, quod ita mouet, vt ab alio non moueatur, esse principem motus caussam: quandoquidem quod per se tale est, idest magis tale, quam quod alterius beneficio tale est.

Varij modi mouendi se.

l Quare alio] Aggreditur ad explicandum, si quid se moueat, quonam pacto sibi ipsi motus causa esse queat. Ac primum sumit, Omne mobile, & in infinitum diuisibile, & continuum esse: quod demonstratum fuit lib. 6. huius operis, vbi effata, ad communem de motu disciplinam pertinētia, ex professo tradita sunt. Deinde proponit modos omnes, quibus concipere animo possimus, aliquid se ipsum mouere: videlicet, quod aut totum moueat totum, aut pars totum, aut totum partem, aut pars partem.

m Fieri igitur] Reijcit primum modum; quia si totum pōt totum mouere, sequeretur, idem eadem specie lationis ferre & ferri posse, eadem alteratione alterare & alterari; atque adeo docere & doceri, sanare & sanari; quod tamen fieri non posse, liquet ex eo, quia eadem res secundum eandem formam esset in actu & potestate simul.

omne mouens, qua tale esse i actu.

n Præterea definitum] Iure a se fuisse exclusum primum membrum, ostendit ex ipsa motus natura, quæ cum sit actus entis in potestate, vt in potestate est, consistit in quodam progressu ad actum & perfectionem, id vero, quod mouet, qua tale, suam perfectionem actumque possidet. Quo fit, vt nullum totum secundum eandem formam, possit esse mobile & mouens simul.

o Eius igitur] Ostendit, non posse aliquid totius sic mouere totum, vt vtraque eius pars ab vtraque moueatur, alioqui sequeretur, non dari in eo vnum aliquod primum mouens, in quo tamen necessario consistendum est. Consecutio autem probatur; quia vtrumque foret primum, aut neutrum primum foret, quandoquidem id primum est; quod alia mouet, & id, quod ab alio mouetur, primum non est, vt superius dictum fuit, siue loquamur de mobilibus, quæ in se sui motus causam habent, siue de ijs, quæ ab externo motore cientur.

p Præterea necesse] Quia statuerat antea, dari mobile, quod nō aliunde, sed a se moueatur, docet, non propterea id ita se habere, quod vtraque eius pars vtramq; moueat ostenditque si a, v. g. moueat B, non necessario ab illo moueri, etsi per accidens ab eodē moueri queat. Vnde fit, vt possit ab illo non moueri, quandoquidem id, quod per accidens est, in vtramque partem cadere non repugnat. Itaque nihil censendum erit mouere se, quod vtraque illius pars alteri motum inferat, sed quia vna est mouens non mota; altera vero ita motum recipit, vt non necessario efficiat.

q At neque] Rursus probat, non ppea aliquid se mouere, q vtraque pars vtramque moueat, primū quia, vt dictum fuit, non semper mouens ab alio mouetur, sed aut motu vacat, aut se ipsum mouet, alioqui abeundum esset in infinitum, nec daretur in motoribus status, vnde fieret, vt contra id, qđ passim experimur, omnis motus e natura rerum tolleretur. Deinde quia, vt est etiam superius traditum, nihil ita se mouet, vt totū moueat totum, ac si vtraque pars eadem motione, qua mouet, moueatur, cum in eo euentu vtraque sibi ipsi motum allatura sit, perinde erit, aut certe nihil obstabit, quominus totum moueat totum, & idem seipsum omni ex parte calefaciat, aut sanet.

r Atqui nec] Excludit modum alium, quem excogitare quis posset, nimirum mouere aliquid se, q vna, aut plures partes se ipsas moueant, ita vt earum merito totum se ipsum mouere perhibeatur. Nam si totum, ob vnam aut plures partes, sibi ipsis motum afferentes, a se ipso moueri posset, aut moueretur ab aliqua parte, quæ se moueat, aut sicut totum a toto, moueri diceretur. Si detur primum; vtiq; illa pars se ipsam

primo

primo mouebit; iamque totum non censebitur mouere primo se ipsum. Si posterius, certe partes ex accidente se mouebunt, quo pacto quælibet continui pars merito totius per accidens mouetur. Quare poterunt partes a motu cessare, cum nihil obstet, quo minus id, quod ex accidente est, non fit. Non est igitur asserendum, totum mouere se, quia vna, aut plures eius partes se moueant.

f Ipsius ergo] Ex ijs, quæ disputata sunt, colligit; cum aliquod totum se ipsum mouere dicitur, semper in eo dari partem vnam quæ moueat, & immobilis permaneat; aliam siue alias, quæ motum excipiant: atque hac solummodo ratione posse quippiam se ipsum mouere. Quod insuper explanat, aiens: Cum A B dicitur mouere, se moueri tum a se ipso, tum ab alio: videlicet a se ipso, quatenus non ab externo motore agitur, ab alio, quatenus eius pars, quæ motum efficit, a toto realiter distinguitur.

t Cum autem] Ostendit, in omni mobili, quod sui motus causa est, duas illas partes reperiri, de quibus proxime egit; nimirum mouentem immobilem, motam, & quæ non necessario mouet. Hoc autem vt apertius euadat, tradit varia genera mouentium & mobilium. Atque inprimis duo genera mouentium: alterum quod mouet, & est expers motus; alterum quod mouet, & ab alio mouetur. Deinde subijcit alia etiam duo genera mobilium: vnum, quod ita mouetur, vt simul moueat; aliud, quod nullum motũ efficit. Quæ varietas quadripartita ad tria membra reuocari potest, quia duo in vnum recidunt, nimirum mouens quod mouetur, & mobile quod mouet.

u Id quod se mouet] Tria genera proxime tradita reperiri ait in eo, quod se mouet: licet duo tantũ necessario inueniri debeant, disputatq; in hunc modum. Sit A mouens immobile: sit B id, quod mouetur ab A, & mouet C: quod Citã moueatur a B, vt nihil iam vlterius moueat: hoc totum A B C mouebit se ipsum; cum vna eius pars moueat immobilis, alia moueatur. cum vero tres partes sint, duabus manentibus, quarum vna moueat, & non moueatur, altera vero moueatur, siue moueat, siue non: & tertia dempta adhuc nihilominus se ipsum mouebit: at si duæ illæ non manserint, vna sublata nõ mouebit se ipsum. Si ergo C auferatur a B, se ipsum mouebit, cum eiusmodi partes in se contineat; ipsum vero C nec se mouebit, nec mouebitur, cum abiunctum sit ab illis, a quibus motum accipiebat: quod si A fuerit ablatum, id quod restat, nimirum B C, non mouebit se ipsum; quandoquidem B non mouet C, nisi quia ab A mouetur. Tantum igitur dempto C, id quod relinquitur, se mouet: cuius quidem vna pars sic motum efficit, vt immobilis sit; altera ita mouetur, vt necesse non moueat. Quare planum est, id, quod se mouet, necessario eiusmodi partes in se continere. De eo, quod mouet.

x Quæ quidem] Explicat, quonam modo partes, illæ, nempe mouens & mota, quoad situm sese habere debeant: atque, illas aut se mutuo tangere, aut vnam duntaxat ab alia tangi. Nam cum mouens & motum debeant simul esse, oportet inter id, quod mouet & mouetur, dari mutuum contactum: qualis est inter ignem & aerem proximum, quem calefacit: vel saltem vnum tangere alterum, etsi tangendi reciprocatio non detur: vt uidere est in mouentibus materia vacantibus, verbi gratia, in anima & intelligentijs orbium cœlestium motricibus, quæ cum suæ virtutis influxu, & quasi tactu mobilia tangant, ab eis tamen non tanguntur.

y Quod si id] Quoniam, vt dictum est, in eo, quod se ipsum mouet datur vna pars immobilis, altera mota, quæ non necessario mouet: declarat etiam nunc, qua ratione totum hisce partibus constans se ipsum mouere perhibeatur, sumitque, vtramque partem continuam, & magnitudine præditam esse. Nam quod pars mota, siue mobile, tale sit, constat ex libro 6. huius operis, de mouente autem idem supponit hoc loco, antequam rei veritas demonstratione eluceat præsertim cum ad præsens institutum nihil attineat, vtrum ita se habeat, an non. Hac hypothesi præmissa, quia toti, cui duæ illæ partes insunt, tria conueniunt, mouere, moueri, & mouere seipsum: docet, hoc postremum non ei attribui, quod aliqua eius pars seipsam moueat; sed potius ipsum totum esse, quod mouet & quod mouetur: non quia moueat totum aut a toto moueatur, sed quia id, quod mouet, & quod mouetur, sunt aliquid ipsius, & vnum ciet alterum, ita vt illud alterum non necessario motum edat.

2 Dubium

z Dubium autem] Dubitationem quandam proponit, ex dictis oriundam, nimirum: si in ipso se primum mouente, quod sit A B, duæ insint partes, vna mouens immobilis, quæ est A: altera mota, nempe B: num detracta aliqua portione parti ipsi mouenti, quæ sit continua, & altera item portione ablata parti motæ, quæ continua est; num inquam partes, quæ manent, adhuc sic affectæ esse debeat, vt vna nihilominus moueat, & altera moueatur: si enim ita sit, plane sequitur, mouens A B, ante detractionem non primo mouere se ipsum, cum idem præstet dimissa parte.

Responsio ad propo. si. dub. a An vtrunque] Diluit propositam dubitationem, aiens: nihil obstare, quominus id, quod ob continuitatem potestate diuiduum est, nequeat ad diuisionis actum perduci, vt patet in corpore solari. Item fieri posse, vt id, quod in tanta quantitate mouet aut mouetur, in minori nec consistere, nec proinde mouere, aut moueri queat: cum res naturales quoad nimium definitæ sint. Idem videre licet in corde, quod sectum motricem vim amittit. Quare nihil prohibet, secundum hanc considerationem designari aliquid se ipsum primo mouens, quatenus videlicet notari potest quantitas, in qua eius pars mouens & pars mota non iam munia sua obire valeant.

Primũ mouẽs debere esse immobile. b Ita primum] Ex ijs, quæ hactenus de mouentium & mobilium statu rationeque disseruit, colligit id, quod susceptæ disputationis scopus fuit, videlicet; quod primũ mouet, in omnibus quæ mouentur, immobile esse oportere: siquidem ostensum fuit, nõ omne, quod mouetur, agitari ab alio, quod vlterius ab alio motum capiat: sed consistendũ in vno aliquo, quod si sit vltimum mouens, motu vacet: si vero non sit, haud iã ab externo aliquo motore pulsetur, sed in se sui motus causã habeat, ita vt vna pars motũ edat, nec ab alia moueatur, cæteræ vero eundem motum excipiant, nec necessario moueãt.

QVAESTIO VNICA.

Num Aristoteles rectè ostenderit esse in mundi vniuersitate vnum motorem primum.

ARTICVLVS I.

Rectè id ab Aristotele demonstratum.

QVibus rationibus probetur, esse vnũ mundi principem Deum, 12. libro Metaphysicæ, cum Aristotele fusius pertractandum erit. Nunc paucis expendemus, num Aristoteles cap. 5. huius libri, & c. 2. lib. 2. Metaph. recte ostenderit, deueniendum esse ad vnum primum motorem. Porro tota eius probatio, ex his duobus locis collecta, in hunc fere modum concluditur: Si non esset vnus primus motor omnis causalitas causarum, essentiali subordinatione mouentium, atque adeo omnis earum effectus tolleretur: hoc autẽ est aperte falsum: ergo & illud. Maior ita probatur. In omnibus causis mouentibus, essentialiter subordinatis, prima est causa mediæ, & media vltimæ, siue mediæ plures sint siue vna duntaxat: remota autem causa remouetur id, quod ab ea pendet: ergo si non datur prima,

A nec erit media, nec vltima, nec vllus affectus. Quod autẽ in causis essentialiter subordinatis prima sit causa mediæ, siue mediarum, hunc in modum ostenditur: Sumatur tota multitudo causarum mouentium, præter eam quæ immediate attingit effectum: quærimus, num in tota multitudine sit aliqua causa mouens, & non mota; an quælibet ita moueat, vt ab alia moueatur? Si detur primum, iam dabitur vna prima causa, quæ non aliunde

B motionẽ accipiat, & tamen ipsa alijs motionem afferat; siquidem omnes aliæ causæ inter se ita cohærent atque ordinatæ sunt, vt posterior a priore motum accipiat: si detur secundum, tota causarũ collectio erit mouens & mota. Sed hinc sequitur, extra illam multitudinem necessario existere aliquam causam, a qua cæteræ omnes moueantur, & quæ ex se expers motus sit: ergo vtrumlibet dicatur,

C non poterit non dari prima illa causa, quam inuestigamus.

Sequi vero id, quod dicimus, nẽpe extra illam multitudinẽ existere talem causam, dupliciter ostendi potest: primum, quia si omnes illæ causæ mouent & mouentur, omnes sint instrumẽtales: at instrumentales esse non possunt, nisi ab alia principe causa cieantur. Deinde, quia eadem

dem ratio est in tota multitudine, quę in singulis causis. quare si quęlibet vindicat aliam a qua moueatur, etiam tota multitudo aliam seorsum positam, a qua motũ recipiat, vindicabit. Quo patet, non dari in mouentibus essentialiter subordinatis infinitum progressum; sed existere vnam primam causam mouentem, a qua cęterę moueantur. Ita ferme sese habet ratio Aristotelis, quæ sane optima est: eaq; vtitur D. Th. 1. cõtra gentes c. 13. & Scotus in quodlib. q. 7. eandemq; interpretes communi consensu approbant.

ARTICVLVS II.

Refutatio obiectionis contra demonstrationem Aristotelis.

Obiect. OBjiciet tamen aliquis, futilem esse consecutionem illam, quam intulimus, nimirum, si quælibet causa infinitæ multitudinis habeat aliam a qua moueatur, necessario ipsam quoque multitudinem debere vindicare aliam seorsum cõstitutam, a qua motum excipiat. Nam quod a rebus diuisim sumptis ad totam collectionem non valeat consecutio, in multitudine numerorum videre est; non enim, si quilibet ab alio superatur, iccirco oportet dari vnum, a quo tota numerorum multitudo vincatur.

Dilut. 1. Huic obiectioni occurrendum est, cum

Leg. Fer. Capreolo in 1. dist. 3. q. 1. rationem illam

A non concludere vi formæ, sed in subiecta ca. 13. l. 1.

materia duntaxat. Etenim cũ multæ cau cont. gẽt.

sæ moueant simul & mouentur, non solum quælibet earum, sed etiã tota collectio, quatenus mota est in potestate ad motionem subeundam: quod autem ita in potestate est, requirit aliam causam in actu cõstitutam, a qua excitetur, & in actum perducatur: hæc autem est causa mouens, nõ mota. Responderi etiam potest cum Caie- Dilut. 2.

tano 1. p. q. 2. art. 3. (quod in idem ferme

B recidit) ideo diuersam esse rationem in numeris, & in causis simul mouentibus ac motis: quia causa proxima, siue cohærens cum effectu, habet causalitatem completam, cum re ipsa effectum producat, quẽ alioqui producere non posset: non obtineret autem completam seu perfectã causalitatem, si penderet in causando ab alia superiori causa, & illa ab alia, sicque in infinitum; quia infinitus ascensus & descensus repugnant complemento & abso-

C lutioni. Ex quo sequitur, necessario deueniendum ad aliquam causam superiorẽ, qua proximæ causæ vis & efficacitas compleatur: quæ cum inter eas, quæ mouentur, non occurrat; vtique extra illas quærenda erit. Quibus patet, quamuis illa argumentandi formula a singulis ad totam multitudinem non valeat in numeris; valere tamen in re proposita, id est, in causis, quę ita mouent vt moueantur.

C A P. VI.

CVm autem motum sempiternum esse oporteat, & non intermitti; necesse est aliquid, quod primum mouet, seu vnum, seu plura, sempiternum esse: & id quidem, quod primum mouet, immobile. Eorum sane, quæ immobilia quidem sunt, sed mouent, Tex. 45.

vnumquodq. perpetuum esse, ad præsentem sermonem nihil attinet. At vero necesse esse, vt aliquid immobile, omnisq; mutationis simpliciter & ex accidenti expers: quod aliud mouendi vim habeat, semper sit, his, qui sic considerant, fiet manifestum. a Fieri autem posset (si cui placeat) ponamus, vt sine ortu & interitu quædam alias sint, alias non sint. Nam si quid partibus vacans interdum est, interdum non est; id omne sine mutatione aliquando sit, aliquando non sit, fortassis necesse est. Hoc prǽterea contingat, vt principiorum immobilium, quæ mouendi vim habent, quædam interdum sint, interdũ non sint: at vt omnia, fieri non potest; cum perspicuum sit, his, quæ se mouent, causam aliquam esse, cur alias quidem sint, alias vero non sint. Quicquid.n. se mouet, Tex. 46.

z Dubium autem] Dubitationem quandam proponit, ex dictis oriundam, nimirum: si in ipso se primum mouente, quod sit A B, duæ insunt partes, vna mouens immobilis, quæ est A: altera mota, nempe B: num detracta aliqua portione parti ipsi mouenti, quæ sit continua, & altera item portione ablata parti motæ, quæ continua est; num inquam partes, quæ manent, adhuc sic affectæ esse debeat, vt vna nihilominus moueat, & altera moueatur: si enim ita sit, plane sequitur, mouens A B, ante detractionem non primo mouere se ipsum, cum idem præstet dimissa parte.

Responsio ad propo. si. dub. a An vtrunque] Diluit propositam dubitationem, aiens: nihil obstare, quominus id, quod ob continuitatem potestate diuiduum est, nequeat ad diuisionis actum perduci, vt patet in corpore solari. Item fieri posse, vt id, quod in tanta quantitate mouet aut mouetur, in minori nec consistere, nec proinde mouere, aut moueri queat: cum res naturales quoad nimium definitæ sint. Idem videre licet in corde, quod sectum motricem vim amittit. Quare nihil prohibet, secundum hanc considerationem designati aliquid se ipsum primo mouens, quatenus videlicet notari potest quantitas, in qua eius pars mouens & pars mota non iam munia sua obire valeant.

Primũ mouẽs debere esse immobile. b Ita primum] Ex ijs, quæ hactenus de mouentium & mobilium statu rationeque disseruit, colligit id, quod susceptæ disputationis scopus fuit, videlicet; quod primũ mouet, in omnibus quæ mouentur, immobile esse oportere: siquidem ostensum fuit, nõ omne, quod mouetur, agitari ab alio, quod vlterius ab alio motum capiat: sed consistendũ in vno aliquo, quod si sit vltimum mouens, motu vacet: si vero non sit, haud iã ab externo aliquo motore pulsetur, sed in se sui motus causã habeat, ita vt vna pars motũ edat, nec ab alia moueatur, cæteræ vero eundem motum excipiant, nec necessario moueãt.

QVAESTIO VNICA.

Num Aristoteles rectè ostenderit esse in mundi vniuersitate vnum motorem primum.

ARTICVLVS I.

Rectè id ab Aristotele demonstratum.

QVibus rationibus probetur, esse vnũ mundi principem Deum, 12. libro Metaphysicæ, cum Aristotele fusius pertractandum erit. Nunc paucis expendemus, num Aristoteles cap. 5. huius libri, & c. 2. lib. 2. Metaph. rectè ostenderit, deueniendum esse ad vnum primum motorem. Porro tota eius probatio, ex his duobus locis collecta, in hunc fere modum concluditur: Si non esset vnus primus motor omnis causalitas causarum, essentiali subordinatione mouentium, atque adeo omnis earum effectus tolleretur: hoc autẽ est apertè falsum: ergo & illud. Maior ita probatur. In omnibus causis mouentibus, essentialiter subordinatis, prima est causa mediæ, & media vltimæ, siue mediæ plures sint siue vna duntaxat: remota autem causa remouetur id, quod ab ea pendet: ergo si non datur prima, A nec erit media, nec vltima, nec vllus affectus. Quod autẽ in causis essentialiter subordinatis prima sit causa mediæ, siue mediarum, hunc in modum ostenditur: Sumatur tota multitudo causarum mouentium, præter eam quæ immediate attingit effectum: quærimus, num in tota multitudine sit aliqua causa mouens, & non mota; an quælibet ita moueat, vt ab alia moueatur? Si detur primum, iam dabitur vna prima causa, quæ non aliunde B motionẽ accipiat, & tamen ipsa alijs motionem afferat; siquidem omnes aliæ causæ inter se ita cohærent atque ordinatæ sunt, vt posterior a priore motum accipiat: si detur secundum, tota causarũ collectio erit mouens & mota. Sed hinc sequitur, extra illam multitudinem necessario existere aliquam causam, a qua cæteræ omnes moueantur, & quæ ex se expers motus sit: ergo vtrumlibet dicatur, C non poterit non dari prima illa causa, quam inuestigamus.

Sequi vero id, quod dicimus, nẽpe extra illam multitudinẽ existere talem causam, dupliciter ostendi potest: primum, quia si omnes illæ causæ mouent & mouentur, omnes sunt instrumẽtales: at instrumentales esse non possunt, nisi ab alia principe causa cieantur. Deinde, quia eadem

dem ratio est in tota multitudine, quę in singulis causis. quare si quęlibet vindicat aliam a qua moueatur, etiam tota multitudo aliam seorsum positam, a qua motũ recipiat, vindicabit. Quo patet, non dari in mouentibus essentialiter subordinatis infinitum progressum; sed existere vnam primam causam mouentem, a qua cęterę moueantur. Ita ferme sese habet ratio Aristotelis, quæ sane optima est: eaq. vtitur D. Th. 1. cõtra gentes c. 13. & Scotus in quodlib. q. 7. eandemq. interpretes communi consensu approbant.

ARTICVLVS II.

Refutatio obiectionis contra demonstrationem Aristotelis.

Obiect. OBijciet tamen aliquis, futilem esse consecutionem illam, quam intulimus, nimirum, si quælibet causa infinitæ multitudinis habeat aliam a qua moueatur, necessario ipsam quoque multitudinem debere vindicare aliam seorsum cõstitutam, a qua motum excipiat. Nam quod à rebus diuisim sumptis ad totam collectionem non valeat consecutio, in multitudine numerorum videre est: non enim, si quilibet ab alio superatur, idcirco oportet dari vnum, a quo tota numerorum multitudo vincatur.

Dilut. 1. Huic obiectioni occurrendum est, cum Leg. Fer. Capreolo in 1. dist. 3. q. 1. rationem illam non concludere vi formæ, sed in subiecta materia duntaxat. Etenim cũ multæ causæ mouent simul & mouentur, non solum quælibet earum; sed etiã tota collectio, quatenus mota est in potestate ad motionem subeundam: quod autem ita in potestate est, requirit aliam causam in actu cõstitutam, a qua excitetur, & in actum perducatur: hæc autem est causa mouens, nõ mota. ca. 13. l. 1. cont. gẽt. Respondere etiam potest cum Caietano 1. p. q. 2. art. 3. (quod in idem ferme recidit) ideo diuersam esse rationem in numeris, & in causis simul mouentibus ac motis: quia causa proxima, siue cohærens cum effectu, habet causalitatem completam, cum re ipsa effectum producat, quẽ alioqui producere non posset: non obtineret autem completam, seu perfectã causalitatem, si penderet in causando ab alia superiori causa, & illa ab alia, sicque in infinitum; quia infinitus ascensus & descensus repugnant complemento & absolutioni. Ex quo sequitur, necessario deueniendum ad aliquam causam superiorẽ, qua proximæ causæ vis & efficacitas compleatur: quæ cum inter eas, quæ mouentur, non occurrat, vtique extra illas quærenda erit. Quibus patet, quamuis illa argumentandi formula a singulis ad totam multitudinem non valeat in numeris; valere tamen in re proposita, id est, in causis, quę ita mouent vt moueantur. Dilut. 2.

C A P. V I.

Cum autem motum sempiternum esse oporteat, & non intermitti; necesse est aliquid, quod primum mouet, seu vnum, seu plura, sempiternum esse: & id quidem, quod primum mouet, immobile. Eorum sane, quæ immobilia quidem sunt, sed mouent, vnumquodq. perpetuum esse, ad præsentem sermonem nihil attinet. At vero necesse esse, vt aliquid immobile, omnisq. mutationis simpliciter & ex accidenti expers: quod aliud mouendi vim habeat, semper sit, his, qui sic considerant, fiet manifestum. a Fieri autem possit (si cui placeat) ponamus, vt sine ortu & interitu quædam alias sint, alias non sint. Nam si quid partibus vacans interdum est, interdum non est, id omne sine mutatione aliquando sit, aliquando non sit, fortassis necesse est. Hoc præterea contingat, vt principiorum immobilium, quæ mouendi vim habent, quædam interdum sint, interdũ non sint: at vt omnia, fieri non potest; cum perspicuum sit, his, quæ se mouent, causam aliquam esse, cur alias quidem sint, alias vero non sint. Quicquid. n. se mouet, Tex. 45. Tex. 46.

net, magnitudinem habeat necesse est, siquidem nihil, quod partibus vacet, mouetur. At quod mouet, nõ necesse est ex his, quæ dicta sunt. b *Vt igitur alia oriantur, alia intereant, idq. continue fiat, nihil eorum causa est, quæ immobilia quidẽ sunt, tamen non semper sunt; nec rursus eorum, quæ semper hæc mouent, illa uero alia. Perpetuitatis enim atque continuationis, nec vnum eorum causa est, nec vniuersa. Nam quod sic se habet, sempiternum est, & necessario. Vniuersa autem in-*
Tex.47. *finita sunt, & non simul omnia. Quamobrem constat, etsi decies millies nonnulla principia immobilia mouentia, & multa eorum, quæ se mouent intereunt, alia vero generãtur: & hoc quidem cum immobile sit, illud mouet, aliud vero aliud. At tamen quidpiam est, quod continet, atque hoc præter vnumquodq. horum: quod quidem causa est, vt alia sint, alia non sint, atque mutationis continuæ. Et hoc bi-*
Tex.48. *sce, hæc autem alijs motionis sunt causæ.* c *Itaque si perpetuus motus est, perpetuum erit & mouens primum, si vnum: at si plura, plura & perpetua. Vnum autem potius, quam plura: & finita quam infinita putandum est esse. Semper enim finita potius sumenda sunt, modo eadem fiant: cum enim rebus naturæ, id quod finitum est & melius si esse possit, inesse oporteat. Satis autem est, si vnum quod*
Tex.49. *cum immobilium primum sempiternum ve sit, motionis principium alijs erit.* d *Perspicuum vero et ex hoc est, necesse esse, vt quod primum mouet, vnũ aliquid sit & sempiternum. Etenim motũ necessario semper esse, demonstratum est. At si semper, necesse est & continuum esse: cum id, quod semper est, continuum sit: quod autem deinceps, non continuum. Atqui si continuus, vnus: vnus autem & ab vno est mouente, & vnius rei quæ mouetur. Nam si aliud atque aliud moue-*
Tex.50. *rit, totus motus continuus non erit, sed deinceps.* e *His sane adductus aliquis credere poterit, immobile aliquid primum esse & rursus si ad eorum, quæ mouẽt, principia animaduertat. Eorum igitur quæ sunt aliqua esse quæ alias quidem mouentur, alias quiescunt, perspicuum est. Atque hoc ipso planum factum est, nec vniuersa moueri, nec vniuersa quiescere: nec alia quidem semper quiescere, alia semper moueri. Qui enim ancipiti natura sunt, facultatemque habent, vt aliquãdo moueantur, aliquando quiescant, horum fidem faciunt. Cum autem talia conspicua omnibus sint, & duorum vtramq. naturam demonstrare volumus; nempe aliqua esse quæ a motu semper vacant, alia vero quæ semper mouẽtur: ad quod profecti, positoq. illo, quicquid mouetur ab aliquo moueri: hocq. esse aut immobile, aut moueri, & id aut a se, aut sẽper ab alio: eo progressi sumus, vt sumeremus, eorum, quæ mouentur, principium esse: eorum quidem quæ motu cientur, id quod se ciet, omnium vero id, quod est immobile. Cernimus autem, & id quidem manifeste, aliqua esse eiusmodi, quæ se mouent vt animantium & animalium genus: Atque hæc sane suspicionem præbebant ne fortaße contingerent. motum, cum omnino non esset, oriri: propterea quod in ipsis fieri id videremus, vt quæ immobilia cum sint, rursus, vt videtur, moueantur. Hoc igitur sumendũ est, vno motu hæc se*
Tex.51. *mouere, & illo non proprie quippe cum in se eius causam non habeant. Sed animalibus naturales alij insunt motus, quibus non per se mouentur; vt accretio, imminutio, respiratio, quibus animaliũ unumquodque, cum quiescit, & se motu eo,*

qui

qui ab ipso proficiscitur, non ciet, mouetur. Atque horum causa est ipsum continens, & eorum multa, quæ ingrediuntur; vt nonnullorum alimentum. Cum.n. concoquitur, dormiunt; cum vero distribuitur, expergiscuntur, atq. se mouent, primo principio extrinsecus posito. Quamobrem a se non continenter mouentur. Nã ad eorum, quæ se mouent, vnumquodq. aliud est mouens, quod ipsum quoq. mouetur. In omnibus autem his primum mouens, & causa, vt ipsa se moueant, mouentur, sed tamen ex accidenti. Corpus namque locum mutat: quare & id quod est in corpore, atque id etiam quod in vecte se mouet. f *E quibus licet credere,* Tex. 52. *fieri non posse, si quid immobile quidem est; sed tamen, cum moueat, ipsum quoq. ex accidenti moueatur, continuum motum id faciat. Quamobrem si necesse est, continuum motum esse, immobile aliquod primum mouens sit necesse est, quod ne ex accidenti quidem moueatur, si in rebus, vt diximus, esse debeat incessabilis aliquis & immortalis motus. Et id, quod est in se, & in eodem manere. Manente.n. principio, vniuersum quoq. maneat necesse est, quippe quod principio sit continuatum.* g *Moueri autẽ ex se ex accidenti, idem non est, quod ab alio. Etenim ab alio, nonnullis etiam in cælo principijs, quæ lationibus pluribus cientur, inest, alterum autem ijs solis, quæ intereunt.* h *Atqui si aliquid eiusmodi semper sit,* Tex. 53. *mouens quidem aliquid, immobile autem & sempiternum; id etiam quod ab eo primum mouetur, sempiternum sit necesse est.* i *Hoc vero ex eo quoque perspectum est quod generatio & interitus & mutatio alijs rebus non aliter contingeret, nisi quidpiam, quod moueretur, moueret. Namq. id, quod immobile est, vno eodemq. motu, & eodem modo mouebit: quippe quod nihil mutetur, eius, quod mouetur, habita ratione.* k *At id, quod ab eo mouetur, quot motu quidem cietur, sed ab eo quod est immobile, quod aliter atque aliter ad res se habeat, eiusdẽ motus causa non erit. Verum quod in contrarijs sit, aut locis, aut formis, vnamquamque rerum aliarum contrarie motu afficiet, & alias in quiete, alias in motu constituet.* l *Ex his autem, quæ dicta sunt, planum etiam factum est, id de quo initio dubitauimus, cur non oĩa aut mouentur, aut quiescunt; aut alia quidem sẽper mouentur, alia semper quiescunt. Sed aliqua interdũ mouentur, interdum minime. Huius.n. causa nunc manifesta est: cum alia ab immobili sempiterno moueantur, & ideo semper mutentur; alia ab eo, quod mouetur & mutatur, vt ipsa quoq. necesse sit mutari. Id aũt quod immobile est, cum (vt dictum est) simpliciter, eodemq. modo, & in eodem semper permaneat, vnum simplicemq. efficiem motũ.*

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

Qvemadmodum in singulis, quæ ab se mouentur, ostendit, dari vnum ꝙ immobile, a quo in reliquas partes motus deriuetur: ita nũc ex tota ratione motus, qui in natura conspicitur, probat, dandũ esse vnum primum motorem, oĩ motu mutationeq. vacantẽ, ac sempiternũ. Concludit ergo inprimis motoris perpetuitatẽ ex eo, quia semper fuerit motus, qui absq. mouente esse nequit, siue is motor vnus sit, siue plures, siue alia ẽt mouẽtia æterna habeantur, siue non.

a Fieri

a Fieri autem] Docet, etsi fingamus, quædã physicę generationis & interitus expertia modo esse, modo non esse: itéq. licet fateamur, partes mouentes, & per se insectiles, quæ in animantib. motum edunt, per aliq̃ mutationem vna cum ipsis animantib. incipere & desinere, atq. adeo quædam principia immobilia interdum esse, interdũ non esse: tamen fieri non posse, vt omnia huiusce ordinis & conditionis sint, vt aliqñ esse incipiant cum antea non fuerint, vel esse desinant cum fuerint. Id, quod ex eo probat: quia si quædam se mouentia aliquando sunt, aliquando non sunt; necesse est aliquam causam ortus & interitus ipsorum dari: siquidem ome, quod mouetur mutaturve, sui motus ac mutationis causam habet. Quod autem interdum est, interdum non est, si sit compositum, generatur & interit. Præterea interenntia, quæ se mouent, affecta sunt magnitudine: nullum enim insectile moueri potest: at quod in his motum edit, non necessario partes habet. Multo ergo minus supremum motorem partibus constare oportebit.

Primum motorem esse sempiternum

b Vt igitur] primum motorem sempiternum esse ex eo concludit: quia continuę ac perpetuæ mutationis, quæ in rebus conspicitur, non potest causa esse vnum aliquod ex ijs, quæ ortum & occasum subeunt: cum nullum semper existat: nec vero omnia, quia infinita sunt, ac simul esse nequeunt: si autem non existant, neutiquam eorum, quæ sunt, causa esse possunt. Et vero licet, inquit, decies millies aliqua principia mouentia motus expertia, & multa ex eis, quæ se ipsa mouent, occumbant, aliaq; succedant, & in lucem prodeant, & eorum vnum mouens immobile aliquid moueat, & illud aliud; necessarium tamen erit præter ipsa dari aliquod primum mouens, quod vniuersa cohibeet & complectatur, & communis causa sit vt alia gignantur, alia intereant; eiusdemque ad suas peculiares motiones administrandas vim communicare.

Necessario dãdũ vnum mouens primum.

c Itaque si] rationem, qua ex motus æternitate sempiternum esse motorem primũ ostenderat, repetit, addens, non modo si vnus sit, sempiternum esse oportere: sed idem quoq. pronuntiandum, si plures numerentur. Sed n. asserendum potius, vnum esse, quã plures; quod si plures sint, finitos potius, quã infinitos esse. Cum enim finita sufficiunt, ea potius sumi debent, quam infinita: sufficit vero vnus motor sempiternus, qui alijs omnium motionum causa sit; præsertim cum plura prima esse non possunt.

d Perspicuum vero] Primum motorem, & æternum & vnum esse, comprobat, ex perpetuitate & vnitate motus. Nam cum motus in natura semper fuerint, vt supra ostensum est, & ij ad vnum principem motum, a quo pendent, reduci debeant: hoc est, ad cęlestem motum, quem proinde æternum esse oportet: cum insuper hic motus maxime vnus sit; neque adeo continuus, ab vno & sempiterno pendeat necesse est. Nam si ab alio atque alio motore efficeretur, non continuus foret, sed vnus alium subsequeretur.

e His sane adductus] Ratione alia, sumpta ex principijs eorum quæ se mouent, suadet, vnum esse perpetuum motorem. Ad quam probationem repetit quædam ex ijs, quæ superius dixerat, quæ non est etir iterum a nobis explicentur.

f E quibus] Argumentatur hunc in modum: Fieri nequit, vt vllum principium eorum, quæ mouent mota per accidens, sit causa perpetuæ & continuæ mutationes; cum ea omnia ab alijs mota moueantur, nec suorum motuum, nisi alia in ipsis motione præeunte, causæ sint: oportet ergo aliud principium vltra hæc omnia constituere, quod neutiquam motum subeat, ac nec ex accidente mutetur. Hoc autem erit primum, a quo cætera vim mutuentur, alioqui motus vnus perennis & sempiternus non dabitur.

Obiect.

g Moueri autem] In promptu erat obiectio contra proxime dicta; nempe Motores cœlestium sphærarum, quæ sub mobili primo voluuntur, æternam & perennem motionem facere, & tamen ex accidẽte moueri. Occurrit, bifariam dici aliquid moueri ex accidente: nimirum vel quia adiunctum est ei, quod ab alio ex accidente mouetur: vel quia motu, quem in alio edit, cietur; quo pacto anima ex accidente fertur motu corporis, quod ipsa agitur. Docet igitur, mentes, quæ errantium stellarum globos circumuehunt, non moueri ex accidente hoc posteriori modo; alioqui motum sempiternum efficere non possent; sed priori modo, quatenus videlicet assident orbibus, qui primi mobilis circumactu per accidens rotantur. Iuxta hanc interpretationem (quæ est D. Thomæ, Alexandri, Auerrois, & aliorum interpretum) nomine principiorum intelligentur

Dilutio.

cœlestes

cœlestes mentes. Simplicius tamen sphæras errantium stellarum, quæ motu primę sphæræ per accidens rapiuntur, designari credit.

h Atqui si aliquid] Dupliei ratione ostendit, id, quod a primo mouente primum mouetur, sempiternum esse. Prima ratio ita fere concluditur: Motus, qui non semper est, administratur a motore, qui per se, vel ex accidente mouetur; vt in superioribus declaratum fuit: igitur eum primum mouens motionis expers perpetuumq. sit, atque ita affectum, vt nec per se, nec ex accidente moueatur; consequens est, vt id, quod ab eo primum cietur, æternum sit.

i Hoc vero] Secunda ratio est: Nisi daretur corpus vnum, quod indefecto motu sublunarem mundum ab æterno regeret, non semper rerum generatio & interitus extitisset: hoc autem, vt fuit superius disputatum, a vero abest: ergo & illud. Maiorem suadet: quia si inter primum motorem, & res, quæ gignuntur atque occidunt, non intercederet primum mobile, cum ipse primus motor semper eodem modo se habeat, & quod tale est, diuersitatis causa esse nequeat, vtiq. nulla ab eo rerum varietas manaret.

K At id quod] Admonet, nec ipsum primum mobile, a primo motore agitatum, per se sat esse ad generationum & corruptionum varietatem inducendam: sed quia ob differentem situm & aspectum ad inferiora, & ob diuersitatem ipsarum rerum quæ patiuntur, alijs temporibus aliter se habet, nunc ad motum euocat, nunc quietem affert. Hic aduerte, Arist. lib. 2. de ortu & interitu, perennitatem generationum & corruptionum attribuere primo mobili; earundem vero stata discrimina referre ad vim errantium stellarum, & obliquum motum Zodiaci. Cui sententiæ non contradicit hoc loco: non enim præcipuam, sed aliquo modo causam eius varietatis primum mobile constituit.

l Ex his autem] Ex superiori disputatione conspicuū esse ait, id quod demonstrandum proposuerat: cur videlicet alia perpetuo moueantur, alia perpetuo quiescant, alia interdum moueantur, interdum quiescant. Enimuero quædam semper moueri oportet: quia a mouente immobili, quod semper eodem pacto se habet, & eundem perpetuo motum edit, cientur. Alia nunquam mouentur; quia in mouentibus non abitur in infinitum. Alia interdum mouentur, interdum non: quia a mobili, quod semper mouetur, ita afficiuntur, vt ab eo nunc quietem, nunc motum accipiant. Porro in primo huiusce partitionis membro continentur corpora cœlestia: in secundo primus motor: in tertio res sublunares.

Nota in hoc capite, ad tex. 48. effatum illud: Semper id, quod finitū est, melius est, si esse potest. Quo Philosophus monet, finitatem infinitati præferendam esse, & in ipsa finitate paucitatem, & omnino vnitatem multitudini. Idem effatum inculcauit etiam 1. huius operis c. 6. t. 50. & 12. metaph. c. vlt. t. 55. vbi statuit, non esse bonam multitudinem principatus, ideoq. vnum esse principem totius uniuersi. Lege, quæ in hanc sententiam præclare scripsit D. Th. 1. lib de regimine principium, c. 2. Effatum Philosophicum.

QVAESTIO I.

Vtrum primus motor secundum Aristotelem omni mutatione & magnitudine vacet.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta negatiuam partem astruere videantur.

Qvod primus motor, ſm Aristotelis doctrinam, non sit ab omni prorsus mutatione & magnitudine liber; conabitur aliquis in hunc modum suadere. Ab eo, quod unum & immobile est (ut cōstat ex ijs, quę tradita sunt li. 2. de gener. c. 1. argum.

A 9 tex. 53. & c. 6. huius libri, tex. 53.) non nisi unū quid effici potest, ergo si primus motor est unus & immobilis, nequaquā ab eo, ſm Aristotelis placita, rerum uarietas & distinctio ꝓcedere potuisset, quod falsum est. Corroboraturq; argumētum: primo, quia causa debet in se effecta sua continere, atque adeo si ea multa sint, oportebit ipsam causam multiplicem esse ac uariam. Secundo, quia necesse est effectum repræsentare causam, quæ autem B multa sunt, nequeunt apposite id, quod unum est, repræsentare.

Deinde; quicquid est in eo quod mouetur, esto in se illius motionem non recipiat, 2. argum.

cipiat,dicitur,saltem ex accidente,moueri:sedDeus,secundum Aristotelem extremo c.huius lib.tex.85.est in circumferentia primi orbis, qui perenni motu circumuoluitur: ergo ratione illius dicetur,saltem ex accidente,moueri. Maior probatur: quia,vt docet D.Thom.3.par.q.76. artic. 6. corpus Christi in diuina Eucharistia mouetur per accidens motu specierum;& Angelus motu corporis assumpti, vt idem ait 1.par.quæst.51.artic.3.& tamen neque corpus Christi,neque Angelus eiusmodi motum in se recipiunt.

Tertio: Aristoteles in eo errore & impietate videtur fuisse,vt Deum animal esse,atq; adeo mole corporis præditum existimaret:non igitur Deus apud illum magnitudine vacat.Probatַ assumptum:namque 12 Metaphys.c.7.tex.39.ita scripsit: φαμὲν δὲ τὸν θεὸν εἶναι ζῷον ἀΐδιον ἄριστον:hoc est,dicimus autem Deum esse animal sempiternum optimum. Quare Athenagoras Philosophus Atheniensis,in oratione, quam ad Marcum & Commodum Imperatores pro Christianis habuit,Aristotelem reprehẽdit,quòd Deum animal ex anima & còrpore constitutum putarit. Quod item censuisse Aristotelem scripsit Galenus in lib. de Philosophica historia, capit.25. Præterea Iamblicus,non solum Platonicus,sed etiam,teste Simplicio,diligens Aristotelis expositor,in 1.libro de secta Pythagorica affirmat,custodiri in arcanis hæc Aristotelis verba: τοῦ λογικοῦ ζῴου τὸ μὲν ἐστι θεός, τὸ δὲ ἄνθρωπος: idest, animalis rationalis aliud est Deus, aliud homo.

ARTICVLVS II.

Primum motorem Deum omnis mutationis & magnitudinis expertem esse.

VErum,q̀ Deus Opt.Max.omnis prorsus mutationis,corporeęque magnitudinis expers sit,docet fides orthodoxa, cum aliis sacræ paginę testimoniis,tum illo ex capite tertio Malachiæ: Ego Deus, & non mutor. Et illo, ex cap.4. Ioannis: Spiritus est Deus. (Prima ratio.) Potestque id ex eo breuiter confirmari: quia Deus cum sit primum ens,est simpliciter in actu,nulloque modo in potentia:id autem,quod mutari

A potest, necessario est in potentia ad aliquid noue acquirendũ,& omne item corpus,cum sit continuum,est in potentia vt diuidatur.Præterea:omne corpus est com- (2. ratio.) positum, & posterius partibus,ex quibus coalescit:atqui primum ens non potest esse vlla re posterius: ergo nec corpus esse poterit Item:Deo conuenit id,quod per- (3. ratio.) fectissimum est: sed spiritale & immutabile, est perfectius corporeo mutationique obnoxio: ergo id Deo attribuendum est.

B Huc spectat illud D.Anselmi in Monologio,cap.28. Iste spiritus,idest,Deus, qui sic suo modo mirabiliter singulari,& singulariter mirabili est;propter incommutabilem æternitatem suam,nullo pacto secundum aliquem motum dici potest fuisse,vel fore: neque commutabiliter est aliquid, quod aliquando aut fuit, aut non erit; neque non est,quod aliquando fuit, aut erit:sed quidquid est,simul,& semel, & incommutabiliter est.Hanc etiam diui- (Lege Ficinum li. de immortalitate animorũ.)

C nę naturæ immutabilitatem testabantur Platonici, aientes animam esse mobilem multitudinem; Angelum multitudinem immobilem;Deum immobilem vnitatem. Appellabant enim Deũ vnitatem immobilem, eo quod naturã possideat maxime vnam, ac nulli prorsus obnoxiam mutationi, quod in res creatas non conuenit: tametsi Angelus respectu aliarum rerum immobilis et vocetur,nõ simpliciter; sed

D q̀ minus,quam illæ,mutari consueuerit.

Nihil vero dictis obstat,quod diuinę litteræ nonnunquam Deo dimensiones,hoc est,latitudinem,longitudinem, & profunditatem dant. (Remotio obiectionis.) Id enim,vt Theologorum princeps Dionysius 9.cap.de diuinis nominibus exponit, per metaphoram accipiendum est, ita vt latitudo sit processus diuinæ prouidentiæ ad res omnes;longitudo,Dei virtus a summo ad imum vsque peruadẽs:profunditas, Dei essentia a nul-

E lo cõprehensibilis.Nec item officit,quod doctores sacri nonnunquam motum Deo attribuunt,similiter namq; motus nomen improprio & translatitio significatu vsurpant,quo pacto, teste eodem Dionysio loco citato, moueri dicitur Deus; propter actiones, quas ex se promit,sine vlla tamen sui mutatione.Sicq; attribuitur Deo motus rectus,flexuosus,& circularis. Rectus, ad significãdam indeflexibilem constantiam

ſtantiam, progreſſumq; diuiſarū actionum nuſquam inclinātem: hoc eſt, quia vt rectus motus a linea recta minime digreditur, ſed a quodam principio vſque ad finem æquabiliter euadit; ita diuina operatio a fonte totius eſſe egreſſa non curuatur, ſed per media omnia, vſque ad vltimum quaſi punctū, ſm ipſius diſpoſitionem pertingit. Motus autem flexuoſus ſiue obliquus, ex diuerſus conſtat, vt patet; ideoq; Deo accommodatur, prout in eius operatione intelligitur progreſſio & ſtatus. Progreſſio, quatenus diuina potētia in ſummo rerū vertice exiſtens, quaſi per quēdam defluxum ad res alias deriuatur: Status, quatenus res a ſe productas in eſſe proprio tutatur & conſeruat. Denique, in motu circulari duo inſunt. Nam circulare corpus, quod eo fertur, ex parte concaua continet alia: præterea redit ab eodem ad idem punctum. Sic igitur circularis motus Deo aſcribitur, quia Deus omnia ſuæ potentiæ ambitu continet, & vniuerſa ab ſe, vt a principio, orta, ad ſe ipſum, vt ad finē, quaſi in gyrum, reuocat & conuertit.

Nullo autem prædictorum motuum, vel aliorum eiuſmodi, qui de Deo enunciātur, mutari dicitur Deus; cum per eos nihil in ſe admittat, amittatve, quo ex non tali talis, aut ex tali non talis in ſe ipſo fiat. In quam ſententiam lege caput Firmiter, de ſumma Trinitate & fide catholica, D. Auguſt. lib. 10. ſuper Geneſim ad literam, c. 25. & lib. 6. de Trinitate, c. 7. D. Anſelmū in Monologio, cap. 24. Hugonem Victorium de ſacramētis par. 1. lib. 1. c. 13.

ARTICVLVS III.

Reſpondetur propoſitæ quæſtioni ex mente Ariſtotelis, & expenditur ratio, qua ab eo primi motoris immobilitas probatur.

His ita explicatis, ad quæſtionem directo reſpondemus: primum motorem ſecundum Ariſtotelis doctrinam eſſe prorſus immobilē, atque omnis expertem magnitudinis. Id quod ex ſeptimi & octaui lib. progreſſu ſatis conſtat, vbi Ariſtoteles inter cætera primi motoris attributa hæc duo potiſſimum indagauit, in eaq; confirmanda incubuit. Sed

A enim quia ratio, qua primi motoris immobilitatem oſtendit, non nihili dubitationis continet eam hoc loco paulo accuratius expendemus: habet autem ſeſe illa in huuc modum; Conſtat, in rerum vniuerſitate multa eſſe, quæ moueantur. Cū igitur omne quod mouetur, ab alio moueri neceſſe ſit, vel danda eſt infinita progreſſio; vel perueniendū ad aliquem motorem, qui ita moueat, vt non moueatur. Primum dici non poteſt, quia infinitum non datur in natura, ergo ſecūdum. Ratio Ariſtotelis. Hanc ſōnē affert & D. Damaſce lib. 1. fidei or th c 4. D. Th. 1. c n tr. gent c. 13.

B Quod ſi quis reſpondeat, dari vnum primum motorem, qui non ab alio, ſed a ſe ipſo per accidens moueatur, id ex eo refellitur, quia quod per accidens mouetur, nequit ex æternitate mouere, at primus motor æternam afficit motionem. Quare fateri neceſſe eſt, illum & per ſe, & per accidens immobilem eſſe. Effatum vero illud, Id, quod per accidens mouetur, nequit ab æterno mouere, inde vim

C habet, quia quod per accidēs cietur (intellige eo modo, quo animam ad motum corpori) perennem ac ſempiternā continuare motionem non valet, cum neceſſe ſit paulatim langueſcere, ac motrici vi deſtitui.

Porro diſputatio hæc Ariſtotelis, niſi aliquid adijciatur, nō colligit inſtitutū, vt præter alios aduertit Scotus ī 1. di. 8. q. 4. Nam cum ex motu dūtaxat phyſico procedat, tantum euincit, perueniēdum Non concludit, ſi aliquid addatur.

D eſſe ad vnum aliquem cœleſtiū corporū motorem, qui omnis phyſicæ motionis expers ſit. Diceret autem quiſpiam, motorem hunc eſſe intelligentiam primi orbis motricē, quæ motu phyſico, nec per ſe, nec ex accidente affici poteſt, nec mouendo defatigatur aut langueſcit; & tamen non eſt prima omnium cauſa, ideſt, Deus, cuius in veſtigationem ſibi locis citatis Ariſtoteles propoſuerat. Vt igitur probatio hæc inſtitutum conficiat, com-

E plenda ratio erit ex 12. Metaph. c. 7. vbi Ariſtoteles, ſumpto motu in tota ſuæ ſignificationis amplitudine, ita vt ēt metaphyſicas ſiue ſpiritales motiones, q bus res vtcunq; mutari poſſit, cōprehendat; oſtendit, perueniendū eſſe ad vnum primum motorem, ab omni prorſus mutatione alienum, & abſolutū; hoc fere modo; Cum primum mouens moueat per Integra ratio.

intellectum & voluntatem omne autem, quod fic mouet, agat propter finē ad fe cognitum & amatum: vel primum illud mouens agit propter fe tantum; vel alterius gratia; fi propter fe, ergo eft omni ex parte immobile, quia iam nō ab alio ad mouendū allicitur; fi alterius gratia, iam de illo eadē quæftio redibit. Cū ergo non liceat in infinitū abire, vtiq; ftandū erit in primo aliquo motore, qui ab omni, ét metaphorica & impropria motione aliūde caufata, liber fit. Hic aūt eft prima omniū caufa, naturæ totius moderatrix, quem Deum fatemur neceffe eft.

ARTICVLVS IIII.

Obuiam itur primi articuli argumentis.

NVnc argumētis, quæ initio quæftionis propofita funt, refpondeamus. Ad primum dicendum eft; effatum illud, ab vno, qua vnum eft, non nifi vnum prouenire: verum quidem effe, fi intelligitur de cauffa naturali, quæ dū eodem modo fe habet, & paffim fimiliter eodem modo affecta eft, per fe non nifi vnum producit; vt calor calorem, frigiditatem frigiditas: non autem, fi intelligatur de prima caufa, quę licet quoad fuā fubftantiam maxime vna fit; tamē fua poteftate res omnes quantumlibet diftinctas cohibet: ac tametfi fpecies rerum naturaliū, quæ fub lunæ orbe continentur, per caufas fecundo modo efficiat, & conferuet; poffet tamē eas omnes fine vllius rei interuētu fe fola procreare, ac tueri. Qđ vero cōtra obijcitur: Id, quod eft vnū, nō poffe apte a a pluribus repræfentari: falfum eft. Inprimis enim quilibet effectus per fe fumptus, quatenus vnū quidpiam eft, caufæ fuæ vnitatem appofite refert. Deinde, cōueniens fuit, multa diuerfaq; effecta a Deo produci, vt vnūquodque, quoad eius fieri poffet, diuinā adūbraret bonitatē, & quod vni ad eā adumbrandā deficit, ab alto vtcunq; fuppleretur: qđ præclare edocet S.Tho. 1. par. q. 47. art. 1.

Lege Richar. in 2. d. 1. q5. 2. circa 4. prin.

Vnum a plurioribus qūo apte repræfentari poffit

Pro fecundi argumenti explicatione animaduertendum eft; duas requiri conditiones, vt aliquid cenfeatur ex accidente moueri, motu eius in quo effe dicitur. Alteram ita in eo effe, vt faltem naturæ viribus alibi effe nequeat: quā conditio-

A nem ponit D.Tho. 1. fen. di. 37. q. 4. ar. 1. & in 2. d. 8. q. 1. art. 4. vnde infert, nō moueri animam per accidens, ad motum folius manus; fed dum totū corpus mouetur. Adde, requiri præterea, vt id, a quo prædicto modo continetur, fm fe totum locum mutet; qua de caufa afferit etiam D.Thomas loco proxime citato, etfi (vt quorūdam Philofophorum opinio fuit) motor cuiufuis fphæræ cęleftis effet anima fui orbis, atque adeo ī toto cęlo exifteret; non proinde afferendum fuiffe,

B quemlibet motorē moueri per accidens motu fuæ fphære, cum illa ita circūagatur, vt totum fitū non mutet. Altera conditio eft: vt id, quod ex accidente mouetur, fit innexum, vel quafi innexum ei, ratione cuius moueri dicitur. Quo pacto fe habet anima ad fuum corpus, & angelus ad corpus affumptum: atque etiam corpus Chrifti ad fpecies diuinæ Euchariftiæ; eft enim etiā inter illud & fpecies

C colligatio quædam orta, ex ineffabili modo exiftendi in facramento. Huiufce conditionis defectus, intelligēta motrix cęli nō dicitur ex accidēte moueri; cum perpetuo in eodem fitu maneat, ē quo alijs atque alijs fphæræ partibus, fibi mutuo fuccedētibus, impulfum imprimit: vt D. Thom. in 1. par. q 51. art. 3. ex Ariftotele hoc in l. c. vltimo, tex. 84 aduertit. Hinc iam patet argumenti folutio. Licet enim Deus fit in rebus quæ mouentur, nequa-

D quam tamen per accidens moueri dicendus eft: cum nullis locorū fpatijs definiatur; nec uli rei illigatus fit, fed fuæ effentiæ immēfitate vbiq; exiftat: quod rebus in argumēto adductis minime conuenit.

Aduerte tñ hoc loco, motores orbiū Planetarū dici ab Ariftotele hoc ī libro c.6. tex. 52. moueri per accidēs, nō quidē ratione fui; fed ratione fuorum mobiliū quia videlicet orbes, quos circumagunt, præterquā q ab Occidente Orientē ver-

E fus proprio motu cōmeant, rapiūtur ét motu aliena, ideft, vertigine primi cœli ab ortu ad occafum. Quod tñ non conuenit primę fphæræ, quę vnicū duntaxat motū fubit. Obijciat tñ aliquis, fi ex eo intelligētiæ dicendæ forent per accidēs moueri, qa ipfarū orbes ex accidente rapiūtur: eodē pacto debuiffe eas extrinfeca appellatione globofas lucētesq; vocari,

Prima cōditio, ut aliqd ex accidente moueat.

2. cōditio

Lege D. Th. 1. con tra gent. c. 13.

Obiect.

diluitio. Quære aliam solutionē apud Soc. 12. Meta. q. 6.

cari, a figura & luce eorndē orb ū. Hinc obiectioni occurrendū, non eandē esse rōnē in motu, q̄ in figura ac luce: hæc. n. in corporeæ naturæ repugnant, motus vero non itē, vt patet aīa rōnali, q̄ motu corporis p accidēs mouet. Adde, q̄ hæc suopte ingenio nō nisi res, q̄bus inhærent, nominant, motus aūt non solū actiue rē agērē, cui non insidet, appellat, sed etiā passiue nuncupat rem subiectā, cui interdū non hæret, vt aīæ rationalis exemplo liquet.

Quorundam rāsio ad vltimū arg.

Ad vltimum sunt qui dicāt, male vertisse interpretes Aristotelē, vbi ait, Deū esse aīal æternū & optimū: debuisseque reddere, vitā aut viuens, nō aīal, q. aīal, greco vocabulo non ab aīa dr̄, sicuti latino, sed a vita Verum, vt recte ait Bessario li. 3. contra Calumn. Platonis, c. 14. hi immerito iubent latinos interpretes græca noīa ex etymologia, nō ex analogico vsu latine reddere, vt (anfroupon) non hoīem vertant, sed reminiscentem, seu sursū spectātem: (feon,) nō Deū, sed currētem, vel videntē: (zouin) non vitā, sed feruorem. Quare dicendū potius est cum D. Tho.

A Alexandro, Alensi, alijsq; expositoribus, ad eū locum Arist. non suo iudicio. Deum aīal appellasse, cum inibi mox subijciat, demōstr:tq;, diuinā mentē ab oī materia & magnitud ne prorsus abiunctā esse, sed ex vulgari sermone hoīum, q vt Deo vitā attribuerēt, aīal eum vocabant, q vitæ functiones ī aīalibus manifeste apparerēt. Id vero p pea fecit Aristoteles, vt ex publica opinione confessum acciperet, q astruere nitebat, nempe inesse Deo uitam.

B Iure tn̄ a Mag. Alberto, alijsq; nonnullis reprehend. ē, q vulgi vocē quasi suā vsurpās, Deum aīal vocarit: scripsit. n. (famen ton feon zo ion,) .i. dicimus Deum aīal: oportet. n. philosophum, cum de Deo loquitur, ab ijs noībus abstinere, quæ diuinæ naturæ excellētiā dedecent, errātisq; vulgi sermonem potius corrigere. Quod vero ex Iamblicho protulimus, accipiendum erit nō quasi dogma scholæ Peripateticæ, sed Platonicæ, quæ aīal rōnale in

C Deos seu cœlites quosdā immortales, & in hoīes diuidebat, vt cōstat ex Timæo, & ex Porphyriana Isagoge, cap. de Diffin.

CAP. VII.

Perspicua vero etiam magis hæc fient, si aliunde exordiamur. Dispiciendum enim est, vtrum continuus aliquis motus esse necne possit, & si potest, quis sit, & quis motuum primus. Constat enim, si motum perpetuo esse necesse est, primus autem hic & continuus est, primum mouentem hunc motum efficere, quem vnum & eundem esse continuum & primum necesse est. Tex. 54. *a Cum igitur tres sint motus, is qui in magnitudine, & is qui in qualitate,* Tex. 55. *& is qui in loco quem græcè φορὰν, hoc est lationem nuncupamus; hunc esse primum necesse est. Accretio enim esse non potest, nisi alteratio præcedat. Quod. n. augescit, partim ex simili, partim ex dissimili augescit, cum alimentum contrario contrarium dicatur, & quicquid accedit simile simili id omne euaserit. Mutatio atque ea, quæ in contraria est, alteratio sit necesse est. At si alteratur, id sit oportet quod alteret, & ex potestate calido actu calidum efficiat. Quamobrem constat, id quod mouet non similiter se habere, sed ad id, quod alteratur, interdū propius accedere, interdū longius ab eo remoueri. Hæc vero absque latione esse non possunt. Si igitur motum semper esse necesse est, lationem quoq; necesse erit motuum primum semper esse, atque si lationis alia sit prima, alia posterior, eam, quæ prima est. Oīum etiā affectionū raritas & densitas, principium sunt, cū graue & leue, molle & durū, calidū & frigidū, densitates quædā esse & raritates videantur. At vero densitas & raritas concretio sunt atque secretio, quibus substantiarum generatio & interitus esse dicitur, quæ aūt coguntur & disiiciuntur, loco mutari necesse est. Atqui & eius, quod augescit & imminuitur magnitudo*

Tex.56. *loco mutatur.* c *Atque etiam ex his, si consideremus, lationem primam esse perspicuum erit. Ipsum enim primum, vt in alijs, ita & in motu, multipliciter dici potest. Dicitur autem id prius, quod cum non sit, alia non erunt, illud vero sine alijs. Item tempore atque essentia.* d *Quare cum necesse sit, motum continenter esse: erit autem continenter, aut is qui continuus est, aut is qui deinceps, magis vero qui continuus, præstatq; continuum, quam deinceps esse: atque id, quod præstat in natura esse modo possit, arbitramur, potest autem continuus esse, quod quidem posterius demonstrabitur; nunc vero ponatur, atque hunc nullum alium nisi lationem esse posse, certe lationem primam esse necesse est. Nulla enim ingruit necessitas, vt vel augeatur, vel alteretur, vel gignatur, vel intereat, id quod*
Tex.57. *fertur. Harum autem motionum nulla esse potest, si continua non sit, quam primum mouens efficit.* e *Tempore etiam primam, cum ea sola cieri sempiterne res possint. At in vnoquoque eorum, quæ generationem subeunt & interitum, vltimus motuum latio sit necesse est. Nam postquam sunt genita, alteratio primum est & accretio, perfectorum autem motus, latio est. Verum aliud prius sit necesse est, quod latione moueatur, & his, quæ fiunt generationis causa sit, generationi minime obnoxium, vt id quod genuit, eo quod est genitum. Ob hoc enim generatio motionum prima esse videbitur, quod genitam rem esse primum oporteat. Quod quidem in singulis rebus quæ oriuntur, ita se habet, sed aliquid prius ex his, quæ fiunt, moueatur necesse est, quod ipsum non fiat, & hoc item aliud prius. Cum autem generatio, prima esse non possit.* f *quæcunque enim mouentur interire possent, perspicuum esse, nec vllum motuum, qui sunt deinceps, priorem esse. Dico vero deinceps accretionem, alterationem, imminutionem, interitum, cũ generatione posteriores sint omnes. Quare si generatio latione prior non est, nec aliarum mutationum vlla erit.* g *Omnino autem id, quod gignitur,*
Tex.58. *imperfectum videtur, & ad principium proficiscens. Quo fit, vt, quod generatione posterius est, natura sit prius. Omnibus autem, quæ gignuntur, postremo latio competit. Quamobrem viuentium alia omnino immobilia instrumenti penu-*
Tex.59. *ria sunt, vt plantæ, & animaliũ genera complura, a'ijs idm perfectis inest. Quare si latio his magis inest, quæ magis naturam adepta sunt, motus quoque hoc aliorum primus erit essentia, tum ob hæc ipsa,* h *tum quia quod mouetur, minime omnium motionũ latione ab essentia abscedit. Hac enim sola nihil, quod in-*
Tex.60. *sit, mutatur, quomodo eius quod alteratur, qualitas, eius quod augescit & decrescie, quantitas.* i *Ex eo autẽ perspici potest maxime, quod mouens se ipsum hoc motu, qui in loco fit, maxime proprie se cieat; idque, quod se mouet, rerũ quæ mouentur & mouent, principiũ & primũ esse affirmamus. Perspicuum itaque est,*
Tex.61. *lationem principatum in motibus tenere.* K *Nunc autem, quæ latio prima sit, demonstrandum est: idque, quod nunc, & antea etiam positum est, continuũ aliquem & perpetuum motum esse posse, eadem methodo simul patebit. Aliorum sane motuũ nullũ continuũ esse posse, ex his constat. Omnes enim motus & mutationes ex oppositis sunt in opposita, vt generationis & interitus termini, ens & nõ ens, alterationis cõtrariæ affectiones, accretionis & imminutionis magni-*

tudo

tudo & paruitas, aut perfecta & imperfecta magnitudo. Contrarij autem qui in contraria. Quod vero cum prius fuerit, hoc motu non semper cietur, quiescere antea necesse est. Quare constat, id quod mutatur, in contrario quiescere. l *Similiter & in mutationibus. Nam quæ simpliciter generatio est & interitus, opponuntur, atque etiam singula inter se. Quare si fieri non potest, vt oppositis simul mutetur, mutatio continua non erit, sed medium tempus inter eas intercedet. Nihil enim interest, contrariæ sint annon contrariæ mutationes hæ, quæ in contradicentibus sunt, modo eidem adesse simul non possint: ad rationem etenim hoc nihil conducit. Nec si non necesse est, in contradictione quiescere, nec item quieti mutatio aduersatur (cum id, quod non est, fortasse non quiescat, interitus autem in id, quod non est) sed si solum inter ipsas tempus sit, ita enim demum continua non est mutatio. Nam nec in prioribus contrarietas conducebat, sed simul inesse non posse.* m *Nec vero conturbari quispiam debet, quod idem pluribus contrarium esse consequatur, vt motus statui, & ei motui qui est in contrarium, sed in tantum sumere, contrarium motum & motui & quieti opponi, nõ secus ac æquale & mediocre ei, quod excedit & ei, quod exceditur. Ad hæc fieri non posse, vt seu mociones seu mutationes oppositæ simul insint.* n *In generatione item & interitu omnino absurdum videbitur, si quod genitum est affatim interire necesse sit, nulloq; tpe permanere. Quamobrẽ argumentum, quod aliorũ fidẽ facit, ex his sumetur. Naturale enim est, vt similis in omnibus sit ratio.* Tex. 61. Tex. 63.

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

CVm a igitur] Non parua est interpretum dissensio, quid hoc loco monstrare velit Aristoteles. Dicendum tamen, propositum illi esse, eum motum, quo primum mobile a motore primo agitur, indagare. Docet ergo in primis, lationem inter omnes motus primam esse. Nam cum motus triplex sit, vt 5. libro explicatum fuit, ad quantitatem, ad qualitatem, & ad locum: hunc alios antecedere inde patet, quia cæteri absque illo esse nequeunt. Etenim, vt in primo de generatione ex professo disseritur, nihil potest accrementa sumere, nisi alteretur, nec potest alterari, nisi loci mutatione præeunte, siquidem alimentum, cuius accessu res accrescit, partim est dissimile, partim fuisse: dissimile, quia rei alendę primum aduersatur, vt pote contrarijs affectum qualitatibus; simile, quia vinens ministerio altricis virtutis ipsum decoquit & præparat, sibiq; tandem assimilat, hoc aũt non nisi alterando præstat. Deinde, ꝙ hanc alterationẽ latio præeat, ex eo suadet, quia alterãs educit de potestate in actum rem, in quã agit, atque ita non semper erga illã modo affectũ est. Quare oportet, vt ad agẽdum patiẽdumque sese ambo accõmodent, ac sibi mutuo accedant, qđ lationis interuentu fit. Ita vero patet, lationẽ esse primũ oĩum motũ, imo & perpetuũ, cum semper motus detur. Porro aũt cum duplex sit latio, circularis & recta, & illa prior sit, q̃ hęc, vt progressu planum fiet constat motũ circularẽ inter oẽs motus, etiam locales, primum locum obtinere. Excellentia motus localis.

b cum autem] Aliud subijcit argumentum ex sententia veterum philosophorum, qui raritatem & densitatem omnium qualitatum principia faciebant, & densitatem ipsam coitu, raritatem dissipatione partium fieri arbitrabantur, ijsdemque rerum generationem & interitum constare aiebant. Cum enim coitio siue concretio & dissipatio absque latione non detur, patet eos motui locali primum locum dedisse.

c Atque etiam] Vt aperiat, qua ratione latio omnium motuum primus sit, proponit tres modos prioris, videlicet prius natura, tpe, dignitate. Etsi enim plures numerẽtur vim in catagorijs, c. de hac ipsa re, tũ li. 6. Metaphy. c. 11. tñ hi tres præcipui habẽtur. Modi prioris.

Dicitur autem prius natura id, sine quo aliud esse non potest, ipsum vero sine eo esse potest: vt animal sine homine, non contra. Prius tempore nuncupatur id, quod prius tempore existit. prius perfectione, quod excellentiorem obtinet naturam.

d Quare cum] Statuit, lationem tribus illis modis, quam motus alios; priorem esse. Ac quod natura prior sit, ita probat: Latio potest esse absque alijs motibus, ipsi vero absque latione esse nequeunt, ergo latio prior est. Antecedens ostenditur: quia latio est continua, nullum autem cæterorum motuum continuus est, ita vt iugem continuitatem absque intermissione habeat. Hoc assumptum probatur: qui, vti iam ostensum fuit, oportet dari continenter in natura rerum ynum quendam motum: is autem vel continuus erit, vel deinceps cumq; magis conueniat esse continuum (siquidem hic est magis vnus. & natura semper facit optimum quod potest) cum præterea sola latio continua esse queat, vt progressu patebit: fit, vt is tantum motus re ipsa perennem continuitatem seruet, isque semper detur, atque adeo, vt prior natura sit reliquis motibus.

e Tempore autem] Quod latio cæteros motus tempore antecedat, ex eo suadet, quia æternum prius tempore est, quam non æternum: sola vero latio, quæ cœlestibus sphæris conuenit, æterna est: cæteri vero motus, vt qui rebus caducis, interituique obnoxijs insint, æterni esse nequeunt. At enim quia opponeret quispiam, in rebus, quæ oriunt, generationem omnium mutationum primam esse, motumq; localem postremum maxime. si id, quod gignitur, animal sit; idem priusquam lationem ineat, generari, alterari, & accrescere oportet. Occurrit, tametsi respectu rei, quæ gignitur, generatio primum locum sortiatur; simpliciter tamen lationem reliquis motibus priorem esse: propterea q necesse sit, existere in natura causam quandam vniuersalem, quæ loco moueatur, & ad rerum omnium generationem concurrat, nempe cœlum. Item vero, quia ipsam rem genitam antecedit generans, quod iam antea locales mutationes subierat.

f Quæcunque enim] Probat, generationem non esse omnium motuum primum, quia alioqui omne, quod mouetur, interiret, siquidem oporteret omne mobile, antequam loco moueretur, gigni: quidquid autem gignitur dissolubile est: at quod non omne mobile intereat, patet in sphæris cœlestibus.

g Omnino autem] Lationem dignitate priorem esse, ita concludit: Natura progreditur ab imperfectis ad perfectiora: ergo id, quod generationis ordine postremum est, perfectione atque essentia primum erit: at rebus, quæ gignuntur, motus ad locum vltimo conuenit, vt in animalibus liquet, quorum nonnulla motu carent, vt quæ scopulis inhærescunt: quæ vero mouentur, non nisi cum suam perfectionem obtinuere, & membrorum firmitatem habent, lationem ineunt. Ergo is motus cæteris præstat.

h Tum quia] Secundo id ex eo comprobat, quia latio inter omnes motus minime subiectum dimouet a naturæ suæ statu. Etenim nec quantitatem mutat, vt accretio, nec qualitatem, vt alteratio: nec substantiam, vt generatio & corruptio.

i Ex eo autem] Tertio idem confirmat: quia ille motus cæteris præcellit, quo maxime proprie res per se moueri dicuntur: ita vero sese habet motus ad locum. Nam accretio fit etiam ab alimento, alteratio sæpe lationem præ requirit, latio autem per se absque alterius adminiculo & interuentu administratur.

k Nunc autem] Inuestigaturus deinceps, quinam motus inter lationes primus sit, ostendit, nullum alium motum, præter eum qui ad locum est, potuisse ex æternitate continuari: argumentaturque hoc modo: Cæteri motus versantur inter oppositos terminos, qui & certi sunt, & intermediam quietem exigunt, cum ad diuersos motus spectent, oportet igitur eos omnes finitos esse. Aduerte tamen; id, quod Aristoteles ait de media quiete, non in vniuersum ita se habere, cum fieri possit, vt eodem instanti, quo calefactio inchoatur, terminetur frigefactio. Itaque ratio probabilis tantum est. Qua de re in progressu.

l Similiter &] Ex oppositis mutationibus vnam continuam mutationem confici non posse, ex eo suadet, quia vel res, exempli causa, pariter generatur & interit, atque ita simul oppositas sustinet mutationes, quod fieri nequit; vel postquam genita est, ad interitum ruit, sicque inter generationem & interitum cadit intermedia quies, quæ continuitatem

mutatem soluit. Monet vero, nihil referre, vtrum mutationes, quæ inter contradicentes terminos versantur, propriam habeant contrarietatem, an non; modo sint eiusmodi, vt eidem simul inesse non possint. Itemque non oportere rem, quæ gignitur, in termino contradicente quiescere, cum nondum extet, & nihil, nisi quod existentiam habet, quietem obtineat. Nec denique opus esse, vt quieti mutatio proprie aduersetur, dummodo ratum maneat, hisce mutationibus continuitatem inesse non posse.

m Nec vero] Quia de motu sic egit, vt ei duo contraria opposuisse videatur, nimirū & quietem & motum, quoad terminum contrarium peruenitur, cum tamen vnum uni tantum contrarium esse debeat, occurrit, nihil incommodi esse, vni duo aduersari, alia tamen & alia ratione, quomodo æquale & mediocre aduersatur ei, quod excedit & qđ exceditur, illi quatenus ab eo superatur, huic quatenus superat. Sic ergo motus diuersa oppositionis specie alteri motui & quieti repugnat, videlicet motui contrarie, quieti priuatiue. Illud tamen certum est, oppositas mutationes eidem simul competere nunquam posse.

n In generatione] Generationem & corruptionem inter se non continuari, ex eo concludit, quod minime conueniat, vt esse, quod alieni natura per generationem contulit, id per interitum confestim adimat. Vnde etiam vltra rationem duci posse, ad idem in cæteris motibus mutationibusque comprobandum.

CAP. VIII.

AT a vero in infinitum aliquem vnum continuumque motuum esse posse, eumque esse conuersionem, nunc dicamus. Quicquid enim fertur, aut in orbem, aut per rectam mouetur, aut admisto motu. Quare si illorum neuter continuus motus est, nec is esse potest, qui ex vtriusque constat. Quod autem per rectā ac finitam fertur, continenter non ferri perspicuum est, quippe cum reflectatur. Quod vero per rectam reflectitur, contrarijs motibus mouetur. Is enim quo sursum pergitur, ei quo deorsum, loci contrarietate aduersatur: & is quo in partem anteriorem ei quo in posteriorem, & is item quo sinistrorsum, ei quo dextrorsum. Hæ enim loci contrarietates. Quis autem est vnus atque continuus motus, prius definitum est, eum scilicet esse qui vnius est, & vno tempore, & in eo quod specie differentiam non habet. Tria namque sunt: id quod mouetur, vt homo vel Deus: & quando, vt tempus: & tertium id, in quo; quod quidem est aut locus, aut affectio, aut species, aut magnitudo. At vero contraria specie differunt, & non sunt vnum. Loci autem, quæ commemoratæ sunt differentiæ. b *Motum autem, qui ex A in B est, ei qui ex B ad A, contrarium esse id indicat ꝙ simul fiant, mutuum sibi statum ac requietem afferunt. Nec secus in circulo, vt, qui ex A in B, ei qui ex A in C. Nam si sint continui, & recursus non fiat, sese mutuo ad statum reducunt, propterea ꝙ contraria vicissim se perdant atque impediant. Sed non ei qui sursum, is qui in latus.* c *Sed motum continuum super rectā fieri non posse, eo maxime licet perspicere, ꝙ rem, quæ recurrit, non solum si super recta, sed etiam si super circulo feratur, stare necesse sit. Non enim idem est, in orbem ferri, & super orbem. Nam id quod mouetur, motum interdum continuat, interdum ad id rediens, vnde discessit, recurrit.* d *Stare autem necesse esse, non tā tum sensus sed ratio quoque fidem facit. Atque principium hoc est. Cum tria sint principium, medium, & finis: medium cum vtroque comparatum vtrumque est, & numero quidem vnum, ratione duo. Præterea aliud est potestate esse,*

Tex. 64.

Tex. 65.

aliud actu. c Quare quodcunque rectæ lineæ punctum, quod inter externa positum sit, potestate medium est, actu non est, nisi eam diuiserit, & cum constiterit, rursus incipiat moueri. Sic vero est medium. Nam prinipium fit & finis. principium quidem posterioris finis prioris. Dico autem, vt si A, quod fertur, steterit in B, atque ad C rursus feratur. f Sed cum fertur continenter, nec accessisse ad punctum B potest, nec ab eodem recessisse, sed tantum in momento esse, nullo vero in tempore, nisi in eo toto, cuius diuisio est. Quod si accessisse quispiam & recessisse posuerit, ipsum A, & quod fertur, semper stabit: cum fieri non possit, vt ipsum A ad B accesserit, & simul ab eodem recesserit. Quare in alio & alio temporis puncto. Ita id quod est in medio, tempus erit, ipsumque A in B quiescet nec secus in alijs punctis, cum eadem omnium ratio sit. Cum autem A, quod fertur, ipso B medio, vt principio & fine vsus fuerit, insistat necesse est, propterea quod duo faciat, perinde atque si animo conciperet. Sed ab A quidem puncto, quod
Tex.66. *principium est, recessit, in C vero fuit, cum motionem absoluit stetitque. g Quocirca & dubitationi hunc in modum occurrendum est. Exoritur enim hæc dubitatio. Nam si E linea lineæ F æqualis sit, atque A continue ab extremo ad C feratur, simulque A in B sit puncto, & D ab F extremo æqualiter, eademque celeritate ad G feratur: ipsum D antea ad B perueniet, quam A ad C: quod enim prius recessit ac abijt, id prius accedat necesse est. Nec vero ipsum A in B simul fuit, & ab eodem recessit: quæ causa est, vt posterius perueniat. Nam si simul non posterius perueniret. At necesse est consistere. Cum itaque A in B fuit, D ab F extremo simul moueri poni non debet. Nam si A in B fuit, ab eo etiam discessit, idque non simul. At in diuisione temporis in illo erat, & non in tempore. Hic igitur in continuo ita dici non potest. In eo vero, quod retrocedit, ita dicere necesse est. Nam si G ad D feratur, rursus retrocedens deorsum creatur, D vt principio & fine vtitur, vno scilicet puncto, vt duobus. Ideo insistat necesse est, nec simul ad D accessit, & ab eo discessit. Eodem enim momento ibi es-*
Tex.67. *set, simulque non esset. Atqui solutio ea afferenda non est, quam nuper attulimus, cum dici non possit, G in diuisione in D esse, & nec accessisse, nec recessisse. Nam ad finem qui actu est, nõ autem potestate, accedat necesse est: id vero, quod est in medio, potestate est, hoc autem actu: & finis quidem, cum ex loco in superum itur; principium, cum ex supero in inferum. Quare & ipsorum motuum similiter. Quod igitur super recta retrocedit, consistat necesse est, ita continuus motus sempiternus esse super recta non potest. h Eodem modo his occurrendum est qui Zenonis rationem interrogando afferunt, petuntq; dimidium transiri semper oportere: hæc autem esse infinita, & quæ infinita sunt transiri non posse: vel vt alij eandem rationem aliter interrogant, petentes, cum aliquid mouetur, id simul quodcunque, quod fiat, dimidium prius enumerare, quare cum totum*
Tex.68. *spatium transierit, fieri, vt numerum numerauerit infinitum: quod quidem omnium consensu esse non potest. In primis igitur de motu sermonibus eo dissoluebamus, quod tempus infinita in se haberet. Nullum enim incommodum est, si tempore infinito infinita aliquis transeat. Aeque autem infinitum in longi-*

tudine

tudine inest, ac tempore. Sed hæc solutio ad interrogantem quidem satis est; cum interrogaretur, an finito tempore infinita transiri ac numerari possent. Ad rem autem ipsam & veritatem non est satis. Nam si longitudine omissa, & interrogatione, an finito tempore infinita possint transiri: de ipso tempore aliquis hæc interroget (infinitas enim tempus habet diuisiones) ea sane solutio haudquaquã sufficiet. i Verum dicendum est, quod in proximis diximus sermonibus. Nam si aliquis continuum in duo diuidat dimidia, is vno puncto vt duobus vtitur: quippe qui illud & principium faciat & finem. Ita autem facit, tum is qui numerat, tum is qui in dimidia diuidit: quo quidem sic diuidente, nec linea continua erit, nec motus; quod rei continuæ continuus sit motuus. In continuo autem insunt quidem infinita dimidia, nõn actu, sed potestate: quod si actu fecerit, continuum non faciet, sed stabit: quod accidere ei manifestum est, qui dimidia numerat, cum vnum punctũ vt duo necessario numeret. Namq. alterius dimidij principium erit alterius finis, nisi cõtinuam lineã vt vnum, sed vt duo numerat. Quare ad interrogã'em si infinita aut in tempore, aut in longitudine possint transiri, dicendum est; partim posse, partim non posse. Quæ.n. actu sint non posse: quę aũt potestate, posse. Nam qui continue mouetur, ex accidenti infinita transijt: simpliciter vero minime: quandoquidem lineæ accidit, vt dimidia sint infinita, eiusque essentia diuersa habeatur. k Perspicuum vero etiam est si quispiam tempo- Tex.69.
ris punctum, quod prius posteriusq. diuidit, ratione ad rem habita, posteriori semper non tribuat, fieri, vt idem simul sit & non sit: & cum factum est, non sit. Punctum quidem vtriusq. commune est, nempe prioris & posterioris, & vnũ ad idem numero est; ratione vero non idem, cum alterius finis sit alterius principiũ: at rei habita ratione posterioris est semper affectionis. Sit tẽpus A C B, res D E, quæ in toto tempore A alba sit, in B vero non alba. In C igitur alba & non alba: cum in quouis ipsius A vere dicatur alba esse, si omni hoc tempore erat alba, & in B non alba, ipsumq. C vtriq. commune est. Non itaq. dandum est in toto, sed vltimum C excipiendum, atque hoc quidem posterius est. Atq. si album in toto A, aut fiebat, aut peribat in A, in C profecto factum est aut perijt. Quare album esse, aut non album in eo primum vere dicitur: aut cum ortum est, non erit; & cũ interijt, erit aut simul album & non album, & ens omnino atque non ens simul esse necesse est. Quod si id, quod cum sit, prius non erat, necessario gignitur; & tum cum gignitur, non est: fieri non potest, vt tempus in indiuidua tempora diuidatur. Nam si in A tempore, D album fiebat, simulq. factum est, & in alio est indiuiduo tempore, quod hæret, nempe in B si in A fiebat, non erat, in B autem est generatio aliqua media sit necesse est. Quare & tempus erat, in quo factum est Non enim eadem bis erit ratio, qui indiuidua non statuunt: sed factum est, et in temporis eius, in quo fiebat, puncto extremo est, cum quo nihil cohæret, neque deinceps sequitur. Indiuidua autem tempora deinceps sequuntur. Perspicuum aũt est, si in toto tempore A fiebat, id tempus, in quo factum est & fiebat, eo omni, in quo duntaxat fiebat, maius non esse. l Atque hæ quidem, & aliæ quædam eius- Tex.70.
modi propriæ sunt rationes, quibus aliquis ductus hoc crediderit. Logice autem si

consi-

consideremus, hoc ipsum ex his effici cuipiam videbitur. Nam quicquid continue mouetur, quo latione peruenit, eo quoque, si nihil prohibeat, antea ferebatur. Vt si in B peruenit, in B quoque ferebatur: nec tum solum cum prope erat, sed mox atque incepit moueri. Cur enim magis nunc, quam prius? similisq. aliorum ratio est. Quod autem ex A in B fertur, rursus in A continuo veniet motu. Cum igitur ex A in B ferebatur, tum quoq. eo motu ferebatur, qui est ex C in A. Quare simul motibus contrarijs, qui recti sunt. Simul vero etiam ex hoc, in quo non est, mutatur. Si itaque hoc esse non possit, in C stetur necesse est. Non igitur vnus motus, cum vnus is non sit, qui statu intercipitur. m *Praeterea ex hisce in*

Tex. 71. *omni motu vniuerse magis planum fiet. Quicquid enim mouetur, aliquo dictorū motuum omnino mouetur, & statib. oppositis quiescit, cū nullus praeter eos alius detur. Quod vero hoc motu non semper mouetur (dico autem aliquem eorum, qui specie differunt, non si totius aliqua sit pars) opposita quiete quiescere prius necesse est, propterea quod quies priuatio sit motus. Quare si motus recti sunt contrarij, & fieri non potest, vt contrarijs simul motibus moueatur id, quod ex A in C fertur, ex C quoq. ferri in A non poterit. Cum vero non simul feratur, eo autem cieatur motu, in C prius quiescat necesse est. Ea enim quies motui, qui ex C, contraria est. Ex his igitur, quae dicta sunt, constat, motuum continuum non esse.*

Tex. 72. n *Est vero & haec ratio his, quę allatae sunt, magis propria. Non album. n. simul interijt, & factum est album. Si igitur alteratio, quae ad album est & ex albo, continua sit, nulloq. permaneat tempore, simul non album interibit, & album fiet, atque etiam non album, idem namq. trium erit tempus.* o *Praeterea, non si tempus continuum est, iccirco & motus, sed deinceps. Quo autem pacto contrariorum idem fuerit extremum, veluti albedinis & nigredinis.*

CAPITIS VIII. EXPLANATIO.

AT a uero] Probat iam, nullam lationem, circulari excepta, simul continuam & sempiternam esse posse. Motus, inquit, omnis ad locum aut rectus est, aut circularis, aut ex vtroque mixtus: sed neque rectus, neq. mixtus potest infinitam habere continuitatem: ergo soli lationi, quae in orbem fit, id competet. Assumptio probatur; quia magnitudo recta infinita nulla datur, ut lib. 3. demōstratū fuit: at tam motus rectus, quam mixtus, si infinitus sit, infinitam poscit magnitudinem. Quo fit, ut nequeat is motus perpetuus esse, nisi mobile retrocedat: si autem retrocedat, motus erunt contrarij, quos inter se continuitatem habere impossibile est: siquidem, ut constat ex ijs, quae libro 5. explicata sunt, tria requiruntur ad motus continuitatem, uidelicet unitas mobilis, temporis, & formae; quae in contrarijs motibus simul inueniri nequeunt.

Motus reflexos esse contrarios. b Motum autem] Quod motus reflexi inter se contrarij sint, probat: quia si duo mobilia per eandem lineam rectam simul ferantur, alterum ab A in B, alterum a B in A, mutuo sese impedient perdentque. Monet autem, inter motionem, qua ad superum locum itur, & eam qua motus ad latus deflectit, praedictam repugnantiam non cerni, cum eae mutationes sibi impedimento non sint.

c Sed motum] Rectum motum perpetua continuitate praeditum dari non posse, ita ostendit: Motus rectus nequit perpetuari, nisi per recursum: sed in puncto recursus, tam in linea recta, quam in circulo datur quies: non ergo talis motus perpetuam con-

tinui-

tinuitatem habebit. Antequam vero assumptionem probet, ait, non idem esse, moueri in circulum, & super circulo. Nam id quod super circulum mouetur, potest motum perpetuare, vt in cœlesti motu patet: non autem id quod mouetur in circulum, ita videlicet vt procedat ab A in B, & regrediatur à B in A per eandem partem circuli: in hoc enim motu interuenit reflexio, in priori vero non.

d Stare autem] Mobilia in prædictis reciprocationibus retardari, probat tum testimonio sensuum, tum ratione. Prius tamen duo sumit: alterum; in linea, super qua fit latio, tria reperiri, principium, medium, & finem: mediumq. cum principio & fine collatum vtriusq. rationem obtinere: proindeq. etsi re vnum sit, ratione diuersum esse. Alterum est: medium lineæ punctum non esse medium actu, idest, ita medium, vt comparatione motus actu sit principium & finis; sed potestate, idest, posse tale fieri, seu vt tale sumi a re mota, si eo perinde vtatur, ac si reipsa ita se haberet.

e quare quodcumque] Ratio, qua propositum concludit, hæc est: Nullum mobile potest ad punctum aliquod peruenire, ab eodemque recedere, illo vt principio & fine vtendo, nisi antequam recedat, interiecta quiete subsistat: sed id, quod reflectitur, peruenit ad punctum aliquod, & ab eodem ita recedit, ut illo tanquam principio & fine vtatur: oportet igitur vt in eiusmodi puncto interquiescat.

f Cum fertur] Sensus est: Id, quod continuo motu agitur, momento solum, non tempore, in B est, nisi dicatur esse illic in tempore ratione momenti, quod illius temporis pars est: quo pacto id, quod fit hodie, dicitur in hoc mense fieri. Vocat autem momentum diuisionem temporis; quia tempus momentis diuiditur, sicuti punctis linea, lineis superficies, superficiebus corpora.

g Quocirca &] Contra superiora hunc in modum obijceret quispiam: Si mobile ab eodem puncto spatij simul abesse, eidemq. adesse non posset; sequeretur, duorum mobilium æquæ velocitatis, quæ in principio duarum æquarum linearum constituta essent, alterum prius ad linæ metam, quam alterum peruenturum esse: quod est aperte falsum. Probatur sequi: sit enim linea A B C, cuius medietas sit B C: designeturq. alia linea D E, æqualis medietati B C: tunc moueatur mobile F, motu continuo super tota linea A B C: in instanti autem, in quo uenerit ad punctum B, incipiat moueri mobile G super linea D E, & sit æquæ uelocitatis cum mobili F: tunc mobile G prius ueniet ad punctum E, quam mobile F ad punctum C: quia cum mobile G discedat a puncto D, in eodem temporis puncto, in quo mobile F uenit ad punctum B; & mobile F, ut ais, non possit simul inde abscedere: sequitur, mobile G prius discedere a puncto, quod est initium suæ lineæ, quam mobile F discedat a puncto B, ac proinde citius uenire ad punctum, qui est terminus suæ lineæ Huic dubitationi respondet Aristoteles, non eandem esse rationem in puncto, quod est medium lineæ, supra quam mobile continue mouetur, atque in puncto reflexionis. Etenim punctum, quod est in medio, non est actu finis nec principium, sed potestate duntaxat: ac proinde mobile non utitur eo, quasi esset actu duo: nec ad illud accessisse & recessisse perhibetur, quamdiu ut pũctum medium sumitur; sed tñ dr per instans in eo fuisse. At uero punctũ reflexionis actu est finis unius, & exordium alterius, ideoque dicendum non est, mobile momento tantum in eo fuisse; sed ad illud peruenisse, deinde abscessisse, atque adeo inter eum accessum & abscessum interiecta quiete a motu aliquandiu cessasse.

h Eodem modo] Conabatur Zeno motum tollere, tum alijs rationibus, tum ea: quod si motus esset, cum in quolibet spatio insint infinita dimidia motu percurrenda, oporteret infinitum finito tempore transiri: quod repugnat. Huic argumento respondet Aristoteles lib 6. nihil mirum, si infinita dimidia spatij finito tempore conficiantur, cũ in ipso ẽt tempore finito inueniantur infinita dimidia spatij, dimidijs sese adæquantia. Porro hæc responsio, etsi ad disputantem satis fuerit: tamen ad rem ipsam & ueritatem non omnino satisfacere uidetur, cum adhuc omissa magnitudine supersit explicandum, quonam pacto infinitæ partes temporis intra finitæ durationis terminos pertranseant. *Ratio Zenonis. Respon. Arist.*

i Verum dicendum] Zenonis argumento eam nunc adhibet responsionem, quæ ad rei naturam simpliciter accommodata sit, & cum ijs, quæ proxime dicta sunt, cohæreat, *Alia responsio.*

Traditum

Traditum est enim, puncta in media magnitudine potestate duntaxat, non actu esse in actum ascit venire, si quis lineā secuerit. Hoc ipsum,ait,de partib. magnitudinem integrantibus affirmari posse: videlicet potestate solum plures atque infinitas esse, iisq. continuitatis dari motum continuum;actu vero diuisis continuitatem illico dissolui.Igitur quærenti,num infinitæ partes spatij seu magnitudinis pertransiri possint:respondendum erit,partim posse, partim nō posse. Si.n.actu sint,non poterunt, quia repugnat percurri infinitū actu:si potestate,quo sunt in continuo, nihil obstabit,quominus percurrantur; conficiuntur enim tunc ex accidente, id est, ratione totius, & per modum vnius.

K Perspicuum vero] Tradiderat paulo ante,non posse in eodem momento dari accessum mobilis ad aliquod punctum spatij, & recessum ab eodem:id ipsum nunc diligentius comprobat,momenti naturam explicando.Docet igitur, momentum,quod prius & posterius secat,licet ex se ad vtrumq. pertineat, tanquam finis & vnius & initium alterius: tamen si rei, quę mouetur, ratio habeatur, posteriori tempori ascribendum esse; alioqui futurum,vt idem simul sit,& non sit; itemq. vt cum res genita est, non existat: vsg.si aliquod corpus ex albo nigrescat,instans,quod diuidit tempora,in quibus id modo album,modo nigrum vocatur; ad vtrumq. eorum temporum spectat; estq. terminus eius,in quo fuit album, & exordium illius, in quo est nigrum. Veruntamen si attendatur ad subiectum,quod ex albedine ad nigredinem tendit, tunc eiusmodi instans nigredini erit ascribendum, pronunciandumq. tale subiectum in eo instanti nigrum effectū esse: alioqui si tam ad albedinem, quam ad nigredinem pertineat, dicetur res simul alba & non alba,ac postquam nigra euasit, nondum nigra erit.Quod hunc in modum Aristoteles concludit: Sit tempus A B, sit mobile D, ex albedine ad nigredinem tendens, quod toto tempore A fuerit in albedine,& toto B sit in nigredine.S. C,inquit,commune esset ipsis A & B,habita ratione D, sequeretur, D in ipso C esse album & non albū; album,quia in quolibet momento ipsius A erat album: non album,quia in quolibet ipsius B,atque adeo in C,quod est eius principium,non est album. Quare ne hoc absurdū admittatur,dicendum erit, C ad solum B spectare, & in quolibet momento ipsius A rē esse albam, in quolibet ipsius B, atque adeo etiam in C, nigram esse. Deinde, quod de motu asseruit, idem de generatione & corruptione suo modo existimandum esse, monet.Hinc vero notum haberi vult,momentum esse quidpiam insectile, proindeque verum esse,quod antea tradiderat; nimirum in eodem instanti accessum & recessum eiusdem mobilis dari non posse.

l Atque hæ] Redit ad institutum, probatq. alijs rationibus, communibus tamen & logicis,hoc est,probabilibus,motus reflexos continuos esse non posse.duciq inprimis ad uersarium ad duo absurda hoc modo. Motus ab A in B, (vt ait) est continuus cum motu a B in A: ergo cum mobile incipit moueri ab A in B, simul etiam dicetur moueri a B in A,quia omne, quod continuo motu cietur,vbi primum moueri incipit, dicitur moueri, ad quemcunq. terminum peruenire tandem debet. Cum igitur motus ab A in B, & a B in A,sint contrarij,admittendum erit,idem mobile simul contrarijs motibus agitari,quod a vero abest. Deinde, cum mobile incipit moueri ab A in B,iam mouetur ad A,sed nihil proficiscitur in contrarium, nisi ex suo contrario,ergo cum primum incipit moueri ab A,antequam perueniat ad B, iam mouetur ex B, in quo neque est, neq. vnquam fuit, quod perspicue absurdum est.

m Præterea ex] Alia ratione idem comprobat. Omne,inquit,mobile,quod motu aliquo cieri debet,nec dum tamen cietur,opus est, vt prius sit in quiete ei motui contraria,qualis est quies in termino a quo, cum enim alterum priuatiue oppositorum abest, adesse alterum necesse est, atqui cum mobile mouetur ab A in B,nondum mouetur motu reflexo,qui fit a B in A,alioqui moueretur simul motibus contrarijs,ergo antequam tali motu moueatur,quiescere oportet in termino a quo,scilicet in B;ac proinde dabitur quies inter illos duos motus,ex quo fiet, vt continui non sint.

n Est vero] Hæc est alia ratio ad idem confirmandum, aliquantulum magis propria,quia petitur ab ijs, quę magis per se motum attingunt, videlicet, In alteratione, ex non albo ad album progrediente, simul non album interijt, & factum est album,

ergo

ergo ſi eiuſmodi alteratio continuata ſit cum ea, qua ex albo ad non album ſit reflexio; ſequetur, ſimul album & non album fieri: imo ſimul fieri & interire album, & corrumpi ac fieri non album: quod repugnat.

o Præterea non.] Poſtremam affert rationem, quæ ſit veluti ſuperiorum correctio. Eſto, inquit, in puncto recurſus nulla foret intericcta quies; non iccirco tamen motus reflexi iudicandi eſſent continui, ſed contigui: ii quidem ſpecie diſtinguuntur, ſibique mutuo aduerſantur. Quo fit, vt eodem termino communi copulari nequeant. Videtur autem ſignificare hoc loco Ariſtoteles, tametſi hactenus propoſitæ rationes non omnino conuincant, dari ſemper in puncto reflexionis quietem; nihilominus illud ſaltem haberi, motus reflexos non debere continuos exiſtimari.

QVAESTIO I.

Vtrum mobile, quod reflectitur neceſſario quieſcat in puncto reflexionis.

ARTICVLVS I.

Propoſitæ quæſtionis enodatio.

De hiſce opinionibus Ægidius & Venetus ad text. 65. M. Alber. tra. 3. c. 2. Lauellus q. 12. huius l. Maironius in 2. diſt. 13. quæſt. 8.

IN hac controuerſia, de qua 7. & 8. huius libri cap. diſſeruit Ariſtoteles, variæ ſunt interpretum ſententiæ. Nam Auerroes affirmantem partem veram credidit, in motibus reflexis naturalibus. Alij eandem in omni motu veram putant: ſi modo quies accipiatur, non pro negatione motus in tempore, quo ſuapte natura mobile cieri poſſet; quæ eſt propria & germana huius nominis vſurpatio: ſed pro quacunque motus vacuitate, ſiue momento inſit, ſiue in tempore. Alij contendunt, per ſe in omni reflexione dari quietem proprie dictam: ex accidente vero, hoc eſt, ſi mobile aliqua aduentitia neceſſitate aliunde interpelletur, non dari.

Verum omiſſa ad contrarias partes diſceptatione, quatuor concluſionibus hæc quæſtio explicanda eſt. Prima ſit: Cum mobile ab externo motore per ſpatium plenum cietur, nec ei opponitur corpus durum, aliudve agens vehementius, à quo aliorſum deflectatur, ſemper datur quies in puncto reflexionis. Hæc concluſio hūc in modum probatur: Sit corpus aliquod graue vt tria, quod impulſu ſex graduum verbi gratia, per aerem ſiue aquam in ſublime feratur, huiuſmodi aſcenſui reſiſtūt tres illi gradus grauitatis, & medium, quod ponamus habere quartam partem vnius gradus reſiſtētiæ, ergo tamdiu duntaxat impetus ille mouebit ſurſum corpus graue vt tria, quouſque impetus adeo debilitetur, vt ſit tātummodo vt tria cum

Prima cō cluſio.

A quarta parte vnius gradus actiuitatis, tūc enim inter impulſum, & totam reſiſtentiam ad motum ſurſum, erit proportio æqualitatis; atque adeo ceſſabit actio, ſed deinceps ad deſcenſum tantummodo impellet grauitas vt tria, reſiſtent vero tres gradus impulſus cum quarta parte vnius gradus; medium autem (vt poſuimus) habet aliam quartam partem gradus, qua deſcenſui obſiſtit, ergo cum a proportione minoris inæqualitatis nō procedat actio,
B tamdiu graue eo in loco quieſcet, quouſque duę quartæ vnius gradus impulſus remittantur, incipiatque impulſus minor eſſe, quam virtus deorſum trudens. Adiecimus in hac concluſione; cum mobile ab externo motore cietur, quia ſi mobile ſit viuens, quod a propria forma agitur, non eſt cur tunc in puncto recurſus neceſſario danda ſit quies, cum enim auis exempli cauſa, volatu locum aliquem attingit, nihil ſane cogit, aſſerere, non poſſe
C illam immediate poſt inſtans, quo eiuſmodi locum tenuit, ab eodem recedere.

A proportione minoris inęqualitatis nō procedit actio.

Secunda concluſio: Si mobile per ſpatium vacuum ferretur, non oporteret in puncto reflexionis quietem dari. Hæc ita ſuadetur: Sumatur graue vt tria, quod per ſpatium inane, impulſu vt ſex aliūde ſibi iniecto, in ſuperiorem locum euadat. Huic aſcenſui tantummodo reſiſtit grauitas vt tria; cum medium nihil obnitatur; ergo tamdiu graue in ſublime tēdet,
D quouſque impulſus continua remiſſione debilitetur, perueniaturque ad inſtans, in quo grauitas & impulſus proportionem æqualitatis inter ſe habeant, ſed immediate poſt eiuſmodi inſtans iam impulſus erit minor, quam vt tria; ſiquidem continue debilitatur, ergo tempore proxime ſequenti mouebitur corpus graue deorſum. Quare nulla tunc quies inter vtrūq; motum

Secunda concluſio.

motum intercedet; sed vnum idemq. momentum, erit simul primũ non esse ascensus, & vltimum non esse descensus.

3. cõclus. Tertia conclusio. Cum mobile in sublime proiecto occurrit descendens corpus durum, aut quoduis agens fortius, a quo in contrariã partẽ impellitur, non opus est dari quietẽ in puncto reflexionis. Hęc probatur. Etenim si grano milij sursum proiecto occurrat magna moles ferrea, haud dubie nulla interponetur quietis mora in pũcto, quo milij granũ reflectit; alioqui eiusmodi granũ molẽ ferreã ĩ medio aere detineret; quod est perspicue absurdũ.

His adde, non solum cum vnũ corpus a superiori loco alteri occurrit, mõ paulo ante explicato; sed etiam cum quolibet modo vnum ad alterum proijcitur, ita vt neutrum comprimatur, alterive cedat, haud oportere dari quietem in puncto reflexionis. Quod probatur: Nam si in eo euentu proiectum corpus quiesceret, sequeretur, non posse iam illud cum impetu resilire; quod experientiæ aduersatur. Etenim corpus proiectũ post quietis morulam non posset a corpore obiecto moueri: tum quia corpora, quæ attrahendi & expellendi vi carent, nequeunt loco mouere, nisi ipsa pariter loco cieantur: tum quia cum naturæ necessitate, & non libere agant, haud dubie mouerent eo tempore, quo mobile (vt aduersarij fingunt) interquiescit; cum patiens agenti, quantum res poscit, propinquum sit. Denique, quod tunc nec a proiectore per vim impetus ab eo iniecti moueri posset, inde patet: quia si talis impetus post quietem moueret, cur non etiam eo tempore, quo corpus quiescere dicitur, moueret? Asserendum est igitur, hęc mobilia non quiescere in puncto reflexionis; sed primum non esse motus directi, esse vltimum non esse reflexi, moueriq. reciproco motu ab illo ipso impetu, quo prius directe ferebantur: hic enim impetus propter obstaculum, in quod incurrit, ducit corpus in oppositam partem, tametsi in eo conflictu infringatur & flaccescat, vt experimento constat. Diximus, si corpus proiectum, & quod ei opponitur, adeo dura sint, vt neutrum comprimatur; alterive cedat: quia si proiectum cedat cõprimaturve, poterit aliqua sui parte in pũcto reflexionis quie-

A scere: vt videre est in pila ad parietẽ proiecta; sensu n. patere videtur, superficiem, qua pila primo parietem attingit, quiescere in puncto recursus: pila namq. post primum contactum impetus, versus parietem vi cõprimitur, ipsumq. parietem ſm maiorem ac maiorem suæ superficiei partẽ successiue pertingit, quousq; resilire, & parietem successiue deserere incipit.

4. cõclus. Quarta conclusio: In cæteris mutationibus vt plurimum datur quies in puncto, vbi fit reflexio, non tamẽ necesse est,

B eam quietem perpetuo dari. Prior pars huius assertionis ostenditur: Nam inter generationem & interitum eiusdem rei perpetuo cadit quies; siquidẽ substantia gignitur per primũ sui esse, interit vero per primum nõ esse: at inter primum esse & primum non esse rei genitæ, necesse est interponi tps; in quo illa existat, cum materia non nisi tempore ad aliam excipiendam formam disponatur. Præterea, cum (Probatio priorispartis.)

C aggeneratio, & corruptiõ substantialis ei opposita, accretiõnem & diminutionem adiunctam habeant, necessario etiam inter accretionem & diminutionem intercedet quies: propterea quod, vt proxime dictum fuit, nequit noua forma aduenire priore abscedente, nisi inductis dispositiõnibus, quæ momento inferri nequeunt. Quod deniq. inter oppositas alterationes maiori ex parte quies intercipiatur, (Aggeneratio hẽt coniunctã accretionem.)

D ex eõ constat; quia raro accidit, agens cõtrarium ita patienti applicari, vt primum non esse vnius alterationis sit vltimum non esse contrariæ. Posteriorem vero eiusdem assertionis partem ea ratio ostẽdit: quia saltem in ijs, quæ ad natiuam temperiem redeunt, vt cum aqua remoto calefaciente sese in pristinam frigiditatem reuocat, non est incommodum, primum non esse calefactionis esse vltimum non esse frigefactionis. (Probatio posterioris partis.)

E

ARTICVLVS II.

Obiecta aduersus ea, quæ proxime dicta sunt.

VErum contra ea, quæ proximo articulo statuimus, videtur esse inprimis auctoritas Aristotelis, superioribus capitibus indiscriminatim asserentis: id, quod loco mouetur & reflectitur, quiescere ubi fit reciprocatio: tum etiam tria potis-

potissimum argumenta; quibus id stabili A re adnixus est. primum, quia si inter motum directum & reflexum, non daretur quies, essent ij motus inter se continui, proindeq. contrarij motus, atq. adeo specie distincti inter se cōtinuarentur: quod fieri nequit. Deinde, quia mobile, quod reflectitur, existit in puncto reflexionis, tanquam in principio & fine, actu: quod non videtur in eodem instanti posse fieri. Postremo, quia mobile, antequam moueri incipiat, quiescere debet sub termino B a quo: quare cum terminus ad quem motus directi, sit terminus a quo reflexi, necessario mobile interquiescet in puncto reflexionis.

1. argum. Arist. · *2. argum.* · *3. argum.*

Cōtra primā concl. Deinde contra primam conclusionem hunc in modum obijcitur. Vbi primum cessat ascensus lapidis, mox vanescit totus impetus, quo sursum ferebatur: ergo nihil morę inter eius ascensum & descensum interponetur, atque adeo nulla illic dabitur quies. Probatur antecedens: qa, C vt docuit Arist. hoc in lib. c. 10. tex. 82. cā motus proiectorum est in medio: medium autem non impellit, nisi dum a tergo urgens per suum motum vehit mobile: ergo ubi primum lapis deferri desijt, omnis impulsus cessat.

Contra secundam. Item contra secundam: Ipsa intercapedo spatij uacui remoratur mobile, alioq. per uacuum fieret motus in instanti: ergo mobile in uacuo non poterit immediate post primum non esse ascensus moueri.

Cōtra tertiam. *1. argum.* Denique aduersus tertiam: Si ænea pila atramento conspersa sursum iaciatur, eiq. occurrat corpus durum, inficietur eiusmodi corpus atramento pilæ: hæc antem infectio non uidetur posse momento fieri: sit igitur in tempore, quiescente pila. *2. argum.* Deinde, si moles ænea minime cedens ad parietem allidatur, cum illum secundum partes aliquas diuiduas tangat, nequibit secundum eas omnes partes simul diuelli: ne interim dum aer ad punctum medium accurrit, in interiecto spatio uacuum detur, ut in 4. huius operis libro di cebamus: necesse est igitur mobile inter quiescere, dum aliæ atque aliæ partes succedente aere paulatim adiunguntur. Quare non uidetur negandum, in hisce euentis, inter accessum & recessum corporum, mediam quietem interponi.

Cap. 9. q. 1. ar. 5. in fol. 4.

ARTICVLVS III.
Dilutio obiectorum.

Nihilominus dicēdum, uera esse, quę articulo proximo asseruimus. Ac primum, quod ad Aristotelem attinet, sunt qui illum hac in re parum attente philosophatum esse dicant. Alij uero eū ab hac calumnia, uti par est, uindicant, aiuntque, ideo loco citato docuisse, dari quietem in puncto reflexionis; quod maiori ex parte dari soleat: ac tametsi uideatur id uniuersum concludere: non proinde tamen censuisse, ostensum id ab se rationibus firmis, sed probabilibus tātum, & ad ueritatis speciem adductis, disputasse. Quare soluenda a nobis erunt eius argumenta, quatenus absolute astruere uidentur, necessario prædictos motus inter media quiete disiungi.

Respons. ad 1. arg. Arist. Ad primum neganda est consecutio, ex ipsius Arist. doctrina, hoc in lib. ad initium cap. 9. t. 73. ubi docet, sufficere aliquando unum idemq. momentum, ad disiungēdos & discontinuādos motus duos: uti uidere est in descēsu canis, qui de turri decidens in medio lapsu intermoritur: in eo namq. descensu, unum & idem instans motum canis a cadaueris motu distinguit: cum idem sit primum non esse prioris motus, & ultimum non esse posterioris: siquidem in eo puncto temporis, quo canis interit, cessat eius motus, (qa D ad motus singularitatem exigitur rei motæ identitas) & in eodem incipit motio cadaueris. Quod qua ratione intelligendum sit, lib. 5. exposuimus.

Ad 2. Ad secundum inficiamus, non posse idem punctum esse actu principium & finem, quatenus in eodem instanti, alio atque alio modo sumpto, terminari & inchoari possunt motus totales diuersi, ut proxime diximus.

Ad 3. Ad tertium neganda est propositio: fieri enim potest, ut lationem sine ulla mo- E rula alteratio cōtinenter sequatur. Quæ est ipsius auctoris solutio 5. huius operis, cap. 4. tex. 40.

Dil. obie. contra 1. concl. Quę uero a nobis obiecta fuere, ita diluentur. Ad id, quod contra primam conclusionem opposuimus, dicendum: impulsum, quo lapis deferitur, in ipso lapide hęrere. Neque Aristot. loco citato totam causam

causam motus proiectorum ad medium referre; sed affirmare, eiusmodi motum dependere partiatim a medio, quatenus impetus, quo proiecta feruntur, vi medij a tergo vrgentis incrementa sumit, vt fuit a nobis * 7. lib. explicatum.

* Ca. 2. q. 3 artic. 8.

Dilut. 1. obiec. contra 2. conclus. Ad aliud contra secundam occurrendum: etsi propter spatij vacui intercapedinem necessario mobile tempus consumat: non posse tamen spatium vacuum mobile, ne moueatur, detinere, cum ea detensio non nisi a resistente fieri queat; quod in vacuo nullum est.

Dilut. 1. obiec. contra 3. conclus. Ad primum contra tertiam respondendum est: dum pila aenea attramento illita alterum corpus imbuit, ipsum attramentum, hoc est, corpus, in quo ater color inest, necessario cedere, deprimiq. aliquantulum, ac proinde in eo euentu morulam cadere & quietem, vti superius de pila, cuius partes ob mollitudinem cedunt, astruximus.

Dilut. 2. Ad secundum dicito: Si inter pilam, & corpus quod tangitur, nihil aeris, aut alterius corporis, quod illico metu vacui rarescat, interiectum sit, (intercipi vero ut plurimum solet, docente Aristo. lib. 2. de anima c. 11. t. 113.) tunc nequire immediate post momentum contactus totam pilam a pariete diuelli, atq. adeo quietem aliquam inibi futuram. Sed enim id non ex vi motus reflexi, sed propter vacui periculum eueniet.

QVAESTIO II.

De inceptione & desitione rerum.

ARTICVLVS I.

Praeludia ad futuram disputationem.

Inceptio & desitio quid. HVius controuersiae occasio sumpta est ex ijs, quae tradidit Aristoteles tum c. 8. huius libri t. 65. tum l. 6. c. 5. t. 43 & sequentibus, vbi quaedam ad rerum inceptionem & desitionem spectantia perstrinxit. Vt asit quid dicendum sit aperiamus, nonnulla praenotanda erunt. Primum sit; Inceptionem significare initium durationis rei: Desitionem vero finem durationis eiusdem. Quo fit, vt qui qm pacto res incipiant ac desinant, inquirit, non aliud

A scicitetur, quam quo se habeat instantia, quib. vtrinq. rei duratio clauditur: an s. ex parte principij cōnumerandum sit instans cum tpe, in quo res existere dr, ita vt in illo iam sit, & immediate ante nō extiterit: an vero pertineat ad tps praeteritum, in quo res nondum erat, ita vt in ipso nondum existat, sed immediate post? Similiter ex parte finis, pertineatne instans ad id tps, in quo res adhuc est, ita vt in ipso res existat, & immediate post non

B sit; an vero spectet ad futurum, in quo res iam non existit, ita vt in eo instanti non sit, & immediate ante extiterit? Ex quib. intelligere fas erit, vnāquāq. rem altero duorum modorum incipere: nimirum vel in instanti, quo ita est, vt immediate ante non fuerit; quod Philosophi in scholis vocant incipere per primum sui esse, siue intrinsece, vel in instanti, quo ita non est, vt immediate post sit; quod appellant incipere per vltimū non esse, siue extrinsece. Quot modis res incipiam.

C Pari ēt rōne colligere licebit, altero duorum modorū quālibet rem desinere, aut s. in instanti; quo ita est, vt immediate post non sit; quod vocant desinere per vltimum sui esse, & intrinsece, aut in instāti, in quo ita non est, vt immediate antea fuerit; quod appellant desinere extrinsece, seu per primum sui non esse. Quot modis res desinant.

D Deinde aduertēdum est, etsi quaedam entia sint, quae vt in libro * 4. exposuimus, neque instantib. nostri temporis, neque tempore mensurentur, vt Angeli: posse nos tamen eorum inceptionem & desitionem ad nostra instantia tempusq. coaptare, ita vt dicamus ea incipere per primū sui esse, cum eorum inceptio respondet alicui nostri temporis instāti, in quo iam sunt, & incipere per vltimum non esse, si non existant, nisi immediate post aliquod instans nostri temporis.

* Cap. 14. e. 3. art. 2.

ARTICVLVS II.

E

De inceptione & desitione rerum successiuarum, instantium, aliorumq; id genus,

1. assertio. VT igitur a rebus, quae in successione consistunt, ordiamur; sit prima assertio: Motus & tempus incipiunt per vltimum sui non esse, desinuntq. per primum

mum sui non esse. Hęc assertio ita probatur: Motus & tempus, vt * 6. lib. ostensum fuit, non pōt in instanti esse: ergo nō habent primum, neque vltimū instans, in quo sint, atque adeo non incipiunt per primum sui esse, nec desinunt per vltimū sui esse: sed quęcunq; non ita incipiunt & desinunt, necessario incipiunt per ultimum non esse, & desinunt per primū sui non esse: igitur motus & tēps & incipiunt & desinunt prædicto modo. Id quod de motu diximus, pari rōne de quiete asserendum est. Nam quies, cum sit negatio motus in subiecto apto, & in tēpe a natura constituto, neutiquam in instanti esse poterit, sed in tempore, ut Aristoteles lib. 6 huius operis, c. 3. tex. 30. probat.

*C. 6. q. 1. ar. 2.

Quare non recte quidam, negantes quietem in instāti esse, eam nihilominus desinere inquiunt per ultimum sui esse: conuincunt̄ enim male concedere, quod recte negant, siquidem quicquid per ultimum sui esse desinit, in instāti est; quia de eo uere dicimus, nunc, idest, in hoc momento existit, & immediate post non erit: quare existeret quies in momento, & quod inde consequens est, coguntur prædicti auctores concedere motū in instanti. Erit tamen qui objciat: Aristoteles 6. huius operis c. 3. tex. 31. asserit, id quiescere, quod similiter se habet nunc, ac prius; sed id quod in tempore antecedente quieuit, similiter se habet in instāti, quo id tēpus clauditur, ac se habebat prius: ergo in eo instanti quiescit. Huic obiectioni, omissis aliorū solutionibus, occurritur, illius loci Aristotelici hanc esse sententiā. Illud quiescit, quod nunc idest, hoc tempore similiter se habet, ac prius. Itaque non oportet, ut quod ante hoc instans quieuit, in eodē quiescere dicatur, in eo enim nec uere dicimus mobile moueri, nec quiescere, sed nō moueri.

Quies nō definit p ultimum sui esse.

Obiectio.

Solutio.

Secunda assertio: Res permanentes, quæ absolute cum motu incipiunt ac desinunt; incipiunt per ultimum non esse, & desinunt per primum non esse. In hac assertione motus nomine intelligenda est quæuis mutatio successiua. Diximus, Quæ absolute cum motu incipiūt ac desinunt: quia quæ secundum aliquid sui momentanea mutatione inchoantur, deinde quoad aliud per motum efficiūtur,

2. assertio.

A simpliciter incipiunt per primum sui esse: licet quoad id, quod motu inducitur, incipiunt per ultimum nō esse. Vt patet in solis illuminatione: sol. n. eo ipso momēto, quo a Deo procreatus est, quoquouersum per totam sphæræ suæ regionem lumen diffudit; & in eodem) extrinsecus tū) cœpit per mutationem successiuā in omnibus partibus, ad quas mouebatur, lumen augere: Itaque subita illa effusio lucis incepit per primum sui esse, lucis autem circumuectio & incrementū, in alijs

B atque alijs hemisphærij partibus successiue peracta, non nisi per ultimū sui nō esse inchoata est. Aduerte autem, cum dicimus, in hoc instanti non esse motum tēpusue, & immediate post fore, noīe instantis non esse accipiendum uerum & reale instans, sed imaginariū. Namque ut * li. 6. exposuimus, sicuti fieri nequit, ut initio motus detur aliquod mutatū esse: ita nec dari potest uerum & positiuū instans, qđ

*C. 9. q. 1 ar. 1.

C ad eum motum uel tēps intrinsece attineat: quicquid in contrariā partem scripserit Iandunus eod. lib. 15. alijq; nonnulli, quo loco citato refutauimus.

Si tertia assertio: Indiuisibilia rerum successiuarum, idest, temporis instantia, & puncta motus, quæ mutata esse nuncupant̄, incipiunt per primum sui esse; desinūtq; per ultimum sui esse. Hæc facile suadet̄; quia isthæc indiuisibilia habent totum suum esse in instanti, nec ualent consistere ultra momentum, quod

3. assertio

D necessario est, & primū esse eorum cum antea non extiterint, & ultimū esse, cum immediate post interitura sint. Id, quod de indiuisibilibus temporis & motus asseruimus, dictum quoque uolumus de actionibus momentaneis; cuiusmodi sunt uolitio & intellectio; cum per solum instans durant In his. n. eadem ratio conspicitur, siquidem totum suum esse in instanti solum possident, nec ante illud extitere, aut immediate post existent. Sciē

E dum tamen, actiones intellectus & uoluntatis non semper momentaneas esse; cum substantiæ intellectrici liberum sit, eas tempore conseruare, non solum cum eadem, sed cum maiori intensione, adhibente potentia successiue uehementiorem conatum ut in * 3. lib. diximus.

*C. 2. q ar. 2.

Verum Gregor. in 1. dist. 17. q. 2. ar. 2.

S Lichetus

2. Refelli turopinio Greg. Lichetus in 2. dist. 2. q. 1. alijq; nonnulli A exiftimant, non poffe viribus naturæ fieri, vt aliquid præter rerum fluentium in diuifibilia, defìnat per vltimum fui effe: Vnde concedat Greg. neceffario omnem voluntatis actionem aliquanto tempore durare. Quæ tamé fentẽtia minime pro

Lege Sco. In quodl. q. 12. ar. 3 banda eft. Poteft enim voluntas pro fua libertate eum actũ, quem in hoc inftanti eiiceuit, immediate poft abijcere: alioq neceffario, & per aliquantũ tempus continuaret actũ vitiofum, quem femel inchoauit: quod nequaquã eft admittẽdũ. B

ARTICVLVS III.

De inceptione certæ incerteq; formæ in fubiecto.

SVperiori articulo explicatũ fuit, quo pacto formæ, quæ motum fequuntur, fimpliciter fefe haberent quoad defitionem & inceptionem; non fpectando certum vel incertũ earum gradum aut extenfionem in fubiecto, fed abftrahendo C cõfiderationem ab vtroque. Nunc igitur de ijfdem formis fm pofteriorem hunc modum difceptabimus. Sed obferuãdum primo erit, accidentarias formas (loquimur autem de ijs tantum, quæ & intenfionem & extenfionem vendicant) licet naturam certam ac determinatã habeãt; poffe tamen expendi vel fub certo gradu & latitudine; verbi gratia, calorẽ in octauo gradu, quo pacto dicetur à nobis hoc loco forma certa, vel fub incerta latitudine, vt calor abfolute; quomodo appellabitur forma incerta. D

Diuerfa confideratio formarum accidentaliũ.

Deinde recolendum eft; in qualibet quantitate alias effe partes formales, vel quafi formale; vt puncta, lineas, fuperficies: alias materiæ vicẽ obtinentes, nempe cæteras, è quibus corpus categoriæ quantitatis coalefcit. Porro priores partes, fi fumantur verfus eam dimenfionẽ, quam copulant, vt extima fuperficies huius tabulæ, verfus profunditatem certæ E omnino funt. Pofteriores aut poffunt quidem certæ effe, habereq; inter fe ordinem primæ & fecundæ, fi fpectentur fub tanta dimenfione, verbi gratia, vnius palmi: verum fi aliter accipiantur, incertæ funt, nec habẽt ordinem primæ & fecundæ; cum ante quamlibet fit alia prior. Vnde immediate poft primam fuperficiem A tabulæ, non fequitur pars aliqua certa verfus profunditatem, fed infinitæ. Hinc fit, vt incipere formam in fubiecto indeterminato nihil aliud fit, quam incipere in parte indeterminate fumpta, hoc eft, in infinitis partibus, quæ poft certam aliquam fuperficiem immediate fequuntur. Incipere autem in fubiecto certo fit, incipere in tanta vel tanta magnitudine.

Quid fit incipere formã in fubiecto ĩ determinato.

His pofitis fit prima affertio: Forma certa in fubiecto certo incipit per primũ fui effe. Probatur, quia fi non inciperet per primum fui effe, fed per vltimũ non effe; daretur inftans, in quo verum effet dicere, nũc tota hæc pars aquæ, v.g. non eft calida vt duo, & immediate poft erit calida vt duo, quod tamen falfum effe oftenditur. Nam vel in eo inftanti defideratur aliquid ad perficiendũ calorem vt duo, vel nihil: fi nihil, iam in eo inftanti tota illa pars erit calida, vt duo; quod negabatur, fi vero deeft aliquid, cum id nõ poffit effe infectile, quia infectile adiectum alicui non efficit maius, vtique erit fectile, atque adeo prius inducetur eius medietas, q̃ totum. Qu re poft illud momentũ dabitur quoddã aliud inftans, in quo tota illa fubiectũ pars nondũ fit calida vt duo: & ex cõfequenti, punctũ illud tẽporis antea defignatũ, non erit vltimũ nõ effe caloris vt duo in tota illa parte: Quo fit, vt negari non poffit, prædictum calorem incipere per primum fui effe.

1. affertio.

Illud vero hoc loco ignorandum non eft; in toto tpe antecedente, momẽtum, quo certa illa forma incipit per primum fui effe, toto inquam collectiue fumpto, nihil illius formæ deeffe in acquiri (liceat enim tritum in hac materia loquẽdi modum vfurpare) quia in toto eo tẽpore acquirebatur latitudo illa caloris vt duo: deeffet tamen in acquifito effe, fi quidem nondum acquifitionis motus ceffauit: at in inftãti terminatiuo, in quo motus cuanuit, adeffe iam omnes illas partes in ftatu quieto. Si autẽ loquamur de tempore antecedente diuifiue fumpto, deeffe aliquid fectile, quod acquirẽdum fupereft per fubfequentem motus partẽ; cum in eo pars vna antecedens, alia fubfequens defignari poffit.

Ante inftans quo certa forma icipit, qd defit.

Sit fecunda affertio: Forma certa in fubiecto incerto, feu indeterminate fumpto, in-

2. afsertio

pto, incipit per vltimum nō esse. Hæc ita probatur. Calor, v.g. vt est cōis Philosophorum vox, acquiritur in subiecto vniformiter difformiter. Erit igitur aliquod instans, in quo in prima superficie versus agēs fit calor vt duo; & in partibus, quæ post primam superficiem immediate sequuntur, fit quicquid est infra calorem vt duo (nisi enim ita res haberet, nō extēderetur calor vniformiter difformiter, vt consideranti patet) Rursus, eiusmodi subiectum immediate post calefiet: vel ergo immediate post acquiret calorem vt duo, vel minorem. Non minorē; quia sequeretur nō habuisse antea, quicquid est infra calorem vt duo: acquiret igitur calorē vt duo, atque ita calor certus in incerta parte incipiet p vltimū nō esse.

Si iā aliquis obijciat. Id, quod in hoc

Obiect.1. instāti deficit ad calorem vt duo, est qui sectile: prius ergo eius medietas acquiretur, quam totum: atque ita eiusmodi calor certus in parte incerta non comparabitur immediate post: hac quippe ratione paulo superius ad primā assertionem

Obiect.2. confirmandā vsi fuimus. Secundo: Calor extenditur vniformiter difformiter: non poterit ergo certæ intēsionis calor in aliquam partē subiecti immediate post diffundi. Tertio: Forma certa nequit incipe

Obiect.3. re, nisi euanescente ea parte motus, per quam inducitur; siquidem quamdiu motus durat, efficitur forma; dum autem efficitur, non certa, sed incerta est: atqui non pt ea pars motus immediate post interire, quia cū immediate post sit futura, esset simul, ac simul interiret: ergo, &c.

Ad primum horum concesso antecedente neganda est consecutio. Nam cum

Dil.1. ob. id, quod deest ad calorem vt duo, incertum indeterminatumq; sit, vtpote quidquid est infra calorem vt duo, nequit in eo designari medietas, quæ prius comparetur; id enim, quod incertū est, in duas medietates secari non potest: ideoq; nec licebit accipere instās, ante quod totum acquisitum nō fit in parte incerta. Ratio vero, qua primam conclusionem astruximus, sumebat partē certā, in qua calor, qui deerat, necessario erat certus, proindeq; diuiduus in duas medietates. Nam calor, qui certo instanti insidet in parte aliqua certa & definita, non potest non

certam intensionem vindicare, ac siquid ad calorem vt duo deficit, id quoque certum est.

Ad secundum dicēdum: Quamuis prima veluti productio caloris incedat vniformiter difformiter, postmodo tamen etiam vniformiter progredi; aliter non posset ignis perfecte sibi passum assimilare. Postquam igitur calorem vt duo in primam superficiem intulit, ipsum deinde per passum effundit, vsque dum id sibi assimilet, & in ignem conuertat. At saltē in toto minimo, quod versus ignē est: non potest, potest, sæpenumero esse calorem vt octo vniformiter, antequam ignis generetur. Dil.2.ob.

Ad tertium dicendum: Portionem motus, per quam producitur pars illa caloris in parte incerta, immediate post incipere & desinere: id enim nihil est aliud, quam immediate post sequi partes infinitas, easdemq, euanescere, ita tamen vt sicut non datur prima, quæ incipiat, nec etiam detur prima quæ desinat. Dilut.3.

Sit tertia assertio: Forma incerta in subiecto incerto incipit per vltimum non esse. Hanc assertionem vt probemus, supponimus id, quod in * libris de cœlo ostē dimus, nimirum potentias actiuas, quod ad sua effecta spectata sm distantiam, habitaq; ratione indiuisibiliū terminorum quantitatis, qui bus spatium designatur, terminari extrinsecus versus maximum, idest, dari superficiem, in qua, verbi gratia, non sit lux a corpore lucido producta, & ante illam sit. Hoc posito, confirmatur assertio in hunc modum: producat corpus lucidum vniformiter difformiter lucē in aere, vsque ad nonum gradum: vtique dabitur vna superficies, quæ nihil omnino lucis habeat, ita tamen vt in parte aeris illi superficiei immediatā versus agens sit aliquid lucis: moueatur deinde corpus lucidum versus illam superficiem, quam antea luce sua nondum attigerat: in instanti, quo moueri cœperit, vere quiuis dixerit, in parte aeris, quæ sequitur post prædictam superficiē, nihil esse lucis, & immediate post aliquid lucis futurum, quod necessario erit indeterminatum. Igitur forma indeterminata in subiecto indeterminato incipit per vltimum non esse. 3. assertio *Lib 11. c. 11. q. 3.

ARTICVLVS IV.

De desitione formæ, tam certæ, quam incertæ in subiecto.

QVod vero ad formarum, de quibus hactenus egimus, desitionem attinet, sit prima assertio: Forma certa in subiecto certo, desinit esse completa atque perfecta in subiecto per vltimũ sui esse: absolute vero, seu ex toto, ita vt nihil eius remaneat, desinit per primum non esse. Hæc quoad priorem partem ita suadetur: Sit calor vt duo in aliquo subiecto: in instanti, quod est vltimum nõ esse motus contrarij, licebit dicere; nunc est tota latitudo caloris vt duo in hoc subiecto & immediate post non erit iam tota, quia aliquid per motum abijcietur: ergo &c. Deinde posterior pars ostenditur: In instanti terminante motũ, quo eiusmodi subiectum antea calidũ, redditum est omnino frigidũ, fas erit dicere, nihil iam in eo esse caloris & immediate ante aliqnd fuisse, ergo calor desijt in ipso, quoad oẽm sui partẽ, per primũ nõ esse. — 1. assertio

2. assertio — Sit secunda assertio, Forma certa in subiecto incerto, tam secundum omnes suæ intensionis partes, quam secundum aliquam earum, desinit per vltimum sui esse. Hæc quoad priorem partem, videlicet q̃ calor vt duo, exempli gratia, existens immediate post primã superficiem contiguam agenti, aboletur totus per vltimum sui esse, probatur, quia huiusmodi calor non interit, nisi accessu frigiditatis etiam vt duo; hæc autem in parte incerta incipit per vltimum non esse, vt constat ex secunda superioris articuli assertione. Quare cum vltimum non esse frigiditatis, sit vltimum esse caloris; consequẽs fit, vt præd ctus calor desinat per vltimum sui esse. Deinde ostenditur eadem assertio, quoad posteriorẽ partem, hoc modo, Si calidum agat in aquã sum me frigidam, in vltimo non esse calefactionis vere huiuis dixerit, in parte subiecti, quæ est vltra primam superficiem contiguam calido, dari frigus vt octo, & immediate post non dari; sed aliquid iã ei fuisse detractum subeunte calore. Igitur frigus vt octo in parte incerta desinit, quoad aliquam sui partem, in subiecto incerto per vltimum sui esse.

A Sit tertia assertio, Forma incerta in subiecto incerto desinit similiter per vltimum sui esse, tam quoad omnes partes suæ intensionis, q̃ quoad aliquã earum. Hæc quoad priorem partẽ ita suadetur, In aere vniformiter difformiter illustrato, necessario datur aliqua superficies, in qua nihil iam insit lucis; insit tamen in parte aeris eidem superficiei immediata versus luminosum. Hoc posito, si luminosum retro cõmeet, in instanti, quo eiusmodi retrogressio inchoabitur, erit non- — 3. assertio

B nihil in parte illa, quæ proxime ante cedit prædictã superficiem, & immediate post eiusmodi instans non erit, siquidem immediate post subtrahitur ab ea luminosum, ergo cum ea pars aeris fit incerta, habeatq; incertam lucem, vtpote quæ est immediate citra nõ lucem; perspicuũ relinquit, lucem incertam in subiecto incerto in totũ desinere per vltimũ suæ esse. Deinde probatur eadẽ assertio quo

C ad alteram eius partem, Ea lux, quæ in aere illustrato est ultra primã superficiẽ uersus luminosum, est incerta, & in subiecto incerto, ut iã patet, incipiat ergo luminosũ retro moueri; immediate post instãs, quo moueri cœperit, imminuetur aliquid de luce, quæ erat post primã superficiẽ, ergo lux incerta in subiecto incerto amitti partem suæ intensionis per ultimum sui esse, quod erat probandum.

ARTICVLVS V.

D ### *De inceptione & desitione substantiarum, quæ gignuntur & intereunt, & earum rerum, quæ creantur, quæque in nihilum recidunt.*

REliquum est, ut de ijs rebus agamus, quæ per generationem uel creationem incipiunt, quæq; per corruptionem uel annihilationem desinũt. Sit prima assertio: Substantiæ, quæ gignun- — 1 assertio

E tur & intereunt, incipiunt per primũ sui esse, desinunt per primum non esse. Hæc quoad priorem partẽ corroboratur, primum testimonio Aristotelis, qui hoc in libro, c. 8. tex. 69. & lib. 5. tex. 45. & ubicunq; de ortu & interitu substantiarum differit, eas momento gigni, momentoq; interire docet. Quod confirmat ẽt Auerroes 4. li. huius operis comm. 129 & li. 5. comm.

comm.8.Simplicius eodem li.ad t.8.cæteriq; Philosophi cõmuni assensu. Potest autem hæc ratio ad id probãdum afferri. Nam forma rei generabilis non incipit esse in materia, nisi in statu, quo incipiat sese tueri ab aduersarijs, atque etiã operari; cum vnum quodq; suæ operationis gratia fiat: vero vt agere & resistere incipiat, (quamuis ad actionem & resistentiam continuandam non eodem prorsus modo res habet) videtur requiri certæ dispositiones, atque adeo præfinita extensio materiæ, sicuti & ipsa forma certum essentiæ limitem habet. Igitur cum primum ea materia congruenter præparata est, in totam simul atque in instanti forma inducitur, in eoq; res genita simul fit & est, proindeq; incipit per primum sui esse. Atque hæc ratio, etsi non plane rem demonstret & conuincat, tamen in hac materia grauia philosophorum ingenia similibus argumentis acquiescere, vt propositam conclusionem statuerent, & in schola celebrem facerent.

Res, quæ gignitur, simul fit & est.

Posterior pars assertionis hunc in modum suadetur: Semper cum generatione vnius rei, alterius corruptio coniuncta est; & contra: vt docet Aristoteles 1. de genera.c.3.tex.20. Cum ergo substãtiæ, quæ gignuntur, incipiãt per primum sui esse, vt ostensum fuit, necessario fatẽdum erit, easdem, cum intereunt; desinere per primum non esse; ita vt in eo puncto temporis, quo res genita primum cohæret, iam ea, quæ interijt, non existat.

2. assertio

Sit secunda assertio: Ea, quæ proprie creantur, quæq; proprie ad nihilum reuocari queunt, vt Angeli & animæ rationales, incipiunt per primum sui esse. Hæc assertio quoad priorem partem ex eo concluditur. quia Deus ad creandum exhibet concursum infinitæ potẽtiæ, idq; sine adminiculo vel opera alterius rei, ad cuius morã & tarditatẽ sese accõmodet; atque adeo subito & momẽto creat. Item, quia huiusmodi res habent esse indiuisibile, atque ita suapte natura producibile in instanti, seu per primũ sui esse. posterior vero pars ea ratione confirmatur; quia si velit Deus rem quampiam in nihilum redigere, verisimile est, subtractum iri ab eo per primum non esse concursum, quo illã antea conseruabat;

Consule D.Tho.2. cont.gen. c.19.& 1. p.q.63.ar ti.5. & in 2.d.1.q.1 ar. 3.

A maxime cum eiusmodi res habeat esse momento in nihilũ reducibile. Diximus si uelit Deus: quia, vt D.Tho.ait 1.par q. 104 art.4 Deus, quæ ipsius est in omnia exuperãs & benefica bonitas, rem nullam in nihilum redigit.

Sit tertia assertio: Qualitates supernaturales, quæ etiã, licet improprie, creari dicuntur, vt * alibi monuimus, aliquando incipiunt per primũ sui esse, aliquando per vltimum non esse. Hæc probatur: B quia potest Petrus, verbi gratia, perfecte ad gratiam disponi, vel in hoc instanti, in quo ei statum gratia diuitus infundetur, vel immediate post hoc instans, quo euentu accipiet gratiã per vltimum non esse.

3. assertio

* Hoc in l. c.2.q.1. art.1.

ARTICVLVS VI.

Dubij cuiusdam enodatio.

Quæret tamen adhuc quispiã: esto ea, quæ proprie creantur, secundum communem & ordinariam legem eo modo, C quo diximus, incipiant; vtrum nihilominus possit Deus Angelũ, verbi causa, per vltimum non esse creare? Dubitãdi ratio ex eo sumitur; quia cum post vltimũ nõ esse sequatur tẽpus, oportebit quidquid ita producitur, in tempore effici, & accõmodate ad naturam temporis, idest, successiue, & per partes: quod tamen in ea, quæ insectilia sunt, proindeq; necessario totum suum esse simul & impartibiliter accipiunt, vt Angelus, minime cõuenire D potest, etiam diuina virtute: alioqui iam ea, quæ omnino partibus vacãt, partibus constarent, & a propria natura deciderent. Secundo, quia si res permanẽtes incipere possent per vltimum non esse, pari etiam ratione res successiuæ, vt motus & tempus, possent incipere per primum sui esse; cum vtrobiq; æqua repugnãtia esse videatur.

Num angelus creari possit p vltimum non esse.

Vt huic dubitationi fiat satis, prænotandum est, dupliciter intelligi posse, E rem aliqua in crear per vltimum non esse: vno modo, ita vt illius effectio mensuretur tempore, & ad eius fluxum naturamq; secundum alias & alias partes, sese accommodet: altero, vt existat quidem ejus productio, dũ tempus fluit, & tamen nec producatur successiue, nec tempore mensuretur; sed tota simul efficiatur, & in se tota fin.u', atque im-

Rñsio ad dub. partibiliter existat. Hinc ad propositam dubitationem respondemus, cum Greg. in 1. dist. 17. q. 2. art. 2. & alijs, non posse, etiam diuina uirtute, angelum creari per vltimum non esse, fm priorem sensum; vt prima ratio eorum, quas proxime attulimus, concludit: posse tamen fm posteriorẽ. Hoc enim pacto omnia, quæ Deus initio mundi creauit, etiam nunc in quolibet instanti, ac dum tempora occurrit, conseruat, totum ipsorum esse eis indiuisibiliter, ac sine vlla, eisdem interna, suc- A cessione conferendo.

Iam igitur constat, quid ad primum argumentum respondere debeat. Ad secundum uero negandum est quod assumit. Nam ex eo ꝙ res permanentes per vltimum non esse prædicto modo incipiant, non sequitur, eas non habere simul totum esse, at si motus vel tẽpus per primum sui esse inciperent, obtinerent totum suum esse simul quod repugnat naturæ successiuorum. Vnde patet, non esse vtrobique parem repugnantiam. Solutio argumentorum.

CAPVT IX.

Tex. 73. *QVi a autem fit super circulari, vnus erit & continuus, cum nihil sequatur, quod esse non possit. Nam quod ex A mouetur, eodem impetu in A simul mouebitur, si quidem in id moueatur, in quod veniet. Sed neque contrarijs neque oppositis simul ciebitur. Non enim omnis, qui ex hoc motu est, & est contrarius, aut oppositus, qui est ad hoc. At contrarius quidem est rectus. Hoc enim contraria sunt in loco, vt qui est per diametrum, quandoquidem plurimũ distat. Oppositus autem est, qui per eandem longitudinem. Quare nihil impedit continue motum fieri, & nullo tempore intermitti. b Conuersio enim ab eodem in idem, motus est: qui autem fit recte, ab eodem in aliud. c Et is quidem, qui in circulo, nunquam in ijsdem est: qui autem recte sæpius in ijsdem. Is igitur, qui in alio & alio semper fit, potest continue cieri, qui vero in ijsdem fit sæpius, non potest. Motibus enim contrarijs simul moueatur necesse est. d Quare nec in semicirculo, nec in alia vlla circumferentia continenter fieri motus potest, quod sæpius moueri in ijsdem necesse sit, & contrarijs mutari mutationibus. Nõ enim*

Tex. 74. *principio finem coniungit, qui vero fit in orbem, coniungit, atque solus perfectus est. e Perspicuum vero ex hac diuisione etiam est, ne alios quidem motus continuos esse posse. Fit enim, vt in omnibus per eadem sæpe moueatur, vt in alteratione per media, & in eo, qui est in quantitate, per magnitudines medias, in generatione & interitu eodem modo. Nihil enim interest, pauca an multa ea facere, in quibus est mutatio. nec aliquod medium addere aut auferre, quod per eadem motum fieri modo vtroque accidat. f Ex his itaque perspicuum est, neque eos naturales recte dicere, qui sensilia omnia semper moueri inquiunt. Nõ horum motuum aliquo, potissimum alteratione, eorum sententiam, cieantur necesse est. Fluere enim semper dicunt, atque imminui. Præterea generationem & interitum alterationem esse statuunt. Præsens vero oratio omnem motum complexa est, nempe nullo motu, præterquam conuersione, fieri posse, vt continenter*

Tex. 75. *quicquam cieatur, quare nec alteratione, nec accretione. At ad docendum quidem nullam, præter conuersionem, infinitam esse, continuamque mutationem, hæc satis sint dicta. g At vero lationum conuersionem primam esse manifestum est. Namque omnis latio, vt antea diximus, aut in orbem est, aut in rectũ, aut mista. Hac autem priores esse illas necesse est, quippe quæ ex eis constet. Recta vero eam, quæ est in orbem, cum simplex magis sit & perfecta. Nam fieri quidem*

quidem non potest, vt super infinita recta linea latio fiat: quandoquidem infinitum eiusmodi non est: at neque si esset quicquam moueretur, cum id non fiat quod est, infinita autem non potest transiri. At quæ super finita recta fit, si retrocedat, composita erit, & duo motus: h si vero non retrocedat, imperfecta, & quæ intereat. Porro imperfecto perfectum, & quod interire non potest, eo quod potest, natura prius est, & ratione & tempore. Latio etiam, quæ sempiterna esse potest, prior ea est, quæ non potest. Atqui conuersio perpetuari potest: aliorum autem neque latio, neque alius vllus potest. Status enim fit necesse est, qui quidem cum est, motus interijt. i Ex ratione autem fit, vt motus, qui in orbem est, vnus sit & continuus, & non is qui rectus est. Recti enim motus principiũ, medium, & finis, distincta sunt, & in se omnia continet: quo fit, vt id sit, vnde quod mouetur incipiet; & id item, ad quod desinet: siquidem in extremis res qualibet quiescit, cum in eo vnde, tum in eo ad quod. At vero conuersionis non distincta. Nam eorum, quæ sunt in linea, cur hoc potius, quam illud terminus est? cum eorum quodlibet principium æque sit, medium & finis; vt in principio & in fine aliquid semper sit, & nunquam. Vnde & sphæra quodammodo mouetur & quiescit, cum eundem occupet locum. Causa autem est, quoniam contra omnia hæc conueniunt, quippe quod magnitudinis, & principium sit, & medium, & finis. Quare cum extra circumferentiam hoc sit, nihil est, vbi id, quod fertur, quiescat, perinde atque transierit. Semper namque circa medium fertur, non ad extremum. Quod vero id maneat, totum semper, & quodammodo quiescit, & continenter mouetur. K Accidit autem reciprocatio. Nam & quod motuum mensura conuersio sit, primam esse ipsam necesse est, siquidem primum omnia metitur: & quia prima, aliorum est mensura. l Atqui & æquabilis conuersio sola esse potest. Quæ enim recta, a principio ad finem inæqualiter feruntur. At in sola conuersione nec principium inest, nec finis, sed extra. Tex. 76.

m At vero lationem motuum primam esse, omnes testantur, quotquot de motu mentionem fecerunt. Eius namque principia hisce tribuerunt, quæ hunc motum efficiunt. Etenim secretio & concretio motus sunt in loco, quo quidem modo mouent concordia & discordia, cum altera ipsarum dissipet, altera congreget. Mentem etiam, quæ prius mouit, Anaxagoras ait segregare. Similiter vero & quicunque nullam talem statuunt causam, per inane autem inquiunt moueri. Et hi namque naturam motu, qui est ad locum, cieri affirmant, siquidem motus per vacuum latio est, & perinde quasi in loco. Aliorum autem nullum primis inesse censent, sed his quæ ex illis. Etenim augeri, imminui, & alterari, atomis compactis atque seiunctis inquiunt. Nec secus quicunque densitate & raritate generationem faciunt atque interitum. Nam secretione & concretione hæc disponunt. Præter hos ij sunt, qui motus causam animam faciunt. Id enim quod se mouet, eorum quæ mouentur, principium aiunt esse. n Animal autem omnisque animans motu, qui in loco est, se mouet. Et id proprie moueri solũ dicimus, quod motu, qui ad locum est, mouetur. Id vero si eodem in loco quiescat, augeatur autem, aut imminuatur, aut alteretur aliqua ex parte, non simpliciter dicimus Tex. 77.

moueri. o Motum itaque semper fuisse, omnique tempore futurum esse, quid ve motus sempiterni sit principium, & quis motus primus, quisque sempiternus dũtaxat esse possit, mouensque primum immobile esse, dictum est.

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

QVi a autem] Postquam docuit, cæteros motus mutationesve æternam continuitatem nullo modo habere potuisse: nunc conuersionem, & in infinitum continuari posse, & inter omnes motus simpliciter primum esse, ostendit. Nam ex infinita, inquit, continuitate motus, qui in orbem fit, ab eodem ad idem pũctum redeundo, nullum existit incommodum. Non enim (quod quispiam fortasse obtenderet) ex eo sequetur, idem contrarijs motibus simul agitari, aut motum continuum ex contrarijs, & specie differentibus componi: siquidem non omnis motus, quo ad aliquem terminum itur, contrarius est ei, qui ab eodem inchoatur termino, licet in motu, qui fit super linea recta, ex qua maximam locorum distantiam metimur, ita res habeat.

Cur conuersio cõtinua esse possit.

b Conuersio enim] Alias subdit rationes, cur potius conuersio, quam cæteri motus, continuitatem sortiri queat. Vna est: quia quod in orbem agitur, unam & continuam lineam perpetuo decurrit, nec ab vno extremo ad aliud progreditur. Vnde est, quod in reflexu hærere, aut moram trahere, nequaquam oportet.

c Et is quidem] Alia ratio est, quia in motu circulari recursus a puncto ad idem punctum non fit in ijsdem, hoc est, per eandem lineæ partem. Cum enim, verbi gratia, sol ab Oriente in Occidentem per nostri hemisphærij lineam fertur, rursus ab occasu ad ortum per aliam circuli partem, hoc est, per lineam inferioris hemisphærij commeat, at motu recto per eandem lineam, idemque omnino spatium terenda, eo, vnde mobile digressum fuit, repedat.

d Quare nec] Ex dictis colligit, nec in semicirculo, nec in alia circuli portione, iugẽ motum posse continuari, quandoquidem in nulla parte circuli principium & finis coeunt, vti in circulo, proindeq; in nullo ab eodem ad idẽ, nisi per idem spatiũ, reditio est. Vnde sequitur, tales motus sibi aduersarij, nec ex ijs vnum quid posse coalescere.

e Perspicuum vero] In nullo aliorum motuum perpetuam continuitatem inueniri, ita concludit: Vbi progressio non fit per diuersa media, sicuti in circulo, sed sæpe per eadem, vt in diametro, non datur perpetua continuatio, vt ex dictis constat, oporteto; mediam quietem interponi, atqui in alteratione, cum mobile progreditur ab albo in nigrum, & à nigro redit in album, fit recursus per eadem media, nimirum per medium colorem: igitur necesse est, inter huiusmodi accessum & regressum quietem dari. Monet autem, nihil referre, vnum sit an plura media, quia quodlibet ad dissoluendam cõtinuitatem sat erit. Præterea, eandem esse rationem in accremento, & decremento, imo & in generatione & interitu, qua etiam cum ignis, v.g in aerem, & rursus aer in ignem vertitur, medium aliquod interuenit, nimirum præparatio materiæ ad eiusmodi formam. Sumit enim generationem & interitum, una cum antecedentibus disputationib.

Error Heracliti & Cratyli.

f Ex his] Errorem Heracliti, Cratyli & aliorum, qui omnia in continuo fluxu versari iactabant, ijs, quæ hactenus disputata sunt, confutatum esse inquit. Nam cum ostensũ sit, nullum motum, excepta conuersione, perpetuari posse: liquet, non continenter res fluere, alterationem subire, in qua illi rerum ortum & interitum collocabant.

Cõuersionem esse omniũ lationũ primam.

g At vero] Reuertitur ad ostendendum, conuersionem omnium lationum primam esse: argumentaturque hoc modo: Omnis latio aut circularis est, aut recta, aut ex his mixta, sed hæc posterior illius duabus, quia omne compositum est posterius simplici, item etiam recta est posterior circulari, ergo circularis est omnium prima. Esse autem rectam circulari posteriorem, ex eo cõstat, quia circularis est simplicior & perfectior, ut satis indicat natura circulari, supra quem fit, qui absolutior & simplicior figura est,

vtpote

vtpote cui nihil possit addi, cum tamen rectæ lineæ semper aliquid adijci possit, quandoquidem infinita non datur. Quin vero etsi illa extaret, non esset in tota ea motus, quia pertransiri non poterat. In linea vero finita motus perpetuus haudquaquam erit, nisi per reflexionem, proindeque non vnus continuus, sed multiplex dicetur, quod vero multiplex est, simplici est posterius.

h Si vero] Si mobile, quod lineam rectam conficit, non retrocedat, euanescet, inquit, motus, ac certo limite concludetur, videlicet lineæ termino, proindeque a perfectissimi motus, qualis conuersio est, absolutione degenerabit, & quod inde sequitur, conuersio tali motu prior erit natura, ratione, & tempore. Natura, quia immortalis, ac nobilior: Ratione, idest, definitione; quia habitus est definitione prior, quam priuatio (hæc enim illum ad suę essentiæ notionem exigit, non contra) & omne perfectum habet se se ad id, quod imperfectum est, tanquam habitus ad priuationem: tempore, quia omnibus retro seculis perseuerauit. Excellentia motus circularis

i Ex ratione] Redit ad disceptationem de perenni motus continuitate, & quamobrem conuersio, non autem recta latio, perenniter continua esse queat, edisserit. Ea, inquit, latio continua ac perpetua esse potest, cuius mobile ex æquo atque indiscriminatim semper est in principio, medio & fine spatij; atqui ita se habet sola conuersio: ergo, &c. Probat assumptionem: quia in linea recta, supra quam recta latio exercetur, distincta & determinata sunt principium, medium, & finis: cum in ea detur actu principium, vnde motus incipit; & finis, in quem desinit, & in quo mobile quiescit: in circulo vero nequaquam id accidit, cum nullum eius punctum finis magis, quam medij, aut principij rationem obtineat. Vnde est, quod sphæra moueri simul, & quodammodo quiescere dicitur. Moueri, quia reuera circumagitur: quiescere, quia totum locum siue spatium non mutat, sed voluitur circa centrum, quod fixum immobileque est, & principij, medij, ac finis vicem sortitur: principij, quatenus ab eo omnes æquales lineæ ad circumferentiam ducuntur: medij, prout æqua distantia a peripheria disiungitur finis, prout omnes in eo lineę terminantur.

k Accidit autem] Cum rationes, ad circularis motus principatum & continuationem spectantes, admodum inter se cognatæ sint, non separatim, sed mixtim eas pertractat Aristoteles. Hoc igitur loco rursus probat, conuersionem inter cęteros motus primarium locum habere, eo quod omnium mensura sit. Additque, esse mensuram & esse primum, inter se reciprocari. Nam cum conuersio sit mensura, necessario uendicat primum locum, & quia primum locum vendicat, mensura est, siquidem primum in quolibet genere reliqua eiusdem generis metitur.

l Atqui &] Eandem assertionem confirmat ex eo, quia inter omnes motus sola conuersio æquabilis est, eademq; velocitate perficitur: quod maiorem arguit nobilitatem. Quod enim sibi simile est, magis est vnum: vnitas vero multiplicitati anteponitur. Nõ seruare autem reliquos motus æquabilitatem, inde ostendit: quia quo mobilia a quiescente, hoc est, ab eo vnde moueri cœperint, quod immobile est, longius eunt, eo maiori impetu feruntur. Cuius rei causam, & cur in ijs, quæ per vim mouentur, & in animãtibus diuersus inæquabilitatis modus reperiatur, * alibi exposuimus. Inter omnes motus solam conuersioné esse æquabilem. *Lib. 2. de cœlo c. 6. q. 7.

m At vero] Quod de lationis primatu docuit, corroborat testimonijs veterum philosophorum. Nam quicunque in constituendis rerum naturalium principijs de motu aliquid tradiderunt, lationi principem locum assignarunt. Anaxagoras enim mentẽ: Empedocles concordiam & discordiam, motrices causas fecere: Leucippus & Democritus affirmarunt, sua illa insectilia corpuscula huc illuc, concursione & dissipatione per inane ferri, nec vllum alium motum subire, præter lationem, etsi quæ ex ipsis concrescerent, cæteris quoque mutationibus forent obnoxia: Thales & alij, qui elementũ vnũ, aut medium quidpiam inter elementa principium esse existimarunt, cum rerum ortus & interitus ad densitatem & raritatem, coitionemq; & secretionem retulerint, similiter lationi primas dedere, quod fecit etiam Plato, dum animam se ipsam mouentem, cæteraq; omnia agitantem innexit. Qua de re I. huius operis copiosius.

n Animal autem] Rei propositæ confirmationem eo argumento concludit: quod ani-

mantes, quæ inter illa, quæ ab se mouentur, nobilitate excellunt, motu ad locum se ipsas mouent:tum præterea, quia communi loquendi vsu motum pro latione vsurpamus,& ea simpliciter moueri dicimus, quæ loco cientur,non ita vero quæ augescunt, aliamve eiusmodi motionem subeunt.

o Motum itaque] Ea,de quibus toto hoc libro disseruit, summatim colligit,vt ad illa,quæ proximo capite continentur,gradum faciat:& quia rursus de primo motore agere instituit, quid de eo jam supra demonstrarit, extremo loco repetit.

C A P. X.

Tex.78. *HOc a autem partibus necessario vacare, nullamque habere magnitudinem
*nunc dicamus, prius hisce definitis quæ hoc antecedunt. Quorum vnum
*est,fieri non posse,vt finitum vllum infinito moueat tempore. Tria enim sunt:id
*quod mouetur,id quod mouet,& tertium,nempe tempus in quo. Hęc autem aut
*omnia infinita,aut omnia finita,aut aliqua,vt duo,aut vnum. Sit igitur A mo-
*uens,quod mouetur B, & tempus infinitum C; ipsum igitur D moueat partem
*ipsius B,quæ sit E, certe non in æquali ipsi C, quod in maiori maius. Quare tempus
*F infinitum non est. Si igitur ipsi D additio sic fiat, ipsum A consumatum,et si
*ipsi E ipsum B. At tempus non consumam æquale semper auferendo,quippe quod
*sit infinitum. Vniuersum itaque A totum B,finito tempore C, mouebit. Ab eo
igitur,quod finitum est, motu infinito nihil potest moueri. Ita constat, fieri non
Tex.79. *posse, vt quod finitum est,tempore moueat infinito.* b *At vero vim infinitam
*in magnitudine finita omnino esse non posse, ex his constat. Sic enim maior sem-
*per virtus, quæ minori tempore æquale facit, seu calefacit,seu dulcedinem affe-
*rat,seu proijciat,seu omnino moueat. Ab eo itaque, quod finitum quidem est,in-
*finitam autem habet vim,id quod patitur vel quid pati,& magis,quam ab alio
*necesse est:amplior enim si virtus infinita. At tempus nullum esse potest. Si nam
*que A tempus, in quo vis infinita calefecit, aut propulit:in quo vero finita ali-
*qua,sit A B. Huic si maiorem aliquam,finitam vero, semper adijciam, ad eam
*tandem perueniam,quæ A tempore mouerit. Finito enim si semper adiecero,de-
*finitum omne superabo, & si abstulero, identidem diminuam. Finita igitur &
infinita æquali tempore mouebit, quod esse non potest. Nulla igitur finita ma-
Tex.80. *gnitudo vt infinita prędita esse potest.* c *Neque igitur finita, ea quæ est infini-
*ta, quod in minori magnitudine maior virtus esse possit multo tamen maior in
*maiore. Sit igitur A B infinita magnitudo: certe B C aliquam vim habet, tem-
*pore aliquo, nempe E F, mouit D: si itaque ipsius B C duplum accepero, in di-
*midio temporis E F mouebit: hæc namque sit proportio. Quare in tempore F
*G mouebit. Sic igitur semper accipiendo,magnitudinem quidem A B nunquam
*transibo, tempore vero dato semper minus accipiam. Quamobrem virtus erit
infinita,quippe quæ finitam virtutem omnem exuperet: omnis autem finitæ vir
Tex.81. *tutis tempus quoque esse finitum necesse sit.* d *Nam si aliquo in tempore tanta
*virtus moueat, in minori, quanquam terminato, proportionis conuersione maior
*mouebit. Infinita autem omnis vis perinde est, atque multitudo & magnitu-
do,quæ terminatam omnem excedit. e *Potest autem sic quoque hoc demonstrari.
*Aliquam.n.vim infinita magnitudine accipiemus,quæ eiusdem sit generis,atq;
est ea,quæ est in infinita,quæ vt eandem metietur. Vim itaque infinitã in magni

tudine

tudine finita, aut finitā in infinita non posse esse, ex his constat. f *De his autem, quæ feruntur, recte habet, inprimis dubitationem quandā afferre. Si.n. quicquid mouetur, ab aliquo mouetur; quo pacto eorum, quæ se non mouent, nonnulla continenter, eo quod mouet non tangente, vt quæ iacimus, mouentur? Quod si is qui mouit, aliquid quidpiam simul mouet; vt aerem, qui, cum mouetur, mouet: eque fieri non potest, vt primo non tangente neque mouente mouantur. Sed simul omnia moueri & quiescere, cum mouens primū quieuerit, necesse est: quanquā perinde faciat vt lapis, nempe vt id moueat quod mouit.* g *Necesse est aūt hoc quidem dicere, id quod primū mouit, efficere, vt aer, aut aqua, aut aliquid eiusmodi, quod mouere moueriq; aptum est, possit mouere. At nō simul mouere desinit & moueri, sed simul atque is qui mouet, mouere desierit, desinit moueri, adhuc autē est mouens, quocirca aliud mouet quod hæret, cuius eadem est ratio. Cessat autē, cum vis mouendi in id, quod hæret, minor imprimitur. Prorsus vero desinit, cum id quod prius est, non vltra effecerit vt moueat, sed solum vt moueatur. Atque hæc desinere simul, alterū quidem mouere, alterū moueri, totumq; motū necesse est.* h *Sane hic motus in iis fit, quæ aliquando possunt moueri aliquando quiescere: continuus item non est, sed apparet, quandoquidem earū sit, quæ aut deinceps sequūtur, aut se tangunt. Neque.n. mouens est vnū, sed mutuo sibi hærent. Quocirca in aere & aqua hic fit motus, quem antiperistasin esse aliqui iniquiunt.* i *Fieri aūt non potest, vt aliter, quā dictū est, ea dissoluantur, de quibus dubitatum est. At vero antiperistasis moueri simul cuncta facit, & mouere: quare & quiescere. Nunc autem vnum quod moueri continue videtur, a quonam igitur? non enim a seipso.* K *Quoniam autem in rerum natura continuus motus est necessario; ille vero est vnius; & is qui vnus est, vnius sit magnitudinis necesse est, (cum id nō moueatur, quod magnitudinis est expers) vnius præterea & ab vno, alioquin continuus non erit, sed hærens alter alteri & diuisus, id sane quod mouet, si vnum est, aut cum mouet mouetur, aut est immobile. Si igitur moueatur, vna sequi oportebit, vt & ipsum mutetur, simulq; ab aliquo moueatur: quamobrem stabitur, ad idque accedetur, vt ab immobili moueatur. Hoc enim necesse non est, vt simul mutetur, sed mouendi semper facultatem habebit.* l *Nam laboris quoque est expers hæc motionis ratio & motus.* m *Atque etiam æquabilis hic motus est, aut solus, aut maxime, siquidem quod mouet, nullam habet mutationem. Oportet vero, si motus sibi similis esse debet, id quoque quod mouetur, nullā, ratione eius habita, mutationem pati.* n *Necesse est aūt, aut in medio esse aut in circulo, hæc enim principia. At quæ admouendum proxime accedunt, celerrime mouentur. Eiusmodi aūt est circuli motus, ille igitur est mouens.* o *Existit aūt dubitatio, an quidpiam, quod moueatur, possit contiuenter mouere, non autē (vt quod pellit) rursus & rursus, & ex eo, quod deinceps, continue moueat. Ipsum enim aut pellere aut trahere, aut vtrumq; facere oportet, aut certe aliud esse, quod ab alio excipiat, vt de his quæ iaciuntur, nuper est dictum: siquidem aer diuiduus cum sit, aut etiam aqua, alius atque alius mouet subiens motum, vnus autem neutro modo esse potest, sed hærens: quare is solus continuus, quem*

Tex. 82.
Tex. 83.
Tex. 84.
Tex. 85.

id facit, quod immobile est. Nam cum eodem modo semper se habeat, ad id quo
Tex. 86. *que quod mouetur similiter continenterque habebit. p H s definitis, primum & immobilem mouentem magnitudinem vllam habere non posse, manifestũ est. Nam si magnitudinem habeat, aut finitam eam esse, aut infinitam necesse est. At magnitudinem infinitam esse non posse, ante in Physicis monstratum est. Nunc vero finitam, infinita præditam non posse esse, fieri item non posse, vt a finita tempore infinito quicquam moueatur, demonstrauimus. Mouens autem primum sempiternum, sempiternoque tempore motum ciet. Quamobrem constat, indiuiduum esse, & nullam habere magnitudinem.*

CAPITIS X. EXPLANATIO.

HOc a autem] aggreditur ad probandum, motorem primum vacare partibus & magnitudine, esseque virtute infinita præditum. Vt vero institutum confirmet, nō nulla præsumit theoremata. Primum est: nullam vim finitam posse infinito tempore mouere. Ad cuius veritatem aperiendam supponit, tria concurrere ad motum, nimirum virtutem mouentem, mobile, & tempus quod motu consumitur: atque hæc omnia aut esse infinita aut finita; aut quædam infinita, alia finita, vnum vel duo. Deinde appellat vim mouentem A, mobile B, tempus C, tum accipit aliam vim mouentem minorem quam A, siue sit pars ipsius A, siue non, quam vocat D, item partem aliquam ipsius B, quæ sit E, & ab ipso D cieatur. His positis, ita argumentatur: E mouetur in tempore, quod tempori C infinito æquale non est: siquidem A, quæ est maior virtus, mouet maiori tempore, vt positum fuit: mouet autem tempore C: ergo minori tempore, non autem ipso C infinito, virtus D, ipsius B partem, quæ est E, mouebit. Cum igitur D moueat E, tempore minori, (hoc vocetur F) si ipsi D pars alia adiecta fuerit, deinde alia, ipsum A tandem consumetur. Similiter si ipsi E alia pars ipsius B adijciatur, deinde alia, totum B tandem exhaustum erit. Additur autem tempus ipsi quidem F proportione, vt quantum virtutis adijciatur, tanto plus temporis proportione mouere queat, nunquam tamen consumetur, cum sit infinitum. Igitur tempus, quod additur, totum finitum efficit, temporeque finito tota virtus A totum B mouebit, atque adeo fieri non poterit, vt tempore infinito finita virtus moueat.

Vim finitam non posse tempore infinito mouere.

Porro tota hæc ratio breuius & apertius ita concluditur. Si aliqua virtus moueat, verbi gratia, pondus quatuor librarum tempore infinito, certe quarta eius pars mouebit pondus vnius libræ in parte temporis minori, atque adeo tempore finito. Itemque dimidium illius virtutis mouebit medietatem prædicti ponderis, tempore duplo maiori: atque adeo tota virtus in vnum collecta mouebit totum pondus tempore quadruplo maiori. Cum igitur tempus alio tempore finito quadruplo maius necessario finitū sit, consequens est, vt virtus finitas tempore infinito mouere non possit.

Summa rationis antea propositæ.

1. obiectio Est tamen in promptu obiectio aduersus hanc Aristotelis probationem: quia ad calcem libri superioris traditum fuit, si qua virtus pondus aliquod mouet, dimidium eius virtutis posse medietatem illius ponderis per idem spatium eodem tempore mouere, similiterque quartam partem virtutis posse eodem tempore ferre quartam partē ponderis: Hoc autem in loco contrarium asseritur.

2. obiect. Secundo, opponat aliquis: Intelligentiæ habent finitam virtutem, & tamen secundū Aristotelem mouerunt ab æterno cœlestes globos; igitur non repugnat, finitam virtutem mouere tempore infinito.

Dil. 1. obiectio. Ad primum horum varie responderi solet. Quidam opinantur, rationē Aristotelis probabilem tantum esse: alij intelligendam solummodo de virtute motrice, quæ paulatim languescit, & minuitur. Hæc enim etsi aliquanto tempore mouere possit partem

illius

illius ponderis, quam initio motus exuperat; non tamen eandem infinito tempore mouebit, quia progrediente motu ab illa vincetur, ac tandem vanescet. Septimo autem libro sermo erat de virtute, quæ eadem semper manet, seu quæ semper excessum retinet, comparatione resistentiæ. Ad secundum respondendum est, theorema Aristotelis sic esse intelligendum: Id quod mouet per se & independenter tempore infinito, habet infinitam virtutem. Qua de re in progressu plura. Dilut. obiect.

b At vero] Secundum theorema est: In magnitudine finita non posse infinitam virtutem inesse. Hoc vt suadeat, præmittit, maiorem virtutem minori tempore idem efficere, quod in maiori minor: itemq. virtutem infinitam citius mouere, quam aliam quamlibet virtutem finitam. Tum ita ratiocinatur: Si in magnitudine finita esset infinita virtus, nullum tempus mouendo consumeret: demonstratum est autẽ 6. huius operis c. 3. omnem motum tempore effici: ergo in magnitudine finita nequit esse infinita virtus. Maiorem ostendit: quia si eiusmodi infinita virtus ad mouendum tempus exigeret, sequeretur, posse finitã & infinitã virtutem æquali tpe mouere, quod est contra hypothesim. Consecutio probatur: quia cum quodvis finitum facta ipsi adiectione possit aliam finitam rem tandẽ superare, eousq. finita virtus excresceret, vt finitudinem illã temporis vinceret. Quid momenti hæc Aristot. ratio habeat, suo loco separatim expendemus.

c Neque igitur] Tertium theorema est: In magnitudine infinita non posse inesse finitam virtutem. Quod ita probat: Virtus magnitudinis infinitæ exuperat quamcunque virtutẽ finitã: ergo necessario est infinita. Assumptum confirmat: quia licet non semper virtus ex æquo respondeat mobili; & in minori magnitudine magnæ interdum vires insint, vt in seminibus, alijsq. id genus: tamen in mole infinita infinitas vires esse oportet.

d Nam si] Secundo idem stabilire conatur hunc in modum: Aliqua pars illius infinitæ magnitudinis, pollet virtute ad mouendum aliquanto tempore: maior autẽ pars, cum maiores vires possideat, minus consumet temporis, ergo tota moles infinita nihil temporis consumet; & ex consequenti infinitam virtutem motricem obtinebit.

e Potest autem] Tertio idem ex eo corroborat. Quia si magnitudini infinitæ inesset finita virtus, posset alia virtus finita, eiusdem rationis existens, in magnitudine finita metiri illam, quæ est in infinita magnitudine: atque adeo posset etiam magnitudo illa infinita mensurari ab ea quæ finita est, cum eadem ratio quoad hoc videatur esse in magnitudine, quæ est in virtute.

f De his autem] Duo quædam interponit dubia, ad motum pertinentia: Alterũ est, qui fieri possit, vt iacta, v.g. lapis aut telum, quod sursum intorquetur, postquam discessere ab eo qui iecit, motum contineuent; cum nec ipsa se moueant, nec videantur a proiectore cieri, utpote a quo post initium motus tangi desierunt. Non enim satisfaciet, qui dixerit, huiusmodi corpora ab aere tergum vrgente cieri: hærebit namque eadem rursus quæstio, qua ratione aer ille proximus nullo tangente moueat. Dubitatio.

g Necesse est] Dubitationem propositam diluit, aiens: id quod primo mouet, verbi gratia, manum, mouere medium, per quod fit iactus, nempe aerem sibi attiguum; tum unam aeris partem aliam sibi uicinam pellere; deinde hanc aliam; donec ea, quæ lapidi cohæreret, ipsum lapidem uehat. Incipere autem motum proiecti corporis languescere, cum uis mouendi partibus aeris impressa deficere incipit; & omnino cessare motũ, cum prædicta uis euanuit, hoc est, cum tanta esse desijt, quanta ad mobile ulterius prouehendum requiritur. Responsio.

h Sane hic] Addit, motum iactus non conuenire corporibus, quę perenni & continuo motu agitantur; sed quæ interdum a motu cessant: ut sagittæ & lapidi. Et uero quod hæc, cum iaciuntur, non ferantur continuo motu; ex eo ostendit, quia non ab eodem mouente impelluntur, sed ab alio & alio: ut a manu & aere uel aqua, uarijsq. partibus intermedij corporis, quæ omnes a prioribus impetum accipiunt, & in uicinas transfundunt. Docet autem, fieri iactum in aere & aqua, quia hæc elementa cedunt & agilia sunt; non autem terra, ob ingentem crassitiem & repugnantiam. Ignis uero non meminit, quod eius sphæra procul a nobis sit. Iactus quibus competat.

i Fieri autem] Fuere, qui motum iactus per antiperistasin fieri dicerent, hoc est, quia Opinio

quorũdã de motu iactus. quia corpus circumstans, motu vacui in locum succedit eius quod pellitur, atque ita successiua locorum permutatione res proiecta alio subinde transfertur. Horum sniam corrigit Aristoteles, aiens; etsi in motu iactus antiperistasis interueniat; non hanc tñ integram esse cãm, cur proiecta corpora per aquam aeremve ferantur, sed eam èt, q̃ ipse superius attulit. Nam in prædicta antiperistasi cuncta simul mouent & mouentur; hoc est, tam partes aeris, per quas sagitta defertur, q̃ sagitta, simul mouent motũq. accipiũt, qñquidem illæ a tergo sagittam, & a parte anteriore a sagitta feriuntur. Vt vero hæc oia simul mouent & mouentur, ita pariter a motu cessant: quod in motu iactus non accidit. Namq. cessante antiperistasis causa, & quiescente eo qui sagittam emisit, adhuc sagitta motum prosequitur: at cum illa a se non moueatur, alia eius motus causa dãda est, videlicet iaculator a quo impetus exijt. Lege quæ de hac re supra disputauimus.

K Quoniam autem] Explicata controuersia de causa motus proiectorum, quem asseruit continuum non esse; redit ad primum motorem, eumq. vnum esse, probat ex cõtinuitate primi ac sempiterni motus, qui nisi & ab vno motore efficeretur, & vnius esset magnitudinis, continuus esse non posset. Deinde immobilitatem primi mouentis ex eo concludit, quia cum in mouentibus non detur progressus in infinitum, deueniendum est ad vnum, quod non iam aliunde motum accipiat. At quod eiusmodi mouens, nec a se ipso per accidens moueri queat, ex ijs, quæ superius dicta sunt, colligi potest. Nam cum nihil a se ex accidente moueatur, nisi vna parte mouente, altera mota; quod solis rebus magnitudinem habentibus conuenit: cumq. ostensum fuerit, id quod infinito tempore mouet, magnitudine carere: fit vt necessario fateri debeamus, primum mouens omnis magnitudinis expers esse.

Immobilitas primi motoris.

l Nam laboris] Ex eo quod primum mouens neutiquam moueatur, ostendit, ipsum absque lassitudine & fatigatione motum efficere. Quod rebus viuentibus, corporea mole præditis, quibus motio laboriosa est, haudquaquam euenit; siquidem lassantur dum in opus incumbunt, cum ita agunt, vt assidua perpessione & imminutione spirituum vitalium paulatim eis vires deficiant.

m Atque etiam] Motum primi mobilis æquabilem esse, ac sibi similem exprimi, ex mouentis stabilitate & immutabilitate colligit. Nam cum primum mouens omnis mutationis expers sit, consequens est, vt primum motum æquabilitate summa efficiat. Vnde etiam ipsius primi mobilis constantiam & immortalitatem arguit; quia maxime naturæ consentaneum est, vt motus & mobile sibi mutuo respondeant.

n Necesse est] Edocet, vbinam primus motor sit, aiens: cum in vniuerso duæ sint partes, in quibus debere esse potissimum uideatur, nempe mundi centrum, & circumferentiam supremi orbis; quæ sunt duo principia mundanæ sphæræ: potius dicendum in circumferentia esse, atque in ea parte quæ rapidissima vertigine circumuoluitur, vbi scilicet linea peripheriæ æqualiter distat a polis; siquidem in eam partem magis influit, suæq. potentię apertiora signa exhibet.

o Existit autem] Alteram affert dubitationem, quæ ad continuitatem primi motus, & supremi motoris vim declarandam spectat: num scilicet fieri possit, vt id, quod sic mouet vt moueatur, motionem facere queat perennem, atq. ita continuam, vt non solũ media quiete non interrumpatur, sed etiam perfecte æquabilis, ac sibi vndequaque similis sit. Respondet, haud posse id fieri: quia vel eiusmodi mouens ab se rem motam pelleret, traheretve immediate; vel interuentu aliorum corporum, quorum alia impetum transfunderent, vt in motu iactus dictum est: nullo vero horum modorum efficit motum omnino continuum, & perfecte æqualem perennemque, cum tale mobile defectui subiaceat. quare solum id quod immobile est, semperq. eodem modo se habet, eam motionem posse edere, videlicet æquabiliter continuam & perpetuam.

p His definitis] Colligit tandem præcipuum huius loci institutum, nempe, motorem primum omnis materiæ & magnitudinis expertem esse: argumentaturque in hũc modum: Si primus motor magnitudinem haberet, vel ea esset infinita, vel finita. Non infinita; quia, vt in * tertio huius operis libro ostensum est, nulla datur infinita magnitudo. Sed neque etiam finita esse potest, quia primus motor, cum mouerit tempore infinito,

* Ca.8.q.2.ar.2.

infinito, pollet infinita virtute, in magnitudine autem finita non potest esse infinita virtus, vt superius fuit demonstratum. Constat ergo, motorem primum omni prorsus magnitudine vacare.

QVAESTIO I.

Num Aristoteles cognouerit, Deum vbique esse.

ARTICVLVS I.

Constare, Deum esse vbique, etsi ea de re gentium Philosophi dissenserint.

Hac de re D.Tho. 1. p.q. 8. M. Alb. in 1. distin.37. ibidéque alij doctores.

Deum vbique esse, docet complura Sacrarum literarū testimonia. Psal. 138. Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Ierem. 23. Cœlum & terram ego impleo. Sap. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Quod etiam ea ratio cōuincit: quia cum Deus res omnes immediate cōseruet, cōferendo eis esse, & in omni agente immediate operetur; vtiq; oportet eū in omni re creata existere, nec ab ea distare, Quæ omnia ex ijs, quæ *secūdo & septimo huius operis disseruimus, perspicua sunt.

*Lib. 2. c. 7. q. 10. & q. 12.

* Lib. 7. c. 2. q. 1. ar. 2.

Quod vero ad Philosophos attinet, C non fuit hac in re cōsentiens eorum opinio. Nam Ægyptij Deum ī celesti domicilio, vt in proprio loco statuebāt; ideoq; ipsum, vt erant Hieroglyphicis assueti, cœrulea veste indutum, manu altera zonam, altera sceptrum tenentē pingebāt, vt testatur Euseb. lib 3. de præparatione Euāgelica. nimirum zona cingulove admirabilem Dei potentiam, qua vniuersa continet & colligat; sceptro, regiā illius dignitatem; veste cœrulea, eiusdē in celo D habitaculum significātes. Alij, quos Aristoteles in extremo capite huius libri cōmemorat, arbitrati sunt, Deum in centro mundi esse, fortasse vt inde operationes suas, quasi lineas, ad totam mūdanæ machinæ peripheriam explicaret. Alij, quorum mentionem fecit Iustinus Martyr in sua Parænesi ad gētes Dei sedem sphæra ignea, vel supremo celestium corporum globo definierunt.

Lege cyrillū Alexan. lib. 1. cōtra Iul.

Melior tamen Philosophorum pars, E Deum vbique esse, ac totam rerum vniuersitatem sui numinis præsent a complere pronunciauit. Id quod inprimis diserte docuit in Asclepio Mercurius, & A Orpheus in Saturni hymno hisce verbis.

ὃς ναίεις κατὰ πάντα μέρη κόσμοιο γενάρχα.

Idest, qui omnes mundi partes habitas generationis princeps. Item Pythagoras, qui Deum appellabat ψύχωσιν τῶν παντὸς, idest, animationem vniuersi. Ac quidnam esset Deus, teste Lactantio lib. 1. c. 5. ita describebat: Deus est animus, per vniuersas mundi partes, omnemq; naturam pertinens & diffusus, ex quo omnia, quæ nascuntur, animalia vitam capiūt. Quod poeta latinus in suo* poemate sic expressit.

Lege Syluianū Episcopū lib. 1. de prouidentia.

*Georg.

—Deum namque ire per omnes
Terrasq;, tractusq; maris, cœlumq; profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum.
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Idem Heraclitus docuit, qui, referente Aristotele 1. de partib. animal. c. 5. cassum aliquando ingressus furnariam, eum ignis hyberni gratia diutius sedisset, ad quosdam se quærentes, quos tam vilem ingredi domū puderet: introite, inquit, sunt enim hic etiam dij. Idem censuere Philolaus, Archytas, Parmenides, Anaxagoras. & ex Stoicis Boethus, ex Platonicis Amblicus & Plotinus, atque alij, quos recenset Ficinus lib. 2 de immort. anim. c. 6. & Eugubinus lib. 4. de perenni Philosophia.

ARTICVLVS II.

Probabile videri, non ignorasse Aristotelem, vbique Deum esse.

Quæ tamen hac in re fuerit Aristotelis sententia, haud plane cōstat. Quod enim non vbique Deum esse putarit, ex quibusdam eius dictis colligi vi- Argumēt: in pr: detur. Nam extremo cap. huius lib. text. t:m nega 84. cum docuisset, duas esse potissimum tiuam. in vniuerso partes, in quibus Deus maxime esse videretur, nempe mediū & circumferentiam, quæ totius sphære principia sunt: statuit Deum esse in mundi

circun-

circumferentia, vbi primus orbis rapidissimi vertigine circumuehitur, Deinde 1. de cœlo c. 3. t. 22. approbat commune elogium & consensum mortalium, Deo in cœlesti opificio sedem attribuētium. Prętetera 2. eiusdem operis, c. 12. t. 66. & 2. de generat. c. 10. t. 59. ait: corpora, quæ lōge a Deo abscessere, turbulento motu agi, ec seq. interitui obnoxia. Item, in lib. de mūdo ad Alexandrum statuit: haudquaquā diuinitati consentaneum esse, vt Deus in inferioris mundi rebus intersit: quod exemplo regis declarat: quapropter, inquit, si e dignitate regis minime foret, Xerxem administrare cuncta, ipsisq. operibus faciendis præsentem adesse, longe id nimirum minus Deo conuenit: quare augustius id, decentiusq. existimandum est. Deum summo in loco esse collocatum. Hæc Aristoteles. Ex quibus locis, hoc præsertim vltimo, non obscure elici videtur, illum in eo errore fuisse, vt putarit Deum non vbique, sed in cœlesti duntaxat ac supremo orbe consistere. Atque hanc eius fuisse mentem, asserit Iustinus Philosophus, in oratione parænetica ad gentes.

Pro parte affirmatiua.

Ali contra sentiunt, affirmantque, non latuisse Aristotelem; Deum toti mundo, singulisq. eius partibus esse præsentem. In quam sententiam lege Simpliciū hoc in lib. comment. 84. Themistium 1. Metaph. paraphr. 12. Philoponum 1. de anima tex. 40. Et ex recentiorib. Nicolaum Leonicum in dialogo de animorum essentia, Fernelium in lib. de abditis rerum causis c. 2. Eugubinum 4. de perenni Philosophia c. 7. Toletum lib. 8 huius operis c. 10. q. 7. Quod ergo ita Aristoteles existimarit, ostendi potest inprimis ex eo: quia 1. de par. anim. c. 5. commendat dictum illud Heraclitum, quod superius retulimus, videlicet; nec ab exigua domuncula abesse Deum. Item quia, vt *alibi statuimus, verisimile est, cognouisse illum creationem, nec ignorasse, materiam primam fuisse immediate a Deo productā, ab eodemque immediate conseruari: prętetera agnouisse, diuinam prouidentiam actionemque ad res omnes, etiam sublunares, porrigi. Quare cum nihil primo in rem distantem agere queat, vt idem 7. huius operis cap. 2. tex. 9. docuit: consequēs

* Hoc in lib. c. 2. q. 2. artic. 2.

A est, vt putarit, Deum non cœlesti tantum, sed sublunari etiam mundo adesse.

Hæc potissimum argumenta pro hac parte afferri possunt; quam, vt de Aristotelis ingenio credere par est, verisimilem iudicamus. Quę vero in contrariam partem adducta sunt, vnam fere eandemque explicationem habent; quā præter alios, ad textum illum 84. huiusce libri D. Th. affert: nimirum, Aristotelem non constituere Deum in supremo globo cœlestium B sphærarum, quasi illum eo loco definiat ac circumscribat; sed quod inibi vberior atq illustrior sit eius operatio, maioremque suæ virtutis significationem det, ob incitatissimum in ea cœli parte motum. In aliis autem locis, vt libris de cœlo & generatione, distantiam accipit non pro intercapedine spatij, sed pro naturæ dissimilitudine: ita vt illa dicantur a Deo lōgius distare, quæ perfectionis gradu ad eum minus appropinquant. Quo etiam C modo D. August. 12. confess. c. 7. scripsit; Deum fecisse vnum prope se, idest, naturam Angelicam: alterum prope nihil, idest, materiam primam: vbi non de spatij propinquitate aut distantia loquitur, vt palam est. Verum locus ille ex libro de mundo ad Alexandrum plus negotij exhibet. Sunt, qui eum librum Aristotelicum esse negant: alij ipsum pro Aristotelico habent, vt in proœmio huius operis D retulimus. His ergo posterioribus qui assentiri volet, Aristotelemque tueri, dicat, si placet: eum non absolute a reb. singulis diuini Numinis præsentiam remouere, sed dumtaxat affirmare, Deum non ita rebus omnibus naturalibus adesse, quasi eas per se appropriate efficiat; sicuti Aristotelico dogmate (etsi falso, vt * alias patebit) primi orbis motum absque alieno ministerio exequitur. Neque item in tota mundi vniuersitate eodem modo E esse, licet in tota reuera sit; sed in supremo orbe, qui locus excelsior est & diuinior, vt in regia domo insidere; in reliquis vero mundi partibus, vt in regno, quod tamen Numinis sui immensitate & præsentia repleat.

Sol. argumētorum pro parte negatiua.

*1. lib. 2. de cœlo.

QVÆ-

A

QVAESTIO II.

Sit ne Deus extra cœlum, an non.

ARTICVLVS I.

Disputatio controuersiæ in partem negatiuam.

NEgatiuam huiusce quæstionis partem secuti sunt, Scotus in 1. d. 37. q. vnica. D. Bonau. art. 2. q. 1. num. 22. Dur. q. 1. Capr. q. vnica, art. 3. alijq. nonnulli: pro qua hæc potissimum sunt argumenta: Extra cœlum nihil est: sed Deus non potest esse in nihilo: non est igitur extra cœlum. Item: si Deus esset in spatio, qd' vltra cœli complexum imaginamur, cum spatium istud reuera nihil positiuum aut reale sit; pari ratione fas esset dicere, Deum esse in cęcitate, alijsq. priuationibus; quod absurdum est. Deinde: sicuti eiusmodi spatium sola mente cócipimus, ita consequens est, vt Deus non re ipsa, sed nostra tantum conceptione inibi existere dicatur: non ergo Deus reuera extra cœlum existit. Accedit, quod substantiæ expertes materiæ non sunt in loco, nisi per operationem: Deus vero extra mundum nihil operatur; sicuti neq. ante mundum conditum quicquam operabatur: quod D. August. lib. 1. Confes. c. 12. his ce uerbis ait: Dicéti, quid faciebat Deus antequam faceret cœlum & terram: respondeo, non illud, quod quidam respon disse perhibetur, iocularíter eludés quęstionem violentam, Alta, inquit, scrutantibus gehennas parabat: & paulo post: Antequam faceret Deus cœlum & terram, non faciebat aliquid: si. n. faciebat, quid nisi creaturam faciebat? Deniq. huic sententiæ suffragatur idem D. August. lib. 3. contra Maximum c. 21. quo loco sciscitantibus, vbinam Deus esset ante quam mundum fabricaret: respondet, fuisse in se ipso. Quod repetit super psal. 122. in illa verba: Leuaui oculos meos in montes. Nec ibi vllam imaginari spatij, in quo Deus extiterit, mentionem facit.

Andreas Nouocast. in 1. d. 37. q. 1.

1. ratio.

2. ratio.

3. ratio.

4. ratio.

5. ratio.

B

C

D

ARTICVLVS II.

Constituitur pars affirmatiua testimonijs Philosophorum.

ADuersaria tamen pars quæstionis vera est: quá docuit inprimis Trismegistus in Asclepio, vbi ita inquit: Deus supra verticem summi cęli consistens vbiq. est, omniaq. circumspicit. Est. n. vltra cœlum spatium sine stellis, ab omnib. rebus corpulentis alienum. His concinit illa Dei definitio, quæ ab eodem tradita dicitur: Deus est intelligibilis sphæra, cuius centrum est vbique, circumferentia nusquam. In qua descriptione, per sphærá q̃ omnium figurarum absolutissima est, summa diuinæ naturæ perfectio significatur. Vel certe æqualitas omnium diuinorum attributorum: quia, vt inquit D. Ambr. in c. 3. epist. ad Ephes. Sicuti in sphæra quá ta est altitudo & latitudo, tanta est profunditas; ita & in Deo omnia sunt æqualia Per centrum, indicatur indiuidua atque omnimoda Dei simplicitas. Quod propterea vbique esse dicitur, quia Deus vbiq. totus est, ac res omnes penetrat essentiæ suæ præsentia. Vnde Marius Victorinus lib. 4. aduersus Arium scripsit, Deú sedere quasi in centro rerum oium, atq. inde vniuersali oculo cuncta conspicere, qm̃, inquit, a centro simul in omnia vnus est aspectus. Denique, per circumferétia oés terminos effugientem, declaratur immésitas diuina, quę nullis, neq. intra neq. extra cœli ambitum, limitib coercetur. Quod quidá hisce carminibus expressit,

---Vt tota per artus
Corporeos més vna subit, sic vnus ĩ vna
Múdi mole De⁹, múdo tñ amplior ipso
Tédit ĩ immésú, nulloq includitur arcu
Sphera Deus viuens, centri tumor occupat omnem
Curuatura locum nescit.---

Præterea idé placitú, de exiſtétia Dei extra múdú, secutos fuisse alios quosdá ex antiquis Philosophis, & Platonem atque Aristotelem, testatur Eugubinus li. 4. de perenni philosophia c. 1. & 2. Quod item de Platonicis asserit Ficinus lib. 2. de immor. ani. c. 6. Decere, inquit, Platonici putár, infinitú boná per immensum exuberando

De hac Trismegisti sététia Alanus ĩ l. d' max. Theo. posf. 7. Alensis 2. par. q. 15. memb. 3.

E

rando ita sese integrũ fundere, vt nullã vel imaginariam vniuersi particulã, siue in mundo sit, siue cogitetur extra mundum, relinquat sua præsentia destitutã.

Ac quod ad Aristotelem attinet, idem eum sensisse probant nonnulli ex ijs, quæ 1. de cœlo c. 9. t. 100 docet, vbi hæc scripsit. Demonstratum est, extra cœlum nec esse corpus: nec etiam esse posse: patet ergo, neque locum extra cœlũ esse, neque vacuum, neque tempus: quocirca neque apta sunt ea, quæ illic sunt, esse in loco; neq. tẽpus senescere ipsa facit, neque vllius eorũ est vlla mutatio, quæ super extima sunt disposita latione; sed nullis alterationibus, nullis passionibus prorsus subiecta, optimã in vniuersi sempiternitate vitam & sufficientissimã hñt. At n vero hic locus bifariam in nostræ sententiæ patrocinium potest adduci. Vno modo, vt velit Aristoteles, extra cęlum non modo Deũ esse; sed alias etiam mentes a materię concretione liberas, quæ inibi cum Deo felici æuo perfruantur. Vel ita, vt non aliam mẽtem pręter Deũ illic constituat. Priori explicationi obest, q̃ Arist. 12. metaph. c. 8. t. 47. non alias agnoscit intelligẽtias, q̃ quæ cœlestib. sphæris circumuoluẽdis assident, atq. ita nullas extra mundum ponit. posteriori, q̃, cum Aristoteles numero multitudinis vsus sit (ita enim habet: ὅτι περ οὔτ᾽ ἐν τόπῳ τἀκεῖ πέφυκεν, id est, quocirca neq. apta sunt ea, quæ illic sunt, in loco esse) non Deum tantum, sed alias præterea substantias intellectrices illic vr collocasse. Rñdet quidem Auerroes pro hac secunda interpretatione, vsurparum fuisse ab Aristotele numerum plurium, pro numero vnius. Sed melius forsitan dicetur, retenta priori explicatione, Aristotelem non satis constitutum habuisse, quid de numero intelligentiarum decerni oporteret. Nam & Clemens in Stromatibus ait, Aristotelem mentionem fecisse de dijs localibus, qui vrbib. & regnis præsiderent: quos nõ nisi in corporeas substantias fecisse verisimile est. Itaq. dici potest, Aristotelem in libris de cœlo, eo, quem indicauimus, loco, censuisse, dari multas intelligentias supra cœlum, quamuis in contrariam partem inclinarit 12. Metaph. Cæterum D. Th. prædictum locum in alium sensum, ab hisce

Perpenditur locus ex 1. de cœlo.

Lege Miran. lib. 3. cõtra Astrol. c. 4.

D. Th. sin terp̃tatio

A duob. longe diuersum, accipit, nimirum: vt doceat Aristoteles, Deum omnesq. intelligentias esse supra cœlum ac mundũ, idest, extra sortem & conditionem oĩs naturæ corporeæ; neq. successionem temporariam pati, nec motib. subijci, nec posse de immortali & felici vita quicquã amittere Quam explanationem, quia si o etiã modo probabilem arbitramur, non credimus, irrefragabile argumentũ ex hoc loco duci, ad probandum, secundum placita Aristotelis, Deum extra cœlum esse.

B Quicquid tamen ille existimarit, non pauci ex Peripateticis eam sñiam amplexi sunt: vt Ioannes maior in 1. d. 37. q. 2. Ferrariensis q. 4. huius lib. Altissiodorensis lib. 1. suę summæ c. 16. vbi docet, hoc pronuntiatum, Deus non est extra mundum, falsum esse. Item Ficinus & Eugubinus loco cit. quibus nonnihil fauet D. Thom quodlib. 11. art. 1. vbi concludit, Deum non solum esse in rebus veris, sed

C etiam in imaginarijs.

ARTICVLVS III.

Confirmatur eadem pars argumentis, & Patrum ac Sacræ paginæ testimonijs.

D HActenus Philosophorum duntaxat auctoritate, Deum extra mundum esse, ostẽdimus. Nunc id primo rationibus, deinde Patrum, ac Diuinarum literarum testimonijs confirmabimus. Prima ratio hæc sit: Non minus sese fundit immensitas Dei ad loca, quam æternitas ad tempora; cum oĩa diuina attributa æque perfecta sint, eandemq. rationem habeat immensitas ad locorum dñiam, quam æternitas ad omnem temporum varietatem: atqui Deus extitit per infinitum tempus

1. argum.

E imaginarium, quod sua æternitate indiscrete & vnite comprehendit; ergo & nunc existit in infinito spatio imaginario, cui per suam immensitatẽ respondet.

Secunda ratio: Deus est id, quo nihil maius potest concipi: at si extra cœlum non esset, posset, aliquid eo maius concipi, nimirum ipse Deus consistens in infinitis spatijs, in quibus nunc non esset: impos-

2. argum.

impossibile est ergo, Deum non esse actu extra mūdum. Corroboraturq; argumentum; quia substātia immaterialis, quo nobilior est, eo ampliorem existentiæ sphęram habet. Quare si infinite perfecta sit, sphærā obtinebit infinitam, id est, nullius sphæræ siue spatij limitibus cōcludetur.

3. argum. Tertia ratio: Cōstituat Deus extra cœlum duo corpora, quæ aliqua ab se intercapedine spatij distent; negari non poterit, Deum esse vbi ea corpora existent, cū oporteat in qualibet creatura esse Deū: sed absurdum est, affirmare Deum in ijs corporibus existere, neque tamen esse in spatio, quod inter illa iacet: ergo Deus actu iam est in toto spatio, quod extra mundum tenditur. Probatur minor: quia alioqui sequeretur, Deum esse quodammodo a se abiectum & diuisum, itemque ab vna parte spatij ad aliam commeare, & migratorium motum subire; si videlicet eiusmodi corpora, in quibus esset, ab ipso Deo, vel ab Angelo hinc illuc transferrentur. Quare cum nulla mutatio in Deum cadat, fatendū erit, existere Deum in infinito spatio extra mundum.

Patrū testimonia. Corroboratur deinde hæc snīa auctoritate patrum. Inprimis D. Gregorius Nazianzenus lib. 2. de Theologia, quæstionem hanc ex instituto pertractans, refellit eos, qui dixerint; Deum in mundo tm̄ esse: concluditq. nec in mundo tantum, nec extra mundum solummodo, sed vtrobique Deum esse præsentem. Quod repetit in Apolog. 1. Item D. Basilius hom. 16. Nec Pater, inquit, nec Filius, sunt in loco aliquo circumscripto. totum, quodcumq. moueris, & quocumq. spiritu tuo penetraueris, Deo plenum est. D. Dionysius in lib. de diu. nom. c. 1. asserit, Deum & in mundo, & supra mundum, & circa mundum esse. D. Athanasius in epist. synodi Nicenæ affirmat; Deum in omnib. esse s̄m suam bonitatem & potestatem, eundemq. extra omnia esse s̄m suā propriam naturam. D. Hilarius in Psal. 118. Deum non corporalibus locis contineri, nec finibus aut spatijs diuinę virtutis immensitatem coarctari. Postremo idem docet D. August. 11. de ciuit. Dei, c. 5. vbi indignum putat Philosophis, negare Deum esse extra mundum: An forte, inquit, substantiam Dei, quam nec includunt, nec determinant, nec distendunt; sed de ea, sicut de Deo sentire dignum est, fatentur incorporea præsentia vbiq. totam, a tantis locorum extra mundum spatijs absentem esse dicturi sunt: & vno tantum, atq. in comparatione illius infinitatis tam exiguo loco, in quo mundus est, occupatam? Non opinor eos in hæc vaniloquia progressuros. Hæc Augustinus: idemq. confirmat lib. 1. confess. c. 3. & l. 7. c. 7. in quo postremo loco Deum concipit tanquam mare immensum, mundum vero instar paruæ spongiæ in medio illius.

Accedunt ad eiusdem rei confirmationem aliquot loca Sacræ paginæ. 3. Reg. c. 8. Cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui? Baruch 3. magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus. Ijsq. congruit illud, quod de excellentia Virginis Matris canit Ecclesia: Quem cœli capere nō possunt, tuo gremio contulisti. Quibus verbis docemur, Deum non cœlo, aut mūdo concludi: proindeque in spatijs quoquo versum infinite distentis actu esse. Testimonia Sacrę paginæ.

ARTICVLVS IV.

Quidnam sit imaginarium spatium: quo pacto Deus in eo existat. Solutio argumentorū primi articuli.

AD vberiorem tum nostræ sententiæ, tum argumentorum explicationē, quædam circa spatium, de quo agimus, quod tam intra, quam extra cælum funditur, aduertēda erunt. Primum sit: Hoc spatium non esse veram quantitatem, trina dimensione præditā, alioqui non possent recipi in eo corpora, cū plures eiusmodi dimensiones in eodem situ naturæ virib. simul esse nequeant. Item, nec esse vllum aliud reale ac positiuum ens, cum nihil tale præter Deū ab æterno fuerit; hoc uero spatium semper extiterit, semperq. esse debeat. Secundum est: Spatium hoc non esse ens rationis, cum ab eo re ipsa absque opera intellectus intra mundum corpora recipiantur, & extra mundū recipi queant, si illic a Deo creentur. Quare eius dimensiones non ideirco imaginariæ dici cōsueuerunt, q̄ fictitiæ sint, aut a sola mentis notione pendeant, nec extra intellectum dentur; sed quia imagina- 1. pronunciatum. 2. pronunciatum.

ginamur illas in ſpatio, proportione qua
dam reſpondentes realibus ac poſitiuis
corporum dimenſionibus.

In hoc igitur imaginario ſpatio aſſeri-
mus actu eſſe Deum: non vt in aliquo en
te reali; ſed per ſuam immenſitatem: quã
quia tota mundi vniuerſitas capere non
Varij modi quibus exiſtat Deus. poteſt, neceſſe eſt etiam extra cœlum in
infinitis ſpatijs exiſtere. Vbi aduerte, ali-
ter Deum in ſe ipſo, aliter in rebus crea
tis, aliter extra mundum eſſe. Eſt. n. in ſe,
quia nullius eget adminiculo; eſt in reb.
creatis, per ſuam eſſentiam, præſentiã,
& potentiam: eſt extra cęlum, quia a nul
lo, ſeu vero, ſeu imaginario loco excludi
poteſt: etſi in imaginario non ſit præſens
ſecundum coexiſtẽtiam ad aliquam crea
turam: ſed ſecundum realem atque infi-
nitam exiſtentiam ſui eſſe.

Rñſio ad 1. arg. artic. 1. Aduerſariorum autem argumẽta, quæ
initio propoſuimus, hunc in modum ex-
plicanda ſunt. Ad primum inficiamur, nõ
poſſe Deum eſſe in nihilo, ideſt, in ſpa-
tio, quod ens reale & poſitiuum non eſt;
Ad 2. alioqui nec lapis diuina virtute extra cę
lum eſſe poſſet. Ad ſecundum negãdum,
eandem eſſe rationem in cæcitate, alijſ-
que priuationibus, quæ in ſpatio. Sicut
enim ſpatio conuenit aptitudo ad reci-
pienda corpora, quæ non conuenit alijs
negationibus, nec priuationibus: ita ei-
dem competit, vt in eo Deus eſſe dica-
tur, etſi in alijs negationibus vel priua-
Ad 3. tionibus non dicatur eſſe. Ad tertium; ita
concipi a nobis illud ſpatium extra mun
dum, vt illic vere ſit; non tamen vt ens
Ad 4. reale & poſitiuum. Ad quartum Deum
non proprie dici in loco eſſe; cum nullis
ſpatijs concludatur: ſed neque ſubſtan-
tias creatas materię expertes eſſe in lo-
co per operationem; ſed per ſuam ſub-
ſtãtiam certo modo ſpectatam; quod enu
Ad vlt. cleatius explicare, non eſt huius loci. Ad
poſtremum: licet D. Auguſt. nullam in
eo libro imaginarij ſpatij fecerit mentio
nem; feciſſe tamẽ, & quidem apertis ver
bis ac luculentis, lib. 11. de ciuitate Dei,
loco a nobis citato. Quæ cum ita ſint, pa
tet, non recte Aquarium 1. Metaph. dilu-
cid. 14. hanc, quam ſequimur, opi-
nionem de exiſtentia Dei ex-
tra cęlum, erroris nomi-
ne incuſare.

A

QVÆSTIO III.

Vtrum primus motor ſecundum Ariſtotelis doctrinam infinita virtute polleat.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars negatiua quęſtionis oſtendi videtur.

B VLtimo loco diſquirendum ſupereſt,
num Ariſtoteles infinitã in primo
motore, hoc eſt, in Deo, virtutem agnoue
rit. Ochamus quodl. 3. q. 1. & quodl. 7. q.
22. & 23. Gregorius in 1. ſent. d. 42. q. 3.
art. 1. Marſilius q. 24. ar. 2. Aliacenſis q. 13.
art. 3. Nouocaſtrenſis diſt. 44. q. 1. Canus
10. de locis Theologicis. Iand. 12. Metap.
q. 15. alijq. nonnulli putant, Ariſt. attri- Abulẽſis ad c. 2. Ioſue q. 49. Niphus 1 lib. de infinitate primi motoris.
buiſſe Deo virtutem infinitam duratio-
ne tantum non vigore & intenſione. Idẽ-
que cenſuit Plethon, in libello quem in
C ſcripſit; De ijs, quibus Ariſtoteles a Pla-
tone diſſidet vbi tum alijs rebus, tum
hac, Ariſtoteli Platonẽ anteponit, quod
hic Deum pro dignitate honorarit, re-
rumq. omnium parentem & creatorem
fecerit: ille eundem ſupremæ ſphæræ mo
torem conſtituerit, ac cæteris intelligen
tijs non infinita perfectione, ſed propor-
tione quadam antecellere exiſtimarit.

Poſſunt autem pro hac ſententia hæc
argumenta afferri. Ariſtoteles extremo 1. argum.
D capite huius libri probauit, non poſſe da
ri infinitam virtutem in magnitudine:
quia ſi ea daretur, moueret in non tem-
pore. Hinc ita licebit argumentari: Nul-
la potior eſt ratio, cur virtus infinita in
magnitudine, quam extra magnitudinẽ,
moueat in non tempore: ergo ſi Ariſto-
teles cenſuit, non poſſe virtutẽ infinitam
in magnitudine eſſe, quia moueret in nõ
tempore; conſequens eſt, vt putarit non
poſſe item ob eandem cauſam virtutem
E infinitam extra magnitudinem exiſtere.
Quod ſi quis reſpondeat cum D. Tho. 1. Occupatio.
par. q. 105. art. 2. ad 3. & 1. contra gentes,
c. 20 Ariſtotelem negaſſe infinitam vir-
tutem in magnitudine, hoc eſt, in re na-
turali intellectus experte; quia hæc ne-
ceſſario totam ſuam vim effunderet, atq.
ita vno puncto temporis motũ faceret:

non

non tamen eam negasse in re intellectus participe, qualis est primus motor, qui pro suo arbitratu, motricem vim attemperare, & impulsui modum adhibere potest. Si quis, inquam, ita respondeat, facile reuincetur: siquidem Deus ex Arist. sententia, etsi absurda & impia, non operatur libere, sed ex naturae necessitate, proindeq; necessario totam suam virtuté ad motum applicat: & ex consequenti, si apud Aristotelem haberet infinitam virtutem, efficeret motum in non tempore.

Error Aristot.

B 2. argum. Secundo: Aristoteles nonnulla Deo attribuit, quae cum infinita eius virtute cohaerere nequeunt: non igitur putauit, Deum habere infinitam virtutem. Probatur assumptum: quia 1. de coelo c.8. a text. 76 negat, posse Deum plures mundos cōdere. Et 2. eiusdem operis lib. c. 6. a text. 35. asserit, primum motum esse definitae velocitatis, ob determinatam vim primi motoris: putat igitur diuinam virtutem esse ad certum effectum determinatam, atque adeo non esse infinitam.

C 3. argum. Tertio: Ratio, qua vtitur Aristoteles ad astruendam primi motoris infinitaté, tantum euincit, cōuenire Deo virtutem infinitam duratione: non igitur virtutem intensione & vigore infinitam Deo attribuit. Probatur assumptum; sic enim ille ratiocinatur: Primus motor mouet tempore infinito: ergo habet infinitam virtutem. Haec autem consecutio, si de virtute infinita quoad intensionem intelligatur, D nullius momenti est: alioqui probaret etiam, intelligentias inferiorum orbium motrices, cum secundum ipsius doctrinam ex aeternitate moueant, habere virtutem infinitam: quod non ita est.

ARTICVLVS II.

Quaestionis explicatio.

Item Agidius in 1. d. 43. q. 1. Sonc. 12. metap. q. 41. Zimara theor. 61. Mair. in 12. metaphy. q. ult. Caie. in opusc. de infinitate primi motoris. Bargius in 1. d.2.q.2.

PRobabilior tamen videtur eorū opinio, qui arbitrantur Aristotelem cognouisse, Deum habere virtutem perfectione infinitam. Ita sentit D. Tho. 1. p. q. 25. art. 2. Henricus Gandauensis 1. p. suę summę art. 35. q. 6. Scotus in 1. dist. 2. q. 2. & in quodl. q. 7. M. Albertus hoc in libro tract. 4. c. 1. & Simplicius ad t. 79. vbi asserit, idem omnibus antiquis Peripateticis visum fuisse. Probatur autem haec sententia, ex discursu Aristotelis ad calcem huius libri, & 12. metaph. c. 6. t. 41. qui in hunc modum se habet. In magnitudine non potest esse infinita virtus: sed virtus primi motoris est infinita; cum ex aeternitate moueat: non est igitur in magnitudine. Deinde maiorem propositionem confirmat: quia si infinita uirtus esset in magnitudine, moueret in non tēpore; quod neutiquam fieri potest. Quod B autem haec Aristotelis ratiocinatio virtutem, non solum duratione, sed etiā per fectione infinitam primo motori ascribat, haud obscurum est: arguit siquidem, futurum motum in non tpe, si primi motoris virtus in magnitudine esset: inepte vero argueret, si de virtute, quoad durationem tantum infinita, loqueretur. Non enim ex eo, quod virtus aliqua infinitis saeculorum aetatibus duret; sequitur, infinita velocitate, atque adeo in non tempore mouere; vt luce clarius est.

C Dissoluamus igitur argumenta, quae in aduersam partem adduximus. Ad primum recte respondebatur. Sed enim responsionis, confutatio difficilem habet explicationem. Illud certe constat; necessitatem operandi, quam Deo imposuit Aristoteles, non posse cum infinita diuinae naturae perfectione congruere, vt * alibi diximus. Dubium tamen controuersumq; est: num secum ipse pugnarit, dum D asseruit, Deum infinitam habere uirtutem; eamque ad agendum necessario applicare: & tamen non momento, sed tempore mouere; cum ex appulsu infinitae virtutis infinita velocitas oriatur. Soncinas 12. Metaphy. q. 41. censet, tametsi Aristoteles finxerit, primum motorem naturae necessitate agere: non tamen putasse, cum totam suam uim ad motionem faciendam appellere; sed duntaxat pro exigentia, necessitateve finis ac materiae. E Quo fit ut, esto apud Aristotelé primus orbis a Deo motum accipiat; adhuc tamen in tēpore moueatur: quia nimirum Deus, licet infinita uirtute polleat, non proinde infinitum impulsum imprimit; sed certum ac determinatum, prout coelestium corporū natura, & vniuersitatis ordo perfectioq. deposcit. Haec Soncinatis explicatio probabilis est, atq. ad Aristo- teles

Responsio ad 1. arg. partis contrariae.

* Lib. 3. c. 8. q. 2. art. 3. ad 4.

Dubium.

Lege Caiet. 19. 1. par. Sonc.

6. Metap. qu. 13. Iauellū eodem libr. q. 10. telis doctrinā a contradictionis nota vindicandam admodum apposita, videturq. necessario admittenda ab ijs, quibus tueri placuit: ex eo, quod Deus secundum Aristotelem necessario operetur, non cōtinno adimi apud illum rerum contingētiam. Namq. si asserant, Deum ex illius sententia ad cuiusq. effectus productionem totam suam infinitam uirtutem infinite applicare; fateantur necesse est, nullum agendi locum causis secundis relinqui, proindeq. concursum causę primę non modificari a concursu causæ secundæ contingenter operantis. Qua sola rōne tueri quibunt, rerum contingentiam cum necessitate diuinæ actionis stare posse. Sed hac de re alibi plenius & planius.

Ad 2. Ad secundum dicendum est; Aristotelem negare, posse esse plures mundos, nō ob defectum aut imbecillitatem diuinæ potentiæ, quam infinitam credebat; sed ob determinationem diuinæ uoluntatis, quam, etsi falsò, ex natura sua determinatam putabat ad certa effecta. Accedit, qđ arbitrabatur, ex parte ipsius rei implicationem & repugnantiam esse, quominus plures mundi simul consisterent: quam repugnantiam ipse 1. de cœlō cap. 8 & 9. astruere conatur: perperam tamen, nisi forte loqueretur de potentia Dei ordinaria, ac secundum consuetum rerum cursum: sic enim plures mundi esse non possunt. Verum extraordinariam Dei potentiam Aristoteli haudquaquam innotuisse, uerisimilius est. Ad id uero, quod de pręscripta primi motus uelocitate opponitur, dicito: eam non ex diuinę potentiæ finitudine oriri, sed ex limitata illius applicatione; quia scilicet primus motor uim motricem, qua ualet, non totam effundit, sed modo superius explicato.

Ad 3. Ad tertium respondendum est, cum D. Thoma, Scoto, Henrico Gandauensi, Ægidio, & alijs; rationem illam Aristotelis non sic esse intelligendam, quasi ex eo tantum, quod primus motor ab æterno moueat, rite colligatur; inesse illi infinitam uirtutem: sed quia ita mouet, ut a nullo motricem uim hauriat, nec aliunde pendeat: quæ agendi ratio infinitam arguit potestatem, uirtutemq. non duratione tantum, sed perfectione & efficacitate infinitam. Namque, ut Scotus de-

A ducit, id quod uirtutem mouentem non aliunde, sed a se ipso possidet, habet quoque esse a se; cum & esse, & ratio agendi ab eodem fonte fint. Quod uero esse ab se habet, necessario illud secundum totam entis perfectionem obtinet: quia nihil limitate possidetur, nisi quod ab alio ipsum præfiniente & limitāte ad certum gradum cōtribuitur. Cum igitur primus motor secūdum Aristotelem uirtute propria motum edat (alioqui daretur progressus infinitus in mouentibus, quod fieri non posse demonstrauit) cumq. totam entis plenitudinem in se includat, atque adeo infinite perfectus sit sequitur, eius quoque potentiam infinitam esse. — Esse & rōnem agendi ab eodem fonte esse.

B

Obijciet tamen aliquis: Si hęc Aristotelis probatio hunc in modum intelligenda sit, ęque bene propositum concludere in quouis finito motu, atque in motu cœli infinito: siquidem nullum agens uel lapidem mouere potest uirtute, quæ nullo pacto aliunde pendeat, quin infinitam potentiam obtineat: quare sine caussa Aristotelem ad probandam infinitam potentiam primi motoris, tantam uim in infinitate primi motus fecisse. Huic obiectioni occurrendum est, cum Scoto, in quodlib. quę. 7. etsi ex quouis moto, & omnino ex qualibet actione, citra omnem dependentiam edita, infinita uirtus colligatur; tamen apposite Aristotelem ad infinitatem primi motus recurrisse: propterea quod hic motus nō solum infinitus sit, eius sententia; sed etiam primo infinitus, atq. ita primo motori maxime proprius. Sicq. tota ratio hunc in modū concludenda erit: Primus motor mouet motu infinito infinitate prima, quæ uidelicet ab infinitate alterius motus non est, & per uirtutem a nullo alio agente superiori communicatam, habet ergo uirtutem incircumscriptam atque infinitam. — Obiect. — Dilut.

C

D

E Verum siue Aristoteles hoc, siue alio modo respōderet; siue hæc siue alia eius fuerit sententia: fides tamen Orthodoxa, quæ uera Philosophiæ parens, & recte sentiendi atque honeste uiuendi magistra est; quæ Aegyptiorum primogenitos, idest, errantium sectarum capita, uertitatis gladio amputauit; cuius lumine omnis falsitas, quasi nebula radio solis euanescit: Orthodoxa, inquam, fides infini-